Digitized by Google

Digitized by Google

6.30.C.1

FRANC. PETRARCHAE PHILOSOPHI, ORATORIS ET POETÆ CLARISSIMI

Epiſtolarum { Familiarium libri XIV. | Variarum lib I. | Sine titulo lib. I. | Ad quoſdam ex veteribus illuſtriores li. I.

Opus non paucis mendis repurgatum & multis Epiſtolis auctum ex vetuſto codice bibliothecæ I. CHALASII I. C. *quæ vt à cæteris dignoſci poſſint ex Epiſtola ad lectorem præfixa intelligetur.*

LVGDVNI
Apud Samuelem Criſpinum.
M. DCI.

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE
... SOCIETATIS IESU ...

TYPOGRAPHVS
Lectori S.

QVVm De literis & literatis optimè meritus Ioannes Chalaſius Nemauſenſis, vir doctiſſimus & iuris ciuilis peritiſſimus, nobis communicaſſet manuſcriptum exemplar epiſtolarum Fran. Petrarchæ, illúdque cum eiuſdem Operibus Baſileæ ſemel & iterum excuſis diligenter contuliſſemus, tandē exemplar noſtrum vidimus abundare LXV. epiſtolis quæ nondum in lucem exierunt. Præterea, ex eodem multos aliarum epiſtolarum editarū errores deprehendimus. Quapropter nouam hanc editionem adornare viſum eſt epiſtolis illis nouis ac nota ¶ in elecho deſignatis, aliis autē ad noſtrum exemplar emēdatis, auctam. Tu laboribus noſtris, qui te non modò doctiorem, ſed & virtutis amātiorem reddere poſſunt, faue, & vale. Ex typographia noſtra, Calend. Decembris. 1601.

FRAN. PETRARCHAE EPISTOLARVM ELENCHVS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

LIBER PRIMVS.

Epi.1 *Famam ante mortem eſſe appetendam.* pa.1
2 *Hominum vitam floſculo ſimilem eſſe.* p.7
3 *Germaniam Rheníque ripas ſe peragraſſe narrat.* pa.9
4 *Coloniæ Agrippinæ vrbis deſcriptio.* pa.12
5 *De fide & taciturnitate.* pa.16
6 *Dialecticorum deteſtatur contentiones.* p.19
7 *Inuentioni & ingenio quomodo inſeruiendum.* p.22
8 *Eloquentiam animique æquitatem cæteris rebus anteponendam.* p.27
9 *Quendam ſenem dialecticum deteſtatur.* p.30
10 *Paraſitum faceta periphraſi famelico homini comparat.* pa.31
11 *In eundem ſenem dialecticum inuehiturr.* p.33

LIBER SECVNDVS.

1 *Cauallicenſem Epiſcopum propter obitum fratris conſolatur.* pa.34
2 *De variis ſepeliendi ritibus.* pa.41
3 *Exilium quid & exul quis.* p.45
4 *Exilium non ægre ferendum.* pa.52
5 *Animam in corpore multa pati.* p.59
6 *Amicitiam inter abſentes durare.* p.60
7 *Futurorum expectatio amputanda.* pa.63
8 *Aduerſa & naturæ leges toleranda eſſe.* p.66
9 *Varia hæc epiſtola continet cum Romæ vrbis laudibus.* p.68
10 *Studia hominum in deteriora prolabi.* p.74

[library stamp]

11 *Ad cœnam poeticam amicum inuitat.* pa.75
12 *Hetruriæ loca quædam deſcribit.* pa.76
13 *Cauſas moræ apud Caprarũ montẽ recenſet.* p.78
14 *Ruinas vrbis admirans obſtupeſcit.* p.79
15 *Columnæ ſorores laudat.* pa.79

LIBER TERTIVS.

Epi.1 *De Tule ſiue Tyle inſula quæstiones.* pa.80
2 *Curas hominum ſuperuacuas eſſe.* p.84
3 *Vſum victoriæ non amittendum eſſe.* p.85
4 *Literas & carmen ſe miſiſſe indicat.* p.88
5 *Solitudinem experientia laudatam.* pa.88
6 *Summa fœlicitas quæ.* p.89
7 *Mediocritatem amplectendam.* p.91
8 *Præterita & futura anxie non quærenda.* p.93
9 *Ebrietatis incommoda.* p.95
10 *Ad bellum hortatur amicum.* p.96
11 *Vim amoris ingentem eſſe.* p.96
12 *Diuinus amor commendatur.* p.98
13 *Araneæ & podagræ apologus.* p.100
14 *Pecuniæ & paupertatis collatio.* pa.102
15 *De amicitia ineunda.* p.104
16 *Aduerſis non ſuccumbendum.* p.106
17 *De temporis iniquitate* p.106
18 *Scripta veterum indaganda eſſe.* pa.107
19 *Infœlicitatem omnes vltro petere.* pa.140
20 *Literas amici poſtulat.* pa.112
21 *De violata quadam virgine.* p.114
22 *Eloquentiæ vis quanta.* p.116

LIBER QVARTVS.

Epi.1 *Montem Galliæ quendam deſcribit.* p.119
2 *Diuitias eſſe contemnendas.* p.126
3 *De animæ immortalitate.* pa.129

obitum

4 *Obitum amici deplorat.* pa.132
5 *Obitum amici dolet* pa.133
6 *Super morte fratris amicum conſolatur* pa.134
7 *Obitum amici deplorat* pa.142
8 *Famulorum vitia deſcribit.* p.144
9 *De veterum ſcriptis quid ſentiẽdum* p.144
10 *De antiquorum auctorum ſcriptis* p.149
11 *De ſumptuum temperamẽto & frugalitate.* p.152
12 *Obſcœnum amorem improbat.* pa.152
13 *Confeſſionem erroris emendationis ſpem habere.* pa.153.

LIBER QVINTVS

Ep.1 *De obitu Regis dolet.* pa.154
2 *Gratiarum actio pro beneficiis acceptis.* p.155
3 *Scribit de ſua Romam Neapolímque verſus profectione.* p.156
4 *Quænam admiratione digna Batis & Puteolis viderit.* pa. 161
5 *Tempeſtatem ingentiſſimam quam apud Neapolim viderat deſcribit.* pa.165
6 *Gladiatorios ludos deteſtatur.* p.169
7 *Somniis quænam adhibenda fides.* p.171
8 *Quid de adoleſcente amore noxio capto ſentiat.* pa.175
9 *Quid de libidinoſo ſene ſentiat.* pa.177
10 *Quid in hoſtium inſidias deuenerit.* p.178
12 *Obtrectatorum verba contemnenda eſſe.* p.180
12 *Obtrectatoris lingua quomodo cohibenda.* pa.181
13 *Moram ſemper aliquid periculi habere.* p.1 82
14 *Seruorum malignitatem deteſtatur.* p.182
15 *Beatam vitam inquirendam eſſe.* p.184
16 *Quod tardiuſcule ſcripſerit ſe excuſat.* p.185

17 *Dolet de amiſſa epiſtola.* p.186
18 *De cõditione ſui ſtatus certiorem reddit amicum* pa.189.

LIBER SEXTVS.

Ep.1. *De inuidia, auaritia, cœteriſque Eccleſiæ procerum vitiis.* p,191
2 *Veritas non ſecta ſequenda.* p.197
3 *Humanã calamitatem nullam beatæ vitæ obeſſe poſſe.* pa.202
4 *Exempla veterum cur ſcribẽs toties recitat.* p.217
5 *Regis Roberti mortem deplorat.* p.220
6 *In deploratis vitiis corrigendis inanem eſſe laborem.* p.224
7 *Loquaces contemnendos.* pa.225
8 *Minerua vt recipienda.* pa.226
9 *Se ad Epiſcopum Cauallicẽſem venire ac fratrem ſecum adducere ſignificat.* p.228

LIBER SEPTIMVS.

Ep.1 *Imminentia Italiæ pericula deplorat, & ſe ſuáſque facultates Barbato offert.* pa.229
2 *Veram humilitatem non eſſe ſpernendam.* p.232
3 *Somnium quod de inuento theſauro ſomniauerat, narrat.* p.236
4 *Promiſſis ſe velle ſtare ſignificat.* p.238
5 *Quod non multa ſcribat ſe excuſat.* p.239
6 *Mediocritatem ſe amare ſcribit.* p.240
7 *Famam amici imminutam ſcribit.* p.243
8 *Patriæ libertati congratulatur.* p.244
9 *De ficta amicitia.* p.245
10 *Qua cauſa potius Ciſalpinam Galliam quam Florentiam petierit.* p.246
11 *Aduentui amici gratulatur.* p.248

12 *Amici*

12 *Amici mortem immaturam dolet.* p.249
13 *Forti animo fratrum ac nepotum obitũ ferendum eſſe.* pa.254
14 *Amantum cæca eſſe iudicia.* p.258
15 *Veterum principum & recentiorum collatio.*259
16 *Adulationem vitandam eſſe.* p.261
17 *De ſcholaſtica diſciplina.* pa.263
18 *De remediis amoris.* p.265

LIBER OCTAVVS.

Ep.1 *Fortitudinem animi laudat.* p.267
2 *Quod eum domi Olympius non repererit dolet.* pa.275
3 *Quanto fontis Sorgiæ amore teneatur.* p.275
4 *Olympium cæteróſque amicos ad vitam ſolitariam inuitat.* pa 2L9
5 *Solitudinem ſuadet ad capeſcendum Sorgiæ fontem.* p.286
6 *Carmina quæ amicus petierat mittere ſe ſignificat.* pa.289
7 *Quod annus peſtilens & coniunctos & amicos eripuerit conqueritur.* p.290
8 *Vitam quam degimus deſcribit.* p.303

LIBER NONVS.

Ep.1 ¶ *Ad Caroli quarti literas dilationis excuſatorias reſponſio, & excuſationum infirmatio.* p.305
2 *Gratiarũ actio pro tranſmiſſo Homeri libro.* p.314
3 *Gratiarum actio pro tranſmiſſo Auguſtini libro in pſalterium Dauidicum.* p.317
4 ¶ *Gratiarum actio pro tranſmiſſis Varronis ac Ciceronis libris.* p.319
5 ¶ *Sæpe doctorum hominum libros incorrectiores eſſe quam reliquorum.* p.320

6 ¶ In vnā & eadem ſpecie quanta ſit diuerſitas naturarum. p. 322
7 ¶ Sæpe animo gratiora eſſe quæ incultiora ſunt. p. 323
8 ¶ Fidem ſufficere in amicorum colloquiis nec quærendum ſtilum. p. 325
9 ¶ Quàm bene ſperet & ſentiat de ſuo Franciſco ſignificat. pa. 329
10 ¶ Varroniana lex conuiuij. p. 330
11 ¶ Libellum quendam Ciceronianum commendat. pa. 331
12 ¶ Damnoſius multò eſſe doctorum virorum libris quam dæmonum colloquio carere. pa. 332
13 ¶ Comparatio laboris Herculei cum ſtudio Tulliano. pa. 334
14 ¶ De Ciceronis libro qui Tuſculanarum quæſtionum dicitur & de illius viri laudibus. p. 335
15 ¶ Nullum fortunæ iaculum ad arcem rationis aſcendere. pa. 337
16 ¶ Dehortatio à conſiliis. p. 338

LIBER DECIMVS.

Ep. 1 ¶ Gratulatio ſeri licet aduentus. p. 344
2 Hyems frigidiſſima deſcribitur. p. 345
3 ¶ Ut falſam non quærendam, ſic veram gloriam non ſpernendam eſſe. pa. 346
4 ¶ Commendatio Lælij ſui pa. 353
5 Euocatio in partem ſtudiorum. pa. 355
6 ¶ Commendatio amici Romipetæ. pa. 357
7 ¶ Pro eodem Romipeta gratiarum actio. pa. 358
9 ¶ Gloriatur Archidiaconus inter Epiſtolas Petrarchæ inſeri. p. 359
10 De rumoribus Italicis nominatim de Venetorum duce

Duce per ſuam Rempublicam obtruncato. pa.360
10 ¶ *An congaudendum de nouo Epiſcopatu an cõdolendum ſibi ſit, dubitat.* p.365
11 *Ei qui laude pulſatur aliena rationis ad arcem & propriam conſcientiam recurrendum.* pa.366
12 ¶ *De ſua ad Cæſarem legatione.* p. 369
13 ¶ *De ſuo è Germania reditu.* pa.370
14 ¶ *Italiæ pulchritudinem ſe nunquam clarius cognouiſſe quam in peregrinatione.* pa.370
15 ¶ *De ſuo ſtatu admodum explicito.* pa.371
16 ¶ *De eodem ſuæ vitæ ſtatu.* p.377
17 ¶ *Increpatio grauis ac multiplex.* p.380
18 ¶ *Increpatio ad Cæſarem quod ex Italia diſcedat.* pa.389

LIBER VNDECIMVS.

Epi.1. *Varias ſui ſeculi miſerias deſcribens, quã ſit hæc vita ad omne vitium procliuis exponit, idque variis exemplis illuſtrat.* pa.391.
2 *Vbique Romanum imperium fœlicius quàm ſub arcto.* pa.380..
3 ¶ *Exhortatio ad Rempublicã capeſſendam.* p.383
4 ¶ *Exhortatio ad incepti ſtudij perſeuerantiã & de antiquis oratoribus ac iuriſconſultis deque noſtrorum temporum aduocatis.* pa.384.
5 ¶ *Vt ſit cautior Barbatum monet.* pa.392.
6 ¶ *De interceptione literarum querimonia.* p.393.
7 ¶ *Quòd amicũ aduerſo tempore dimiſerit ſe pœnitere ac pudere ſignificat, nec antè animo quieturum dicit quam eum in patriam perueniſſe didicerit.* pa.394.
8 ¶ *Excuſatio cum admiratione.* pa.396.
9 ¶ *Amicis quibuſdã, etſi in vrbe omnium peſſima*

habitantibus cùm honeſto ſub lare degant ſe inuidere ſcribit. pa.400.

10 ❡ *Gratulatoria Barbati ſtatus & ſui nuntia epiſtola.* pa.401.

11 ❡ *Barbatum ſuũ quàm cupiat videre ſignificat.* pa.402.

12 ❡ *Exhortatio ad æquanimitatem.* pa.403.

13 ❡ *Exhortatio querula ad reditum in gratiam cum amico.* p.405

14 ❡ *Læta gratulatio, quod conſilio precibúſque ſuis ſteterit.* p.411

15 ❡ *De amicitia inter Lælium & Socratem reformata lætatur, & Deo gratias agit.* p.416

LIBER DVODECIMVS.

Epi.1 ❡ *Cur tot hoſtes habet veritas.* p.417

2 ❡ *Multiplex gratiarum actio.* p.418

3 ❡ *Excuſatio ſuper petita ope non præſtita, & conſolatio cum latenti conſilio.* p.420

4 ❡ *Quid inter adoleſcentium ac ſeneſcentium mores ac ſtudia interſit.* pa.421

5 ❡ *Sacer amor ſummopere commendatur.* pa.422

6 ❡ *Idem Sacer amor iterum commendatur,* p.423

7 ❡ *Eundem Cæſari tanquam de eo ac de Imperio benemerito commendat.* pa.424

8 ❡ *Reſpondet Imperatrici, gratulatúrque ſuper eius fœmineo licet partu, & ob idipſum multa de laudibus fœminarum narrat.* p.426

9 ❡ *Conſolatio cum conſilio.* p.432

10 ❡ *Gratulatio recuperatæ valetudinis & fugiendi periculoſi conſilium, multa inſuper ſcribens de acerrimo aliquo vulnere quod acceperat.* pa.437

11 ❡ *De amico ſuo quodam fideliſſimo viróque honeſto*

neſto. 442

12 ¶ Purgatio ab inuidis obiectæ calumniæ. 445

LIBER DECIMVSTERTIVS.

Ep.1 Indignatio & querela contra illum quiſquis ſit qui deberet conterere quæ dicuntur ſocietates prædonum nunc Italiam peruagantes. p.452

2 ¶ Gratulatio quod è procellis curialibus in priuatæ vitæ portum, ſerò licet, euaſerit. p.456

3 ¶ Laudanti eò minus eſſe fidei quò plus inſit amoris p.456

4 ¶ Nō debere animum paruitatis ſuæ ſibi conſcium alienis laudibus de humilitatis ſuæ ſede conuelli. pa.457.

5 ¶ Transfretantem percipiendæ militiæ gratia, ad ſepulchrum Chriſti, dehortatur à tali propoſito. pa.459.

6 ¶ Se primum ſtilum Patrum immutaſſe gloriatur. po.461

7 ¶ Nouæ amicitiæ contractus. pa.462

8 ¶ Exhortatio vltima ad Carolum quartum Rom. Imperatorem. pa.463

LIBER DECIMVSQVARTVS.

Ep. ¶ 1 De inextimabili fuga temporis. p.469

VARIARVM EPISTOLARVM LIBER.

Ep.1 Dehortatur Ducem Venetorum à bello, monétque in primis ne iuuenum conſiliis vtatur. pa.470

2 Belli quod contra Ianuenſes gerebat iuſtam cauſam exponit Dux Venetorum. pa. 477

3 Se cum ciuibus ſuis ad pacem eſſe diſpoſitum fama

& honore patriæ reſeruatis. p.479

4 Florentinorum in ſe liberalitatem magnis laudibus effert. p.482

5 Florentini ſenatus literarum exemplar ſe mittere ſcribit. p.485

6 Vt Nicoloſium amaret atque literis viſitaret per ſolam illius virtutem motum ſe eſſe ſcribit. pa.485

7 Introducit Andræam Dandulum de ſtatu & regimine ſuæ Reipublicæ diſſerentem. p.487

8 Virum bonum nobis ſemper ante oculos eſſe habendum ad cuius vitam mores componamus, & pro tali Modium ſe ſibi elegiſſe ſcribit Benintendius. pa.492

9 Virtutum quibus Modium eſſe præditum Benintendius ait in ſuperiori epiſtola ſe indigum eſſe modeſtè reſpondet Modius. p.494

10 Superior reſponſio facetè reprehenditur cum dehortatione à verſibus componendis. p.496

11 Quantum Petrarcham amet & colat ſcribit Benintendius, docétque non tā corporis quàm animi cultum eſſe quærendum. pa.499

12 Elegos quatuordecim in laudem Andreæ Danduli Venetorum ducis, ſe mittere ſcribit Petrarcha. p.503

13 Epiſtolas duas ad Ciceronem ſe accepiſſe ſignificat Petrarchæ Benintendius, ſed eam quam ad Anneum Senecam direxit, ſibi mitti cupit. p.504

14 Amici cuiuſdam audita filij morte præ mœrore extincti, obitum luget Petrarcha: quam tamen animi mollitiem redarguens, docet natorum mortem patienter eſſe ferendam idque variis vtriuſque ſexus exemplis illuſtrat. p.505

15 *Iacobi de Carraria per proprium canem tdilacerati mortem deflens in hac vita præter virtutem, ſolidi nihil eſſe exponit.* pa.516
16 *Benedictum de Columna ad proprias ſedes incolumem perueniſſe gaudet Petrarcha.* pa.519
17 *Amorem Epiſcopi Cauallicenſis erga ſe necnon humanitatem qua ab illo exceptus fuerat narrans quæſtuoſas amicitias vituperat, déque hominum votorum varietate diſſerit.* pa.520
18 *Quàm Barbatus à ſe, ipſéque à Barbato ametur indicans Petrarcha quam vim ad ſuadendum amor habeat exponit, oſtendítque quænam ſit inter amantem, & adulatorem differentia: vbi reſpondet ad Poetarum Regis titulum quem illi Barbatus largiebatur.* pa.525
19 *Reddit rationem Petrarcha cur Senecam ac Ciceronem notare non ſit veritus.* pa.530
20 *Fratrẽ Gerardum laudat Petrarcha, quòd mundo ætatis medio flore ſpreto, Eccleſiaſticum habitum induerit, ſuique conditionem deplorat, quod viſco conſuetudinis delinitus eam vitam agere nequeat, conferénſque cum opibus paupertatem, cum negotiis otium, cum hoſtibus fratres, cum litibus ſilentium, cum turbis ſolitudinem, cum comeſſationibus ieiunia, cum terrenis periculis cœleſtem pacem, cum ſeruitute Diaboli amicitiam Dei, cum morte perpetua ſempiternam vitam, hortatur ad perſeuerantiam.* pa.332
20 *Apud veteres Legati nomẽ fuiſſe tritum: monétque ex caſu quodam quam ſit humanorum lubricus ſtatus.* pa.544
22 *Ex eo quod ſæpe periculoſior pax bello ſit, multíſque*
que.

que nocuerit aduerſario caruiſſe concludit, omnibus claris viris vſque ad extremũ ſpiritũ vel cũ viſibili vel cũ inuiſibili hoſte luctandum. p.549

23 *Nihil in amicitia loquacius amicorum colloquio, literarúmque otium & fidelem amicitiam, animi bene inſtituti eſſe duo ſolatia, duo autem tædia occupationem & turbam.* pa.557

24 *Reprehendit eos qui eloquentiam potius quàm virtutem ſectantur.* p.561

25 *Conqueritur de Paſtrengi ſilentio petitque vt ſcribat.* pa.564

26 *Reddit rationem cur Paſtrengus eum videre non potuerit.* pa.565

27 *Quod Petrarcha carcerẽ euaſerit atque in Vallem-cluſam ſe contulerit, lætatur Paſtrengus, cuius loci amœnitatem deſcribit.* p.566

28 *Paſtrengi profectionem quàm ægre ferat, ſignificat* pa.567

29 *Librum quendam ſibi mitti rogat.* p.599

30 *Quàm Paſtrengum ſuum amet ſignificat.* p.569

31 *Commendat adoleſcentem quendam qui ſe ex fabrili officina ad muſas contulerat.* p.570

32 *Literas à Paſtrengo ſe accepiſſe ſignificat.* p.571

33 *Amici cuiuſdam per prædones interfecti mortem deplorat.*

34 *Increpat Philippum quòd non probaret Cardinalis Bononienſis peregrinationem, vbi oſtendit quos fructus ex peregrinationibus percipiamus.* pa.578

35 *Suũ vitæ genus explicat, quámque à petẽdis muneribus ſit animo alienus exponit.* p.587

36 *Super quibuſdam munuſculis iocatur Petrarcha*

cum

cum Epiſcopo Cauallicenſi. pa.591
37 *Petit ab Epiſcopo Cauallicenſi vt pro ſe intercedat ad munus aliquod impetrandum.* pa.592
38 *Commendat quendam ſuum amicum.* p.593
39 *Eũdem iterum commendat.* p.594
40 *Hæc Epiſtola Cancri in modum retrograda, ingenij exercitio inſigni ab authore conſcripta, lecta ſi quidem in genere demonſtratiuo verſatur, à principio decurſa laudat, à fine incœpta vituperat.* p.595

LIBER EPISTOLARVM

SINE TITVLO.

Ep.1 *Seculi fallaciam, portum ſalutis oſtẽdit.* p.600
2 *Maieſtatem læſam dolet.* pa.601
3 *Romam Italiæ coniungere an vtile.* p.604
4 *Libertatem & eiuſdem aſſertorem vt tueatur & innoxium defendat hortatur populum Romanum.* pa.606
5 *Quod in Galliis morã trahere cogatur dolet.* p.614
6 *Malignitatem temporum ſuorum deflet.* pa.615
7 *Calamitatem temporum deplorat, Deúmque pro vindicta orat.* pa.617
8 *De inamœno occiduæ Babylonis ſtatu.* p.619
9 *De generibus perſecutionum, quas nolentes aut volentes patimur.* p.620
10 *De tertia Babylonia & quinto labyrintho in Gallia.* pa.621
11 *Veritatẽ ſcribere, metu ſe victũ non audere.* p.625
12 *Afflictionem patriæ & calamitatem deplorat.* pa.625
13 *Eccleſiæ catholicæ oppreſſionem luget.* p.628
14 *Quod in Galliis habitare deſideret diſſuadet.*

pa.629
15 *Diſſuadet Galliarum habitationem.* p.632
16 *Quod ex Galliis in Italiam redierit amico congratulatur.* pa.634
17 *Calamitatem vrbis Romæ deplorat* p.635
18 *Babylonem Gallicam deſcribit.* p.643
19 *Periculum egreſſo gratulatur & vt caueat hortatur.* pa.551

AD VETERES ILLVSTRES VIROS.

Prefatio. ¶ *De materia & cauſa ſequentium epiſtolarum.* pa.657
1 *Ciceronem reprehendit quod eum ſenem falſus gloriæ ſplendor adoleſcentium bellis implicuerit.* pa.661.
2 ¶ *Ciceronis ingenium & eloquentiam ſummopere laudat.* pa.662
4 ¶ *Titum Liuium laudat, deplorátque iacturam eorum librorum qui adhuc hodie deſiderantur in eius operibus.* pa.669
5 *Varronis ingenium & doctrinam miris laudibus effert, dolétque quòd eius integra opera ad nos non peruenerint.* pa.670
9 ¶ *Laudat Quintiliani libros qui in eius manus temporis iniuria dilacerati venerant.* p.672
7 ¶ *Gratulatur Pollioni fœlicem obitum atque tẽpeſtiuum, deinde eundem increpat eo quòd Ciceronis famæ detraxerit.* pa.674
8 ¶ *Ad Horatium Flaccum laudatorium carmen.* pa. 675.
9 ¶ *Ad Publium Virgilium Maronem heroicum carmen.* pa.679
10 ¶ *Concluſio huius libri.* pa.682

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C.

In Epiſtolas familiarium rerum

AD SOCRATEM SVVM,

PRÆFATIO.

QVID verò nunc agimus frater? ecce iam ferè omnia tentauimus, & nuſquam requies, quando illam exſpectamus? Vbi eam quærimus? Tempora (vt aiunt) inter digitos effluxerunt, ſpes noſtræ veteres cum amicis ſepultæ ſunt. M. CCC. XLVIII. annus eſt qui nos ſolos atque inopes fecit. Neque enim ea nobis abſtulit, quæ Indo, aut Caſpio, Carpathióve mari reſtaurari queãt: Irreparabiles ſunt vltimæ iacturæ, & quodcunque mors intulit, immedicabile vulnus eſt. Vnum eſt ſolamen, ſequemur & ipſi quos præmiſimus, quæ quidem expectatio, quàm breuis futura ſit, neſcio: hoc ſcio, quod longa eſſe non poteſt, quantulacunque ſanè eſt, non poteſt eſſe non moleſta. Sed à querelis ſaltem in principio temperandum eſt. Tibi frater quænam tui cu-

ra ſit, quid de teipſo cogites ignoro, ego iam ſarcinulas compono &(quod migraturi ſolent) quid mecum deferã, quid inter amicos partiar, quid ignibus mãdem circumſpicio, nihil enim venale mihi eſt: ſum ſanè ditior (ſeu verius) impeditior quàm putabam, multa mihi ſcriptorum diuerſi generis ſuppellex domi eſt, ſparſa quidem & neglecta, perquiſiui ſitu iam ſquallẽtes arculas, & ſcripturas carie ſemeſas puluerulẽtas explicui, importunus mihi mus nocuit, atq; edaciſsimũ tineæ vulgus, & Palladias res agẽtẽ inimica Palladis turbauit aranea. Sed nihil eſt quod nõ frãgat durus & iugis labor. Confuſis itaq; circumuẽtus literarum cumulis, & informi papyro obſitus, primùm quidem cœpi impetu cuncta flammis exurere, & laborem inglorium vitare: deinde (vt cogitationes è cogitationibus erumpunt) & quid (inquam) prohibet velut è ſpecula feſſum longo itinere viatorem in terga reſpicere, & gradatim adoleſcentiæ tuæ curas metientem recognoſcere? Vicit hæc ſententia: Sicut enim non magnificus, ſic non inamœnus labor viſus eſt: Quid, quo tempore cogitaſſem, recordari, ſed temerè congeſta, nullo ordine verſanti, mirum dictu, quàm diſcolor, & quàm turbida rerum facies occurrerit vt quędam non tàm ſpecie illorum, quàm intellectus mei acie mutata vix ipſe cognoſcerem, alia verò ſine voluptate quadam retroacti temporis memoriam excitarent, & erat pars ſoluto greſſu libera, pars frenis Homericis aſtricta (quoniam Iſocratis habenis raró vtimur) pars autem mulcendis vulgi auribus intenta, ſuis & ipſa legibus

vtebatur, quod genus apud Siculos (vt fama eſt) nõ multis ante ſeculis renatum, breui per omnem Italiam ac longiùs manauit. Apud Græcorum olim ac Latinorum vetuſtiſsimos celebratum, ſiquidem & Romanos vulgares rythmico tantùm carmine vti ſolitos accepimus. Hæc itaque variarum rerum tanta colluuies, aliquot me diebus occupatum habuit, & licet dulcedine non parua, atque amore ad proprias inuentiones inſito retraherer: vicit tamen charitas maiorum operum, quæ iam diutius interrupta, non ſine expectatione multorum de manibus meis pendent, vicit recordatio vitæ breuis, timui (fateor) inſidias. Quid enim, quæſo, fugacius vita eſt? Quid morte ſequacius? Subiit animum quæ ieciſſem fundamenta, quid mihi laborum, vigiliarúmque reſtaret, temeritas (imò verò inſania) viſa eſt, in tam breui, & incerto tempore, tot longos, certóſque labores amplecti, & vix ad ſingula ſuffecturum ingenium, in diuerſa diſtrahere, præſertim cum (vt noſti) labor alius me maneat, tantò præclarior, quantò plus ſolidæ laudis eſt in auctoribus, quàm in verbis. Quid multa? Incredibilem fortè rem audies, veram tamen, mille vel eo amplius, ſeu omnis generis ſparſa poemata, ſeu familiares epiſtolas, non quia nihil in eis placuiſſet, ſed quia plus negotij, quàm voluptatis inerat, Vulcano corrigendas tradidi, non ſine ſuſpirio quidem: Quid enim mollitiem fateri pudeat? ſed occupato animo, quamuis acri remedio ſuccurrendum erat, & tanquam in alto prægrauata nauis

releuanda pretioſarum etiam iactu rerum. Cæterùm illis ardentibus, pauca quidem animaduerti in angulo iacentia, quæ vel caſu magis quàm conſilio ſeruata, vel pridem à familiaribus tranſcripta, cuncta vincenti ſenio reſtiterant. Pauca dixi, vereor ne lectori multa, ſcriptori autem longè nimia videantur. His ego indulgentior fui, viuere paſſus ſum, non illorum dignitati, ſed labori meo conſulens, nihil enim negotij præferebant. Ea verò duorum amicorum libranti ingenia, hac lance partiri viſum eſt, vt proſa tibi, carmen Barbato noſtro cederet, ſic enim & vos olim optare ſolitos, & me pollicitum eſſe memineram. Itaque cuncta paſsim occurſantia, vno impetu vaſtanti, & ne his quidem vt tunc erat animus parſuro, veſtrum alter ad læuam, alter ad dexteram adeſſe viſus, & apprehenſa manu, ne fidem meam & ſpes veſtras vno igne conſumerem, familiariter admonere. Hæc illis euadendi præcipua cauſa fuit, alioquin (crede mihi) cum reliquis arſiſſet. Hæc ergo, quæ nunc tibi de virili reliquarum illarum parte obueniunt, qualiacũque ſunt, non ſolum æquo, verùm etiam auido animo perleges. Non audeo illud Apuleij Madaurenſis in commune iactare, Lector intende, lætaberis. Vnde enim mihi id fiduciæ? vt lectori delectationem, lætitiám-ve pollicear, leges tamen iſta. Mi Socrates, & vt es amãtiſsimus tuorum, fortaſſe lætabere, cuiuſque animum probas, delectaberis ſtylo. Quid enim refert quanta ſit forma, non niſi amantis ſubitura iudicium? Superuacuo

uacuo comitetur, quæ iam placet, ſi quid hic ſanè meum placet, non id meum fateor, ſed tuum, hoc eſt, non ingenij mei, ſed amicitię tuę laus eſt. Nulla hîc equidem magna vis dicendi, quippe quæ nec mihi adeſt, & quam ſi planè aſforet, ſtylus iſte non recipit, vt quam nec Cicero ipſe, in ea facultate præſtantiſsimus, Epiſtolis ſuis inſeruit, certè nec libris, in quibus eſt æquabile quoddam (vt ipſe ait) & temperatum orationis genus. Eximiam illam vim, lucidúmque, & rapidum, & exundans flumen eloquentiæ, in orationibus ſuis exercuit. Quo genere, pro amicis ſæpe aduerſus Rempub. ſuóſque hoſtes vſus eſt Cicero, quo pro aliis ſæpe, pro ſe quater & quadragies Cato, quod quidem genus inexpertum mihi eſt. Nam & à Reipub. muneribus abfui, & fama mea, tenuit murmure forſan interdum, & ſibilis laceſsita clandeſtinis, nullum hactenus, quod vlciſcerer, vel vitarem, iudiciarium vulnus excepit, & verbalem ferre opem alienis vulneribus, non eſt noſtrę profeſſionis. Neque enim, aut tribunal ambire, aut locare linguam didici, aduerſante penitus & reluctante natura, quæ me ſilentij, ac ſolitudinis amatorem fecit, fori hoſtem, pecuniæ contemptorem. Sed bene habet, quando me eius rei non egentem fecit, cuius fortè inopē ſi feciſſet egerem. Omiſſa igitur illa oratoria dicendi vi, qua nec egeo, nec abundo, & quam ſi exuberet, vbi exerceam non habeo. Hoc mediocre, domeſticum & familiare dicendi genus, Amice, leges, vt reliqua, & boni conſules, his quibus in

communi ſermone vtimur, raptum, accommodatúmque ſententiis: ſed non omnes tales iudices habeo, neque enim aut idem omnes ſentiunt, aut ſimiliter amant omnes. Quomodo autem omnibus placerem, cui placere paucis ſemper ſtudium fuit? Triplex eſt profectò, veri iudicij venenum, Amor, Odium, Inuidia: Illud autem vide ne nimium nos amando vulgare coëgeris, quæ melius latuiſſent. Vt enim tibi amor, ſic aliis fortè aliud officiet. Inter amoris autem & inuidiæ cæcitatem, cauſa quidem plurimum, effectu nihil intereſt. Odium quod medio loco numerauerani, nec mereor certè, nec metuo, ſed fieri poteſt, vt nugas meas tibi habere, tibi legere, nihílque in eis aliud, quàm noſtros, ac noſtrorum caſus meminiſſe cogites, in quo rem mihi pergratam feceris. Sic enim & petitio tua non neglecta videbitur, & fama mea tua erit, alioquin nihil ſuperuacuo noſmetipſos fauore decipimus, quonam modo amicum, licet niſi ſit idem, alter ego, lecturum hæc ſine faſtidio arbitremur? Diuerſa inuicem & aduerſa, in quibus non idem ſtylus, non vna ſcribentis intentio, quippe cum pro varietate rerum variè affectus animus illa dictauerit, raro quidem lætus, mœſtus ſæpe. Epicurus Philoſophus vulgò infamis, ſed maiorum iudicio magnus, epiſtolas ſuas duobus, aut tribus inſcripſit, Idomeneo, Polyeno, & Metrodoro. Totidem pene ſuas Cicero, Bruto, Attico & Ciceronibus ſuis, fratri ſcilicet ac filio. Seneca perpaucas, præterquam Lucilio ſuo ſcribit. Promptum opus, & fœliciſ-

ſimi

ſimi ſucceſſus, noſſe collocutoris ſui animum, vnius aſſueuiſſe ingenio. Scire quid illum audire iuuet, quid te loqui deceat. Mihi autem ſors longè alia, nempe cuiuſque ad hoc tempus vita pene omnis in peregrinatione tranſacta eſt, Vlyſſeos errores erroribus meis confert. Profectò ſi nominis & rerum claritas vna foret, nec diutius errauit ille, nec latius. Ille patrios fines iam ſenior exceſsit, cum nihil nulla ætate longum ſit, omnia ſunt in ſenectute breuiſsima. Ego in exilio genitus, in exilio natus ſum, tanto matris labore, tantóque diſcrimine, vt non obſtetricum modò, ſed medicorum iudicio diu exanimis haberetur. Ita periclitari cœpi, antequã naſcerer, & ad ipſum vitæ limen auſpicio mortis acceſsi! Meminit haud ignobilis Italiæ ciuitas Aretium, quò pulſus patria Pater magna cum bonorum acie confugerat. Inde menſe ſeptimo ſublatus ſum, totáque Tuſcia circumlatus, præualidi cuiuſdam adoleſcentis dextera, qui (quando iuuat laborum, diſcriminúmque meorum tecum primitias recordari) linteo obuolutum, nec aliter, quàm Methabus Camillam nodoſo de ſtipite pendentem, ne contactu tenerum corpus offẽderet, geſtabat. Is in tranſitu Arni fluminis lapſu equi effuſus, dum onus ſibi creditum ſeruare nititur, violento gurgite propere ipſe periit. Finis Tuſci erroris Piſæ. Vnde rurſus ætatis anno ſeptimo diuulſus, ac maritimo itinere tranſuectus in Gallias, hybernis Aquilonibus, haud procul Maſsilia naufragium paſſus, parum abfuit, quin ab ipſo rurſus nouæ

vitæ veſtibulo reuocarer, ſed quò rapior, oblitúspropoſiti? Inde nimirum vſque ad hanc ætatem,aut nulla prorſus,aut rariſsima ſubſiſtendi,reſpirandíque facultas fuit, & quot inter errorum periculorum-ve ſpecies pertulerim, præter me vnum nemo te melius nouit. quæ idcirco memorare nunc libuit, vt memineris me inter pericula natum,inter pericula ſenuiſſe (ſi modò iam ſenui)& non grauiora mihi in ſenio reſeruãtur.Hæc autem,& ſi communia ſint omnibus intrantibus in hanc vitam (neque enim militia solùm, ſed pugna eſt vita hominis ſuper terram) ſunt tamen alia alij, & longè diuerſum pugnæ genus, & quamuis quemque ſua prægrauent,tamen reuera,inter eas quibus premimur ſarcinas,multum refert. In his ergo vitæ tempeſtatibus(vt ad rem redeam)nullo portu anchoram longum in tempus iaciens, quot veros amicos neſcio (quorum & iudicium anceps, & penuria ingens eſt) notos autem innumerabiles quæſiui. Multis itaque, multúmque animo,& conditione diſtantibus,ſcribere contigit tam variè, vt ea nunc relegens, interdum pugnantia locutus ipſe mihi videar: quod propemodum coactum me feciſſe fatebitur, quiſquis in ſe ſimile aliquid expertus eſt. Prima quidem ſcribentis cura eſt, cui ſcribat attendere:vnà enim,& quid,& qualiter,cæteráſque circumſtantias intelliget. Aliter virum fortem, aliter ignauum decet alloqui; aliter iuuenem inexpertum, aliter vitæ muneribus functum ſenem; aliter proſperitate tumidum,aliter aduer-

ſitate

ſitate contractum;aliter denique ſtudioſum, literíſque & ingenio clarum, aliter verò non intellecturum ſiquid altius loquaris. Infinitæ ſunt varietates hominum, nec maior mentium ſimilitudo, quàm frõtium, & ſicut non diuerſorum modò, ſed vnius ſtomachum, non idem cibus omni tempore delectat, ſic idem animus non vno ſemper nutriendus ſtylo eſt, vt geminus ſit labor, cogitare quiſnam ille ſit, cui ſcribere propoſitum eſt, qualitér-ve tunc affectus, cum ea quæ ſcribere inſtituis, lecturus eſt. Quibus ego difficultatibus multum à meipſo differre compulſus ſum. Quod ne mihi ab iniquis iudicibus vitio verteretur, partim beneficio ignis obtinui, partim tu mihi præſtiteris, ſi clanculum, ſuppreſſóque nomine iſta poſſederis: quæ ſi inter paucos ſuperſtites amicos occultare nõ potes (quoniam lynceos oculos habes, amicorum viſui imperuium eſt) admone, vt ſiquid horum apud eos ſubſtiterit, quamprimùm abiiciant, ne qua in eis rerum, aut verborum mutatione turbentur: ita enim accidit, vt qui hæc in vnam congeriem redigi, nunquam aut tibi, vt peteres, aut mihi vt aſſentirer, vẽturum in animum ſuſpicabar, laborem fugiens, paſſim in vna dictum epiſtola, in altera repeterem, meiſq; (vt ait Terentius) pro meis vterer. Nouiſsimè cum multis annis edita, & ad diuerſas mundi plagas ire iuſſa, vnum in tẽpus, locúmque conueniſſent, facilè deformitas vniti corporis apparuit, quæ por membra tegebatur, & verbum quòd ſemel in vna Epiſtola poſitum delecta-

bat, in toto opere ſæpius repetitum, faſtidio eſſe cœpit. Vni itaque relinquendum, de reliquis eradendum fuit. Multa quoque de familiaribus curis, tunc fortè dum ſcriberentur, cognitu non indigna, nunc quamuis cupido lectori, grauia detraxi, memor in hoc irriſum à Seneca Ciceronem, quanquam in his Epiſtolis, magna ex parte Ciceronis, potius quam Senecæ morem ſequar: Seneca enim quicquid mortalitatis in omnibus ferè libris ſuis erat, in epiſtolis congeſsit, Cicero autem philoſophica in libris agit, familiaria & res nouas, ac varios illius ſæculi rumores, in Epiſtolis includit. De quibus quid Seneca ſentiat, ipſe viderit mihi (fateor) peramœna lectio eſt, relaxat enim ab intentione illa rerum difficilium, quæ perpetua quidem, frangit animum, intermiſſa delectat. Nam Sidonij temeritatem admirari vix ſufficio, niſi forte temerarius ipſe ſim, qui temerarium illum dicam dum ſales eius, ſeu tarditatis meæ, ſeu illius ſtyli obice, ſeu fortaſsis (nam vnumquodque poſsibile eſt) ſcripturæ vitio non ſatis intelligo, vnum vtique, non me fugit irriſum, & à Sidonio Ciceronem. O libertas, ne ſi dicã audacia, quos temeritatis nomen offendit, exaſperem! Inuentum eſſe hominem Latinum, qui non dico aliquid, vt (& Senecam, & iam hinc meipſum excuſem, vix eſt enim humanum) omni reprehenſione caruiſſe, ſed eloquentiam, aut ſtylum, aut omnino dicendi genus Ciceronis irrideat, atque hoc Sidonius auſus eſt? Aluernus orator, nõ Latioſè fingere, fratrem vt ait ille (quod ipſum ſatis

ſatis erat audaciæ)ſed æmulum,&(quod eſt grauius)irriſorem, àtque illi detrahere, cui omnes deferunt, præter paucos illius coëtaneos,ac cõuiuas, quos præſentium comes haud dubiè torſit, & in voces compulit inuidia, quam nec Sidonio cauſam locus,nec tempus indulſerat,quo magis,magíſque animum viri miror. Vt contra indubitatum eloquentiæ Principem,eloquentiæ ſtudioſus inſurgeret, alio ſeculo atque alio natus orbe: & ſanè cuncta verſanti, nihil occurrit, quò vel docti hominis ignorantiam accuſare poſsim, vel iniuriã excuſare, nihílque quod ſuſpicer, peruerſitatem fuiſſe iudicij, non naturæ:falli tamen in hoc poſſum(vt in multis)in eo certè non fallor,vel ſi fallor,cum multis,longéque clariſsimis falli iuuat,quod ſolutæ facundię principatus,contradictoribus latè victis, vnius Ciceronis eſt proprius, quo luce clarior ſit, vel morum, vel intellectus obliquitas contrarium aſſerentis. Ille tamen adducit, neſcio quem Iulium Titianum, & neſcio quos Frontonianos, ſuæ irriſionis auctores, quibus ego, ſimúlque omnibus idem ſentientibus, vna voce reſpondeo hoc ſolum, ſicut equidem verum eſt illud Senecæ, quoniam quicquid habet Romana facundia, quod inſolenti Græcię aut opponat,aut præferat,circa Ciceronem effloruit. Verúmque illud Quintiliani, vbi inter multa, & glorioſa præconia viri huius, dono quodam prouidentiæ gentium dicit:in quo totas virtutes ſuas eloquẽtia experiretur. Et poſt multa,quibus hoc probat. Quare (inquit) non immerito ab omni-

bus ætatis ſuæ regnare in iudiciis dictus eſt, apud poſteros verò id conſecutus, vt Cicero iam non hominis nomen, ſed eloquentiæ habeatur. Hunc igitur ſpectemus, hoc propoſitum nobis exemplum ſit. Ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valde placebit. Sicut hæc (inquam) vera ſunt, ſic illud quoque veriſsimum, quibus diſpliceat Ciceronis oratio, vel non noſſe veram perfectámque facundiam, vel odiſſe. Hãc ergo calumniam indiſcuſſam tranſire non potui, quanquam valde feſtinem: ad rem redeo. Multa igitur hic familiariter ad amicos, inter quos & ad teipſum ſcripta comperies, nũc de publicis, priuatíſque negotiis, nunc de doloribus noſtris, quæ nimis crebra materia eſt, aut aliis de rebus quas caſus obuias facit, nihil quaſi aliud egi, niſi vt animi mei ſtatus, vel ſi quid aliud noſſem, notum fieret amicis. Probatur enim mihi, quod prima ad fratrem epiſtola Cicero idem ait, eſſe Epiſtolæ proprium, vt is ad quem ſcribitur, de his rebus, quas ignorat certior fiat. Atque ea mihi tituli fuit occaſio, de quo aliquãdo cogitanti, quãuis epiſtolarum nomen conſentaneum rebus eſſet, quia tamen & multi veterum eo vſi erant, & ipſe ego varium carmen ad amicos, de quo paulò ſuprà mentio incidit, eodem prænotabam: his eo vti piguit, nouúmque ideo placuit nomen, vt *Familiarium rerum* liber diceretur. In quo pauca ſcilicet admodum exquiſitè, multa familiariter, déque rebus familiaribus ſcripta erant. Et ſi interdum exigẽte materia, & ſimplex, & inelaborata narratio, quibuſdam interiectis

mora-

moralibus, quod & ab ipſo Cicerone ſeruatum eſt. Et hæc tam multa quidem, de tam parua re loqui cenſorum præmordacium iubet metus, qui nihil ſcribentes quod indicari queat de aliorum iudicant ingeniis. Impudentiſsima temeritas, quæ ſolo ſilentio tuta eſt! Comploſis in littore manibus ſedenti facile eſt ferre, quam velit de gubernatoris arte ſententiam, aduerſus hanc proteruiam latebris, ſaltem tuis horridula hæc atque improuidè nobis elapſa defendito: illam verò non Phidiæ Mineruam (vt ait Cicero) ſed qualemcunque animi mei effigiem, atque ingenij ſimulachrum multo mihi ſtudio dedolatum, ſi vnquam ſupremam illi manũ impoſuero, cum ad te venerit, ſecurè qualibet in arce conſtituito. Hæc hactenus. Illud libentius ſi liceret ſilentio tegerem, ſed ingens morbus, nõ facilè occultatur: erũpit enim & indicio ſuo proditur pudet vitæ in mollitiẽ dilapſæ. Ecce enim (quod epiſtolarum ordo ipſe teſtabitur) primo mihi tẽpore ſermo fortis ac ſobrius, bene valẽtis animi fuerat, adeò vt non ſolum me, ſed ſæpe alios conſolarer, frequentia indies fragiliora atque humiliora sũt, neque ſat virilibus referta querimoniis. Illa præcipuè, vt occultare ſtudeas precor. Quid enim alij dicent, cùm ipſe relegens erubeſcam? Ergo ego in adoleſcentia vir fui, vt in ſenectute puer eſſem? Infœlix & execranda peruerſitas fuit, animum vel mutare ordinem, vel ſubtrahere tibi penitus iſta, quæ damno neutro circumuenire poſſe viſus eras, qui & flebilium exempla, & omniũ cum Con-

ſulæ diem tenes: ad excuſationum igitur arma cõfugio, laſſauit me longo & graui prælio, dum ſpiritus, dúmque animus fuit, ipſe reſtiti & ad reſiſtendum alios cohortatus ſum, vbi hoſtis viribus atque impetu, labare mihi pes, atque animus cœpit: excidit confeſtim ſermo ille magnificus, & ad hæc, quæ modò diſplicẽt, lamenta deſcendi: qua in re excuſet me forſitan amicorum pietas, quibus ſaluis, ad nullum fortunæ vulnus ingemui, eiſdem mox vna pene omnibus ruina obrutis, & mundo inſuper moriente, inhumani potius, quàm fortis viſum eſt non moueri. Ante hoc tempus quis me vnquam de exilio, de morbo, de iudicio, de comitiis, de vllis fori turbinibus, quis me de paterna domo, de fortunis perditis, de gloria imminuta, de pecunia dilata, de abſentia amicorum flebiliter agentem audiuit? quibus quidem in moleſtiis, tam molliter agit Cicero, vt quantum ſtylo delector, tantũ ſæpè ſententia offendar. Adde litigiolas epiſtolas, & aduerſus clariſsimos, atque ab eodẽ paulo ante laudatiſsimos viros iurgia, ac probra mira, cũ animi leuitate, quibus legẽdis delinitus pariter & offenſus, temperare mihi non potui, quo minus ira dictante, ſibi tãquam coætaneo amico, familiaritate, quæ mihi cum illius ingenio eſt, quaſi temporum oblitus ſcriberem, & quibus in eo dictis offenderer, admonerem, quæ mihi cogitatio principium fuit, & vt Senecæ tragœdiam, quæ inſcribitur Octauia, poſt annos relegens, parili impetu eidem, & quoque, ac deinde varia occurrente materia,
Varro-

Varroni, Virgilióque atque aliis ſcriberem, è quibus aliquas in extrema parte huius operis inſerui. Quæ niſi præmonitum lectorem, ſubita poſſent admiratione perfundere, quædã irillo publico incendio periére. Qualis ille vir tantus in doloribus ſuis fuit, talis ego in meis fueram, hodie (vt ſcias) præſentem animi mei habitum, neque enim inuidiosũ fuerit, id mihi tribuere quod imperitis euenire (ait Seneca) Factus ſum ex ipſa deſperatione ſecurior, quid enim metuat, quæ totiens cum morte luctatus ſit?

Vna ſalus victis nullam ſperare ſalutem.

Animoſius indies agere videbis, animoſius loqui, & ſi quid fortè ſtylo dignum ſe obtulerit, erit ſtylus ipſe neruoſior, multa ſanè ſe offerẽt: Scribendi enim mihi, viuendíque vnus (vt auguror) finis erit. Sed cum cætera ſuos fines aut habeant, aut ſperent, huius operis quod ſparſim ſub primum adoleſcentiæ tempus incœptum, iam ætate prouectior recolligo, & in libri formam redigo, nullum finem amicorum charitas ſpondet, quibus aſsiduè reſpondere compellor, neque me vnquã hoc tributo, multiplex occupationum excuſatio liberat, tum demum & mihi immunitatem huius muneris quæſitã, & huic operi poſitum finem ſcito, cum me defunctum & cunctis vitæ laboribus abſolutum noueris, interim iter incœptum, ſequar, non prius viæ, quàm lucis exitum operiens, & quietis mihi loco fuerit dulcis labor. Cęterum (quod & rhetores, & bellorum duces ſolent) infirmioribus in medium cõiectis, dabo operam, vt ſicut prima

libri frons, ſic extrema acies, virilibus sẽtentiis firma ſit. Vel eò amplius, quò viuendo magis ac magis induxiſſe videor contra impetus atque iniurias fortunæ. Denique quis inter experimẽta rerum ſim futurus, profiteri minimè auſim; ſed hoc animo ſum, vt nulli amplius rei ſuccumbam,

Si fractus illabatur orbis
Impauidum ferient ruinæ.

Ita me Maronis, Flaccíque ſententiis armatum ſcito, quas olim lectas, & ſæpe laudatas, nunc tandem in extremis caſibus meas facere ipſa ineuitabilis fati neceſsitate didici. Dulce mihi colloquium tecum fuit, cupidéque, & quaſi de induſtria protractum. Vultum enim tuum retulit, per tot terras, & maria, téque mihi præſentem fecit, vſque ad veſperam, cum matutino tempore calamum cœpiſſem. diei iam, & epiſtolæ finis adeſt. Hæc igitur tibi frater, diuerſis coloribus (vt ſic dicam) liciis texta dicauerim. Cæterùm ſi ſtabilis ſedes, & fruſtrà ſẽper quæſitum otium contigerit (quod iam hinc oſtendere ſe incipit) nobiliorem, & certè vniformem telam, tuo nomine meditor ordiri. Vellem ex his paucis eſſe, qui famam promittere poſſunt & præſtare, ſed ipſe vi propria in lucem venies, alis ingenij ſubuectus, nihilque auxilij mei egens, profectò tamen, ſi inter tot difficultates aſſurgere potuero, tu olim Idomeneus, tu Atticus, tu Lucilius meus eris. Vale.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS familiaribus,

BIBLIOTECA NA[illegible] ROMA VITTORIO.EMAN[illegible]

LIBER PRIMVS.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. I.

Famam ante mortem non eſſe appetendam.

QVAERELAM publicam nemo ſapiens ſuam facit. Satis quiſque priuatarum quærelarum domi habet, Satis dixi, Nimis dicere debueram, nullí ne hoc vnquam accidiſſe reris? falleris. Nulli verò contrarium accidit, vix ſuperſtite qui fecerat, cuiuſquam ſcripta, vel geſta placuerunt. Laudes hominum mors inchoat. Scis quare? quia cum corpore moritur inuidia, viuítque cum corpore. Multorum, inquis, ſcripta laudantur, quæ ſi gloriari licet, non pergis vlterius, ſed (qui indignantibus mos eſt) ſuſpenſum linquens auditoris animum, ſermone præteruolas inexpleto. Verum enimuerò fugientem conſequor mentis augurio, ſcio quid velis. Multorum ſcripta laudantur, quæ tuis admota, carere non tantum laudatore, ſed etiam lectore debuiſſent, cùm tua interim nullus attingat, recognoſce in verbis meis indignationem tuam, quæ iuſta eſſet, niſi illam de communi omnium aceruo, in vſus proprios tra-

duxiſſes, omnium (inquam) quos hic ſcribendi ſeu amor, ſeu morbus tenuit, omniúm-ve quos tenebit. Reſpice enim in primis, quorum ſunt illa quæ laudantur, quære auctores, certè pridem in cinerem verſi ſunt: vis & tua laudari? morere. A morte hominis viuere incipit humanus fauor, & vitæ finis principium eſt gloriæ, quæ ſi antè cœperit, ſingularis quædam, & intempeſtiua res eſt. Plus dicam: dum eorum qui tecum vixerunt, quiſquam ſuperfuerit, cumulatè quidem quod appetis non habebis, cum omnes pariter vrna concluſerit, venient qui ſine odio, & ſine inuidia iudicent. Ferat itaque de nobis quālibet ſententiam præſens ætas, ſi æquam, feramus æquo animo: ſi iniquam, ad æquiores iudices, hoc eſt, apud poſteros prouocemus, quando ad alios non licet. Delicatiſsima res eſt iugis conuerſatio, minimus offenditur, & famæ ſemper inimica præſentia eſt, multáque admirationi hominum familiaritas detrahit, frequénſque conuictus. Vidés-ne tu hos ſcholiaſticos, genus hominum vigiliis ac ieiunio ſquallidum? Crede mihi, nihil ad lucubrādum durius, nihil mollius ad iudicandū, cùm multa laborioſiſsimè legerint nihil examinant, & quid in re ſit dedignātur inquirere, cùm hominē ipſum noſſe videātur. Itaq; omniū vna lex eſt: cūcta enim ex æquo quorū auctores, vel ſemel aſpexerint, ſcripta faſtidiūt. Hæc (inquies) paruis accidit ingeniis, magna enim & valida, per obſtantia quælibet erūpunt. Redde mihi Pythagoram, reddam tibi illius ingenij contemptores. Redeat in Græciam Plato, renaſcatur Homerus, reuiuiſcat Ariſtoteles, reuertatur in Italiam Varro, reſurgat Liuius, refloreſcat Cicero: non modò ſegnes laudatores inuenient, ſed mordaces etiam, & liuidos detractores, quòd quiſque ſuis temporibus expertus eſt. Quid Virgilio maius habuit lingua Latina? Reperit tamen ille, qui non Poëtam, ſed raptorem alienarum inuentionum, & tranſlatorem dicerent: ipſe autem & ingenij fiduciam, & iudice fretus Auguſto, alto animo inuidorum verba deſpexit. Tibi quidem magnam ingenij conſcientiam eſſe ſcio, ſed vbi Auguſtum iudicem inuenies, quem enixè admodum atque omnibus modis ingeniis

niis ſui temporis fuiſſe compertum eſt? Noſtri reges de ſaporibus epularum, de volatu auium iudicare poſſunt, de ingeniis hominum non poſſunt. Quod ſi fortè præſumpſerint, ſuperbiæ tumor aperire oculos, aut flectere, & in verum figere non ſinit. Itaque nequid ſuę ætatis ſuſpicere videantur, mirantur veteres, quos nouêre contemnũt, vt defunctorum laus viuentium contumelia non vacet. Inter hos iudices viuendum, moriendúmque nobis eſt & (quod eſt durius) tacendum, vbi enim (vt dixit) Auguſtũ iudicem quæremus? Vnum habet Italia, imò verò terrarum orbis vnum habet, Robertum Siculum regem, fortunata Neapolis, quæ vnicum ſęculi noſtri decus incomparabili fœlicitate ſortita es. Fortunata (inquam) & inuidioſa Neapolis, literarum domus auguſtiſſima, quæ ſi Maroni quondam dulcis viſa es, quantò nunc dulcior videris, vbi ingeniorum ac ſtudiorum æquiſſimus extimator habitat. Ad te cõfugiat quiſquis ingenio fidit. Neque verò differendum putet, ſuſpecta mora eſt, deuexa enim eſt ætas, & mundus iam pridem eo carere, & ipſe ad meliora regna tranſire meritus, vereórque ne multa ipſe mihi ſeræ pœnitentiæ materiam prolatando quæſierim, omnis quidem pulchræ rei dilatio turpis, & omnis de honeſto deliberatio longior inhoneſta eſt: rapienda eſt occaſio, confeſtímque faciendum, quod ante tempus fieri non poteſt. Quod ad me attinet, currere, & properare propoſitum eſt (vt quod de Iul. Cæſare, in epiſtola quadam ait Cicero) omnia mea ſtudia in iſtum conferam: Ego verò ardenti quidem ſtudio, ac fortaſſe efficiã, quod ſæpe viatoribus cùm properant euenit: vt ſi ſeriùs quàm voluerint fortè ſurrexerint, properando etiam citiùs, quàm ſi de nocte vigilaſſent, perueniant quò velint. Sic ego, quoniam in iſto homine colendo, tam indormiui diu, curſu corrigam tarditatem. Tibi autem tuo foro vti neceſſe eſt, quando ad eum regem aſpirare, non tam freti, quàm belli obice prohiberis: patria enim tua, cuius nemo amantior ciuis eſt, inimici regis imperio ſubiacet, dicerem tyranni, niſi quia timeo aures tuas offendere. Ad hæc & magna res eſt, neque noſtris calamis diſcernẽ-

da,ſed illorum gladiis. Igitur ad inceptum redeo. Si hæc tibi exempla de illuſtriſſimis electa non ſufficiunt, alia ex alio grege hominum adiiciam, & ætate recentiora, & ſanctitate clariſſima. Quantos olim æmulos Auguſtinus noſter, quantos Hieronymus, quantos habuit Gregorius, donec ſpectata virtus, & literarum diuina, & admirabilis vbertas inuidiam vinceret? vix horum quiſquam integrum famæ præconium, niſi ab ipſo die mortis accepit. Vnum æmulo ac reprehenſore carentem, vnum plena & indecerpta laude decoratum Ambroſium, cuius ne iuuenis quidem famam mordax liuor attigerit apud quoſdam inuenio, quòd fortè ad puram eius ac ſimplicem doctrínam, omnis ambigui expertem referēdum eſt: nam apud Paulinum, qui Ambroſij vitam & obtrectatorum eius nomina legimus, & vindictam diuino irrogatam. Perfer igitur iam ſine lamentis, quòd ſummis ingeniis contigiſſe vides. Videris autem quadam in parte tuarum literarum hoc ipſum conqueri, quòd multos noueris, magnum in vita nomen aſſecutos. Et hoc quoque ſi me audire volueris, magnifice contemnes. Scis enim quibus hoc euenit? His equidem ſolis, qui famam ſuam, quoniam calamo nequeunt, clamore defendunt. Aſpice iſtos purpuratos, qui ingenti ſtrepitu populorum in ſe ora conuertunt, qui ſe ſapientes dici volunt, & quos ſapientes vulgus appellat, ſingulis ciuitatibus aſcribens ſapientum greges, cùm tamen illa florens olim ſtudiorũ mater Græcia, non ampliùs quàm ſeptem ſapientum nominibus glorietur, quod ipſum poſteris importunæ nomen arrogantiæ viſum eſt: ſed qui eos excuſant, aiunt non id eis cognomen proprio iudicio, ſed populorum ſuffragiis obtigiſſe. Vnus ex omnibus ſæculis Epicurus ſapientem ſe profiteri auſus, intolleranda ſuperbia, ſeu potius ridiculoſa dementia. Cuius ſecundo de Finibus bonorum, & malorum, meminit Cicero, hodie in noſtrorum cauſidicorum grege, furor ille vulgaris eſt. Reſpice & hos, qui in altercationibus, & cauillationibus Dialecticis totum vitæ tempus expendunt, ſéque inanibus ſemper quæſtiunculis exagitant: & præſagium meũ de omnibus habeto, omnium nempe cum ipſis fama cor-

ruet:

ruet, vnum ſepulchrum nomini oſſibúſque ſufficiet: cum enim mors frigidam linguam ſtare coegerit, non modò vt ſileant neceſſe eſt, ſed vt de his etiã ſileant. Poſſem exemplis affluere, téque ipſum ex multis teſtem facere, quot loquaciſſimas picas agnouimus, in oculis inſanę multitudinis perſtrepentes, quorum repente vox cecidit, niſi longa, & apud quoſdam ſuperſtitum odioſa fortè narratio eſſet: Sed de his, & ſæpe aliâs, & nunc quod res ipſa poſcebat diximus. Neque enim vt eos monerem ſermo mihi inſtitutus, ſed vt tibi ſatisfacerem, cuius omnino diuerſa conditio eſt: tunc enim maximè reſonabis, cùm iam loqui ampliùs nequiueris. Cæterùm valdè impatientis animi eſt, breuiſſima expectatione torqueri, expecta paululum, eris voti compos. Cùm obſtare tibi ipſe deſieris, id ex parte longæua forſan abſentia ad plenum mors ſola præſtabit. Reduc ad memoriam ex omnibus ſæculi illuſtres viros Romanos, Græcos, Barbaros, quorũ nõ præſentia famæ nocuerit. Tibi (ſi recentior memoria eſt) plures fortè ex hiſtoriis occurrent. Ego id vni omnium Aphricano tributum memini, vt ſcilicet & fama mirabilis, & præſentia mirabilior haberetur. Idem ſacris in literis tribuitur Salomoni. Quære alium, fortè non inuenies. Et ſi Virgilius immodico ſtudio Æneam ſuum exornandi, hoc ad eum gloriæ genus transferre contendat, ſed immobile verum eſt: excuſant tamen quaſi non Æneam, ſed ſub Æneæ nomine, virum fortem perfectúmque deſcribat. Dedit idem Oratorum vni duntaxat, is qui hoc ſicut verius vſurpaſſet, præilluſtris ſcilicet Oratorum princeps M. Tullius, vni quoque Poëtarum idem tribuit, Aulo Licinio Archiæ, ſed vereor ne id amore iudicium obliquante, præceptori ſuo mediocris ingenij viro tribuat, quod nec Homero tribuit, nec Virgilio tribuiſſet. Cæterùm vt ad te reuertar, nihil ex omnibus quæ dixi, quod tibi iuſtam indignandi materiam præſtare poſſit inuenies: nemo enim ſe anteiri ab vno, vel à paucis ægrefert, niſi qui gloriæ principatum pertinaci ſibi mente conſtituit, patêre (vt cæterarum rerum) ſic ingenij tui ſortem, nominíſque fortunam putabas eam in ſolis diuitiis ius habere? Humanarum rerum

omnium, excepta virtute domina eſt, illam quoque ſæpe oppugnare, ſed nūquam expugnare permittitur. Famam certè, qua nihil eſt læuius, facilè rotat, ac ventoſis ſuffragiis circumuoluit, à dignis eam transferens ad indignos, nihil quidem mobilius, nihil iniquius vulgari iudicio, ſuper quo fama fundata eſt. Itaque mirū non eſt, ſi aſſiduè quatitur, quæ tam tremulis innititur fundamentis. Hæc ſanè non niſi in viuos regnum habet, mors hominem eximit ab imperio fortunæ. Ceſſant exinde ludibria hæc, velit ipſa, vel nolit virtutem fama, ſeu ſolidum corpus vmbra conſequitur. Habes ergo (ni fallor) gloriandi potius cauſam, quàm indignandi, ſi cum omnibus ferè præſtantibus, atque clariſsimis viris communis tibi tua ſors eſt, quóque etiam nunc æquiore animo ſis. Africanum ipſum, quem ex hac acie ſegregare viſus eram, in commune reſtituam, cui quamuis quod rariſſimum eſt, vt dixi, præſentia non noceret: nocuit tamen vt cæteris hominum inuidia, quam tantis virtutibus non potuit extinguere, incéditque potius & inflammauit, nocuit (quæ ſine indignatione non poſſum meminiſſe) conuerſatio longior, & naſcens ex familiaritate contemptus. Vnde autem hæc eliciam percontabere, nolo me aliquid immutaſſe ſuſpiceris? Ipſa T. Liuij clariſſimi ſcriptoris verba ponam, qui orta cōtentione dignitatis, honorúmque inter Scipionem Africanum Titúmque Flaminium, in qua ſuccubuiſſe Scipionem refert. Maior (inquit) gloria Scipionis, & quò maior eò propior inuidiæ. Et ſtatim poſtea. Accedebat (inquit) & aliud, Scipio Africanus iā prope annum decimum, aſſiduus in oculis hominum fuerat, quæ res minus verendos magnos homines ipſa ſacietate facit & hæc quidem ille. Tu verò (vt iam finem faciam) fortunam tuam, tanto comite ſolabere, expectabíſque tranquillius, memor vetus apud Flaccum verbum eſſe, quod vt vina, ſic poëmata meliora dies reddit. Apud Plautum aliquanto vetuſtius: ille enim ait:

Qui vtuntur vino vetere ſapientes puto:
Et qui lubenter veteres inſpectant fabulas.

Quod non minus ipſi Flacco bilem commouiſſe ſuſpicor, quàm tibi tantam eſſe vetuſtatis reuerentiam ac cri-

men

men longo ſermone purgandum ſibi fuerit, Lucilium reprehendiſſe Poſtremò tecum cogita, quid eſt hoc, pro quo tam ſollicitè torqueamur. Ventus eſt fama quam ſequimur, fumus & vmbra eſt, nihil eſt, itaque facillimè recto atque acri iudicio contemni poteſt. Quod ſi fortè (quoniam generoſos animos familiaris hæc peſtis inſequi ſolet) appetitum hunc extirpare radicitus non potes, excreſcentem rationis ſaltem falce compeſce. Parendum tempori, parendum rebus eſt. Denique (vt ſententię meæ ſummam breuius expediam) virtutem cole dum viuis, famam inuenies in ſepulchro. Vale.

FRAN. PETRAR. RAYMVNDO SVPERANTIO, S. Epiſt. II.

Hominum vitam floſculo ſimilem eſſe.

VEreri mihi (nec immerito) viſus es, ne (quod ferè ōnibus adoleſcentibus accidit) ætatis flore decipiar, non pollicebor tibi, Pater, animum ſolidum ac ſtabilem, omníſque vanitatis exortem (quod in hac ætate difficillimum & potius diuinæ gratiæ, quàm humanæ virtutis arbitror) ſed mentē haud quaquam ſuæ cōditionis ignaram ſpondeo, ſentio me (mihi crede) nunc dum maximè florere videor, maximè ad areſcendum pergere, Quid in re celerrima ſegnibus verbis vtor? Imò verò properare, imò currere, imò (vt loquar propriè) volare: volat enim ætas (vt ait Cicero) & omnino nihil eſt aliud tempus vitæ huius quàm curſus ad mortem, in quo (vt ait Auguſtinus) nemo, vel paulò ſtare, vel aliquātò tardius ire permittitur, ſed vrgentur omnes pari motu, nec diuerſo impelluntur acceſſu: neque enim cuius vita breuior fuit celerius diem duxit quàm ille cui longior ſed cum æqualiter æqualia momenta raperentur ambobus, alter abiit propius, alter remotius, quò non impari velocitate ambo currebant. Aliud eſt enim amplius viæ peregiſſe, aliud tardius ambulaſſe. Qui ergo vſque ad mortem producti ·ra ſpatia temporis agit, non lentius pergit, ſed plus itineris conficit, Ecce quanti duo viri velocitatem vitæ mortalis deſcribentes, volare eam, & currere aſſerunt. Quotiens verò Virgilius fugere tempus ait? Quid ſi omnes tacerent? Quid etiam ſi negarent? Nunquid ideò

ſegnius fugiens curreret, aut volaret? Neque verò me talia ſummis labiis locutum putes (quique coëtaneis meis eſt mos) per auctorum vireta captare floſculos, quod viro turpe ait Seneca, nobis ita permiſſum putant, vt nihil videatur adoleſcentia formoſius. Ego me non nego floſculos interdum legere, quibus inter ſeniorum choros (ſi res tulerit) vti queam, ſed ita ad optatam ſenectutem me rita cum laude perueniam, vt ego magis omnia ad vitam extimem, quàm ad eloquentiam referendam. Et quamuis (vt eſt vſus, vt eſt ingenium, vt eſt animus, vt eſt ætas) eloquentiæ ſtudio delecter, tamen & dum aliorum bene dicta recenſeo, & ſi quando mihi aliquid fortè ſonantius excidit, vtrobique magis meditor, vt quicquid id eſt, vitę proſit, adoleſcētiæque me malis expediat, quàm vt verbis ornatioribus iuuenilis lingua laſciuiat. Summæ quidem dementiæ videtur, in id niti, ad quod fortè nūquam ſis venturus, & quod paucis accidit, quódque cùm adeptus fueris, modicum proſit fortaſsis, & multum noceat: illud verò negligere quod & omnibus promptum, præ omnibus vtile, damnoſúmque nunquam eſſe poſsit. Scimus autem magnorum auctoritate hominum, experimentóque rerum edocti, quoniam paucis bene loqui, bene viuere autem omnibus datum eſt, & tamen plures illud amplectuntur, hoc fugiūt: Ita eſt natura hominum, difficultatibus incumbere, & ea cupidius appetere, quæ laborioſius parantur. Ego quidem (& ſi mihi fidem ætas deroget) teſte tamen conſcientia lego, non vt eloquentior, aut argutior, ſed vt melior fiam. Et quod de morali Philoſophiæ parte dixit Ariſtoteles, ad omnes traho, quanquam ſi vterque fructus ſequeretur infortunatiorem me laborum non negarem. Tibi autem, Pater, gratias ago, quòd me paternè mones, & oro vt idem ſæpe facias. Sed hic habeto, me iam hinc cœpiſſe cognoſcere curſum meum, & pericula numerare, & multos noſſe decrepitos, me altius humi fixos, ac tenacius inhærentes. Multum me tangit illud Domitiani principis iam ſeneſcētis. *Nil* (inquit) *gratius decore, nil breuius*. Et illud Catonis ſenis apud Tullium: *Quis eſt tam ſtultus, quàmuis ſit adoleſcens, cui ſit exploratum ad veſperum eſſe victurum:*

rum? Et illud Virgilij, tunc iuuenis iuueniliter dictum, ſed verè, ſed grauiter. ſed maturè,

Collige vere roſas, dum flos nouus, & noua pubes.
Et memor eſto, æuum ſic properare tuum.

Ego verò memor ſum, & quamuis nōdum plenè poſſim, nitor. Cogito tamen vt poſſum, & indies, & profundius poſſim, nitor. Cogito non quid aliis videor, ſed quid ſum & ætatem hanc, & qualemcunque formam corporis, & reliqua (vnde mihi forſan ab aliis inuidetur) ſentio data mihi ad periculum, ad exercitium, ad laborem. Denique, vt breuiter concludam, ſcio me aſcendere vt deſcendam, viuere vt areſcam, vt ſeneſcam adoleſcere, viuere vt moriar. Vale.

FRAN. PETRARCHA. IOANNI-COLVMNENSI, S. Epiſt. III.

Germaniam, Rhenique ripas ſe peragraſſe narrat.

Gallias ego nuper, nullo quidem negotio, vt noſti, ſed viſendi tantùm ſtudio & iuuenili quodam ardore peragraui, Germaniam tandem, Rhenique ripas attigi, contemplatus ſollicitè mores hominum, & aſpectu telluris incognitæ delectatus, ac ſingula cū noſtris conferēs, & licet multa vtrobique magnifica viderim, me tamen Italicæ originis non pœnitet, imò, vt verum fatear, quò latius peregrinor, eò maior Italiæ ſoli ſubit admiratio. Quòd ſi gratias agebat Plato diis, vt verbo eius vtar, immortalibus, inter multa, quòd Græcum eum & non alienigenam, edidiſſent, quid nos prohibet, pro eodem quoque gratias agere, ortúſque noſtri Deum auctorem recognoſcere? Niſi fortè nobilius eſt Græcū naſci, quàm Italicum, quod ſi quis dixerit, dicat idem, & ſeruum eſſe nobiliorem quàm dominum, Atque nullus hoc Græculus, quantumlibet procax, impudénſque dicere audebit, dum meminerit diu ante Vrbem conditam, ante partum & auctum virtutibus imperium, denique ante

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Non Italiam, ſed quartam Italiæ partem, eo tempore deſertam, & vacuam Græcis habitatoribus poſſeſſam, ma-

gnámque Græciam nuncupatam. Quæ enim tūc magna viſa eſt quàm maxima, quàm immenſa videri potuit, poſt euerſam Corynthum, poſt vaſtatam Ætholiam, poſt Argos & Mycenas, cæteráſque vrbes triumphatas, poſt Macedoniæ reges captos, Pyrrhúmque deuictum, & madentes iterum Aſiatico cruore Thermopylas, credo neminem negaturum, aliquanto clarius Italicum eſſe quàm Græcum. Sed de hoc fortè alibi: Nunc in Gallias reuertamur, Pariſeorum ciuitatem regni caput, quæ auctorē Iuliū Cæſarem prætendit, introij, non aliter animo affectus, quàm olim Theſſaliæ ciuitatem Hypatam dum luſtrat Apuleius: ita enim ſollicito ſtupore ſuſpenſus, & cuncta circunſpiciens, videndi cupidus, explorandíque vera-ne, an ficta eſſent, quæ de illa ciuitate audieram, non paruum in ea tempus abſumpſi, & quoties operi lux defuit, noctem ſuperaddidi. Demum ambiendo, & inhiando, magna ex parte didiciſſe videor, quis in eadem veritati, quis fabulis locus ſit. Quæ (quoniam longa narratio eſt, neque hoc loco ſatis explicabilis) differenda eſt, donec ex me omnia coram audies. Gandauum quoque (vt media ſileam) eodem conditore ſuperbū vidi, & cæteros Flādriæ Brabantiæque populos, lanificos atque textores. Vidi Leodium inſignem Clero locum: Vidi Aquenſem Caroli ſedem, & in templo marmoreo verēdum barbaris gentibus illius principis ſepulchrum, vbi fabellā audiui non inamœnam cognitu, à quibuſdam templi ſacerdotibus, quam ſcriptam mihi oſtenderunt, & poſtea apud modernos ſcriptores acuratius etiam tractatam legi, quàm tibi quoque vt referam incidit animus: ita tamen, vt rei fides non apud me quæratur, ſed vt (aiunt) penes auctores maneat. Carolum Regem quem Magni nomine æquare Pompeio, & Alexandro audent, mulierculam quandam perditè, & efflictim amaſſe memorant, eius blanditiis eneruatum, neglecta fama (cui plurimùm inſeruire conſueuerat) & poſthabitis regni curis, aliarum rerum omnium, & poſtremo ſuiipſius oblitum, diu nulla prorſus in re, niſi illius amplexibus acquieuiſſe, ſumma cum indignatione ſuorum ac dolore. Tandem cūm iam ſpei nihil ſupereſſet (quoniam aures regias ſalutaribus conſi-

cõſiliis inſanus amor obſtruxerat) fœminã ipſam malorũ cauſam inſperata mors abſtulit, cuius rei ingens primum in regia, ſed latens gaudium fuit: deinde dolore tantum priore grauiore quantum fœdiori morbo correptum regis animum videbant, cuius nec morte lenitus furor, ſed in ipſum obſcœnum cadauer & exangue tranſlatus eſt, quod balſamo & aromatibus conditum, onuſtum gemmis, & velatum purpura diebus ac noctibus tam miſerabili quàm cupido fouebat amplexu. Dici nequit quàm diſcors, & quàm malè ſe compaſſura conditio eſt amantis, ac regis: nunquam profectò contraria ſine lite iũguntur. Quid eſt autem regnum, niſi iuſta, & glorioſa dominatio? Contrà quid eſt amor, niſi fœda ſeruitus & iniuſta? Itaque cum certatim ad amantem (ſeu rectius) ad amentem Regem, pro ſummis regni negotiis legationes gentium, præfectíque & prouinciarum præſides conueniren̄t, is in lectulo ſuo miſer, omnibus excluſis, & obſeratis foribus amato corpuſculo cohærebat, amicam ſuam crebro, velut ſpirantem, reſponſurámque compellans, illi curas, laboréſque ſuos narrabat, illi blandum murmur, & nocturna ſuſpiria, illi ſemper amoris comites lachrymas inſtillabat, horrendum miſeriæ ſolamen, ſed quòd vnum ex omnibus Rex alioquin (vt aiunt) ſapientiſſimus elegiſſet. Addunt fabulæ quod ego nec fieri potuiſſe, nec narrari debere arbitror. Erat ea tempeſtate in aula Colonienſis Antiſtes, vir, vt memorant, ſanctitate & ſapientia clarus, necnon comis, & conſilij Regij prima vox, qui domini ſui ſtatum miſeratus, vbi animaduertit humanis remediis nihil agi, ad Deum verſus illum aſſiduè precari, in illo ſpem reponere, ab eo finem mali poſcere multo cum gemitu: quod cum diu feciſſet, nec deſiturus videretur, die quodam illuſtri miraculo recreatus eſt: ſiquidem ex more ſacrificanti, & poſt deuotiſſimas preces pectus & aram lachrymis implenti de cœlo vox inſonuit, Sub extinctæ mulieris lingua, furoris Regij cauſam latere. Quo lætior mox peracto ſacrificio, ad locum vbi corpus erat ſe proripuit, & iure notiſſimæ familiaritatis regiæ introgreſſus, os digito clam ſcrutatus gemmam perexiguo annulo incluſam, ſub gelida, rigentíque lingua

repertam, feſtinabundus auexit. Nec multò poſt rediens Carolus, & ex conſuetudine ad optatum mortuæ congreſſum properans, repentè aridi cadaueris ſpectaculo concuſſus, obriguit, exhorruítque cõtactum, auferri eam quantocius ac ſepeliri iubens. Inde totus in Antiſtitem conuerſus, illum amare, illum colere, illum indies arctius amplecti. Denique nihil niſi ex ſententia illius agere, ab illo nec diebus, nec noctibus auelli. Quod vbi ſenſit vir iuſtus ac prudens, optabilem fortè multis, ſed onerosam ſibi ſarcinam abiicere ſtatuit, veritúſque, ne ſi vel ad manus alterius perueniret, vel flammis conſumeretur, domino ſuo aliquid periculi afferret, annulum in vicinæ paludis præaltam voraginem demerſit. Aquis fortè tum rex, cum proceribus ſuis habitabat, ex eóque tẽpore cunctis ciuitatibus, ſedes illa prælata eſt, in ea nil ſibi palude gratius, ibi aſſidere, & illis aquis mira cum voluptate illius odore, velut ſuauiſſimo delectari. Poſtremò illuc regiam ſuam tranſtulit, & in medio paluſtris limi, immẽſo ſumptu, iactis molibus, palatium, templúmque cõſtruxit, vt nihil diuinæ, vel humanæ rei eum inde abſtraheret. Poſtremò ibi vitæ ſuæ reliquum egit, ibíque ſepultus eſt: Cauto prius, vt ſucceſſores ſui primam inde coronam, & prima imperij auſpicia capeſcerent, quod hodie quoque ſeruatur, ſeruabitúrque quàm diu Romani frena imperij Theutonica manus aget. Longior fui in hac narratione quàm debui: ſed quoniam peregrinatione longinqua, librorum ſolatio deſtituta eſt, & in perpetuo motu facilius eſt multa cogitare, quam grandia, iuſtum epiſtolæ modum implere ſeriis non valens, eam (vt vides) obuiis quibúſque confarcio. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. IIII.

Coloniæ Agrippinæ vrbis deſcriptio.

AQuis digreſſum, ſed prius vnde ortum oppidi nomen putant, Aquis Baiano more repentibus ablutum, excepit Agrippina Colonia, quæ ad ſiniſtrum Rheni latus ſita eſt, locus & ſitu, & flumine clarus, & populo. Mirum in terra barbarica, quãta ciuilitas, quæ vrbis ſpecies,

cies,quæ virorum grauitas,quæ mundiciæ matronarum. Fortè Ioannis Baptiſtæ vigilia erat dum illuc applicui,& iam ad occidentem ſol vergebat, confeſtim amicorum monitu (nam & ibi amicos prius mihi fama pepererat, quàm meritum) ab hoſpitio traducor ad fluuium, inſigne ſpectaculum viſurus. Nec fallebar: omnis enim ripa pręclaro & ingenti mulierum agmine tegebatur, obſtupui, dij boni, quę forma, quæ facies, quis habitus! amare potuiſſet quiſquis eò non præoccupatum animum attuliſſet. In loco paulùm altiore conſtiteram, vnde in ea, quæ gerebantur intenderem, incredibilis ſine offenſione concurſus erat, viciſſimque alacres, pars herbis odoriferis incinctę, reductíſque poſt cubitum manicis, cãdidas in gurgite manus, ac brachia lauabant, neſcio quid blandum peregrino murmure colloquentes. Vix nunquam clariùs intellexi, quod Ciceroni placet, & veteri prouerbio dici ſolet. Inter lĩguas incognitas, omnes propemodum ſurdos ac mutos eſſe. Vnum mihi ſolatium grauiſſimorum interpretum non deerat. Nam & hoc inter cuncta mirabere, cœlum illud ſpiritus Pierios alere. Itaque dum miratur Iuuenalis, quod

Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos:

miretur itidem:

doctos quod argutos aluit Germania vates:

At ne me auctore fallaris, ſcito ibi nullum Maronem eſſe, Naſones plurimos, vt dicas verum fuiſſe præſagium, quod in fine libri Metamorphoſeos, multum vel poſteritatis gratię, vel ingenio ſuo fidens ponit. Siquidem qua Romana potentia (ſeu verius) qua Romanum nomen domito orbe ſe porrigit, plauſibiliter nunc fauentis populi ore perlegitur. His ego comitibus, vbi quid audiendum, ſeu reſpondendum incidit, pro lingua, & pro auribus vſus ſum. Vnum igitur ex eo numero admirans, & ignarus rerum percunctatus Vergiliano illo verſiculo,

Quid vult concurſus ad amnem, Quid-ve petunt animæ?

Reſponſum accepi: Peruetuſtum gentis ritum eſſe, vulgo perſuaſum, præſertim fœmineo, omnem totius anni calamitatem imminentem, fluuiali illius diei ablutione purgari, & deinceps lætiora ſuccedere, itaque luſtratio-

nem eſſe annuam,inexhauſto ſemper ſtudio cultam, colendámque.Ad hęc ego ſubridens.O nimium fœlices(inquam Rheni accolæ, quorũ ille miſerias purgat, noſtras quidem nec Padus vnquam valuit purgare,nec Tyberis! Vos veſtra mala Britannis Rheno vectore tranſmittitis, nos noſtra libenter Afris, atque Illyrijs mitteremus, ſed nobis(vt intelligi datur)pigriora ſunt flumina. Commoto riſu,ſerò tandem inde diſceſſimus. Proximis aliquot diebus à mane ad veſperam,ciuitatẽ iiſdem ducibus circumiui, haud iniucundum exercitium, non tàm ob id quod ante oculos erat,quàm recordatione noſtrorũ maiorum, qui tam procul à patria monumenta Romanę virtutis,tam illuſtria reliquiſſent.In primis autẽ occurrebat Marcus Agrippa Coloniæ illius auctor, qui licet multa domi,multa foris præclara conſtruxerit, illam tamen ex omnib dignam cenſuit,cui ſuum nomen imponeret, ædificator ac bellator egregius,dignúſque habitus,quem Auguſtus in generum,ex toto orbe deligeret,qualiſcunque filiæ virum, ſed dilectæ ſed vnicæ,ſed Auguſtę. Vidi tot ſimul trunca millia,ſacrarum virginum,& terram generoſis dicatam reliquiis,ac degenerum, vt aiunt, cadauerum expultricem.Vidi Capitolium effigiem noſtri, niſi quod pro Senatu illic pacis ac belli conſilia agitante, hîc formoſi iuuenes ac puellæ mixtim nocturnas laudes Deo concinunt æterna concordia.Ibi rotarum & armorum ſtrepitus ac gemitus captiuorum, hîc quies & gaudium & iocantium voces:denique illuc bellicus, huc pacificus triumphator ingreditur. Vidi templum vrbe media pulcherrimum,quamuis inexpletum,quod haud immeritò ſummum vocant. Magorum ibi Regum corpora,ab ortu ad occaſum tribus ſaltibus trãſuecta,quos Æthereum quondam regem ad præſepia vagientem, cum muneribus veneratos legimus,venerabundus aſpexi. Parumper hic,Pater optime,&pudoris mei metas exceſſiſſe videor, & plura collegiſſe quàm neceſſe erat, vtrum fateor, ſed mihi nil tam neceſſe eſt, quàm vt imperio tuo paream:inter multa ſanè quæ abeũti iuſſeras,hoc fuit extremum,vt de terris,ad quas ibam, & de ſingulis quæ vidiſſem,audiuiſſémque perinde te certiorem ſcripto facere,ac

re,ac verbo ſolito ne calamo parcerem,ne breuitati, vel ornatui ſtuderem,ne-ve floridiora decerperem, ſed cuncta complecterer. Denique Tulliano verbo vſus , Scribe (dixiſti) quicquid in buccam venerit. Promiſi me facturum , promiſſum crebris ex itinere literulis impleſſe videor,ſi iuſſiſſes loqui de altioribus, tentaſſem Nunc epiſtolæ officium reor,non vt ſcribentem nobilitet,ſed vt certificet legentem. Quod ſi omnino videri volumus,oſtendamus nos in libris,in epiſtolis colloquamur.Procedo,Ad ſecundas Cal.Iulias Colonia diſceſſi tanto ſole ac puluere , vt ſæpe alpinas niues ac frigora Rheni à Virgilio requirerem.Inde Arduennam ſyluam ſcriptorum teſtimonió pridem mihi cognitam , ſed viſu atram atque horrificam tranſiui ſolus(& quod magis admireris) belli tempore,ſed incautos (vt aiunt)Deus adiuuat. At ne longum iter vix æquo peracto calamo remetiar, multis ego regionibus ambitus , hodierno die Lugdunum perueni, nobilis & ipſa Romanorum Colonia eſt,paululúmque vetuſtior Agrippina.Duo hîc noti amnes,in noſtrum mare currentes,Rhodanus Araríſque conueniunt, Sonam incolę appellãt:Sed de his nihil amplius Iuncti enim ad te properãt,alter cogẽti,alter coacto ſimilis,& Auinionẽ vbi te nũcac genus humanũRo.Põt.detinet,permixtis vadis abluunt.Huc ego cum manè perueniſſem,& intranti fortè familiaris hic tuus occurriſſet,mille cum quæſtiunculis (vt mos eſt peregrè redeuntium)aggredior,ille autem nihil ad reliqua, ſed præclariſſimum fratrem tuum, ad quem maximè properabam, ſine me Romam petiiſſe narrauit Quo audito quærendi,veniendíque ardor repẽtè deferbuit.Hîc igitur expectare in animo eſt, donec & æſtas ipſa deferueat,quàm hucuſque non ſenſeram,& me vegetiorem quies faciat,qui me feſſum eſſe, hoc ipſo primum loquente perpendi. Nulla quidem fatigatio maior quàm animi eſt,quod ſi reliqui itineris tædium ſubierit, Rhodanus mihi pro vehiculo erit , interim vt noris vbi ſum , hæc tibi feſtinante nuncio trãſcurrere non piguit. De fratre item tuo,duce olim , nunc(da dolori veniam) deſertore meo,nuſquam alibi,quàm apud ipſum conqueri viſum eſt:quam quærelam,vt ſibi quàmprimum mitti

jubeas,oratus facito.Et Vale noſtri memor.

FRAN. PETRARCHA IACOBO COLVMNAE, S. Epiſt. V.

De fide & taciturnitate.

REuertebar è Germania, & iam Lugdunum peruenẽram,precum tuarum,& deſiderij mei vncis retrahẽtibus,non tam Poëtico, aut Phyſico, quàm curſorio more feſtinans. Illi curſui meo moleſtiſſimum frænum adhibuit,inſperatus rumor, aufugiſſe te, abſentiæ meæ velut opportunitate captata, & ſine me Romam petiiſſe, quod profectò nũquam facturum eſſe promiſeras.Quid dicam?Amante non amato,nil reor eſſe miſerius. Quomodo autem, ſeu quibus primum verbis aggrediar? ſuſpicioſúm-ne,an tuorum cõtemptorem putem? nihil moribus minùs tuis conuenit: obliuioſum quærar? mirator ipſe memoriæ tuæ. Fidefragum dicam? ſed notiſſima fides eſt.Quid ergo?Tu culpę nomen inuenies,& teipſum condemnabis, vel ſi libet abſolues? apud tribunal tuum tecum agitur tu idem & reus,& teſtis,& iudex eris. Sede igitur & mecum aliquãtiſper æquo iure diſcepta: æquat enim amor imparia. Quod ſi contra me fortè lingua tua pronunciauerit, ad conſcientiam prouocabo, reſponde dolori meo,quærenti. Cur tu Romæ,ego in Gallia ſum? Quid tanto diuortio dignum feci?An vt inutilis, & inamœna ſarcina in tergum obijcior?De vtilitate quidem videris, de reliquo(quoniam dolor ingens libertatis aſſertor eſſe ſolet) ipſe pronuncio. Nulla igitur(ſi te noui)amœnior,nulla curis tuis opportunior,tecũ eſt Lęlij mei, & cæterorum pace dixerim, quibus (vt me æquare audeam) ſuperbæ forſitan fortunæ illorum cogit & dolor mei. Ego enim te mundo prætuli, tu mihi quæſo, quid non præferes?an timuiſti ne ſecretum tuum ex me in vulgus erũperet?itá me rimoſum expertus es, ita infirmi ac futilis animi, cui tam facilè commiſſa diffluerent? Egiſti incautè, qui mihi totiens grauiora credideris. Sed(crede mihi)quoniam hodie(vt video)dolor verecundiam ſuperat: crede inquam mihi,pater optime, nullius(quem quidem ego nouerim)fido ſilentio ſecundus ſum.Nemo me

idcò

ideò quod ſecreta non teneam. ne dicam fideli amicitiæ, ſed vel Senatorio gradui, vel Sacerdotio Cereris inhabilem arguerit. Legimus apud Perſas nihil fide ſanctius, nihil pulchrius ſilentio, nihil loquacitate deformius. Itaque illud vel morte cuſtodiunt, hanc morte caſtigant, non eſt qui quocunque ſupplicio ſui regis pandat arcanum, ſi quis fortè contrà fecerit nullo non ſupplicio dignus habebitur: Præclarè. Quid enim omnino facilius quàm tacere? ad quid ergo vtilis, aut cui magnæ rei ſit habendus idoneus, qui rem longè facillimam implere nequiuerit? An verò occupationes meas interrumpere noluiſti? Conuerſatio igitur longæua quid profuit? Nondum intelligis, non eſſe me de illorum grege, qui, vt ait Flaccus,

Breui fortes iaculantur æuo
Multa qui terras alio calentes ſole permutant:
Qui penetrant aulas & limina regum

Vt Virgilius ait, qui animum ſuum in fruſta diſcerpunt, huic arrident, illi ſeruiunt, neminem ex integro diligũt, nulli plenè confidũt. Certè ego qui ſim neſcio: valde enim in iudicio rerum noſtrarum fallimur. Sed vt ſim de grege nihil optantium magnopere laboro, de multis nũquam ſperaui, ſciebam enim, quòd qui paucorum ſimilis fieri ſtudet, multis fiet inuiſus. Spes & occupationes meæ in te hactenus ſitæ erant, in quo ſi me diutius errare non es paſſus, perurbanè mecum agi non negauerim. quòd alienationem animi tui, non contumelioſo quidem actu, non verbo aſpero, non graui ſupercilio, ſed fugæ ſilentis indicio perceperim: ſin experiri, aut inflammare deſiderium meum cogitaſti, vide ne aduerſus imbecillem animum, nimis aculeatum ludi genus elegeris. At fortè indulgẽtior cauſa eſt, pepercisti, arbitror, labori meo, veritus ne faſtidio pelagi impar eſſem, & quoniam id tibi quoque reſtat, iter per ſiticuloſam Apuliam, ſub æſtiuo ſole deficerem. Sed quæſo, nónne hoc tuo de me iudicio iniurioſus es famæ meæ? Vbi ego hanc opinionem merui? Quis me labor fregit, aut terruit Sola videndi dulcedo, per ignotam me Barbariem circunducit, per Italiam credo pulchra neceſſitas nõ duxiſſet, ſub Pyreneis olim

cóllibus, vt tibi comes eſſem niſi pudet, quantis me precibus ac blanditiis oneraſti? Quanquam (vt verum fatear) ſequebar ego propè cupidius, quàm detrahebar, qui ita nunc ſub Apennini iugis comes eſſe non merui, niſi fortè inertiam meã illa peregrinatio patefecit. Tu verò quotidie miraberis, vnde ea laborum patientia, in literarum otio mihi nato ac enutrito, præſertim cum & anni tempus eſſet aduerſum, & vepricoſum iter, & inculta regio (quódque ſuper omnia nos angebat) cõuerſatio dura, & multum noſtris moribus aliena. Sed fortè (quoniam ſenſim ratiocinatio ad verum ducit) non quæcunque potuimus poſſumus, dies auget, dies imminuit. Ab ea peregrinatione, quarta nunc æſtas agitur, triẽnio ſenior factus ſum, quod tempus non tantum mutando corpuſcula mortalis hominis, ſed euertendis imperiis, atque vrbibus latè patet. Ludo tecum (vt vides) magnus interdum dolor, vbi lamenta defuerint, in iocos vertitur, omnis quidem dies, fateor gradus eſt ad mortem, & vagientes in cunabulis infantes creſcendo pariter ſeneſcunt: neque tamen ea ætas eſt mihi, quæ naturale detrimentum ſentiat, quippe quæ nondum plena eſt. Itaq; creſcentibus adhuc annis prouehor, multóque, & membris, & animo validior indies fio, quamuis non ignorem quid ſequatur. Viator enim quò altius aſcendit, eò deſcenſui proximior fit, & ſi dici fas eſſet, quodammodo aſcendendo deſcendit. Idem mihi accidit: interim tamen aſcẽdo. Quæ cum ita ſint idoneam facti tui cauſam fortè tu noueris: ego eam palpitabundus inquiro, nec inuenio, & hoc vno vel maximè amare me intelligo (quod amantium mos eſt, primis quidem offenſionibus moueri, mox vbi flammã extinguere non datur, ad excuſationum medicamenta confugere, & quod acrius factum dolét, vel nequaquam factum ſi liceat, vel bono animo factum dicere) hoc igitur ago, ſi poſſum vt iure deſertus videar, quod vtinam mihi perſuadeam, & profectò fieri poteſt, vt tu nec profectionem meam impedire volueris, nec potueris reditum expectare, & cum me ab amplexu tuo lachrymantem dimitteres, nouam mihi gemendi materiam inculcare volueris. Vellem inclementior fuiſſes, pietas enim

tua

qua in contrariũ verſa eſt,inexpectato nil hoſte nocentius, & intempeſtiua quælibet grauiora ſunt. Vnde ſi abſque fletibus eſſe non poteram, melius tunc fleuiſſem, quoniam natura hoc habet, vt abeuntium potius quàm redeũtium comites lachrymas videamus.Tu precor quàm primùm cogita, qualiter te mihi exundanti illo defendas eloquio,quàm vere nihil ad rem, modò veriſimiliter ſatis erit Credere parato nulla inefficax perſuaſio eſt,interim facilius inducar,vt tuæ culpæ ignoſcam quàm fortunæ meæ.Vale noſtri memor.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. VI.

Dialecticorum deteſtatur contentiones.

Temerarium eſt cum eo hoſte confligere,qui nõ tam victoriam appetit, quàm certamen. Scribis quendam ſenem Dialecticum,literis meis vehemẽtiſſime permotum,quaſi artificium ſuum ego dãnauerim, ideò palàm fremere & minari multa ſe quoque in ſtudia noſtra ſuis literis inuecturum:eas te literas multis iã quicquam menſibus expectaſſe. Noli eas expectare amplius. Crede mihi,nunquam venient.Hoc modeſtiæ remanſit, ſiue ijs ſtyli pudor, ſiue ignorantiæ confeſſio eſt,lingua implacabiles , calamo non contendunt. Nolunt apparere quàm friuola ſunt quibus armantur , ideóque more Parthico fugitiuum pugnæ genus exercent , & volatilia verba iactantes quaſi ventis tela committunt. Cum his (vt dixi)ſuo more contendere temerarium eſt, quippe qui ſummam voluptatem ex contentione percipiunt , quibus non verum inuenire propoſitum eſt, ſed altercari. Atqui Varronis prouerbium eſt : Nimium altercando veritas amittitur , noli autem trepidare, ne in apertum ſcripturæ ſolidíque colloquij campum deſcendant. Hi ſunt enim de quibus Quintilianus inter inſtitutiones Oratorias loquebatur , quos reperias in diſputando mire callidos,cùm ab illa cauillatione diſceſſerint , non magis ſufficere in aliquo grauiore actu quàm parua quædam animalia,quæ in anguſtijs mobilia,

campo deprehenduntur, meritò itaque campum timent. Verum eſt enim illud eiſdem diuerticula & anfractus ſuffragia eſſe infirmitatis, vt qui curſu parum valent, flexu eludant. Tibi verò, amice, vnū hoc dixiſſe velim, ſi virtutē ſi veritatē ſequeris, id genus hominū vita, Sed quonam fugiemus à facie inſanorum, ſi ne inſulæ quidē tutæ ſūt, Ergo nec Scylla, nec Charybdis obſtiterit, quo minùs hæ peſtis in Trinacriam tranſnatarent: imò verò iam inſularum peculiare malum eſt, ſi Dialecticorum agmini Britannico Aethnea nunc nouorum Cyclopum acies acceſſerit? Hoccí-ne eſt, quod in Coſmographia Pomponij legeram, Siciliæ maximè ſimilem eſſe Britanniam? Ego quidem putabam ſimilitudinem hanc, in terrarum ſitu, ac propè triangulari vtriuſque ſpecie & fortaſſe etiam in circumfuſi maris perpetua colliſione conſiſtere, nihil de Dialecticis cogitabam. Audieram Cyclopas primùm, poſtea tyrannos, vtroſque feroces incolas, tertium monſtri genus aduenisse non noueram, armatum enthymemate bis acuto, & ipſo Taurominitani littoris feruore procacius. Vnum ſanè & ego pridem animaduerteram, & tu nunc admones eos ſectam ſuā Ariſtotelici nominis ſplendore protegere: dicunt enim Ariſtotelem ita ſolitum diſputare. Eſt fateor qualisqualis excuſatio clarorum ducū inhæſiſſe veſtigijs, nam & M. Tullius non inuitum ſe cū Platone, ſi oporteat erraturum dicit: ſed falluntur, Ariſtoteles enim vir ardentis ingenij, de rebus altiſſimis viciſſim, & diſputabat, & ſcribebat, alioquin vnde huius tam multa volumina ſummo ſtudio, & tantis exhauſta vigilijs, inter multorum & præſertim illius fortunati diſcipuli graues occupationes, & in ætate non longa, ſiquidē circa illum apud ſcriptores infamem? Tertium ſcilicet & ſexageſimum vitæ annum defunctum accepimus: iſti autem cur à duce ſuo, tam diuerſi abeunt? cur quæſo Ariſtotelicos dici iuuat, & non potius pudet? Nihil illi tanto Philoſopho diſſimilius, homine nihil ſcribente, parum intelligente, multúmque & inutiliter clamante. Quis illas concluſiunculas non rideat, quibus literati homines, ſe ſimul & alios fatigant: in quibus omnem ætatem conterunt quippe ad illa inutiles, ad hoc ipſum præcipuè damnoſi.

noſi. Qualia ſunt quę à Cicerone,& à Seneca pluribus lo cis irridentur, quale eſt illud Diogenis propoſitum, quem dum contumelioſus Dialecticus verbis eſſet aggreſſus, hoc modo, Quod ego ſum, id tu nõ es, annuiſſétque Dio genes, Ille ſubiunxit: Homo autem ego ſum. Cùm id etiam non negaſſet, concluſionem ſubintulit cauillator. Homo igitur tu non es Enimuerò vltimum hoc, inquit, Diogenes, falſum eſt,& ſi verum fieri vis à me incipe. Mul ta ſunt id genus perridicula, in quibus quid quærant, an famam, an oblectamentum, an bene beatéque viuendi conſilium, ſicut ipſi forſitan mihi nihil ignotius. Nam lu crum, aut digna ſtudiorum merces, nobilibus ingeniis vi deri debet: mechanicorum eſt lucra captare: honeſtarum artium generoſior finis eſt. Dum hæc audiunt iraſcuntur (eſt enim ferè multiloquium contentioſi hominis iracun diæ proximum) ergo (inquiunt) Dialecticam tu cõdemnas? abſit. Scio enim quantum illi Stoici tribuant, ſecta Philoſophorum fortis & maſcula, cuius cùm ſæpe alias, tũ in libro de Finibus Cicero noſter meminit. Scio quod vna liberalium eſt. & gradus ad alta nitentibus, intérque Philoſophorum dumeta gradientibus, non inutilis arma tura: excitat intellectum, ſignat veri viam, monſtrat vitare fallacias: denique ſi nihil aliud, promptos & perargutulos facit. Hoc ita eſſe non inficior, ſed non ſtatim quà honeſtè tranſimus laudabiliter immoramur, quinimò viatoris inſani eſt, amœnitate viarum metam quam deſtinauerat obliuiſci, multa citò tranſiſſe, & nuſquam citra terminum ſubſtitiſſe, viatoris laus eſt: & quis non viator ex nobis eſt? Breui omnes aduerſóque tem pore, tanquam hyberno, pluuialíque die, longum ac difficile iter agimus, cuius Dialectica pars eſſe poteſt, vtique terminus non eſt, & poteſt pars eſſe matutina, non ſerotina. plurima quidem honeſtè fecimus quæ turpiſſimè faceremus: ſi enim Dialecticæ ſcholas, quod in eis pueri luſimus, ſenes relinquere neſcimus, eodem iure, nec par impar ludere, nec arundine tremula equitare pudeat, nec rurſum cunis infantilibus agitari. Sunt miræ varietates rerum ac viciſſitudines temporum, quas occurrens natura faſtidio vigilan-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tiſſimo artificio meditata eſt, eas non putes in anni tantum circulo, ſed multò magis in longa ætate reperiri. Ver floribus & arborum comis, æſtas frugibus diues eſt, autumnus pomis, hyems niuibus abundat. Hæc modò non tantum tollerabilia, ſed grata, ſi peruertantur, fient concuſſis naturæ legibus importuna: & nemo erit qui vel hyemis glaciem æquo animo per æſtatem perferat, vel ſolis ardorem alienis menſibus ſæuientem: Sic nemo reperitur, qui vel ſenem infantibus colludentem non oderit, aut puerum canum, aut podagricum non miretur: quid autem quæſo ad omnem diſciplinam tam vtile, imò tam neceſſarium eſt, quàm ipſarum literarum prima cognitio, in quibus omnium ſtudiorum fundamenta cōſiſtunt? Sed ex diuerſo, quid ſene ridiculoſius, in talibus occupato? tu ergo ſenis tui diſcipulos meis verbis excita, neque deterreas, ſed hortare non quidem vt ad Dialecticam, ſed vt per eam ad meliora feſtinent. Seni autem dic, non me liberales artes damnare, ſed ſenes pueros: vt enim nihil elementario ſene turpius, quod ait Seneca, ſic nihil Dialectico ſene deformius. Et ſi ſyllogiſmos eructare cœperit, fuge conſulo, ac iube illum diſputare cum Encelado. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. VII.

Inuentioni & ingenio quomodo inſeruiendum.

QVid agendum tibi ſit conſulis in eo ſtatu, in quo ferè omnis ſcribentium turba eſt, quādo & ſua cuique non ſufficiunt, & vti pudet alienis, & interim à ſcribendo ceſſare non ſinit ipſa rerum dulcedo, inſitáque mortalium animis gloriæ cupiditas: ſic itaque perplexus, atque hæſitans ad me redis, primum omnium conſultius fuerat certiorem adiuſſe conſultorem à quo vel multa & varia vel vnum quodcunque optimum, & electiſſimum eſſet, accepiſſes. Enimuerò nunc ad oſtium pauperis pulſaſti, vnde tamen, me volente, non omnino vacuus abibis, quod ab alio mendicaui id tibi libens impartiar. Mihi quidem fateor, de hac re non amplius quàm vnicum con-

conſilium eſt,quod ſi fortaſſis inefficax experimento deprehenderis,Senecam culpabis:at ſi efficax, ſibi,non mihi gratiam referes. Denique in omnem euentum, illum non quidem ſolum, nam & hoc ante Flaccus dixerat,& (quod ſatis auguror) ante Flaccum alij, quòd quęrendi nunc ocium non eſt,ſed expreſſiorem habeas velim conſilij huius auctorem, cuius ſumma eſt,Apes in inuentionibus imitandas,quæ flores non quales acceperint, referunt, ſed ceras ac mella mirifica quadam permixtione conficiunt.Eius autem non ſenſum modò,ſed verba Macrobius in Saturnalibus poſuit, vt mihi quidem vno, eodémque tempore, quod legendo ſimul,ac ſcribendo probauerat, rebus ipſis improbare videretur: non enim flores apud Senecam lectos,in fauos vertere ſtuduit, ſed integros, & quales in alienis ramis inuenerit,protulit:quæ quam quod alienum ego aliquid dixerim,licet ab aliis elaboratum, cùm Epicuri ſententia ſit, ab eodem Seneca relata, Quicquid ab vllo bene dictum eſt,nō alienum eſſe,ſed noſtrum.Non eſt itaque cur Macrobius culpandus ſit,quòd magnam epiſtolę vnius partem in procemio operis illius,non tam tranſtulit quàm tranſcripſit:id enim & mihi forſan interdum,& multis maioribus accidit,ſed illud affirmo elegantioris eſſe ſolertiæ, vt apium imitatores,noſtris verbis,quamuis aliorum hominum ſententias prof.ramus, rurſus nec huius ſtylum aut illius,ſed vnum noſtrum conflatum ex pluribus habeamus. Fœlicius quidem non apium more, paſſim ſparſa colligere, ſed quorundam haud multò maiorum vermium exemplo,quorum ex viſceribus ſericum prodit,ex ſeipſo ſapere potius,& loqui dummodo & ſenſus grauis ac verus & ſermo eſſet ornatus. Verùm quia hoc, aut nulli prorſus aut pauciſſimis datum eſt, feramus æquanimiter ingenij noſtri ſortem, nec altioribus inuidentes, nec deſpicientes,qui infra nos ſunt nec paribus importuni.Scio autem quid tu nunc tacitus dicis, Homo hic,me à ſtudio retrahit,& ab induſtria dehortatur, dum patienter ignorantiam ferre docet. Ego verò nihil magis cauendum arbitror, quàm ne ignauia cōſeneſcat ingenium: licet enim Cicero ſcribat videri ſibi homines,cùm multis rebus hu

miliores & infirmiores ſint, hac re maximè beſtijs præſtare, quod loqui poſſunt, tamen id vel oratori ad commendationem artis quam tradebat indulgendum fuit, vel ſic accipiendum, vt ipſum *loqui poſſe*, ſine præuio intellectu eſſe non poſſit: alioquin multò mihi potiùs videntur in eo præcellere, quòd intelligere, quòd multa ſcire ac meminiſſe poſſunt, quod belluis natura non tribuit, tametſi aliquam intellectus diſcretionis & memoriæ ſimilitudinem habere videantur. Quid ergo? Hortor atque obſecro, vt omni vigilantia, & ſummis viribus, animi tenebras, ignorantiam depellamus, enitamúrque in terris aliquid addiſcere, quo via nobis ad cælum fiat: ſed interdum meminerimus, ſi fortè (quia non omnes vno ſydere naſcimur tarditati noſtræ iter ad ſumma non panditur) decere nos ingenij terminis eſſe contentos, quos Deus nobis & natura prædixerint: quod niſi fecerimus, nunquam ſine mentis anxietate futuri ſumus: quamdiu enim in cognitionem rerum ibimus (quod iter nũquam intermittere, vſque ad extremum ſpiritum debemus) noui quotidie receſſus apparebunt, ad quos ſe ignorantia noſtra porrigere, hîc mœror & indignatio & contemptus noſtri, quas latebras (quoniam vulgus indoctum nõ videbit) lętiùs deget, atque tranquillius. ita fiet, vt ſcientia, quæ ingens cauſa ſacræ delectationis eſſe debuerat moleſtiſſimam ſollicitudinem inferat, & vitam, cuius ſe ducem pollicebatur, interimat. Aſſit ergo cunctis in rebus modeſtia, illa nobis ſuadebit, vt non in illis ſolùm quæ fortunæ, aut corporis dicuntur, ſed in his etiam quæ animi bona ſunt quæcunque nobis portiuncula obuenerit, de modicis quoque non modicas grates agere conſueſcamus Largitori ęterno, qui optimè quid nobis expediat videns, id largitus eſt, non quod delectabilius, ſed quod opportunius nouit. Et nimirum ſicut iure laudatur ſenex paucorum ille iugerum, qui regum æquabat opes animo, ſic ille laudabitur deformis hebes aut balbus, qui Alcibiadis formam animo, qui Platonis ingenium, aut eloquentiam Ciceronis æquauerit. Cui igitur ingenium deeſt, non deſit æquanimitas: cui adeſt, aſſit & moderatrix rerum omnium diſcretio, vt incorrupto iudicio, vi-

res ſuas extimet, ne fortè ei ſubblandiẽs, & ipſe ſe fallens, importabili faſce prægrauet, contrà illud quod in arte Poëtica ſcriptum eſt:

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri.

Nempe adiuuandum ſtudio ingenium eſt, & meditationibus ſubleuandum, ſed minimè cogendum, quò non poſſit aſcendere. Alioquin præterquàm quod conatus erit irritus, ſæpe accidit, vt dum impoſſibilia cupimus, poſſibilia negligamus. Dictum breue, ſed vtile (niſi fallor) & memorabile inſerã, quod apud Quintilianũ acutiſſimum virũ legi, quod quoniã breuiter, ac dilucidè ab eodẽ ſcriptum erat, mutare verba nõ libuit. Accidit enim (inquit) etiam ingenioſis adoleſcentibus frequenter, vt labore conſumantur, & in ſilentium vſque deſcendant nimia bene dicendi cupiditate. Qua de re memini, narraſſe mihi Iulium Secundum, illum æqualem meum, atque à me (vt notum eſt) familiariter amatum, miræ facundiæ virum, infinitæ tamen curæ, quid eſſet ſibi à patruo ſuo dictum. Is fuit Iulius Florus, in eloquentia Galliarum (quoniam ibi demum exercuit eam) princeps, alioquin inter paucos diſertus, & dignus illa propinquitate. Is cùm Secundum ſcholæ adhuc operatum, triſtem fortè vidiſſet, interrogauit: Quæ cauſa frontis tam obductæ? Nec diſſimulauit adoleſcens, tertium iam diem eſſe, quod omni labore materiæ ſcribendũ deſtinatæ, nõ inueniret exordiũ, quo ſibi nõ præſens tantùm dolor, ſed etiã deſperatio in poſterũ fieret. Tũ Florus arridens, Nunquid tu, inquit, melius dicere vis, quàm potes? hoc nepoti ſuo Florus, Quintilianus autem nobis, imò omnibus. Ita (inquit) ſe res habent Curandum eſt, vt quàm optimè dicamus, dicendum tamen pro facultate. Ad profectum enim opus eſt ſtudio, non indignatione. Quod conſilium, ab eloquentia ad actus alios vitæ hominum multipliciter trahi poteſt. Sed quoniam de ingenio, facundiáque ſermo erat, vtriuſque rei, vt cæterarum omnium, diuitiæ & paupertas æquo animo ferendæ. Si quem ſanè, tam benigno lumine aſtra reſpexerint, vt ipſe ſibi ſine externi operis

adminiculo ſatis ſit, & per ſeipſum magnificos ſenſus poſſit exprimere multum habet, quod dono gratiæ cœleſtis aſcribat, caueat inſolentiam, & cum multa humilitate fruatur muneribus Dei, ſuum apibus morem linqueat. Nos autem quibus non tam magna contigerunt, apes imitari non pudeat, illæ quidem vt Virgilius noſter ait:

Venturæque hyemis memores, æſtate laborem
Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.

Experiamur & nos dum tempus eſt, dum feruet ætas, & viget ingenium. Non expectemus donec frigus ſenectutis obrepat, & æſtiuæ claritati nubila hyberna ſuccedãt. De apibus apud eundem Poëtam legimus, quod eas æſtate noua per florea rura exercet ſub ſole labor. Et iterum alio loco, quod illæ in pratis æſtate ſerena floribus inſidunt varijs,

Et candida circum lilia funduntur, Strepit omnis murmure campus.

Si volumus itaque conſilium noſtrum latiùs extendere, quæcunque de apibus ſcripta ſunt, ad humanæ inuentionis induſtriam referemus. Æſtas noſtra quid eſt aliud, niſi ætas iſta flagrantior? Rurſus quid eſt algenti brumæ ſimilius, quam ſenectus? Quem verò tunc nobis huius tẽporis aut ocij fructum ſperandum eſſe proponimus, quas ingenij meſſes, ſi nunc facie laboris exterriti ceſſamus? Quid ex horreis noſtris poſteritas feret, ſi deſidia torpentes conſiſtimus?

Nudus ara, ſere nudus hyemis ignaua colono.

Sed ne ab apibus ad colonos dilabatur oratio nunc potiùs, nunc in pratis, & per rura multorum floribus variis inſidamus, perſcrutemur doctorum hominum libros, ex quibus ſententias florentiſſimas ac ſuauiſſimas eligentes, candida circum lilia fundamur. Idque ſicut indefeſſè, ſic modeſtè, leniterque faciendum eſt ſtudiorum noſtrorum) non inanem vulgi gloriam ventoſæ contentionis argutiis paratam, ſed veritatis effectum, ac virtutis honeſtiorem terminum ſtatuamus. Licet, mihi crede, ſine clamoſis altercationibus ſcire aliquid; non facit clamor, ſed meditatio doctorem. Profectò itaque niſi videri magis quàm eſſe propoſitum nobis eſt, non tam plauſus inſanæ multitudinis quàm veritas in ſilentio placebit, erimúſque

que tenui ſono, protuliſſe nobiſipſis interdum authenticarum ſcripturarum verba contenti. Atque ita non fragore reſonabit,

Sed ſtrepet omnis murmure campus.

Et quoniam (vt vides) liberaliùs ago, quàm dubitationis tuæ neceſſitas exigebat, aliud etiã præmiſſis addiderim, vt omnem locum fugias, vbi aut turpiter, aut cum pompa viuitur, & ad ſolius famæ popularis arbitrium: nec minus tibi, quàm apibus peſtiferũ ſcias habitaculum. Aut vbi odor cœni grauiſa, vt vbi,

Concaua pulſu ſaxa ſonant, vocíſque offenſa
Reſultat imago.

Neque tibi ſoli hoc dictum putes, ſed omnibus quicunque in aliqua rerum laudabilium inuentione verſantur. Duobus his præcipuè nobilia multorũ ſuffocantur ingenia, libidinũ cõſuetudine, & opinionum peruerſitate vulgarium: dũm enim illa ſedet intrinſecus, exteriùs iſta circunſidet, eneruatur animus, & lõgiùs ab ipſa veritas agnitione diſtrahitur. Hæc viſa ſũt de apium imitatione, quæ dicerem, quarũ exemplo ex cunctis quę occurrẽt, electiora in aluęario cordis abſcõde, eáque ſumma diligẽtia parcè, tenacitérque cõſerua, ne quid excidat ſi fieripoteſt, néve diutius apud te, qualia decerpſeris, maneãt caue. Nulla quidem eſſet apibus gloria niſi in aliud & in meliùs inuẽta cõuerterent. Tibi quoque, ſi qua legendum, meditãdíque ſtudio repereris, in fanũ ſtylo redigẽda ſuadeo. Hinc enim illa profluẽt, quæ tibi iure optimo, & præſens, & vẽtura ætas attribuet. Atque vt nullos hodie floſculos, niſi ex Virgilianis carpamus arboribus, Hinc anni tẽpore certo, Dulcia mella premes, nec tãtum dulcia, quantum & liquida, & durum Bacchi domitura ſoporem. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. VIII.

Eloquentiam animíque æquitatem cæteris rebus anteponendam.

ANimi cura Philoſophum quærit, eruditio linguæ oratoris eſt propria, neutra nobis negligenda, ſi vos (vt aiunt) humo tollere, & per ora virũm volitare nobis propoſitum eſt. Sed de priore alibi, magna enim res eſt, & labor ingens, ſed meſſis vberrima. Hoc loco (ne in aliud exeam, quam quòd me ad calamum

traxit)exhortor,ac moneo,vt non vitam tantùm,& mores(quòd primum virtutis eſt opus)ſed ſermonis etiam noſtri conſuetudinem corrigamus, quod artificioſæ nobis eloquentiæ cura præſtabit:nec enim paruus,aut iudex animi ſermo eſt, aut ſermonis moderator eſt animus, alter pendet ex altero.Cæterùm ille latet in pectore,hic exit in publicum: ille comit egreſſurum, & qualem eſſe vult fingit,hic egrediens,qualis ille ſit nunciat, illius paretur arbitrio,huius teſtimonio creditur. Vtrique igitur conſulendum eſt,vt & ille in hunc ſobriè ſeuerus, & hic in illum veraciter norit eſſe magnificus. Quanquam vbi animo cõſultũ fuerit,neglectus eſt ſermo,non poſſit, ſicut ex diuerſo adeſſe ſermoni dignitas non poteſt,niſi animo ſua maieſtas affuerit. Quid enim attinetquod Ciceronianis te fontibus prorſus immerſeris, quod nulla te, neque noſtrorum ſcripta prætereant, ornatè quidem,lepidè,dulciter,altiſone loqui poteris, grauiter, ſeuerè, ſapienterque (quod ſuper omnia eſt)vniformiter certè nõ poteris; quoniã niſi primum deſideria inuicẽ noſtra conueniant(quod præter ſapientem ſcito nemini poſſe contingere)illud neceſſe eſt,vt diſſidentibus curis; & mores & verba diſſideant.At bene diſpoſita mens inſtar in mõte ſerenitatis, placida ſemper ac tranquilla eſt : ſcit quid velit,& quod ſemel voluit, velle non deſinit Itaque tametſi oratoriæ artis ornamenta non ſuppetant, ex ſeipſa magnificentiſſima & certè ſicut conſona elicit. Negari autem nequit,quiddam ſingularius emergere, quotiens compoſitis primum animi motibus (quibus æſtuantibus, nihil fœliciter euenturum ſperare licet)eloquẽtiæ ſtudio tempus impenditur:quæ ſi nobis neceſſaria non foret, & mens ſuis viribus niſa,bonáque ſua in ſilentio explicans, verborum ſuffragiis non egeret, ad cæterorum ſaltẽ vtilitatem,quibus cum viuimus,laborandum erat, quorum animos noſtris collocutionibus plurimum adiuuari poſſe non ambigitur.Inſtabis autem & dices: Heu, quantum & nobis tutius,& illis efficacius fuerat ſuadere,vt eorum oculis noſtræ virtutis exempla præberemus,quorum illi pulchritudine delectati ad imitationis impetum raperẽtur. Natura enim hoc habet multò melius multóque facilius

facilius factorum quàm verborum ſtimulis excitemur, pérque hanc viam expeditius ad omnẽ virtutis altitudinem conſurgamus. Ego verò non aduerſor: quid enim de hoc ſentirem iam tunc intelligere potuiſti, cũ in primis animum componendum eſſe præmonui. Non equidem ſine cauſa reor dixiſſe Satyricum:

Prima mihi debes animi bona.

Non eſſent autem prima, ſi quod illa præcederet. Veruntamen, quantum quoque ad informationem humanæ vitæ poſſit eloquentia, & apud multos auctores lectũ, & quotidiana experientia monſtrante compertum eſt: quàm multos, quibus nihil omnino loquentium exempla contulerant, ætate noſtra velut experrectos agnouimus, & à ſceleratiſſimæ vitæ curſu ad ſummam repente modeſtiam alienis tantum vocibus fuiſſe conuerſos. Non referam tibi nunc, quæ de hac re M. Cicero in libris Inuentionum copioſius diſputat. Etenim locus ille notiſſimus. Nec fabulam Orphei, vel Amphionis interſeram, quorum ille belluas immanes: hic arbores ac ſaxa cantu mouiſſe, & quocunque vellet, duxiſſe perhibetur, non niſi propter excellentem facundiam, qua fretus alter libidinoſos ac truces brutorúmque animantium moribus ſimillimos, alter agreſtes & duros in ſaxi modũ atque intractabiles animos, ad manſuetudinem & omnium rerum patientiam creditur animaſſe. Adde quod hoc ſtudio multis in longinqua regione degentibus prodeſſe permittitur. Ad quos enim noſtri copia & conuictus nunquam forte venturus eſt, ſermo perueniet. Iam verò quantum poſterius collaturi ſimus, optimè metiemur, ſi quantum nobis contulerint maiorum noſtrorum inuenta memineris. Sed hic rurſus occurres: Quid enim eſt opus amplius elaborare, ſi omnia, quæ ad vtilitates hominum ſpectant, iam ante mille annos tam multis voluminibus ſtylo prorſus mirabili, & diuinis ingeniis ſcripta manent? Pone (quæſo) hanc ſollicitudinem, nunquam te res iſta trahat ad inertiam. Hunc enim metum & quidam ex veteribus nobis abſtulerunt, & ego poſt me venturis aufero. Decem adhuc redeant annorum millia, ſecula ſæculis aggregentur, nunquam ſatis laudabitur virtus, nunquam ad amorẽ

Dei,ad odium voluptatum præcepta ſufficient,nunquam acutis ingeniis iter obſtruetur ad nouarum rerum indaginem. Bono igitur animo ſimus:non laboramus in irritum,non fruſtrà laborabunt qui poſt multas ætates ſub finem mundi ſeneſcentis orientur:potiùs illud metuendum eſt,ne prius homines eſſe deſinant quàm ad intimũ veritatis arcanum humanorum ſtudiorum cura perruperit. Poſtremò ſi cæterorum hominum charitas nulla nos cogeret,optimum tamen & nobiſipſis fructuoſiſſimũ arbitrarer eloquentiæ ſtudium non in vltimis habere. De ſe alij viderint,de me autem quid mereantur in ſolitudine quædam voces familiares, ac notæ non modò corde conceptæ,ſed etiam ore prolatæ,quibus dormitantem animum excitare ſoleo, quàm præterea delectet, vel aliorum vel mea nunquam ſcripta reuoluere, quantúm-ve ex ea lectione exonerari me ſentiam grauiſſimis acerbiſſimíſque moleſtiis,non facilè dicturum me ſperauerim. Eóque magis propriis adiuuor interdum,quò illa lãguoribus meis aptiora ſunt, quæ conſcia manus medici languentis,& vbi dolor eſſet ſentientis, apponit. Quod nunquam profectò conſequerer, niſi verba ipſa ſalutaria demulcerent aures, & me ad ſæpius relegendum vi quadam inſitæ dulcedinis excitantia ſenſim illaberentur, atque abditis aculeis interiora transfigerent. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. IX.

Quendam ſenem Dialecticum deteſtans.

SEniculum tuum optime valentem noueris, mores nõ animo tantùm, ſed & corpori opitulantur: frugalitas bonæ valetudinis ſoror eſt, hunc (niſi fame conficitur) immortalem ſcito,ita ſiccum & defecatum corpuſculum eſt ita nihil loci febribus, aut podagræ; victum hominis aſpectus ipſe teſtatur, vultus, pallor, macies, & oculorum ſpecus, triſte ſupercilium, & inculta ſeueritas. Accedit in coturni morem ſubductus calceus,&attritum ſenio palliolum: modò literas noſſet, Philoſophum aut Poëtam diceres: phyſicum enim tergum, tragicos pedes, habet,

habet, quicquid ad hæc additur, ſuperuacuum erit. Vt tamen paucis expediam, haud abſimilis eſt ſeni Plautino cuius mores atque animum mordaci ſale reſpergens ſeruus ille in Aulularia:

Pumex (inquit) non æque eſt aridus, atque hic eſt ſenex.
Suam rem periiſſe, ſeque eradicarier.
Quin diuum atque hominum clamat continuò fidem.
De ſuo tigillo fumus ſi qua exit foras.
Quin cùm it dormitum, follem obſtringit ob gulam,
Ne quid animæ fortè amittat dormiens.
Aquam, hercle, plorat, quum lauat profundere.
Famem, hercle, vtendam ſi roges nunquam dabit.
Quin ipſi pridem tonſor vngues dempſerat
Collegit, omnia, abſtulítque præſegmina:
Pulmentum pridem ei eripuit miluius,
Homo ad prætorem plorabundus deuenit,
Infit ibi poſtulare, plorans, eiulans,
Vt ſibi liceret miluium vadarier.
Sexcenta ſunt quæ memorem, ſi ſit ocium.

Hæc ille. Huius autem noſtri ſexies ſexcenta talia curioſus fabulator inueniet. Hoſpitem Apuleij Milonem prodigalitatis arguet, quiſquis hunc viderit, vel ſemel audierit diſciplinam rei familiaris œconomicis nulli vnquam philoſopho cognitis regulis coarctantem, ſed nimis alienis vitiis immoramur. Redeamus ad propria. Omnes ferè mortales vno morbo laboramus, extremis contrariis iactamur, Et eſt illud Flacci veriſſimum:

Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.

Quid autem intereſſe credimus, inter Rufilli paſtillos, Gorgonij hircum, aut inter Ariſtippi iacturam, Stallerij epigramma? Non oportet errare per deuia, & longè quęrere quid beatos faciat. Vitia in extremis habitant, virtus in medio ſita eſt. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMAE MESSANENSI, S. Epiſt. X.

Paraſitum faceta periphraſi famelico homini comparat.

FOeliciter puto ſucceſſit prima perconctatio, ſecundam facis. Experiri vis (vt arbitror) in demonſtratiuo

cauſæ genere, quid poſſim. In laudibus potius, quàm in contrario me probaſſes velim, ſed quando ſic placitum tibi, & ſine nomine res agitur, quamuis exacta periphraſis vicem proprij nominis obtineat, & hic quoque quæſtioni tuæ morem geram. Is de quo quæris

Scurra vagus eſt,

Eſt qualem deſcribit Horatius:

Qui non certum præſepe teneret
Impranſus non qui ciuem dignoſceret hoſte.

In ſumma omnium importuniſſimus, qui vnquam paraſiticæ arti operam dederint: nihilo tamen fœlicior, quàm ſi omnium deſidioſiſſimus foret, non tam vel natura ſcopulũ, vel grandinem agricola, vel mercator furem, quàm eum omnes metuunt omnes declinãt, omnes cedunt ſemita, quaſi oneratus ſpinis adueniat. Vbique vias vacuas, deſerta atria, obſeratas fores inuenit, perinde aduentu eius fugitur, ac ſi in gremio bellum ferat. Nunquam tamen incommodius illa contingũt, quàm hoc anni tempore, Æſtas vtcunque pauperum portus eſt. Vna arbor, & veſtem, & cibum, & tectum, & cubile ſuppetit. Nũc quid agat? conſpirat hyems, ſenectus, inopia, nullus opem fert, & (quæ omnium rerum duriſſima) ſine miſeratione miſeria eſt. Vidi illum hodie valido aquilone iactatum, ibat altè ſuccinctus, dederátque omnia diffundere vẽtis, Maroneæ Veneris in morem. Si fuluum lupi de pelle galerum tegmen capiti habuiſſet. In reliquis, hernico à Pelaſgis accepto habitu, in bellum ibat: ſiniſtri enim pedis veſtigia nudus erat. Ea rabies vrgebat, vt conuenire ſibi poſſet, quod apud Plautum de ſe præceps ille Paraſitus prædicat:

Nam meus eſt baliſta, pugnus cubitus catapultuſt' mihi,
Homerus aries:

Talis erat: ita tamen vt inter minas diuturnæ famis veſtigia cernerentur, hominem denique (vt Plautus idem ait) neque ieiunioſiorem, neque magis effractum fame vidi, nec cui minus procedat, quicquid facere occœpit. Poſtremò dum è conſpectu in angiportum deflexiſſet, vt pyraticum velut Scalmum latebris euaderem, vidi illum in tranſitu fumi globos per nebulas exhalantem, ceu Caci

ſpeluncam,aut quamlibet Æolicarum inſularum præterueherer. Audiui neſcio quem tremulum atque confuſum illi è faucibus erumpentem ſonum, quid dicere vellet ignoro,tam conciſim verba frangebat,ſed puto proprios pedes ac ſcapulas,illo Satyrico ſolaretur elogio:

Durate atque expectate cicadas.

Habes quod optabas:maledicum me feciſti. Vale.

FRAN. PETRARCHA. THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. XI.

In eundem ſenem Dialecticum inuehitur.

ECce iterum tentamur. Dialecticus tuus vt ſcribit, quieſcere non poteſt.Miraris?Mirarer ego ſi quieſceret,cuius gloria in ſtrepitu & conuitiis ſita eſt. Sed bene habet,quod nec ille ſcribere aliquid nouit, nec eum hic exaudio,ita & aures interiecto maris ac terrarum ſpatio, & oculi mei illius ignorantia tuti ſunt.Totum importunæ collocutionis pondus in tuum caput refunditur & meritò,quoniam literas meas Dialecticis oſtendiſti. Ex omnibus ſanè quæ de illius rauciſſimo latratu collegiſſe te dicis,hoc primum erat & maximum quod artificium noſtrum omnium minimè neceſſarium dicit. Ecce iam virus,quod in aliis literis minabatur euomuit: ſed eſt-ne hoc, quod in ſtudia noſtra ſe inuecturum prædixerat? Præclarè quidem. Artificium (inquit)veſtrum ex omnibus minimè neceſſarium.Primum de artificio videamus: neſcio enim, quid artificij nobis attribuat: ſed puto de Poëtica eum intelligere. Hanc minimè neceſſariam dici non inficior,idem enim videtur & noſtris:

Namque animis natum inuentúmque poema iuuandis

Et Flaccus ipſe teſtatur,& res ipſa docuit Poeticam delectationi atque ornamento eſſe, non neceſſitati editam. Viuat ergo Dialecticus tuus, & cornutis ſemper affluat ſyllogiſmis, quando & nobiſcum ſentit, & non eſt ignarus omnium, vt rebar.Sed nequaquam his terminis continetur torrens & feruidum ingenium. Quid ergo? Rapidum enthymema contorquet. Si minus neceſſaria(inquit)at minus nobilis.O quam malè tegitur inſania. Iam

ſe non Dialecticum modò, ſed phreneticum oſtendit. Ergo ſutrina & piſtrina viliſſimarum mechanicarum artium, ſi neceſſitas nobilitare illas poteſt, nobiliſſimę omnium fient: philoſophia autem & reliquæ omnes, quęcunque beatam atque excultam & ornatam vitam faciunt, ſi neceſſitatibus nil conferunt, ignobiles. O doctrinam nouam & exoticam, ipſique (cuius nomen infamant) Ariſtoteli incognitam; Ille enim ait: Neceſſariores quidem omnes, dignior vero nulla. Legat primum Metaphyſicæ librum, & inueniet. Sed in ignota regione verum ſequi, & ſcrupuloſo tramite ſenem ire iubeo: non paruus labor. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS,

LIBER II.

FRAN. PETRARCHA PHILIPPO CAVALLICENSI EPISCOPO, S. Epiſt. I.

Propter obitum fratris mœrentem conſolatur.

INGENS ſcribẽdi negotium mihi nunc adimit virtus tua: vt enim corporis, ſic animi grauius affecti, difficilior cura eſt: vtrique autem ſano, aut nullis, aut planè leuioribus remediis eſt opus, vtque illic Medico, ita hic conſolatore minus, imò verò nihil, eſt opus. Tecum ergo, vir optime, acuratiùs agerem ſi te fregiſſet aut ſtrauiſſet aduerſi-

perſitas: nũc cùm fortunæ impetum forti animo tuleris, cõſolatoris mihi partes eripiens, laudatoris ac miratoris officiũ reliquiſti: qua in re vt dicebã operoſioris ſtyli mihi materiã præcidiſti: cõſolatio enim, vt mœſti auditoris animũ penetret, eget multa verborũ maieſtate, eget grauibus animoſiſque ſentẽtiis, virtuti teſtimoniũ ſimplex & incultũ ſufficit, nec oportet veritatem rerũ fictis adumbrare coloribus, quoniã virtus ipſa ſibi plaudit, & proprio contẽta præconio, alterius theatri ſtrepitũ non requirit. Venerã ad te nuper acri rumore perculſus immaturę mortis amantiſſimi fratris tui, & quàm concuſſus eſſet animus tuus, ex mei pectoris mãſuetudine metiebar, nec cogitabam quoſdam ictus inualidis tyronibus fuiſſe mortiferos, quos ſpreuiſſet fortis & expertus miles, quoſdam alieni ſanguinis effuſione perterritos exclamaſſe, ingemuiſſe, expalluiſſe, ſæpe in extaſim concidiſſe: cùm tamen interim quorum ille pectoribus emanabat, taciti & intrepidi ſtarent, ſiccíſquę oculis vulnerum ſuorum fluẽta conſpicerent. Veneram itaque mœſtus & ad bene valentem Medicus æger acceſſeram: inueni faciẽ tuã inter affectum debitæ pietatis, ac decorẽ propriæ honeſtatis, fraternæ compaſſionis & virilis animi ſigna preferentem vtrunque mihi placuit; alterum manſuetudinem, alterũ ſapientiã tuã decet. Humanum eſt in morte ſuorum pietatis teſtes lachrymas fundere; virile eſt modũ illis imponere, eáſque cũ aliquandiu fluxerint coërcere, id te vtrinque, quum decuit, impleſſe vultus tui habitus deſignabat, Acceſſerunt & verba maximorũ plena ſenſuum, ex quibus ego, qui conſolandi propoſito adueneram, non tam tibi opẽ meam neceſſariam cognoui, quàm ipſe ſolamẽ curis meis elicui. Nihil ego conſolantis in morem locuturus, laudo, probo, admiror & ſtupeo magnitudinem animi tui, Fratrem optimum amiſiſti, imò verò non amiſiſti, ſed in patriam præmiſiſti, ad quam tibi quoque veniendum eſt: Sed loquamur vt vulgus, non ſentiamus vt vulgus; Amiſiſti: non amiſiſſes, niſi foret ille mortalis, quęrela eſt igitur nõ de vni' hominis morte, ſed de mortalitate naturæ, quę nos ea lege introduxit in hãc vitã, vt egrederemur ad reuocãtis imperiũ. At reuocauit

ante tempus, & præcipiti edicto feciſſe videtur iniuriam. Nullum hîc præfinitum tempus eſt: ſine termino debitores ſumus, ſi eſſemus in diem obligati, poſſemus vtique differre, tergiuerſari, & exactricis auaritiam culpare. Nūc de celeritate conqueri non poſſumus, quaſi ante diem repetatur quod ſtatim vt accepimus, debuimus. Sed poterat vlterius viuere, poterat & citius mori, poterat & aliter mori, & quanquam honeſto viro nulla mors poſſit inhoneſta contingere, poterat tamen durius mori. Iſte verò ſic vixit, ſic mortuus eſt, vt Deo gratias agere debeas, & quod talem dedit, & quod taliter abſtulit, & ſi fata rerū humanarum, ac varietatem caſuum recognoſcas, non ſolùm nō lugebis, ſed fortaſſis etiam gaudebis extinctum: ſæpe enim mors labores vitæ præſentis intercipit, ſæpe præoccupat: quis anxietates, ſolicitudines mundi huius, Quis miſerias, quis ærumnas, & tot contumelias fortunę, Quis animi, corporiſque pericula, & in vtrunque ius habentium morborum turbas enumeret? Quibus etſi omnibus premimur, ſemper tamen ſubiacemus, donec nos ab eorum poteſtate ſuprema dies exemerit. Ab his omnibus itaque frater tuus, beneficio tempeſtiuæ mortis immunis eſt. In hoc autem, Pater benigniſſime, fallimur, & nimis vulgariter erramus, quod morientes dicimus vitæ commodis abduci, qui tamen, ſiquis altius conſideret, ab innumerabilibus malis morte diſcedunt! Quod facillimè poſſem & auctoritatibus, & rationibus, & exēplis oſtēdere, niſi quia lōgum ſermonē epiſtolæ breuitas non capit, iā ergo fœlix adoleſcēs, iſta nō metuit: euaſit enim hinc, & modicum diſceſſit à nobis, talem ſui nominis odorem poſt ſe relinquens, vt non parua dulcedine memorantium ſenſus & corda permulceat. Ad hoc (inquiet quiſpiam) dolemus, quod bonum nobis & egregium virum mors præripuit: laus enim defunctorum quadam damni memoria lachrymas viuentibus excutit, & inconſolabilem gemitum parit irreparabilis iactura. Non ſum neſcius hoc à pleriſque dici ſolere. Ego autem (vt viua voce tecum dixiſſe memini) longè aliter exiſtimo. Agebatur ad ſupplicium Socrates iniquiſſimis iudicum ſententiis, eóque animo ibat ad mortem, quo ſteterat ſemper in vi-

ta magno quidẽ & recto & qui fortunæ iugũ ferre non poſſet, lætus erat quòd tyrannorum minas, quas viuendo deſpexerat, moriendo relinqueret. Hunc tali conſtantia porrectum ſibi à carnifice veneni vaſculũ iam labiis applicantem multum diſpariter affecta vxor auertit, cuius inter cætera fœminei vlulatus commiſeratio viri erat quòd is iuſtus atq; innocẽs moreretur. Quod ille audiẽs, & à potu tantiſper in vxorem verſus. Quid ergo? An tu (inquit) ſatius putabas, nocentem & iniuſtum mori? Hoc ille quidem eleganter vt reliqua. Ego itaq; vt eò vnde diſceſſeram reuertar, à plurimorum opinionibus auerſus ſic cẽſeo lugendam eſſe malorũ mortẽ, quæ animam ſimul & corpus interemit, contráque bonorũ exitium gaudio proſequendũ, quòd eos Deus ex hac valle miſeriarũ miſericorditer eruens ad lætiora traduxerit. Niſi fortè fratris tui mors ideò acerbior viſa eſt, quòd eum procul à finibus patriis inuaſit: ſed non ſumus vſque adeò rerum ignari. Scimus à Poëta veriſſimè dictum eſſe, quod omne ſolum forti patria eſt. Et tamen hoc vero verius eſt, quod ait Apoſtolus: Non habemus hic manentem ciuitatem, ſed aliam inquirimus. Videntur hæc ſibi inuicem aduerſa, ſed non ſunt, quiſque pro diuerſitate loquentium, ſatis breuiter quod ſentiebat expreſſit, & quamuis aliter atque aliter, vterque tamen verè. Si Poëtam ſequeris, nõ potuit frater tuus extra patriam ſuam mori: at ſi credis Apoſtolo & omnes extra patriam morimur, vt ſic tandẽ in patriam reuertamur. Et ſanè vtramuis ſententiã ſequaris, nihil inuenies cur de fatalis zonæ diſtãtia cõqueraris. Detur fortaſſe viuẽtibus, vt quibuſdam ſeu honeſtis affectibus ſeu turpibus inducti locũ vnũ alteri præferendum eſſe contendãt: morientiũ certè nihil intereſt, vbi potiſſimũ moriantur. Et ſi cui contrarium videtur, adhuc ſe nutricis & mulierularum erroribus imbutum norit. Interrogatus Philoſophus, Vbi ſepeliri mallet? Nihil mea intereſt, reſpõdit: vndique enim (inquit) ad inferos tantundẽ viæ eſt. Nos quibus aſcendẽs CHRISTVS in cœlum aſcendendi ſpem reliquit, dicamus aliter. Quid refert vtrum in Italia, an in Galliis, an in Hiſpaniæ finibus, an in rubri maris littoribus iaceamus? Vndique ad cœlum tantũdem viæ eſt.

illa nobis via calcāda eſt, arcta quidē & difficilis, ſed ducem habemus, quē ſequētes aberrare nō poſſumus. Si ad illam viam ſpectamus, quid ad nos pertinet, vbi hāc corporum ſarcinam deponamus? niſi ſuſpicari libeat difficiliorē fortunam eſſe longè iacentiū corporum reaſſumptionem in die nouiſſimo. Sed hoc religioſiſſima & verè tali digna filio mulier non timebat, quæ moriens ordinánſque de ſepulchro, *Ponite*, ait, *hoc corpus ubicunque, nihil nos eius cura conturbet.* interrogatáque, Nunquid non procul à patria mortem formidaret? Vide quid reſpondit: *Nihil eſt*(inquit) *longe Deo, neque timendum eſt, ne ille non agnoſcat in fine ſeculi, vnde me reſuſcitet.* Hæc mulier illa catholica, nos qui & catholici ſumus, & viros pollicemur, nūquid muliebrius ſentiemus? Sed ſcio, quid acerrimè lugeant ſuperſtites in mortibus amicorum, quod videlicet nunquam eos reuiſuri ſint, quos sūmo amore dilexerūt. Paganorum ſit iſta crudelitas, eáque non omniū, ſed eorum tantùm qui animos putāt cum corporibus interire. Certè M Tullius, quem paganū fuiſſe ſicut notiſſimum, ita dolendū eſt, credens animam immortalē, & glorioſis ſpiritibus poſt hanc vitā cœleſte habitaculū patēre, non hæc opinabatur. Nunquā enim M. Catonem illū ſenem induceret in eo libro, qui inſcribitur Cato maior, ſperantem & verbis talibus vtentē: O præclarum diē, cum in illud diuinorū conſilium cœtúmque proficiſcar, cúmque ex hac turba & colluuione diſcedā. Proficiſcar enim, non ad eos ſolùm viros, de quibus antè dixi, ſed etiām ad Catonē meum, quo nemo vir melior natus eſt, nemo pietate præſtantior. Et rurſus eodē loco quidem inquit, Efferor ſtudio Patres veſtros, quos colui & dilexi, videndi, neque eos ſolum cōuenire habeo, quos ipſe cognoui, ſed illos etiā de quibus audiui & legi, & ipſe cōſcripſi. Hæc & his ſimilia, quæ apud Ciceronē Cato loquitur, ſatis quid vterq; crederet teſtātur. Illi tamen vtcunque crediderint, quorū magna ex parte ſpes inanes ac fallaces fuerāt, nobis ab illo, qui & falli non poteſt, & fallere nō nouit, ſpes certa præſtatur, illuc tandē, quo fratrem tuum tranſlatū cōfidimus eſſe venturos. Sed quid interim faciam? dixerit aliquis: Deſiderio torqueor; amore langueo, auiditate

crucior

crucior fratrem reuidẽdi. Quid facias aliud, niſi quod facere ſolent, qui caſu aliquo à perſonis chariſſimis auelluntur? Memoriã retinent, & abſentium imaginem pro fundamento cuſtodiunt, illos amant, de illis loquuntur, illis proſperum optant iter. Idem fac (& certus ſum iam feciſti) fratrẽ tuũ in ea parte cordis abſconde, vnde nulla eũ pellat obliuio Illum dilige ſepultum vt viuentẽ dilexiſti, vel etiam multo vehemẽtius. Illum coge ſæpius ad te reuerti cõmemoratione pia & frequẽti Precare iter vt fauſtũ ſibi cõtingat & calcatis perfidi hoſtis inſidiis, velox in patriã reditus Neque enim hæc aut patria noſtra eſt, aut fuerat ſua, vbi & nos peregrinamur. Adhuc & eũ irritis votis expectauimus, ad meliora properãtem. Exiliũ eſt hoc, ipſe in patriã profectus eſt. Oremus vt ſoſpes, & ſine labore perueniat, id illi prodeſſe poterit: id agamus, piũ obſequij genus eſt pro defũctis orare. Lachrymæ autẽ ſunt arma mulierum, viros nõ decẽt, niſi moderatiſſimæ forſan atque rariſſimæ: alioquin & fidẽtibus eæ officiunt, & illis non proficiunt, quorum amore fundũtur. Siquibus etiam nunc deſiderij ſtimulis vrgeris, cogita id diuturnum eſſe non poſſe: breuis eſt enim hominum vita, vt ſi ad nos non ſit ille reuerſus, nos tamen ad illum oporteat ſatis celeriter proficiſci. Omnia autem breuia (vt ait Cicero) tolerabilia eſſe debent, etiamſi magna ſint. Frater tuus ereptus eſt mille laboribus, & veriſimiliter ſperatur ad æternam requiem perueniſſe, aut de proximo peruenturus: nos in ſæculi fluitantis agone remãſimus. Quamobrẽ ſi quis propter ſeipſum, quod relictus eſt deflet, videat ne meritò poſſit audire Tullianum illud: Suis incõmodis grauiter angi. nõ amicũ, ſed ſeipſũ amãtis eſt: ſi verò propter illũ, verẽdũ eſt (vt idẽ ait) inuidi magis, quàm amici ſit. Hæc nõ tã ad informationẽ, quàm ad gloriam tuã retuli quoniã ſicut incœperã, gratias cõſolatori æterno, tu externa cõſolatione nõ indiges, quãquã quid etiã indigẽti cõferre potuiſſẽt hæ literulæ raptim de areſcẽtis ingenij ſcatebris expreſſæ. Superuacuum eſt deinceps illorum exempla ſubtexere, qui ſuorum mortem fortiter tuliſſe memorantur, & tamen vt intelligas, quorum ego te numeris aſcribo, tantóque fretus comitatu hæreas, in incœpto, quantũ memoria complecti potuero

crucior fratrem reuidēdi. Quid facias aliud, niſi quod facere ſolent, qui caſu aliquo à perſonis chariſſimis auelluntur? Memoriā retinent, & abſentium imaginem pro fundamento cuſtodiunt, illos amant, de illis loquuntur, illis proſperum optant iter. Idem fac (& certus ſum iam feciſti) fratrē tuū in ea parte cordis abſconde, vnde nulla eū pellat obliuio. Illum dilige ſepultum vt viuentē dilexiſti, vel etiam multo vehemētius. Illum coge ſæpius ad te reuerti cōmemoratione pia & frequēti. Precare iter vt fauſtū ſibi cōtingat & calcatis perfidi hoſtis inſidiis, velox in patriā reditus. Neque enim hæc aut patria noſtra eſt, aut fuerat ſua, vbi & nos peregrinamur. Adhuc & eū irritis votis expectauimus, ad meliora properātem. Exiliū eſt hoc, ipſe in patriā profectus eſt. Oremus vt ſoſpes, & ſine labore perueniat, id illi prodeſſe poterit: id agamus, piū obſequij genus eſt pro defūctis orare. Lachrymæ autē ſunt arma mulierum; viros nō decēt, niſi moderatiſſimæ forſan atque rariſſimæ: alioquin & fidētibus eæ officiunt, & illis non proficiunt, quorum amore fundūtur. Siquibus etiam nunc deſiderij ſtimulis vrgeris, cogita id diuturnum eſſe non poſſe: breuis eſt enim hominum vita, vt ſi ad nos non ſit ille reuerſus, nos tamen ad illum oporteat ſatis celeriter proficiſci. Omnia autem breuia (vt ait Cicero) tolerabilia eſſe debent, etiamſi magna ſint. Frater tuus ereptus eſt mille laboribus, & veriſimiliter ſperatur ad æternam requiem perueniſſe, aut de proximo perueniturus: nos in ſæculi fluitantis agone remāſimus. Quamobrē ſi quis propter ſeipſum, quod relictus eſt deflet, videat ne meritò poſſit audire Tullianum illud: Suis incōmodis grauiter angi, nō amicū, ſed ſeipſū amātis eſt: ſi verò propter illū, verēdū eſt (vt idē ait) inuidi magis, quàm amici ſit. Hæc nō tā ad informationē, quàm ad gloriam tuā retuli quoniā ſicut incœperā, gratias cōſolatori æterno, tu externa cōſolatione nō indiges, quāquā quid etiā indigēti cōferre potuiſſēt hæ literulæ raptim de areſcētis ingenij ſcatebris expreſſæ. Superuacuum eſt deinceps illorum exempla ſubtexere, qui ſuorum mortem fortiter tuliſſe memorantur, & tamen vt intelligas, quorum ego te numeris aſcribo, tantóque fretus comitatu hæreas, in incœpto, quantū memoria complecti potuero

pauci enim libelli me in hanc ſolitudinem ſunt ſecuti) aliquot nobiliora exempla ex omni copia vetuſtatis interſeram. Æmilius Paulus, vir ampliſſimus, & ſuæ ætatis ac patriæ ſummum decus, ex quatuor filiis præclariſſimæ indolis, duos extra familiam in adoptionem alijs dando ipſe ſibi abſtulit, duos reliquos intra ſeptem dierum ſpatiũ mors rapuit, ipſe tamen orbitatem ſuam tam excelſo animo pertulit, vt prodiret in publicum. Vbi audiente P. R. caſum ſuum tam magnificè conſolatus eſt, vt magis metueret, ne quem dolor ille fregiſſet, quàm ipſe fractus eſſe videretur. Ex quo nõ minorẽ, iudice me, gloriã cœpit, quàm ex triũpho quẽ illis diebus ſpecioſiſſimũ egerat. Per illũ enim Macedoniæ, per hoc mortis ac fortunæ victor apparuit. Pericles Athenienſis dux, intra quatuor dies duobus filiis orbatus, non ſolùm non ingemuit, ſed nec priorem frontis habitum mutauit. Cato ſenior ille (cuius ſuprà mentionem habui) quãtum laudetur ab omnibus nullus ignorat, qui modò vel tenuiter nouit hiſtorias. Quódque maius eſt, ſine vlla hiſtoriarum notitia ſic iam apud cunctos huius nominis fama percrebruit, vt eo audito vix quicquam ad ſapientiæ ſummam adiici poſſe videatur. Ita fit vt non magis veterum iudicio quàm modernorũ conſenſu Cato ſapiẽtiſſimus habeatur. Atq; inter multa præclara hominis illius nihil ſingularius admiramur, quàm quòd mortẽ filij optimi viri modeſtiſſimè datur tuliſſe. Xenophon filij morte nunciata, ſacrificiũ (cui tunc intererat) non omiſit coronam tantùm quam capite geſtabat depoſuit, mox interrogans diligentius, atque audiens, quod ſtrenuè pugnans cecidiſſet, coronam ipſam capiti repoſuit, vt oſtenderet de cuiuſquã morte non dolendum, niſi turpiter & ignauè morientis, quo metu veriſimile eſt, virum ſapientem veréque Socraticum ad primum nuncij relatum depoſuiſſe coronam. Anaxagoras mortem filij nuncianti, Nihil (inquit) nouum, aut inexpectatum audio: ego enim cùm ſim mortalis, ſciebam ex me genitum eſſe mortalem. O verè dignum homine reſponſum. Quàm multi ſunt è medio etiam grege Philoſophorum, qui etſi naturæ conditionem amplecti ſimularent, tamen peruerſum moriendi ordinem taciti

non

non tuliſſent. Anaxagoræ verò nihil inopinatum poterat cõtingere: cogitabat enim aſſiduè (quod eſt apud Senecam) omnia & mortalia eſſe, & incerta lege mortalia. Quódque alio quodam loco ait idem, ſciebat ſibi omnia reſtare. Ideóque quicquid factũ eſſet, dicturus fuerat Sciebam. Multa nunc vltrò equidem cõſtantiæ ſimilis exẽpla offerunt, ſed Epiſtolæ modus plura non recipit: finem igitur imponam. Etſi cui forſan patientia tua, ab his laudatiſſimis actibus aliena videbitur, propterea quod tu non filium perdideris, ſed fratrem, æquo animo patiar vnumquemque ſẽtire quod opinio ſua fert. Ego quidem in meipſo alterum caſum duntaxat expertus ſum, filij amiſſionem nõ noui, at fraternæ necis vulnus excepi, de hoc certius loqui poſſum. Nihil itaque contendo, neque luctus inuicem confero ſed illud ſcio, ſæpe facilius amiſſum filium reſtaurari poſſe quàm fratrem. Vale.

FRAN. PETRARCHA CAVILLICENSI EPISCOPO, S. Epiſt. II.

De Varijs ſepeliendi ritibus.

AMicum bonum periiſſe tibi doleo, ſed magis in te rectum periiſſe iudicium indignor neque enim aut te ipſe ſatis viriliter, ne dicam Philoſophicè, conſolaris, aut illum, qui flendus eſt, defles, ſi modò quiſquam viri fortis exitus non inuidioſus potiùs quàm miſerabilis videri poteſt. Nam (vt epiſtolæ tuæ ſenſum breuiter ſtringam) non tam mihi videris aut damnum tuum, aut amici parumper feſtinatam mortem (vbi parcere poſſem vulgato forſitan errori) quàm genus mortis, atque inhumati corporis iniuriam, iactatum mari Ægyptio cadauer deplorare. Hanc non vulgarem magis quàm anilem querimoniam ferre nõ valeo. Non-ne enim, quæſo, de genere ſepulturæ tam ſcrupuloſæ ſollicito illud occurrit. Sepulchri facilem eſſe iacturam? An Maronei verſiculi nil aliud clamantis oblitus es, qui adeò pueris etiam notus eſt, vt iam in prouerbium abierit. Quod ſi ad mortem reſpicis, falleris; ſi per hãc fœlicem aut miſerum fieri putas? Satis eſt notus verſus alterius Poëtæ:

Non ſit morte miſer.

Vita eſt, quæ miſeros facit & beatos, quam qui vſque ad extremi fugam ſpiritus bene egit, nullo eget amplius, fœlix eſt, ſecurus eſt, in portu eſt. Quid ergo ad ſummam fœlicitatis huius pertinere arbitraris? vtrum tellus illum opprimat, an pelagus voluat, an flamma conſumat? Sed quoniam te de ſepultura ſingulariter, præque omnibus anxium intelligo, quanto tu beatiorem æſtimas hunc tellure demerſum quàm illum alterum fluctibus obrutum? Propter vnius credo Virgiliani carminis horrorem, quia ſcilicet

Vnda feret piſceſque impaſti vulnera lambent?

Quid autem, ſi alterius vulnera rabidi canes abſumpſerint, ſi famelicorum grex luporũ effoſſis tumulis membra diſcerpſerint? Reſpõdebis (vt arbitror) & hos itidem infœlices. Ita iam ex omnibus fœlices erunt, quibus inconcuſſa contigit requies ſepulchri? Nihil hac opinione puerilius: cùm enim cuncta prouideris, negata belluis viſcera, infeſtis vermibus negare non poteris. Iam cernis, qui cõtactum pulcherrimorum forsaſſis animalium formidabas, quid à turpiſſimis neceſſariò ſis paſſurus. Verùm iſta non adeò metuuntur, quoniam vſu iam quotidiana ſunt. Vides itaque (quod ſæpe dicere ſoleo) nec mea ſolum eſt, ſed illuſtrium Philoſophorum ſententia, quicquid in hac vita patimur moleſti, non tam ex iſta rerum natura, quàm ex noſtræ mentis imbecillitate, ſiue (vt eorum etiam verbis vtar) ex opinionum peruerſitate procedere. Noua timemus, vſitata contemnimus. Cur queſo, niſi quia in altero mens inermis improuiſa rerum facie turbatur, in altero frequenti meditatione rationis clypeum fabricata eſt, quem aſperitatibus cũctis opponeret? Reſpice nautarum morem, quàm æquo animo patiũtur corpora ſuorum in fluctus effundi. Vnũ de multis exemplum illuſtre non ſileo. Lambas de Auria, vir acerrimus atque fortiſſimus, dux Ianuẽſium fuiſſe narratur. Eo maritimo prælio, quod primũ cum Venetis habuerunt (omnium memorabile quæ patrum noſtrorũ tẽporibus geſta ſunt) hoſtili claſſe conſpecta, vbi pugnandi horam adueniſſe cognouit, numero licet inferior, tamen ſuos pro tem-

tẽpore magnificè ac breuiter adhortatus, manũ cũ hoſte cõſeruit. Cùmq; in eo cõgreſſu filius illi vnicus florentiſſimus adoleſcens, qui paternæ nauis proram obtinebat, ſagitta traiectus primus omnium corruiſſet, ac circa iacentẽ luctus horrẽdus ſublatus eſſet, accurrit Pater, & nõ gemẽdi (inquit) ſed pugnandi tempus eſt. Deinde verſus ad filium, poſtquam in eo nullam vitæ ſpẽ vidit. Tu verò (inquit) fili nunquam tam pulchrã habuiſſes ſepulturam ſi defunctus eſſes in patria. Hæc dicẽs, armatus armatum tepentẽq; complexus, proiecit in medios fluctus. Ipſa, vt mihi quidem videtur, calamitate fœliciſſimus, cui talẽ caſum cõtingit tolerare tã fortiter. Factũ nẽpe eius ac verba, accẽſis animis, egregiã illo die victoriam peperit. Nec minus ideò pius eſt habitus, quã ſi incũbens cadaueri, ac muliebriter ingemiſcẽs, in eo præcipuè rerũ ſtatu cum sũmo ſuæ Reip. diſcrimine torpuiſſet. Tu genas vnguib. foderes tale aliquid in tuis videns, non tã propter mortis dolorẽ quàm propter ignominiã ſepulturæ. Nautici ergo homines, quod amicis carituri ſint dolent vt cæteri, quòd mare illos habeat, æquabilius ferũt, idq; euenit, quia talia perpeti longa cõſuetudine didicerũt. Quid ni igitur indigner cũ Cicerone, plus vſum poſſe quã rationẽ? Poterit natura rudis ſine lachrymis cernere, quia conſueta, quod tu Philoſophus nõ poteris ratione fretus, & tot bonis artib. inſtructus tum tuorũ exemplorũ copia ſuffultus? Animaduertere licet ex hiſtoriis multiplices hominũ ritus in ſepulturis, & ab vſu noſtro multipliciter abhorrentes. E quibus quoſdã ſuorũ corpora domi ſeruare ſummo ſtudio cõdita: quoſdã ea beſtiis obiicere ſolitos, ad id vnũ pro ſingulorũ facultatib. multò antè cõparatis ac nutritis, & generoſi canis aluũ, optimũ ſepulturæ genus opinari: quoſdã verò per ſeipſos deuoraſſe legimus. Artemiſia illa Cariæ regina, cõiugalis amoris exemplum inter cuncta celeberrimũ, nihil habuit, quòd viro tã dilecto dulcius præſtaret, quã vt defũctũ viuo cõderet ſepulchro. Redactũ enim in cineres, sũmáq; parſimonia reſeruatũ, paulatim potui ſuperfundẽs, bibit, & amato corpori tale ſui corporis hoſpitiũ dedit. Nec illud modò quæritur, rectè-ne id fecerit: illúdq; potius agitur vt intelligas

omnia quibus agimur, in opinionibus non in rebus eſſe, ínque his gignendis alendíſ-ve conſuetudinem poſſe quàm plurimum. Illa virum, quem amauerat conſumpſit, tu ſi quam ex noſtris mulieribus idem facientem videris, obſtupeſces, & abominatione ſpectaculi oculos auertes. Fiat idem vbi fieri ſolitum eſt, nec humanitas, nec inſignis amor, ſed vulgare obſequium dicetur. Non oportet peregrina conquirere, maioribus noſtris in hac ipſa Italia mos fuerat ſuorum corpora flammis exurere quem morem & hiſtoriarum fides, & vſque ad noſtram ætatem inuentæ ſub terra vrnæ cum cineribus teſtantur: neque tamen ea peruetuſta conſuetudo eſt. Ante enim (vt nunc) toti humabantur, donec id remedij genus inexplebili odio bellorum ciuilium in ſepulchra etiam ſæuiente commenti ſunt, ſéque ope flammarum hoſtili ludibrio ſubduxêre. Itaque Scipiones, vt, qui meritò ſe Reip. charos ſcirent, omnes integri iacuêre. Nec omnino vllus in gente Cornelia vſtus eſt ante Lucium Syllam Dictatorem. Is primus omnium contra familiæ ſuæ morem, multorum ſibi conſcius odiorum, corpus cremari ſuum voluit, nominatim veritus (vt ferunt) ne in ſe Mariana factio poſt obitum auderet, quæ ipſe auſus fuiſſet in Marium. Valuit exemplum, ſecutíque ſunt factum, quibus facti ratio nulla erat. Sed poſtquam cremandi mos inualuit, vſuíque ſua eſſe cœpit auctoritas, tum demum quod remediũ fuerat, decus fuit, & ex illo probrum ingens viſum ſupremis ignibus caruiſſe. Hinc laudata pietas, quæ pauculis lignis collectis in littore Niliaco truncatum impiè Magni Pompeij corpus cremare non tam potuit, quàm voluit: inde ſibi partum nomen. Quis enim Codrum hunc noſſet, niſi Pompeij membris faculas inferentem? Ille autem Codrus Athenienſis alia pietatis genere, & propria morte cognoſc tur. Nunc defunctos comburere extremæ fuerit, vel iniuriæ, vel vindictæ. Vnde hæc in vna eadémque gente varietas? Nimirum decurſu temporis mutati mores opiniones hominum alternant. Nec ruiſus id quæro, de quo magnos interdum viros differentes audiui: Vter eſſet ſepulturæ modus honeſtior, an ne quẽ maiorũ noſtrorũ memoria, quémque multis adhuc gẽtibus

ſeruari

ſeruari fama eſt,lege addita,quæ ſepeliri hominem in ciuitatibus vetat quibuſdam paucis admodum exceptis, quos ſingularis virtus legibus ſolutos fecit, cuius tertio de legibus meminit Cicero? An hic noſter, quem à vetuſtioribus reſumptum Chriſtianę religionis vſus obtinuit? Non ea mihi nunc cura eſt.Id potius, quod agebam, perago,ideò multa nobis horribilia videri, quia conſuetudine longa varios concepimus errores, quæ apud alios diuerſa conſuetudine non timentur. Si verò tu mihi(quod profeſſionis tuæ proprium eſt) cæteris ſpretis, veritatem rerum,non vuulgi rumoribus,ſed inſita ratione quæſieris,inuenies virum ſapientem,opinionem ab erroribus auertere, & aut miſerari delirantium greges, aut ridere. Vale.

FRAN. PETRARCHA SEVERO APENINICOLAE. S. Epiſt. III.

Exilium quid,& exul quis.

EXilium etſi ab exiliendo tractum rear, vel vt Seruio placet,ab eo quod quis extra ſolum erat,non tamen exilium eſſe,niſi inuito accidat,annuerim. Alioquin ſæpe à regnis ſuis reges exulant, eóque maximè tempore, quod prorogandis tuendíſque regni finibus, & propagandæ gloriæ impenditur,quando nemo illos exules dicere audeat, niſi à quo ratio omnis exulauerit: quippe cum nunquam verius & ſint, & dicantur reges. Aliqua ergo vis,dolórque aliquis interueniat oportet,vt exilium verum ſit. Id ſi recipis, iam cernis in tua manu ſitum, vtrum exul an peregrinus ſis.Si lachrimans, ſi mœſtus, ſi deiectus exiuiſti,exulem te procul dubio noueris: ſi verò nihil propriæ dignitatis oblitus, neque coactus, ſed libens, & eodem habitu frontis atque animi, quo domi fueras, iuſſus exire paruiſti, peregrinaris profectò, non exulas. Nam & in cæteris formidatarum rerum generibus, inuenies neminem eſſe miſerum, niſi qui ſe miſerum fecit. Sic pauperem non rerum paucitas, ſed cupiditas facit:ſic in morte (quæ exilio ſimillima eſt) non tam rei ipſius aſperitas, quàm trepidatio & opinionis peruerſitas nocet, quibus amotis, multos aſpicies non modò

æquanimiter,ſed lætè etiam ac fœliciter morientes. Ex quo nimirum intelligitur non eſſe neceſſarium, ſed ſpontaneum mortis malum, nec in re ipſa, ſed totum in obliqua mortalium exiſtimatione repoſitū. Quod niſi ita eſſet,nunquam in periculo pari tanta eſſet imparitas animorum. Eandémque rationem video exilij quàm cæterorum omnium, non in illo, ſed in nobis eſſe quo vincimur,opinionem ſcilicet,quæ vbi paululum à veritate deflexerit,mox innumerabilibus iactatur erroribus,vt ad verum difficillimè redeat, ſéque niſi multum adiuta non erigat ad intuendum propriæ originis maieſtatem. Vt enim cœptum perſequar,quid exilium quæſo?Ipſá-ne rei natura, aut intermiſsio dilectarum perſonarum? An indignatio potiùs & impatiens deſiderium animi, languentis, exaſperati? Quod ſi tu mihi quicunque à patria abſunt,exulare ſine vlla diſtinctione firmaueris, rari ergo non exules. Quis enim hominum, niſi deſidioſus, ac mollis,non aliquotiens aut viſendi auidus,aut diſcendi ſtudio,aut illuſtrandi animi,aut curandi corporis aut amplificandæ rei familiaris propoſito, aut neceſſitate bellorum aut ſuæ Reip.ſeu domini, ſeu parentis imperio, domum liquit & patriam? Cur autem ita peregrinantes non miſeri omnes ſunt, niſi quia reſtiterunt, nec impelli ſeipſos in miſeriam paſſi ſunt? Æquè etenim caruerunt coniugio, liberis, cognatis, parentibus, amicorum conuictu, amatæ vrbis aſpectu: horum tamen omnium deſiderium leniit modeſtia, & ſolamen aliquod inuenit abſentiæ, ſed & multum profuit ſpes reditus. Nunquam iuiſſent tam conſtanti animo, niſi ſe redituros in patriam credidiſſent. Sit ita, tibi verò ſpem quis abſtulit,præſertim cùm hæc ſit vna ex omnibus, quæ ab inuito non eripitur?Pellitur in exilium vir bonus ad tyranni nutum, ſpoliatur rebus omnibus, in carcerem mittitur, detruncatur,laniatur,occiditur,inſepultus abiicitur:inter tot minas atque impetus fortunæ cùm cogamur ad cætera,ad deſperandum nemo compellitur. Vidimus in exilium miſſos,priuſquam ad deſtinatum perueniſſent, immenſo patriæ deſiderio reuocatos, alios verò poſt tempus tanto cum honore tantáque ciuium pœnitentia reuerſos,

uerſos,vt mihi fœlices tali exilio viderentur,quoſdam ab extrema inopia ad ſummas repentè diuitias, quoſdam ex carcere ad imperium perueniſſe, nonnullos collum ſubduxiſſe ſecuribus,morti præreptos,& proſperitati eximię reſeruatos.Nemo vnquam tam iniquo loco iacuit,vt non ei liceret oculos attollere:nemo tã deploratum rerũ ſuarum vidit exitum vt prohiberetur ſperare meliora.Ciceronem ab exilio Roma reuocauit, diebus paucis egregij ciuis præſentia carere vix potuit.Reuocauit & Metellum, cui cùm in ſpectaculo Trallibus ſedenti honorificentiſſimæ literæ S.P.Q.R nomine redderentur, nihil in lætitiam verſus,eodem vultu fuit, quo mœnia vrbis exierat. Vix nec digreſſu fractior,nec inſolentior reditu.Illic patriæ furori ceſſit,hîc deſiderio paruit: illic modeſtus, hîc pius,vtrobique memorabilis.Tentauit pari facilitate Rutiliũ,ſed ille durior manſit,& patriam reditu cenſuit indignam ſuo.Eadem fuerat ſors Marcelli, euentus longè alius,qui dum reuocatus à Cæſare, ſummo deſiderio bonorũ omnium rediens in hoſtem incidiſſet,effectum eſt, vt in locum prædulcis expectationis, publicus luctus incederet:cui mortẽ tamen illam nunquã exilio difficiliorem fuiſſe crediderim. Vna eſt enim virtus,quæ variis licet aſperitatibus perferẽdis animos armat atque inſtruit. Fuerat autem hic in exilio talis, vt magnũ ſui præberet indicium,qualis futurus eſſet in morte,de quo non tacebo quid in libro de Virtute ad Ciceronem Brutus refert: vidiſſe ſe eum, videlicet,Mitylenis,exulem, tam infracto animo támque auido bonorum ſtudiorum,tam denique fœliciter beatéque diſpoſito,vt non ille ſibi,quãuis longè relegatus,ſed ipſe potiùs exul,cùm ab illo diſcederet,videretur. Addit etiã C.Iul.Cæſarem, qui ſibi & exulandi auctor fuerat, & poſtmodùm redeundi fuit,per ea loca trãſeuntem, verecundia permotum ſuper exilio tanti viri, vrbémque ideò vbi ille tunc erat,de induſtria præteruectum.O glorioſum exulẽ,cuius exilium potentiſſimorũ ciuium alter ſuſpexit,alter erubuit!Sit Cæſar mundo terribilis,Brutus etiam Cæſari, vtrumque tamen reuerentia cepit exulis Marcelli. Quis exilium tale non cupiat,imò verò quis exilium,quod ipſis patriæ dominis inuidioſum

eſt?Illos commemoro,quos pœnitentia ciuium reduxit. Quàm multos autem fortuna reſtituit?Nunquam Camillum Roma vocaſſet:ſors illi,& excidium vrbis(quis crederet?)ac fremens per Italiam tranſalpinarum gentium furor, viam fecit ad reditum, vt eſſet vnus(vix memorandum)cunctis exulibus, & bonæ ſpei ſimul & ſpectatæ erga ingratam patriam pietatis exemplar? Atque(vt aliquãdo ad noſtrorum temporum acta trãſgrediar)Matthæus vicecomes, Mediolano patria præpotentis inimici viribus pulſus, quamdiu ſolus ac profugus & in ſumma inopia rerum omnium fuit,comploratus à ſuis,illuſus ab hoſtibus? Quem ferunt die quodam curarum plenum,præter ripam Benaci lacus errantem habuiſſe obuium ſuperbi hoſtis nuncium atque ab eo Domini ſui verbis interrogatum: Quid nam ibi tam incomitatus ageret? Nil aliud reſpondiſſe,niſi ſe retia tendere. Quod Reſponſum,tunc fortè contemptui habitum, breui quid myſterij importaret,innotuit Ita otioſus ſenex vnus aduerſarios ſuos omnes,ceu totidem piſces eſca ſpei inanis eluſos, prouidentiæ ſuæ retibus circunuenit. Alio quoque tempore cùm ad eundem nuncius rediiſſet,& percontaretur irridens: Quibus itineribus, aut quando eſſet in patriam reuerſurus?trãquilla fronte reſpondit: Tu verò abi,Dominóque tuo nuncia,iiſdem me rediturum itineribus, quibus exiui,ſed non antequàm ſua crimina præponderare meis inceperint. Nec fefellit augurium. Siquidem non multò pòſt in immenſum auctis hoſtium ſceleribus,quibus inſolens dabat alimenta fœlicitas,Mediolanum, illis eiectis, victor ingreſſus eſt,in qua vrbe(vt vides)vſque in hodiernum diem & nepotes dominantur& filij Nec in hanc narrationem incidiſſe ideò videri velim, vt vel tibi, vel cuiquam viro bono auctor ſim,aduerſus quantumlibet malè meritam patriam arma capiendi(ſatiùs reor pauperem in exilio mori,quàm libertate turbata volentibus imperare) ſed vt veteribus & nouis conſtaret exemplis, non poſſe per vim exulibus ſpem auferri.Et ſi animos difficultatibus obſeſſos ad patiendum erigit fortium virorum recordatio, accipe nunc etiam inſigne recénſque aliud exemplum. Stephanus de Columna, ſummũ militiæ decus,

cus, cùm in omni fortuna glorioſus, tamen in exilio glorioſiſſimus & admirabilis fuit. Neque enim vna erat eius, & cæterorum exulum conditio: quibuſdam extra patriam nobilibus tuto viuere permittitur, hi cùm patriam reliquerint, laxiorem retinent libertatem, aliis arctior dicta lex eſt, vt hoc, aut illo loco ſe contineant, illic habitantibus nil durius expectandum. Huic verò & Patria interdictum, & nullus in orbe terrarum tutus locus, nullus in tanta tempeſtate portus aut refugium hoſtem habuit, vt potentem, ita inexorabilem Bonifacium VIII. R. Pont. quem armis frangere difficillimum, humilitate ſeu blanditiis flectere nec poſſibile quidem eſſet: denique qué nihil niſi ſola mors vinceret, ſæuitum eſt inhumanè, petitúmque modis omnibus immerentis caput exulis, promiſſionibus, minis, potentia, dolis, auctoritate, pecuniis, ingentia perſecutoribus præmia, fautoribus denunciata ſupplicia. Cum Stephanus nunc citra, nunc trans æquora, nunc diſiunctiſſimas vtriuſque maris inſulas, Siciliam, Britanniámque, nunc extrema Galliarum ſoliuagus circumiret, egenus interea cunctarum rerum, ſed prædiues animi. Itaque cùm Arelatem caſu quodam in manus explorantium veniſſet, interrogatus, Quis eſſet? Nomen ſuum, quod diſſimulare poterat, multis audientibus dixit, ſéque ciuem Romanũ intrepido ore profeſſus eſt. Quanta autem, Deus bone, vnius capitis maieſtas, quæ odioſas etiam & armatas manus à furore deterruit? Edicto propoſito ſollicitabantur reges, ne quis eum foueret hoſpitio, cuius obtentu cum Sicilia decedere iuberetur, eo animo paruit, vt exul in ea prouincia remanſiſſe, rex abiiſſe crederetur. Sic illum, ſic alios toto perſecutionis ſuæ tempore reges vidit, tanquam ipſe rex eſſet. Altiſſimo animo nec vllis aduerſitatibus contracto, & ſupra fortunæ fluctus eminente, prorſus vt vni ſibi dictum videri poſſet Poeticum illud;

Aſpice ſecurus vultu non ſupplice reges:

Quotiens Romæ, & per Italiam nunciata mors eius erat, quotiens actum eſſe de rebus Columnenſium fama fuit, & cùm illo viro egregiam corruiſſe familiam? Nulla vſquam de illo ſpes, præter quàm in ſolo ipſius pectore re-

ſtabat. Nunquam tamen inde diſceſſit, quo minùs diebus ac noctibus verſaret animoſa conſilia, & omnem laborem obiret imperterritus: vltrò enim in medio rerum ſuarum diſcrimine, amicorum bellis interdum, vtrique partium ignotus interfuit, & omnium confeſſione vnius hominis præſentiam eſt ſecuta victoria, haud ambigua, ſed tibiipſi quam mihi notiora recenſeo. Quis ergo miſerum dicat hunc exulem, cum quo tantus virtutum comitatus exulabat, quem poſt decennem ſui experiẽtiam in priorem ſtatum, vera animi magnitudo non fortuna repoſuit? Sed quorſum hæc tam multorum exemplorum conquiſitio? Vt nemo præſenti malo attonitus venturum opinione præoccupet, & mediocriter graui exilio grauiſſimum malorum omnium deſperationem accumulet, præſertim cùm non ſolùm virtus operoſa, ea quæ Stephanum ipſum in patriam reuexit, ſed mutatis ſæpè populorum moribus, vel diſſentio ſimultatum, vel quæ feros animos mitigat longa dies, incidens commiſeratio, non digna patientium, vel ipſa tacitæ virtutis admiratio, vel impenſum ciuibus ſuis obſequium, vel publicæ neceſſitatis occaſio, vel aliqua vis fortunæ finem imponere poſſit exilio. Ne quis præterea, quod ipſe depulſus ſit, virtutum ſuarum proiiciat ornamenta, graue cogitans precioſiſſima rerum in exilium ferre, cùm viliora non liceat. Neque enim nouum eſt, vt efferentes gemmas, atque aurum, vrbana prædia, & omnem inutilem aut oneroſam ſarcinam, in incendio relinquamus. Quod ſi aurum inter pretioſa numerandum eſſe perſuaſum eſt hominibus, quid tandem de virtutibus iudicandum eſt?

Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.

Atqui cùm nõ ſemper in exilium ferre argentum & aurum ſinamur, quocunque ferimus, virtutes & bona animi ferre permittimur. Quod feciſſe videmus eos, quorum tibi nunc exempla propoſui, vt ad imitandum exardeſceceres, nec diffideres fieri poſſe iterum, quod totiens factum eſt. Licet in exilium, & carcerem, & in mortem ipſam ferre virtutes. Licet dixi, imò verò expedit, neceſſarium eſt, oportet, alioquin verè exules ſunt, qui relictis his abeunt, verè inopes, verè infœlices & miſeri. Nec ſatis

eſt,

eſt quantum habueris afferre,pluſculum exigitur, Vide quam acuratè viaticum parat peregrè profecturus, copioſior cupit eſſe, quò longius pergit. Optimum tibi in hac peregrinatione viaticum ex virtutibus conſtabit, quibus affluentibus, etiamſi alimenta corporis deſint, pauper eſſe non poteris. Has igitur congrega, his te vndique fulcias: præclaram tibi fuiſſe olim ſcio multarum virtutum ſuppellectilem: non importuna, nec difficilis, ſed agilis & amœna res eſt. Laborioſè (fateor) tanta res quæritur: cæterum poſtquam quæſita fuerit, ſine labore circunfertur. Quæſiuiſti eam ab adoleſcentia, ſeruaſti eam domi, noli eam nunc ſenior & peregrinus amittere, ſed quantum habuiſti vel eò ampliorem, quò maior ſe oſtendit neceſſitas, perfer, quanquam id tibi nolenti ſciam euenturum ſponte ſua viaticum quidem hoc nunquam vſu conſumitur, ſed augetur potius: eſt enim ex virtutibus quæ vſu pullulant, & in mediis difficultatibus creſcunt, donec poſſeſſorem ſuum ad ſupremum fœlicitatis culmen euexerint. Taceo nunc ex ilij tui non ſpernenda ſolatia, ſi ſub Arcton æternum illud Scithiæ gelu, aut ſub ardenti ſolo inhoſpitale mundi latus incolere iubereris. Denique propius licet, ſed extra Italiam proiectus, haberes fortaſſe aliquid, quod fortunæ tuæ poſſes obiicere. Nunc vide, quàm digna querela tua ſit. Iuſſus es Florentiam ire, & illic manere donec te populus reuocet. Non ne animaduertis quantas grates agere debeas magiſtratibus tuis, qui te otio longo conſopitum excitarent, & ex diuturna conſuetudine maternis vberibus hærentem abduxerunt, téque ex patria (vt pace tua dixerim) multum impari in ciuitatem florentiſſimam tranſire voluerunt. Hoc (inquam) prætereo, quoniam ſic ſumus naturaliter affecti, vt incultum licet ac deſertum ſcopulum, vbi natos nos educatóſque meminimus, omnibus anteponendũ terris arbitremur. Quod ſi aliquãdo error iſte ceſſaret, ignoſceres profectò fortunæ, imò verò veniam peteres, quod beneficiũ ſuum non antè cognoueris. Adde quod duos præclaræ indolis filios tecum eduxiſti alterum iuuenem, infantem verò alterum, peropportunis ætatum gradibus

diſtantes,vt ſcilicet cum illo curarũ ſarcinam partiri poſſes,cum hoc etiam obliuiſci.Hinc præſidium vides,illinc ſolamen profectionis tuæ, hi tibi dulcem patriam faciebant.hos habes,quid requiris aliud?Expectas vt vxor pudiciſſima, vt parentes optimi, vt blandiſſimæ filiæ reuiuiſcant? Non illos tibi exilium abſtulit, ſed mors, quam cum totiens inſultantem, & rerum tuarum dulciſſima quæque rapientem viceris,non debes exilio vinci, quod te omnia vitæ prioris adminicula,& præcipuè natos tantorum pignorum reliquias auferre non prohibet. Verũ ego(vt dixi)& hoc ſolatium omne,quod fortunæ ictibus ſubiectum eſt ſileo; ſcio quæ patriam abſtulit, idem in filios ius habere: redeo ad virtutum ſtabiliora præſidia, quas tibi nec ciuium tuorum decreta, nec imperia tyrannorum,nec prædonum violentia, nec nocturni fures eripient.Hæc ſi tecum detuliſti,mentietur quiſquis te exulem dixerit;ſi autem reliquiſti,omnes dies nouum aliquid quod lugeas ferent, omnis locus non moleſtus tantum, ſed hoſtilis, nec exilium modò tibi, ſed carcer erit. Vale.

FRAN. PETRARCHA SEVERO APENNINICOLAE, S. Epiſt. IV.

Exilium non ægrè ferendum.

EXcidiſſe tibi omnem ſpem video quod quàm rectè patiaris, epiſtola ſuperiore teſtatus ſum, doleóque nil illam tibi remedij contuliſſe. Nec ſatis ſcio,vtrum in Medico,an in ægrotante ſit vitium,qui ſi ad ſalutem peruenire cupis, credulum te conſiliis,& obſequentiſſimum medicorum legibus præſtare debes. Ego quidem in illa id agebam,vt dimiſſa patria, ſpem ſeruares, cuius tanta vis eſt, vt præſentes moleſtias non ſentiat, dum ſibi lætiora promittens euenturum tempus cogitatione complectitur. Quid autem te ſperare prohibebat? patriæ-ne relegantis aſperitas? Quænam verò, ſeu quid prorſus eſt tibi præter hoc vnum exilij nomen, ablatum, illatúmúe quod doleas? An ad hæc tibi clarorum virorum exempla defuerant?Sed multa ante oculos poſui,& plurima ponerẽ,niſi illa periiſſent,ex quibus agnoſceres ſpem bo-

bonam euentus habere fœliciſſimos. An verò timuiſti patriam tuam ſine fine ſæuituram, quod tantillum ex ſolita dulcedine remiſiſſet? Sed an ignorabas, nulli natorũ patres eſſe mitiores quàm ei, quem ſemel malè tractauerint? nullius amorem magis ardeſcere, quàm eius qui erga bene meritum ſe geſſit aſperius. Ante magis exterruit edictum patriæ, quo pœnis adhibitis, cauetur, ne reuocandis exulibus mentio vlla fiat ad populum. Scire autem debes, populorum voluntates ſicut ingreſſu frementes & variæ ſunt, ſic progreſſu faciles & inſtabiles fore. Sed eſt quædam in animis mortalium, quam & tenuiter video & verbis conſequi nequeo, miſerabilis & funeſta peruerſitas, aures obſtruentium aduerſus ſalutares conſolatorum voces, atque omnibus modis id agentium, vt miſeriores fiant, neúe aliquid quod dolorem lenire poſſit, obrepat, quo nihil excogitari poteſt, ne dicã dementius eſſe. Nũc verò quoniam ſic te affectum inuenio, vt deſperationem reditus tui pro quadam (vt ita dixerim) voluptate ſuſcipias, ab illa parte manum, rètraham, in qua multùm intractabilem medicamenta nil releuant. Quid autem prohibet illorum more, qui vno aut altero membro perdito, ne per reliquum corpus infectæ partis contagia dilabantur, proxima circunliniunt, vulneris quoque tui oras ambire, & (ne in totum animũm dolor ſerpat) conquiſitis propè fomentis occurrere? Noli, quæſo trepidare; non illuc digitos inferam, vbi tu forſan expectas. Nil contra opinionem tuam hodie dicturus ſum: illud potius, ne cum vnius rei deſperatione ceterarum omnium ſubeunte faſtidio, totius vitæ tuæ tranquillitas pereat: enitor, quando ita vis, vt reintegrandæ tibi ſpei nulla mihi ſpes ſuperſit. Finge itaque in exilio viuendum tibi, in exilio moriendum. Habes, credo quod petis, vt me fauente, reditum in patriam deſperare tibi liceat. Verùm vt cumulatiùs moſgeratur ægritudini tuæ, indulgebo tibi amplius, non vt in tantum exilio, ſed toto diuiſus vt orbe à terra moriare tua, ac tibi barbara tellus incumbat, plus ego quàm tuipſe dolori tuo permiſi. Tu lætius, nihil ego etiam triſtiora propoſui, nec tamen video quid in hac re tam miſerum ſit, vt virum fortem cogere poſſit ad la-

tamen in vita bonum,niſi virtus,aut malum aliquid, niſi virtutis oppoſitum,dici debet. Vade itaque ſecurus, non te repetet patria,non reuehet caſus:at verò, quod tantoperè defles, exilium etiam pertinax illuſtrabit iniuria. Multos magnos viros calamitas fecit multos declarauit, neminem ex diuerſo miſerum fecit aduerſitas, ſed detexit, nec latitare diutius paſſa eſt. Quid palles,quaſi magnum in te ius habeat fortuna? Non illa partes iudicis obtinet,ſed teſtis.Qualis ſis,in tua poteſtate eſt, nō eſt in illius,quale de te teſtimonium ferat,ſed vt ferat, tantum mentiri non poteſt,loqui poteſt.Quis autē,niſi culpæ ſibi conſcius,teſtem metuit verè locuturum? Non eſt,quæ te ad ignauiam cogat,eſt quæ digreſſus tuos dinumeret, patientiam exerceat, ſuſcipiat aut deſpiciat pectoris tui robur,demum populo referat, quicquid inuenerit. Erige animum,diſcute tenebras errorum popularium,non pateant aures tuæ mulicrcularum vocibus:nunquam lætus eris,nunquam ſecurus,ſi te populo regendum tradideris. Quicquid magna pars hominum, aut miratur, aut metuit, ridiculum eſt; quicquid prædicat falſum, committe potiùs te paucorum conſiliis. Non ſunt, vt videntur,iſta terribilia,inter quæ vulgus exilium numerat, & ſi lectio longa non profuit, experientia proderit fortaſſe. Noli ſemper terram intueri,interdum oculos attolle,cōfeſtim veritas occurret, & exilium nihil eſſe fateberis,nec peius viuere virum bonum quantumlibet procul à patria, imò verò non poſſe extra patriam viuere, cui totus hic orbis eſt patria. Quid enim refert quàm diuerſa parte conſiſtat,valles quidem & lacus,& flumina & colles alios videt, cœlum vnū eſt:illi ſe infert,illuc animū erigit, eò cogitationes ſuas ex omni mundi parte tranſmittit,nec aliud,quàm ſub tecti vnius amplexu, ex alio in aliū thalamū tranſiuiſſe ſe cogitat.Tu quoque(niſi meam, & multorū ſpem diutiſſime fefelliſti)abſit vt ad vnum huius immenſi ædificij angulū ſis aſtrictus,quò minus vbicunque terram ſub pedibus calcaueris, vbi cælum ſupra verticem videris, vbi te ſpirabilis aura perflauerit, patriam tuam voces. Erit igitur exilij tui non ſolùm facilis, ſed iucunda conditio: cùm enim duo ſint,quæ hominum affectum ad beneuolentiam excitent, Virtus

ſcilicet,qua(vt ait Cicero)nihil eſt amabilius,& immerentibus viris inflicta calamitas;quorum primum facit,vt amemus miremúrque claros viros, ſecundum vt miſereamur afflictis. Alterum in hac tempeſtate tibi aderit,alterum adeſſe videbitur. Virum fortem ſentient omnes,exulem dicent.Et ſanè(ſi quid Tullio credimus)inter omnes virtutes fortitudinis ſplendidiſſimus vultus eſt,rurſus inter hominis ærumnas non in vltimis numeratur exiliũ. Aut ego fallor,aut optandum eſt,ne fortè recens hæc ciuium tuorum ira lenteſcat, né-ve tibi hoc exulis nomen caſus aliquis eripiat,in quo miſeriæ nihil, fauoris autem & gloriæ vides eſſe quàmplurimum. Sed laboré (inquis) atque ignominiam reformidat animus. Primum nego tale hic aliquid ineſſe, vbi oblatam tibi magnæ laudis materiam, ac generoſam fuiſſe linquendæ patriæ cauſam, alto animo obiectam tyrannis contumaciam ſcio. Vbi præterea otium, & quas ſemper optaueras, laborum ferias inueniſti.Denique qui ignominiam timet,quam peperit virtus, famæ non virtutis amicus eſt. Qui verò labores refugit, optare deſinat gloriam, ad quam certè difficilis, ſed clara(ni fallor) & delectabilis via fert. Tibi quidem vni (vt dixi) ſingulari quadam prærogatiua ingens gloria,nullis moleſtiis, niſi fortè quas tu ipſe tibi finxeris, quæritur. Illud enim vereor,ne alienis potiùs quàm tuis oculis ſuſceptum vulnus aſpicias, & caſum tuum alieno metiaris arbitrio, quæ adeò quotidiana peſtis eſt, vt ad clamorem alienum plerique titubent, & multò prius concidant quàm impulſi ſint quanquam ſatis impulſus videri poſſit,quem tot hominum millia peſſimis opinionibus perurgere non deſinunt Sed vt valdè imbecillis virium eſt, quem lenis aura proſtrauerit ſic prorſus inſanum animi ſcito, quem videris res ſuas aliorum & præſertim ignorantium ponderare ſermunculis, qui quò frequentiores ſunt,eò cautiùs contagioſus morbus euitandus eſt paſſim tam multorum hominum corda corripiens.Si alios audire volueris, nõ deerunt qui fortunam tuam multiplicibus onerent querelis,qui te incolumẽ atque optimè valentem lugeant,qui femineces velut feretro viuentis aſſideant. Audies voces miſerabiles;
vide-

videbis forſan & lachrymas, aut ſimulatas, aut amentiæ proximas; miſer eſſe incipies, quia miſeris aurem præbere conſueueris: Nihil enim ferè eſt, quod conuictus aſſiduus in hominum ingeniis non poſſit. Quod ſi teipſum conſulere, tecúmque quàm cum aliis loqui malueris, nunquam deſinam de te grandia ſperare, téque fœliciſſimum iudice te dicere, & inuidioſum magis exiſtimare quàm miſerum. Et ſi ad credendum aliis pronus es, cur & mihi non credis veriora ſimul, & gratiora referenti? Non tu (mihi crede) corruiſti, nec corrues quidem niſi velis, nullam ignominiam paſſus es, ſed adeundæ gloriæ penitus in limine optionem habes, vtrum glorioſus incedas, an retrocedas inglorius. Non labor eſt iſte, ſed requies: non exilium, ſed libertas. Quam olim mira celeritate fugientem quærebas, occurrentem vltrò complectere:

Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?
Libertas, quæ ſera tamen reſpexit inertem.

Ille in ſermone paſtorio, vt libertatem inueniret, patriã ſe reliquiſſe gloriatur? tu Philoſophus defles Vixiſti aliis diu, incipe iam tandem tibi viuere. Nemo properaſſe te arguet, qui nec prius incœperis quàm paſtor ipſe Maroneus, ſed

Candidior poſtquam tondenti barba cadebat.

Omne tempus ab ineunte ætate ciuibus tuis condonaſti, retribuerũt ineximabilis rei perpetuam largitatẽ, & vt longæ vitæ reliquias ſaltem tibi habeas decreuerunt. Agnoſce ciuitatis animum & hic propriam erga illam munificentiam contemplare, quæ tanta fuit vt egentiſſimas licet ſui manus perſeuerando laxauerit. Vtere lætus immunitate tibi nunc conceſſa: ſic patriæ tuæ mœnia tanquam inquietum libertatis propriæ carcerem recordare: euaſiſti, & (quòd magnum eſt) contingit iubentibus abire cuſtodibus inſanis. *Si quid forte committis vt redeas Ad illa potiùs te conuerte, quibus adoleſcentiam dedicaueras, quæ robuſtiores annos tuos feciſſent vtique tranquillos, niſi quam adhuc deſideras, patria vetuiſſet. Facient autẽ profectò placidiſſimam, & venerabilem ſenectutem, nec exilij modò, ſed fortuitarum rerum omnium cõtemptricẽ. De ſtudiis liberalibus loquor, & præ-

ſertim de illa parte Philoſophiæ, quæ vitæ magiſtra eſt. Hæc tu nunquam animo prorſus intermiſeras, & ſi paru̅per ab eis te ciuilium negotiorum impetus arceret. Nunc verò his, quoniam nihil obſtat, totus incumbe, idque melioribus auſpiciis nouæ vitæ offer, & talibus animum exerce muneribus. Relege veterum hiſtorias: qua̅tas æmulationes Romanorum ducum, & quidem illuſtriũ, hinc reperies exortas, quòd aut ſe quiſque quàmprimum extra patriam mitti vellet, aut ſeriùs reuocari. Cur quæſo, niſi quia dulce natalis ſoli caruiſſe dulcedine, dum latiorem alibi virtutis exercendæ materiam inuenirent? Celebratis Comitiis ſolebant Coſſ. prouincias ſortiri, & illam generoſior animus optabat, in qua periculi plurimum videbat, non quòd per ſe quiſquam hominum, niſi amens, pericula ſeu difficultates eligat, ſed quòd virtutis ſplendor in illis facillimè videatur apparere. Quapropter ſiue exilium hoc tuum leue eſt, & importuna querela eſt inter blanda vociferantium, ſiue durum & moleſtum, quod populus aſſerit. Ego autem aduerſor: nec tamen ideò, ſi quid vſquam vetuſtæ indolis remanſit, erit viro digna querimonia, oblatum ſibi ſponte deplorantis, quod aliis ambitur. Locus hic, quem tibi magiſtratus ordinaret, prouincia tua eſt: non poſſunt omnes cum ingenti exercitu in Aphricam tranſire, detractóque ex Italia Hannibale, infeſtam oppugnare Carthaginem. Non poſſunt alias ex aliis propagando victorias, nunc rebellantes Hiſpanias, nunc obſeſſa prædonibus maria, nunc Armeniam ac Iudæam, & totius Orientis regna penetrare. Non omnibus datum eſt, aut fractis Numidiæ viribus & continuatis imperiis, à meridie in Boream arma tra̅sferre, breuiſſimóque tempore tinctum Libyco ſanguine, Theutonicis ac Cimbricis merſare cruoribus, aut Galliis latè perdomitis, & regibus ad violentam confeſſionem Romanæ virtutis adductis, hinc Rheni, illinc Oceani clauſtra perrũpere, & Germaniam atque Brita̅niam vno impetu calcare: nec omnibus contingit ante currum reges captiuos agere: hæc enim Scipionibus, Pompeiis, Mariis, Cæſaribus, Æmiliiſque reſeruata ſunt. His & ſimilibus viris abſentibus certamen fuit

cum

cum hoſte longinquo, tibi cum exilio pugna eſt, cuius impetum non feres modò, ſed repelles & conteres, ſi cupias quodcunque neceſſe eſt, ſi animo tuo perſuaſeris vnicum aduerſus aſpera clypeum eſſe patientiam, & illam ſaluberrimam Cleantis vocem Latinam ab Anneo Seneca tranſlatam, in tuum pectus altè dimiſeris:

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. V.

Animam in corpore multa pati.

EX itinere meo redeuntem, epiſtolam tuam auidiſſimè ſuſcepi. Optabam enim, ſolito etiam ardentiùs, ſtatum tuum proſperum audire, quòd amoris comites zelus, & timor per abſentiam creſcunt. Angebar autem & turbatum erat cor meum, quoniam & turbatum te diſceſſiſſe noueram, & hos, qui turbationi tuæ materiam præbuerant, nefarij voti compotes videbam ſub oculis meis velut triumphaliter obſeruari, quod & te in exilium pepuliſſent, & me præſentia oris tui, conuictuque ſobrio ac delectabili ſpoliaſſent. Terruerant me viſa quoque mea, & ſomniorum imagines, quæ turbulentæ miris modis, & infeſtæ ſemel & iterum animam dormientis impleuerant, non quòd ignorarem ſomniis temerè non habendam fidem: ſed ſic eſt hoc iter ingreſſus ſum, iter dico vitæ huius labentis ad mortem, in quo & æſtuare oportet, & algere, & famem, & ſitim, & ſomnium, & ſomni minas atque ambages, & quietem turbidam ſentire: denique multa pati, donec illa dies expectata piis, formidata nocentibus, mortalē hunc nobis exuat amictū, & animos nitētes ad ſupera de compedibus tādem huius caliginoſę ſtationis eripiat. Interea, fateor, nec longa eſt via paſſionū inſultibus, quicquid de his aut ſedādis, aut tollēdis Philoſophi diſputēt: quicquid in ſe alij ſentiāt, adhuc valde ſū obnoxius. Hæc mihi naſcenti lex cū corpore data eſt, vt ex eius conſortio, multa patiar, aliter non paſſurus. Secretorum naturæ cōſcius Poëta, vbi animabus humanis

ineſſe quendam igneum vigorem & cœleſtem dixit originem, excipiendo ſubiunxit:

Quantum non noxia corpora tardant,
Terreníque hebetant artus, moribundáque membra,
Hinc metuunt, cupiúntque dolent, gaudéntque nec auras
Reſpiciunt clauſæ tenebris & carcere cæco.

Sic eram igitur admirans, quod de te poſt digreſſum tuũ aures meas nullus rumor impulerat, tum ecce literæ tuæ mihi oblatæ ſunt agnoui ſignum, & iam ſecurior legi. Cæterùm quia nuncius mirum in modum feſtinabat, & res pluribus verbis egere videbatur, reſponſionem diſtuli in diem alterum, quam iam hinc tripartitam fortè prouideo, quod tua quoque de rebus variis triplex eſt querela. Vnum quòd breuiter dici poterat, non fuit conſilium differre, me ſcilicet peccatorum meorum nodis implicitum nondum in portum potuiſſe confugere, ſed in eadem tempeſtate, qua me diſcedens reliquiſti, actatum fluctibus hærere, ne quicquam ſæpe retentantem vela facere, ſiquis meus ventus ab occidente conſurgeret, hoc tamen ſolo lætum & Deo gratias agentem, quod te ſaltem per multos labores euaſiſſe video, quod nauicula tua ex iiſdem periculis veniens, aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo. Deinceps expeditior caſibus meis occurram, quod & conſequendi deſiderium inceſſit, & geminæ ſollicitudinis dimidia parte liberatus ſum. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. VI.

Amicitiam inter abſentes durare.

SPerabam ex te magnificum aliquid audire, ſapientia enim tua iam pridem mihi videbatur finem impoſitura querimoniis, quibus ſtolidum vulgus, & ingratum perſonat. Longè verò fallebar (vt video) atque vtinam ſubmiſſum liceret ab alio ſuſpicari, & non propriis tuis digitis, querulum illud chirographum conſtaret, in quo rem vnam exiguam multis verbis pæne muliebriter deploraſti. Cuius lamentationis ſumma eſt, te acerrimè

mè atque inconſolabiliter doluiſſe, quod huius exoptatiſſimi atque optimi ducis noſtri meámque & amicorum faciem videre deſieris. Motum te de digreſſu ſubito, turbatúmque non dubito: manſuetudinem namque animi & ſuauitatem morum tuorum noui qui omnino cum vlla ſeueritate, aut habitu mentis aſperiore, non conueniunt. Vnde tamen hic tam immodicus dolor non intelligo. Innumerabiles cauſæ ſegregant amicos, amicitiam veram nullæ qua præſente amicus abſens eſſe non poterit. Quantum enim locorum interuallis ab amicorum conuerſatione diſiungimur, tantum abſentiæ detrimentum aſſidua commemoratione diſcutimus. Cuius ſi tanta vis eſt, vt morte ſuperata, defunctos etiam amicos pro viuentibus celebremus (quod poſt obitum iunioris Aphricani ſapientiſſimo & omnium Romanorũ in amicitia glorioſiſſimo viro Lælio docente didicimus) quid tam magnũ eſt, ſi abſentia ſimiliter victa, longè poſitos amicorum vultus pro præſentibus habeamus? Apud Poetam ſcriptum eſt,

Hærent infixi pectore vultus, Verbáque

Et iterum:

Abſentem abſens auditque, vidétque.

Ergo inſanus, & obſcœnus amor hoc poterit: pius ac ſobrius non poterit? Imò verò multò amplius eodem Poeta dicente:

Ante leues ergo paſcentur in æthere cerui,
Et freta deſtituent nudos in littore piſces,
Ante (pererratis amborum finibus) exul,
Aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tygrin,
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.

Lælius ipſe de amiciſſimo viro loquens, vide quibus verbis vtatur: Virtutem (inquit) illius viri amaui, quæ extincta non eſt. Tu quare non dicis, virtutem illius, aut illorum amo, quæ abſens aut longinqua non eſt, ſed ante oculos, omni tempore verſatur, & in honore ſemper erit apud me. At iucundiſſimum eſt amicos præſentes habere, intueri frontem atque oculos, viuis eos vocibus alloqui, & colloquentium admotis auribus verba perci-

pere. Neque enim (quin in hac re Poeticis teſtimoniis vti vacat) ſine quadam animi dulcedine legimus Anchiſen filij occurſu alacrem, tenſis ad cœlum palmis, & profuſis lachrymis dicere:

---Datur ora tueri
Nate tua, & notas audire ac reddere voces.

Nec ego quidem aduerſor dulciſſimam eſſe præſentiam amicorum (quis enim hoc negauerit, niſi inhumanus idem ac ferus?) ſed tu mihi negabis abſentiam quoque ſuas habere voluptates, niſi totam fortaſſis amicitiæ pulchritudinem, quæ latiſſimè patet ad oculos ſolos reſtringimus, & à ſede eius, quæ eſt in animo ſeuocamus. Quod ſi fieri cœperit, anguſtiſſima quidem area reſtabit, vbi ſe amicorum charitas oblectet: vt enim mortem, vt carcerem, vt ægritudines, vt peregrinationes ſeu neceſſarias ſeu voluntarias ſileam, quis quotidianas naturæ neceſſitates, ſomnum, famem, ſitim, æſtus, algores, laſſitudinem, quis ſtudiorum aliarúmque rerum occupationes innumeras explicet, quibus etiam in eadem domo, ne dicam vrbe degentium, nec vultus aſpicere, nec ſemper voces audire permittimur? Ita æui breuiſſimi reperitur amicitia, quàm longiſſimæ vitæ, non æquæuam modò, ſed (vt dixi) ſuperſtitem eſſe decuerat. Quiuis autem locus in amicitia relinquetur Appio cæco, cæteros enim in eadem conditione poſitos taceo: ille mihi primus occurrit, quem omnino credibile non eſt, quod oculos non habuerit, nec amicos habuiſſe, qui vniuerſæ Reip. talis fuerit amicus. Quid eſt ergo, quod tantopere lugeas abſentiam, quaſi hæc tibi poſſit amicitiam ſurripere, cum illa nihil, in hac neque cæteris rebus tuis, niſi quantum tu ſibi permiſeris poſsit? Memento potiùs quæſo, non quam longè ſis corpore (quamuis quid longinquum videri poteſt in hac pũcti vnius breuitate, cuius nos homines vix integram particulam incolimus) ſed eſſe in tua poteſtate, vt animo, & cogitationibus præſens ſis. Hoc igitur vno quo potes modo, nos iugiter aſpice, literarum identidem frequenti commercio teipſum nobis oſtende. Vale.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. VII.

Futurorum expectatio amputanda.

MOleſtiſsimam moram traxiſſe te Niciæ indignando deſcribis per menſem integrum exſpectantem aliquam nauem quæ in Italiam perferret: atqui in Italia tunc eras, dum ad Italiam ſuſpirabas. Ita dico ſi (quod Poetis atque Coſmographis placet) Italiæ terminus Varus eſt, intra quem à parte Italiæ ciuitas illa ſedet, ſed vtique de re conſtat: interiorem Italiam in animo habebas, & pro Italia Romam dicere voluiſti. Sentio iam morbi huius originem: expectationibus enim talibus plena eſſet adoleſcentia, quarũ illi ætati qualiſqualis venia debetur: ſenectuti autem, quæ omnes ſpes ſuas iã poſt tergum ſpectare debet, omnis longa vitæ huius & anxia expectatio fœda eſt. Tu itaque ſenior de te videris, ego iunior de me loquar, qui adoleſcentia iam exacta, ætatem tuam adhuc longè, ſi quid hic longum eſt, ante me video. Cæterùm quò rarius paſſionis huiuſmodi moleſtias experior, eò frequentius veteris mali reliquias incuſo, eóque certius intelligo, virum prouectum nec præſentibus frangi, nec futuris angi, ſed vtrunque tempus æqua fronte deſpicere, & quicquid ſecũ * vel præmiſit paruipẽdere. Præſentia taceo, quoniam ſermonem de futuris inſtitui, quæ mentes hominum vanis expectationibus ſuſpendunt, & in quibus (ni fallor) ridiculoſius erratur. Expectans alius peregrinæ nauis aduentum totis diebus vndas proſpicit (vt eſt apud Lucanum)

> ---- *nutantia longè*
> *Semper prima videns venientis vela carinæ.*

Alius iamiam moturus à littore ſerenam cœli tranquillitatem votis omnibus expoſcit. Iſte nulli honeſto negotio intentus id agit ſemper, quod agebat olim claſſis Iliacæ magiſter. Surgit enim impiger (vt ait Virgilius)

> *Omnes explorat ventos, atque aëra captat.*
> *Sydera cuncta notans tacito labentia cœlo.*

Alter beati ſenis hærens tabulis ſegnem mortem increpitat, alter nuptias, aut partum coniugis amicæ noctem

alter expectans dies, horas, momētáque dinumerat. Quid multa? Meminiſti credo in Philologia noſtra, quam ob id ſolùm vt curas tibi iocis excuterem, ſcripſi, quid Tranquillus noſter ait:

Maior pars hominum expectando moritur

Ita eſt, pauciſſimos inuenies, qui non toti ex incerto pēdeant. Alexander Macedo, Iul. Cæſar, multiq; alij, vel noſtri, vel externi duces, quā multa parātes ab hac luce ſubtracti ſunt, & mediis eorū conatibus mors occurrit tātò, vt mihi quidem videtur, difficilior, quantò inſperatior. Hinc eſt, quod idem ille Iul. Cæſar fragili carina in ancipiti tempeſtate deprehenſus, cùm mortem timere cœpiſſet, hoc vnum videtur lamentari, quod

-----ingentes abruperit actus
Feſtinata dies fatis.

Nouerat Poëta, quid maximè tali viro, aut moleſtum fuiſſet in eo ſtatu, aut eſſe debuiſſet; idque potiſſimum querelis inſeruit. Vna eſt autem aduerſus hunc morbum medicina, primo guſtu fortaſſis amarior, hauſtu autem & dulcis & placida. Animum à terrenis abducere, ſi fieri poteſt, ſi minùs, auellere atque extirpare radicitus. Quamuis enim hæc plerumque cùm dolore & offenſione ſenſuum fiat, rarò tamē, vt vides, amiſſa abſque corporis moleſtia reſtauratur: quantò minus animi ſalus, in quam & vehementiores morbi, & frequentiores incidunt. Hoc igitur fac & præſenti lætus, nulla futuri temporis expectatione torqueberis. In Italiam (inquis) tranſire volo, nauim expecto, vel quietum mare: ſic dices ſi cor tuum rebus mundanis adhuc viſco conſuetæ delectationis inhæret. *At ſi rurſum nititur, dices: In Italiam tranſire volo: quid enim magis expediat, nouit Deus, homines ignorāt. Nauim aliquam, ſed nō minùs aliquem expecto, qui nauim non venturam nunciet, & vtrunque rumorem æquis auribus excipiam. Sed habeo, inquies in Italia magnum aliquid agere. Iam ſi quid tibi Philoſophiæ ſtudium contulit, vides (vt arbitror) quod extra Italiā geri nequit, magnum eſſe non poſſe quotiens me ad vnum locum coaectaueris, deſinit eſſe magnus conatus, qui inter anguſtias cogi-

cogitur. Sed volo in Italia ſaltem mori, & patria tellure contegi cupio. Qui hæc dicit adhuc Italicus eſt, vir magnanimus nondum eſt. Quid enim puerilius, quàm curam gerere vbi capillorum & vnguium purgamenta, vbi ſanguinis ſuperuacui vaſculum deponas: vbi ipſe iaceas non curare? Certè ſi corpus conſideras, tua nihil intereſt, vbi ſit res à te olim poſſeſſa. Nunc autem derelicta, ſi pateris, ſi reluctaris, ablata: ſi verò animum reſpicis, nullus eum locus aut ſtringit, aut laxat anguſtus, & ſiue ad cœlum aſcendendum, ſiue ad inferos deſcendendum, vndecunque diſcedat vnus eſt labor. Sed dulce eſt ſuorum manibus ſepeliri. Quædam dulcia facit non inſitus ſapor, ſed corruptus manducantium guſtus. Quid dulce dicis, aut nihil ſentienti, aut omne huiuſmodi obſequium contemnenti. Vna omnium eſt (vt ad propoſitum redeam) expectantium conditio, dum ventura proſpiciunt, quæ ſunt ante oculos non vident: damnum certum ſub ambigua ſpe. Hæc quidem vtique tranſeunt, illa autem rarò plena fide ſuccedunt. Adde quod vel ſuperuacua ferè ſunt, vel damnoſa & in caput noſtrorum recaſura quæ cupimus, vt ſicut ſæpe reiectas indignatio, ſic libitum prouectas, vel faſtidium, vel improuiſa pernicies ſequatur. Adhuc igitur omnem ſpem, omne deſiderium auerte ab fallacibus bonis, incipe vnum ſolum & verum & ſummum bonum optare, ſi tamen vſque ad hanc ætatem rem apprimè neceſſariam diſtuliſti: tunc diſcurrendi libido ceſſabit, & odium longioris moræ. Tum verò non modò Niceæ, ſed, ſi ita ſors tulerit, inter Libycas Syrtes ſine moleſtia ſtabis, rebus tuis contentus nihílque aliud requirens. Dicet aliquis: Nunquid illud ſaltem vnum quod memoras, bonum expectandum erit, vt præſens præſenti gaudio deſiderantem animam impleat? Minimè, ſi enim plenè deſideras, ſi ſanctè, ſi ſobriè (aliter quippe tanta res optari non poteſt) iam quod petebas cæcum eſt: intus anima illum, quem diligis, quære, & inuenies, non eſt vt eo potiaris exteriùs euagando. Et ſi quid fortè reſtat adhuc, quod amplius velis aut cumulatiùs expectes, erit expectatio illa ſuauis & iucunda. Qui

ad hanc regulam ſe formabit, lætus è cunctis mortalibus, quotiens exacta luce cubiculum intrabit, de præterito quidem dicere poterit: ſecurus Virgilianum illud à Seneca relatum:

Vixi, & quem dederat curſum fortuna peregi.

Et de futuro illud Horatianum:

Cras vel atra nube cœlum patet occupato:
Vel ſole puro.

Nec vnquam venturi ſtudia, præſenti oblitus, aut ſibi aut aliis inutiliter vitam aget. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. VIII.

Aduerſa & naturæ leges toleranda eſſe.

QVerelarum tuarum vocibus plenus ſum iam res ad faſtidium inclinat, iam molliciem tuam ferre non valeo: neque enim aliter quàm ſi in hanc vitam nuper intraſſes, ad occurſum rei cuiuſlibet expaueſcis: Pudeat inter lamenta ſeneſcere, imò verò pudeat olim ſenem pueriliter lamentari. Puerorum eſt ad omnia quæ viderint obſtupeſcere, quippe quibus noua & admiranda ſunt omnia: ſenibus & præſertim eruditis, nihil nouum aut inopinatum euenire ſolet: nihil itaque ſtupendum, nihil deplorandum. Vnde igitur tot querelæ de rebus aſſiduis & ſecundum naturæ ſtatuta fluentibus? Portenta mouent animas interdum, ſi bicipitem puerum, ſi quadrimanum vides, miraris: imbrem lapideum, bouis verba, mulæ partum in Annalibus legimus: quotidiana deſpicimus. Tu quid vidiſti propter quod nunc totus in admirationem & lamenta conuerſus ſis? Admirando quidem admirationem cogis vt admirer. Non tam grauiter in alio ferrem immoderatum hunc ſtuporem, qui totiens mare tranſiſti, totiens mediis periculis enataſti, totiens è faucibus mortis ereptus es, admirando & fortunam tuam accuſando deſcribis paſſum te maris magnam & (vt Satyrici verbo vtar) poëticam tempeſtatem, atque ad littus, vnde diſceſſeras, flatu contrario impellente relatum. Hanc tu maris iniuriam exiſtimas? natura eſt: digniorem querelæ cauſam præferres, ſi vel illud

illud tibi contigiſſet quod quondam Cæſarea claſſis inter Italiam Græciámque ſuſtinuit quando per Hadriaticum mare glaciali velut torpore conſtrictum curſum expedire non valuit, vel illud, quod terra ſub pedibus tremente, Pompeianus exercitus tulit in Lybia, vbi nullus poteſt conſiſtere miles inſtabilis, raptis etiam quas calcat arenis. Nũc verò ſi per terram rigidos lapides, aut tumentes colles, ſi per mare fluctus inconſtantiam pertuliſti nihil eſt quod lamenteris, tanquam iniurioſa tibi fuerint elemẽta, quod naturæ potius ſuæ paruerint, quàm voluntati tuæ. Altera literarum tuarum pars, non minus delicatè ac flebiliter te cum iam Piſis applicuiſſes, in morbum diutinũ incidiſſe memorat, non aliter quàm ſi in ætate tam longa, quid morbus eſſet ignorares. Quomodo autem ſe aduerſus mortem præparabit animus inter hæc quotidiana tam querulus? Sed ne latiùs effundar, ampliſſima enim res eſt, & verborum egens. Accipe breuiter, quæcunque de his querelis à me ipſe diffuſiùs dici ſolent. Nimis faciles ſumus ad accuſandum naturam, nemo quòd viuit, at quòd egeſtatem ſentit, quòd labores patitur, quòd ſeneſcit, quòd ægrotat quòd moritur, quiſque conqueritur, quaſi ſecundùm naturam minus iſta, quàm illa ſint. Et naſci & viuere, & comedere & eſurire, & dormire & vigilare & laborare, & ſeneſcere, & ægrotare, & mori, naturalia ſunt, vt nemo his mortalium vacet niſi cui fortè ſeneſcendi neceſſitatem mortis præcipitatio remiſerit. Quid igitur inutiles querelas effũdimus? an quia nobis ſolis iſta contingunt, ſolis nobis lugere permittimus? An quia cunctorum ſimul in nos lamenta transfundimus, & veluti humani generis procuratores naturã accuſamus immeritã? Odioſum ſanè negotiũ & importunũ. Illa enim mitiſſima, nos beneficia eius per impatientiã exacerbauim⁹, in parentẽ optimam, ingrati, in noſmetipſos impij. Oro itaq; Pater amãtiſſime & ſi ætatem hãc nõ dedecet, etiam cõſulo, vt quicquid euenerit, inducamus in animum ferre fortiter ferre moderatè, ferre ſine eiulationibus, & ſine vlla lamentatione muliebri. Habuim⁹ enim deliberãdi, & gratias CHRISTO: habemus adhuc deliberata exequendi ſpatiũ; &, licet

vulgus inſaniat, ſunt tamen nobis aliquanto magis ſobrij conſultores, quorum potiùs monitis obſequendum eſt. Nec te moueat vita mea, quotiens epiſtolas meas legis, nec in frontem reſpexeris iſta ſuadentis. Vidiſti enim interdum pallentem medicum, qui ſuam non poterat, alterius ægritudinem curare. Vale.

FRAN. PETRARCHA IACOBO COLVMNAE, S. Epiſt. IX.

Varia continet cum Romæ vrbis laudibus.

SEmiſopitum epiſtolæ tuæ clamor excitat, quàm iocoſis refertam conuitiis lætus ridénſque perlegi. Et, vt primùm venienti iaculo prius occurram, vide quæſo, Pater optime, de multis, quæ contra me colligis, quantum ab intentione tua prima etiam ſcribentis verba diſcordent. Mirari ſolitum te ais, quod mũdum in ætate adhuc tenera ſic artificioſè decipiam, vt ſcilicet ars hæc ſit tam experientiæ quàm naturæ. Panegyricum plurimorum certè verborum, ſed minimè amplioris gloriæ ceciniſſe mihi poteras. Mundus deceptor generis humani quot vitam laqueis implicitam quàm amaræ dulcedinis aſperſione commendet, nouit quiſquis apertis oculis iter hoc agit: cuius & nos fraudibus de induſtria fauemus, ſtudioſéque vt ipſi ignoti ſimus, aduerſus Apollinis conſilium laboramus. Hunc ſuperbia inflat ſub ſpecie magni & excelſi animi; illum malitia & fraus, & quicquid prudentiæ proximum videtur ſub amictu finitimæ virtutis infatuat. Ille ſe fortem putat inhumanus & ferox; hic ſe humilem vocat timidus & imbellis. Eſt & quẽ titulo frugalitatis auaritia ſollicitet, & quem prodigalitas ſpecie largitatis exhauriat. Perſonata ſunt vitia, & immania monſtra formoſis ſub pellibus deliteſcunt. Accedit delectabilium, ſed trãſiturarum, imò verò tranſeuntium ac fugientium rerum turba. Ambitio honorem nobis & plauſum auráſq; vulgares luxuria blãdas & varias voluptates, pecunia plurimarũ rerum ſufficientiã oſtentat. Nullus hamus ſine eſca, nullus ſine viſco ramus, nullus loqueus ſine ſpe. Accedit humana

mana cupiditas præceps,inópſque conſilij, & falli facilis, & inſidiis opportuna.In hoc igitur ancipiti,& lubrico,& ſuſpecto itinere,ſi quem fortè tam cautum vel natura vel ſtudium feciſſet,vt mundi fraudibus eluſis mundum ipſe deciperet,frontem ſcilicet oſtendens populo ſimilem,tota intus mente diſſimilis. Quem tu hunc virum diceres? hunc tamen vbi quærimus?& natura optima,& ætate ſolida,ſimul ac ſobria opus eſt, & alienorum caſuum obſeruatione ſollicita: Tu tamen hoc mihi nomē imponis immenſum quidem (modò non irrideas) quòd ſi hodie verum non eſt Deum oro, qui potens eſt etiam ab inferis excitare,vt verū fiat,antequàm moriar. Sed quò hinc iocando progrederis? Multos fictionibus meis opiniones de me concepiſſe magnificas.Fuit ars hæc,fateor,quibuſdam ex illuſtribus viris,vt ingenio quodam veras virtutes mirantibus. Hinc & Numæ Pompilio diuini colloquij,& Publio Africano diuinæ etiam ſtirpis fama quæſita eſt.Mihi ars ea non conpetit; nihil habeo quod oſtentem.& tamen neſcio quis me ab incunabilis ſuperuacuus fati fauor inſequitur Notior ſum quàm velim, & ſcio de me quantuluſcunque ſim, in vtramuis partem multa iactari,quibus ego nec deprimor,nec extollor.Scio populi totidem ferè mendacia eſſe quot verba. Et hæc quidem hactenus néque enim vt turbæ diſpliceam, magnoperè laborandum eſt. Nec dum deſinit vrbanitas tua. Dicis me non modò vulgus inſulſum, ſed cœlum ipſum fictionibus tentare: itaque Auguſtinum & eius libros ſimulata quadam beneuolentia complexum: re autem vera à Poëtis, & Philoſophis non auelli. Quid autem inde diuellere, vbi ipſum Auguſtinum inhærentem vides? Quod niſi ita eſſet:nunquam libros de Ciuitate Dei,vt reliqua ſileam, tanta Philoſophorū & Poëtarum calce fundaſſet, nunquā tantis Oratorum ac Hiſtoricorum coloribus exornaſſet, nimirum, nunquam enim in ſomnis ad tribunal æterni iudicis tractatus acceſſerat Auguſtinus meus,ſicut Hieronymus tuus nunquam exprobrari ſibi Ciceronianum nomen audierat. quod cùm audiuiſſet Hieronymus,fidémque dediſſet,quòd nunquam amplius libros gentilium attingeret, quàm diligenter ab omni-

bus,ſed à Cicerone præſertim abſtinuerit,noſti: Auguſtinum verò, cui nullo ſomno interdictum erat, non ſolum familiariter illis vti non puduit, ſed ingenuè etiam fateri ſe in libris Platonicorum magnam fidei noſtræ partem inueniſſe,& ex libro Ciceronis, qui vocatur Hortenſius, mutatione mirabili,ab omni ſpe fallaci & ab inutilibus diſcordantium ſectarum contentionibus auerſum, ad ſolius veritatis ſtudium fuiſſe conuerſum, & lectione libri illius inflammatum, vt mutatis affectibus & abiectis voluptatibus volare altius inciperet. O virum ineffabilem dignúmque, quem Cicero ipſe pro roſtris laudet,cuíque publicè grates agat, quòd inter tam multos, ingratos vnus velit eſſe gratiſſimus. O virum magnificè humilem, & humiliter excelſum,non qui alienis plumis ornatus auctoribus his inſultet,ſed qui iam Chriſtianæ religionis fluitantem puppim inter hæreticorum ſcopulos agens, præſentíſque magnitudinis ſine arrogantiá ſibi conſcius, veritatem primordiorum ſuorum & adoleſcentiæ rudimenta commemoret, & doctor tantus Eccleſiæ non erubeſcat ducatum Arpinatis hominis licet aliò tendentis. Cur autem erubeſceret? Nemo dux ſpernendus eſt, qui viam ſalutis oſtendit. Quid ergo ſtudio veritatis obeſſe poteſt, vel Plato, vel Cicero? Quorum alterius ſchola fidem veracem non modò non impugnat,ſed docet: & prædicant alterius libri, recti ad illam itineris duces ſunt Eadem & de aliis dici poſſent; ſed piget in re notiſſima teſtes ſuperuacuos conquirere. Nec tamē ideò negauerim, multa apud illos eſſe, quæ vitari oporteat, cum & apud noſtros quædam ſint periculoſa incautis. Et Auguſtinus ipſe in quodam operoſo volumine de vberrima meſſe ſuorum ſtudiorum inter naſcentis erroris lolium proprio pollice decerpat. Quid ergo? rara lectio eſt, quæ periculo nō vacet, niſi legenti lux diuinæ veritatis affulſerit, quid ſequendum declinandúm ve docēs. Illa autem duce, ſecura ſunt omnia,& quæ nocere poterant,iam Syrtibus & Charybdi, aut famoſis in alto ſcopulis notiora ſunt. Vt verò iam tandem huic laſciuæ calumniæ finis fiat, verône, an falſo Auguſtinum animo cōplectar, ipſe noui. Etenim vbi nec

fallere

fallere vult quiſquam, nec falli poteſt, vnde deuia vitæ meæ erroréſque cernentem miſereri arbitror: præſertim ſi adoleſcentiæ ſuæ meminit, quam vagam & aberrantem miſeratus omnipotens retraxit ad rectum iter, & nunc pro arenoſis Aphricæ littoribus, vbi aliquandiu noxiè delectatus vergebat ad mortem, æternæ frondentis Hieruſalem ſine fine municipem eſſe dedit. Inde mihi fauet, inde me diligit quid enim dubitem, cùm audiam in eo libro, quem de Vera Religione conſcripſit, eum ſpe firmiſſima dicentem: Quiſquis angelorum deum diligit, certus ſum, quod me diligit? Si enim ille contemplatione communis Dei angelicum amorem ſibi promittere non metuit, cùm ſit homo, audebo & ego, qui homo ſum, amorem humanum animæ illius ſacratiſſimæ, quæ nunc cœlo fruitur, ſperare. Sed enim nouis hic ſalibus aſpergor. Ais enim, mihi Phyſica etiam nunc & Poëtica ruminanti Auguſtini dicta, quaſi quædam ſomnia videri. Melius dixiſſes, Illa relegenti totam mihi vitam meam nihil videri aliud quàm leue ſomnium fugaciſſimúmque phantaſma. Itaque lectione illa excitor interdum, velut è ſomno grauiſſimo, ſed vrgente mortalitatis ſarcina palpebræ rurſus coëunt, & iterum expergiſcor, & iterum obdormio. Voluntates meæ fluctuant, & deſideria diſcordant, & diſcordando me lacerant, ſic aduerſus interiorem hominem exterior pugnat *Nunc dextera ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtra, Nec mora nec requies*, & ſi pater æternus voce prælia dirimens fuſum Dareta de manibus Entelli ardentis eripiat, vincet exterior. Quid multa? adhuc de fine ſum incertus, viuóque in ſpe ad victorem mortis exclamans:

Eripe me his inuicte malis:
Da dextram miſero & tecum me tolle per vndas.
Sedibus vt ſaltem placidis in morte quieſcam.

Sed nihil iocis lentius nihil flexibilius, quocunque traxeris ſequuntur. Quid ergo ais? finxiſſe me mihi ſpecioſum laureæ nomen vt eſſet & de qua ego loquerer, & propter quam de me multi loquerentur. * Rem autem veram in animo meo laureã, niſi illam poëticam, ad quam aſpirare me longum & indefeſſum ſtudium teſtatur, de

hac autem ſpirãte laurea,cuius forma captus videor, manu facta eſſet,omnia ficta carmina,ſimulata ſuſpiria. In hoc vno verè vt iocareris, ſimulatio eſſet vtinam, & non furor. Sed crede mihi, nemo ſine magno labore diu ſimulat. Laborare autem gratis, vt inſanus videaris inſania ſumma eſt. Adde quod ægritudinem geſtibus imitari bene valentes poſſumus, verùm pallorem ſimulare non poſſumus. Tibi pallor, tibi labor meus notus eſt, itaque magis vereor, ne tu illa feſtiuitate Socratica (quam Ironiam vocant) quo in genere nec Socrati quidem cedis, morbo meo inſultes. Sed expecta, vlcus hoc cum tempore matureſcet, verúmque fiet in me Ciceronianum illud, Dies vulnerat, dies medetur, atque aduerſus hanc ſimulatam (vt tu vocas) lauream, ſimulatus ille mihi etiam Auguſtinus fortè profuerit: multa enim & grauia legendo, multúmque meditando, antequàm ſeneſcam, ſenex ero. Quis autem erit facetiarũ modus? Vbi de fines? Quid ais? Tentatũ te quoq; fictionib⁹ meis, ac propè deluſũ imò verò deluſũ aliquandiu expectaſſe me Romæ, ſimulantẽ ingens videndi téque reuidendi deſiderium, tandẽ, quod ſpectatores callidi in circulatorum præſtigiis ſolent, aperienti tibi oculos, & in artes meas profundiùs intendenti, omnem ingeniij mei ſcænam patuiſſe. Deus bone, quid hoc eſt? Calumniando tu quidem facies, vt magnus ſim. Iam Zoroaſtes videri mihi incipio repertor magiæ, ſiue vnus ſuorum. Eſto ſim Dardanus, vel Domigeron, vel Apollo vel alius, ſi quem ars ea notiorem fecit, parúm-ne præſtigij eſt præſtigiatorem verbo facere? Sed iam ſatis, ſupérque iocum traximus, ſeriò velim mihi reſpondeas. Ceſſet quamuis ardor faciem tuam videndi, quem laborioſiſſimè quartum annum iam protraxi, dum cogito: Ecce ille cras aderit, ecce tu poſtridie mouebis. Excidat quidam curarum nõ mediocris cumulus, quem cum nullo mortalium, niſi tecum æquo animo partirer, quieſcat affectus cernendi præclariſſimum Patrem tuum, magnanimos Fratres, honeſtiſſimas ſorores, exoptatos amicorum vultus. Qanti demum exiſtimaturum reris, mœnia vrbis & colles, & (vt ait Virgilius) Tuſcum Tiberim, & Romana palatia cernere? Credi non poſſet, quantum

Vrbem

Vrbem illam (deſertam quamuis) & veteris effigiem Romæ ſpectare cupiam quam nunquam vidi, vbi ſegnitiem meam ſi tamen ſegnities, & non neceſſitas fuit, incuſo. Exultare mihi videtur Seneca ad Lucilium ſcribens, ex ipſa villa Scipionis Aphricani, nec modicum ducit, vidiſſe locum, vbi ille vir tantus exulauerat: vbi negata patriæ oſſa reliquerat. Quòd ſi contigit Hiſpano homini, quid me hominem Italicum ſentire putas? non de villa Literni aut de Scipionis ſepulchro, ſed de vrbe Roma, vbi Scipio natus eſt, vbi educatus, vbi victor idem, & reus pari gloria triũphauit, vbi non vnus ille, ſed innumerabiles vixerunt viri, quos nunquam fama tacitura eſt. De ciuitate (inquam) illa, cui nulla ſimilis fuit, nulla futura eſt, quæ ciuitas regum etiam ab hoſte dicta eſt: de cuius populo ſcriptum legimus. Magna eſt fortuna populi Romani, magnum & terribile nomen, cuius ſine exemplo magnitudinem atque incomparabilem monarchiam futuram, præſentémque diuini cecinerunt vates. Neque ego nũc Romanas proſequor laudes. maior res eſt quàm vt poſſit à tranſcurrente tractari; ſed hæc curſim attigi, vt intelligeres, non paruipendere me Reginæ Vrbis aſpectum, de qua infinita perlegi, & ipſe multa iam ſcripſi plura fortè ſcripturus, niſi primordia mea præcipitata dies mortis abrumpat. Finge me his nequaquam tangi, quam dulce tamen eſt Chriſtiano animo, Vrbem cernere, cœli inſtar in terris, ſacroſanctis martyrum neruis atque oſſibus confertam, & veri teſtium pretioſa cæde reſperſam. Videre Verendam populis ſaluatoris imaginem, & in ſaxo duriſſimo, æternum gentibus adoranda veſtigia. Vbi ad literam luce clarius impletum cernitur illud Eſaiæ: Et venient ad te curui filij eorũ, qui humiliauerunt te, & adorabunt veſtigia pedum tuorum, omnes qui detrahebant tibi. Circumire ſanctorum tumulos, vagari per Apoſtolorum atria, melioribus iam curis comitantibus, & inquieta ſollicitudine vitæ præſẽtis in littore Maſſiliæ deſtituta. Quæ cùm ita ſint, quid me ſegnem vocas, cùm ſcias, quod iter meum ex alieno pendet arbitrio? Ego meipſum tibi dederam, paruum quidem, ſed perpetuum munus: tu me alteri parere vo-

luiſti, ſi alter propriè dicitur talis & tam vnanimis germanus. Nihil hic mihi conſcius ſum. ſi culpa eſt, vel tibi parce, vel fratri. In extrema literarum parte veritus forte, ne lepidiſſimis iocis tuis offenderer, ſolet enim leonis quantumlibet blanda contrectatio animantia parua proterere. Suaue olentis vnguenti drachmam adhibes, vbi pupugiſſe videbare, dum me ad te amandum, imò verò ad tibi reddendas amoris vices prædulciter cohortaris. Quid dicam? Multa loqui non magis dolore quàm gaudio præpedimur. Hoc vnum me tacentem non ignoras vſque adeò ſaxeus non ſum, vt ad tam debitum amorem ſit mihi neceſſarius hortator, atque vtinam in amando non magis freno quàm calcaribus egerem. Tranquillior iuuenta ſequeretur hoc ſaltem oro, ne finxiſſe me fingas. Vale.

FRA. PETRARCHA AGAPITO COLVMNAE, S. Epiſt. X.

Studia hominum in deteriora prolabi.

Non miror in te, quod in omnibus ſtupeo, in me autem queror, & lugeo. Publicum malum eſt, quæ negligi ſine periculo poterant, certatim quærimus: quod apprimè curandum erat, publicè negligitur. Quàm fertilis ager, quàm domus compoſita, quàm obſequioſus ſeruus, quàm ſollicitus procurator, quàm ſplendida veſtis, quàm nitidus æquus, quàm pulchra vxor, quàm noſtri corporis ornata ſuperficies, omnes curamus: Quàm pulcher & ornatus animus, curat nemo, nec ſe curaturum ſpondet, aut ſperat, ſed quod primum eſſe debuerat differimus ad extrema:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm,
Virtus poſt nummos.

Sic eſt hodie, ſic erat Flacci ſeculo, ſic erit temporibus pronepotum, niſi fortè meliora de poſteris auguramur, vtinam id quidem ſperare poſſemus. Sed, vt res eunt, indies peiora coniicio, quamuis iam peiora vix poſſim, nedum timere, ſed fingere. Certè ſic viuitur, eóque criminum ac furorum ventum eſt, vt procedi vlterius ſinè publico

publico præcipitio non poſſit. Nunc nunc impletum eſt, quod ante tempus dixerat Satyricus:

Omne in præcipiti ſtetit.

Enitemur tamen pro viribus, vt ſemper aliquid accedat inſaniæ, nec nunquam à maioribus traditæ licentiæ finibus contenti erimus, nunquam committemus, vt mentitus videatur Horatius, vbi ait:

Aetas parentum peior auis tulit
Nos nequiores mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Et, vt in tempus aliud grauiorem hanc querimoniam differamus, inſiſtentes cœpto, ſemper veriſſimum faciemus, quod Marco Varroni viro longè doctiſſimo viſum eſt. Quoniam ſi duodecimam curæ partem, quam impendimus vt piſtor bonum nobis panem faciat, impendiſſemus in nobis ipſis, iam pridem boni eſſemus vt de annulis, de calceis, de calamiſtris ſileam. ſic eſt proculdubiò, ſic erit, ſemper curabuntur ſuperuacua, ſemper neceſſaria negligentur. In literis tamen tuis, clariſſime vir, vnum de te bonæ ſpei pignus habeo: videris mihi vim pati, & (qui proximus ad ſalutem gradus eſt) ſtatum tuæ mentis agnoſcere, videris mihi indignatione magnifica, cùm primum ſe facultas obtulerit, ex his compedibus euaſurus. Vale.

FRAN. PETRARCHA AGAPITO COLVMNAE, s. Epiſt. XI.

Ad cœnam poëticam amicum inuitat.

AD cœnam expectatus venies, memórque, non hic cupidinarium forum eſſe. Poëticum tibi conuiuium præſtò eſt, idque non Iuuenalis aut Flacci, ſed quale à Virgilio paſtorale deſcribitur,

---- Mitia poma,
Caſtaneæ molles, & preſſi copia lactis.

Cætera duriora, inelaboratum ac rigidum panem, fortuitum leporem, aut peregrinam gruem, idque perrarò, & callum fortaſſis apri rancidioris inuenies. Quid multa?

Neque locorum, nec victus aſperitas ignota eſt tibi. Itaque non pedibus tantùm, ſed vt facete Plautinus paraſitus ait, Calceatis dentibus vt venias, admoneo. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. XII.

Hetruriæ loca quædam deſcribit.

PEropportunum curis meis locum, ſi non aliò properat animus, nactus ſum in Regione Romana Caprarum mons dictus eſt, olim credo, quòd ſylueſtribus virgultis obſeſſus, capris quàm hominibus frequentior haberetur. Paulatim cognitus loci ſitus, & ſpectata fertilitas, habitatores aliquot ſponte contraxit, à quibus arx eminenti ſatis tumulo fundata, & domorum quantum collis anguſtus patitur, adhuc vetus Caprarum vocabulum non amiſit. Locus ignobilis fama, nobilioribus cingitur locis. Eſt hinc Socrate mons, Syluestro clarus incola, ſed & ante Syluestrum poetarum carminibus illuſtris. Hinc Cymini cum monte lacus, quorum meminit Virgilius. Hinc Sutrium, quod non niſi duobus paſſuum millibus abeſt, ſedes Cereri gratiſſima, & vetus, vt perhibent, Saturni Colonia. Campus oſtenditur non longè à muris, vbi primum in Italia frumenti ſemen ab aduena rege iactũ dicunt primam meſſem falce deſectam, quo beneficio, miraculóque delinitis animis, in partem regni viuens, in opinionem diuinitatis vita functus, fauore hominum acceptus, ſenex rex, & falcifer Deus eſt. Aër hic, quantum breue tempus oſtendit, ſaluberrimus: hinc illinc colles innumeri, altitudine nec acceſſu difficili, & expedita proſpectui, inter quos & vmbroſa laterum conuexa, & opaca circum antra ſubſidunt, Vndique ſubmouendis ſolibus frondoſum nemus erigitur, niſi quòd ad Aquilonem collis humilior apricum aperit ſinum, mellificis apibus floream ſtationem: fontes aquarum dulcium imis vallibus obſtrepunt cerui, damæ, capreoli, & feri nemorum greges apertis vagantur collibus: omne volucrum genus, vel vndis, vel ramis

mis immurmurat. Nam boum,& omnis manſueti pecoris armenta. & humani laboris fructus, Bacchi dulcedinē,& Cereris vbertatem,ad hæc & illa naturę dona,vicinos lacus ac flumina, & non longinquum mare, prætereo.Pax vna, quúnam gentis crimine, quibus cœli legibus,quo fato,ſeu qua ſyderū vi,ab his terris exulet,ignoro. Quid enim putas paſtor armatus ſyluis inuigilat,non tam lupos metuens,quàm raptores:loricatus arator, haſtam ad vſum ruſtici pugionis inuertens recuſantis bouis terga ſollicitat: auceps retia clypeo tegit, & piſcator hamis fallacibus hærentem eſcam rigido mucrone ſuſpendit quódque ridiculum dixeris, aquam è puteo petiturus,rubiginoſam galeā ſordido fune connectit.Deniq; nihil ſine armis hic agitur.Quis ille pernox vlulatus vigilum in mœnibus? quæ voces ad arma conclamantium? quæ mihi in ſonorum locum, quod blandis è fidibus exprimere conſueueram,ſucceſſêre.Nihil incolis harum regionum inter ſe aut tutum videas, aut pacatum audias, aut humanum ſentias,ſed bellum & odia,& operibus dæmonum cuncta ſimillima His in locis,pater inclyte,inter volentem ac nolentem dubius iam ſextumdecimum diem ago, & quantum poteſt in rebus omnibus conſuetudo, fragore militum & ſtridore lituum cæteris in aciē concurrentibus, me ſæpe per hos colles vagum videas, atq; aliquid quod poſteritatem mihi conciliet,aſſiduè meditantem. Omnes me cum admiratione reſpiciunt, ocioſum, intrepidum & inermem; contrà ego omnes admiror pauidos,ſollicitos,& armatos. Hęc eſt humanarū varietas actionū,quod ſi forſan interroges, an hinc migrare malim,non facilè dixerim:& ire iuuat,& manere delectat. Ad primum pronior ſum, non quòd hic moleſti quicquam patiar, ſed Romam viſurus domo moueram. Eſt autem ſecundùm naturam, vt vſque in finem votorum animus non quieſcat,ex quo maximè colorem mihi videtur habuiſſe opinio illa, quæ beatifica viſione Dei,in qua conſummata fœlicitas hominis conſiſtit,defunctorū animas tam diu cărituras aſtruebat,donec corpora reſumpſiſſent, quod naturaliter non optare non poſſunt, quāuis illa ſententia multorum ſaniori iudicio victa, & cum

auctore ſuo (da veniam quæſo, qui valde eum, ſed non errores eius dilexiſti) ſepulta iam pridem ſit. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. XIII.

Cur ſuam moræ apud Capraru m montem recenſet.

IN hoc ecce Capratum, imò verò leonum ac tygridum monte, quolibet agno mitior Vrſus iſte tuus habitat, Anguillariæ comes, amator pacis, ſine bellorum metu inter bella ſecurus, non ſine pacis deſiderio hoſpitalitate ſecundus nemini, conſilio vigens, blandè ſeuerus, & rigidè benignus in ſuos, Pieridum familiariſſimus, & excellentium ingeniorum mirator elegantiſſimus, ac laudator. Et ſecum non aduerſum, vt ille, ſed conueniens moribus ſuis nomen ſortita Agnes coniunx eius præclariſſima ſoror tua, de qua vt de Carthagine Saluſtius ait, ſilere melius puto, quàm parum dicere. Sunt enim quædam, quę nullo meliùs modo quàm ſtupore & ſilentio laudantur: horum ex genere ſoror tua eſt. Hoc concors & mite par coniugium, ceu roſas aut lilia totidem, notaui inter ſpinas ac tribulos odiorum. Horum ſuauitate vtcunque reliquorum temperatur aſperitas. Acceſſit diuinus & ſingularis vir, Iacobus de Columna Lomberienſis Epiſcopus, germanus tuus, ad quem cùm aduentus mei nuncium præmiſiſſem, per literas quid me agere velles interrogans, quomodo obſidentibus omnes aditus domus tuæ hoſtibus non tutò videbar Romam petiturus. Reſcripſit ille, congratulatus aduentui, & expectare iubet, paucíſque poſt diebus ad VII. Cal. Februarij affuit cum Stephano fratre primogenito, cuius etiam virtus eximia, magna quidem materia vatum, eſt, neque amplius, quàm centum armatis equitibus ſtipatus vterque non ſine ſpectantium horrore tranſiuerat, cum quingentos & eò amplius ſub hoſtium ſignis eſſe conſtaret. Sed ea, quæ ſæpe bellum conficit, fama ducum, interſtrauerat, cum his ego nunc generoſis ſpiritibus habito, tanta dulcedine, vt ſæpe alibi quàm in terris eſſe videar, nec iam Romā magnoperè requi-

requiram: ibimus tamen, quamuis denuò dicantur aduerſarij reditum in vrbem acuratiùs obſtruxiſſe. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. XIV.

Ruinas Vrbis admirans obſtupeſcit.

AB vrbe Roma quid expectet, qui tam multa de montibus acceperit? putabas me grande aliquid ſcripturum, cùm Romam perueniſſem ingens mihi forſan in poſterum ſcribendi materia oblata eſt, in præſens nihil eſt, quod inchoare auſim, miraculo rerum tantarum, & ſtuporis mole obrutus. Vnum hoc tacitum noluerim: contra, ac tu ſuſpicabaris, accidit: Solebas enim, memini, me veniendo dehortari hoc maximè prætextu, ne ruinoſæ vrbis aſpectu famæ non reſpondente, atque opinioni meæ ex libris conceptæ ardor meus ille lenteſceret. Ego quoque, quamuis deſiderio flagrarem, non inuitus differebam, metuens ne quod ipſe mihi animo finxeram, extenuarent oculi, & magnis ſemper nominibus inimica præſentia. Illa verò, mirum dictu, nihil imminuit, ſed auxit omnia, verè maior fuit Roma, maioréſque ſunt reliquiæ quàm rebar. Iam non orbem ab hac Vrbe domitum, ſed tam ſerò domitum miror. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. XV.

Laudatoria.

SVnt qui Romanorum veteres matronas ſingulas ſingulis laudibus attollant, & Lucretiæ quidem pudicitiam aſcribunt, Martiæ grauitatem, pium impetum Veturiæ, coniugalis amoris ardorem Portiæ, Claudiæ hilaritatem ſobriam, Iuliæ facetias & eloquentiam muliebrem, vrbanitatem Cæciliæ, Liuiæ maieſtatem, Corneliarum alteræ generoſum robur animi, alteræ morum verborúmque dulcedinem. Sunt & qui peregrinas ſuis laudibus proſequantur, honeſtatem in Penelope, in Artemiſia amorem immortalem, in Ipſicratea tolerantiam, in Thomyri fortitudinem, conſilium in Thætide, modeſtiam in Argia, pietatem in Antigone, in Didone conſtantiam

admirantes. Vellem vt duo laudatores, veterum, ſorores, tuas Ioannam & Agnetem cernerent, haberent profectò in vna domo ampliſſimam laudandi materiam, neque fœmineis titulis conquirendis, per omnes terras & per tam multa ſecula vagarentur. Quicquid vſquam ſparſim quæritur, apud has ſimul inuenitur. Tu viue, non virtute tantùm propria, ſed magni Genitoris gloria, fratrúmque concordia, & talium ſororum pietate fœliciſſimus. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMIliaribus,

LIBER III.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. I.

Tule ſiue Tyle inſula.

PERAMBVLANTI veterum confinia, acceſſu quidem aſpera, ſed amœna cùm perueneris, creber ſcrupulus ingenij pede calcandus eſt. Hoc ſanè, quem tu tibi nuper iniectum ſcribis, ego iam pridem premor, quæróque itidem, quánam mundi parte Tyle ſit inſula: Sed, vt verum fatear, nec certo iudice, nec ad rem ducentibus coniecturis, aut ipſam, aut nullam inueniendi ſpem inuenio, & hæc tibi quidem

quidem ex ipſis Britãnici Oceani littoribus propinquior, (vt fama eſt) ipſi quam veſtigamus, inſulæ ſcribo. Profectò vnde vel antiquo literarum ſtudio, vel noua ac ſollicita locorum indagine, certiùs aliquid ſcribere poſſe debueram, vltimam quippe terrarum eſſe non ambigitur, hoc Virgilius canit, hoc Seneca, hoc ſecutus vtrunque Boetius: hoc omnis denique ſcriptorũ cohors, illud quoque ſatis inter multos conuenit, in Occiduo tractu ſitam quàm longiſſimè ab ortu ſolis, & à Meridie receſſiſſe. Cæterùm nobis in Occidente poſitis ſtimulos addidit ipſa vicinitas: ſi ad Orientem ſita eſſet, fortè non magis Tylem, quàm Taprobanem curaturis. Cùm verò Britanniam & Hyberniam, cunctáſque Orchadas in occidentali Oceano ad Aquilonem, ínque eodem Fortunatas inſulas, ad Auſtrum, partim vſu, partim aſſiduo commeantium teſtimonio, non aliter pene quàm ipſam Italiam aut Gallias noſcere, circumſpicere, miraríque cœpimus, aliquantóque ſcrupuloſius inquirere ſicubi vndis emergeret celebrata hæc omnium literis inſula, quam in noſtro Oceano, & antiquorum locauit auctoritas, & nunc etiam orientalium populorum ac totius orbis confirmat opinio. Quid multa? Euenit huic quod ſæpe claris viris accidit, vt vbique ſint, quàm in patria notiores percunctare Occidentis accolas. Indocti ipſum inſulæ nomen ignorant: literatis vtique clarum nomen inſulæ eſt: Inſula verò ipſa non minùs ignota, quàm vulgo. Mihi quidem de hac re cum Richardo quondam Anglorum regis cancellario ſermo non otioſus fuit, viro ardentis igenij nec literarum inſcio, & qui, vt in Britannia genitus atque educatus, abditarúmque rerum ab adoleſcentia ſupra fidem curioſius, talibus præſertim quæſtiunculis enodandis aptiſſimus videretur. Ille autem, ſeu quia ſic ſperaret, ſeu quia puderet ignorantiam fateri (qui mos hodie multorum eſt, qui non intelligunt, quanta modeſtiæ laus ſit homini nato, nec noſſe omnia volenti profiteri ingenuè ſe neſcire, quod neſciat) ſeu fortè, quod non ſuſpicor, quia huius mihi arcani notitiam inuideret, reſpondit, certè ſe dubitationi meæ ſatisfacturum, ſed

non priuſquam ad libros ſuos, quorum nemo copioſior fuit, in patriam reuertiſſet. Erat enim, cùm in amicitiam eius incidi, tractandis domini ſui negotiis apud ſedem Apoſtolicam peregrinus, ea ſcilicet tempeſtate, qua inter præfatum dominum ſuum & Francorum regem prima diuturni belli ſemina pullulabant, quæ cruentam meſſem poſtea protulêre. Nec dum repoſitæ falces, aut clauſa ſunt horrea: ſed cùm promiſſor ille meus abiiſſet, ſiue nihil inueniens, ſiue nouiter iniuncti pontificalis officij graui munere diſtractus, quamuis ſæpe literis interpellatus, expectationi meæ non aliter quàm obſtinato ſilentio ſatisfecit. Ita mihi Tyle amicitia Britannica nihil notior facta eſt. Poſt annos verò venit in manus meas libellus de mirabilibus Hyberniæ à Giraldo quodam aulico Heinrici ſecundi regis Anglorum, licet tenui rerûm ſtylo, non rudi tamen verborum arte contextus, quem ne totum bibliothecæ noſtræ foribus excluderem, breuis quædam ipſius particula promeruit, vbi de hac eadem inſula noſtræ ſimilis, & operoſa dubitatio inſerta erat. Itaque ſimilitudo vna ingenij, mihi totius operis commendauit auctorem. Aliquot ibi ſcriptorum ſententias attingit, quòd inſularum Oceani, quæ circa Britanniam, quæve inter Arcton & Occaſum ſunt, extrema ſit Tyle. Vbi æſtiuo nulla nox, brumali contrà ſolſtitio nullá dies, vltra quam pigrum atque concretum iaceat mare. Ad hæc Solinum & Iſidorum teſtes citat. Ignotam nihilominus inſulam occidenti, nullámque huius vel naturæ vel nominis illic eſſe confirmat: ideóque coniecturam ſequens, aut famoſam, ſed fabuloſam inſulam exiſtimat, aut infinito ab aliis ſpatio ſecretam, nuſquam alibi quàm in intimis Borealis Oceani receſſibus requirendam: cuius ſententiæ aſtipulatorem facit Oroſium. Poterat & Claudium vbi *Hyperboreo damnatam ſydere Tylem* ait. Hoc tamen omiſſo, rem agit, & ad hunc ferè modum ille diſputat. Tu teſtes, quos inducit examina, quàm ſibi conſtet, & quanta ſit dictis fides intelliges. Ego enim nunc à libris omnibus quàm longiſſimè abſum, & id vnum in hac peregrinatione moleſtiſſimum expe-

experior. Domo egreſſus nullum Latinæ linguæ murmur audio, domum regreſſus comites libros, cum quibus loqui ſum ſolitus, non habeo: omne mihi colloquium cum memoria mea eſt. Hæc igitur ex tempore & memoria ſcribo, ita vt de quibus illum hæſitantem video, ſilentio potiùs quàm calamo committenda crediderim. Multa ſanè non aliter quàm ſi ſub oculis libri eſſent, memini, quæ frequens horum cogitatio mihi altiùs atque tenaciùs impreſſit. Plinium ille Secundum fortè non legerat, quo nemo certius rem expreſſit. Quam verè, definire non auſim, cùm illud ſemper occurrat, quid ita omnibus habeatur incognita inſula tam vicina, tam celebris. Sed dicam quid ipſe Plinius Secundus ſecundo naturalis hiſtoriæ libro, ſenſerit: Tylem eſſe inſulam ſex dierum nauigatione in Septentrionem à Britannia diſtantem, vbi ſemeſtrem æſtiuum diem ac paris ſpatij brumalem noctem eſſe coniectat, & violento, quantum ſibi videtur, rationis argumento. Et præterea neſcio quo Phocenſi Pythia Maſſilienſi teſte vtitur. Quæ ſi vera ſunt, quantulum hinc abeſt Tyle ipſa quam quærimus, cuius apud Indos, vt auguror fama ingens, apud nos notitia nulla eſt. Seruius quidem, etſi Grammaticus melior quàm vel Coſmographus vel Poeta, ſequens tamen priorum veſtigia ſuper illum Virgilij locum:

Tibi ſeruiat vltima Tyle:

Sic ait: Tyle inſula eſt Oceani inter Septentrionalem & Occidentalem plagam vltra Britanniã, Hyberniam, Orchadas. Vides vt vnum ferè ſignum omnes aſpiciat, vt inter Septentrionem & Occaſum, ac non procul à Britannia vario ſermone conueniant: vbi ſi corpore conueniſſent, re cogente, mutaſſent fortè ſententiam. Duo lõgiùs abſcedunt à cæterorum dictis: ſed an ad verum propiùs accedant, an propter diſtantiam non ita manu (vt aiũt) mendacium prendi poſſit, incertum eſt. Horum alter Oroſius eſt, cuius ſuprà eſt mentio habita, alter verò Pomponius Mela, nobilis Coſmographus, quem Plinius in multis ſequi ſolitus hîc neglexiſſe viſus eſt. Is enim toto anno, vnum ſolis ortum verno, vnúmque autumnali æ-

quinoctio occaſum, atque ita vna die duntaxat, vnáque nocte diſtinctum anni ſpatium, Hyperboreis populis aſſignat, primis in littore Aſiatico ſuper Aquilonem Ripheóſque montes habitantibus, omnium (ſiquid ſibi credimus) mortalium innocentiſſimis fœliciſſimíſque: Tylem autem inter Oceani inſulas, Belgarum littoribus oppoſitam teſtantur noctes ibi breues, hyeme quidem fuſcas, æſtate lucidas, ſolſtitio nullas. Adeſt tanta diſcordia, vt mihi quidem nihilo videatur occultior inſula ipſa, quàm veritas. Sed bene habet, quia quod laborioſè quærimus, impunè neſcimus. Lateat ad Aquilonem Tyle; lateat ad Auſtrum Nili caput, modò non lateat in medio conſiſtens virtus, & huius vitæ breuis ſemita, per quam magna pars hominum palpitando, titubandóque proficiſcitur ad incertum finem ambiguo calle feſtinans. Ne ergo nimis magnam operam impendamus in inquiſitione loci, quem forſan in ventum cupidè linquéremus. Claudenda iam epiſtola, & tempus curis melioribus impendendum eſt, Hæc ſunt, quæ de hoc ambiguo tibi nunc ex ipſa (vt ita dixerim) inquiſitionis area excutere potui. Reliqua à doctioribus exige. Mihi quidem, ſi hæcce latibula rimari, & abdita noſſe negatum fuerit, meipſum noſſe ſufficiet. Hîc oculos aperiam, hîc figã intuitum: orabo eũ qui me fecit, vt ſe mihi méque ſimul oſtendat, & (quod votum ſapientis eſt) notum mihi faciat finem meum. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. II.

Curas hominum ſuperuacuas eſſe.

QVid ad literas tuas dicam? Vereor ne humanorum torrens rapidiſſimus, eorum amicum noſtrum fundo aluei rotatum cum vniuerſo rapiat. Seneſcit, vt vides, inter ludos atque præſtigias Fortuna, multa ſibi promittens, quæ (mihi crede) nunquam venient. Vna tamen excuſatio eſt: omnes idem ferè morbus habet. Quem inuenies, qui non ſæpe craſtinæ quietis hodie laboret? Hæc fœlicitas, hæc mortalium vita eſt. Mirus furor, nec minor, ideò quia publicus hiare inuentis, & certis bonis ab-

iectis incerta ſectari. Ignorant homines quantum lucri ſit, ſpes inanes, & fallaces perdere. Nulla grauior ſarcina; nulla tamen triſtius deponitur, vſque adeò malis etiam propriis delectamur. Laborat ille quidem & ſuſpirat, & anhelat ſuperuacuè & cōtra Flacci ſententiam, *Terras aliò calentes ſole permutans, breui fortis iaculatur æuo multa.* Non accuſo in aliis, quod in nobis excuſo. Tulit & nos multa vidēdi ardor per terras ac maria, & nūc maximè ad extrema terrarū ea me voluptas traxit, pellēte hinc tædio rerū morúmque odio, quo rurſum dura neceſſitas retraxit, nudiuſtertius applicuit, & cùm multa inde tibi ſcripſerim, reuerſus puluerulentum calamum tuo primùm nomine deterſi. Amicus autem noſter, non vt doctior redeat nullum mundi littus inacceſſum ſinit, & omni vento caducæ frondis more circumuoluitur: ſuſpiriorum eius nullus, vt auguror finis erit, niſi qui vitæ. Hoc ſibi verbis meis dicito. Raró quidem præmeditata ſuccedunt: ſed finge ſuccedant: creſcit cum fœlicitate miſeria. Id haud difficilè perſuaderi poſſet experto, niſi conſuetudo peſſima aures ſalutaribus vocibus obſtrueret. Sed ipſe de ſe viderit. Tu verò cœptum tene, & ne turba delirantium animum à propoſito conuellat, caue. Senecæ, imò verè ipſius naturæ verbum eſt: Nec multo opus eſt, nec diu. Vale.

FRAN. PETRARCHA STEPHANO COLVMNAE IVNIORI, S. Epiſt. III.

Vſum victoriæ non amittendum eſſe.

POtuiſti, vir fortiſſime, vincere: Scito, ſapientiſſime vir, vti victoria, ne quis vnquam noſtrum tibi poſſit obiicere quod Cannenſi quondam die Maharbal Hannibali, qui ſi conſilio obſecutus, recto calle ab acie Romam ſanguine noſtro rorantia ſigna vertiſſet. Quænam ſit hiſtoricorum opinio, non ignoras. Sed illius impiis auſibus obſtitit Italiæ fauens Deus. Idem pios adiuuans conatus, aciem tuam comitabitur, diriget, ſe duce victricia ſigna non deſeret. Ille tibi nunc perpetuam victoriam, vltimúmque tuorum hoſtium exterminium

erunt omnibus ſæculis, abundè cautionis ac documenti præſtare debeat, ne tamen in tam magno negotio, vnius exempli commemoratione mouearis, & noſtra & periegrna ſubiiciam. Magnus Pompeius ad Dyrrhachium victor Iulium Cæſarem propè captum, dum retinere poſſet, abire permiſit, ſiue ignorantia rei bellicæ in duce probatiſſimo, ſiue fortuna familiari ſuo in extremis neceſſitatibus opem ferens, ſiue (quæ vulgatior fama eſt) mira prorſus, atque vtinam fœlix, humanitas illa fuit, ex qua mox in Theſſalia calamitas publica, & in Ægypto ducis ipſius mors miſerabilis conſecuta eſt: & in Africa Catonis ſimul ac libertatis interitus, & in Hiſpania triſtis reliquiarum ſtrages, & Romæ ſpoliatum ærarium, oppreſſæ leges, atque ibidem ſuccinctus ferro abdito Senatus, & victor in Capitolio, quod quatuor triumphis ornauerat, interfectus. Hinc Peruſij ac Mutinæ grauis obſidio, & crudeliſſima Parmenſium clades, cuius in Philippicis Cicero meminit, & & Pharſalia noſtro ſanguine rurſus infecta, & ſub Leucadio atque Actio verticibus illa ingentia bella naualia. Poſtremò inde vſque in ſeculum noſtrum, tantorum ſeries malorum, vt impoſſibilis enumeratio ſit & amara memoria, nec dum miſeriarum finis vllus appareat. Quid de Cyro rege Perſarum loquar, qui (vt propriè dicam) victor in prælio, in victoria victus fuit? Quid de Alexandro Macedone, qui bello incolumis, in conuiuio periit? Agamemnon nonne famoſum illud ac ſuperbum Ilion ſtrauit? Africanus minor noſter (vt ita dixerim) Poliorchetes Carthaginem atque Numantiam funditus euertit? Vterque in bello, quàm poſt victoriam, tutior; militiæque fœlicior quàm domi; quos non minus moribus quàm locis, temporibúſque diſtantes ſciens in hac breuis epiſtolæ parte coniunxi, quòd propè par fatum atque idem amborum exitus videretur, victores hoſtium, quiſque ſua perdomita ac ſubacta barbarie, inter amplexus nefandiſſimarum coniugum periêre. Nihil hæc, fateor, ad noſtrum propoſitum. Itaque rem omnium ad vnum finem deduco, vt oſtendam multa etiam victoribus

metuenda. Nuſquam igitur geſtarum rerum fiducia ſubſiſtendum, prodendúmque longius aſſiduè, ac more Cæſareo vrgendum impigrè ſucceſſum, inſtandúmque fauori numinis, credendúmque nihil actum, dum agendum aliquid ſuperſit, alioquin multis bello ſuſpectiorẽ fuiſſe victoriam, & verendum valdè, ne melius fuerit non cœpiſſe quàm cœptum medio procurrentis facti calle deſerere. Vale.

FRAN. PETRARCHA STEPHANO COLVMNA IVNIORI, S. Epiſt. IV.

Literas & carmen miſiſſe indicat.

DE vniuerſo rerum tuarum ſtatu quid ſentirem, breue quiddam tibi, bellaciſſime Vir, materno pridem ſermone conſcripſeram, vt poſſet militibus etiam tuis innoteſcere, tecum in partem laboris & gloriæ profecturis. Subinde autem pariente noui aliquid ſemper ingenio, eidem tibi carmen ex meo alienóque contexui ea lege, vt primus meus, ſecundus alicuius probati Poëtæ verſus eſſet, atque ita, vt legentem non ſententiarum modo artificioſa connexio, ſed verborum quoque conſonantia delectaret. Qua in re, ceu noui poëmatis (tenui licet inuentione) gloriabar, donec miſſo iam carmine deprehendi, alios ante me hoc genus attigiſſe verúmque quod Hebræus ſapiens dixit: *Nihil nouum ſub ſole*, quódque ait Comicus Poëta:

Nihil dictum quod non ſit dictum prius.

Nouiſſimè per nuncium Stephani Senioris, magnanimi patris tui, quò plures virtuti ſtimulos incuterem, ſcripſi oratione ſolita & libera quam ſi habes, nihil eſt quod mutem, nihil quod adiiciam: quamuis enim multa ſe offerant, tamen ſapientem monuiſſe ſatis eſt. Vale.

FRAN. PETRARCHA STEPHANO COLVMNAE IVNIORI, S. Epiſt. V.

Solitudinem experientia laudatam.

POſtulas tibi ſtatum vitæ ſolitariæ, quem hac ætate ſecutus videor (vt aſſeris) præter morem hominum noſtrorum, breuibus verbis exponi, vtrum imitandi an irritandi auidiùs, neſcio, tu ſcis. Cæterùm quã magnam rem

inter

inter anguſtias cogi, ac breuiter dici velis, forſan ignoras. Sunt de hoc ipſo diſertorum hominum libelli, nec tamen (quantum mihi videtur) à quoquam ſufficienter adhuc laudata res eſt, de qua ſæpe mihi (fateor) ſcribere aliquid impetus fuit, & feciſſem, niſi quia nondum aut ingenio aut ſtylo, aut rerum notitiæ ſatis fido. Quod ad te, precéſque tuas attinet, ego quidem, vt nunquam æquis auribus laudatorem vitæ huius audiam, niſi qui primò dulcedinem eius aliqua ex parte guſtauerit, cum innumerabilibus bonis hæc affluat quæ nec audiendo, nec legendo, denique nec aliter quàm experiendo diſcuntur: ſic fruſtrà quenquam doceri velle rear, niſi eadem experientia magiſtra. Quid enim refert quanto eloquio res agatur, aut non intellecturis qui audient, aut minimè credituris? Tu itaque ſi te ſolitudinis meæ admiratio & mirandi ſtudium trahit (vt prædicas) noli me curis aliis intentum fatigare, noli narrationem imparem rebus expoſcere: ſed ſi modo tu (quod ego, quia valde vereor, ſæpe repeto) pura mente, diſcendíque, non tentandi animo interrogas, veni & vide, quódque ipſe tibi debere potes, alteri ne debeas. Deſine tuarum aurium pruritum alieni ſermonis vnguibus ſcalpere, leuioribus ſcalpellis idem conſequi non prohiberis: ídque fiet honeſtius, quàm ſi tractatum rei grandis extorqueas, ad nihil aliud aut annuenti profuturum, aut petenti quàm vt legentis intentio culpari poſſit, & ſint ſcribentis verba contemtui. Vale.

FRAN. PETRARCHA STEPHANO COLVMNAE IVNIORI, S, Epiſt. VI.

Summa fœlicitas quæ.

QVid in quæſtione propoſita ſentiendum putes ipſe videris, nec ætas, nec librorum lectio, nec rerum experientia defuerit. Apud me quidem rerum non honeſtarum vel ſola conſultatio turpis eſt. Si ſententiam extorques, abſit à me non modò ſummum, ſed (quoniã & in hac opinione Stoicus, quã Peripateticus, & in omnibus Stoicus multò, quàm Epicureus eſſe, malim) ne aliquid

quidem bonum in diuitiis, aut in voluptate reponere. Commoda ſunt hæc,& adminicula vitæ mortalis: itaque illud fortunæ,hoc corporis bonum vocant. Bonum verò quod quærimus, in animo eſt,nec corpori ſeruiens,nec fortunæ cætera vocari bona fateor, ſed non eſſe contendo. Né-ue me forſan errore lapſum putes inaduertenter hoc dicere, non ſum neſcius quid de hac re Ariſtoteles, quid Epicurus ſentiat,ſed philoſophantium auctoritas non impedit iudicij libertatem. Mihi illa Philoſophorũ diuinorum verior ſententia videtur:Beatos eſſe non poſſe,qui bona diuidant tripartitò.Vnum bonum eſt,vnum quod fœlices faciat: veſtra quidem nimis inops & emendicata fœlicitas eſt, ad quam non modò forma corporis, & proſperior valetudo, ſed diuitiæ etiam admittuntur, ſeu potiùs exiguntur,nimis furum inſidiis expoſita,minis denique ſollicita ſemper ac trepida, quo nihil eſt à fœlicitate remotius:Nam illa Epicuri in voluptate conſiſtẽs, non ſolum nulla fœlicitas,ſed extrema miſeria eſt.Quid enim homini miſerius,quàm bonum bono pecudis, hoc eſt, rationem ſenſibus ſubſtrauiſſe? Sed nón-ne ego parum ſani capitis videbor qui inter tantas partes ſuper lite tam dubia iudex non electus acceſſerim?Credat igitur quiſque quod credidit: durum eſt enim ab inueteratis opinionibus auelli. Extant de his Philoſophorum tractatus varij, quorum vix nomina epiſtolæ clauderentur anguſtiis.Extat integer Ciceronis liber, qui de Fine bonorum & malorum inſcribitur,quem cùm legeris, neſcio an quicquam vel auribus,vel ingenio relictum ſit quod requirendum putent. Sed quoniam à me,non quid verum (id enim fortè abditum eſt) ſed quid mihi videretur poſtulaſti,breui rem omnẽ fine concludò. Noli iniquis cõſultoribus aurẽ prębere:qui neque famam,neque ſalutem tuã diligũt; id tantùm conſulunt,quòd vel ſibi eligerent, vel tibi gratũ putant.Tu verò nihil præter honeſtum cogitare,nihil in bonis numerare debes. At vtile lucrũ eſt. Ita prorſus, ſi cum honeſtate cõiunctum ſit:alioqu in nil noueris eſſe poſſe damnoſius.Vulgatum eſt,quid de hoc ipſo in Officialibus libris Cicero idem diſputet, ſed magna pars legentium rerum negligens ſolis verbis inhiat;

& præ-

& præcepta vitæ iudicio aurium, quaſi totidem fabellas amplectitur. Tu memento illic non linguæ, ſed animi negotium agi, hoc eſt, non Rhetoricos, ſed Philoſophicos eſſe ſermones. Stet ante oculos id quod Athenis olim Atticis votum fuit, & Themiſtoclis conſilium, & Ariſtidis interpretatio, & iudicium concionis. Proinde, quamuis vulgus irrideat, hac demum lege emolumentum non aſpernor, ſi nihil probri mixtum affert: ſi ſecus, non aliter aurum quàm ſcopulum vitabo. Aurũ enim, vt ait Plautus,

Multa multis ſæpe ſuaſit perperam.

Denique (vt eodem cum auctore concludam)

Non ego omnino lucrum omne eſſe vtile homini exiſtimo. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. VII.

Mediocritatem amplectendam.

QVamuis non ſim neſcius, quantò plus ſub multorum quàm ſub vnius imperio Romana res creuerit, multis tamen & magnis viris vſum ſcio fœliciſſimũ Reipublicæ ſtatum eſſe, ſub vno eodémque iuſto principe. Ita pugnare ſimul auctoritas, & experientia videntur. Sed maior eſt quæſtio, quàm vt tam breui ſit explicanda literula. Certè vt noſtrarum rerum præſens ſtatus eſt, in hac animorum tam implacata diſcordia nulla prorſus apud nos dubitatio relinquitur, Monarchiam eſſe optimam relegendis reparandíſque viribus Italis, quas longus furor bellorum ciuilium ſparſit. Hæc vt ego noui, fateórque regiam manum noſtris morbis neceſſariam, ſic te illud credere non dubito, nullum me regem malle, quàm hunc noſtrum cuius ſub ditione viuimus adeò ſuauiter ac tranquillè, vt nec Pyrrhi humanitatem, nec fortunam Alexandri, nec Zeleuci iuſtitiam, nec, vt Romanis potiùs exemplis vtar, Romuli ardorem, nec Numæ religionem, nec Tulli militiam, nec Anci magnificentiam, nec Tarquini habitum, nec Seruij prouidentiam, requiramus. Et profectò ſi regem à tyranno ſola iuſtitia diſcernit, iſte rex verus eſt, quemlibet tyrannum vocent. Veriſſimi omnium tyranni, qui ſe Patres Patriæ dici volunt, cum quibus nullus Phalaris

nullus Agathocles, nullus Dionyſius, nullus denique Caius, aut Nero, omniúmque fœdiſſimus Heliogabalus, poſſit de impudicitia & feritate contendere. Sanè quoniam prudentis eſt, non tam quid delectet, quàm quid expediat aduertere, inque hoc ipſo non principia rerum, ſed exitus contemplari, tibi, cuius ille conſiliis agitur, optimo conſilio, cuius de prudentia & fide dubitari nuſquàm ſinis, tibi (inquam) amice, cuius animus meus notus eſt, hoc ruſticum fortè, ſed fidele cõſilium dediſſe velim, vt ſuadeas ſibi, fines ſuos ſatis patêre, ſiue opes, ſiue gloriam ſpectet. Cupiditati nihil eſt ſatis, illa cum non fallat promiſſis ingentibus: aurea mediocritas eſt in omni fortuna: humana quidem fœlicitas, nullo ſibi fine propoſito progrediendi auida, & in infinitum tendens, vt ſollicitudinis plurimum, ſic nihil ſolidi, nihil certi, nihil quieti habet. Ideóque mihi ſemper placuit Africani modeſtia iunioris, qui Cẽſor luſtrale carmen, quo à diis Romanæ fœlicitatis augmentum poſcebatur, velut nimiæ cupiditatis plenum, & ipſis importunum deis mutari, & ex illo non aliud quàm ſtatus, qui tunc erat, ſtabilitatem ſolam iuſſit expoſci. Sobriè quidem ac prudenter, ſi & mortalia conſiſtere ſcirent, & ab omnipotenti Deo petitum eſſet, quod à diis fallacibus petebatur. Multa hîc dici poſſe video, ſed quid opus eſt verbis? Vides animum meum, quid cupiam, & quid metuam noſti. Audio illum nouas res moliri. Opto fœliciter, ſi pergit, ſed malo deſinat: tutior enim via eſt. Oppone te oro principiis: ingeret ſibi illud abſtinẽtiſſimi ducis, Romanos non tam aurum habere, quàm imperare aurum habentibus voluiſſe. Id ſi de auro rectè dicitur, quod addi poteſt, quid de terris atque vrbibus? Itémque ſi de hoſtibus rectè dicitur, quid de amicis dices, quos non coacto, ſed ſpontaneo modereris imperio? quorum non terris modò vel aurum, ſed corpora, ſed animos pleno iure poſſideas. Cùm honeſtius, tum tutius eſt, amicos habere, quàm patrimonium amicorum. Et vbi volentibus poſſis, ſtultum eſt velle nolentibus imperare Philoſophorum, quin potius naturæ vox eſt: Nihil violentum diuturnum. Modeſtos regni fines, facile tueâre, immenſum imperium difficile quæritur, diffi-

difficillimè cuſtoditur. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. VIII.

Præterita & futura anxiè non curanda.

ABiiciamus oro, ſi poſſumus, & triſtem præteritorum memoriam, & anxiam ſollicitudinem futurorum. Torquent enim de nihilo, & geminis velut aculeis vitæ noſtræ requiem hinc inde perturbant. Quid anhelamus? Quid affligimur? Nec tranſacta mutari poſſunt, nec venientia præuideri. Quid Mathematicis opus, aduerſus quos non modò ſanctorum, ſed Philoſophorum, & Poëtarum, & omnium vera ſentientium clamat auctoritas? Et vt plurium philoſophica præteream, peruulgato Maronis teſtimonio:

Ignaras vatum mentes quis ignorat?

Scitum eſt illud Actij:

Nihil (inquit) *credo auguribus, aures verbis ditant*
Alienas, ſuas vt auro locuplent domos.

Nec minus illud Pacuuij vetuſtiſſimi Poëtæ:

Nam quæ ſi ventura ſunt præuideant, æquiparentur Ioui.

Nec tu Poëtam à Philoſophia putes hac in re diuerſum. Sic enim ait Eſaias: Annunciate quæ futura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis vos. Fauorini igitur Doctiſſimi viri Ciceronianum magna ex parte conſilium, quo nos vterque ab his omnibus præſtigiis at fallacis dehortatur, non admittendum modò, ſed ampliandum cenſeo. Aut enim promiſſores hi, qui venturi notitiam pollicentur, aduerſa falsò prænunciant, & fruſtrà nos inani terrore compleuerint, aut verè & ante tempus miſeros fecerint. Rurſus aut læta verè, & duplex eſt incommodum: Fatigatio expectationis, qua neſcio an vlla ſit maior, & Deliberatio gaudij, cùm venerit, ſiue vt ipſe vocat, præfloratio: quod quidem, antequam veniat, ſperando & mente præoccupando iam dudum ferè conſumptum ſit: Aut falsò, & inanem profectò ridiculámque lætitiam certum eſt ſpei perditæ dolore mixtóque ſimul pudore deſinere. Audiendi ergo penitus non ſunt, impoſſibilia quidem ſibi, nobis etiam inutilia promit-

tentes. Quid verò quiſque ſibi dixiſſe CHRISTVM putet, quod Amphitryoni verò Iuppiter apud Plautum:

Bono animo es, adſum Amphitruo auxilio tibi & tuis,
Nihil eſt quod timeas hariolos, aruſpices
Mitte omneis quæ futura, & quæ facta eloquar
Multò adeò melius quàm illi.

Non quidem, quia ſum Iupiter (vt ait ille) ſed quia ſum Deus. Ille ſanè multa nobis ad aurem cordis aſſiduè loquitur, quem ſi audire voluerimus, facilè poterimus horum circulatorum promiſſa contemnere. Mors certa eſt, hora mortis incerta: vt omnem horam velut vltimã expectemus, hæc ſalutariter noſſe ſatis eſt. Quæ igitur horum impudentia, quæ noſtra dementia, vt multa caligine obſiti, ſolíque Deo cogniti, venturi temporis denuntiatione nos crucient? Eſt vnum, fateor, in hac tota vanitate mirabile, quòd cum in reliquis valde veridicus quiſque vno inſigni mendacio ſubeat mendacis infamiam, hic quantumuis mendax vna fortuita veritate veridici famam conſequatur. Miratur hoc Cicero aliis licet verbis, in eo libro, quo exiguo in ſpatio diuinationẽ ædificat, euertítque. Auguſtinus autem & ſæpe aliter, & in libro diuerſarum quæſtionum, maximè aduerſus eos loquens, qui nunc (vt ipſe ait) appellantur Mathematici, volentes actus noſtros corporibus cœleſtibus ſubdere, & nos vendere ſtellis, ipſúmque pretium, quo vendunt, à nobis accipere, rationem affert: Cùm autem multa vera (inquit) eos prædixiſſe dicatur, ideò fit, quia non tenẽt homines memoria falſitates erroréſque illorum, & non intenti, niſi in ea, quæ illorum reſponſis prouenerunt, ea quæ non prouenerint obliuiſcuntur & ea commemorantur quæ non arte illã (quæ nulla eſt) ſed quadam obſcura rerum ſorte contingunt. Quod ſi peritiæ illorum volunt tribuere, dicant artificioſè diuinare etiam mortuas membranas ſcriptas quaſlibet, de quibus plerunque pro voluntate ſors erit. Quòd ſi non arte de codicibus exit ſæpe verſus futura prænuncians, quid mirum, ſi etiam animo loquentis, non arte, ſed fortè exit aliqua prædictio futurorum? Hæc vltima quidem Auguſtini ſunt, quæ hinc auctoritas hominis commendat

dat, hinc fides. Horum verò fallaciis omnibus quid putas aliud viam fecit, niſi vulgaris inſcitia & infinita cupiditas, ne dicam rabies, ſciendi ea tantum, quæ nec ſciri poſſunt, & ſcire non expedit? Tu ergo genus hoc hominum temerarium & procax, ac tranquillæ vitæ contrarium fuge, vt quantum poſſibile eſt, breuiſſimum hoc tempus ſine ſuperuacuis & inanibus curis agas. Sic enim habeto, donec ſuperſtitionum pondus abieceris, beatam vitam poteris optare, non aſſequi, contraria ſe viciſſim tradunt, nunquam metus & fœlicitas cohabitant. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. IX.

Ebrietatis incommoda.

TAceo, quæ aduerſus ebrietatem copioſiſſimè dici poſſunt, quàm fœda, quàm periculoſa, quàm triſtis ægritudo eſt, quantúſque furor ſcienter obruere atque enecare ſpumanti dolio rationem, quod ſingulare ac præcipuum habet hominis natura, neque pedes, neque linguam, neque animum in poteſtate habere tremulum caput, inſtabiles manus, ſtillantes oculos, grauem corporis odorem, & pridiani meri reliquias craſtino inſultantes. Taceo libidinis regnum, virtutis exilium, vulgi fabulam ac riſum, bonorum odium atque contemptum, mutationem repentinam: ſileo & quamlibet doctorum inſtantiam, ac cuiuſlibet ætatis infantiam, omnium iocis ac fraudibus, omniúmque ludibrio expoſitam, rimulas quoque mentis oppreſſæ ac futulis, & graui pondere fatiſcentis, vnde ſecreta effluunt, ſæpe cũ propria, ſæpe cum aliena pernicie, quæ multis mortis & extremæ miſeriæ cauſa fuit. Luctum præterea & inane gaudium, & contentiones, & iurgia, & præcipitium, & incautos congreſſus inermium cum armatis. Hæc vt nota, inquam, & vuulgata prætereo. Eſt Apulei Madaurenſis liber, qui inſcribitur Floridorum: ibi quid primus crater agat, quid ſecundus, ac deinceps faceta narratione diſſeritur, cuius ſententiam non muto, ſed extendo. Neſcio enim, cur, aut quomodo plus hodie bibitur quàm

Potes hoc ſub caſu ducere ſomnos?
Nec quæ circumſtent te deinde pericula cernis?

Profectò ſi nihil aliud quàm pudor obſtreperet, debebas celeriùs expergiſci. Qua enim fronte,quo animo cæteris ad æſtiuũ ſolem, ſub galea & vmbone degentibus,tu procul ab agmine virorum, fœmineáque circumſtipatus acie,conquiſitis paſtus epulis,& molli veſte contectus,vmbra torpes & otio? Homo olim (vt putabam) auidus honoris & gloriæ, homo potens & nobilis, homo iuuenis & robuſtus,quid oro te impedit? Munditias amas,refugis labores.Sed audi fortiſſimi viri verbum à Saluſtio relatum: *Munditias mulieribus, laborem viris conuenire.* Sitim metuis,& calles arenoſos, & ſerpentes ſub leone terribiles?Sed alterius,& ſi minus bellicoſi, non minus fortis viri dictum accipe:

Serpens,ſitis,ardor,arenæ
Dulcia virtuti gaudet patientia duris

At mortem,gladióſque formidas? Sed & hic verbum illud occurrat alterius viri fortis:

---Mors vltima pœna eſt,
Nec metuenda viris.

Non plus,inquam,metuenda,quàm ſomnus aut requies. Quid enim inter mortis & originis diem refert? Imò verò largiter. Ille nos humanæ vitæ laboribus inuoluit,hic liberat.Hinc ille mos ex intimis philoſophiæ penetralibus eductus,in ſuorum ortu lugentium, atque in morte gaudentium. Sed ne ab opinionibus vulgarium recedamus,à quibus tamen,ſi ad ſalutem pergimus, quàm longiſſimè recedendũ eſt,detur timendam eſſe mortem, & illud vulgatiſſimum Ariſtotelis audiatur:Mortem eſſe vltimum terribilium, qui & ipſe quoque conſultò non maximum dicere voluit,ſed extremum. Sed eſto,ſit maximum:putáſ-ne illam ideò vitare,quia bello abſtines aut mari?Notum & illud alterius Poetæ:

Fruſtrà cruento Marte carebimus,
Fractiſque rauci fluctibus Hadriæ:
Fruſtrà per autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

Quamlibet exactã curam noſtri corporis habẽtibus mo-

riendũ eſt,ſed prolatandæ mortis ſtudium ſolet eſſe mortalibus,fateor,& excuſationem publicæ imbecillitatis agnoſco.Primum,oro te quantula iſta dilatio eſt? deinde quot,& quàm duris caſibus expoſita? quàm multis vixiſſe nocuit,& vitæ gloriã imminuit mors dilata?Quotidianis exemplis abundamus,ſed reuerentius antiqua cõmemoro, noſtra quoque libentius quàm externa. Si paulò minus Tullus Hoſtilius vixiſſet, ictus fulmine non fuiſſet, paucos annos detrahe Tarquinio, rex mortuus erat ille,non exul.Appio Claudio vita longior cæcitatẽ, Mario carcerem & degenerem fugam latibulum limoſæ paludis attulit.Quid Pompeio Magno clarius,niſi ſplendorem tanti nominis vitæ diuturnitas, & quæ illam ſecuta eſt,mortis indignitas obſcuraſſet? Quid de duobus Africanis dicam,quantò melius putas,alter ante mœnia Carthaginis,alter ante portas Numantiæ periiſſet? non primus ingratã patriam exilio indigno & famoſo epigrammate,ſecundus inultæ mortis iniuria condemnaſſet? Ipſe Cæſ. Auguſtus,quem ex omnibus fœliciſſimũ iudicares, quanto fœlicior moreretur,priuſquam filiæ iam ſeneſcẽtis adulteria,& quas execrari ſolitum accepimus,vomicas ſuas inciperet numerare? Omitto Regulum,Catonem, & reliquos,quos nobilis mors illuſtrat, quamuis in Catone diuerſum à noſtris ſentire cogar. De Cicerone loquor & Seneca. Nolo ante ciuile bellum obierit, ne conſtantiæ ſuæ teſtes fide digniſſimi detrahantur. Laborẽ ac diſcrimen miror intrepidum: miror colluctantem anguibus, miror arenis Libycis oberrantẽ,laudo animi robur,contumaciã,laudo libertatem,accerſitam mortẽ,deſperationémque non laudo. Ne autem me forſan extrema putes exẽpla negligere. Clarior Pyrrhus,Clarior Hannibal moriturus erat,ſi ſepulchrum ambobus Italicum cõtigiſſet, infauſtus vtrique reditus in patriam fuit.Clarior Cyrillus ſi antè moreretur quàm Scythicos fines: clarior Brennus veſter,ſi prius quàm Delphicũ limen attingeret.Quid venenũ Mithridatis? Quid varietatẽ Alcibiadis?Quid Themiſtoclis exilium? Quid Ariſtidis catenas? Quid incendiũ Crœſi loquar? Rarò vita longior coæquæuam fœlicitatẽ habet, quæ vbi occidit, non ſufficit infœlicem eſſe, niſi

præſens

præſens calamitas tranſactæ fœlicitatis memoria recrudeſcat. Etſi nihil nobis accidat viuendo, tamen multa ſpectare cogimur in noſtris, quæ nos beatos eſſe non ſinat. Fœlix hinc abiiſſet Priamus, fœlix Pileus, fœlix Neſtor, ſi filios præceſſiſſent. Et vt alterius generis exempla nõ deſint, non Socratem venenatus calix, non Euripidẽ canes, non Demoſthenem ac Ciceronem gladij conſumerent, non obliuio Meſſalam, non Plotinum lepra peruaderet, ſi opportuna mors inſtantes miſerias præuertiſſet. Exẽplorum verò iam ſatis eſt, in re præſertim non ambigua. Vides igitur vt longioris vitæ cupiditas cæca eſt, bona mors optanda eſt, in qua falli neminem poſſe conſtat, neminem pœnitere. Sed quoniam vſus obtinuit, nocitura paſſim & in caput noſtrum recaſura concupiſcere, liceat optare cũ populo: an tamen ignauiæ ſemita ſperas ad optatum prouehi? Largè quidem falleris. Quàm multos ſopor immodicus oppreſſit, quos labor & vigiliæ præſeruaſſent? quàm multos vel necauit crapula, vel ſuffocauit ebrietas, qui ieiunio ſalui forent? Vulgatum eſt: Plures cœnam occidere quàm gladium. Quocunque ciborũ genere nutritos, quocunque terrarum angulo latitãtes, mors inueniet, & tributum ſuum inexorabilis repetet, exiget, extorquebit, fruſtrà tergiuerſamur: ſi ad mortem non ierimus, illa nos ſequitur. Cogita ergo, quid honeſtius, quid viro dignius, an deliteſcere, & fugere quod euitare nequeas? an occurrere venienti, & offerre quod debeas, atque vltrò fortunam ſequi, ne ſi reſtiteris, vi traharis? O miſeranda breuiſſimæ ſuauitas moræ! Quiſquam ne vſque adeò viuendi cupidus, vt non ſtatim mori malit, quàm vnius anni ſpatio, vitam cum dedecore prorogare, præteritorum omnium annorum decora corrumpens? quanto erit obſcœnius, metu mortis indecorum aliquid agere, vbi ne dicam anni vnius, ſed nec diei totius certitudo promittitur? Sed quod ipſe tecum cogitas, Irem, niſi mortis adire periculum timerem, tunc vtrumque dici poſſet, ſi ſine periculo maneres. Nunc autẽ nõn-ne vel repẽtina febricula, vel peſtis alia (eſt enim multiformis humanorũ caſuũ & mira varietas) vitã tibi, quã regi tuo negas, fortaſſis eripiet? Quæ cũ ita ſint, hortor atq; obſecro, vt iã

dinem non diſcernit. Habet hoc ille præcipuum, æquare nouit inæqualia, amantémque fideliter vix patitur non amari. Senſit olim claritas tua, nullis quidem meorum actuum argumentis, ſed ſolo (vt dici ſolet) mentis augurio (habent enim & ſuos oculos animi, quibus ſeſe mutuò ſuperatis corporeis velaminibus intuentur) ſenſiſti (inquam) vir clariſſime quænam erga tuum nomen deuotio mea ſit, vt amanti vicem referas. Amor cogit. Id cùm ſæpe multis indiciis, tum ex duabus nuper epiſtolis tuis, quas mihi Ioannes Aretinus Cancellarius tuus oſtendit, iucundiſſimè recognoui, in quibus, mirum dictu, cum pro tot illum tantíſque rebus huc miſeris, non de Romanæ curiæ ſtatu (quo nihil hac tempeſtate deformius, nihil incredibilius) non de maiorum fortunis amicorum, non de ipſis rerum tuarum ſucceſſibus, poſtremò nihil omnino niſi de me, meíſque rebus interrogas, atque illũ increpitas, quod curioſius in reliquis, id vnum quod ſingulariter præque omnibus noſſe deſideras, tacuiſſet. Ac ne quis te fortuito locutum putet, bis idem per literas quæſtus es. Mitto alia iis fortaſſe mirabilia, qui neſcirent, quàm familiariter olim cunctorum dominus Auguſtus Cæſar Virgilium ciuem tuum ruſticanæ originis, ſed minimè ruſticani virum ingenij dilexit, & Horatium Libertinum patre, ſed ingenuum ſtylo, quíque principis illius ad eoſdem humiles amicos, velut ex æquo miſſas, & ſæpe dulcibus blanditiis refertas epiſtolas non legiſſent. Quorum recordatio quantum miraculo adimit, tantum adiicit lætitiæ, dum talibus exemplis me miſceri ſentio, tantæque laudis mihi aditum aperiri. Quoniam, vt alter ex his Cæſareis amicis ait,

Principibus placuiſſe viris non vltima laus eſt.

Enimuero nouum hic miraculum emergit. Vt enim multa illis; ſic mihi, fateor, nihil eſt quo placere debeam. Quomodo enim ſperem aliis placiturum qui mihi ipſe non placeo? Fortunatam ſanè dicimus vxorem, non quæ formoſa eſt, ſed quæ viro ſuo videtur: Fortunatum ſeruum, non cuius eſt opera nobilior, ſed in quem amor domini propẽſior. Sic ego quiſquis verè ſim, ſi tibi aliquid videor, opinione tua me fœlicẽ dixerim. Et ſi nihil habeo

quo placere merear: tamen ſi placeo ſatis eſt. Agere gratias tibi, niſi humanitatem tuam verbis meis æquari poſſe diffiderem: in his quidem, quæ loquentis ingenium excedunt, tacere conſultiùs. Vale.

FRAN. PETRARCHA MARCO ſuo, s. Epiſt. XII.

Diuinus amor commendatur.

ANimum tuum, quàm viſibilis fuerit, optime Vir, apertè ſatis in literis oſtendiſti. Neque enim loqui taliter quiſquam poteſt, niſi qui taliter eſt affectus. Sentio aculeos ſtyli, magnus tibi amor verba dictauit, occurróque auidè, & pulſanti amicitiæ meæ fores lætus aperio. Quid loquor, aperio, quæ tibi ſuauiſſime poſtulanti iam ante quadriennium patuerunt? Agnoſco Marcum meum, amplectórque eum gaudio in his literis tuis ad me longo (vt ita dixerim) ſilentij poſtliminio redeuntem, & nunc illius floridæ indolis tuæ fructus vberrimos grauiſſimóſque percipio. Semper equidem ſperaui, vt tantus de tali adoleſcente vir fieres: ſed id fateor, tam citò fieri poſſe non credidi: præuenit ſpem meam præcox, eóque gratior, virtus tua. Cæterùm & ardentiſſimi propoſiti tui memini, quod mihi non paucis olim verbis in ipſo amicitiæ noſtræ primordio fidentiſsimè reuelaſti, ídque nunc vel mutatum, vel (quod magis auguror) dilatum eſſe non doleo, modò mihi illud exhibeas, quod optimo principio pollicitus es, vt in omni fortuna Deum ames, illi inhæreas, illum colas, atque ad illum totius animi intentione ſuſpires, non impoſsibilem tibi legem ſtatuo, quam te ire iubeo. Trita eſt via, quam multi viri clariſſimi magna cum gloria, per Reip. tempeſtates, ad eremetici portus ſilentium peruenerunt. Quam multi etiam procul inde iactis anchoris, nauigationem vitæ præſentis fœliciſſimè compleuerunt. Nouit figmentum noſtrum figulus ille ſidereus: Scit quid nobis expediat, & animæ noſtræ ſæpe inenarrabilibus modis, quibus ſe tramitibus adiri velit, inſinuat. Tu igitur ne deſperes quaſi deuiũ & (vt Pythagorici vocant) læuum iter ingreſſus ſis, aut quaſi tuorum cura ciuium quam geris, diuinæ quã petis gratiæ ſit aduerſa. Perge, age, ne titubes, ne ſubſiſtas

ſubſiſtas, ne ſaluti tuæ deſis. Aderit ille, qui tempus tuum, quod quale diſpoſueras nondum venit, præuidit infallibiliter ab æterno. Nec eſt, quo te interim inutiliter natum putes, ſi patriam tuam his præſertim temporibus tui egentem, quæ (vt Plato vult) ortus tui patrem ſibi iure ſuo vendicat, ope, conſilióque adiuuas. Notum eſt apud Ciceronem cœleſte illud Africani mei dictum: Omnibus qui patriam conſeruauerint, auxerint, adiuuerint, certum eſſe in cœlo definitum locum, vbi beati æuo ſempiterno fruantur. Et quod ſequitur: Nihil enim eſt (inquit) principi illi Deo qui omnem hunc mundum regit, quod quidem fiat in terris acceptius, quàm conſilia, cœtúſque hominum iure ſociati, quæ ciuitates appellantur. Sanè cum exoptatum tibi, amice, tempus aduenerit, vt teipſum humo tollere, non tantùm vt Marcus vel Ennius, ſed vt Ambroſius, vel Arſenius poſſis, alis ad volatum validis, facies tandē re ipſa, quod animo iam pridem facies, eodem adiutore, qui inſpirator fuit, & facies, vt ſpero, ſecuriùs ætate integra, maturóque conſilio, quàm ſi id inconſulto repentinóque impetu iuueniliter attentaſſes. Sicut enim per terras latrũculis vacuam atque purgatam per planum ac ſolidum callē ſub tranquilla cœli tēperie tutũ viatori iter eſt, ſic ſedatis paſſionibus, firmatóque propoſito, & primæuæ inſolētiæ timore compreſſo, per modeſtiores atque ſereniores ætatis annos, tutiſſimè pergitur ad ſalutē, quamuis nulla ætas repulſa, nullũ (vt dixi) genus hominum eorum qui in aliqua honeſta exercitatione verſantur, ab hoc tramite ſit excluſum, conſtétque iuxta Plotini ſententiam, non purgatoriis modò purgatíque iam animi, ſed politicis quoque virtutibus beatum fieri. Vt enim aliquid more noſtrorum loquar, actuoſæ Marthæ ſollicitudo nõ ſpernitur, quamuis ſublimior contemplatio ſit Mariæ. Habes ergo, chariſſime, quantum inter huius temporis anguſtias licuit, vnum de poſtulatis tuis, quòd fuit, vt tibi pro informatione vitę aliquid ſcriberē. Habes hoc, inquā, pro vnius antelucanę vigiliæ ſpatio: breue quidē, ſed in ſe (vt arbitror) abſolutũ. Si illud addidero, cõpendioſam ſemitā ad virtutē viſā eſſe Philoſophis, vt tales effici ſtudeamus,

quales cupimus apparere, & illud, quo nihil reor efficacius, quoniam (vt eiſdem placet) tota doctorum hominum vita non niſi commentatio mortis eſt. Hactenus hæc, quæ non vt te doceam, ſed vt admoneam, ac memoriam excitem, dicta ſunt. Reliquum erat, vt te memori animo commendatum haberem (iuuat enim verbis etiam tuis vti) id verò iamdudum factum eſſe cõfidito. Ex quo te primum vidi, imaginem tuam ex adamante puriſſimo imis præcordiis indebiliter affixi, quam nulla reuellet dies, nullus locus excutiet. Extremum eſt, vt & virtuti, & fortunæ tuæ gratuler, quibus tanti principis affinitatem ac beniuolentiam meruiſti. & pro charitate huic impenſa ſeniculo grates agamus. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, s. Epiſt. XIII.

Aranea & podagra apologus.

ANilem tibi fabellam, ſed ex re (vt Flaccus ait) garrio, Aranea iter agens fortè obuiam habuit podagrã. Et quò (inquit) tam mœſta proficiſceris? Ruſticum, ait illa, & hirſutum hoſpitem nacta eram, qui me fame ac labore perpetuo cruciabat, qui cum à mane ad veſperam me inter glebas & ſaxa tenuiſſet, vix ſeruo puluerulentam atque inopem domum repetebamus miſeri: nunquam integris calceis: nunquam ſine faſce grauiſſimo. Illunc infœlicem diem nox haud quaquam fœlicior ſequebatur, Triſti quidem ille me cœna, mucidi ac lapidoſi panis veteribus fragmentis, allióque & præduris oleribus ſolabatur, aceto turbidam ſuperinfundens aquam. Saturnalium dies erat, quotiens caſeus ſardus acceſſerat, Sic exceptam agreſti demum & ipſius agelli duritiam ſuperãte grabatulo componebat. Ad auroram inde conſurgens, rurſus in campum, & ad inuiſum cogebat opus ſic diem dies vrgebat: nulla interim quies, nulla ſpes quietis. Feſto enim die, aut domi lauabat oues, aut riuo viã præparabat, aut ſeptè noualibus prætẽdebat. Immortale malum, & domum meis moribus aduerſam, peroſa di ſſu-

diffugio. His auditis Aranea. Heu (inquit) quam diuerſa conditio mea eſt. Hoſpitem habui effœminatum & mollem, apud quem non ſummum modò, ſed ſolum bonum voluptas erat, raró pedem domo efferebat, cœnam ad auroram, prandium trahebat ad veſperam, reliquum ſomnus habebat, purpureis accerſitus ſtratis, quod conuiuiis luxuriæque ſuperfuerat, quieti datum. Conquiſitæ intus epulæ peregrinæ, ſpecies odorum, Bacchus alienigena vaſa aurea, gemmata pocula, ſerico veſtitus paries, oſtro tellus inſtrata. Hæc inter ſollicita ſemper familiarium turba diſcurrens locis omnibus aderat, nulla domus pars neglecta, nullus angulus inacceſſus, dum verritur ſolum ſcopis, dum de laqueatis trabibus puluis excutitur, vix vſquam artificij mei telas ſinebat ordiri, &quo nihil eſt triſtius, ſi cœpiſſem, primo rerum apparatu, ſpem caducam, & labores meos irritos videbam. Agebar infœlix, præceps eiiciebar, quærebam latebras, nullæ erant, ſolidus niueo murus ex marmore nulla mihi miſeræ diuerſoria relinquebat. Fugi igitur à facie perſequentis, vbiuis quietum exilium domeſticis ſine fine laboribus prælatura. Hæc cùm illa dixiſſet, reſpondit altera: Heu quàm multa ſunt bona, quæ vel neſciendo, vel negligendo perduntur. Ignorantia cæcitas mentis eſt, negligentia torpor eſt animi. Aperire oculos oportet, & quæ ſalutaria ſeſe offerunt, non differre. Ecce nunc ex his, quæ dixi. quæque audio, cum peſſimè ſit nobis, erit optimè, ſi permutemus hoſpitia: tuus mihi, tibi meus hoſpes aptiſſimus fuerit. Placuit conſilium; mutant domos, & ex illo obtinuit, vt podagra inter delitias & in palatiis diuitum, aranea in ſqualore & pauperum tuguriis habitaret. Domum tuam, amice, podagram ſubintraſſe audio. Miror, non putabam illi locum eſſe in domo tam ſobria, vereórque ne quid ibi ſui iuris inuenerit. Quod ſi verum eſt, non malum magis, quàm mali cauſam horreo. Malo iam hoſpitem habeas araneam. Principiis reſiſtendum eſt: nulla melius reſiſtitur ope, quàm vigiliis, labore ieiunio. Vidi ego puer iuuenem poda-

gricum, eundem ſenem podagra liberum reuidi. Quæſiui cauſam: nullam mihi aliam reddidit, quàm quod ſe vino penitùs abdicaſſet. Refert Cicero, & poſt Ciceronem alij, quoſdam diuites podagra inutiles, cum pauperes facti eſſent, ſanitati redditos. Non audeo iubere vt ſis pauper, quamuis iubere non ſit neceſſe ſi ſapis. Inter cætera profeſſus es (vt audio) ſpontaneam paupertatem, An mentior? Certè intra religioſum limen, & præſertim intra cellulam mendicantis, nullus diuitiis locus eſt: Opulentia enim & mendicitas non habitant ſimul. Si pauperta excluditur, vereor ne non tam aurum, quam quod ait Apoſtolus, Theſaurizes iram in die iræ. De hoc tamen ipſe videris, qui fœderum, quæ cum CHRISTO habes, optimè meminiſti. Si oblitus es, relege pactorum Chirographum, inuenies quid tu illi promiſeris, quid ille tibi. Ego (inquam) non iubeo vt pauper ſis, non quia vel tibi non expedit, vel me non decet, & amplecti fidele conſilium & dare, ſed quia piget verba profundere & incaſſum loqui. Video enim ipſum paupertatis nomen horrendum, & infame: quod licet amplexus ſis, deponere ſponte non potes. Illud ſaltem conſulo, viuas vt pauper. Hæc eſt illa quæ à Philoſophis frugalitas dicitur, voluntaria paupertas. Hanc tibi ſuadeo, hanc tibi vnam viam corporeæ ſalutis oſtendo, alter tibi adſum Hippocrates, amarum fortè, ſed ſalubre pharmacum offertur. Si vis ſanus eſſe, viue vt pauper. Latens aurum in arcula animo tantum nocet, victus delicatior & animo nocet & corpori. Proinde ſi pellere vis podagram, pelle delicias. Si malum omne vis pellere, pelle diuitias. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. XIV.

Pecuniæ & paupertatis collatio.

Regum ceruicibus impoſitum pecuniæ iugum liberrima indignatione reiicio, non ſinam (ſi Deo placet) metallis ſeruire animum ad maiora diſpoſitum. Illa igitur, quoniam præeſſe prohibeo, ſubeſſe non patitur, & quem

& quem ſeruum habere non poteſt, dominum dedignatur. Minus loquor. Superbior eſt quàm dixi, nec me Dominum vult habere, nec comitem. Recuſat imperium, amicitiam non admittit, frangit vectes, ſoluit nodos, ſpernit arculæ meæ ſeram: dum clauſiſſe illam videor, neſcio quibus rimulis innixa dilabitur. Id ſanè mihi vt ſæpe moleſtum, ſic glorioſum ſemper exiſtimo, dum circumſpicio quibus illa mancipiis, & quorum ſoleat hoſpitio delectari. His ita ſe habentibus ignoſces, ſi (quòd multò mihi quàm tibi grauius eſt) præſentem indigentiam tuam pecuniaria ope non releuo. At ne nihil putes deſcribendo profeciſſe, ſcito copiam pignorum optimorum paratam tibi apud me, quam vt ad te perferret nuncius tuus nullo ſibi perſuaderi quiuit ingenio. Iube illum ad me, ſed exorabilem reuerti, alioquin meus ad te veniet, & ſi vulnus noſtrum nulli niſi Medico reuelatum velim. Præterea his illud addiderim, ludicrè potiùs, quam iucunde literis vtrinque conſultum. Mihi enim conditionis meæ ſolamen additum, non quòd in anguſtiis te comite delecter, ſed quod in me indignari non ſit fas, quod commune mecum habeat tantus vir, tibi verò laborem excuſationis ademptum: niſi enim tu præoccupaſſes, iam calamus erat in manibus. At ne quid noſtrarum rerum fœneratoris auarum limen attingeret, interpellare decreueram, vt tu neceſſitatibus meis accurreres, quid vis dicam? vberrimum Philoſophiæ locum, copioſiſſimámque materiam non ignoro, vbi contra tela fortunæ, in quibus non vltima eſt paupertas, armantur animi, quæ licet in noſtris finibus non habitet, quia tamen, vt eleganter ait Flaccus,

Curtæ neſcio quid ſemper abeſt rei.

Et hic quoque multa non tantum nobis, ſed in commune ſalubria dici poſſũt, quæ ſciẽs ſileo, ne publicũ ſequar morẽ, pro rebus verba præſtãtiũ. Facilis amicitia eſt, pro petito auxilio conſiliũ dare. Certè ego in his caſibus, qui domi meæ crebri ſunt, eſſéntque rariſſimi, niſi me rei familiaris incurioſũ cura generoſior effeciſſet, cùm multa remediorum genera, vel ipſe mihi conficiam, vel à doctoribus confecta reperiam, tum illud in primis efficaciſſimum experior, quòd licet omnis fortuna ſuas

habeat moleſtias,ſitque veriſſimum quod veritatis inquiſitoribus viſum eſt, omnem vitam, etiam quæ fœliciſſima videatur, eſſe tormentum; moleſtiſſimus tamen & occupatiſſimus, etſi profundiùs inſpicias, verè miſerrimus eſt diuitum ſtatus contra autem dura quidem, ſed tutiſſima & expeditiſſima eſt paupertas. Mediocritas optima, & inter rariſſima Dei dona hanc nobis contigiſſe gratulor. Si quid interdum deeſt, accidit vt vnico defectu multorum nos munerum ſuorum liberalitas cœleſtis admoneat, & breui guſtu amaritudinis proſperitatem noſtram nobis efficiat dulciorem. Qui ſi multa, qui ſi omnia deeſſent, hoc animo tamen ſum, vt fœliciùs rear laudabiliter egere quàm turpiter abundare: nec noſſe veram opulentiam eos, qui honeſtæ mendicitati inhoneſtas diuitias anteponunt. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. XV.

De amicitia ineunda.

STudeto bonis omnibus eſſe chariſſimum. Neque verendum eſt, ne nimios habeas amicos, aut nimium tibi negotij obiiciam: ita dico, ſi omnes bonos amicos tibi feceris pauci erunt.

Rari quippe boni, numero vix ſunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis oſtia Nili.

Quis, inquis, hîc loquitur? Quid refert, ſi dictum probas, quid queris auctorẽ? Omne verum (vt ait Auguſtinus) à veritate verum eſt. Ego hæc loquor an fortè tu negas? loquitur experientia, quæ mentire non ſolet, loquitur veritas, quæ mentiri non poteſt. Qui ſi mortalem poſcis auctorem, loquitur hæc peritiſſimus rerum talium Iuuenalis, quíque profundiſſimè mores hominum nouit. Si ſibi non credis, audi alium, cuius ore loquitur, qui non modò nouit, ſed & creauit homines. Is ergo quid ait? *Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum* Poëta paucos, Propheta nullum, & ſecundum ſuum ſenſum vterque veriſſimè. Tu verò (quoniam deſperandum non eſt) aliquos bonos reperiri poſſe arbitrare, ne cum de omnibus deſperare cœperimus, de nobis etiam neceſſario deſperemus. Cogita quoſdam non modò bonos eſſe, ſed optimos,

timos, & pro concordia harum diſcordantium ſententia rum Flaccum, vel vt arbitrare pronunciantem audi:

Nam vitijs nemo ſine naſcitur:
Optimus ille eſt, qui minimis vrgetur.

Sic eſt profectò, Stoici licet obſtrepant, qui omnem mor bum ex animis ſe radicitus auulſuros ſpondent præclariſ ſimi Medicorum modò quod pollicentur implerent. Sed in vita hominum, de qua nobis amicitiæ deligendæ ſunt, experimento compertum eſt, nullum animum quantalibet ſerenitate tranquillum, leuibus ſaltem interdum per turbationibus non moueri, quibuſdam humanarum tur binibus agitari. Cæterùm ſicut armata nauis in alto fluctuabitur, non ſuccumbet, eáq; vt nauis, ſic animi præcipua laus erit. Ita fit (quod Stoicis nō placet) vt in hac vita, cui nihil ſcimus ineſſe perfectū, ſanitatis locū teneat leuis at medicabilis ægritudo. Igitur vt ad rem oratio reuertatur, ex hoc genere hominum, non quorum nulla ſint vitia, ſed quorum vitia virtutibus cedāt (quod ipſum noueris eſſe rariſſimum) amicos tibi, quibus potes artibus efficito. Poteris autem nullis melius quàm imitatione morum, ac ſimilitudine ſtudiorum. Contra autem malis, quorum innumerabilis multitudo eſt, nec amicus eſto, nec hoſtis, certè nec cognitus. Vultum tuum aſpiciāt, animum ignorent, ſequere illius conſilium, qui monet, vt intus omnia diſſimilia ſint. Frons populo noſtra conueniat, putent illi te agere, quòd vulgò agitur: tu verò tuū aliud negotium, & aliquid ſemper tecum maius agito. Sic enim maximè inter mundi diſcrimina ſecurus euades, paucis charus, multis ignotus, odioſus nemini. Neúe me hodie de nihilo Philoſophatum putes audio te aduerſus improbos ingens bellum, & inexorabilem ſimultàtem ſuſcepiſſe, quos an corrigere, an delere cogites, incertum eſt. Vtrobique enim par impoſſibilitas, niſi quòd aliquantò facilius arbitror deleri poſſe, quàm corrigi. Generoſæ indignationis aculeos laudo, certamen irritum, & ſtudium inane non laudo. Si enim laborem ſuperuacuū declinare conſilium eſt, quid de eo labore cenſeas, cuius vnicus fructus eſt odium? Cane itaque receptui, obſecro, alioquin ſcito multis tibi legionibus opus eſſe. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. XVI.

Aduerſis non ſuccumbendum.

O Quàm multa nunc ad literas tuas dici poſſunt, ſed nec mihi otium, nec tibi verborum auxilio eſt opus. Aliud cogito remedij genus: Magna eſt enim fortunæ vis, neque minor celeritas. Interim ſanè omnium, quæ vel ex libris, vel è media vita hominum occurrunt, quæ ſunt multa & varia, hæc ſumma eſt. Dura ſunt, fateor, & grauia, & inamœna quæ pateris: vnum eſt difficilium leuamen, patientia, ſi humana deſpicias, ſi te non ad delicias, ſed ad laborem in hanc vitæ paleſtram deſcendiſſe memineris. Si magno niſu aduerſa ſuſtuleris, memor in prælio militem, in tempeſtate nautam, in rebus malis bonum animum probari. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. XVII.

De temporis iniquitate.

EGo verò abſit, vt diſſuadeam petitioni haud iniuſtæ morem gerere, ſed illud moneo, vt in fronte oculos habeas, quos ego hactenus in tergo habui. Nil iucundius, nil dulcius, quàm benemeritum, & egentem auxilij compotire; contra autem inexperto, ingrati vitio nil triſtius. Magnæ quidem eſt, non ſolum prudentiæ, ſed fortunæ inter tot pectorum latibula puros animos, furatóſque diſcernere, & quanti quiſque ſit, priùs quàm experiaris, agnoſcere, cuius honeſtæ preces, ac miſerabiles lachrymæ, cuius ficta neceſſitas, ſimulatæque blanditiæ. Magnæ parti hominum illud ineſt, vt ad impetranda, quæ cupiunt memores atque ſolliciti, ad referendam gratiam ſegnes obliuióſique ſint. Tanta & tam repentina mutatio inuadit animos, vt quem precantem mane videris, ſerò voti compotem non agnoſcas. De his in Eccleſiaſtico: Donec accipiant (inquit) oſculantur manus dantis, & in promiſſionibus humiliant vocem ſuam, & in tempore redditionis poſtulabit tempus & loquitur verba tædij, & murmurationum. Noſti cætera. At quoniam

inter

inter ingratos viuitur, non ideò deſinendum. Alioquin virtus vitio victa videbitur. Sed aliquantò cautius agendum reor. Tu vale, & quicquid acturus es, dum mutandi tempus eſt cogita; poſt enim deliberatio ſera eſt.

FRAN. PETRARCHA GERARDO FRATRI, S. Epiſt. XVIII.

Scripta veterum indaganda eſſe.

QVod ſæpe olim vel obliuio, vel torpor abſtulit attingã frater, ſi gloriari licet, apud te gloriabor, in illo, in quo ſolo gloriari tutum eſt. Iam ex omnibus humanarum cupiditatum ardoribus, & ſi non in totum magna tamẽ ex parte, diuina me pietas eripuit. E cœlo enim eſt, ſeu id mihi naturæ bonitas, ſeu dies præſtiterit, multa quidem videndo, multúmque cogitando, intelligere tandem cœpi, quanti ſint ſtudia hæc, quibus mortale genus exæſtuat. Ne tamen ab omnibus hominum piaculis immunem putes, vna inexplebilis cupiditas me tenet, quam frenare hactenus nec potui, certè nec volui. Mihi enim interblandior, honeſtarum rerum non inhoneſtam eſſe cupidinem. Expectas audire morbi genus: libris ſatiari nequeo, & habeo plures fortè, quàm oportet. Sed ſicut in cæteris rebus, ſic in libris accidit, quærendi ſucceſſus auaritiæ calcar eſt, quinimò ſingulare quiddam in libris eſt. Aurum, argentum, gemmæ, purpurea veſtis, marmorea domus, cultus ager, pictæ tabulæ, phaleratus ſonipes, cæteráque id genus, mutam habent & ſuperficiariam voluptatem; libri medullitùs delectant, colloquuntur, conſulunt, & viua quadam nobis atque arguta familiaritate iunguntur. Neque ſolum ſeſe lectoribus quiſque ſuis inſinuat, ſed & aliorum nomen ingerit, & alter alterius deſiderium facit. At ne res egeat exemplo Marcum mihi Varronem charum & amabilem Ciceronis Academicus fecit, Ennij nomen in Officiorum libris audiui primùm, Terentij amorem ex Tuſculanarum quæſtionum lectione concepi, Catonis origines, & Xenophõtis œconomicũ ex libro de Senectute cognoui, eundémque

à Cicerone tranſlatum in iiſdem Officialibus libris edidici. Sic & Platonis Timeus, Solonis mihi commendauit ingenium, & Platonicum Phedonem mors Catonis, & Ptolemæi regis interdictũ, Cyrenaicum Hegeſiam: & de Ciceronis epiſtolis Senecæ prius, quã oculis credidi meis, & Senecæ cõtra ſuperſtitiones librũ, vt quærere inciperẽ, Auguſtinus admonuit, & Apollonij Argonautica Serui⁹ oſtẽdit, & Reip. libros cùm multi tum præcipuè Lactantius optabiles reddidit, & Romanam Plinij Tranquillus hiſtoriam, & Aulus Gellius eloquentiam Fauorini, itẽmque Annei Flori florentiſſima breuitas ad inquirendas Titi Liuij reliquias animauit, vt notiſſima & vulgatiſſima illa prætercam, quæ teſte non egent, & tamen cum acceſſerit teſtis illuſtrior, altiùs in animum deſcendunt, qualis eſt in declamationibus Senecæ laudatus ille Ciceronianæ facundiæ principatus, ingeniíque ſingulare præconium: & illud in Saturnalibus multiforme Maronis eloquium ab Euſebio demonſtratum, & illud Statij Pampinij Poetæ reuerens ſubmiſſúmque teſtimonium de Virgiliana Æneide, cuius longè ſequenda & adoranda veſtigia Thebaidem ſuã in publicum exituram admonet: Et illud ab Horatio Flacco, imò verò ab omnibus concorditer delatum Homero Poetarum principi pluribus ago, quam neceſſe eſt: nam illa quidem longanimis recordatio Priſciani Grãmatici, iuuenilis lectio quot mihi librorum peregrina nomina congeſſerit, quot poſtmodũ Plinius ſecundus, quot nouiſſimè Nonius Marcellus, quotiénſque ſaliuam excitauerint. Nemo ergo mirabitur (vt redeam vnde digreſſus ſum) vehementer his animos inflammari, atque configi, quorum ſingula ſuas ſcintillas, ſuóſque aculeos palam habent, alióſque clanculum in ſinu geſtant, quos ſibi inuicem ſubminiſtrant. Itaque pudet equidem, ſed fatendum ingenue, & cedendum vero eſt, excuſabilior ſemper mihi cupiditas viſa eſt Athenienſis Tyranni, Ægyptiíque regis, quàm noſtri ducis, aliquantóque nobilius Piſiſtrati primùm, deinde Ptolemæi Philadelphi ſtudium quàm Craſſi aurum, & ſi multò plures imitatores Craſſus habeat. Sed ne Romæ Alexandria, vel Athenæ, & Italiæ Græcia, vel Aegyptus inſultet & nobis

ſtudioſi

ſtudioſi principes contigerunt, iique tam multi, vt eos vel enumerare difficile ſit, támque huic rei deditis, vt inuentus ſit, cui Philoſophiæ, quàm imperij charius nomen eſſet. Et ſtudioſi inquam, non tam librorum quàm libris commentarum rerum. Sunt enim qui libros (vt cætera) non vtendi ſtudio cumulent, ſed habendi libidine, neque tam vt ingenij præſidium quàm vt thalami ornamentum. Atque (vt reliquos ſileam) fuit Romanæ Bibliothecæ cura, diuis Imperatoribus Iul. Cæſari, & Cæſari Auguſto, tantæque rei præfectus ab altero (pace Demetrij Phalerij dixerim) qui in hac re clarum apud Ægyptios nomen habet, nihil inferior, ne dicam longè ſuperior Marcus Varro: ab altero Pompeius Macer, vir & ipſe doctiſſimus, ſummo quoque Græcæ, Latinæque Bibliothecæ ſtudio flagrauit Aſinius Pollio orator clariſſimus, qui primus hanc Romæ publicaſſe traditur. Illa enim priuata ſunt Catonis inſatiabilis librorum fames, cuius Cicero teſtis eſt; ipſiúſque Ciceronis ardor, ad inquirendos libros, quàm multæ teſtantur epiſtolæ ad Atticum, cui eam curam non ſegnius imponit, agens ſumma inſtantia multáque precum vi, quàm ego nunc tibi. Quod ſi opulentiſſimo ingenio permittitur, librorum patrocinia mendicare, quid putas licere inopi? Hæc pro excuſatione vitij mei, próque ſolatio tantorum comitum dicta ſint. Tu verò, ſi tibi charus ſum, aliquibus fidis, & literatis viris hanc curam impoſito, Hetruriam perquirant, religioſorum armaria euoluant, cæterorúmque ſtudioſorum hominum, ſi quid vſquam emergeret, leniendæ dicam, an irritandæ ſitis meæ idoneum. Cæterum etſi non ignores, quibus lacubus piſcari, quibúſue fruticetis aucupari ſoleo, ne qua tamen falli queas, his ſeorſum literis, quid maximè velim interſerui, quóque vigilantior fias, ſcito me eaſdem preces amicis aliis in Britanniam, Galliáſque, & Hiſpanias deſtinaſſe. Ne cui ergo fide, vel induſtria ceſſiſſe videaris enitere. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. XIX.

Infœlicitatem omnes vltrò petere.

ADeò pertinax & fixa mortalium ſpes eſt aduerſus infœliciter experta, vt neque ſterilitas agricolam, neque tempeſtas nautam, neque tectorum caſus architectum, neque patremfamilias ſobolis acerbus interitus deterreat ab incœpto. Hinc illa cōmunia, vt famelicos ſerere, & naufragos nauigare, & ruinis vix elapſos noua ſuper eiſdem fundamentis ædificia moliri, & orbos ſenes inter ſepulchra filiorum aliis procreandis intendere videamus. Piſcatores frigoribus & fame confectos hic ante oculos habeo, Mirum & prorſus incredibile: totos dies ieiuni ac nudi, noctéſque ad auroram inſomnes agunt cùm interim vel retia tentantium vna eadémque ſors eſt nihil agere, fruſtrà torquere tempus, aliquantò forſitan vtilius conſumendum perdere, neque tamen obſtinatis ad inceptum animis à fatali gurgite diuelluntur. Vſque adeò etiam amari exercitij conſuetudo longior, dulcis eſt. Infauſtam arenam, imo verrentes alueo, quam fugiunt egeſtatem inter vndas & ſcopulos inueniunt, nunquam fortè quod tantopere ſatagunt reperturi. Illa quidem dictu minora, neſcio an maiori admiratione digna ſint. Ferarum ſtudium totiens vacuatis cubilibus non lenteſcit. Nouis feris pariendis alendíſque prioris raptu nunquam ſegnior tygris redit, crebri partus ſolatio deſtitutæ, nihilo moderatior in reliquum ardor eſt. Philomena poſtquàm paſtorali furto perditos natos, longo gemitu, & prædulcibus querimoniis proſecuta eſt, nidum ab eodem ramo ſequentis puerperij fortunam tentatura ſuſpendit Rem dicam nouam tibi, ſed omnibus vallis huius notiſſimam incolis. Aquila iam pridem in his montibus habitat. Subulcus aduena, nedum quos paſcit ſuibus, ſed hirſutis etiam apris aſperior, clam nido inſidiatus eſt, neque animam ſuam pluris extimans quàm valet, de altiſſima rupe, quæ fonti Sorgiæ nubibus par impendet, ancipiti fune demiſſus (cuius rei vel meminiſſe horror eſt) ad aëreā domum temerarius prædator acceſſit, & ſollicitæ genitrici, ſpem generis pullos implumes abſtu-

abſtulit. Id ſemel atque iterum auſus, nil amplius aquilam mouit, quàm vt nuper triſti domicilio deſerto, nidũ dumoſámque ſuppellectilem, in alteram rupis partem parumper auexerit. Illic modò ſæpius amiſſę ſobolis ſpem refouet. Nihil ſollicito lætius vt reor: ſiquidem ſaxeus iſte ſuus hoſtis, exigui lucri cupidus, vitæ prodigus, iam reſtem nodóſque præparat, quibus per inane ſuſpenſus, & de inſolito ſpecu ſolitas prædas agat. Iam ſenſim ad minimam rerum ratiocinando deſcendimus, nec apibus quidem percepti mellis iniuria mellificandi dulcedinem, nec formicis ſub terra latentium horreorum inundatio graniferi laboris experientiam frequentíſque curſus ac recurſus imminuit voluptatem: non enim deſperant infœliciter tentata retentari poſſe fœlicius: alioquin, ſi cum ſucceſſibus rerum, animorum ſimul ſpes intereat, torpebunt æſtus ij, quos vndique cernimus actionum variarum quotidie interpellantibus fatis & vitam ſitu marcidam exitus inglorius manebit. Quod ne forte contingeret animãtibus cunctis & præſertim homini, dura propoſitíque tenacia pectora data ſunt. Vrbem Romam (vt retrò iam facili ſaltu ab imis rerum ad altiſſima conſcendamus) à Gallis Senonibus incenſam reſtituêre maiores. Qua in re Camilli auctoritas, tribunis contra nitentibus omine etiam adiuta præualuit. Idem illi maiores noſtri, poſt Alliam, poſt Ticinum, poſt Trebiam, poſt Traſimenum in aciem redierunt, poſt Caudinæ pacis ignominiam glorioſiſſimas victorias retulerunt; & poſt Cannas grauiſſimum ac pene mortiferum Reip vulnus, ne ab ignauis ciuibus delinqueretur Italia, contra ſententiam Cæcilij Metelli fulgens Africani gladius obtinuit. Qui niſi inuicta ſpes, vnius eiuſdémque admodum adoleſcentis, multorum ſenum labantes firmaſſet animos, actũ erat de imperio. Nulla hodie Romani nominis memoria, nulla Romanæ potentiæ veſtigia ſupereſſent. Faciente enim (vt Flori hiſtorici verbis vtar) de Italia Africam Hannibale, profectò non Latini, ſed Afri coloni, Italiam poſſiderent. Etſi quis fortè manſiſſet Italici ſanguinis tantis ſuperſtes cladibus, nõ aliter quàm dulcis aquæ riuulus pelago mixtus, in peregrinos mores victricéq; barbariẽ

conceſſiſſet. Quod non ſumus igitur, & quod ſumus, fateamur ingenuè, ſpei bonæ duntaxat vnius hominis debemus. Et de nobis quidem hactenus. Quid Lacedæmonios, quidve Carthaginenſes memorem, qui ſperare non prius quàm eſſe deſierunt? Quid Saguntinos, qui dum ſera à nobis auxilia ſperant, extremas à crudeliſſimo hoſte miſerias acceperunt. Longum eſt per cuncta diſcurrere. Itaq; vt vnde eſt ortus, illic ſermo deſinat, vltima iactatæ nauis anchora ſpes eſt, quam ſi quis in hoc procelloſo mari laborantibus abſciderit, nulla eſt ad vitam via, nullus ad requiem portus, nullus reditus ad ſalutem. Miraris nunc, quid tam longa ſibi velit oratio. Scilicet vnum ago, vt amicum tuum ſubſcribas exemplorum turbæ, raras & fortè vanas, ſed firmas ſpes habentem. Et hæc mihi quidem curioſius explicanda erãt, vt affectum ſcribentis agnoſceres, Cætera in ſilentio intelligis. Vale.

FRAN. PETRARCHA LÆLIO ſuo, s. Epiſt. XXI.

Literas amici poſtulat.

SÆpe te literis ad colloquium elicere niſus ſum, ineſficaciter ad hanc diem pergam ſilentium tuum interrumpere pudebit amici tot clamores tacitus audire. Labellum clauſum, in indignationem fortè, vel in riſus aperiam, vel in verba. Non magnifacio quid reſcribas, modò loqui incipias, victor ſum. Si occupationes te veteres tenent, nouas ingeram. Si ſegnitie calamum amiſiſti, ſedulitate reſtituam. At ſi fortè ſuperbia extolleris, & quod ſuſpicari ne tenuiter quidem poſſum, amicis affatibus indignum cenſes humilitate, mihi ab illo animi faſtigio detrahendus, & in æquum campum amicitiæ retrahendus es. Itaque ſic tibi perſuade, inculcare querelas, & lamenta non deſinam: donec mihi vel antiquum inter nos commercium literarum reſtituas, quàm diu ſaltem tam propinqui ſumus, vt nunciorum penuriã prætendere neuter poſſit, & quaſi per manus ab altero ad alterum ſit epiſtolarum tranſitus, vel probabilem cauſam tantæ mutationis expedias. Nuncius alter alterius veſtigia vrgebit, literarumm earum acerui ante oculos

tuos

tuos erunt, amici digitum & anulum noſti, intactas abiicere amor & verecundia non ſinent. Aperies, licet nolis: ipſę tibi blandientur, vt perlegas. Itaque qui breuis ſcripturæ laborem fugis, longè lectionis faſtidium non euades. Si quid igitur mihi credis, oculos tuos digitorum auxilio libera, & ignobiliores corporis tui partes nobilioribus ſeruire doce. Arripe calamum. Non inſueta ſuadeo. Calamus ab infantia gladius tuus eſt; adulta ætas & patriæ ſtatus, ad alia te deinceps arma rapuerunt. Demum ad Romanorum Pontificum quietiores aulas retrahente fato, & ad antiqua ſtudia rediiſti. Quid igitur peto? fac quod quotidie facis, ſcribe aliquid: fac itidem quod nunquam facis, ſcribe mihi mox, nempę ſubſiſtam, & vel rariùs ſcribam ipſe, vel breuiùs. Viciſſe & de iſta ſilentij tui arce te deieciſſe ſufficiet. Hic tamen (ſcio cui loquor) veteri illo, & vulgari clypeo tectus occurres: Quid quereris frater? Nihil habeo quod ſcribam. Ego verò etſi tanta rerum copia, talibus ingenio eloquioúe nunquam defuturam ſcribendi materiam crediturus fuerim, facilè perſuaderi mihi patiar, quamlibet ſeu veram ſeu fictam cauſam potius quàm obliuionis nebulam tibi ſilentium induxiſſe. Hoc igitur ſaltem, quod multi ab amicis petierunt, ſed eorum, quos ego legerim primus omnium Cicero: ſcribe te nihil habuiſſe quod ſcriberes, hoc ipſum ſcribe, ſed aliis tamen verbis, alioquin (quod intentionis meæ non fuit) breue nimis, & apertum euadendi tibi iter oſtendi, euades, ſi te noui, ſaltu vnico, & te vno verbo redimes auctore me. Sic ego (quod multis accidit) conſilio meo ludar. Sed iam ſatis ſuperqúe querelarum eſt, niſi quia ad vltionem tendo, & taciturnitatem tuam loquacitate punio. Vt verò aliquid etiam familiarium curarum huic epiſtolæ includam, quæſo, ne pigeat apud communem domnium, pro fœlici rerum mearum exitu intercedere. Voco autem quemlibet fœlicem, modò aliquis ſit, multum eſt. Frater vana expectatione liberari ignorant homines. Quid lucri eſt ſuperuacua & infinita deſideria proieciſſe? Perdita ſatiant, poſſeſſa cruciant miſerorũ animos pluribus inanibus, quàm ſolidos occupatos. Et tãta eſt inſania extricari

ab erroribus, vt fiat vero locus, metuunt, dum ſibi proſperos rerum prægrandium exitus pollicentur. Sibi quippe placentes, ac ſuperbi, & iniqui rerum ſuarum iudices, dignos ſe finxerunt, quibus ad nutum vniuerſa ſuccederent. Ita quod in amatoria materia dixit Naſo:

Dum ſibi quiſque placet, credula turba ſumus.

Iam medium vitæ communis latè delirando perduximus: Vt enim eleganter à Tullio dictum eſt, Metelli ſperat quiſque ſibi fortunam. Quot autem in hac vanitate falluntur, imò verò quàm pauci, quàm pene nulli non falluntur, hinc licet aduertere, quòd ſi verorum ſcriptorū teſtimonio ſtamus ex omnibus ſæculis, fœlix ille Metellus non niſi vnicum comitem, eúmque ipſum non domi, ſed procul & extra Italiæ terminos dicitur inueniſſe, qui tamen ipſi quàm ritè fœlicitatis hoc inane nomen vſurpauerint, locus iſte non recipit, & fortaſſe aliud dicendi tempus adueniet. Nunc (vt cœptum pergam) ſi quod omnes ſperāt nullus aſſequitur, quàm multos vitæ ſomniis eluſos, expectantéſque mors oppreſſerit, quótque in finē oppreſſura ſit, cogita. Quibus ego territus hanc ipſe mihi legē ſtatui altiora me non quærere: paria verò pauca quidem & modeſtè, quibus ſcilicet & obtentis ſobriè gaudeam, & amiſſa feram fortiter, & repulſæ dolore non torquear. Ad hanc legem ita me formaui, vt vix rei cuiuſquam verear euentum, modò expectationis faſtidia detrahantur. Quamobrem per omnes te cœlicolas, frater, oro, ab hac me quàmprimum perplexitate diſſolue, Aufer mihi expectationem: quicquid erit æquanimiter feram. Finem facio cum illo, cuius hoc mihi placet inter cætera, Pars beneficij eſt quod petitur, ſi bellè neges. Vale.

FRAN. PETRARCHA AD LÆLIVM SVVM, S. Epiſt. XXII.

De violata quadam Virgine.

Impletum eſt planè in nobis, quod de Pōpeio tuo Corneliáque ſua ſcribitur, neutérque recedēs ſuſtinuit dixiſſe, Vale. Sed nec multis inter nos verbis opus erat, quę nil aliud quàm amicorum & paſſionum, quæ in eis habitant,

ſant, notæ ſunt,cùm animi noſtri(licet in ſilentio) viciſſim pateant. Vnum eſt,quod te nunc agere,ſi poſſibilitas adeſt,velim. Iuuenis quidam virginem,cuius amore languebat, ipſa non obluctante, cognouit, matrimonij pactis interpoſitis, idque quod magis in aures tuas intret, neſcio an & in thoro, certè apud thorum accidit. Loci dominus nobilis dicam,an ruſticus,iuuenē ipſum, quem graui & antiquo odio perſequitur,ad capitale ſupplicium vocat. Mulier factum excuſat, nihil ſe contra, quàm optauerit paſſam dicens, & promiſſas amantis nuptias efflagitat. Annuit ille,ſi liceat, ſed carcere concluſus, ſub iniquiſſimo iudice cauſam dicit. Cæterùm vbi compedes amoueantur, ſoluti ambo & ætate & animis & fortuna pares, optatiſſimas nuptias celebrabunt. Hæc vt ad me, indignantis primū populi vocibus, deinde etiam amicorū precibus,&lachrymis perlata ſunt, vt primus omnium occurriſti, à quo morbi talis auxilium peteretur,& nos aliquando, Frater, arſimus, & opem ferre decet ardentibus. Dominum autem noſtrum, & ſi talia ſublimem eius animum non attingant. non tamen vſque adeò ferreum, aut inhumanum reor, vt humanis non miſeratur erroribus. Nec eſt quod parciùs ardere ruricolas ſuſpicemur. In omne genus hominum par imperium habet arcipotens ille puer. Scio apud Virgilium ſcriptum eſſe,quòd

Subita incautum dementia cepit amantem,

Et ſequitur. *Ignoſcenda quidem.*

Sed terret quod in fine ſubiungit:

Scirent ſi ignoſcere manes.

Vereor enim, ne durior ille Bellerephon nihil humanitatis habens,inſuper ira accenſus, ſit ſanguinis ſitientior, quàm oportet. Vtcūque ſuccedat, nos partes noſtras implebimus,ego apud te, tu apud Dominum, vt ipſe à præfato thori domino gratuitum munus, captiuum illum per literas ſuas petat. Cuius nomen & rei geſtæ ſeriem villicus hic noſter, ob hoc vnum ad te miſſus exponet, nihilo narrator vrbanior quàm amator,eſt cuius amentiæ modò veniam poſtulamus. Vale.

FRAN. PETRARCHA AD LÆLIVM SVVM, S. Epiſt. XXIII.

Eloquentiæ vis quanta.

QVid tibi vis dicam? Sic eſt, vt audieram & legeram, nullum eſt tam aſperum ingenium, quod non morum verborúmque dulcedine mitigetur. Sic Africanus meus ille ſuperior, Syphacem regem barbarum atque (vt Liuij verbis vtar) Romanis moribus inſuetum, & quod mirabilius fuit, Haſdrubalem quoque Carthaginenſium ducem, non barbarum modò, ſed etiam immitem Romani nominis inimicũ, inter cœnandũ ſuaui cõuictu, & comi manſuefecit alloquio. Sic Iul. Cæſar Amyclam algis & æquoreis ſpumis aſperſum, nudúmque & inopem piſcatorem, tam leniter fando cœpit, & illius Cæſareæ facundiæ retibus circunuoluit, vt inaudito verborum ſono & ignoti hoſpitis admiratione ſuſpenſus, confeſtim iubente illo, fragilem atque imparem pelagi minis cymbam de tui littoris ſtatione diſſolueret, parendíque ſtudio ſciens ac volens ad interitum properaret. At ne ſemper Africanos, & Cæſares loquamur, ille Philoſophorum princeps Plato, Dionyſium conciliare ſibi potuit, Syracuſium Tyrannum. Archelaum verò Macedoniæ regem Euripides Poëta, nec aut illi tyrannici ſpiritus rigor, aut huic immanitas obſtitit barbarica. vtramque duritiem, ingenio & eloquentia molliuerunt. Et quod huius generis omnia monſtra tranſgreditur, orator Aphthonius ſæuos carnifices ad ſe occidendum miſſos, & iam ſtrictis mucronibus irruentes, blanda oratione compeſcuit, viciſſétque crudelitatem eloquentia, niſi vnus ex eo numero, qui eum loquentem non audierat, cæteris iam digreſſis ſuperueniens: velut aſpis incantatoris voce non audita, virus in illum ſceleſtis miniſterij effudiſſet. Sed quid hominum exempla conquirimus? Vrſos videmus, pardos ac leones, atque alias truces & præualidas belluas blandiciis delinitas, parui domitoris imperium patiẽter excipere, nexus inſuper, carcerẽ, minas & verbera. Volucres cœlo vagas, cõtra primæuã naturæ ſuæ legẽ, humanam

manam ſocietatem anteponere libertati, vitam in vinculis agere, operto capite prærep tóque etiam patriæ natalis aſpectu, famem ſuam nutritoris arbitrio moderari, de illius manibus cibum ſumere, vocem iubentis agnoſcere, clamoribus obedire, ire ad emittentis arbitrium, & reuerti, opimáſque prædas non ſibi, ſed domino reportare. De piſcibus nihil tale (quod meminerim) legi, niſi quod Delphines neſcio qua humano generi familiaritate coniunctos ferunt vnde & Arionem quendam, tergo huius piſcis inſidentem, per tumidos fluctus maris euaſiſſe hiſtorica (ſeu potiùs) fabuloſa narratio eſt. Vectorem ipſum fidibus canentem faciunt, quò nauigationi facilior fides ſit, mulcente aures muſica, & nauigium ſubleuante. Viſum eſt enim, fabulam non admitti, niſi color mendacio quæreretur, gubernaculum, malus, vela, remi deerant, pro his omnibus, vnius muſicæ ſuauitas ſubrogata eſt. Sed quorſum hæc tam peregrina percunctaberis? vt intelligas me ingenium tuum ſummis inſerere. qui non homines, non feras, aut volucres, ſed aquaticum hoc animal educatum inter fontes & flumina, eſcam de ſcopulis eliciens contactu ac ſermone in amicitiam pellexiſti. Rediit equidem ad me ſui immemor, tui memor, cum multa de domino, multa de amicis quærerem, nil niſi de Lælio reſpondebat, illius formam, illius mores, illius linguam; illius denique domicilium atque habitum admirari. Illum mihi quaſi incognitum ruralibus, & terricrepis verbis extollere, de illo mihi ſæpe licet interrumpenti, longiſſimas narrationes texere Cúmque ſæpe Terentianum illud obiicerem. Hui mihi illum laudas? Ille eo magis ab exordio cũcta retexere. Quid plura? Intellexi illico, te tuis artibus meum mihi villicum abſtuliſſe: nec indolui fateor, nec inuidi, ſed obſtupui plus te vna hora quàm me toto decennio potuiſſe. Mirum eſt, niſi tu colloquiis tuis aliquid etiam magicæ artis immiſceas. Nunc igitur captus amore tui, cum his literis iterum ad te redit, ſimul & per te dominicæ interuentionis auxilium ſperans, per quod amicum ſuum, de quo pridie tibi ſcripſi, iã extremis fortunæ laqueis arctatum expediat, niſi iudicis animo, (quod iam ab initio verebar) ad ſupplicium obſtinato non ſit

precibus locus. Fama enim eſt, eum dolore ſimul & inuidia delibati virginei floris inſanire, ad quem ipſe ſitienter (vt memorant) aſpirabat, indignantem grauiter plus in amoris regno pauperis blandicias quàm ſuas ineptas diuitias valuiſſe. Quod ſi accidat, vt obſtructis auribus verba fundantur, domino tamen partus erit integer miſericordiæ ſuæ, tibi beneuolentiæ tuæ fructus, iſte quoque agreſtis amicitiæ ſuæ debitum, me opitulante, perſoluerit. Ille autem amator infœlix, ſi aliter eſſe non poteſt, amoris ſui dulcedinē (quod multi fecerunt) mortis acerbitate penſabit. Hunc ſanè quonam humilium amicorum loco numeres, tuum erit. Ipſe te dominorum ſuorum inter primos numerat, aliquantóque mihi de tua gratia iam, quàm de veteris amici vita videtur ſollicitior. Itaque vt ſe tibi prorſus inſinuet, & allegorico munuſculo animum ſuum ſuauiſſime tibi deditum oſtendat, liquoris omnium molliſſimi olei vaſculum tibi affert, quod ſponte ſua, & (vt aiunt) virginitate ſeruata, nullo premente defluxit è baccis arborum noſtrarum, quæ in collibus iſtis ſunt, vbi poſthabitis Athenis repertricem oleæ Mineruam habitare dicerem, niſi eam iampridem in Ianuenſi littore ad portum Veneris atque Erycem collocaſſem, in Africæ meæ libris. Vale.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBUS,

LIBER IV.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. I.

Montem Galliæ quendam deſcribit.

ALTISSIMVM Regionis huius montem, quem non immeritò Ventoſum vocant, hodierno die, ſola videndi inſignem loci altitudinem cupiditate ductus aſcendi. Multis iter hoc annis in animo fuerat. Ab infantia enim his in locis, vt noſti, fato res hominum verſante verſatus ſum. Mons autem hic latè vndique conſpectus ferè ſemper in oculis eſt. Cœpit impetus tandem aliquando facere, quòd quotidie faciebam, præcipuè poſtquam relegenti pridie res Romanas apud Liuium fortè ille mihi locus occurrerat, vbi Philippus Macedonum rex, is qui cum P.R. bellum geſſit, Hemum montem Theſſalicum conſcendit, è cuius vertice duo maria videri Hadriaticum & Euxinum, famę crediderat. Veró-ne, an falsò, ſatis comperti nihil habeo, quod & mons à noſtro orbe ſemotus, & ſcriptorum diſſenſio dubiam rem facit. Ne cunctos euoluam, Pompo-

nius Mela Coſmographus, ſic eſſe nihil hæſitans refert. Titus Liuius falſam famam opinatur. Mihi ſi tam prompta montis illius experientia eſſet quàm huius fuit, diu dubium eſſe non ſinerem. Cæterùm vt illo omiſſo ad hunc montem veniam. excuſabile viſum eſt, in iuuene priuato, quòd in rege ſene non carpitur: ſed de ſocio cogitanti (mirum dictu) vix amicorum quiſquam omni ex parte idoneus videbatur, adeò etiam inter charos exactiſſima illa voluntatum omnium, morúmque concordia rara eſt. Hic ſegnior, ille vigilantior, hic tardior, ille celerior, hic mœſtior, ille lætior, denique hic ſtultior, prudentior ille quàm vellem, huius ſilentium, illius procacitas, huius pondus ac pinguedo, illius macies atque imbecillitas terrebat, huius frigida incurioſitas, illius ardens occupatio dehortabatur. Quæ quanquam grauia, tolerantur domi: omnia enim ſuffert charitas, & nullum pondus recuſat amicitia. Verum hæc eadem fiunt in itinere grauiora, itaque delicatus animus, honeſtæque delectationis appetens, circumſpiciénſque librabat ſingula, ſine vlla quidẽ amicitiæ læſione tacitus, quicquid propoſito itineri præuidebat, moleſtũ fieri poſſe dãnabat. Quid putas tandem? ad domeſtica vertor auxilia, germanóque meo vnico minori natu; quem probè noſti, rem aperio, nil poterat lætius audire, gratulatus quod apud me amici ſimul ac fratris teneat locum. Statuta die digreſſi domo, Malauſanam venimus ad veſperã. Locus eſt in radicibus montis verſus in Boream. Illic vnum diem morati hodie tandem cum ſingulis famulis montem aſcendimus, non ſine multa difficultate. Eſt enim prærupta, & pene inacceſſibilis ſaxoſæ telluris moles, ſed pene à Poëta dictum eſt; *Labor omnia vincit improbus.*

Dies longa, blandus aer, animorum vigor, corporum robur ac dexteritas, & (ſi qua ſunt eiuſdem) euntibus aderant, ſola nobis obſtabat natura loci. Paſtorem exactæ ætatis inter conuexa montis inuenimus, qui nos ab aſcenſu retrahere, multis verbis enixus eſt dicens ſe ante annos quinquaginta, eodem iuuenilis ardoris impetu ſupremum in verticem aſcendiſſe, nihílque inde retuliſſe, præter pœnitentiam, & laborem, corpúſque & amictum

lacerum ſaxis ac vepribus, nec vnquam aut ante illud tempus, aut poſtea auditum, apud eos quenquam auſum eſſe ſimilia. Hæc illo vociferante, nobis vt ſunt animi iuuenum monitoribus increduli, creſcebat ex prohibitione cupiditas. Itaque ſenex vbi animaduertit, ſe nequicquam niti, aliquantulum, progreſſus inter rupes, arduum callem digito nobis oſtendit, multa monens, multáque iam digreſſis à tergo ingeminans. Dimiſſo penes illum, ſi quid veſtium, aut rei cuiuſpiam impedimento eſſet, ſoli duntaxat aſcenſui accingimur, alacréſque conſcendimus. Sed, vt ferè fit, ingentem conatum velox fatigatio ſubſequitur. Non procul inde igitur quadam in rupe ſubſiſtimus, inde iterum digreſſi prouehimur, ſed lentius, & præſertim ego montanum iter greſſu iam modeſtiore carpebam, & frater compendiaria quidem via, per ipſius iuga montis ad altiora tendebat, ego mollior ad ima vergebam, reuocantíque & iter rectius deſignanti reſpondebam, ſperare me alterius lateris faciliorem aditum, nec horrere longiorem viam, per quam planius incederem. Hanc excuſationem ignauiæ prætendebam, aliíſque iam excelſa tenentibus, per valles errabam, cum nihilo mitior aliunde pateret acceſſus, ſed & via creſceret, & inutilis labor ingraueſceret. Interea cùm iam tædio confectum perplexi pigeret erroris, penitus alta petere diſpoſui, cúmque operientem fratrem, & longo refectum accubitu feſſus & anxius attigiſſem, aliquandiu æquis paſſibus inceſſimus. Vix dum collem illum reliqueramus, & ecce prioris anfractus oblitus, iterum ad inferiora deiicior, atque iterum peragratis vallibus, dum viarum facilem lõgitudinem ſector, in longam difficultatem incido: differebam nempe aſcendendi moleſtiam: ſed ingenio humano rerum natura non tollitur, nec fieri poteſt, vt corporeum aliquid ad alta deſcendendo perueniat. Quid multa? Non ſine fratris riſu, hoc indignanti mihi ter aut amplius inter paucas horas contigit. Sic ſæpe deluſus quadam in valle cõſedi. Illic à corporeis ad incorporea volucri cogitatione tranſiliens, his aut talibus meipſum compellebam verbis: Quod totiens hodie in aſcenſu montis huius expertus es

ſteti. Reſpicio: nubes erant ſub pedibus. Iámque mihi minus incredibiles facti ſunt Athos & Olympus, dum quod de illis audieram, & legeram, in minoris famæ monte conſpicio. Dirigo dehinc oculorum radios ad partes Italicas, quò magis inclinat animus: Alpes ipſæ rigentes ac niuoſæ, per quas ferus ille quondam hoſtis Romani nominis tranſiuit, aceto, ſi famæ credimus, ſaxa perrumpens: iuxtà mihi viſæ ſunt, cùm tamen magno diſtent interuallo. Suſpiraui fateor ad Italicum aerem, animo potiùs quàm oculis apparentem, atque inextimabilis me ardor inuaſit, & amicum, & patriam reuidendi, ita tamen, vt interim in vtroque nondum virilis affectus mollitiem increparem, quamuis excuſatio vtrobique non deforet, magnorum teſtium fulta præſidio. Occupauit inde animum noua cogitatio, atque à locis traduxit ad tempora. Dicebam enim ad meipſum, Hodie decimus annus completur, ex quo puerilibus ſtudiis dimiſſis, Bononia exceſſiſti: & ô Deus immortalis, ô immutabilis ſapientia, quot & quantas morum tuorũ mutationes hoc medium tempus vidit! Infinita prætereo, nondum enim in portu ſum, vt ſecurus præteritarũ meminerim procellarũ. Tempus forſan veniet, quando eodem quæ geſta ſunt ordine vniuerſa percurram, pręfatus illud Auguſtini tui: Recordari volo tranſactas fœditates meas, & carnales corruptiones animæ meæ, nõ quòd eas amẽ, ſed vt amẽ te, Deus meus. Mihi quidẽ multũ adhuc ambigui, moleſtique negotij ſupereſt, quod amare ſolebam, iam non amo: mentior, amo, ſed verecundiùs, ſed triſtius, iam tandem verum dixi. Sic eſt enim: amo, ſed quod nõ amare amem, quod odiſſe cupiam. Amo tamen, ſed inuitus, ſed coactus, ſed mœſtus & lugens. Et in meipſo verſiculi illius famoſiſſimi ſententiam miſer experior:

Adero ſi potero, ſi non, inuitus amabo.

Nondũ mihi tertius annus effluxit, ex quo voluntas illa peruerſa & nequã, quę me totum habebat, & in aula cordis mei ſola ſine contradictore regnabat, cœpit aliam habere rebellem & reluctantem ſibi, inter quas iamdudũ in campis cogitationum mearũ de vtriuſq; hominis

imperio laborioſiſſima & anceps etiam nunc pugna conſeritur, Sic per exactum decennium cogitatione voluebar. Hinc iam curas meas in anteriora mittebam, & quęrebam ex me ipſe. Si tibi fortè contingeret per alia duo luſtra volatilem hanc vitam producere, tantúmque pro rata temporis ad virtutem accedere, quantum hoc biennio per congreſſum nouæ contra veterem voluntatis ab obſtinatione priſtina receſſiſti, nónne tunc poſſes? Et ſi non certò, at ſaltem ſperans, quadrageſimo ætatis anno mortem oppetere, & illud reſiduum vitæ in ſenium abeuntis æqua mente negligere? Hæc atque his ſimiles cogitationes in pectore meo reputans, Pater, de prouectu meo gaudebam, imperfectum meum flebam, & mutabilitatem communem humanorum actuum miſerebar, & quem in locum, quam ob cauſam veniſſem, quodammodo videbar oblitus, donec vt omiſſis curis, quibus alter locus eſſet opportunior, reſpicerem & viderem, quæ viſurus adueneram. Inſtare enim tempus abeundi, quod inclinaret iam ſol & vmbra montis excreſceret, admonitus & velut expergefactus, verto me in tergum, ad occidentem reſpiciens. Limes ille Galliarum, & Hiſpaniæ Pyrineus vertex inde non cernitur, nullius quem ſciam, obicis interuentu, ſed ſola fragilitate mortalis viſus. Lugdunenſis autem prouincię montes, ad dexteram, Ad læuam verò Maſſiliæ fretum, & quod Aquas Mortuas verberat, aliquot dierum ſpatio diſtantia, præclariſſimè videbam. Rhodanus ipſe ſub oculis noſtris erat. Quæ dum mirarer ſingula & nũc terrenum aliquid ſaperem, nunc exemplo corporis animum ad altiora ſubueherem, viſum eſt mihi Confeſſionum Auguſtini librũ, charitatis tuæ munus, inſpicere, quem & cõditoris & donatoris in memoriam ſeruo, habeóque ſemper in manibus, pugillare opuſculum perexigui voluminis, ſed infinitæ dulcedinis. Aperio lecturus, quicquid occurreret: quid enim niſi pium & deuotum poſſet occurrere? Fortè autem decimus illius operis liber oblatus eſt. Frater expectans per os meum ab Auguſtino aliquid audire, intentis auribus ſtabat. Deum teſtor, ipſúmque qui aderat, quòd vbi primum defixi oculos, ſcriptum erat: Et eũt homines admi-

admirari alta montium, & ingentes fluctus maris, & latiſſimos lapſus fluminum, & Oceani ambitum, & gyros ſyderum, & relinquunt ſeipſos. Obſtupui fateor, audiendíque auidum fratrem rogans, ne mihi moleſtus eſſet, librum clauſi iratus mihimet, quòd nunc etiam terreſtria mirarer, qui iampridem ab ipſis gentium Philoſophis diſcere debuiſſem, nihil præter animum eſſe mirabile, cui magno nihil eſt magnum. Tunc verò montem ſatis vidiſſe contentus, in meipſum interiores oculos reflexi, & ex illa hora non fuit, qui me loquentem audiret, donec ad ima peruenimus. Satis mihi negotij verbum illud attulerat, nec opinari poteram, id fortuitò cõtigiſſe, ſed quicquid ibi legeram, mihi & non alteri dictum rebar: recolens quòd idem de ſeipſo ſuſpicatus olim eſſet Auguſtinus, quando in lectione codicis Apoſtolici (vt ipſe refert) primum ſibi illud occurrit: Non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, ſed induite Dominum IESVM CHRISTVM, & carnis prouidentiam ne feceritis in concupiſcentiis veſtris. Quòd iam antè Antonio acciderat, quando audito Euangelio, vbi ſcriptum eſt, Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia tua quæcunque habes, & da pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cœlis, veluti propter ſe hæc eſſet ſcriptura recitata (vt ſcriptor rerum eius Athanaſius ait) ad ſe traxit dominicum imperium. Et ſicut Antonius his auditis, aliud non quæſiuit, & ſicut Auguſtinus his lectis, vlterius non proceſſit, ſic & mihi in paucis verbis, quæ præmiſi, totius lectionis terminus fuit in ſilentio, cogitanti quanta mortalibus conſilij eſſet inopia, qua nobiliſſima ſui parte neglecta diffundantur in plurima, & inanibus ſpectaculis euaneſcant, quòd intus inueniri poterat, quærẽtes extrinſecus, admirantíq; nobilitatem animi, noſtri niſi ſponte degenerans ab originis ſuæ primordiis aberraſſet, & quæ ſibi dederat in honorem Deus, ipſe in opprobrium conuertiſſet. Quotiens, putas, illo die rediens in tergum verſus cacumen montis aſpexi, & vix vnius cubiti altitudo viſa eſt præ altitudine contemplationis humanæ, ſiquis eam non in

latum terrenæ fœditatis immergeret. Illud quoque per ſingulos paſſus occurrebat, ſi tantum ſudoris ac laboris, vt corpus cœlo paululum proximius fieret, ſubire nō piguit, quæ crux, quis carcer, quis aculeus deberet terrere animum appropinquantem Deo, turgidúmque cacumen inſolentiæ, & mortalia fata calcantem. Et hoc quoto cuique accidit, vt ab hac ſemita, vel durarum metu rerum, vel mollium cupidine non diuertat? O nimium fœlix, ſiquis vſquam eſt, de illo ſenſiſſe arbitrer Poëtam:

Fœlix qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, ſtrepitúmque Acherontis auari.

O quanto ſtudio laborādum eſſet, vt non altiorem terrā, ſed vt elatos terrenis impulſibus appetitus ſub pedibus haberemus. Hos inter nudos pectoris motus, ſine ſenſu ſcrupuloſi tramitis, ad illud hoſpitiolum ruſticum, vnde ante lucem moueram, profunda nocte remeaui, & luna pernox, gratum obſequium præſtabat euntibus, interim ergo, dum famulos apparandæ cœnæ ſtudium exercet, ſolus ego in partem domus abditam perrexi, hæc tibi raptim, & ex tempore ſcripturus. Ne ſi diſtuliſſem, pro varietate locorum, mutatis forſan affectibus, ſcribendi propoſitum deferueret. Vide itaque Pater amantiſſime, quàm nihil in me oculis tuis occultum velim, qui tibi nedum vniuerſam vitam meam, ſed cogitatus ſingulos tam diligenter aperio, pro quibus ora, quæſo, vt tam diu vagi & inſtabiles aliquando ſubſiſtant, & inutiliter per multa iactati, ad vnum bonum verum, certū, ſtabile ſe conuertant. Vale.

FRAN. PETRARCHA DIONYSIO SVO, S. Epiſt. II.

Diuitias eſſe contemnendas.

Nil dulcius audierant aures meæ, poſtquam vocem tuam audire deſierunt, quàm quod ad regem vocatus acceſſeris. Rationē (inquit) expecto non poſſum breuiter: itaque longius incipiam. Optauit aliquando tibi genitrix longitudinem dierū innumerabilibus periculis & cala-

& calamitatibus obiectam:aliquando diuitias, humanarum mentium non mediocrem laqueum, ac funeſtam ſarcinam libertatis: aliquando formam corporis, deformitatis animi plerunque materiam. Quid de ſodalibus, quid de nutricula tua dicam? Muliercularum omnium vna lex eſt, inepta cupiunt, ridenda formidant. De patre libet altiora credere. Optauerit ergo filio, quod ait Satyricus: eloquium & famam Demoſthenis aut Ciceronis, quæ, quanti ſæpe periculi plena, vtriuſque exitus eſt teſtis. Multis & inanibus vel tuis, vel aliorum pro te votis fatigatæ ſunt aures Dei: Horum tibi aliquid anxiè non opto. Quare? Quia ſtultum eſt vehemēter appetere, quod poteſt peſſimo fine concludi. Illud bonum tibi cupio, quod mihi beatam vitam, ad quam multi ſuſpirant, pauci perueniunt. Eſt enim ſalebroſum iter atque anguſtū, & difficile, & amœna, ac prona circum deuia. Eſt autem vt in ſagittando, ſic in alia qualibet operatione mortalium, aberrare perfacile, ſignum attingere is demum artificij finis eſt. Idcircò difficilior, quia ad illum vna tantummodò, ad errorem innumerabiles ſunt viæ. Hanc ſanè, quam dico beatam, quanquam ingenioſiſſimis atque doctiſſimis viris fortè aliter viſum ſit, in hoc corporis ergaſtulo mereri quidem vtcunque poteſt labor humanus & ſperare; amplecti autem ac tenere non poteſt. Hoc ergo ſtudio decurritur: finis eſt, vbi quieſcit intentio. Neque nobis hoc ſolis perſuaſum eſt. Quid enim aliud Cicero ſentiebat, vbi ait: Quod hæc vita via eſt in cœlum? Habet tamen interdum illi æternæ quiddam hæc mortalis vita ſimillimum, vt & ſi beata nondum ſit (id enim beatum eſt duntaxat, cui nil valet accidere) iam tamen humanas miſerias longè infrà ſe videat, & in imo ſtans adhuc, ſupernæ fœlicitatis luce reſplendeat. Hoc ſanè non diuitiæ præſtant, non inſanientis vulgi plauſus, non potentia, non voluptas; ſed virtutum comitatus atque animi tranquillitas, ad quam adipiſcendam, diuerſum fortaſſe aliis videbitur: Sed quantum opinio mea fert, nihil æquè adiuuat, ac nobilium ingeniorum familiaritas, & clarorū virorū conuerſatio. Cernis (vt arbitror) quid intendā. Dicā tamē expreſſiùs. Quis in Græcia clarior Themiſtocle? Vt ait Tullius: Ego fidentiſſime. Quis in Italia,

Rex eſt, qui metuit nihil:
Non veſtis Tyriæ color,
Non auro nitidæ trabes.
Et diri mala pectoris.

Nec longè poſt:

Nil vllis opus eſt equis,
Telis, quæ procul ingerit
Admotis nihil eſt opus
Longè ſaxa rotantibus.

hæc ille.

Ad hũc itaque regem (vt principio cõueniat finis) vocatus iuiſti quod vt ille iuberet, & vt tu pareres, quid aliud quàm ſtudiorum ſumma conformitas fecit? Ille quidem, quantum curis ſuis ſolamen aſciuerit, dicerem, ſi apud alium loquerer. Tibi certè ad interni hominis pacem, quam, vti ſæpe querebaris, Tuſcarum rerum fragor impulerat, quà compendioſiùs pergeres, non erat. Congratulor ergo ſeu prudentiæ, ſeu fortunæ tuæ, & vocem, quæ tunc mihi fuit in ore, aliquantò nunc fidentius repeto. Vbi enim fama primum, deinde per literas tuas accepi, te Florentia digreſſum eſſe Neapolim, & mecum, & cum amicis dixi: Dionyſius noſter ad tranquillitatem animi magnis paſſibus contendit, & ad beatam vitam rectum iter ingreſſus eſt. De me autem ſic habe, breui te conſequar. Noſti enim, quid de laurea cogito, quam ſingula librans, præter ipſum, de quo loquimur, regem, nulli omnino mortalium debere conſtitui. Si tanti fuero vt vocer, bene eſt: alioquin fingam neſcio quid audiſſe, vel epiſtolæ ſuæ ſenſum, quam ipſe mihi ſumma hominis incogniti & familiariſſima dignatione tranſmiſit, quaſi dubitans, in eam potiſſimùm partem traham, vt vocatus videar. Et regio quidem ſtylo, quiddã modò plebeium reddidi, fulgore attonitus, nec ęquis ingenij viribus, & lyra (vt aiunt) longè impari. Vale.

FRAN. PETRAR. ROBERTO SICILIAE REGI, S. Epiſt. III.

De Animæ immortalitate.

PRæſtrinxit oculos meos fulgor inſolitus: fœlix calamus viſus eſt, cui talia crederẽtur. Quod primum mi-

ror?Eximiã breuitatẽ,an maieſtatem ſententiarũ,an diuinã eloquij venuſtatem? Nunquã. Rex inclyte(fateor)credidi,rem tantam dici poſſe,tã breuiter,tam grauiter,tam ornatè, nec iam tale aliquid ex humanis ingeniis expectabam. Equidem vt conſtaret te corda hominum in manibus habere, quo tota illuſtrium Oratorum ſuſpirat intentio,legentis animum tam variis affectibus impuliſti, vt ſine luctamine in omnem partem ſtyli,tua veſtigia ſequeretur volubilitate mirabili. Ecce enim in prima ſobrij fronte ſermonis,dum ſummam humanæ miſeriæ,acerrimáſque moleſtias laborum,& neceſſitatem mortis acerbiſſimam,tractim ex radicis labe ramis ac frondibus obrepentem, magnificentiſſimè deploraſſes,mouebar vſque adeò,vt crebrò inter legendum ſuſpirans & ineluctabili ſorte perterritus, totumque hoc nomen hominis peroſus,penè nec natus eſſe,nec vnquam naſciturus optauerim. Actum erat,& mihi iam tranquillitas omnis exciderat,niſi quæ lætale vulnus inflixerat manus,eadem mox remedium attuliſſet, ſenſi vnum & repentini mœroris, & conſolationis artificem,nec vnquam certiùs, quid eloquentia poſſit,agnoueram. Tam potenter enim paucorum ope verborum,ſub immortalis animæ, futuræque reparationis obtentu, ægrum atque labantem animum erexiſti,vt gaudio mihi fuerit, genitum eſſe mortalem. Nam quid beatius excogitari poteſt, quàm exutum veſte corporea, & de compedibus iſtis explicitum, ad illam diem exactis temporum curriculis peruenire, quæ nos abſorpta morte immortalitatem induat. Reparans indiſſolubiliter, ac reformans putrem & ſemeſam tineis, atque vndique fluentem tunicam carnis noſtræ? Quam ſpem; & ſi Philoſophorum gentilium nullus attigerit, vetuſtiſſima tamen eſt immortalitatis opinio, nec noſtris ſolum,ſed illis etiam probata,quibus CHRISTI nomen inauditum eſt. Præter Epicurum enim, & neſcio quot ex illo infami grege,immortalem eſſe animam nemo eſt qui neget. De qua re(vt Pherecydem primũ apud Syrios ſẽtẽtiæ huius auctorẽ, diſcipulúmque Pherecydis Pythagorã,totâque Pythagoreã familiã Socratẽ omneſque Socraticos prætereã) Plato ipſe ſumus vir,clariſſimũ volu-

volumen edidit, quo Vticenſis Cato moriturus, ſuprema illa nocte ſua, pro conſiliario vſus perhibetur, vt ad contemptum vitæ huius animoſior, & ad amorem decretæ mortis accederet. Quam ſententiam poſtea M. Cicero, & in Tuſculano ſuo, & in ſeptimo Reipublicæ diuino genere orationis aſſeruit, necnon & in Dialogo Lælij, qui de Amicitia vera eſt, & in eo libro, qui Cato Maior inſcribitur, defenſionem continens ſenectutis, aliiſque præterea tam multis in locis attigit, vt valdè mihi quidem ſollicitus videatur, ne quem veritas tam comperta prætereat. Sed cui hæc inſipiens loquor? Profectò non modo regum noſtri temporis, ſed Philoſophorum regi. Ignoſce autem quæſo: ſic hactenus me dicendi calor euexit, vt regium dogma, cui plurimum me debere fateor, nō amplecterer, ſolum ſed teſtibus adhibitis confirmarē, quod ita mihi animum affecit, vt ſecurus iam ac ſpei plenus, formidatum gentibus diem mortis diem mortis expectem. Hunc diem tranſuecta neptis tua, quam finis epiſtolæ canit ac prædicat, inuidioſa potiùs, vt mihi quidem videtur, quàm miſerabili ſorte defungitur. Quāuis enim ab ipſo ætatis, & formæ flore ſubtracta ſit, publica ferè totius orbis querimonia, multiſque præcipuè populorum vtriuſque regni, & vnde ortum, & in quod tranſlatum illud rarum & eximium decus erat, lachrymis ac lamentis. Ipſa tamen fœlix eſt, non ſolùm, quòd ad æternæ vitę delicias perhorrificū illud mortis limen ingreſſa eſt: ſed etiā, quod tu eā nobiliſſimo elogio omnibus ſeculis illuſtraſti. Quis enim mortuā, imò verò, quis nō glorioſiſſimè viuentē dicere audebit, quàm Deus in cœlo, tu in terris viuere voluiſti? O (inquam) fœlix, mulier, ô iterum fœlix, quæ pro vna tēporali vita, eadémque breui & incerta & mille ſemper caſibus expoſita, duas æternitates, vt ita dixerim, cōſecuta eſt, quorū alteram cœleſti, alterā terreno regi, illā CHRISTO debeat, hāc Roberto, ingentia duo munera, munificētiſſimis largitoribus accipiens, eò fœlicior videri debet, quòd in cœlo, & in terra, gratiam digniſſimis relatura eſt. Plurimum enim ex perſona tribuētis muneribus ipſis accedit. Multum intereſt, à quo beneficium acceperis, & cui proinde ſis obnoxius.

Sanè quæſitam illi cœlitus immortalis conditionem, beatiſſimámque vitæ mutationem ſileo, nec ineffabilia proſequentem deſtituant vires, quanta demum gloria eſt, quam tu ſibi ſupremis laudibus peperiſti. Certè dum illud tuum ſiue epigramma, ſiue epitaphium dici mauis, quod æternè manſurum eſſe confido, nuper defunctæ neptis memoriam celebrabit, ſemper illa tecum, & cum clariſſimis omnis æui nominibus viuet. Erunt qui mortem immaturam, & iacturam modici temporis tali cupiant compenſaſſe panegyrico, quique quod de Achille dixiſſe fertur Alexander Macedo, ſuſpirantes dicant, O fortunata, quæ talem præconem tuæ virtutis inueniſti. Sed iam metuo, ne prolixitas in faſtidium vergat, elegantiſſima quoque breuitas tua, ne longiùs vager, admonet. Subſiſtam igitur, Deũ orans, cunctóſque cœlicolas, vt Serenitatem tuam, geminis tam bellorum, quàm ſtudiorum laureis ornatam, diu iubeant in ſtatu fœliciſſimo florere. Vale.

FRAN. PETRARCHA PEREGRINO MESSANENSI, S. Epiſt. IV.

Obitum amici deplorat.

Grauiſſimam querelam epiſtolæ finibus non cõprehendam, differre compulſus ſum. Nõ eſt viſitatum animi mei vulnus, aut vulgato medicamine reuelandum altiùs in præcordia deſcendit: obſeruauit enim nocendi locum ac tempus, & toto pondere ferox incubuit fortuna, Thomámque meum, nunquam mihi ſine lachrymis nominandum, eximio flore, raræ indolis, fructus vberrimos & magna rerum incrementa pollicitum, primò, ut ſic dixerim, ætatis verè præripuit; cuius immaturo obitu ipſi mihi, fateor, mortalia cuncta viluerunt: Video quanta rerum noſtrarum firmitas, quid mihi nunc ſperandum ſit, exemplo coniunctiſſimi fratris admoneor, vna ætas erat, idem animus, ſumma ſtudiorum paritas, incredibilis identitas voluntatum. Vnum eramus, vno calle gradiebamur, vnum terminum petebamus, vnus labor, vna ſpes, vna erat intentio, vnus vtinam finis eſſet Hanc acerbiſſimam fati vim deflere mecum, & profundiſſimo

ſimul

ſimul vulneri meo paria, ſi poſſum, adhibere remedia, méque ipſum meis literis & iuſto volumine cōſolari propoſitum eſt mihi. Fecit hoc primus in morte dilectiſſimæ filiæ M. Cicero, diuino ille quidem, & inacceſſibili quodam ſtylo: fecit idē multis poſt ſeculis in morte fratris Ambroſius tentare libet, modò per occupationes liceat, quid in amici morte poſſit ſtylus humilior. Interim epigramma, quod poſtulas, vdum fletu accipe, placet, vt ſuper ſepulchri lapidem breue carmen, & ſuper amici corpus dolor meus emineat. Vale.

Indolis atque animi fœlicem cernite Thomam
Quem rapuit fati præcepitata dies.
Hunc dederat mundo tellus vicina Peloro,
Abſtulit hæc eadem munus auara ſuum:
Florentémque noua iuuenem virtute repentè
Succidit miſero, mors inimica, mihi.
An-ne igitur grates referam pro munere tanto
Carminibus Siculum littus ad aſtra ferens?
An-ne gemam potiùs ſimul indignérque rapinam?
Flebo: nihil miſeris dulcius eſt gemitu.

FRAN. PETRARCHA IACOBO MESSANENSI, S. Epiſt. V.

Obitum amici conqueritur.

POſt Thomam meum, fateor, mori volui, nec potui: ſperaui, ſed eluſus ſum, nec ignoro, quid ſi hoc audiat, reſponſurus ſit Anneus Seneca. Fruſtrà ſcilicet optari, quod in manu poſitum noſtra ſit. Ego verò in multis hominis ingenium probans, ab eodem tamen in multis, & præſertim in hac præcipiti ac temeraria opinione, diſſentio, quam non ſolum noſtris, ſed Philoſophorum quoque gentilium teſtimoniis, & auctoritate conuincere, non operoſa diſputatio eſſet, ſed modò non id agimus. Igitur vt ad rem veniam, infœliciſſimis rumoribus affecto, & optima mei parte amiſſa, vitam ſine illo verè ſolitariam atque anxiam peroſo, peropportuna febris affuit: qua duce, lętus vſq; ad ipſū limē mortis acceſſi, ſed cum tranſire vellē, in forib' ſcriptū erat: Noli adhuc,

nondum venit hora tua, continui gradum, & repulſus inde mœſtus ad vitam redij. Atque ita ſum, vt facilè cernentibus appareat, me inuitum viuere: viuo tamen, quod omnes metuunt ſolus ſperans, & dolorem meum breuitate conſolor. Scio enim quod mihi cum morte fœdus, quod cum carne commercium, vtinam ſic mihi, quantulumcunque vitæ ſupereſt, contingat agere, vt omnibus horis in promptu, &(vt dici ſolet) in numerato habeam, quod debeo, ſitque quod ait Pſalmiſta: Anima mea in manibus meis ſemper, Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt VI.

Super morte fratris amicum conſolatur

VRget dolor, hortatur charitas vt ſcribam aliquid, ſola deſperatio profectus dehortatur. Credo enim, recentiſſimum adhuc animi tui vulnus talibus auxiliis non egere, vincet dolor, vincet amor, cedet deſperatio, inſitæ deuotionis imperio damnatum, ſæpius & abiectum reuertor ad calamum. Sic enim, etſi nihil amplius, tantiſper euaporabit iſte, qui me intus vrit & prægrauat calamitoſæ mentis affectus: atque vtinam mœrori tuo non intempeſtiuus & inoppportunus conſolator acceſſerim. Scio irriſos à Tyberio principe Ilienſium legatos, quibus cùm ad eum conſolandum in morte filij aliquanto ſeriùs veniſſent, mandatis expoſitis, reſpondit: Etiam illorum vicem ipſe dolere, quod egregium ciuem Hectorem amiſiſſent. Sed non ea tibi mens eſt, neque hi mores, notiſſima tua eſt pietas, peruulgata humanitàs, non in tuos modò, ſed in omnes. Itaque nō ſum neſcius, quot gemitus, iam fortaſſis vel animi virtute compreſſos, vel tractu temporis parumper abſterſós, hoc ſim ſuſcitaturus alloquio. Nunquam etenim caſum tuum verbis extenuare tentabo, illud potius fatebor, nullum ex omnibus, quos ego quidem viderim, de quibus audierim, aut legerim, plus vnius morte fratris amiſiſſe. Vide quantum lachrymis indulgeo & quàm latum ſuſpiriis iter pando, dum extirpandis ſi dabitur, totius morbi radicibus ſum intentus. Fluant interim quacunque libet, dum meminerint, iiſdem mox tramitibus obſtruſis, non licere am-

re amplius niti,& , qui luctuoſarum mentium mos eſt, alias atque alias dolori rimulas conquirere. Magnam igitur in primis, quandam & inſignem iacturam accidiſſe tibi video, talis & tam dilecti fratris interitu. Verum tunc ego, infinitam & inextimabilem iudicarem, quando mors illum extinxiſſet, & non ſpatio modici temporis ſeparaſſet. Atqui dum hic fuerat, quantulam vitæ ſuæ particulam ſub oculis tuis egit? Computa, oro, tempora, quod auidiſſimè faciunt amantes, & ab vltima repetens infantia vſque ad hanc ætatem, memori animo percurre. Iam ille procul à patria genitus, & ſub illo glorioſiſſimo patris exilio productus in lucem, primos vagitus edidit in terra longinqua, ſpectatæque indolis puer, tenerioris vitæ annos, vel ſine te, vel ſi tecum egit, ea tamen erat amborum ætas, quæ nec veri iudicij capax eſt, & ſolidi amoris fundamenta non recipit. Ita vel ſemper eatenus abſens fuit, vel abſenti ſimillimus, Mox vbi adoleſcentiæ fines attigit, incredibili quodam amore literarum, quarum haud temerè quiſquam fuit appetentior, nunc per Italiam, nunc per Gallias, longè latéque peregrinatus eſt: ita dum anhelans, ac per diuerſa terrarum generoſam ſitim ſatagens extinguere omnibus fermè ſtudiorum fontibus immergitur, vſque ad virilem ætatem ſpontaneum ipſe ſibi indixit exilium. Poſt hæc ſola virtutis admiratione facillimè diſpenſante, ante annos ad Epiſcopatū eſt prouectus, quē ſic geſſit, vt tantum virū nō altiori ſolio ſedentē cernere, cūctos bonos puderet, præter eum ipsū, qui ab omni ambitionis aut auaritię ardore liberrimus & ſorte ſua lætus, Epiſcopalē gradum inſigniter honeſtabat, atq; altiorē non modò nō optabat aſcēsū, quin potius deteſtabatur atq; oderat, & velut præcipitij ſedē illud ſupremę fortunæ faſtigiū perhorrebat. Cuius rei, cùm totius vitæ tenor, atq; vnus sēper ſecretioris textus eloquij, in quo celſum illū ac tranquillum animum videbamus, tū præcipuè teſtis eſt grauitatis ac modeſtiæ, contemptúſque terrenarum rerū plena epiſtola, quam manu propria nouiſſimis vitæ ſuæ tēporibus ad te ſcripſit, quámq; dū relego, nūquā ſine iucūdis lachrymis facio. Eſt enim apud me, quē illius & cuſtodia & reſpōſo

dignum credidiſti, nunc etiam; & præſentem ſpectare, & viuas voces audire mihi videor. nec magnopere vllas requirere Philoſophorum ſcholas, tam plene ibi pauciſſimis verbis abſoluit, quæ ad ſobrietatem pertinent, & ad beatam vitam, atque inter cætera (mirum dictu) cum de eo attollendo altius aſſiduè agerent, religioſiſſimo iureiurando interpoſito affirmat, ſe ſupra quàm credi poſſet, rebus ſuis eſſe contentum, nec vllo pacto altius aſcenſurum, & in quo tunc erat ſtatu mori ſe, non ſperare tantum, ſed optare. Aſcendiſſet autem vel inuitus, quò eum & ſanguinis claritas, & merita trahebant, niſi olim, quæ mentes curialium poſſidet, obſtitiſſet inuidia, & nunc poſtquam ea iam gloriæ ac virtuti ceſſerat, virentiſſimæ iuuentutis curſum medio calle mors obuia præuertiſſet. Sed ad ordinem reuertor. Factus Epiſcopus, commiſſi muneris exactiſſimā curam habens, te quàm primum relicto, ad ſedem propriam maturauit, nec eum tanta rerum locorúmque mutatio exterruit. Inter Romanas opes ac delicias enutritus, ad Pyreneos ſaltus, ſereniſſima fronte & æquiſſimo animo tranſiuit: ita vt aduentu eius non tam ſua quàm locorum facies mutata, nec tam ipſe in Vaſconiam, quam Vaſconia omnis in Italiam tranſiſſe viderentur. Quod iter ego ſecū egi, & me fœlicem recordatio ſola facit. dum memini & manſuetudinem in ea fortuna, & humilitatem in illis tot naturæ dotibus, & honeſtatem in ea ſpecie corporis admirandam. Denique dum in animum redit illa cærimoniarum omnium iugis integritas, atque illa iuuenis pontificis optanda potius ſenibus quàm ſperanda grauitas, ſicubi errantem audieris, interrumpe. Toto quidem illo tempore germanum amantiſſimum non vidiſti: at inde rediens, ſubſtitit fortaſſe, vſurus aliquando fratris exoptatiſſimo conuictu. Speraſſe quidem id illum reor: nam optaſſe certus ſum, ſed ea quæ actus hominum diſpenſat. domina prohibuit fortuna. Siquidem & domus, & patriæ laboribus, ac vocibus excitatus, Romam coactus eſt petere. quo & ego qui tūc longè aberam, ipſum (vt ſcis) dulciter euocantem, te vix tandem permittente ſecutus ſum. Credo id agente Deo, vt geminæ virtutis mirator ac teſtis, pace, belloque illius

proſt-

prouidentiſſimi pectoris conſiliis intereſſem. Septennio in patriam exacto, ea pietate, eáque animi conſtantia, vt reliquiarum ſuarum illum vnicum ſeruatorem Roma recognoſcat, & quod in cineres non tota corruerit, illius etiam nunc cineribus ſe debere fateatur, ad conſpectum tuũ nouiſſimè remeauit. Neque amplius ſubſtitit, quàm vt tibi ſupremum Aue ſimul & Vale diceret. Illicò enim & deſertæ ſedis viduitatem miſeratus, & ſolitudinis auidus, quàm diuturnis populorum concurſibus conpẽſare decreuerat, alioquin ſibiipſi victurus, qui patriæ vixerat, & amicis. Rurſus ad Epiſcopatum ſuum ſeſe contulit, vbi multa cum honeſtate degens, & ſicut antea cæterorum, ſic tunc ſuiipſius victor, vitam ſuam Deo, & hominibus exemplariter commandauit. Anno ibi tandem vix peracto, iuuenis admodum, ab huius vitæ tempeſtatibus, ad quietis portum, & ad fœliciora regna tranſlatus eſt. Recognoſce mecum ſingula, Pater optime, nec de germano colloqui pigeat cum illo, qui in fratre tuo decus ſuum ſibi præreptum luget, & tamen (quod infantibus prolapſis nutrices ſolent) poſt tam grauem caſum, animo ſuo mœrenti, hæc verborum adminicula qualiacunque conquirit. Recenſe mecum igitur fraternæ vitæ tempus vniuerſum, ætatis illum anguſtiſſimam portiunculam tecũ exegiſſe, téque germanam eius dulcedinem ſemper in tranſitu, & vix ſummis (vt aiunt) labiis deguſtaſſe fateberis, & ſi hactenus non luxiſti, iam tandem lugere deſinito. Ego tamen hinc intelligo, & ſcio (fecit enim me taliũ expertum crebra mortis iniuria) ſcio quid mihi nũc, in ſilentio vulneratus, & vlceroſus animus reſpõdet: Túne mihi mortis, & abſentiæ parem conditionem argumẽtaris? Atqui abſentem reuidere cum deſiderio ſperabam, vbinam degeret noueram, aſſiduiſque rumoribus onus ſolabar abſentiæ: nunc verò & ſolamen illud, & ſpes omnis intercidit. Mihi autem, fateor, nihil omnino morti ſimilius, quàm abſentia videretur niſi in morte certiora quædam ſolatia reperirem. Vtraque quidem corpore ſegregat, animo neutra diſiungit. Verum ſuſpendit abſentia, & ſemper anxias mentes habet, quibus mors omnem ſuperuacuam curam demit. Quis enim fratres abſentes,

præſertim vel amico. habere. & ſecurus eſſe poterit, niſi qui caſuum humanorum omnino neſcius, fortunæ vim atque inconſtantiam non attendit? De ſe alij viderint; ego quidem, ex quo hîc ſum, nunquam meorum literas, niſi tremens, & pallidus accepi: & poſtquam omnes bene valere nunciatum eſt, adhuc curis non exoneror. Quis enim me certum facit, ne dum per alpes ac maria ad manus meas ſcripta peruenerint? Aliquid forſan inciderit aduerſi, quod in ictu oculi fieri ſolet, nec pudebit apud te familiariter gloriari, multum me in hoc temporis ac ſtudij poſuiſſe, vt aduerſus repentinos caſus armatũ, ac præparatum animum haberem vtque ad id, ſi quo modo poſſem, peruenirem, quod ait Seneca: Sapiens ſcit ſibi omnia reſtare: quicquid factum eſt dicit; Sciebam. Ego verò, cum in aliis innumerabilibus, tum in hoc præcipuè ſentio, me nec eſſe ſapientem. quod vſque ad hoc tempus hanc vnam ſarcinam prorſus deponere nullo ſtudio valuerim, iſtam ſollicitudinem tibi mors eripuiſſe debuit: &, niſi magnitudine animi tui fallor, eripuit. Scis vbi frater tuus eſt & qualiter ſibi eſt, neque iam ſtatus ſui veritatem ſolitam pertimeſcis, ſi iuſtitia, ſi fides, ſi pietas, ſi charitas viam ſternit ad ſuperos, ſi terrenis laqueis expedita mẽs, liberiore ſurſum tollitur volatu. Si bonis & bene creatis ſpiritus ſedes vltima & æterna cœlum eſt, illuc fratrem tuum aſcendiſſe confidimus, & ſi qua eum mortalitatis noſtræ contagia, quod profectò non ſuſpicor, retardaſſent, in via eſt & iam ſolitus atque alacer feſtinat ad patriam. Cæterùm vbicunque eſt, ſæpe ad te oculos reflectit, orátque ne fœliciſſimam profectionem eius, gemitibus tuis impedias. Nec te videndi fratris deſiderium torquere debet, videbis eum ſuo tempore multò auguſtiorẽ ſolito. multóque lætiorem. Quid ni cùm ego adhuc eum videre non deſperem? Alioquin, fateor, inconſolabiliter angerem. Quis enim mihi Catholico quamuis peccatori, ſpem negauerit, quam gentiles homines habuiſſe comperio? intelligis quid velim. De Catone loquor & Socrate, quorum in hac parte ſententias annotare nõ attinet, quas multò tibi notiores arbitror eſſe. quam mihi. Non igitur mors auferre, ſed differre potuit fraterni vultus

aſpectum,

aſpectum, quem licet in perpetuum abſtuliſſet, non tamen immoderati luctus viro digno eſſet occaſio. Nam ſiue illum defles vitæ laboribus ac periculis liberatum, & vide, oro, ne inuidentiæ potius dici poſſint, quam cõpaſſionis lachrymæ, ſiue teipſum tanto præſidio ſpoliatum, & dulciſſimo iucundiſſimóque comite in medio peregrinationis huius calle deſertum dicis. Et vera quidem ſed nequaquam ſufficiens cauſa eſt, vt egregios animo, propriæ calamitatis afflictione deiicias. Accedit, quod dãni tui memoria, quotiens ante oculos mentis redit, totiẽs diuinæ liberalitatis admoneat æquiſſimum eſt. Ingratus enim eſt, qui ablati memor, obliuiſcitur accepti. Proinde vbi animum pupugit acerba illa cogitatio: Heu qualem fratrem amiſi, leniat illa iucundior: O quantum fratrem habui, imò verò quantum fratrem habeo, & in æternum habebo. Licet ille, donec ſibi ſimul, & mihi, & patriæ, & mundo neceſſarium fuit breuem hîc moram traxerit: dũ verò ſibi vni expedientiùs eſſe cœpit ab his malis ſeparari, eripuerit illum Deus, ei ſcilicet conſulens, & nõ nobis. Imò forſan & nobis. Quis enim ſufficit abditas, & imperſcrutabiles dominicæ præſcientiæ cauſas, aut exitus contẽplari? Dicente, niſi fallor, Apoſtolo Sẽſum Domini quis nouit? Aut quis conſiliarius eius fuit? Quis nam hominũ iudicare audeat, an cuicunque mortem alterius deploranti non ſatis propriè dici poſſit, quod in tabellis reddito reſponſo, patri olim in morte filij dictum eſt tribus his verſiculis:

Ignaris homines in vita mentibus errant.
Euthynous potitur fatorum numine læto.
Sic fuit vtilius extingui ipſique tibíque.

Calcitrat aduerſus ſtimulum humana temeritas, & implenti fato ſuperbiæ ſuæ cornibus obluctatur ne quicquam, niſi vt grauius victa ſuccumbat. Quid enim ego nunc deuotis inanibus, de gaudio aut querelis hominum loquar? Latet altè veritas abſcondita, caliginoſa nube circumcludimur, caſu regimur, cæci cæcis ducibus innitimur. Nec quid optandum, metuendúm-ve nobis ſit per vmbrã carnis agnoſcimus, bonis noſtris ingemiſcimus, miſeriis exultamus, ſine delectu flemus ac ridemus.

Suam quiſque ſententiam ſequatur. Mihi errorum maximus videtur, quod non liberè nos & noſtra Deo committimus, quod aliquam in noſtris conſiliis ſpem habemus, totiens decepti, quod tanto huius caduci corporis amore detinemur, vt vix aut æquanimiter hinc exire valeamus, aut noſtros exeuntes aſpicere: quaſi ad nihil aliud nati ſimus, quàm vt inter mundi fluctus, & ludibria fortunæ perpetuo turbine iactandæ carnis noſtræ tenaciſſimo limo, ac ſordibus hæreamus. Quod profectò non accideret cogitantibus votorum noſtrorum multiforme periculum. Breuis eſt equidem in primis vita, & fugaciſſimũ vitę tempus, rerum humanarum inquietum aduerſis flatibus & procelloſum pelagus rari & vix hominibus acceſſibiles portus, ſcopuli vndique innumerabiles, inter quos difficilis prorſus & ambigua nauigatio eſt. Iam vix vni contingit ex millibus, vt integer enataret. Sic nos fortunæ imperium exercet in omnes gradus hominum pari iure graſſantis; ita in quiduis obuium cymba fragilis noſtræ mortalitatis alliditur. Et poſſumus inter hæc, nobis aut noſtris longiuſculam vitam, imò (vt veriùs dicam) longius periculum optare? Fingatur aliquis tam benigno ſydere, tam propitia fortuna, tam denique fauente Deo iter hoc ingreſſus, vt nihil ei poſſit aſperum moleſtúmque contingere Rem impoſſibilem, & inauditam ſeculis fingi iubeo, nec ideò tamen, quamuis periculum abſit, aberit metus, & idcircò fortaſſe non infœlicius nec inconſultius foret, modò noſtri eſſet arbitrij. Sicut in ęquore ſuſpecto, nautæ ſolent circumſpecti clauum flectere, diúque ante ſolis occaſum vela ſubmittere ſic in vita portum petere, & adhuc florenti ætate atque animo virenti, & valentibus membris, mori priùs quàm eò peruentum ſit, quò ſaltem vita longior perducit, ad vltimas ſcilicet anguſtias ſenectutis, inter quas arctati quidam & vixiſſe dolent, & mori metuunt, & totiens votis exoptatum tempus accuſant, denique quid velint, & quid nolint, neſciũt, tanta eſt diſcordia. Hæc & his ſimilia cogitantes abſtinere decet, ne decretum cœleſte ſeu mortis feſtinantiam accuſemus: alioquin pro nobiſipſis tantum modò conqueri videbimur & affligi. Ego enim non dubito, ſacræ memoriæ

moriæ fratrem tuum nec plus vixiſſe quàm neceſſe ſibi fuerit,nec minus & opportuno tempore reuocatum,etſi multis, inter quos mihi miſero, diu antequàm vellemus,aut ſuſpicaremur,abſceſſerit.Piget opinari in te, ne dicam conſolari, illos molliſſimos plebeiarum gentium affectus.Vt quid tam longè poſitum mors abſtulit? quare patrio caruit ſepulchro? cui videre non contigit expirantem? Qualia apud Poëtam etiam ille vir fortis,ſed nimis ſemper pronus ad lachrymas,videtur lamentari.

------ te amice nequiui

Conſpicere,& patria decedens ponere terra.

Vulgata non ingeram,nec quanta ſit terræ totius exiguitas Geometricis demonſtrationibus nitar oſtẽdere,quod vndecunque digreſſo vna eſt ad cœlum via, quod non ſolùm omne ſolum forti patria eſt,ſed omne homini natale ſolum. Quis enim iſta non nouit? Illud potiùs dicam, vtrumque conſultò diuinam ſtatuiſſe prouidentiam. Primum ſcilicet, vt duabus longè licet imparibus vrbibus, ab eo dum vixit ſingulariter exornatis, ambæ quidem defunctum viriliter partirentur: & Roma ſui ciuis perpetuam & immortalem famam, Lombarienſis eccleſia,veneranda pontificis oſſa ſeruaret,nullum, niſi fallor augurio, celebriorem titulum omnibus ſeculis habitura:ſi tamen id illi proprium ac perpetuum permiſeris. Audio enim te de transferendis Romam reliquiis cogitare,quod ſuadere, nec diſſuadere propoſitum eſt, ne illum aut Vrbi, in qua ciuis,aut Eccleſiæ in qua canonicus ſum,inuidiſſe videar.Secundum,vt vno ex nobis aſtante, qui abeuntis amplexus ſupremáque verba perciperet,cęterorum luminibus parceretur, quoniam, ſicut experimento deprehenſum eſt,mitiora ſunt aurium quàm oculorum vulnera.Longior ſum in hoc ſermone quàm oportet,téque contra omnes inſultus armis longè validioribus inſtructum,nihil in eo,quod laudes, præter fidem reperturum ſpero:Sit verò iam finis, conquieſcant gemitus,areſcant lachrymæ,ſileant lamenta.Noli fratrem tuũ mortuum extimare: viuit enim. At nos quotidie morimur,nec ſẽtimus,& vel mortẽ(O cæcitas)veræ vitæ principium formidamus? Vt viuens itaque non luctibus,ſed

cogitationibus tuis & colloquiis interſit, prohibe in aula tua illud puſillanime ſilentium, quod pleríque in luctuoſis domibus obſeruant, defunctorum nomen, ceu triſte aliquid abhorrentes, imò verò nunc reſonet glorioſum illud nomen, & latè ramos porrecturum apud te radices agat: præſertim quia inuidiæ nebulam, quæ excelſos viros libenter inſequitur, ſepulchra non metuunt, & ſi multos, quos domus ac forum odioſos & obſcuros fecerat, claros & amabiles buſtum fecit, quid de hoc ſperem, cuius & ſuauiſſima ſemper & præclariſſima fuit vita? Et ſi quid ſuperlatiuo altius, mors quoque præclarior. Ille etiam, obſecro, vulgaris abuſus, quem in multis, ſed in Romanis meis præcipuè notaui, atque interdum caſtigaui, à limine tuo procul exulet. Solent enim nullum defunctum nominare ſine præfatione miſeriæ: Ille infœlix, ille malè ominatus: & ſubdunt tandem ipſum inexpletum nomen vix primis ſyllabis intellectis. At verò germanus tuus fœliciter hic vixit, fœliciùs hinc abiit, nunc alibi viuit fœliciſſimè, & ideò pleno ore proferendus eſt. Apud Lucanum morientis Pompeij verbum eſt,

Non fit morte miſer.

Eleganter: alioquin omnes qui nati ſunt, miſeri quique omnibus ſeculis naſcerentur. Poſtremò vnũ hoc iterum & iterum admoneo, quoſdam viros egregios, quorum nomina tibi inculcanda non credidi, nulla re amplius laudatos quàm quòd ſuorum mortes forti animo tulerunt. Quod tibi eo ſtudioſiùs aduertendũ eſt, quoniam, ſi circunſpicis, videbis actus tuos in exemplum trahi, te in eminenti ſpecula collocatum, atque in te omnium oculos eſſe defixos. Hoc tibi laborioſum decus, & ampliſſimi generis maieſtas, & retroactæ vitæ moderatio peperêre. Vale.

FRAN. PETRARCHA LÆLIO ſvo, s. Epiſt. VII.

Obitum amici deplorat.

NImis viximus, Læli chariſſime; moriendum fuerat, antequàm præriperet nobis Deus benigniſſimum domi-

dominum,& indulgentiſſimum patrem noſtrum, vtilem mundo, nobis neceſſarium, patriæ glorioſum, longæui patris baculum, ſolamen ſororum, fratrum lætitiam, amicorum ſpem, hoſtium terrorem, morum ſpecimen, virtutum templum, honeſtatis imaginem, literarum hoſpitē, ſtudiorum amatorem, ingeniorum præconem, ac extimatorem rectiſſimum meritorum, nulli inuidum ſpectatum claris viris omnibus, pium, mitem, modeſtum, ſobrium, affabilem, conſtantem, fortem, iuſtum, largum, munificum, magnanimum, circunſpectum. Heu mihi, laudans deficio, nec inuenio quid tantis virtutibus dignū loquar. Aut amore decipior aut ætate hac præradiantem & conſpicuam clarè lucem feſtinatæ nubes mortis obduxit; cuius nuncio accepto, quanta me miſerum circumfuderit eclipſis, ſenſit cor meum, teſtes ſunt oculi mei. Verùm poſt parentis & fratrum lachrymas, nullas vberiores arbitror eſſe quàm tuas: hoc mihi,& animi tui manſuetudo ſuggerit,& vetuſta deuotio, in qua hæreditario iure ſuccedens,& paternis finibus non contentus, longè latéque proceſſeras. Heu quotiens, quantáque dulcedine cogitabam diem illū, quē proximum opinabar, quo ſcilicet mitiſſimis eius literis obſecutus, & ab Apennino in Pyreneū tranſgreſſus exoptatiſſimo eius conſpectui improuiſus aſſiſterē, eíque & Romanā laureā, quam vertici meo (licet indignus) imprimo, quæque iam antè vel audito ſolo, quantæ ſibi iucunditatis è longinquo materiam præmiſiſſet, elegantiſſimū munus & ingenij ſui carmen indicat. Inſuper & noua Africæ meæ fundamenta, duo parua quidem, ſed deuota munuſcula venerabūdus offerrem, præuertit omnipotens deſiderium meum, nec dignus fui, tam lætum,& tam fœlicem diem cernere. Quid verò nunc conſilij capiā? Quid de meipſo ſtatuā? Quid agam? Sæpe mecum hæc cum lachrymis loquor: Quò ire paras infœlix? Is quem petebas abiit: Quē ſequeris? Aulám-ne fratris flebilem & tanto ſplendore viduatam, an buſtum, vbi ſepultæ ſunt ſpes tuæ? Vtrobique moleſtiæ, Parū-ne tibi mœroris attulit caſus, niſi gemitibus tuis obuiā pergas? Et vel hinc te mœrēti agmini mœſtus immiſceas, vel illinc ſuperbi Pontificis barbaricas deoſculeris

manus. Sic ſum, donec tu literis & affectui meo vela feceris, & conſilij vagum firmaueris. Vale.

FRAN. PETRARCHA SENVTIO FLORENTINO, S. Epiſt. VIII.

Famulorum vitia deſcribit.

TRia mihi ſeruorum paria, ſiue, vt modeſtiùs loquar, humilium amicorum, ſiue, vt verius, familiarium hoſtium domi ſunt. Primum quidem ſic affectum, vt alterius nimia ſimplicitas, alterius ſit periculoſa calliditas; ſecundum ſic, vt hunc pueritia, hunc ſenectus reddat inutilem; tertium verò ſic, vt huius furor, illius torpor odioſus ſit: & iuxta illud Socraticum à Cicerone relatum in epiſtolis: Alter frenis, alter calcaribus egeat. Ego autem has inter contrarietates caſtigator olim, nunc ſpectator ſedeo nec eorum propoſitum mutare ſatis poſſum, qui ſeruorum turbas, ceu glorioſum aliquid aſpiciunt, & obſideri ſemper ab his, quos paſcunt, hoc eſt, à domeſticis ſuffoſſoribus delectantur. Indigentiam tibi meam innotuiſſe ſufficit: puto non expectas, vt deprecer, ſicubi forſan humiliori fortuna ſe oſtenderent animus, ætas, mores, ab extremis æquo ſpatio diſtantes. Scio hominem, cui non dicam excellenter, ſed tolerabiliter iſta contigerint, non mihi ſeruum eſſe poſſe, ſed ſocium, ſed dominum. Vereor tamen, ne Pœnicis inquiſitionem tibi committere videar, quam non niſi quingenteſimo anno renaſci ſolitam, ac toto orbe vnicam ferunt, & nobis in occidente poſitis incognitam. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. IX.

De veterum ſcriptis quid ſentiendum.

DIctu difficile eſt, quantum aures meas vulgari feſſas ſtrepitu epiſtola tua, bis terque relecta permulſerit, quæ quanquam tibi verboſa videretur, vt ex fine cognoui, ego tamen in ea nihil præter breuiloquium, accuſaui. Itaque comminationem illam vltimã, quod deinceps compendioſior ſis futurus, inuitus aſpexi: mallem prolixior eſſes: vt libet tamen vt Pater, non te mihi, ſed me

tibi

tibi morem gerere dignum eſt. Sed itá-ne totum in tua manu poſitum erit? an ignoras, quod ſępe conſilio diſſimilis eſt euentus? Audies fortè, quod vel ſilentij auidum loqui cogat. Vis quod minitari videor, iam nunc rebus impleam? Teſtor in primis eandem me de te opinionem gerere, quā de Ariſtotele Macrobius, ſeu illam amor ſeu veritas genuerit, vix te aliquid ignorare poſſe arbitror; Si quid autem vero aduerſum tibi accidit, aut minus præuidiſſe, aut, quod de eodem ait idem, luſiſſe te ſuſpicor. nempe quod de Hieronymo ſcribis. te illum ſacrorum doctorum ex numero prætuliſſe, haud nouum eſt mihi: vetus eſt iam, & latè cognitum hoc iudicium tuum, Equidem fruſtrà de comparatiuis litiges, vbi ad ſuperlatiua peruentum eſt, falli non potes. Optimum, ac maximū erit quicquid elegeris: licet de hac re inter amicum tuū claræ memoriæ Lombericēſem Epiſcopum iacobū, & me crebrò diſceptatum eſſe meminerim, illo per veſtigia tua ſemper vno ore Hieronymum me verò Auguſtinum inter ſcriptores Catholicos præferente. Et ſanè ſi neque veritatem, neque te verear offendere, dicam, Pater, quod ſentio Cum multa, varia & luminoſa ſint ſydera, vt ſit hic Iupiter, his Arcturus, hic lucifer, ſol Eccleſiæ Auguſtinus eſt. Sed hæc (vt dixi) haud magni momenti fecerim, quoniam & electio tuta eſt, libera debent eſſe iudicia At quod ſequitur, te inter mortales Valerium præferre, quis non ſtupeat, ſi tamen ſeriò perſeuerantérque dictum eſt, & non iocandi, tentandíque animo? Si enim Valerius primus eſt, quotus quæſo Plato eſt? quotus Ariſtoteles quotus Cicero? quotus Anneus Seneca, quem in hac re magni quidam extimatores omnibus prætulerunt? Niſi illud fortè Platonem ac Tullium excludit, quod in epiſtolæ tuæ parte perlectum noui, mihi ſtuporis cauſa fuit, vbi neſcio quid cogitans illos poëtas eſſe, & poëtarum choris annumerari oportere dixiſti. Quod ſi loquendo cōſequi potes, plus fortaſſe quā putas ſecundo Apolline & plaudentibus Muſis, magnos duos incolas vmbroſis Parnaſſi collibus addideris. At quid, oro, te mouit, vt id opinareris aut diceres, cùm Tullius in prio-

ribus libris ſummus Orator, in vltimis Philoſophus illuſtris appareat? Sicut autem vbique Virgilius Poëta, ſic Tullius nuſquam, quoniam, vt in declamationibus legimus Virgilium illa fœlicitas ingenij oratione ſoluta reliquit, Ciceronē eloquentia ſua in carminibus deſtituit. De Platone quid dicā, qui maximorū hominum conſenſu philoſophiæ meruit principatū? Cum Cicero & Auguſtinus, & alij quàm plures in omni ſermone, vbi Ariſtotelē cæteris Philoſophis præferunt, Platonē sēper excipiāt, non intelligo quid Platonem faciat poëta, niſi vnū fortè Panetij verbum à Tullio relatum, qui Homerū philoſophorum illū vócat, quod nihil eſt aliud, quā philoſophorum principem, ac talem inter eos, qualis inter poëtas eſt Homerus: Alioquin quid ipſi Tullio dicemus, qui in epiſtolis ad Atticum quodā loco, Platonem ſuū Deū vocat. Omnibus quidem modis id agunt, vt Platoni diuinitatē ingenij attribuant, hinc & Homeri, &, quod eſt expreſſius, Dei nomen. Proinde sūpta hinc occaſione mira dulcedine loquendi de rebus incognitis, in tractatū poëtarū tuus ſermo immergitur, quis qua ætate ſit genitus, quē quiſque ſtyli modū quod poëtandi genus, quē famæ gradū teneat. Longū eſt ſingula perſequi, tā multa nunquā aliis audita, nos omnes diſcendi auidos facundis tuis literis docuiſti. Quòd ſi inter fari aliquid non mihi ſed profeſſioni meæ permitur, miror, quid ita tibi Næuij, Plautíque nomen ignotum eſt, vt quaſi barbaricū neſcio quid locutū putes, quod eos literis ad te meis inſerui, & auſum (vt ait Flaccus) perſonā formare nouam tacita licet admiratione caſtiges. Adeò ſcrupuloſè enim in hac inquiſitione verſaris, vt nihil reſtet, niſi temeritatē meam condēnare, in ſcænam noua & peregina nomina producentē. Frenaſti tamen impetum, & tandem ignorantiā tuā culpare maluiſti: vrbanè quidē ac modeſtè. Ceterùm aliud verba ſonāt, aliud clamat, niſi fallor, intētio. Prorſus mirabile, cū tā familiarē habere Terētiū videaris. Ille enim iā ſtatim à principio in ipſius Andriæ procemio & Næuij, & Plauti, vnà cū Ennio, eodē meminit verſiculo: in Eunucho, & Næuij itidē & Plauti: in Adelphis Plauti ſolius mētionē fecit. Eorūdē quoq; ſimul meminit Cicero in ſene-

ctute

ctute,& Aul.Gellius in noctibus Atticis,vbi amborũ epigrammata deſcribit ſermone vetuſtiſſimo.Sed quid ago? Quis enim, quæſo, vnquã Poëtriæ nomen abſque illorũ nominibus audiuit? Itaque ſtuporẽ tuum ſtupeo, & cum bona venia,pater,obſecro,ne in manus alienas iſta perueniant: quò enim clarior eſt fama tua,eò ſibi ſtudioſius cõſulendũ eſt.Mecum quidem non aliter quàm tecũ omnia loqui potes,& quod ſecum docti faciunt,mutare ac retractare quæ dixeris: at poſtquàm in vulgus dicta peruenerint,ea demũ facultas eripitur,& multorum iudicia ſubeũda ſunt. Ego epiſtolam tuã ad te ſub fida cuſtodia remitto,& hanc illi alligatam mitto,cuius exemplum apud me manebit non ob aliam cauſam, niſi vt ſi quid adhuc reſpondendum duxeris,dum verba verbis confero, memoriam non fatigẽ.Vnum præterea noui & exotici dogmatis inducis(vtar enim plena libertate, quando ſemel non cepiſſe non poſſum) aſſeris Ennium, & Statiũ Papinium coëtaneos fuiſſe.Quis te(oro)Pater,in hanc Chronographiam impulit? Quis à te nunc iſta poſcebat? Atqui exactiùs hoc inquirere, inuenies Ennium ſub Africano maiore, Statium aliquot ſeculis interiectis, ſub Domitiano principe floruiſſe. Habes quibus, niſi fallor, & reſpondere velis,& tam breuiter, vt putabas, non poſſis. Vnum adderem, ſi bona fide veniam dares, quod olim dum in Vaſconiæ partibus adoleſcens agerem, verecundè quidem, vt illam ætatem decuit, tibi ſcripſiſſe recolò, cum vulgaribus ſcriptis tuis offenderer, quæ ad eum, cuius ſuprà meminit, Iacobum de Columna interdum ea tempeſtate mittebas, cuius me amor, ſicut in eas terras traxerat, ſic in Æthyopiam traxiſſet: ſed tunc penè pueriliter, vt qui vix dum ferulæ manum ſubduxeram; tempus eſt, vt iam virilis oratio mea ſit, ita tamen, vt dixi, ſi tu veniam dederis. Quid ais? Rides puto:bene habet,veniam tribuiſti. Audi ergo, Pater, & vide,& inclina aurem tuam, ne qua externa auris interueniat. Tibi enim loquor, & te rerum tuarum iudicem ſtatuo,quæ accuſare videor aliis accuſantibus defenſurus,nec tamen ignarus nimis acrimonioſam & inſolentẽ filij ad Patrem. Epiſtolam reprehẽſoriã videri:ſed amor audaciã excuſet

Ita enim mihi clarum nomen non popularis auræ ſuffragio, ſed virtute contingat, vbi ab ineunte ætate ſingularis quædam mihi tui nominis cura fuit. Hæc me loqui cogit, ne ſi ego tacuerim idem ab aliis audias, vel quod metuendum magis eſt, tacito iudicio lacereris, & quidam iniqui rerum arbitri ampliſſimum ingenium tuum, ex his, quibus ludens te includis, peregrinæ facultatis anguſtiis metiantur. Animaduerti enim te in ſcriptis tuis, omni ſtudio vt appareas niti. Hinc ille diſcurſus per ignota volumina, vt ex ſingulis aliquid decerpens rebus tuis interſeras Plaudunt tibi diſcipuli, & omniſcium vocant innumerabilium auctorum nominibus attoniti, quaſi omnium, quorum titulos tenes, etiam notitiam ſis adeptus. Docti autem facilè diſcernunt, quid cuiuſq; proprium, quid alienum ſit: & rurſus quid mutuũ, quid precarium, quid furtiuum, quid è medio hauſtum, quid à prætereunte delibatum. Memoriam oſtentare pueriles eſt gloria: viro, vt ait Seneca, captare floſculos turpe eſt, quippe quem fructu deceat gaudere non floribus. Tu verò in hac ætatis parte venerabilis, & in tua profeſſione clariſſimus, imò, vt non ſemper pungam, ſed interdum vngam, ſolus ſine exemplo noſtri temporis, earum quibus es deditus literarum princeps, neſcio quo iuuenili animo, dimiſſis finibus tuis, in alienis pratis ocioſus, & vagans inclinata iam die, interlegendis floſculis tempus teris. Placet ignota tentare, vbi ſæpe viam non inueniens aut vageris, aut corruas: placet illorum ſequi veſtigia, qui ſcientiam quaſi mercimonium aliquod ante fores explicant, cùm interim vacua domus ſit. Certè tuum eſt, ad id potiùs niti, vt ſis aliquid plus quàm videris. Operoſa ſemper & periculoſa iactantia eſt: adde quòd, cum magnus videri voles, innumerabilia incident, quæ te non modò verã ad menſurã redigent, ſed infrà etiã contrahent. Vni ingenio ſatis eſt, vnius ſtudij gloriam mereri. Qui multarũ artiũ ſuperbiunt, aut diuini homines ſunt, aut impudentes, aut inſani. Quis vſpiã aut Græcorum, aut noſtrorum, id præſũpſiſſe memoratur? Nouus mos, noua temeritas, glorioſas inſcriptiones præ ſe ferũt, propter quas (vt ait Plinius) vadimoniũ deſeri poſſit: at cum intraueris, dij

dæque

dæque,quam nihil in medio inuenias. Tu igitur(ſi quid mihi credis)eſto tuis finibus contentus, noli illos imitari, qui omnia pollicentur, nihil præſtant, faciúntque vt omnia contrectando,itaque(vt ait Comicus)intelligẽdo nihil intelligãt.Græcum vetus & ſalutare prouerbiũ eſt: *Quam quiſque nouit artem,in hac ſe exerceat*. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt.X.

De antiquorum auctorum ſcriptis.

Sic eſt,vt putabam. Libertas irã peperit, veritas odium, admonitio faſtidium, ſed quid agam? verba non redeunt.Blandior fuiſſem, ſi te blanditiis delectari crederem, imò verò ſeuerior, & hunc ipſum affectum in viro forti fœmineum liberius arguiſſem: nunc quoniam (vt video)amicitiæ inimica libertas eſt,fortè conſultiùs agerem,ſi tacerem. Sed id quoque permetuo, eſt vbi ſilentium bilem mouet,Loquar ergo,ne rurſus offendam,ſed tam breuiter, vt coactum noueris Primum ego te iudicem feci omnium quæ dixi,aut dicam, tu ſententiã breuem fers,erraſſe me in quibuſdam,in multis,in omnibus. Gaudeo equidem me potius erraſſe quã te, eo quòd apparatior eſt omnis in luce deformitas,& error in ſene deſperatior: ſed tamen eſt aliquid, quod amplius requiram. Ades ergo,ad tribunal tuum prouoco nullis aſſeſſoribus opus eſt, ſolus. Sed tu Hieronymum præfers Auguſtino? Hoc ſciebam,ſed eam, quam affers iudicij rationem, profiteor me non intelligere.Quid enim,quæſo,ſibi vult quòd ais, non te illum propterea prætuliſſe, quia ſit maior,ſed quia fructuoſior Eccleſiæ,quod in quodam opere tuo probaſſe te dicis diſputatione longiſſima, quam vellem literis inſeruiſſes: ſed profectò vel nuncio peperciſti,vel epiſtolę: quod tamen ad huiuſce rei probationem præcipuum erat, addidiſti, hoc ſcilicet Auguſtini ipſius auctoritate concludi? Sed an ignoras, quòd in generali ſermone perſona loquentis excipitur? Quid verò(inquis) ſi Auguſtini aperta confeſſio eſt ſibi Hieronymum præferentis? Quis non videt,quid adhæc dici debeat? hoc,inquam, vnum eſt, in quo illius ſacratiſſimæ animæ teſti-

monio non ſtarem, cui inſitum ſcio, vt de aliis gloriosè, de ſe autem humiliter & loquatur, & ſentiat. Ego quidem fructuoſi laboris palmam in Eccleſia Auguſtino dabam, haud pertinaciter tamen, velut is, qui nec opinioni nec ſectæ, nec homini vſque adeò ſum addictus, vt abire non poſſim veritate comperta Hoc apud M. Tullium, hoc apud ipſum patrem Auguſtinum didici, quod ipſe apud eundem Tullium ſe didiciſſe non negat. Nam apud Horatium Flaccum,

Nullius iurare in verba magiſtri,

puer valdè didiceram. Quanti autem iſta ſint, ipſe non diſſimulas, qui hac defenſionis parte deſerta, mox ad aliam euadis, dicens: omnibus excuſſis omnino nihil eſſe, quod te in hanc opinionem traxerit, niſi indignã quandam & ſingularem erga Hieronymum ingratitudinem Italorum Hoc eſt illud vnicum patrocinium cauſæ tuæ, hoc eſt (inquam) illud mihi nulla ex parte intellectum intelligibile argumentum. Quænam enim hæc ingratitudo eſt? ſumus, fateor, non erga ſanctos tantùm, ſed erga ſanctorum dominum ingrati, quænam Hieronymo ſingularior, quàm cæteris quærimoniç cauſa eſt? aut quçnam potiùs Italorum culpa, quàm hominum, cùm nec ipſe Italus origine, & ſæpius in Oriente verſatus ſit? Verſa te, pater, hâc illac, ratio, vt arbitror, non erit ſufficiens probare, quod intendis, niſi fortè qui rationis vice fungitur, inſtinctus animi tacitus, & pia magis quàm ex amuſſim trucidata deuotio. Verum iſta prçteruehor, Tam ſacra enim nomina diſputatiunculis peccatoris obſoleſieri, ac quodammodo prophanari, ſacrilegio ſimillimum reor: itaque iam tacere de his cõſultius fuerit: nam pretioſarũ rerũ confricatio atq; colliſio, periculoſa eſt. Ad Platonem ac Ciceronem tranſeo, quos tu ob duas fabulas, morum doctrina, & (vt de altera Macrobius teſtatur) tripartitæ philoſophiæ integritate perfectas, ac procul ab omni metrorum lege, in mediis politicæ ac rerũ publicarũ libris inſertas, poëtas facere niteris. Fruſtrà Macrobius idem ambos excuſat aduerſus inſultãtes, non debere fabulã à philoſopho cõfingi. Ego quidẽ gratulor, & hos Ariſtotelẽ, & Senecã, & Varronẽ (ſi fieri poſſit) in agmine

mine poëtarum cernere: quod fortè non ineptius, de horũ quolibet, quàm de Platone & Tullio dici poſſit. Nã & Ariſtoteles poëtriã de poëtis, & Varro Satyrarũ libros edidit. Seneca autẽ Tragœdias, quæ apud poëtas profectò, vel primũ, vel primo proximũ locũ tenẽt. Sed cur, quęſo, nõ & hiſtriones feciſti, quoniã aliquid forſan in vita ludicrũ dixerũt, aut fecerũt? Præſertim Tullius, cuius tã multa, quæ riſũ moueãt, ſcripta ſunt in Saturnalibus, cum vt Tyro libertus eius de patroni iocis librum ſcripſerit. Cur nõ piſcatores aut remiges, aut tale aliquid, quia forsã aut hami iactu, aut remi tractu in ſolitudine poſiti, animum relaxàrũt? Vis-ne tu mihi caſtrensẽ morẽ ſcholis inferre, vt ſicut vnũ duellũ Torquatos atq; Coruinos fecit, ſic vna oratio poëtã faciat? Perſeuerantia requiritur. Vnus actùs habitu nõ inducit. Hæc hactenus. Nam de Ennio ac Statio in vltima epiſtola nulla mẽtio erat, credo annorũ numerũ in digitos reduxiſti. Poſtremò ad illum longum atque continuũ orationis tuæ textũ, vbi omnibus modis efficere ſtudes, vt iniuſtè monuiſſe videar, quod ingenio tuo nihil imperiuũ ſit, nihil aliud dixerim, niſi quod bene tibi eſt ſi hanc de rebus opinionem habes. O te tuo qualicunque iudicio fœlicẽ: O vtinã hanc me artẽ & docere poſſis, & doceas, qua talia ipſe mihi de me nouerim conflar iudicia. Neſcio enim an melius ſit interdum de errore gaudere quàm ſemper de veritate dolere. Ad id verò, quod me velut iuratę militiæ deſertorem arguis, quoniam cùm maximè florere inciperem, ſtudium iuris Bononiámque dimiſerim, expedita reſpõſio eſt, quæ tibi & ciuitatem illam, & ſtudiũ ſingulariter illuſtranti, minimè (vt arbitror) placitura. Quoniam itaque ſatis exagitaui, id totum ſilebo, quo factum meum tueri ſoleo. Fuit enim hæc mihi quæſtio ſæpe cum multis, præcipuè cum Oldrado Laudenſi iuriſconſulto noſtra ætate clariſſimo, hoc vnum eſt, quod ſalua concordia dici poteſt: Nihil enim contra naturã bene fit. Solitudinis amatorẽ illa me genuit, nõ fori Denique ſic habeto, me aut nihil vnquam proinde feciſſe, quod magis puto, aut ſi quicquam, hoc in primis, non audeo dicere ſapienter, ſed fœliciter factum eſt, & quod Bononiam vidi, & quod non inhæſi. Vale.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FRAN. PETRARCHA THOMAE MESSANENSI, s. Epiſt. Epiſt. XI.

De ſumptuum temperam nto & frugalitate.

DElectari te lautitiis nō miror paucorum hæc domorum peſtis olim hoſpita, nunc omnium iugis incola eſt, niſi quarum paupertas limen obſtruit. Qua in re non natura paucis longè iucundius victura quàm nimiis: ſed conſuetudo multùm, multóque magis peccat imitatio. Quis enim tam frenatæ modeſtiæ eſt, cuius non interdū oculos auertat vicini ſumptus nitor ac gloria? Sed vtile conſilium eſt Plautini ſenis in Aulularia: pro re nitorem, & gloriam pro copia, cuius ſi meminiſſent homines, & profuſis ſumptibus, & iniquis lucris clauderetur via, & multò tranquillius viueretur. Nunc cæcitatem cupiditas inuexit, & frenum rationis fregit impetus voluntatis. Tu autem, oro, quantum potes enitere, vt rationis propriè ſectator potius quàm alienæ libidinis æmulator appareas. Fuge exempla peſtifera: nimis malorum dociles animos habemus. Magiſter vnus voluptatis magno in populo ſatis eſt; citò luxuriæ dat terga frugalitas, niſi cogitationū noſtrarum aciem ratio inuicta firmauerit, docens ſequi vera bona, fucata contemnere. Quid nunc vicini tui purpureum latus, atque intermicantes crebra iaſpide digitulos miraris? Phalerata fœlicitas eſt: exue, hominem infœliciſſimum nō negabis. Latet ſub auro calamitas: &, quod extremum mali genus arbitror, inuidioſus ſimul & miſer eſt. Concludam aliter, quàm concluſit Plautus Epidicum ſuum:

Hic (inquit) is eſt homo, qui libertatem malitia inuenit ſua,

Imò verò hic malitia opes, potentiam & regum amicitias inuenit, ſe ſuamque libertatem perdidit. Habeat ſibi ſine inuidia multa illa, & vulgi iudicio permagna; tu tuis bonis, eóque præcipuè, quod ille perdidit, fœlix ac contentus viuito. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMAE MESSANENSI, s. Epiſt. XII.

Obſcœnum amorem improbat.

TIbi quidem amicus, non moribus tuis ſum. Quid autem de te mihi, déque tota tua re familiari videatur, quo-

quoniam rogas, veriſſimè atq; breuiſſimè pro me Plautus abſoluet, non niſi ſingulis verbis ad ſingula. Primum nõ mihi placet amor tuus, animæ pondus infauſtũ: obſcœno igne perureris. Quęro autem ex te, vt Plautinus ſeruus in Aſinaria:

Num fumus eſt hæc mulier, quàm amplexare?

Si cur quæſierim, interroges, quia oculi tui ſemper lachrymantes ſunt hæc tibi: mulierculis tuis hoc vnum, quod in ea Comœdia, cui Curgulio nomen eſt, legiſſe potes:

Mulieres duas peiores eſſe quàm vnam.

Seruo autem illud eiuſdem Poëtæ in Epidico:

Nimis doctus ille ad maleſaciendum.

Hoc ex me addito: Nimis tu facilis ad credendum, nimis pronus ad obſequendum Hæc, amice, ſi falſa ſunt, dictum meum argue; ſin vera, mores tuos corrige. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. XIII.

Confeſſionem erroris emendationis ſpem habere.

QVod obiectum ab amico crimen non negas, facis ingenuè. Magnam emendationis vitæ ſpem præfert erroris proprij verecunda confeſſio. Quod autem de ſeruo tuo taces, caute quidem, quippe quem accuſare non potes; at quòd mulierculas tuas excuſas, vrbanitatis ineptæ cæci iudicij dixerim. Tu videris, quid de illis ſentiendum putes, quarum alteram optimam alteram tolerabilem dicis. Ego illud Plauti in Aulularia vero perpinquius reor: Optimam fœminam nullam eſſe, alia licet alia peior ſit. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMILIARIBVS,

LIBER V.

FRAN. PETRARCHA BARBATO SVLMONENSI, S. Epiſt. I.

De obitu Regis dolet.

QVod verebar, accidit: quod timebam, patior: in dolorem metus, vota in gemitum abiêre. Non multo ante quàm præſagirem, deſeruit nos inclytus ille Rex noſter, cuius & ſi matura ætas eſſet, tamen peracerba mors eſt, & heu, me miſerum, Barbate optime quàm vereor, ne illa quoque præſagia confirmet euentus, quæ mihi ſuggerit anxius & malorum ſuorum ſemper nimis certus vates animus meus, ita me Reginæ iunioris, nouíque regis adoleſcentia, ita me Reginæ alterius ætas ac propoſitum, ita me tandem territant aulicorum ingenia, & mores. Mendax hic vtinam ſim propheta, ſed agnos duos multorum cuſtodiæ luporum creditos video, regnúmque ſine rege: nam quid ego eum, qui ab alio regitur, regem dicam, multorúmque ſæuitiæ expoſitum? Itaque ſi quo die Plato rebus humanis exceſſit, ſol cœlo cecidiſſe viſus eſt, quid illo moriente videatur, & qui Plato alter ingenio fuit, & regum nulli aut ſapientia ſecundus, aut gloria cu-

ius

ius præterea mors tam multis hinc inde periculis viam fecit? Secundet hæc omnipotens Deus, & ſollicitudinem meam, piam magis quàm neceſſariam, rebus probet. At vt aliis cuncta ſupra ſpem eueniant, & metus iſte ſuperuacuus fuerit, mihi tamen, amice, quis conſulet, aut quis medebitur dolori meo? cui de cætero vigilabo? cui quantulumcunque hoc ingenium aut ſtudium conſecrabo? quis ſpes collapſas eriget? quis torpentem animum excitabit? Duos ingenij duces habui, vtrumque mihi annus hic abſtulit, & de altero quidẽ nuper, dum adhuc eſſem in Italia, vtrobique conſortem fletus idoneum quærens, noſtro cum Lælio quæſtus ſum, de hoc hodie tecum queror, querárque dum vixero, & qui ſolari alios interdum ſoleo, nunc qua me ipſum ratione vel oratione conſoler, non inuenio. Hinc ergo conſolandi deſperatio, hinc flendi pudor, hinc ad vtrumlibet ſtyli diffidentia. Sed ſuper omnia illicò te videndi ſpes, ſilentium iubet. Parebo, tecum propediem fleturus ex commodo. Hæc interea tibi flens ad fontem Sorgiæ dictabam, notum procellarum animi mei portum, quò heri ad veſperam ſolus fugi, cùm manè Rhodani ad ripam rumor mœſtiſſimus me inueniſſet. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. II.

Gratiarum actio pro beneficijs acceptis.

GRatias ago, cùm pro aliis multis, tum pro eo, quòd quotiens Romam peto, totiens vberrimo tuarum literarum fauore præuenior. Agnoſco inſidias amoris tui, neque enim vt homo, ſed vt angelus excipior: nihil impigrius eſt amante, nunquam tam iugi Aquilone ſum vectus, vt imparatũ aliquid offenderim. Mirarer magis, niſi tuis de me iudiciis aſſueuiſſem: cõſuetudo enim longior & rerum miracula extenuat, & dolores lenit, & minuit voluptates. Quis autem enumerare ſufficiat, quibus tu me per omnem vitam honorificentiſſimis decretis honeſtaueris? Quænam illa ex æquo propè, cùm ſis Dominus, conuerſationis comitas? Quænam libertas hominis ſub maioris arbitrio degentis? Quænam ſecretorum participatio? Quænam prærogatiua? Quis honor

Quanta dignatio? Recordari dulce eſt, enarrare longiſſimum. Vnum ex mille referam, quid imo radicatum pectori, & medullis inhæſiſſe miraberis? Meminiſti, dum graui olim inter quoſdam tuorum exorto odio, ad arma peruentum eſſet, & tu iuſta indignatione flammatus, vt pro tribunali ſedens familiam conuocaſſes, ac dicendæ veritatis iuſiurandum omnibus detuliſſes, iuraſſétque etiam Agapitus Lunenſis epiſcopus germanus tuus, atq; ego iam dexteram porrigerem, tu in medio irarum impetu codicem Euangelicum retraxaſti, téque cunctis audientibus, ſimplici verbo meo contentum eſſe dixiſti. Cuius ne aut pœnituiſſe te, aut impræmeditata facti benignitas videretur, cùm ſæpe ſimiles caſus acciderint, iurantibus cunctis nunquam me iurare es paſſus. Quid hoc iudicio tanti patris illuſtrius? Quanti volunt aurum & gemmas extiment auari, hoc extimare non poterunt. Renouaſti in me Pater omnium optime, Xenocratis Philoſophi antiquum decus, cuius in epiſtolis ad Atticum mentionem facit Cicero. Qui cùm teſtimonium dicturus iurare ſecundùm leges teneretur, ea ſibi ab Athenienſibus ſpectatæ fidei credentibus remiſſa neceſſitas fuit: hoc (inquam) in me renouaſti, niſi quod illi maturo æui, id adoleſcenti mihi, quódque illi ſemel accidit, tu mihi perpetuum feciſti. Et putas me poſſe talium obliuiſci? Ingens erit hiſtoria ſi ſimilia complecti velim, nec tempus patitur, nec locus. Magnanimi Patris tui vocem audio extra muros vrbis me licet inuitum proſecuturus aduenit. Hodierno die apud Preneſte ſuum hoſpitabor, ibi me clariſſimus ex fidelio ſuus, ex fratre tuus nepos expectat. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. III.

Scribit de ſua Romam, Neapolímque verſus profectione.

VT fidem frangerem, & tibi vtile, & mihi propè neceſſarium fuit. Pollicitus me maritimo itinere profecturum, non aliam ob cauſam, niſi quia vulgò iam perſuaſum eſt, expeditiùs ac citius iri Pelago, quàm terris: nauim conſcenderam apud Niceam Vari, quæ prima Italicarum vrbium ab occaſu eſt, & ad Monæci portum

cælo

cœlo iam ſtellante perueneram. Iraſci tacitus cœpi: nam illic die poſtero inuiti manſimus, ſæpe ne quicquam retentato abitu, poſtridie ancipiti tempeſtate funem ſoluimus, & die toto iactati fluctibus ad Maurici j portum, vix intempeſta nocte peruenimus. Itaque caſtrum ingredi non fuit; littoreum hoſpitium, nauticum cubile ſortitus, cœnam vt fames condiret, ſomnum vt laſſitudini deberem. Ibi indignari altiùs & ludos maris agnoſcere. Quid multa? Variis per noctem conſiliis agitatis, ad auroram ſtatui præferre terreſtrem duriciem æquoreæ ſeruituti. Itaque familia & impedimentis omnibus in nauim reimpoſitis, ipſe vno ſolo comitatus, in littore ſubſtiti, & fauit fortuna conſilio. Inter Liguſticos ſcopulos, caſu neſcio quo, Theutoni equi venales aderant impigri, atque prævalidi, quibus ego raptim comparatis, propoſitum iter egi, neque tum prorſus nauigationis faſtidio immunis. Eſt inter Piſanos ad præſens, & Mediolani dominum bellum ingens, magis (vt vides) de animorum faſcibus, quàm de terrarum finibus ſe præbente materia. Latè enim confinia diſcreuerat Apenninus, vt conterminatur antiquus Padi limes; ſed ſuperbia frenum neſcit, & nullis terminis eſt contenta cupiditas. Dum recto tramite proficiſci vellem haud procul Lauentia, exercitus ambo conſtiterant, Tyranno grauiter vrgente, contrà Piſanis Mutronem ſuum ſumma vi tuentibus, coactus ſum apud Eryceen mari iterum me credere, & Coruum ſcopulum ingentem, à colore nominatum, ac rupem candidã, & Macræ oſtiam, ac Lunam olim famoſam potentemq́ue nunc nudum & inane nomen præteruectus, nocte concubui apud ipſum Mutronem, in Piſanorum caſtris expoſitus, per terram abſque inſigni impedimento, reliquum viæ feci. Non proſequor vbi cœnauerim atque cubuerim, quod qualibet in parte viderim, audierim-ve, ad extrema feſtino Per Piſas relicta ad læuam Florentia, Senas, atque inde Peruſium veni, inde Tudertum vbi à Clarauallenſibus tuis, magno cum gaudio exceptus, per Narniam ipſis ducibus Romam ingredior IIII. Non. Octobr. Et iam bona pars noctis erat, ita me hoc tempore nocturnum viatorem feſtinatio præceps fecit. Viſum eſt tamen magnani-

mum Patrem tuũ, prius quàm me quieti traderem, inuiſere. Deus bone, quę maieſtas hominis, quæ vox, quę frõs quæ facies, quis habitus, quæ in illa ætate vis animi, quod corporis robur? Iul. Cæſarem, aut Africanum ſpectare mihi viſus ſum, niſi quia vtroque multum iſte longæuior, & tamen idem prorſus aſpectu qui ante ſeptennium erat, dum eum Romæ iterum dimiſi, vel qui ante annos duodecim, dum eum apud Auinionem Rhodani primùm vidi. Mirum & pene incredibile, vir vnus Roma ſeneſcente non ſeneſcit. Pauca ibi nam ſeminudum & iam in cubiculum euntem illum repereram, de te tuiſque rebus affectu patrio percontatus eſt: cætera in diem poſterum reiecimus. Illum diem à mane ad veſperam ſecum egi, cuius ne vna quidem hora in ſilentio acta eſt: ſed de reliquis coram. Mirum in modum exhilaratus eſt aduentu meo, ſperans (vt aiebat) amicos veſtros per induſtriam meam, finem carceris ac miſeriæ reperturos, quàm ſenis ſpem falſam eſſe doleo. Ne enim te longiùs traham, Roma digreſſus, Neapolim veni, Reginas adij, & reginarum conſilio interfui. Proh pudor, quale monſtrum! Auferat ab Italico cœlo Deus genus hoc peſtis. Putabam CHRISTVM apud Memphim & Babylonem Meckámque contemni. Compatior tibi mea nobilis Parthenope, verè tu harum quælibet facta es. Nulla pietas, nulla veritas, nulla fides, horrendum tripes animal, nudis pedibus, aperto capite, paupertate ſuperbum, marcidum deliciis vidi, homunculum vulſum ac rubicundum, obeſis clunibus, inopi vix pallio contectum, & bonam corporis partem induſtria retegentem; atque in hoc habitu non ſolùm tuos, ſed Romani quoque pontificis affatus, velut ex alta ſanctitatis ſuæ ſpecula, inſolentiſſimè contemnentem. Nec miratus ſum; radicatam in auro ſuperbiam ſecum fert. Multum enim, vt omnium fama eſt, arca eius, & toga diſſentiunt, ac ne ſacrum nomen ignores, Robertus dicitur, in illius Roberti Sereniſſimi nuper regis locum, quod vnum decus ætatis noſtræ fuerat, æternum dedecus Robertus iſte ſurrexit. Iam minus incredibile putabo è ſupulta hominis medulla naſci poſſe ſerpentem, quoniam à ſepulchro regio aſpis hæc ſurda proſiluit. O ſuperûm pudor! quiſnam ſolium tuum in-

uaſit regum optime? Sed hæc fortunæ fides eſt, humanas res vertit pariter,& euertit. Non fuit ſatis mundo ſolem abſtuliſſe,niſi atras inſuper tenebras attuliſſet, & erepto rege vnico non alter qualibet virtute inferior ſuccederet,ſed hæc atrox & immitis belua.Sicci-ne nos aſpicis aſtrorũ rector?Hic tanto regi ſucceſſor idoneus? Hic poſt Dionyſios,Agathoclémque,& Phalaridẽ,cunctis obſcœnior,& cũ licet immanior,fato deditus.Reſtabat aulæ Siculæ(vt Macrobij verbo vtar) inclementiſſimus incubator,qui miro genere tyrannidis,non diadema, non purpuram,non arma,ſed ſqualidum palliaſtrum induit, eóque non totus,vt dixi,ſed dimidius obuolutus, nec tã ſenio curuus quã hypocriſi,nec tã eloquio fretus, quàm ſilentio,& graui ſupercilio per reginarũ aulas diſcurrit.Et hoc ille innixus humiliores proterit,iuſtitiã calcat,quicquid diuini aut humani iuris eſt,polluit,qui quaſi nouus Tiphys,alterque Palinurus, fluitãtis cymbæ clauũ regit, citò(ſi quid mihi credis)ingenti naufragio perituræ: multi enim ſunt tales,& ferè omnes,præter vnũ Cauallicẽſis eccleſiæ præſulem Philippũ, qui ſolus pro deſerta iuſtitia partes facit: ſed quid faciat agnus vnicus in tanto luporũ agmine?Quid faciat niſi quãprimùm fugiat,ſi poſſit,& ouile ſuum repetat,quod ipsũ meditari arbitror: ſed miſeratione regni labẽtis,& vltimæ obſecrationis regiæ memoria,ceu geminis cõpedibus detinetur.Interim quantũ in maleſuada aulicorũ acie ſana vox vnius audiri poteſt, Dei & hominũ implorãs fidẽ obſtrepit iniquiſſimis cõſiliis,& auctoritate ſua retũdit multorũ impudẽtiã prudẽs ſapiẽtia,fortunã & humeros proprios ſubmittẽs publicæ ruinæ,quã differre poterit, mutare nõ poterit,atq; vtinã nõ & eũ pariter inuoluat: adeò enim inclinata res eſt, vt iã de humanis auxiliis nihil ſperẽ,præſertĩ Roberto ſuperſtite,qui tum perfidiæ principatu,tũ nouitate habit⁹ primũ inter mõſtra curiæ promeruit & nomẽ & locũ.Tu verò reprehẽſione nõ carebis,niſi de ſingulis,quæ aliis ſecretiorib⁹ ad te literis latiùs ſcripſi, Rom.Pontificem certiorẽ feceris.Vnũ illi meis verbis in fine dicito.Siquidẽ reus rẽtius,vt opinor,accepiſſet exhortationes Apoſtolicę ſedis Sarracena Suſis,aut Damaſcus,quã Chriſtiana Neapo

lis. Quod niſi ſanctitatis veneratio prohiberet, adderem Ciceronianum illud: Iure quidem plectimus: niſi enim multorum impunita ſcelera tuliſſemus, nunquam ad vnum tāta licentia perueniſſet. Verùm ego dum verborum ſpumis indignantem ſtomachum releuare ſtudeo, vereor ne tibi quoque bilem moueam, quæ ſi nulli rei profutura eſt, & præter indignari nil reliquum nobis, hinc illorum temeritas, hinc patientia veſtra fecit. Quid iuuat indignitatem rerum æquare velle ſermonibus, quod nec Cicero ipſe poſſit, nec Demoſthenes? Et ſi fortè ſucceſſerit auctori ſuo, tantùm damnoſum ſit ingenium, quo ſcribenti potius animi tranquillitas, quàm ſcelerum impunitas ſontibus auferatur. Itaque finem verbis imponere conſilium eſt. Ter niſi fallor, aut quater ipſum carceris limen ingreſſus (Capuanæ caſtrum dicitur) amicos tuos vidi, nil niſi de te ſperantes, quoniam iuſtitiam ſibi ſuam, in qua ſummum præſidium eſſe debuerat, damnoſam hactenus experti ſunt: & profectò periculoſiſſimum eſt, ſub iniuſto iudice, iuſtam cauſam fouere. Accedit, quod nullus miſero capitalior hoſtis eſt quàm qui fortunæ, ſiue ſpoliis ſuperbus incedit: ſiquidem de medio tolli cupit, cui quandóque repetendæ rationis eſſe poſſit occaſio. Ita ſemper auaritiæ vicina crudelitas: obſeruatúmque eſt, vnde inſignis patrimonij iactura prouenerit, inde quoque vitæ periculum prouenire. Dura ſors hominis, cui nec tutò pauperem eſſe, nec diuitem denuò fieri licet. Id ſi vlli vnquam, amicis modò tuis accidit (de captiuorum enim præda nemo non partem rapuit) Quando autem alienæ libertati, aut ſaluti fauebunt rapaciſſimi prædones, quæ cum propria paupertate coniuncta eſſe videatur? Itaque nihil habuiſſe ſecurius. Sed ita ſe res habet, damnis grauibus acres inimicitias quæſiêre. Vidi eos in compedibus, ô rem indignam, ô inſtabilem, ac præcipitem fortunæ rotam! Cæterum vt nihil illa captiuitate deformius, ſic captiuorum animis nihil excelſius. Saluo te, ſpem optimam rerum ſuarum habent. Ego quod ſperem nihil habeo, niſi aliqua vis maior interuenerit: ſi enim conſilij clementiam expectant, actum eſt, ſquallore carceris conſumētur. Regina ſenior coniunx olim regis, nunc miſerrima viduarum, miſera-

tur, vt dicit, nihil amplius ſe poſſe confirmans. Cleopatra cum Ptolomæo ſuo miſereri poſſent, ſi Photinus, Achilléſque permitterent. Ego hæc video, quo animo, ne dici quidem opus eſt. Sed quid agam? patiendum eſt, & quamuis reſponſi certus, reſponſum tamen etiam nunc iuſſus expecto. Vale.

FRAN. PETRARCHA I. COLVMNAE, S. Epiſt. IV.

Quæ admiratione digna Baiis, & Puteolis viderit.

Mos mihi tuus olim notus. Nil ignorare potes æquo animo, ita generoſum ſpiritum inexplebilis noſcendi cupiditas exagitat. Geſſi volũtati tuæ morem, quotiens Arcton, aut Occaſum circumire fortuna me voluit mea. Nunc mihi diuerſum iter peragenti mens eadem eſt, idem parendi propoſitum, atque aduentus quidem mei ſummam, viarúmque caſus, & quæ deinceps in captiuorũ tuorum negotiis apud Neapolim geſta ſunt, quæve in reliquum ſpes ſuperſit audiſti. Audi nunc reliqua, quibus irarum nihil, ſic delectationis pluſculum inerit. Siquidem expectationis inutilis, ac diuturnæ tædio affectus, Garganum montem, Brunduſſique portum, atque illum omnem ſuperi maris tractum luſtrare decreueram, non magis illa videndi, quàm iſta linquendi deſiderio quod tamen Regina ſeniore diſſuadente compeſcui, & longioris peregrinationis impetum, ad proximiora certè, & mirabiliora conuerti. Quòd ſi fortè hinc digreſſo & illa inuiſere anni tempus non negauerit, laborem ipſe meum ſolabor, quòd quamuis eorum, pro quibus veneram, nihil fecerim, multa tamen, quæ non putabam, viderim. Sed de illius ingenti ferè totius Italiæ ambitu, ad te rediens vita non deſerente, coràm loquar. Viſa hactenus, quoniam hac citiùs via in notitiam tuam ventura ſunt, ſcriptis præferenda commiſi. Baias ego, clariſſimis viris Ioanne Barrili, & Barbato meo comitantibus, vidi nulla mihi lætior dies, & amicorum comitatu & varietate rerum illuſtrium, & vicina multorum triſtium dierum. Vidimus illum hybernis menſibus peramœnum ſinum, quẽ ſol æſtiuus (niſi fallor) infeſtat: nihil enim præter opinionẽ habeo: nunquã me hic æſtas reperit. Tertius an-

nus eſt, ex quo huc primum ſæuiente Aquilone, hyeme media delatus ſum, præſertim tempore, quo iter æquoreum ſeruitus magna eſt. Itaque de multis, quæ optabam cominus mihi ſpectare licuit. Cæterùm breuiſſimo rerum guſtu tunc incenſum animum, & iam aurea ab adoleſcentia calentem, hodie demum voti compotem feci. Vidi loca à Vergilio, & (quod maximè mireris) ab Homero multum ante deſcripta. Vir Graius antiquiſſimus, atque doctiſſimus, & nulli ſecundus ingenio, inſignem, & qualem res exigebat locum, nuſquam inueniens, ab Italia mutuatus eſt. Vidi Auerni, & Lucrini lacus, Acherontis quoque ſtagnantes aquas, piſcinam infœlicis nati ſæuitia Auguſtæ, Caij Caligulæ ſuperbum olim, nunc obrutum vndis iter, & Iulij Cæſaris iniectum pelago frenum. Vidi Sibyllæ patriam ac domum, & horrificum illud ſpecus, ſtultis irremeabile, doctioribus inacceſſum. Vidi Phalernum montem famoſo palmite conſpicuum, & hìc aridam tellurem morbis ſalutarem, fumum perpetuo exhalantem, illic cinerum globos & feruentes ſcatebrás ahenei inſtar vndántis, confuſo murmure eructantem. Vidi rupes vndique liquorem ſaluberrimum ſtillantes, & cunctis olim morborum generibus omniparentis naturæ munera adhibita, pòſt Medicorum inuidia, vt memorant, confuſa balnea, ad quæ tamen nunc etiam è finitimis vrbibus ingens omnis ſexus ætatiſque concurſus eſt. Vidi non Cryptam modo, quæ Neapolitana dicitur, cuius ad Lucilium ſcribens meminit Anneus Seneca, ſed paſſim perforatos montes, atque ſuſpenſos teſtudinibus marmoreis eximio candore fulgentibus, & inſculptas imagines, quis latex cui corporis parti faueat, manu appoſita, deſignantes. In ſtuporem me non magis facies locorum quàm labor artificum coëgit. Iam minus miror Romana mœnia, Romanas arces, Romana palatia, quando tam procul à patria (quamuis excellentibus viris vbique ſit patria) Romanorum ducum ſimul cura protenditur, quibus vltra centeſimum lapidem eſſe, quaſi ſuburbanæ fuerât hybernæ deliciæ. Æſtiuas enim Tybur præſtabat, & Succinus, & frondentes Apennini valles, & Cymini cum monte Lacus, vt ait Maro, & aprici Vmbriæ
recel-

receſſus,& vmbroſi colles Tuſculi,& ex re dictum Algidum,& viui fontes,& lucida flumina. hybernas Antium, Anxuri,Phormiæ, Caieta,Neapolis. Nulla tamen amœnior,nulla frequentior, quàm Baiarũ ſtatio,quod & ſcriptorum illius æui fides,& ingentes murorũ reliquiæ teſtantur. Et ſi non ſim neſcius, fuiſſe magis hoc humanæ voluptati,quàm Romanæ ſeueritati dignũ domiciliũ, ideoq; & Marius natura vir aſperior,& Põpeius, & Cęſar, & humanis moribus altiores,in montibus ędificaſſe laudãtur. Vnde,quod decuit,nõ immerſi,ſed ſubducti effœminantibus animos mũdiciis,nauticũ ſtrepitũ & Baianas ex alto deſpicerẽt voluptates. Scipio autẽ Africanus vir incõparabilis,&cui in virtute omnia nullũ cum volupta te cõmerciũ, conſilio reliquæ vitæ ſimillimo, nõ tam ex alto deſpicere,quàm prorſus non aſpicere decreuit hunc locum ſuis artibus aduerſum. Extra proſpectũ igitur ſeceſſit,& Linterni,quàm Baiis habitare maluit,quam villulam procul hinc nõ abeſſe ſcio, nilque auidius ſpectaſſem,ſi quo duce,in loca tãto habitatore nobilia penetrare potuiſſem.Cùm multa ſanè mirabilia Deus ille fecerit, qui facit mirabilia magna ſolus , nihil tamẽ homine mirabilius in terris fecit.Super omnia ergo quę vel iſte dies mihi oſtendit,vel tibi hæc oſtẽdet epiſtola.Puteolanæ mulieris animi ac corporis inſigne robur fuerit,Mariam vocant Singulare illi ſeruatæ virginitatis decus,iugis inter viros eóſque ſæpius armatos cõuerſatio. Nulli vnquã tamen(vt cõſtãtiſſima omniũ opinio opinio eſt)vel ioco, vel ſerio rigidæ mulieris attẽtata virginitas,metu magis, vt memorãt,quã reuerẽtia prohibẽte.Corpus illi militare magis quã virgineũ vires corporeę,probatis militibus optãdę,rara &inſueta dexteritas,virẽs ætas,habit⁹ ac ſtudiũ viri fortis:nõ telas illa,ſed tela,nõ acus & ſpecula,ſed arcus & ſpicula meditatur:nõ illã oſcula,& proterui dentis laſciua veſtigia,ſed vulnera,cicatriceſq; nobilitãt,pręcipua armorũ cura eſt, anim⁹ ferri mortiſq; cõtemptor. Bellũ cum finitimis hæreditariũ gerit quo multi iam vltrò citróque periére:interdum ſola, ſæpe paucis comitata manum cum hoſte conſeruit, vbique ad hunc diem vicit.Præceps in prælium ruere, lenta diſcedere, animo-

ſè hoſtem aggredi, caute inſidias texere, famem, ſitim, frigus, æſtum, ſomnum, laſſitudinem, incredibili patientia perferre, ſub diuo pernox, & ſub armis agere, humi requieſcere, herboſum ceſpitem vel ſubſtratum clypeum in deliciis habere. Inter tam cõtinuos labores multum breui tẽpore mutata eſt. Quantulũ eſt enim, quod me Romam ac Neapolim ad regem Siculum iuuenilis ſtudium gloriæ attraxit? profectò quam tunc inermem videram, hodie armata, & armatis ſepta, cum ad me ſalutandum acceſſiſſet, miratus ſum, & velut ignoto viro ſalutem reddidi, donec riſu eius, & comitum monitu preſſius intuitus, vix tandem ſub caſſide toruam, & incultam virginem recognoui. Multa de illa fabulis ſimilia narrantur, ego quod vidi referam. Conuenerant è diuerſis mundi partibus viri fortes, & armorum exercitio durati, quos aliò tendentes illic fortuna depoſuerat, auditáque mulieris fama, experiendi vires cupiditas inceſſerat. Itaque magno conſenſu omnium in arcem Puteolanam aſcendimus. Sola erat, & ante templi fores neſcio quid cogitans obambulabat. Aduentu noſtro nihil mota eſt. Inſtamus orare vt virium ſuarum aliquod nobis experimentum præbeat. Illa diu excuſata brachij valetudine, tandem graue ſaxum, ac ferream trabem iuſſit afferri, quam cum in medium proieciſſet, vt tollerent atque experirentur hortata eſt. Quid multa? Longa ibi (vt inter pares contentio) & magna res acta certamine, ſpectatrice quidem illa, & ſingulorum vires in ſilentio extimante. Poſtremò facili iactu adeò ſe ſuperiorem approbauit, vt reliquos ſtupor ingens, me etiam pudor inuaderet. Denique ita inde diſceſſum eſt vt vix oculis fidẽ dantes, ſubeſſe aliquid præſtigij putaremus. Fama eſt Robertum ſummum illum & virum & Regem his quondam littoribus magna claſſe prænauigantem permotũ talis fœminæ miraculo, videndi gratia ſubſtitiſſe Puteolis, quod ideò apud me veri faciem non habet, quia in tanta vicinitate terrarum euocaturus illam fuiſſe videatur. Sed fortaſſis aliã ob cauſam, cum illuc applicuiſſet, rem nouam ſpectare voluit ardẽs & noſcendi cupidum illud ingeniũ. Verùm huiuſce rei fides, vt cæterarũ quas auditui credimus, penes narratores maneat.

maneat. Mihi quidem fœminæ huius aſpectus credibiliora efficit, quæcunque non modo de Amazonibus, & famoſo illo quodam regno fœmineo, ſed etiã quę de bellatricibus Italis virginibus traduntur, duce Camilla, cuius inter cunctas celebre nomen eſt. Quid enim in multis opinari prohibet, quod in vna, niſi vidiſſem, eſſem forſan ad credendum ſegnior? Et illa quidẽ vetus non procul hinc Priuerni, ſcilicet tempore Iliacæ ruinæ, hæc recẽtior Camilla Puteolis noſtris temporibus, orta eſt, quam tibi interim literulis meis teſtatam eſſe volui. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S Epiſt. V.

Tempeſtatem, quã apud Neapolim ingentiſſimã viderat, deſcribit.

INſignem tempeſtatem deſcribens Satyricus, vt multa paucis clauderet, poëticam tempeſtatem ſurrexiſſe ait. Quid enim breuius? Quid expreſſius? Nihil iratum cœlum, aut pelagus poteſt, quod non æquet verbis ac ſuperet poëtarum ſtylus. Et ne manifeſta in re ſuperuacuis vtar, Homericam tempeſtatem noſti, & alliſum ſcopulo ducem, atque omnem Capharei montis inſultum, quem imitati noſtri Poëtæ aquarum montes ad ſydera ſuſtulerũt. Nihil ſanè vel pingi eloquio, vel animo fingi poteſt, quod non externa dies impleuerit, imò procul exceſſerit, ſingulare quoddam, & omnibus ſeculis inauditum malum. Itaque Homerus Graiam, Æoliam Maro, Lucanus Epirenſem, alij alias tempeſtates canant: mihi, ſi vnquam vacuum tempus erit, Neapolitana tempeſtas carminis materiam abundè tribuet, quanquam non Neapolitana tantum, ſed totius ſuperi atque inferi maris, & vniuerſalis quodammodo tempeſtas (vt opinantur) fuerit. Mihi Neapolitana eſt, quia me Neapoli graues moras agentem, reperit. Sanè quanta inter præſentis temporis anguſtias, & feſtinationem nuncij loqui datum, hoc tibi perſuade, nihil vnquam horribilius, nihil concitatius viſum eſſe. Præuenerat quidem (mirum dictu) inſtantis mali famam, religioſo quodam Epiſcopo aſtrorúmque curioſo, vicina quadam inſula, aliquot ante diebus periculum nunciante, ſed vt ferè nunquam coniecturis

ad verum penetrant, non maritimum, ſed terreſtrem motum prædixerat, ruituramque Neapolim ad VII. Cal Decembris, M. CCC. XLIII. Vſque adeò miris cuncta terroribus impleuerat, vt magna pars populi peccatorum pœnitentiæ, & ſub mortem mutando vitæ ſtatui intēta, omne aliud negotij genus abiiceret. Multis cōtrà vanos metus irridentibus, eoque magis, quod per eos dies non paruis quibuſdam tempeſtatibus in die erratum, & tota vaticinij fides abſumpta videbatur. Ego nec ſpei plenus, nec timoris vt ad neutrum prolapſus, ſic ad vtrumlibet pronus eram, ſed pronior ad timorem. Nam & ferè hoc in rebus eſt, vt ſegnius ſperata quàm formidata proueniat, & multas eo tempore cœli minas audieram, ac videram, quem gelidis in regionibus habitare ſolito, monſtri inſtar, hyemali frigore, in metum ac penè in religionem verteram. Quid plura? Nox aderat, quam lux ſuſpecta ſequebatur, trepidula fœminarum turba periculi potius quàm pudoris memor, per vicos plateáſque diſcurrere, atque ad vbera preſſis infantibus, ſupplex & lachrymoſa, templorum liminibus obuerſari. Trepidatione igitur publica permotus, prima veſpera domum redij. Solito quidem tranquillius cœlum erat, quà fiducia, qui mecum ſunt, maturius in cubiculum conceſſerant. Mihi expectare viſum eſt, contemplaturo qua luna fronte occumberet. erat autem (niſi fallor) ſeptima. Inſtiti igitur ad occaſum ſpectantibus feneſtris, donec eam obuolutam nymphis, & mœſta facie ante medium noctis proximus mons abſcondit. Tum demum & ego lectulum meum, dilatum ſoporem excepturus ingredior. Vix dum totus obdormieram, cùm repente horribili fragore, non tantum feneſtræ, ſed murus ipſe ſaxea teſtudine ſolidus, ab imis fundamentis impulſus tremit, & nocturnum lumen ſopito mihi vigilare ſolitum extinguitur: excutimur ſtratis, & in locum ſomni vicinæ metus mortis ingreditur. Ecce autē dū inter tenebras alter alterum quærit. & beneficio diræ lucis oſtēſos trepidis inuicē nos vocib⁹ cohortamur, religioſi viri, quorū in ædib⁹ habitamus, & ſanctiſſimus eorū prior, quē honoris cauſa nomino, Dauid, qui ex more ad nocturnas CHRISTI laudes ſurgebant,

gebant, repentino malo territis, ducibúſque, ac ſanctorũ reliquiis armati, & alta voce Dei miſericordiam implorantes, thalamum vbi ego eram, prælatis facibus irrumpunt. Reuixi tantiſper: omnes inde ad Eccleſiam pergimus, ibíque effuſi multis cum gentibus, pernoctamus, cum iamiam affuturum finem, & ruitura circum omnia crederemus. Longius eam ſi omnem illius infernæ noctis horrorem verbis amplecti velim, & quamuis longè cætera verum ſiſtat, viri tamen fidem tranſcendet oratio, quis imber, qui venti, quæ fulmina, quis cœli fragor, quis terrarum tremor, quis mugitus pelagi, quis hominum vlulatus. Cùm in hoc ſtatu, quaſi magicis carminibus, geminato noctis ſpatio, ad auroram vix tandem veniſſemus, & diei vicinitas magis coniectura animi, quàm lucis indicio appareret, amicti ſacerdotes ſacra altaribus inſtaurant, & nos cœlum nudum intueri auſi, in vda & nuda circum tellure proſternimur. Cæterum, cum haud iam dubia licet nocte ſimillima dies, & omnis repentè clamor hominum ſuperiore vrbis parte ſiluiſſet, ſed de littorea regione, magis magíſque crebreſceret, neque percontando, quid rei eſſet appareret, deſperatione (vt fit) in audaciam verſa, equos aſcendimus, & ad portum viſuri, morituríque deſcendimus. Dij boni, quando vnquam tale aliquid auditum eſt? Decrepiti nautæ rem ſine exemplo aſſerunt, in ipſo portus medio fœdum ac triſte naufragium, ſparſos æquore miſeros & vicinam terram manibus prendere molientes vnda ſaxi impegerat, & ceu totidem tenera oua diſiecerat, totum eliſis & adhuc palpitantibus refertum cadaueribus littus erat. Huic cerebrum, illi præcordia fluebant. Hæc inter tantus virorum ſtrepitus, tantáque mulierum eiulatio, vt maris, cœlíque fragorem vincerent: Accedebat ædiũ ruina, quarũ multas funditus violẽtior fluctus euertit, cui nullus die illo limes, nulla vel humanæ manus reuerentia, vel naturæ ſtatutos fines & littora cõſueta trãſcenderat. Et tam moles illa ingens ſtudio hominũ aggeſta, quæ obiectu laterũ (vt ait Maro) portũ efficit, quàm omnis vicina mari regio vndis obruta, & vbi planũ ſiccis pedibus interfuerat, periculoſa nauigatio facta erat. Mille illic, vel eò ampli' Neapolitani equites, velut ad exequias

patriæ, conuenerant, & ego turbæ immixtus iam parcius timere cœperam tanta cum acie periturus, dum nouus repentè clamor tollitur. Locus ipſe in quo ſtabamus, fluctu ſubter penetrante, domitus ruebat. Eripuimus nos in editiorem locum; non erat oculos in altum mittere; iratam Iouis ac Neptuni faciem mortalis acies non ferebat. Mille inter Capreas atque Neapolim fluitabant vndarũ montes. Non ceruleum, aut (quod in magnis tempeſtatibus ſolet) nigrum, ſed canum horrifico ſpumarum candore fretum cernebatur. Regina interim iunior, nuda pedes, & inculta comas & cum ea fœmineum ingens agmen expugnata periculis verecundia, regia egrediuntur, & ad Reginæ virginis templa feſtinant, orantes veniam rebus extremis. Sed iam tanti pauoris exitum pauidè, niſi fallor, expectas. Ægrè nos in terris euaſimus, in alto nauis nulla par fluctibus inuenta, ne in portu quidem res. Maſſilienſium longas naues (quas Galeas vocant) quæ Cypro reduces, & tot maria emenſæ manè nauigaturæ in anchoris ſtabant, illachrymantibus vniuerſis, nemine autem ferre auxilium valente, fluctibus mergi, nautarum atque vectorum ne vno quidem ſaluo, vidimus. Aliæ quoque maiores, & omnis generis naues, quæ in portum velut in arcem tutiſſimam confugerant, pari fine conſumptæ ſunt. Vna de tam multis ſola ſuperfuit onerata latronibus, quibus iuſtum ſupplicium remiſſum erat, vt in expeditionem Siculam mitterentur, & huic gladio erepti in illos inciderent. Horum ingens quędam & fortiſſima, & taurinis coriis armata nauis, cum vſque ſub occaſum ſolis vim pelagi pertuliſſet, tandem & ipſa vinci cœperat. Illi verò vndique fatiſcenti carinæ ſupremis vrgentibus periculis occurrunt. Erant enim (vt aiunt) quadringenti numero, turba claſſi, nedum nauigio ſufficiens, & erant viribus pollentes, & qui à morte liberati, nil iam grauiùs formidarent, eóque pertinaciùs atque animoſius obſiſterent. Itaque dũ differunt, ſenſímque merguntur, vſque ad proximæ noctis partem naufragium traxêre, tum victi, deſertis armis, in ſuperiora nauis eruperant. Tum ecce præter ſpem & cœli vultus ſerenari, & feſſi maris ira lenteſcere cœpit. Itaque cunctis pereuntibus, peſſimi om-

nium

nium euaſêre,ſiue,

Quia ſeruat multos fortuna nocentes,

(vt Lucanus) ſiue quia diis aliter viſum eſt, vt Virgilius ait, ſiue vt intelligi detur, illos inter mortis pericula tutiores,quibus vilior vita eſt.Hæc heſternæ hiſtoriæ ſumma eſt, quæ ne fruſtrà digitos meos auréſque tuas detinuerit,quamuis humanorum diſcriminum amplam præferat materiam, de quibus multa quidẽ ſæpe,ſed pro rei qualitate pauca ſemper à ſapientibus dici ſolent, hoc vnum mihi certè præſtiterit, vt te obſecrem, ne me vnquam ampliùs vitam ventis ac fluctibus credere iubeas. Hoc enim eſt,in quo neque tibi, neque Romano Pontifici,neque patri meo,ad lucem redeat,parere velim. Aërem volucribus, mare piſcibus relinquo, terrenum animal terreſtre iter agam. Dum pes meus terrã calcet,nec pharetratum Sarmatam, nec ludentem in hoſpitibus Maurum adire renuo: mitte me quò vis, ne Indos quidem excipio. Alioquin parce confeſſo: non Decẽbribus tantùm Saturnalibus,ſed toto anno libertate vtar. Quid enim,oro, mihi amplius ſuadeas,aut quibus vnquam me verbis aggrediaris,vt nauigem?Firmam puppim, doctos nautas elige:at his vtrunque contigerat? Cum ſole portum pete,nocte anchoram demitte, hoſtis occurſum caue,lege littoris oram:at ſi diurnis horis in portu,anchora arenis tenacibus affixa, & penè littus ipſum remigio tangentes, inter tot millia miſerantium amicorum periêre? Hæc ego non legi,non audiui, ſed oculis meis vidi.Itaque deſine iam tandem, & in hoc ſaltem pauori meo pudor tuus ignoſcat;ſcio quid aduerſus hoc à doctoribus diſputetur; Vbique par periculum,& ſi in mari clarius appareat.Sit ita,vt tamen ingenuè feceris, ſi in terris ortũ, in terris mori permiſeris, vix vllum inter nos mare eſt, cuius non ſæpe naufragus fuerim,cum tamen inter laudatas Publij ſententias illa ſit:

Improbè Neptunum accuſat,qui iterum naufragium facit. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. VI.

Gladiatorios ludos deteſtatur.

ABſolui grauibus occupationũ laqueis ſperabã,& ſuceeſſiſſet (vt arbitror) niſi cõſtrictos pietate animos

ptime, quaſi per manus tradita, à maioribus ad poſteros ſemper creſcendo peruenit, eóque progreſſa eſt, vt iam dignitatis ac libertatis nomen habeat licẽtia delinquendi: ſed de his hactenus. Nam & tragicũ opus eſt, & multa ſuper his inter obſtinatos ciues iam perdidi. Minimè verò mirabere amicos tuos, tanto auaritiæ præmio propoſito, in ea vrbe vinctos eſſe, in qua hominem innoxium occidere ludus eſt, quam licet vnam ex omnibus Virgilius dulcem vocat, non iniquè tamen, vt nunc ex Biſtonia notaſſet infamia.

Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.

Ego quidem & de hac patria dictum illud accipiam & niſi aliud audieris, ante triduum vel infectis rebus effugiſſe me credito, in Ciſalpinam primùm Galliam, inde in Tranſalpinam, & ad te, qui omne tempus omne mihi præter æquoreum delectabile iter facis. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ANDREAE BONONIENSI, S. Epiſt. VII.

Somniis quanta adhibenda ſit fides.

Nocturno te ſomnio permotum ſcribis, vſque adeò, vt niſi, quia quod ſomniaſti, ex illorum genere eſt, quæ amplius quam ſemel fieri nequeunt, & vigilantem te vidiſſe crediturus fueris, quod dormiens videras, & ſecundo cernere, quod vigilans vidiſti. Itaque confeſtim ſubſequens euentus (vt memoras) minimè iterabilis rei, docuit ſomnium fuiſſe, quod prius videras, & an aliquid mihi tale contigerit in vita, quíd-ve de tota hac re ſentiam, quid docti homines cenſeant quæris? Magnus ſermonum campus, magna diſputandi materia eſt, præſertim quia quæſtio hæc non intra literatos tantùm (vt pleræque) ſed in vulgus excutitur, & cuique per ſe grabatuli ſui argumenta ſuppeditant, vt in tanto diſceptantium ſtrepitu verum inuenire difficile ſit. Neque enim vulgus modò, ſed docti quoque diſſentiunt, quorum omnium ſententias noſti: niſi quia de induſtria me ad ſcribendum elicis. Habes Macrobij cõmentũ in Reip. librũ 6. vbi de ſõniis clara & breui diſt. diſſeruit. Habes de his, & horum

adiacentibus Ariſtotelicum volumen. Habes demum Ciceronianæ diuinationis libros, ibi quid aliis, quid ſibi videatur, inuenies. Quid me iubes replicare notiſſima? Sanè poſt veterum auctoritatem, opinionem meam audire velle curioſum eſt, quippe curioſa eſt omnis amicitia. Siquid verò momenti repoſitum apud te in iudicio meo eſt, & quid mihi etiam placeat, ad rem pertinere arbitraris, cùm in multis, tum in hoc Ciceroni meo aſſentior, minimè quidem pertinaciter, ſed paratus cum eodē mutare ſententiā, ſi quid certius affulſerit, affirmandi ſuperbiam, temeritatémque declinans. Id ipſe mihi de Academiæ ſuæ fontibus conſilium præbet. Hæc ſumma eſt. Siquid de hac re verboſius agentem audire volueris, eſt in manibus liber Memorandarum rerum, qui ſi vnquam in publicum exierit, prima operis pars de his latiùs tecum aget. Alienis autem exemplis, quæ ibi multa collegi, duo hic mihi ipſi (quoniam id poſtulas) per quietem viſa ſubiiciam, alterùm læti, alterum mœſti, ſed vtrunque certiſſimi euentus, vtriuſque teſtes viuunt, qui ex me hæc inter ſomnum, & ſomnij exitum audière. Sic enim & tibi ſatisfiet, & dulce mihi fiet amborum recordari. Amicus mihi primus ſub annis fuerat, quo nihil clarius ætas illa, vel à fortuna, vel à natura datum habuit. Hic repente graui preſſus ægritudine, nec Medicis ſuæ, nec mihi meę vitæ ſpem reliquerat. Quod vnum ſupererat, genus ſolatij lugebam, & per diem ac noctem lugenti ſemper mihi ſupererant lachrymæ. Nocte quadam vſque ſub auroram peruigil ſomnum triſtem, fatigatis tandem oculis, excepi. Imago mox illius affuit, cuius ad conſpectum horrēdos edens gemitus ſocios exciui, qui (ſicut poſt ex eis didici) vt dormientem me viderunt, & ſi graui aliquo ſomnio implicitum cogitarent, longas tamen vigilias miſerati, turbidam me, quàm nullam quietem ſuſcipere maluerunt. Æger autem amicus ad me accedere; lachrymáſque meas leuiter abſtergere videbatur, & orare, vt dolori quem ex falſa cauſa ſuſcepiſſem, finem facerem: cúmque ego dictum refellere, & multa aduerſus fortunam meam dicere pararem, interrumpentem querelas meas, audire illum videbar, & dicentem: Tace, quicquid dictu-

rus es

rus ſcio. Sed en adeſt, qui colloquium hoc noſtrum dimittat, illi, oro te, ſalutis meæ ſpem reſtitue, & ſic habeto, me nequaquam ex hoc morbo periturum eſſe niſi deſeror. Hæc inter impulſu cubiculi hoſtium ſtrepuit, quo ſonitu & imago pariter & ſomnus euanuit Reſpicio, & iam albeſcente aurora, vnus ex Medicis amicior ambobus, qui de illo deſperans omne ſtudium ad me ſolandum ſanandúmque conuerterat, ante lectulum meum ſtabat. Aggredior chariſſimum, & indulgentiſſimum mihi virum multis obſecrationibus, vt ad amicum meum pergeret, néve aliquid deſperaret in homine, præſertim tam iuuene, dum vllæ ſpiritus reliquię ſupereſſent. Ille autem ſubtriſtis, inanem & importunam ſollicitudinem admirari, curandi non ſuſcitandi ſcientiam ſe profeſſum dicere, hoc eſt, Medicum eſſe, non Deum. Ego contra nocturnis adhuc lachrymis madens, quid corpore ſobrio, licet curis ebrius, vidiſſem expoſui affuſus opem rebus afflictis petij. Quid multa? Luctantem impuli, iuit, & mox reuerſus neſcio quid ſpei melioris attulit, inde certatim, qui deſeruerant, omnes rediêre. Sic amicus meus ex ipſa mihi morte reſtituitur, & quanquam dulcedine captus, in rebus propriis ſim longior, tamen quod ſequitur non ſilebo. Iacobus de Columna hic Iunior, non noſtra tantùm ætate vir clariſſimus, ſed ingenio præditus fuit, facile quibuſuis ſeculis in altum euaſurus. Huic ego, dum vixit ſatis familiariter charus fui (verum hanc vnam aſperioris fortunæ leuitatem experior, perraró ſupremis me doloribus meis intereſſe ſuſtinuit, de longinquo nocuit, & vulneraſſe aures contenta pepercit oculis) multa de illo viro dici poſſent, quæ prætereo, quoniam & à propoſito longè ſunt, & de moribus quidem eius nil tu nouum audire potes, qui è cunctis epiſcopis hunc vnum tibi colendum venerandumque delegeras florenti ætate geneροſiſſimi adoleſcentis eximiam indolem ingeniorum ſolertiſſimus agricola de flore fructum cogitans fouiſti, virtutem mox virilis animi optimè cognitam amaſti, tandem debitos honores dignitati ac ſacerdotio detuliſti, poſtremò de procurſu tantarũ rerum, & è mediis vitæ laboribus, quamuis ad meliora trã-

latum tamen humanitatis affectu piis lachrymis proſecutus es dignitate patrem, ętate filium, familiaritate germanum. Sed ad rem redeo. Peroſus ille igitur vitæ mortalis ſtrepitum, verendum genitorem, fratres ac patriam fugerat, ſéque præſul egregius, ſedem ſuam repetens, in Vaſconiæ receſſibus abdiderat. Illic cùm reliquas vbique magnificè, tum partem vitæ extremam, velut inſtantis præſagus termini, prorſus epiſcopaliter ac deuotiſſimè trãſegit. Ego autem non paruo terrarum ſpatio diſtractus, in Ciſalpina Gallia, & hoc ipſo in hortulo, vnde tibi hæc ſcribo, dulci tũc otio fruebar. Pertulerat ad me fama quoſdam ægritudinis ſuæ rumuſculos: ſed ita vt inter ſpem & metum fluctuans, certiores aſſiduè nuncios expectarem. Horreſco nunc etiam memorans. Locus ipſe ſub oculis: eſt enim, vbi eum nocte per quietem vidi. Incomitatus erat, & hunc ipſum horti riuulum tranſibat, obuiam ferebar admirans, & de multis interrogans: Vnde? Quo pergeret? Quid tam properè? Quid tam ſolus incederet? Ille nihil ad reliqua, ſed vt erat in ſermone iucundiſſimus ſubridens: Meminiſti (aiebat) olim dũ trans Garumnam mecum degeres, vt moleſtæ tibi Pyreneæ tempeſtates erãt, illis ego nunc fatigatus, & irrediturus abiens Romam peto. Hæc dicens, iam loci extremum feſtinabundus attigerat: contrà ego vt ducerer inſtabam. Ille me ſemel & iterum manu oppoſita ſuauiter repulſo, tandem alio & oris habitu, & vocis ſono: Deſine (ait) nolo te nunc comitem. Figo oculos, atque exangui pallore mortuum agnoſco, & metu mœſtitiáque tactus exclamo, ita vt eo ipſo momẽto temporis experrectus accentus vltimi mei clamoris audierim. Diem ſigno, rem omnem & præſentibus amicis narro, & abſentibus ſcribo, poſt viceſimum quintum diem nuncius ad me mortis allatus eſt, collatis tẽporibus eo ipſo die, quo vita deceſſerat, ſic mihi illum apparuiſſe comperio. Reliquiæ eius (quod nec ſciebam, nec ſuſpicabar quidem) Romam anno demũ tertio reportatæ ſunt. Spiritus enim, vt ſpero & cupio, cœlo reditus triumphat. Sed iam ſatis ſomniatum eſt. Expergiſcamur hoc addito, Neque quia mihi anxio vel dominum vel amicũ ſomnus obtulit, neq; quia hic obiit, ille reuixit. Cæterùm in vtroque

que

que, vel quòd optabam, vel quod horrebam cernere viſus ſum, & cum viſis meis fortuna coincidit. Idcirco ſomniis fidem habeo, non magis quàm Cicero ipſe propter vnius ſui ſomnij fortuitam veritatem multorum ambagibus implicatur. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ANDREAE BONONIENSI, S. Epiſt. VIII.

Quid de adoleſcente amore noxio capto ſentiat.

DE adoleſcente tuo, quid mihi videatur, & quid ſperem? Amore noxio, & (quod peius eſt) turpi atque omnino malis retibus captus eſt: ſubiraſci interdum poteſt, imò verò ſæpe cogitur. Hæc natura amoris, hæc amantium vita eſt: iraſcuntur, & litigant, & frequens bellum crebra pace concludunt, & vix momento temporis vnus propoſiti tenor manet. Nulla quidem ex omnibus vitæ difficultatibus inconſtantia, & fluctuatione vehementior eſt. Itaque rariſſimè lætos, ſæpe mœſtos, ſemper varios, vniformes nunquam videas. Illum tuum modò deliciis acriter infenſum ſcribis. Credo, quin aliter eſſe non poſſe certè ſcio. Quis enim tam obſtinatè miſer eſt, vt non interdum oculos aperiat, miſeriáſque ſuas dum videt, oderit. Sed tecum in eo, quod ſequitur, non ſentio. Tu enim ſpem optimam hinc elicis, poſſe eum à vinculis reſilire. Ego, vt eſt ætas hominis atque animus, niſi præſentiſſimo Dei auxilio, intricatum iri magis, magíſque illum reor. Illaqueatæ volucris mos eſt vt exagitando ſeſe arctius implicet. Meliùs ſperarem, ſi non odio amorem ac litigio, ſed obliuione ac ſilentio finiret. Illud ſanè mentis, hoc læſi amoris indicium eſt. Timeo illud Terentij in Andria,

Amantum ira, amoris integratio eſt.

Timeo illud Senecæ ad Luciliũ: Nihil faciliùs crudeſcit, quàm amor. Timeo Vergilianum illud,

Improbe amor quid non mortalia pectora cogis?

Timeo quicquid quarto die Cicero de hac re in Tuſculano ſuo diſputat. Ad poſtremũ timeo cũctorũ hac in parte cõcordẽs Philoſophorũ, Poëtarũque ſẽtẽtias. Verũ ſuper

omnia lenonum ac meretricum nefarias artes,& inenodabiles laqueos paueſco. Horreo Sirenum blandicias, & viſcum tenaciſſimæ voluntatis, importuoſam hãc ipſam horreo, quam is nunc nauigat Charybdim, multorũ naufragiis infamem. Denique nihil eſt, quod rebus ſic euntibus non timeam. Nam quod ille nunc vel atrociter minatur, vel iratus ſecum cogitat,

Ego ne illam, quæ illum, quæ me, quæ non?

Et quæ ſequuntur in hanc ſententiam ſimilia. Hæc omnia, vna me hercle falſa lachrymula, vt Terentius idem ait, quam oculos terendo miſeræ vix vi expreſſerit, reſtinguet,& ſe vltrò accuſabit, & dabit ei vltrò ſuppliciũ, magno licet clamore deſæuiat, ſeque tumultuosè in libertatem aſſerat. Ego ſi iudex ſim, ſecundum murmur aniculæ in ſeruitutem aſſerentis, vindicias dabo. Cur quæſo? Quia noui quam ſit illud murmur hoc clamore potentius, quantúm-ve artes artibus antecellant, nulla rerũ paritas, nulla proportio eſt: inde ferrum, hinc lutum, inde ignis, hinc ſtipula: inde fingendi celeritas, hinc facilitas credendi: inde vnci innumerabiles, hinc totidem anſæ ſunt. Noſti omnia,& quanquã ab his te curis ætas abſtraxerit, nil tibi tamen ignotũ loquor. Parúm-ne his fidere Plautina tibi videtur anus in Aſinaria? quæ tumidum, & minacem adoleſcentem ſic alloquitur:

Fixus eſt hic apud nos animus tuus clauo Cupidinis,
Remigio, velóque quantum poteris feſtina, & fuge,
Quàm magis te in altum capeſsis, tam æſtus te in portum referet.

Secura erat valde mulier venefica, quæ talibus adoleſcentium ſucceſſibus, plenam vitam experiendo didicerat. Ad hæc ego tibi nunc nihil adiecerim, niſi hoc vnum vt cogites, lapſu temporis ruere quidem vrbes, regna transferri, variari habitus, innouari leges: quæ verò naturaliter ſunt, non mutari. Et animos hominum, & animorum morbos prope omnes eoſdem eſſe, qui fuerunt, dum Plautus iſta fingebat. Quod ab hoc ſanè crebro iactari ſolitum ais, arſiſſe ſe quidem, ſed amplius non ardere ſi id paſſim prædicat, ſignũ in hoc morbo mortiferum eſt. Scitus eſt Naſonis verſiculus:

Qui nimium multis, non amo dicit, amat.

No

Non verbis,ſed operibus, credo,hiſque non ſtatim,ſed ſi pertinaciter inſtiterit contraria vita maculas vitæ ſuperioris eluere. Vetuſtam ægritudinem repens medicina non adiuuat; quod longo vſu didicimus,longa deſuetudine dediſcendum eſt. Habes de adoleſcente tuo præſagium meum, quod vtinam falſum fuiſſe res doceat, & certè potens eſt excelſi dextra, mutatione illa Dauidica: dicto citiùs ab vno miſeriarum fundo miſericorditer attollere, ſed id rariſſimum, & pauciſſimorum hominum ſcito eſſe. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ANDREAE BONONIENSI, S. Epiſt. IX.

Quid de libidinoſo ſene ſentiat.

DIſſimilem primæ,ſed iuſtiorem Satyræ materiam afferS, luxurioſum ac laſciuum ſenem. Vt enim declamator ille ait: Adoleſcens luxurioſus peccat, ſenex luxurioſus inſanit. Ac profectò ſic eſt (vt ait Plautus) deliramus interdum ſenes,imò verò non interdum,ſed ſæpiſſimè. Hoc illa iam tunc ætate cœptum erat, nunc autem reptamus infantes, ludimus pueri, adoleſcentes inſanimus,conflictamur viri,deliramus ſenes. Ita nullam vitæ partem perdimus, ſed omne æuum variis quidem errorum gradibus, imò ſtultitiæ tenore traducimus. Neſcio quid dicam, niſi tantis in tenebris aliquid ætheree lucis affulſerit,parum abſum ab antiquorum ſententia,vt non naſci optimum fuerit, proximum quàmprimum mori: omnium tamen huiuſcemodi ſenum excuſatio vna eſt. Imbecillitas ætatis,ſolatium egentis, & iam vſu publico permiſſa licentia. Sic in Aſinaria petulantiſſimum ſenem ſuum idem Plautus excuſat his verbis:

Hic ſenex,ſi quid clam vxore ſuo animo fecit volup'
Neque nouum,neque mirum fecit,nec ſecus,quàm alij ſolent:
Nec quiſqua'ſt tam ingenio duro,nec tam firmo pectore,
quin vbi quicquam occaſionis ſit,ſibi faciat bene.

Hæc ille dixit: hæc omnes dicimus, ſiue adoleſcentes, quibus luxuriari gloria eſt,ſiue viri, quibus conſuetudo eſt,ſiue ſenes, quibus iam veniale peccatum eſt. Quem

tu inuenies ſenem, qui ſi qua facultas affuerit, teſte ſubmoto, non ſtatim oblitus virium, iuueniliter ruat in Venerem? Ipſe ſibi blandiens, quaſi quicquid delectat, aut mulcet, & proſit, & deceat, & quaſi ſenectutis vnicum ſolamen ſit luxuria, quæ potius ſenectutis opprobrium ac ruina eſt. Tu verò ſenem noſtrum ora, vt inducat in animum attendere, quid agat, quò progrediatur, quánque aduerſo tempore, quàm indecora, quánque ambigua, & intempeſtiua Venus ſua ſit. Pudor forſan ac metus efficient, quod ratio iam pridem ac ſatietas debuiſſent. Sin pergit, vnum hoc illi meis verbis dicito, breui vel inuitus deſinet. Siquidem iuuenilis luxuria, ſenectuti proxima, ſenilis autem ſepulchro contigua eſt. Vale.

FRAN. PETRARCHA BARBATO SVLMONENSI, S. Epiſt. X.

Quod in hoſtium inſidias deuenerit.

VT more noſtro, fortunas, laboréſque meos tecum partiar eſt animus. Ad Parmam bellum conſtitit, vt noſti. Circunſiſtimur, & magnis non Liguriæ tantùm, ſed propè totius Italiæ motibus intra vnius vrbis ambitum coarctamur, non quod animus noſtris ad pugnam deſit (quod ſæpius animoſa eruptione teſtati ſunt) ſed ea hoſtis aſtutia eſt, vt nec pacis nec prælij viam pandat durando vincere & debilitare animos, lentæ obſidionis tædio confidit. Itaque iam ſæpe variante fortuna, idem ipſe qui obſidebat obſeſſus eſt, nec dum certus eſt exitus. Cæterùm ſummis vtrinque viribus res agitur, & (niſi fallor augurio) ſummus fatorum dies accelerat. Nutat animus, ac neutram in partem totus inclinat, ex quo declinare ſtudens, & inanem ſpem, & ſuperuacuum pauorem. In hoc ſtatu non iam paucorum nos dierum, ſed multorum menſium premit obſidio inter calamitates bellicas haud vltima. His ita ſe habentibus ſubiit nuper deſiderium libertatis, quam omnibus votis expoſcere, omni ſtudio amplecti, poſtremùm quam terra maríque fugientem ſequi ſoleo. Subierat iam ante cupiditas tranſalpini Heliconis, quoniam Italus Helicon bellis ardebat. Ita ergo hinc odio, hinc deſiderio agebar: ſed quid

agerem? Quæ ea ducit ad occaſum via, prorſus inacceſſibilis facta erat. Vertor ad Orientem, etſi enim omnia hoſtium plena eſſent, tutior tamen breuis tranſitus, quàm ille ingens per Hetruriam circuitus viſus eſt. Quid multa? Inter hoſtium ſtationes cum paucis egreſſus VII. Cal. Martias abeunte ſole, carpo iter. Cum prope Rhegium inimicam vrbem ſub nocte media perueniſſem, repente latronum manus ex inſidiis erumpit, magno mortem clamore denuncians. Non erat conſilij facultas, tempus, locus & circumfuſus hoſtis ſuſpectiſſima omnia faciebat. Pauci inermes, improuidi, quid aduerſus plures armatos ad ſcelus inſtructos, facerent? Vna in fuga atque in tenebris ſpes erat:

Diffugiunt comites, & nocte teguntur opaca.

Ego etiam fateor, meipſum morti, & circunſonantibus telis eripui, dúmque iam omne diſcrimen euaſiſſe crederem (quid, oro te vſquam tutum homini eſt? Seu foſſæ, ſeu trunci fortè, ſeu ſaxi obice, nihil enim prorſus cernere ſinebat illius nubiloſæ cæcæque noctis obſcuritas) equus ipſe fidiſſimus vector meus cernuus ad terram ruit tanto impetu, vt confractus ac pene exanimatus ſim: colligo tamen in extremis animum, & aſſurgo, quíque multis iam diebus interiectis ad os manum referre nondum valeo, tunc ſubleuante metu in equum reſiliui. E ſociis pars domum rediit, pars vago errore circumacta incœptum non deſeruit, dum viarum duces, cœli ac terrarum indiciis amiſſis, feſſi ac trepidi inter auia ſubſiſtere coëgerunt. Vnde ne quid terrificum deeſſet, inimicorum vigilum voces, vicinis neſcio quibus ex mœnibus audiebantur. Ad hæc & ſæua grandine mixtus imber acceſſerat, & inter crebra tonitrua famoſioris aſſiduus timor mortis. Longa erit hiſtoria, ſi eam per ſingula. Illic ergo verè tartaream noctem ſub diuo atque humi iacentes egimus, cùm interea magis magiſque læſi brachij tumor ac dolor ingraueſceret. Nō herboſ° ceſpes ad sōnū, non frōdoſæ ramus arboris, aut cauę rupis fornix, ſed nuda tell°, aër turbidus, & irat° Iupiter, hominū ſimul ac ferarū metus, atq; inter tot aſpera corp° inualidū Vnum, ꝙ miraberis forſan & miſereberis ſolatij genus in tantis

difficultatibus fuit, equis medio calle trāſuerſis, pro tentorio vſi ſumus, & illorum terga procellis obiecimus, qui paulò antè frementes ac rapidi, mox taciti & immobiles non ſine quodam quaſi miſeriæ ſuæ ſenſu geminum nocte illa nobis obſequium præbuerunt. Sic ad auroram laborando ac trepidando peruenimus Vbi primùm ſémitam inter vepres vicinę lucis dubius fulgor oſtendit, prępropere ſuſpecta loca reliquimus, & amici oppidi, Scandianum vocant, mœnibus excepti, didicimus nocte tota magnam equitum ac peditum cateruam circa muros vt nos exciperent in inſidiis latuiſſe, paulóque ante noſtrum aduentum pulſam tempeſtatibus abiiſſe. I nunc, & negare aude, magnum aliquid eſſe fortunam, quæ & conſilia in perniciem, & errores in ſalutem vertere potens eſt. Ludo tecum Barbate chariſſime de fortuna enim iudicium meum tenes, formidabile nomen eſt. Vtcunque ſe res habeat profuit error viæ, profuit procella, peiora malis euaſimus. Illic ergo, cùm iam illuxiſſet, cælatum caſum meum non ſine multis comitum lachrymis aperi[illegible], & quoniam ne ibi quidem tuta videbatur mora, alligatus pro tempore montano calle, Mutinam inde luce proxima Bononiam veni. Hinc tibi præter ſolitum, alienis digitis iſta prę̨ſcribo, ne aut meo, aut rerum ſtatui fides deſit. Circa curam corporis fit, quantum humano ingenio fieri poteſt. Spes eſt potius certa, quàm velox, æſtatis opem medici, ego Dei omnipotentis auxilium expecto. Interim torpens mihi dextra non obſequitur, animus fit promptior in aduerſis. Vale.

FRAN. PETRARCHA ANDREÆ MANTVANO, S. Epiſt. XI.

Obtrectatorum verba contemnenda eſſe.

VIx vnquam aliter iuſtior mihi quærelarum cauſa, vix vberior defenſionis materia oblata eſt. In triuiis laceror, quid agam? auctor tangit iniuriæ, fama mea ab infamibus carpitur. Contemnendus obtrectator, cæterùm eo moleſtior, quò vilior. Diſſimulare difficile, ſed decorum ſilentium iuſtæ querimoniæ præferēdum. Linguas

acuat,

acuat;verba non metuo.ſi ſcripto egerint,ſentient & me calamum habere. Viuus ego viuorum ſubruam calumnias: At ſiquid fortè poſt buſtum minitantur? Audio enim eos aſſiduè parturire, neſcio quidem an ridiculum murem,an elephantem Indicum parituros. Quod ipſum ſi conſultò(inquam) in id tempus trahunt, quo amplius hic non ero,timidè agunt, miniméque inſidias aſtruunt, Quorum conſiliis quid aliud dicam, niſi Planci illud in Aſinium Pollionem, cuius in principio naturalis hiſtoriæ Plinius ſecundus meminit: Cum mortuis laruas ſolere luctari. Proinde ſi quid habent, proferant in medium,dum adeſt qui reſpondeat. Videbis conuitiis attritum nomen ſplendeſcere, clariorem facit Æſchines Demoſthenem,Catonem Galba, Saluſtius Ciceronem, Æmilianus Apuleium: alioquin inglorium belli genus eligunt in abſentem loqui, & mutis decertare cineribus, quamuis(vt eſt ætas)impudenter idipſum ſperent. Vale.

FRAN, PETRARCHA ANDREÆ MANTVANO, S. Epiſt.XII.

De eadem materia,de qua in ſuperiori epiſtola.

THeon ille,ſiue mauis,Bion iurgium quærit. Agnoſco ſibilum,aſpis in proximo eſt indigner an mirer, ſi mihi non parcat,qui nec ipſe pepercerit Homero?puto extimet,vt quæ ſibi,eadem mihi voluptas ſit.Longè verò fallitur. nihil mihi gratius ſilentio, pòſt illud nil colloquio dulcius amici.Sin pergit effugiam, Si ne id dabitur, quid ſim acturus interrogas?Silebo.Si ne id quidem, loquar quantum ſanè, nihil breuius Et quid dicam? Comminabor in primis id conuitij genus, quod nũquam audierit. Turbabitur,congelaſcet, & forſan(vt fit)multa ſibi conſcius tacebit. Atque hic iurgio finis erit, ſiquidem nil magis maledici linguam frenat quàm mordacioris alterius linguæ metus.Si ne hic tamen deſinet, culicem hunc quibus armis excutiam? Vlciſcar aniliter, & quod anus anui dixiſſe traditur dicam ſibi: O vir maxime omniúmque modeſteſtiſſime, ô decus ac ſpes patriæ.

Certè nunquam tale aliquid audiuiſti. Quid nunc ais? An non ſatis promiſſum impleſſe viſus ero. Aut ego fallor, aut & ſi callosas conuitiis aures habet, hoc vnum hactenus non audiuit: non ex ore amantis, non arriſoris, non deriſoris, non adulatoris quantumlibet impudentis. Sic vt reor, inſuetum ſtylum ille mirabitur, tu ridebis, ego interim euaſero. Vale.

FRAN. PETRARCHA SOCRATI ſvo, s. Epiſt. XIII.

Moram ſemper aliquid periculi habere.

OBſecro, obteſtórque te, méque ipſum ſimul obſecro, ſi quis apud vtrumque noſtrum precibus meis eſt locus, vt ſi tu nondum pectoris tui curás compoſuiſti (ego enim inquietudinis meæ mihi ſum conſcius) propellamus iam tandem cuncta, quibus angimur, & adhuc fluctuantem animorum noſtrorum ſtatum aliquando compeſcamus, nec nos pigeat, quod multum diſtulimus, vel ſerò aggredi. Neque enim viatori, quanquam vel ſomno grauis, vel vino obrutus, vel tædio fatigatus tardè ſurrexerit, ſuadebis, vt viſo ſole in cubiculum reuertatur, ſomnum tractaturus ad veſperam: multò ſatiùs eſſe monſtrabis, accelerare greſſum, ingeminare, & in id niti, vt quod ſopor eripuit, reddat induſtria. Et nos (ſi recolis) viatores ſumus, & immenſum nobis supereſt iter, & hora iam tarda eſt. noſtrum enim mane dormiuimus, quo vigilantius exurgendum eſt, ne cunctantes fortè nos opprimat. Plura res exigit, tempus autem pauciora, & certè intelligenti, volentíque ſatis eſt dictum. Vale.

FRAN. PETRARCHA SOCRATI ſvo, s Epiſt. XIV.

Seruorum malignitatem deteſtatur.

NVper dum fugiendi faſtidij, & relaxandi animi gratia lepidiſſimas fabellas apud Plautum legerem,

rem, curiſque mordacibus tantillum tẽporis vetuſtiſſimi vatis auxilio cor furarer, mirum dictu quot ibi elegãtes nugas inuenerim, quas ſeruiles fallacias, quas aniles ineptias, quas meretricum blãdicias, quã lenonis auaritiam, paraſiti voraginẽ, quam ſenum ſollicitudinem, quos adoleſcentium mores. Iam minus Terentium noſtrum miror, qui ad illam elegantiam tali vſus eſt duce. Sed de cæteris ſuo tempore: nam & copioſa & otio affluentibus, ſi vnquã id nobis fortè contigerit, peramœna res eſt. Nunc vnum, quod hodierno die tempeſtiuè admodum ſe obtulit, interſeram. Eſt illius Comœdia, cui nomen eſt Caſſina, ibi vir & vxor de nuptiis ancillulæ diſcordant. Bellum domeſticum, & pluſquàm ciuile dixeris, ita intra coniunctiſſimos diſiuncta ſunt omnia prorſus nihil conuenit: paterfamiliâs propriis, mater filij ſtudet amoribus, ſerui duo competitores pertinaciſſimi, certatim ad puellæ connubium aſpirant: hic à patre ſubornatus, hic à matre. Herilis ergo concupiſcentiæ miniſter, vt incœpto abſiſteret, precanti dominæ inexorabilem ſe præbens, à domino, qui fortè ſuprema verba contentionis acceperat, interrogatur.

----Quo cum litigas Olympio
Cum eadem qua tu ſemper. S. cum vxore ne, hem mea?

Reſpondet ſenex, quaſi circumlocutione rem intelligens. Enimuerò ad hæc ſeruus, neque ſeruiliter, neque illepidè reſpondet, quod dum hodie legerem, mihi quodammodo dictum credidi:

Quam tu mihi vxorem? quaſi venator tu quidem es,
Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.

Hæc ille ſeruus. Mihi verò quid conuenientius dici poteſt? Vxorem nempe vita noſtra non recipit, multis licet obiecta tempeſtatibus, ſed ab hac Charybdi libera & immunis: verum aliud moleſtiæ genus eſt, cui & illius ſeruuli verba conueniunt, & rem quidem olim experiebar, verba non aderant, ſciebam me cum canibus viuere: venatorem eſſe, niſi admonitus neſciebam. Seruos vocant, canes ſunt mordaces, guloſi, latratores: cuncta præter vltimum ferre poſſum;

Latratus enim tranquillitati, quam quærimus, nimis aduerſus eſt: Sed ex omni canum grege, duo mihi prorſus importabiles ſunt, cæteros adhuc ferre propoſitum eſt. Horum alter eſt, quem ad te multis cum literis amicorũ hodie mittebam. Vnde hanc tibi ſuperadderem epiſtolam, Plautus obtulit. Hunc tu ergo vel tibi habeto, ſi venator fieri cupis, vel in nemus, vel in macellum mitto, modò ne vnquam ad me redeat. Alter eſt rabidus ſenex ille, quem noſti optimè. Illum depellere pudor prohibet, neque tam eius quàm ætatis ſuæ ac longæuæ familiaritatis intuitus. Itaque quando me mihi venatorem Plautinus ſeruus oſtendit, faciam quod ingenui venatores ſolent, domi inueteratum canem, quamuis ſenio & ſcabie inutilem, latratúque moleſtiſſimum, non expellam. Cæterùm quem fugare non licet, fugiam dimiſſáque ſibi domo vacua, in alias oras ibo: de quo, quia nondum fixa mihi ſententia eſt, ſecretiore epiſtola propoſitum meum leges. Summa eſt, Ad fontem Sorgiæ, vt nunc eſt animus, piſcatoreſſe potero, certè venator amplius non ero, neque cum his ſaltem canibus ætatem agam. Vale.

FRAN. PETRARCHA SOCRATI SVO, S. Epiſt. XV.

Beatam vitam inquirendam eſſe.

IN campum Martium, omnes qui naſcimur, vocati ſumus, quidam tamen non niſi ad ſtrepitum, numerúmque complendum, quidam verò, vt honores & laborum præmia percipiant, quorum ex agmine vt ſimus, optandum enitendúmque nobis eſt. De euentu viderit ille, cuius in manu nos & noſtra conſiſtimus. Velle quidem noſtri erit arbitrij. Itaque firmare propoſitum, & candidatos adeſſe conueniet, ac ſupremi imperatoris amicorum eius implorare ſuffragia. Non enim de conſulatu aut Prætura, ſed (vt Plautinus adoleſcens ait) de capite noſtro ſunt comitia. Vale.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI IANVENSI, S. Epiſt. XVI.

Quod tardiuſculè ad eum ſcripſerit, ſe excuſat.

EPiſtolam ſub tuo nomine deſcriptam perdidi. Hoc mihi,& nuncij longior expectatio,& ſociorum præceps fauor attulit,qui dum aſſiduo nouarum rerum deſiderio,&(vt Solini verbo vtar)impatientius potiùs quàm ſtudioſius per Bibliothecam meam more ſolito vagantes, in illam incidiſſent, legerunt & tulerunt, ignorante me,veriti(vt aſſerunt) ne ſicut amicis indignantibus, & incurioſitatem meam damnantibus, mihi plerunque contigerat, illius etjam periret exemplum. Ego re cognita,vt mihi redderetur,inſtabam,illi autem feſtinabãt. Quid te moror? Verum eſt,quod ait quidam:

Malè cuncta miniſtrat impetus:

Dum enim omnes habere cupiunt, nullus habuit : dúmque omnium conſenſu vni ſcribenda traditur,ille eam omnium cum dolore, vel amiſit, vel amiſiſſe ſimulauit, qualiter neſcio, niſi quod ad oculos meos vltrà non rediit. Vnum fatebor, nec erubeſcam teſtimonium tuum, nunquam crediſſem,quod res vlla tam parua tam magna mihi foret; perturbationis cauſa rarò vnquam alias fragilitatem meam ſic euidenter agnoui. Torquebar enim,& per multos dies, noctéſque perditam quærebam: ſimul & quærebar, & nunc temerariam ſociorum fiduciam,nunc leuitatem meam increpabam. Illis exprobrãs, quod plus æquo ſtylum hunc mirantes, importunè agerent,mihi quod immaturam gloriam è primitiis ſtudiorum quærens,amicis fierem fortaſſis aſperior. Quantalibet ſanè plaga,animi tempore mitigatur. Iam dolere deſij , dolorémque pudor expulit : pudet tam grauiter doluiſſe. Nunc quoniam illius nullæ mihi reliquiæ ſuperſunt,præter amantem memoriam(vt ait Auguſtinus)perierit quidem illa, ſed calamo ſuperſtite interim ergo , dum reuertor ad ſolitum ſcribendi morem, intermiſſionis cauſam tibi eſſe volui,ne inſueto ſilentio moucreris.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI IANVENSI, S. Epiſt. XVII.

Dolet de amiſſa Epiſtola,

NOn ſum neſcius mirari te, quid ita debiliter fortunam vnius epiſtolæ ferre viſus ſim: neque enim magnæ indolis argumentum eſt ex literis gloriam ſperare. Ex factis, non ex dictis oriri veram gloriam, veræ Philoſophiæ non dubitant ſpectatores. Illam (inquam) gloriam, non quam prædicat vulgus, à quo laudari magnis animis pene faſtidioſum eſt, ſed quæ ex ſobria ac iucunda recordatione bonorum operum, in pectore virorum excellentium viget atque alitur, cuius ſine theatrico ſtrepitu. ſine fauore vulgari fides, & conſcientia teſtes ſunt. Hæc eſt equidem illa verax gloria, quæ in ſolo ſtabili, actis altè radicibus, caſum neſcit. Illa verò in hominum fundata ſermunculis, primùm diuturna non eſt, & perfacilè proteritur, & quibus attollitur flatibus, eiſdem ſemper agitatur vt corruat: deinde ſi eſſe poſſet æterna, vulgaribus tamen, ac minimè generoſis artibus quæſita, nunquam ingenuos animos delectaret. Seruilis operæ viles merces. Idque ego mecum cogitans, fateor, & mirabar, & mihi non mediocriter indignabar. Ex diuerſo autem, dum reminiſcebar, quàm mihi dulcis epiſtolæ illius lectio fuerat, flectebar, vt omni culpa deſiderium eius abſoluerem. Nec ſatis ſcio, veróne an falſo; ſed perſuadebam mihi, multis rationibus, nullius me ventoſæ laudis ambitu perditam deflere, ſed quod eam mihi vtilem ſenſeram, tantámque fiduciam dabat non ars, non ingenium, ſed vetus ille magiſter artis, ingeniíque largitor, vt auderem ſperare, literas illas tanti peccatoris digito contextas, legentibus nedum placituras, in quo nudum nomen vertitur, ſed forte etiã profuturas. Multa ibi contra hominum, & præſertim meiipſius molliciem, innectus fueram, multíſque ad virtutem exhortationibus, nec paucis indignationibus, in ſeculum noſtrum, & vitia, toto nunc orbe regnãtia, velut alternis ſtimulis, vtrũque illi latus armaueram, adeò vt ad eam rediens, vix ingenij mei opus crederem, & plus ei quàm ſcriptis meis ſoleo venerationis impẽderem. De Phydia & Apelle nuſquam lectum eſt fuiſſe formoſos, operum tamen illu-

ſtriũ alterius reliquiæ ſtãt,alterius ad nos fama peruenit. Itaque tot interlabentibus ſeculis, vtriuſque artificis præclariſſimum viuit ingenium, variè licet pro varietate materiæ. Viuacior enim ſculptoris quàm pictoris eſt opera. Hínc eſt,vt in libris Apellem, Phydiam in marmore videamus. Idem de Parrhaſio.& Polycleto, & de Zeuxi.& Praxitele cenſuerim, cæteríſque, quorum corporeæ formæ nulla mentio eſt,operum decor eximius & fama percelebris. Atque,vt à veteribus ad noua ab externis ad noſtra tranſgrediar duos ego noui pictores egregios, nec formoſos, Iottum Florẽtinum ciuem,cuius inter modernos fama ingens eſt,& Simonem Senẽſem;noui ſculptores aliquot, ſed minoris famæ (eo enim in genere impar prorſus eſt noſtra ætas) Cæterùm & hoc vidi, & de quibus fortaſse,alius plura dicendi locus dabit,opera ſingulorum ab auctoribus ſuis multum differentia, longéque diſtantia. Si quis ab eis cauſam quæreret,reſponderent puto,non vt olim Mallius pictor, qui ab amicis interrogatus ſuper cœnam,cur tam deformes filios genuiſſet,cum tam pulchras figuras pingeret: Quia in luce(inquit) pingo,in tenebris fingo: Faceta reſponſio illius, horum verior, ſi dicerent, & formam corporis, & ingenium, quæ forma eſt animæ, vnde opera hæc, quæ laudamus ac miramur, velut vna è fonte procedunt, munera Dei omnipotentis eſſe, non hominum, & ſumenda eſſe,non tantum æquo, ſed & grato animo, ſeu largius prouenerint,ſeu parcius, cùm gratuita ſint, & humanum meritũ ſemper excedant. Nec ab homine quæri rationẽ oportere,cur plus,minúſ-ve aliquid ab illo fiat,cuius voluntas ipſa eſt ratio, sũma & inacceſſibilis, & ad quã fruſtrà per ſeipsũ nititur humanus labor,quia quantò accedet homo ad cor altũ,tanto exaltabitur Deus,& mortales intuitus cõſilij ſui profunditate fruſtrabitur. In hãc ego narrationẽ,cùm præterire poſſem,ſpõte incidi,quæ eò ſpectat ne mireris,ſi mihi quoq; contigerat,vt pulchrã ſcriberẽ epiſtolã. Turpis ego, etſi in ea(vt Gregorij verbo vtar)pulchrũ depinxi hominẽ pictor fœdus. Proinde ſpecies ea, qua ſorores ſuas illa vincebat,& ſibi pereũdi,& mihi dolẽdi fuit occaſio,vt intelligerẽ,nõ ſolũ in corporibus,ſed etiã in ſcripturis excellentem formã interdum nocere, & mediocritatem in rebus omnibus expetendã. Sic epiſtola

mea quam ipſe mihi nõ adoptaueram, ſed genueram, periit, & tunc exequiarum quaſi quoddam genus lamenta perſolui, & nunc memorans anniuerſarium diem ago, dolens de medio tam citò ſubtractam, & vt dixerim, in ipſis cunabulis extinctam, eóque minus huius rei conſolabilior eſt querela, quo minor eſt ſpes de illius oſſibus, quaſi de Phœnicis cineribus alteram ſuſcitandi. Nullæ eius apud me reliquiæ remanſerunt. Præter morem enim meum, totam chartæ credideram, memoriæ nihil. Idcircò nec eam in memoria requirens inuenio, nec vllum veſtigium abeuntis agnoſco. Tantum illud teneo, dulcem mihi fuiſſe dum ſcriberem, dulciorem dum legerẽ, amariſſimã dum recordor, nec aliter eueniſſe quã ſi cui ſaporiferi fauus mellis labiis admotus, repente ſubtraheretur, amotáque dulcedine, ſola quidem amara dulcedinis recordatio ſupereſſet. His ego perculſus diu à ſcribẽdo ceſſaui (oderam enim vigilias meas, & vnius euentu cæteras metiebar) tandem per memetipſum admonitus, eſſe ſtolidum conſilium, vt vnius naufragij metu nauigatio relinquatur, aut vnius anni memor aratrum damnet agricola, ad calamum redij. Sed quid iterum faciam? Epiſtola tua etiam mihi periit, & comitem ſecuta eſt quantum ſuppetit memoria, duplex inde mihi gaudium fuit. Gaudeo equidem vt mos eſt hominum, tecum ſolito benignius agere fortunam, quamuis non ignorem, friuolam eſſe lætitiam, quæ de fortunæ facilitate concipitur, quæ nunquam amicior fuit, niſi vt familiarius falleret, neminem euexit niſi vt altior caſus eſſet. Verum hic vnus ex humanis erroribus eſt, qui ſunt innumerabiles, quoſque, vt Ciceroniano verbo vtar, cum nutricis lacte ſuxiſſe videmur, & quos vtinam vel in ſenio deponamus. Certius gaudium ex epiſtolæ tuæ fine percipio, vbi & fortunam noſſe, & ad omnes caſus paratum mihi videris animum habere: hoc eſt quod optaui: hoc eſt quod ſperaui: hoc eſt, quod Deum rogaui, & vt mihi, & vt amicis fortem animum contemptorem rerum mutabilium præſtaret. Nequid enim in vita ſentiamus aduerſi, ne quicquam poſcitur. Vt quicquid euenerit, feramus patienter digniſſimæ preces ſunt. Equidem (niſi fallor) in verbis tuis animum

mum tuum vidi,& dixi mecum: Iam vir eſt,humo erigitur,cœlum ſpectat. Vale.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI IANVENSI, S. Epiſt. XVIII.

De conditione ſui ſtatus certiorem reddit amicum.

DE ſtatu meo,quem noſſe deſideras, breuiter ſic habe. Etſi inter bene philoſophantes vnũ ſit hominis bonum, & non tria: id ſcilicet, quod in animo eſt bene cœlitus inſtituto, & poſſeſſione generoſi habitus inſignito,quoniam corporis ac fortunæ non bona,ſed commoda quædam,ac leuia adminicula dici debent:quia tamen credo velle te de omnibus audire,geram morem voluntati tuæ.Qualis ſit animus meus, nec plenè ſcio,nec aſſerere meum eſt.Sunt enim(vt ait Auguſtinus)& iſtæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea,quæ in me eſt, vt animus meus de viribus ſuis ipſe ſe interrogans,non facilè ſibi credendum exiſtimet.Quatenus autem effari poſſum, vndique me habent anguſtiæ,in luto carnis & in vinculis mortalitatis meæ, adhuc aut ſedentem,aut iacentem: Videor tamen, niſi forſan hoc ipſum videri idem ego mihi mendaciter fingo, libentiſſimè ſurrecturus: ſed ponderibus meis premor,& inualuit in me durum inueteratæ conſuetudinis iugum,à cuius ſeruitute quis liberabit me miſerum,niſi Dominus ille, qui fouet compeditos, & illuminat cæcos? Fortuna contra me hactenus perpetuum bellum gerit; Ego autem ſciens, quod communio diſcordias parit,vt in pace viuã,nequid commune ſecum habeam,laboro. Imperia,regna,diuitias,honores,cæteráque eiuſmodi ſua ſunt,& ſibi habeat. Nihil eſt horũ quod me moueat.Mihi linquat,ſi quá sũt, animi mei bona;hæc ſui muneris nõ fuerũt,& ne ſui iuris ſint flagito.Quid ſæuit?Quid minatur? Nimis diu debitor ſuus ſum,calculum ponamus: auferat quæ ſua ſunt. Nimis diu depoſitum eius ſeruo, quid cogitat? nulla mora eſt,nullum luctamen, tollat quicquid id eſt,& nunquam reuerſura diſcedat. Et certè iam partem non exiguam tulit,& id quantulumcunque quod reſtat odioſum onus eſt humeris ad altiora nitentibus. Quod ad corpus attinet, non ſum quem reliquiſti. Hoſpes corporis mei, ſecum

malè concordans,implacabilem litem agit. Hæc iugis ſollicitudo faciem meam mutauit ante annos, ita vt iam vix primo me cognoſcas occurſu. Huius tamen rei me cura non tangit, adhuc enim integer Domitiano principi crediderain: Nihil gratius decore, nihil breuius. Ad maiora verò genitus ſum, quàm vt ſim mancipium corporis mei. Seneca,inquis,hoc dixit. Quis negat? Et ego dico,& multi dicent poſt me, & ante eum multi forte dixerunt,& quiſquis id dixerit,modò ne mentiatur, egregium magnificúmque verbum dixerit. Ego & illud dixi,& quod ſequitur dicam, & in vtroque ſcio, quòd non mentior,vtinam nec fallar. Abſit à me vt amore corporis, aut huius lucis deſiderio, diem mortis horreſcam, quoniam & hoc ab alio veriſsimè dictum, in vſus meos verti, quod hæc noſtra,quæ dicitur vita,mors eſt. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REBVS FAMIliaribus,

LIBER VI.

FRAN. PETRARCHA HANNIBALI TVSCVLANENSI, S. Epiſt. I.

De inuidia, Auaritia, cæteriſque eccleſiæ procerum vitiis.

INFOELICEM inuidiam dixit Maro, nec immeritò. Quid enim infœlicius, quàm ſuis malis, alieníſque ſimul bonis affligi. Non ineleganter quidem in Mutium neſcio quem apprimè inuidum, atque maliuolum luſiſſe legitur Publius quidam. Cùm enim triſtiorem ſolito vidiſſet: Aut Mutio (inquit) neſcio quid incommodi acceſſit, aut neſcio cui aliquid boni. Prorſus ita eſt. Inuidus alterius bonum ſuis aſcribit incommodis, &, vt ait Flaccus,

Inuidus alterius rebus marceſſit opimis.

Magna miſeria, non aliter ſaturitate alterius quàm fame propria torqueri, atque alio pingueſcente, non ſecus, ac ſe eſuriente marceſcere. Sed haud temerè definierim, an non inuidia tantùm, ſed vitiis omnibus infœlicior auaritia ſit. Inuidia enim mœſta eſt ſæpe, ſed ocioſa eſt, auaritia triſtis, & occupata: ſuperbia, dum ſe aliquid magnum putat, falſa licet opinione delectatur. Auaritia ſemper ſe fa-

meli,

melicam, & egenam ſentit, neque fallitur. Veriſſimum enim eſt Poeticum illud:

Semper auarus eget.

Nam ſi auarus eſt, cupit, quod ipſum vitij nomen indicat. Sanè quod ait Seneca: Non qui parum habet, ſed qui plus cupit, pauper eſt. Et hoc inde concluditur, quòd non paucitas rerum inopem facit, cùm paucis natura contenta ſit, cui qui ritè ſatisfecerit diues eſt, & nihil ei deeſt: ſed cupiditas expleta, quæ indicat ſibi tantũ deeſſe, quantum cupit: cupit autem omnia, & optando ſuperuacua fecit neceſſaria. Ita egeſtatem minimam, cuique perfacilè ſuccurri poterat, irremediabilem atque immenſam fecit. Rurſus enim & illud eſt verum, quod Philoſophis placet:

Auaro tam quod habet deeſt, quam quod non habet.

Niſi quod mihi quidẽ magis videtur, auaro deeſſe quod habet quàm quod non habet. Ex illo enim nil præter ſollicitudinem perpetuam, & veros metus, ex hoc nonnunquam breue falſum gaudium capit, dum ſibi arridet, & optatum bonum ſpe fallente præoccupat. Ita nonnunquã ſatiatur fera quadam (vt aiunt) & inhumana dulcedine: Auaritia verò nunquam. Nam & ſucceſſibus inardeſcit, & Satyricum illud verum eſt,

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Et minus hunc optat, qui non habet. Cuius rei cauſam vnam (nam plures excogitari queunt) in epiſtola quadam ponit Anneus Seneca: Neminẽ (inquit) pecunia diuitem facit, imò contrà, nulli non maiorem ſui cupidinem incuſſit. Et ſequitur: Quæris, quæ ſit rei huius cauſa? Plus incipit habere poſſe, qui plus habet. Venio ad reliquas peſtes, & eius quidem, quam accidiam noſtri vocant, eadem ratio eſt, quæ inuidiæ fuit. Gula autem ac libido ſæpe ſuis fruuntur deliciis, quibus exultant, & gaudio fugitiua percipiunt, auaritia nulla re fruitur, niſi curis auariſſimis: dum enim quærendis inhiat, & illa non habet, & quæſita non videt, niſi ad ſupplicium, hinc trepida, inde ſollicita. Quæ cùm ita ſint, iure auaritia ſororum omnium peſtilentiſſima dici poteſt, quam radicem malorum omnium vocat Apoſtolus. Nec ſum neſcius, te mi-

rari

rari quid hodie tecum, hac(vt aiunt)importuna Philoſophia, præter ſolitum vti velim. Ego autem non te magis, quàm mortales ferè omnes, & præcipuè tuum genus alloquor, inter quos maxima & ſolium poſuiſſe, & vexillũ fixiſſe victrix mihi videtur & imperioſa cupiditas. Quod eò indignantius miror, quò minor vobis cupidinum cauſa eſt. Cui enim hos auri cumulos aceruatis? Legitima quidem vobis negata poſteritas, vos parcus & exiguus cultus decet, reliqua pauperum CHRISTI ſunt, quos fraudare prædaríque non timetis, domino illorum ſpectante deſuper & minitante vindictam, & neſcitis cui veſtrum crimen vtile ſit futurum quod vobis interim laborioſum, peſtiferúmque, & funeſtum eſt. Multi ſe propter filios excuſant, & vitio animi velum pietas obtenditur. Sic leæna, ſic tygris ſit enixa ferocior. & animalia manſueta, nouæ prolis amor exaſperat. Vobis excuſatio nulla, velamen vitij nullum eſt, ante totius orbis oculos nudi eſtis, digitóque monſtramini, populorum omnium cum exprobratione mordaci: Ecce virtutis(inquiunt) præcones, qui cũ de vita æterna, déque animi libertate multa magnificè loquantur, ſine cauſa tamen, & temporalibus addicti, & auaritiæ ſerui ſunt. Re enim vera & ſi de omnibus dicat, nón ne de vobis tantùm ſenſiſſe videtur Dauid, vbi ait: Vniuerſa vanitas omnis homo viuens, veruntamen in imagine pertranſit homo, ſed & fruſtrà conturbatur. Et vt rabiem Pontificalis auaritiæ tot poſt ſeculis futuram notaret expreſſius: Theſaurizat(inquit)& ignorat cui cõgregabit ea. Hæc vtique vobis ante alios, auari Pontifices, dicta ſunt. Parentes quidem thezaurizãtes filiis & legimus & videmus, quamuis ſæpe fortuna paternis votis obſtante, quod aliis partum erat, ad alios deuoluatur, parentum tamen intentio nota eſt. Veſtra intentio quænam, quæſo? Quid agitis? cui theſaurizatis, niſi diabolo, & angelis eius, qui ſollicitè vos obſeruant, numerant dies, & hæreditatem veſtram auidiſſimè præſtolantur, gratiſſima trophæa veſtris inſcripta nominibus, in limine tartari de manibus ſpoliatorum pauperum erecturi? Sed admirans percontabere, cur hodie potius iſta quàm alias, an vel hactenus vos non a-

uaros, vel auaritiam vitium non fuiſſe, vel me nunc primum oculos aperuiſſe crediderim, qui prius iſta non viderim? Reſpondebo admirationi tuæ: Et ſciebam vos auaros: & auaritiam vitium eſſe, nemo vſquam eſt qui neſciat, & in vtrunque non nunc primùm oculos aperio, ſed cum fortè nudiuſtertius veniſſem ad te, altaria tua, imò verò altaria Domini virtutum, argento atque auro, & gemmis onuſta conſpexi, atque inſanis fulgoribus perculſus obſtupui, & dixi mecum: Ecce noua auaritiæ arma, nouum pereundi genus. Auaritia nobis noſtra non ſufficit, niſi auarum quoque CHRISTVM facimus, & diuos ipſúmque vocamus in partem, prædámque Iouem (vt Virgilius ait) Vos quidem diuitias malè partas iuſtificaſſe videamini, ſi prædæ rapinarúmque veſtrarum pauperem CHRISTVM cogitis eſſe participem & auro obſidetis inuitum. Non hic placandi numinis modus. An non legiſtis apud Senecam, deos tunc propitios fuiſſe cùm fictiles fuerunt? Atqui deos nunquam propitios fuiſſe, nec eſſe potuiſſe certum eſt. Quomodo enim propitius aliis eſſe poteſt, qui miſerrimus eſt ſibi? Placet igitur non hæc Senecæ ſententia, ſed verba, quæ fœliciori materiæ licet inſerere. Profectò CHRISTVS ſemper propitius humano generi, ſed tunc præſentior fuit, cùm fictilis fuit. Nunc aureus atque gemmatus iraſcitur, & preces noſtras iuſtiſſima indignatione non audit. Non aurum odit ille, ſed cupidos, quibus optandi, quærendíque nullus eſt finis. Primi hominum, quod erat, apertè profitebantur, quærebant diuitias, vt abundarent: vos quæritis, vt ornetis CHRISTVM: pium opus, ſi ſpoliis ille miſerorum, & non potius virtutibus ac deuotione fidelium, vellet ornari, & ſi non fictioni iuncta cupiditas, odioſior Deo eſſet. Animaduerti olim tale aliquid in principibus dominíſque terrarũ, qui omni ſtudio libros quærunt, petunt, rapiunt, mercantur, non literarum amore quas ignorant, ſed auaritia inducti, nec animi, ſed thalami quærentes ornatum: nec ſcientiam, ſed nomẽ neque librorũ ſententias, ſed pretia cogitantes. Verùm his colorata excuſatio, licet falſa non deerit: dicent enim, ſobolem ſe ac poſteros cogitare &

verbo

verbo quidem nondum natis, aut quòd vitæ genus eligant prorſus incertis, veræ autem auaritiæ propriæ atque ignorantiæ bibliotheca congeritur. Vobis congerendarum opum quis eſt color? Reſpõdebitis, Vt CHRISTI templa farciatis auro, ſed quid Perſio dicitis exclamanti?

O curuæ in terris animæ & cæleſtium inanes,
Quid iuuat hos templis veſtros immittere mores?

Néue hoc aliis dictum crederetis, audite, vt ſtatim veſtro nomine vos appellat:

Dicite Pontifices in ſancto quid facit aurum?

Reſpondete Pontifices, vobis enim loquitur, Reſpondete tot ſenes vni iuueni, tot Theologi vni Poëtæ, tot Chriſtiani vni pagano Quid dicitis? In ſancto quid facit aurum? Si reſpondere negligitis Poëtæ, an non ſaltem reſpondebitis Prophetæ, qui non aurum, ſed alia quædam à vobis ornamenta templorum exigit? Apud Malachiam legitis: Filius honorat patrẽ, & ſeruus Dominum ſuum timebit. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? Et ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? dicit Dominus exercituum. Et vt noſcatis quia vobis dicit, ſequitur: Ad vos, ô ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum. Niſi fortè quiſquam eſt, qui putat, vlla vnquam ætate dignius hoc quæſitum quàm nunc quæritur. Video quidem vt dixi, vulgus auaritia ardere, & fateor, nihil excuſat. Nulla eſt enim excuſatio peccati, ſed natorũ charitas, multipléxque neceſſitas, & vulgaris ignorantia crimen leuant. Vos verò Pontifices, dicite, oro, Quid ſibi vult hæc rabies habendi inter diuitias tam certas, in tantà rerum diuinarum humanarúmque notitia, in vita ſolitaria & cælibe & de craſtino cogitare prohibita? Illud mihi fortè notiſſimum ingeretis: Aurum habet Eccleſia. Bene ſi habet, peſſimè ſi habetur. Placere poſſunt diuitiæ virorum, viri diuitiarum penitus non placent, qui cùm ſomnum ſuum dormierint, in manibus ſuis nihil inuenient. Verior igitur illa reſponſio, quam percontationi propriæ Perſius ipſe ſubiecit. Cùm enim ſecundo quæſiſſet: *In ſancto quid facit aurum?* intulit:

Nempe hoc, quòd Veneri donatæ à virgine pupæ.

Faceſſat,oro,iam tandem aurum templis inutile, & in alia templa Dei,hoc eſt,in vſus hominum egentium conferatur.Sit CHRISTI charitas,quæ ſeculi pompa eſt, nec ſemper ſub obtentu deuotionis idololatriæ ſeruiatur. Neſcitis quòd auaritia eſt idolorum ſeruitus. Nulla tot idolis gens abundat,nulli conuenientius dicitur:Cauete à ſimulachris. Credite mihi, Pontifices, aurum potuit CHRSTVS habere,ſed noluit:diues eſſe potuit,dum inter homines agebat, paupertatem maluit. Corynthiis vaſis vti potuit, fictilibus vſus eſt.Nolite,Pontifices, excuſationes friuolas aucupari,aut ſub CHRISTI nomine pabulum auaritiæ, & veſtris alimenta furoribus aggregare.CHISTVS veſtro auro non eget, nec veſtris ſuperſtitionibus delectatur,puri ac nudi cordis eſt,appetens piorum actuum, honeſtarum cogitationum, & humilium voluntatum Quis inter hæc auro locus?Nolite miſeri curare,quàm ſuperbè ſacrificetis,quàm ornatè,quàm ſplendidè, ſed quàm piè, quàm humiliter, quàm caſtè, quàm ſobriè.Sacrificate,quod diruptis vinculis liberatori ſuo Rex propheta ſacrificat,hoſtiam ſcilicet laudis:Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate non in auro, ſed in Domino. Audite Pſalmiſtam ſurdi,diebus ac noctibus clamantem:Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus. Quid hic opus eſt auro?Spiritu opus eſt,eóque non niſi contribulato,opus eſt corde,ſed contrito & humiliato.Hoc eſt ſacrificium Deo gratum,atque homini ſine terrarum effoſſione parabile. Submiſſo & immaculato opus eſt animo.Contrà nec terſo,nec rudi auro opus eſt.Neſcio quid amplius dicam, & vereor verba iactare, ſed ſi poſt Prophetam ipſum quoque Perſium Poëtam audire non piget,videte, quid ibidem paganus homo Pontificibus ſuis dicat:

Quin damus id ſuperis,de magna quid dare lance,
Non poßit magni Meſſalæ lippa propago.

Et ne dubium foret,quid eſſet quod ſuperis offerendum, quod genere atque opibus ſuperbi cæci diuitum filij non poſſent,ſubſecutus expreſſit:

Compoſitum ius,fáſque animi,ſanctóſque receſſus
Mentis,& incoctum generoſo pectus honeſto.

Præ-

Præclarum verbum, dignúmque de CHRISTO dictum eſſet. Tu Vale, & quàm fidelibus conuitiis aurem præbe.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. II.

Veritas, non ſectæ ſequenda.

TEambulabamus Romæ ſoli: meũ quidẽ obambulandi Peripateticũ morem noſti: placet naturæ, moribúſque meis aptiſſimus eſt. Ex opinionibus quædam placent, aliæ autem minimè, non etenim ſectas amo, ſed verum. Itaque nunc Peripateticus, nunc Stoicus ſum, interdum Academicus, ſæpe autem nihil horum, quotiens quicquam occurrit apud eos, quod veræ ac beatificæ fidei aduerſum ſuſpectúm-ve ſit. Ita enim Philoſophorum ſectas amare, & approbare permittimur, ſi à veritate non abhorrent, ſi nos à noſtro principali propoſito non auertunt. Quòd vbi fortè tentauerit, ſeu ille ſit Plato, ſeu Ariſtoteles, ſeu Varro, ſeu Cicero, libera contumacia contemnantur omnes, atque calcentur. Nulla diſputationum argutia, nulla verborum lenitas, nulla nominum nos tangat auctoritas. Homines fuerunt, quantum humana inquiſitione fieri potuit, & notitia rerum docti, & eloquio clari, & naturali ingenio fœlices, ſed ſupremi & ineffabilis obiecti priuatione miſerabiles, &, vt qui viribus ſuis fiderent, verámque lucem non requirerent, cæcorum in morem ſæpe lapſi, ſæpe ad lapidem offendentes. Itaque ſic illorum miremur ingenia, vt ingenij veneremur auctorem: ſic illorum compatiamur erroribus, vt noſtræ gratulemur, & cognoſcamus nos gratuitò ſine vllis meritis honoratos prælatóſque maioribus ab illo, qui arcanum ſuum, quod ſapientibus abſcondit, paruulis reuelare dignatus eſt. Denique ſic Philoſophemur, vt (quod philoſophiæ nomen importat) ſapientiam amemus. Vera quidem Dei ſapientia CHRISTVS eſt. Vt verè philoſophemur, ille in primis amandus nobis, atque colendus eſt. Sic ſimus omnes, quòd ante omnia Chriſtiani ſimus. Sic philoſophica ſic poëtica, ſic hiſtorias legamus, vt ſemper ad aurem cordis Euangelium CHRISTI ſonet, quo vno ſatis docti ac fœlices, ſine

iniuriæ ſubducta Virginia, & decemuiri luxuriæ dignus finis. Hinc Coriolanus armis forte victurus ſuorum pietate victus abſceſſit, hoc ſaxum defendit Manlius, hic excidit, hîc Camillus inhiantes auro Gallos ſubito repulit interuentu, & deſperātes ciues amiſſā patriā ferro docuit recuperare non auro, hîc deſcēdit Curti⁹ armatus, hîc inuētū ſub terra caput hominis. & immotus Terminus pręſagiū sūmo & ſtabili imperio fuêre, hîc fallax virgo armis obruta & ſuis circūuenta fallaciis. Hîc Tarpeia arx, & Romani populi cenſus toto orbe collectus, hîc anſer argenteus, hîc cuſtos armorū Ianus, hoc Statoris, hoc Feretrij Iouis templū. hæc fuerat cella Iouis, hæc domus omnium triumphorum: huc compulſus eſt Perſes, hinc repulſus eſt Hannibal, huc impulſus eſt Iugurtha (vt quidam opinantur: alij verò in carcere illum necant) hîc triumphauit Cæſar hîc periit. Hîc Auguſtus in templo reges affuſos, & tributarium orbem vidit, hic Pompeij arcus, hæc porticus, hoc Marij Cymbrium fuit, hæc Traiani columna, vbi ille vnus omnium imperatorum (vt ait Euſebius) intra vrbem eſt ſepultus, hîc eiuſdem pons qui ſancti Petri nomen inuenit, & Hadriani moles, cui ipſe quoque ſubiectus eſt quod ſancti Angeli caſtrum vocant, hoc eſt ſaxū miræ magnitudinis æneiſque leonibus innixum, diuis imperatoribus ſacrū cuius in vertice Iul. Cæſaris oſſa quieſcere fama eſt. Hæc Telluris ædes, hæc Fortunæ domus, hoc templū Pacis, aduentu vere pacifici regis euerſum. Hoc opus Agrippæ, quod falſorum deorum matri, veri Dei mater eripuit. Hic vinctus Petrus Nonis Auguſti, hinc riuus olei fluxit in Tyberim. Hîc (vt fama eſt) monſtrante Sibylla, ſenex Auguſtus CHRISTVM vidit infantem. Hæc Neronis inſolentia & in ædificiis feruens luxus, hæc Auguſta domus via Flaminea, vbi ſepulchrum ipſius domini quidam tradunt, hæc Antonini columna, hoc eiuſdem proximum Appiæ palatium hoc Seueri Afri Septizonium, quam tu ſedem Solis vocas, ſed meum nomen in hiſtoriis ſcriptum lego. Hoc Praxitelis Phydiæque extans in lapide, tot iā ſeculis, de ingenio & arte dictamen. Hic CHRISTVS profugo vicario fuit obuius, hic Petrus in crucem actus, hic truncatus eſt Paulus, hic

aſſatus Laurentius, hic ſepultus venienti Stephano locũ fecit, hic ſpreuit feruens oleum Ioannes, hic Agnes poſt obitum viuens ſuos flere prohibuit. Hic Syluester latuit, hic lepram depoſuit Conſtantinus, hic glorioſam Calixtus exercuit libitinam. Sed quò pergo? Poſſúm-ne tibi in hac parua papyro Romam deſignare? Profectò ſi poſſim, non oportet. Noſti omnia, non quia Romanus ciuis, ſed quia talium in primis rerum curioſiſſimus ab adoleſcentia fuiſti. Qui enim hodie magis ignari rerum Romanarum ſunt quàm Romani ciues? Inuitus dico; nuſquam minùs Roma cognoſcitur quàm Romæ. Qua in re non ignorantiam ſolam fleo (quanquam quid ignorantia peius eſt?) ſed virtutum fugam exiliúmque multarum. Quis enim dubitare poteſt, quin ilicò ſurrectura ſit, ſi cœperit ſe Roma cognoſcere? Sed hæc alterius temporis eſt querela. Solebamus ergo poſt fatigationem, quam nobis immenſa vrbs ambita pepererat, ſæpius ad Thermas Diocletianas ſubſiſtere; nõnunquam verò ſupra teſtudinem illius magnificentiſſimæ olim domus aſcendere, quòd & aër ſalutaris, & proſpectus liber, & ſilentium, ac votiua ſolitudo nuſquam magis. Ibi de negotiis nihil omnino, nihil de re familiari nihílque de Rep. quam ſemel fleuiſſe ſatis eſt, & euntibus per mœnia fractæ vrbis, & illic ſedentibus ruinarum fragmenta ſub oculis erant. Quid ergo? Multus de hiſtoriis ſermo erat, quas ita partiti videbamur, vt in nouis tu, in antiquis ego viderer expertior. Et dicantur antiquæ quęcunque ante celebratum Romæ, & veneratum Romanis principibus CHRISTI nomen; nouæ autem ex illo vſque ad hanc ætatem. Multus quoque de ea parte Philoſophię quę mores inſtruit, hinc nacta cognomen. Interdum verò de artibus, & de earum auctoribus & principiis. Itaque die quodam, dùm in eam mentionem incidiſſemus, flagitaſti, vt dicerem explicite, vnde putarem liberales, & vnde mechanicas initium habuiſſe, quod carptim ex me audieras. Feci, quod iubebas haud duriter, quod hora diei, & vacuitas inutiliũ curarũ, & ipſe locus hortabatur, vt ſermonẽ lõgiuſculũ ordirer, & attẽtio tua rẽ tibi admodũ placere indicio erat. Teſtatus ſum tamẽ me nihil nouũ, nihil ferè meũ dicere, imò

imò verò nihil alienum. Omnia enim, vndecunque dicimus, noſtra ſunt, niſi forſan abſtulerit ea nobis obliuio. Quæris nunc, vt quod illo die dixi, repetã, ac literis mandem. Multa, fateor, dixi, quæ ſi non mutatis verbis dicere cupiam, non poſſim. Redde mihi illũ locum, illud otium, illam diem, illam attentionem tuam, illam ingenij mei venam, potero quod vnquam potui. Sed mutata ſunt omnia, locus abeſt, dies abiit, otium periit: pro facie tua mutas literas aſpicio. Ingenio meo relictarũ à tergo rerum fragor officit, qui adhuc in auibus meis tonat, quamuis ob hoc ipſum in primis inde diffugerim, vt tibi liberiùs reſponderẽ. Parebo, tamẽ, vt potereo. Poſſem te ad antiquos & ad modernos mittere, à quibus, quod poſcis, acciperes; ſed ne ita me liberẽ, prouidiſti, dum rogas, vt dicã meis verbis, quicquid id eſt quòd, vt ais, tibi omnia ex ore meo cùm gratiùs, tũ clarius ſonent: gratiã, habeo, ſiue ita ſe res habet, ſiue ita vt accendas animũ dicis: Accipe igitur quod tunc dixi, verbis fortè aliis, ſed eadẽ profectò ſententia. Verum quid agimus? Nã & non parua res eſt, & epiſtola hæc abundè creuit, & nondum cœpimus, & diei huius extremum eſt. Vis parumper digitis meis, atque oculis tuis parcam? Differamus quæ reſtant in proximum diem, & laborem, & epiſtolam partiamur, nec eadem papyro res diuerſiſſimas inuoluamus. Sed quid rurſum cogito? Quidúe polliceor tibi diem proximum, epiſtolámque alteram? Nec diei vnius opus eſt, nec epiſtolare negotium: librum exigit, quem non prius aggrediar, ſi tamen curis maioribus non retrahor atque diſturbor, quã in ſolitudinem meã me fortuna reuexerit. Ibi enim, non alibi meus ſum; ibi meus eſt calamus, qui nunc paſſim rebellat, & recuſat imperium, moleſtiſſimis occupationibus meis fretus. Ita ille, qui ex otio meo iuge negotium habet, ex negotio ſibi otium quærit, & quaſi impius ſeruus, ac contumax domini laborem in requiem ſuam trahit. Vbi verò primum fines meos attigero, ſuum iugum ſubeat cogã, & de eo, quod quæris ſeorſum ſingulari libro, quid aliorum ſcriptis, quid meis cõiecturis aſſequor ſcribam. Sanè vt familiares epiſtolas ludens, & in ipſo maximè viarum diſcurſu, tumultúque rerum ſcribere ſoleo, ſic

ad ſcribendum libros, ſolitaria quiete, dulcíque otio, & magno, nec interrupto ſilentio opus eſt. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. III.

Humanam calamitatem nullam beatæ vitæ obeſſe poſſe.

VNa mihi tecum lis eſt, cùm cæterarum rerum omnium ſit tanta concordia. Nimis es quærulus, nimis indulges tibi, ſortem propriam deflere, miſerari res tuas, excuſare teipſum, accuſare fortunã, denique nimis molliter humana toleras, cùm ſis homo. Mouit mihi, fateor, lachrymas epiſtolæ tuæ principium: quid enim occultare cogitem affectus meos, & vbi conſtantiam tuam requiro, illic propriam diſſimulare molliciem? Certè vbi te lætum eſſe iubeo, mœſtum me fuiſſe non inficior. Sed eſt, quòd mihi interblandiar, honeſtiores lachrymæ ſunt in alienis calamitatibus quàm in noſtris, quanquam vſque adeò ſint noſtra communia, vt nil propriè alienum dici poſſit ab altero, quòd alterius noſtrum ſit. Idque non modò in tanta amicitia, ſed in communi etiam ſocietate hominum dici poſſe Satyricus ait, vbi viro bono nullum alienum malum, & humano generi pietatis ad indicium datas à natura lachrymas docet. Quod tanto antè Comicus dixerat: Homo ſum, humani à me nihil alienum puto. Enimuerò licet id verum eſſe non negem, tamen haud dubiè in hoc públicо diligendi debito gradus ſunt, quibus ex ampliſſima, vt ita dixerim, humanitatis area, cognationis amicitiæque redigimur in anguſtum, & vniuerſalis amor omnium ſingulari quadam charitate paucorum, ac beneuolentia coarctatur. Sed quid rurſus occultem tibi, quod ſequitur? Vt lachrymas epiſtolæ principium, ſic riſum mihi finis mouit. Aduerſa ſunt (inquies) ſcio, licet interdum vno de fronte prodeant riſus & lachrymæ. Non minus forſitan mœſtus erat Democritus, qui perpetuo riſu pulmonem agitare ſolebat (vt ait ille) quam madens perpetuo lachrymarum rore Diogenes; nec lætior Hannibál in calamitate patriæ ſolus ridens, quam populus qui lugebat: ſicut ex diuerſo, ſi Lucano credimus, non mœſtior in morte generi flens Cæſar, quàm exercitus qui plaudebat. Sed ad te reuertor. Prima

igitur epiſtolæ tuæ pars id egit, vt multarum ac propè omnium congeriem ærumnarum vni tibi incubuiſſe diceres, ſicut miſerabili, ſic magnifico quidem ſtylo legens lachrymas non tenui, & tuarum lituris, vt dixeras, lachrymarum nouas addidi. Neſcio enim quomodo caſus ſuos viriliter, quàm muliebriter lamentantem virum profundiùs miſeramur. Proſequebar intentus animo atque oculis, & ipſa ſtyli dulcedo blãdiebatur vt legerem, quamuis longiuſcula epiſtola eſſet. Ecce autem dum cætera humentibus oculis perlegiſſem, expectans quid inſolitæ, & tantis quærelis æquæ miſeriæ patereris, totam malorum ſummam tribus in finem, aut quatuor verbis incluſeras: Eſſe te Tybure, ſenem, pauperem, podagricum. Quibus in malis ferre te illud ægerrimè, quòd tibi noſtræ ſpes ablata præſentiæ videretur. Neque enim te morbo vinctum loco moueri poſſe, neque auſurum de tam longinquo ad te amicum euocare occupationum ſuarum non ignotis tibi ponderibus irretitum. Hoc flebilem epiſtolam fine concludis. Hic fateor, riſi. Et quid (dixerit quiſpiam) Pauca hæc tibi videntur, an leuia? Neutrum quidem, ſed ſunt adeò vulgaria omniúmque communia, vt pene inhumanum ſit, penituſque ridiculum, talibus incommodis indignari hominem, vel mirari. Quis enim, vt à primis ordiar, quis hominum vnquam vixit, qui non viuendo ſenuerit? Priſcos illos patres multis ſeculis protendiſſe vitæ ſpacium legimus. Nunquid tandem & ſenuiſſe non legimus? Mitto illos qui in mundi primordio memorantur, quos velut in ipſius ſeculi iuuenta editos in lucem, vegetiores atque viuaciores fuiſſe, ac propè ad milleſimum vitæ annum perueniſſe confirmant, ſed eoſdẽ licet ſerius, tamen ſenuiſſe non negant: hos (inquam) omitto, de quorum ætatibus magna inter magnos ſolet eſſe contentio, quæ præſentis noſtri propoſiti non eſt; ad illos venio, quibus vt minùs mira, ſic ſenſibus noſtris accommodatior eſt ætas. Senuit Abraham, ſenuit Iſaac, ſenuit Iacob. De quorum primo ſcriptum eſt: Erat autem Abraham ſenex, dierúmque multorũ. Et iterum: Deficiẽs mortuus eſt in ſenectute bona, prouectáq; ætatis, & plenus dierum. De ſecundo: Senuit autẽ Iſaac, & caligauerũt

oculi eius, & videre non poterat. Et rurſum: Conſumptúſque ætate mortuus eſt, & appoſitus populo ſenex,& plenus dierum. De tertio: Oculi Iſraël caligabant præ nimia ſenectute, & clarè videre non poterant. Audis ecce, nec ſenectutem modò, ſed oculorum quoque caliginem ad defectum. Moyſes fortaſse robuſtior, de quo cùm centum viginti eſſet annorum, & moreretur ita legimus: Non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt. Nunquid ideò tamen non ſenuerat, quia ſolidior ſenex eſſet? Cuius ſucceſſor Ioſue bellator inſignis, qui tot reges occîdit, tot populos ſtrauit, ſenio obſtare non potuit, quando audiret Dominum dicentem ſibi: Senuiſti & longæuus es: Et ipſe congregato populo diceret ad eos: Ego ſenui, & progreſſioris ætatis ſum. Ille vir cuius voci Deus paruit, qui inaudita fiducia ſoli ac lunæ præcepit, vt ſtarent, & ſteterunt, nunquid illum fugaciſſimæ diem vitæ continere potuit, ne properaret, aut obuiam ſenectutem retardaret? Quid Dauid rex? Non-ne & ipſe ſenuerat, habeátque ętatis plurimos dies, cúmque operiretur veſtibus non calefiebat? Is cuius & inter homines, & erga Deum talis ardor fuerat, breui adeò refrixerat ſenectute, vt accubantis puellæ patrocinio vteretur, qui de ſeipſo loquens: Iunior fui, inquit, & confeſtim addidit: Etenim ſenui. Habes cui fortè dierum numerum inuideas, at non perpetuam iuuentutem. Omne quod eſt ortum, neceſſe eſt, aut immaturum occidat, aut ſeneſcat mox maturius occaſurum. In ſecularibus hiſtoriis non æquam humanæ vitæ menſuram inuenies, & ſi quid ibi tale reprehenderis, irriſiuè nonnunquam potius quàm hiſtorice dictum ſcito. Quippe ſuprà Ninum Aſſyriorum regem, qui Abrahæ contemporaneus videtur, de excellenti rerum geſtarum memoria vt Macrobio placet, ne Græca quidem extat hiſtoria. Omnes hiſtorici, qui lõgiſſime retrocedunt, à Nino initium ſcribendi faciunt, multíſque poſt illum temporibus noſtrorum ſenum incipimus exempla colligere. Itaque minime mirandum putant quidam. Nam alij litigant, vt dixi, ſi ſeneſcente iam mundo, & vita breuior, & fragiliora ſint corpora. Et apud exteros quidem (vt pauca de multis, ſed illuſtriora perſtringam) diutiſſime

me vixit Neſtor, qui (vt ſcriptum eſt) tertiam iam ætatem hominum viuebat; diu Hiero Syracuſius, diu etiam Maſaniſſa Numidarum rex, quorum alter nonageſimũ annum attigit, alter exceſſit. Laudata Solonis, nec illaudata Sophoclis ſenectus, quorum primus nunquam intermiſſo ſtudio, ſempérque aliquid addiſcens ſenuit, ſecundus morti proximus nobiliſſimam Tragœdiam, ea quidem ſcripſit ætate, qua vix ſui compotes eſſe ſolent, qui ad vitam illam veniunt. Iſocrates orator eadem propè ætate, quarto ſcilicet & nonageſimo vitæ anno, cùm volumen eximium edidiſſet quinque annos ſuperuixit, ſeram voluptatem ſui operis percepturus. Homeri non tantum ſenectutem, ſed & oculorum cæcitatem lego, ſed an ſenectus, an alia cæcitatis cauſa ſit, neſcio an tu legeris, mihi enim non occurrit. Qualem autem, & quàm iucundam credimus Homericam ſenectutem, omnibus ſuis accumulatam & inſtructam curis, quarum paruæ reliquiæ, poſt annorum millia, tanta me dulcedine afficiunt, atque perfundunt (puto idem aliis accidere) vt ſæpe mearum immemor curarum oblitúſque pręſentium malorum totus in illius cæci ſenis memoriam conquieſcam. Carneades ad nonageſimum, Cleantes ad vndeçenteſimũ, Gorgias Leõtinus ad centeſimum ac ſeptimum vitæ annum, tranquilla ſenectute peruenit. Chryſippus nono ac triceſimo anno cœptum miri opus acuminis, octuageſimo moriens reliquit. Qua ætate Simonides in carminum ſe certamen deſcendiſſe commemorat. Aetate prouectum Socratem legimus, & ibat vlterius, niſi venenatus obſtitiſſet calix, cuius præclariſſimus ille diſcipulus Plato, vno & octoginta annis expletis, eodem ipſo natalis ſui die obiit, & in eo ipſo, cui diutiſſimè animum intenderat, exercitio literarum. Cuius diſcipulus Ariſtoteles, nonniſi ad tertium & ſexageſimum acceſſit, quem periculoſum numerum annorum, & humano generi vel morte, vel inſigni calamitate terribilem ferunt. Et cur ita ſit, rationes quidam, alij obſeruationem ſolam experientiæ longioris afferunt: vtrunque ſanè quid virium habeat, ipſi, qui attulêre, diſcutiant. hunc, ſi vera memorant, vitæ ſcopulum humanæ ne tranſire poſſet noſter Cicero, non ſenectute

ſua, ſed Antonij crudeli ac nefario imperio effectum eſt, & quoniam ad noſtros obuio Cicerone peruentum eſt, venerabilis apud nos Romani regis Numæ Pompilij ſenectus: ſed venerabilior Catonis, Camilli, Fabij, Metelli ac Valerij Coruini, quorum ferè omnium vna eſt ætas, centum anni Appij quoque illius cæci, de cuius cæcitate omnium ciuium oculi, & vniuerſa Reſp. conſilium expectabant. Glorioſiſſimè ſenuit Auguſtus, Pompeius infœlicius, verum non de fortuna, ſed de ætate hic agitur. Certe Auguſtus ipſe, omnium maximus ac potentiſſimus monarcha, poſt incœptum, vt quibuſdam placet, & quod nemo negat, diutiſſimè, ſummáque cum pace gubernatum imperium, inter multas Romanorum lachrymas, intérque caſtiſſimæ coniugis amplexus, ſexto ac ſeptuageſimo ætatis anno, placida morte ſubtractus eſt. Eandem metam tenuit Auguſtinus, vt nomine, ſic vitæ termino imitatus Auguſtum. Hieronymus verò viuacior fuit, Origenes ad ſeptuageſimum vitæ annum venit, tertium & ſexageſimum Bernardus impleuit. De Ambroſio, Gregorióque non ita compertum teneo. Omnes tamen proculdubio ſenuerunt prouidente illo, apud quē fons vitæ eſt, ne hi parum viuerent, quorum vita multum profutura erat Eccleſiæ. Ad octogeſimum annum venit Aſinius Pollio: Marcus Varro viuendo & ſcribendo ſeculi vnius ſortitus eſt ſpatium. Multa de ſua ſenectute locutus eſt Seneca ſenex, aliquanto ſenior futurus, niſi ferox diſcipulus vetuiſſet. Permitte mihi oro te indulgentiſſime Pater, permitte mihi, vt narrationem quæ valde animum meum premit, huic loco inſeram, te fauente, & ſenectutis adhuc vnicum exemplum, humile quidem ac recens, ſed honeſtum, & cui mihi dulcis ac veneranda recordatio eſt tot glorioſorum ſenum illuſtribus exemplis adiiciam, nunquam id, ſi apud alium loquerer, auſurus. Fuit mihi proauus paternus, vir ſanctiſſimus, & ingenio quantum ſine cultura literarum fieri potuit, clariſſimo, vſqueadeò, vt eum non tantum de re familiari, de negotio, de contractu, de natorum nuptiis, vicini, aut de Rep. magiſtratus, quod de Appio Cæco traditum accepimus, ſed de rebus etiam altiſſimis, & ad Philpſophiam ſpe-

ctan-

ctantibus literati homines, præſentes abſentéſque conſulerent, omnéſque in illius reſponſis, & æquitatem iudicij & acumen ingenij mirarentur. Viro nomen fuit Garcius, his moribus eáque pietate prædito, vt ad conſecrandam viri memoriam, nihil ei præter promotoris auxilium defuerit. Nuper me iam adoleſcenciam egreſſo, multi ſupererant de illo mirabilia narrantes, quæ ſponte prætereo, hoc ipſum non dicturus, niſi ne faſtidires exemplum. Is ergo, poſt innocue ac fœliciter actam vitam, vt audiebam ſenes noſtros dicere, quarto ac centeſimo ætatis anno, ipſo etiam, vt Plato, natalis ſui diei, ſed trium & viginti annorum ſpatio viuacior quàm Plato, & præterea eodem in thalamo, in quo natus fuerat, longè ante prædicta multis tranſitus ſui hora, in gremio filiorum ac nepotum, nulla corporis aut animi moleſtia, nil niſi de Deo, & de virtutibus loquens, inter loquendũ quodammodo conſopitus eſt, quod ex eius ore ſonuit extremum illud Dauidicum fuiſſe ferunt: In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Quibus vix verbis explicitis, quieſcens, obdormiuit in pace. Gratias tibi pater amantiſſime, quod me hactenus paſſus es proaui mei memoriam repetere, & nomen eius his ad te literulis occulere, quod neſcio, an vſquam dignius quàm inter egregios ſenes collocandum eſſet. Sed quid ago? breuis conſolatio, in longam hiſtoriam verſa eſt. Dabis autem veniam, ſi ſcias quanta cum delectatione verſatus ſum cum his optimis atque lectiſſimis ſenibus, quibus te iam nunc, neque non multo poſt aſcriptos cupio, & ſi cæteris in rebus impares, at æquanimitate & patientia ſaltem pares. Ne enim me propoſiti prorſus oblitum putes, quis ægrè ferat, ſe ſenem fieri, dum tales viros ſenes factos eſſe meminerit: Imò verò, quis non magno cum gaudio participet ſortem beatiſſimorum hominum, & alacri animo communem ſibi cum talibus excipiat ſenectutem? Quis enim horum, ſeu quis omnino hominum diu vixit, & nõ ſenuit, cuius longam vitam legimus non in ſenium deſinentem? At nos voto contrario, ſecúmque pugnante diu, imò ſemper viuere cupimus, nunquam ſeneſcere, nunquam interire. Scio autem quid reſponſurus es: Horum

te omnium non ignarum illud dolere, quòd ante tempus ſenueris. Communis omnium ſeneſcentium querela. Et Numa Pompilius, cuius ſuprà mentionem feci, pari ætate canus fuit, & Virgilius poëta. Tota ætas noſtra hîc lamentis abundat. Ego ipſe, non tam queri ſoleo quàm mirari, quòd canos aliquot ante vigeſimum quintum annum habui, cũ illud non exciderit, quòd genitor quõdam meus, in reliquis neque me ſanior neque validior, quia poſt quinquageſimum ætatis ſuæ annum, conſulto ſpeculo, ſupra verticem ſibi vnum fortè capillum ambigua canicie albeſcentem viderat, plenus ſtuporis & querelarum, totam non modò familiam, ſed viciniam excitauit. Hoc eſt, quod æuum noſtrum dolet, hoc quod iuuentus noſtra conqueritur, multum breui tempore variaſſe viuendi ſeneſcendíque modum, quibus forte ſecundum fatear, primum negem. Seneſcunt ſolito citius, nec id forſan, vſquequaquè verum eſt, ſed quod incunctanter affirmem, ſolito citius ſeneſcunt, ſiue id latens cauſa, ſiue curarum multitudo efficit, profectò enim noſtri maiores melioribus, nos pluribus curis inuoluimur. Nihil eſt autẽ, quod magis præcipitet iuuentæ florem, quàm curarum anxietas, & labor animi. Cæterum vitæ modus, niſi eum caſus aut culpa præſecuerit, idem propemodum permanet, qui Pſalmographo præſcriptus eſt carmine. Sed quoniam tua me religioſa modeſtia certum facit, non te canos conquæri, quos potius amplecti, etſi intempeſtiui eſſent, ac gaudere non dubito, ſi quod Stilliconi ſuo Claudianus attribuit: Vultus factura verendos, canities feſtina venit: verum alia quædam ſenectutis incommoda lamentari, quæ plura apud alios, apud Tullium ſunt quatuor: Imminutio virium, auocatio à rebus gerendis, ademptio voluptatum, mortíſque vicinitas. Multa quidem hoc loco in tuam conſolationem dici poſſent, ſed rem à Tullio ex intentione tractatam retractare temeritas. Habes eius de Senectute librum, qui inſcribitur Cato maior, quo lecto nihil erit quòd requiras amplius, vt reor, nihilque quòd non modò moleſtam, ſed non planè gratiſſimam ſenectutem faciat tibi. Nam quantum ad celeritatem anticipatúmque tempus attinet, hoc vnum dixerim. Sicut enim

enim vbicunque mors occurrit,ſenectus eſt noſtra(quod doctiſſimis viris placet)ſic vbiuis debilitas corporis affuerit,ſenectus noſtra eſt. Nam vt vitæ terminus eſt mors, ſic floridæ validæque iuuentæ terminus eſt, quandocunque incidens, manſura debilitas.Siue igitur totius, ſiue robuſtioris vitæ finis dici ſenectus debet,qualibet ætatis parte ſe offerat, datum tempus impleuimus, & legitima eſt ſenectus.De Paupertate quid dicam?Quis non eſt pauper,niſi qui nihil cupit? Hi qui ditiſſimi videntur, eò cæteris pauperiores ſunt, quò pluribus egent, cum neceſſariis egere,ea demum ſit paupertas. At iſti procul à vero falſis opinionibus acti,ſibi neceſſaria fecerunt, quæ apud minus inſanos voluptuoſa quidem, apud ſanos verò ſuperuacua,poſtremò autem apud doctos damnoſa etiam, atque omni ſtudio fugienda ſunt. Verè itaque ſunt omnium pauperrimi, innumerabilium egeni, & vel aſſecutione rerum optatarum accedentes indigentiam, vel expectatione torquentes. Nec ſum neſcius,quid ad iſta reſpondeant: Contemni paupertatem aliquantò difficilius re.quàm verbo.Non obluctor,dura res eſt fateor, ſed dij boni quàm tuta,quàm ſecura,quàm expedita,quàm libera,quàm denique ſi amare illam in animum duxerimus, iucunda? Sed deſinamus paupertatem laudare, & amare diuitias,& reuera, quotus hominum inuenitur, qui cùm paupertatem valde laudauerit,laudatam tota intentione non fugiat? Victa erit, & in æternum ab animis hominum relegata, vel potius extincta cupiditas, ſi quot laudatores habet paupertas, totidem habeat amatores. Habebit autem multò plures, ſi innoteſcere cœperit, quid boni habeat, quid quietis ac fœlicitatis adducat. Hactenus tamen, vt ætate Lucani erat, munus Dei eſt nondum mortalibus intellectum, niſi admodum raris. In quibus ſunt exempla illa clariſſima, Valerius, Cincinnatus, Curius, Fabricius, Regulus non diutius, quàm dum leguntur audiuntúr-ve, & tunc quoque non niſi ſuperficie tenus, animos cæcos auaritia & cupiditate tangentia. Sed multò ſacratiſſimi ſenes noſtri, qui circumierunt orbem terrarum, veritatem ingerendo pectoribus hominum, in fame & nuditate læ-

tiſſimi, victiſque & calcatis neceſſitatibus triumphantes, quorum nudis pedibus non erat tellus digna calcari. Aude teipſum talibus exemplis inſerere, aude hoſpes contemnere opes, non fortuitò, neque indeliberatè, aude inquam. Plures ad contemptum vitæ, & ad effundendum proprium ſanguinem, proiiciendáſque animas, quàm ad contemnendas diuitias fuêre magnanimi. Aude igitur & tu hoſpes, qui non habes hîc manſuram ſtationem, deponere ſarcinam libertatis amatoribus importunam, tanto tutior ad patriam peruenturus, quantò expeditior inceſſeris. Aude (inquam) contemnere opes, & quod ſequitur, te quoque dignum finge Deo. Quis enim dubitet opes potentiámque contemnere, dum meminerit (vt ſileam cæteros) CHRISTI ſacram atque humilem paupertatem, præcipuè ſi huic cogitatio illa ſuccreuerit, quantum calamitatum, quantúm-ve diſcriminum iſte omnibus votis exoptatæ expetitæque diuitiæ ſecum ferant. Certè Salomonis, qui apud Hebræos ſapiens habetur, vt Lycurgus apud Lacedæmonios, Solon apud Athenienſes, Cato vel Lælius apud noſtros, non diuitias, neque paupertatem optat à Deo, ſuperbiendi ſcilicet, deſperandíque materiam quid ergo? tantum victui meo tribue (inquit) neceſſaria. Quem ſecutus Apoſtolus: Habentes victum (inquit) & quibus tegamur, his contenti ſimus. At nos non modò diuitias optamus, ſed in his ipſis nihil magis appetimus quàm quod nocet, luxum ſcilicet & exceſſum. Quid enim, oro te, quid eſt in auaritia quòd delectat? nempe nil aliud, quàm quærendi labor, quàm ſeruandi pauor. Nil inquam aliud quàm timere ruinas, incendia, rapinas, domeſticos & extremos fures, ad extremum mures ac tineas. Eſſe ſemper occupato animo ac mœſto, omnes curas, ipſúmque cor viuentis in auro ſepelire, cùm ſit ſcriptum: Vbi theſaurus tuus, ibi cor tuum. Verè ergo miſera eſt,

--magni cuſtodia cenſus.

ſed hæc nobis accidunt neſcientibus (vt ait Flaccus)

Quid valeat nummus, quem præbeat vſum.

Sic aſ-

Sic affectis,ſi honeſtus diuitiarum modus acceſſerit, paupertas dura videbitur. Sunt ſine vlla difficultate fortunę, illi duo diuitiarum gradus à Seneca deſcripti, Habere quod neceſſe eſt, habere quod ſat eſt. Accedat & tertius quod abundè eſt, & quartus, accreſcat quod multum eſt. Nihil actum putabitur, donec ad id anhelando, & æſtuando peruenerimus, quod nimium eſt. Ita niſi nocere cœperit, niſi cauſas miſeriarum,& laborum, & forſan feſtinatæ mortis attulerint, diuitiæ non erunt. Sed quid rurſus ago, qui tibi aduerſus paupertatem arma conquiro? Quæcunque de hac re non tantum dici, ſed cogitari poſſunt, nota ſunt tibi. Vnum erat in animo præter vulgata hæc quod tibi non ſubtraham. Equidem, vt euacuatio prægrauato corpori, ſic tibi neceſſaria eſt paupertas. Tergiuerſentur licet, vt audio, quidam ex veſtris, & cauillentur, paupertatem tamen vel expreſſè, vel tacitè nouiſti. Bene habet, tu illam fugiebas, illa te ſequitur. Iam quæ attigit, arripuítque votis optanda neceſſitas, quæ te cogat implere quod debeas, CHRISTI ſeruus es, ſcis quid illi conueneris. Sile, patientiam habe, non te poſſum æquis auribus audire. Perinde mihi paupertatem defles, quaſi neſcias, nudum te intraſſe in hanc vitam, nudum egreſſurum, & quaſi non paupertatem CHRISTI, ſed Crœſi diuitias ſis profeſſus. Crede mihi, pater, paupertas ſæpe multis vtilis ad ſalutem fuit, nulli vnquam inutilis, niſi his, qui eam impatientia & lamentis exaſperant, tibi quidem adeò non tantum vtilis, ſed neceſſaria, & ſalutaris eſt, vt ſine illa neque ſaluus eſſe, neque creatori tuo potueris pacta ſeruare. Hæc in præſens de honeſta & ſobria paupertate perſtrinxerim. Illa enim importuna & ſordida, quæ turpis egeſtas apud Poëtam dicitur, Deo gratias, te non tangit, ad quam leniendam, maioris eloquentiæ viribus opus eſſet. Iam hinc ad podagræ remedia veniendum eſt, ô ſi quis eo morbo tentus, in hanc epiſtolæ partem fortè oculos coniecerit quàm putas, ſpem concipiet fomenti cuiuſpiam, aut pulueris, aut lenitiuum cuiuſcunque cōſilij: deſinat ex me talia ſperare. Volo labori ſuo parcere: ſi ex his literis hoc ſperat, vlteriꝰ nō legat. Huiꝰ enim

generis remedia Medicorum eruditiores magna ex parte deſperant. Reliquos ſi cõſulas, nihil homini diuiti deſperandum, nihil inopi ſperandum dicent, cùm tamen ſæpius diuitum domos hæc peſtis inhabitet. Si hos igitur audire volueris, præſtabũt tibi, vt inter anguſtias præſentium dolorum, & futuræ ſanitatis ſpem ſemper ligatus vlules, ſemper oleo triſtitiæ vnctus, atque vnguentis madidus ingemiſcas. Ego verò te ſiccum, ſolutúmque ac liberum dolere maluerim, diæta, exercitio, laboribus, aduerſus nouum hoſtem ſolidare corpuſculum, hac in re nihil à Medicis ſperare præter verba. Si quid aduerſus podagram auxilij eſt, totũ à paupertate. vel ſi id fruſtrà ſit, ab animi moderatione poſcendum. Podagræ medicina optima paupertas eſt, ſeu illam neceſſitas, ſeu voluntas attulerit. Vltimam hanc frugalitatem vocant, quam definiunt voluntariam paupertatem. De his autem alia ad te olim epiſtola ſatis dixiſſe videor, quando nondum ad me, niſi podagræ ſolius fama peruenerat, ſi vnum quod tunc me latebat, illis addidero, credere me diuinitus permiſſum, vt podagræ paupertas acceſſerit, vt ſicut ex quibuſdam venenoſis animantibus fit remedium veneni, & ſicut apes ex quibuſdam herbis amarioribus dulciſſima mella conficiunt, ita tu malis tuis non aliundè quàm ex tuis malis poſſis conflare remedia. Et de paupertate quidem, remedióque, quod illa ſecum habet, hactenus. De animi autem moderatione, patientiáque longior ſermo eſt, auctoritatibus, rationibus & exemplis inſtructus. Hic occurrit Marius, hic M. Attilius, hic integræ Romanæ Legiones. Nulla enim gens in hac gloria par eſt. Hic ex alio genere hominum, Poſſidonius, Anaxarchus, & quò vilius eò niſi fallor efficacius exemplũ Seruus Afer, vltor domini à Tito Liuio relatus, qui tormentis laceratus, non modò non ingemuit, ſed ſuperante lætitia dolores, ſpeciem quoque præbuit ridentis. Innumerabilia ſunt id genus, è quibus non modò epiſtolam impleas, ſed librum. Veruntamen, vt dixi, poſt Ciceronem verecundum, modeſtúmque ſilentium videtur. Eſt ſecũdus illius inter Tuſculanas diſputationes liber, quem ſæpe ſalubrẽ in meis doloribus expertus aliquot inſignes viros audiui

de Ii-

de libri illius efficacia ſimilia memorantes. Illum tibi familiarem facias velim, illum in manibus habeas, quotiens notis indiciis aduentare podagricum ſenſeris dolorem. Quanquam eſt alia multò dulcior, multóque ſuauior, & docto ac religioſo viro dignior medicina, in omnibus laboribus ac doloribus noſtris, quibus carere nequit vita mortalis, meminiſſe laborum ac dolorum quos nobis CHRISTVS pertulit. meminiſſe vulnerum, quibus vulnera noſtra ſanata, nóſque periculo ſempiternæ mortis erepti ſumus: meminiſſe clauorum ac lanceæ pretioſiſſimíque ſanguinis, quo lauacro ſordibus ablutis recreati, & clementer admoniti ſumus, temporales alto animo calcare moleſtias, nihílque niſi æternæ damnationis, & pœnarum immortalium ſupplicia formidare. Illud inſuper meminiſſe profuerit, non modò CHRISTVM cui propter Deitatem ſuam, propter incomparabilem gloriam, inacceſſibilémque potentiam omnia prona erant atque facilia, ſed cādidatum quoque, quem vocant, martyrum exercitum, multóſque, vt nos ſumus, mortales homines, & quòd miraculi clarioris eſt, nō modò viros fortes, ſed ſæpe etiam mulierculas ac puellas diuino ſpiritu afflatas illa pertuliſſe, in quorum comparationem quicquid pateris, quies atque ſolatium dici poſſit. Tria hæc tibi, & in primis profeſſionis tuæ debito notiſſima, ideóque diutius non inſiſto ad ſecretiora feſtinans. Eſt remedij genus, quod tu fortè non cogitas, quod cum legenti mihi literas tuas ſubitò occurriſſet, riſum mouit, vt dixi. Nolo autem indigneris, me quod in meis ſæpe ſoleo, in tuis malis etiam iocari. non in doloribus tantùm, ſed in morte iocari ſolitos viros fortes, doctóſque cōperimus: teſtes ſūt Veſpaſianus princeps, & Socrates Philoſophus. Patere me in pedum tuorum doloribus idē facere, quanquam non merus, ſed veritate conditus iocus meus eſt. Quid enim putas? recēſe, Pater, ab adoleſcētia curſus tuos & in animum ſtare neſciunt; videbis vt frenū equo indomito; ſic tibi neceſſariam podagram. Eſſet neceſſaria forſan, & mihi vt iam tandem ſtare loco diſcerem ac mecū habitare, tibi tamen proculdubiò ante omnes, quos ego nouerim, neceſſaria eſt. Iſſes extra noſtræ habitabilis zo-

næ terminos, tranſiſſes Oceanum, adiſſes antipodas, nullum tibi diſcurrendi finem, qua polles in reliquis, ratio feciſſet. Quid multa? Non alio quàm podagræ auxilio ſiſti, quibus illa tibi frenum ſtringit, iubétque cõſiſtere. Quid ais? parebis, velis nolis. Noli autẽ iniuriam arbitrari: nihil cuiquam tẽpeſtiuiùs accidit, nihil vnquam opportuniùs. Fluitantem carinã magiſter puppis fune, vel anchoris regit, & tibi prope terrã, vnde primùm es in altũ euectus, anchora iacta eſt. Permiſit tibi tua ſors, vagã ac laborioſam iuuentutẽ, nec ſenectuti daturus ferias videbaris, podagræ beneficio quieſcet. Vagũ & inſtabile iumẽtum cautus paſtor alligat, vbi diſcurſu vetito quieſcendi, paſcẽdíque ſit facultas. Agnoſce paſtoris tui prouidentiam. Non te in Perſide, nõ in Arabia, vel Ægypto, vbi velut in ſuburbano vagabaris tuo, ſed in patriam integro mẽbrorum obſequio reuerſum, poſt peregrinationes innumeras, &, ſi te noui, nũquã tuo iudicio deſituras, vberrimis & amœniſſimis alligauit in paſcuis. Ad cumulum enim gratiæ cœleſtis accedit, quòd nõ te Romæ clauſit, vbi & propriis & familiæ tuæ titulis es clarior, quàm quieti tuæ expedit. Sed nec procul, & extra proſpectũ dilectæ vrbis amouit. Quid ergo? Tybur tuo ſenili otio deputatũ eſt, prouiſúmque ne fugias. Doles & nõ potiùs Deo gratias agis, qui te tot terreſtribus, maritimíſque periculis, tótque tã longis anfractibus ereptũ hac demum voluit conſiſtere terra (vt ait Maro) vbi ſcilicet animæ ſimul, & corporis alimenta non deſint, libri tui, feruor tuus, ingeniũ tuũ, & puriſſimi aëris, & nitidiſſimarũ ſpecies aquarũ, & pulcherrimæ telluris amœnitas, tetricum licet, & agreſtẽ animũ mulcere queant, vbi ſemper aſſit patriæ prædulcis aſpectus, amicorum moderata propinquitas, ſubmotis tædiis, abſente faſtidio, quæ tibi vel immenſæ vrbis ſtrepitus, vel iugis fortaſſe tot notorum conuerſatio peperiſſet. Fruere bonis tuis gratanter, æquanimiter, pacificè: meliùs tibi accidit quàm putabas; commodiorem toto orbe locum nequiuiſſes eligere, quàm quæ tua tibi ſors obtulit. Sed inſtabis: Et cur nõ (inquies) ſine hac corporis iniuria, iubes reſpondere quod ſentio? Animus tuus vinculis egebat. Id nõ ad infamiã, ſed in partẽ laudis accipias precor. Quò enim

fertilior eſt ager,eò pluribus abundat compeſcendis, extirpandiſque,vt ſeges vtilior coaleſcat:& ſæpe quò generoſior atque validior,eò ferocior eſt equus,& tenacioribus vinculis egens.Eſſes nunc,vt auguror,in aliquo mũdi angulo, iam Nilum, iam Indum,aut Tanaim tranſnatares,iam Rhipheos montes, aut Hercinij ſaltus dumeta tranſcenderes, vagus ſemper, & profugus ſuper terram. Occurrit pietas illius,qui ſolus morbos noſtros, & morborum noſtrorum medicamenta cognoſcit. Non idcirco minus vtilia,quoniam amariora ſunt. Illa magis ingenua videri poteſt, & humanitate tua dignior querela, quod præſentiam atque conuictum meum valdè ſuauiter requiris, & in quo vnicè tibi complacebas (vt dicis) dum cùm maximè delectaret,ablatum luges. Enimuerò nihil negotij eſt hic, ſi es amicus, imò verò ſi Pater (neque enim alium te pietate eximia, & paternis ſemper affectibus comprobaſti) nullus tibi me locus, nullum tempus eripiet. pone me in ſupremo Atlantis Meduſeis luminibus durato vertice,te in rupe Caucaſea, vbi vinctus Prometheus de Ioue conqueritur. ſimul ſedebimus, ſimul ambulabimus, ſimul cœnabimus, ſimul fabulabimur,ſimul ſeria tractabimus, nihil vnquam interueniet, quod vicinos cernere & audire prohibeat. Volucer eſt amor,non terras tantùm,ſed cœlum tranſit & maria, nec podagram nouit ille,nec compedes,liberrimus eſt,& fortuna licet obluctante,vbi volueris,præſens.Miraris?Mortis quoque neſcit imperium, & quod illa videtur abſtuliſſe,complectitur.Itaque verſos in cinerem, apud illum integros inuenies,& natum Octauia,virum Artemiſia,amicum Lælius inuita morte, & effractis (vt ita dixerim) tumulis, viuos habent, ac præſentes. Habe igitur me: Nam & ego te habeo, nulla mihi ſine te dies agitur, nulla nox, nullum iter, nulla conſeſſio, vbique tecum ſum. Qui ſi fortè,quoniam negare nõ poſſum,dulce quiddam & iucundum in ſe habere præſentiam amicorum, modo illud mihi nõ negetur, ſæpe dulciorem eſſe memoriam, & quod nollem,ſæpe delicatam eſſe præſentiam; ſi ergo ad ſolatium vitæ, tam tibi vtilem præſentiam meam putas, duplex ad id via eſt: nam & ego ſupra ſpem tuam

ad te venire, tuúmque & Horatij vatis æſtiuum habitaculum videre, quantúmque deſiderio tuo ſufficiat, manere non renuo: & tu ſi ad me videndum venire malles, humanus enim animus his dulcis frui ſolet, quæ laborioſiùs quæſiuit, monſtrabo tibi viam, in qua nec pedum vitio tardêris, nec terram cogaris plantis attingere, inter ſeruorum manus ad amnem Tyburtina mœnia prælabentem perges. ibi nauiculæ impoſitus, prono alueo deſcendes, donec ad dextram Tyberis occurrerit. Inde iam latiori amne per ipſius vrbis Romæ mœnia, ad mare peruenies, inde etiam dextrorſum, ſed fortiori aluo creditus, Tyrrheni ſinus æquoris obibis, donec longè relicta Maſſilia, rurſus ad dexteram, rate fluminea Rhodani oſtio ſubuehare, qua vetus Arelas paluſtribus vadis, & lapidoſa planitie, mox in rupe horrida triſtis ſedet Auennio olim, nunc Pont. Max. Rom. propriis ſedibus deſertis, obſtante, vt arbitror, natura, caput orbis efficere nititur, & Laterani immemor & Syluestri. Inde ſemper aduerſo flumine, tribus paſſuum millibus, aut paulo amplius, aſcendens, argẽteum gurgitem obuium habebis, ad dexteram flecte iter, Sorgia eſt placidiſſimus fluuiorum. Cuius aquis quindecim aut circiter paſſuum millia conſcendens nulli ſecundùm fontẽm lucidiſſimi amnis originem videbis, & incumbentem ſcatebris præaltam rupem, vt iam tranſiri vlterius, nec poſſit, nec oporteat. Vt enim dextera & ſecunda ſint omnia, illic tandem in terram depoſitus, ad dexteram me videbis. Vbi enim procul ab Italia poſſim eſſe tranquillius? Videbis autem modicis, ſed vmbroſis hortulis, anguſtóque contentum hoſpitio, ſed quod tanti hoſpitis aduentu, factum putes anguſtius. Videbis, quem deſideras, optimè valentem, nullius egentem rei, nil magnopere de fortunæ manibus expectantem. Videbis à mane ad veſperam ſoliuagum, herbiuagum, montiuagum, fontiuagum, ſyluicolam, ruricolam, hominum veſtigia fugientem, auia ſectantem, amantem vmbras, gaudentem antris roſcidis, pratiſque virentibus, execrantem curas curiæ, tumultus vrbium vitantem, abſtinentem liminibus ſuperborum, vulgi ſtudia ridentem, à lætitia mœſtitiáque pari ſpatio diſtantem, totis

diebus

diebus ac noctibus otioſum, gloriantem muſarum conſortio, cantibus volucrum, & Nympharum murmure, paucis ſeruis, ſed multis comitatum libris: & nunc domi eſſe nec ire, nunc ſubſiſtere, nunc querula in ripa, nunc tenero in gramine laſſatum caput, & feſſa membra proiicere, &(quæ non vltima ſolatij pars eſt) neminem accedere, niſi perrarò, qui vel milleſimam vaticinari poſſit ſuarum particulam curarum. Ad hæc modò obnixum, defixúmque oculis tacere, modò multa ſecum loqui, poſtremò ſeipſum, & mortalia cuncta contemnere. Ecce pater, dum te voco, veniendi laborem abſtuliſſe videor. Si enim hæc perlegis, & fidem habes, abundè me vides. Iam tandem (ſecum enim colloqui videor) epiſtolam me ſcribere ſum oblitus. Vale.

FRAN. PETRARCHA COLVMNAE, S. Epiſt. IV.

Exempla veterum cur ſcribens toties recitat.

EXemplis abundo ſed illuſtribus. ſed veris, & quibus, niſi fallor, cum delectatione inſit auctoritas. Poſſem, aiunt, paucioribus vti: fateor. Poſſem & ſine exemplis agere, nec iſtud inficior, quippe cum & tacere poſſem, & fortè conſultiùs, ſed in tot mundi malis, inter tam multa dedecora, tacere difficile eſt. Satis patientiæ præſtitiſſe videor, quod nondum Satyræ calamum applicui, cùm diu ante hæc monſtra ſcriptum videam:

Difficile eſt Satyram non ſcribere.

Multa paſſim loquor, multa etiam ſcribo, non tam vt ſeculo meo proſim, cuius iam deſperata miſeria eſt, quàm vt meipſum conceptis exonerem, & animum ſcriptis ſoler. Verumtamen ſi ratio quæritur, cur exemplis interdum affluam, curioſéque in his videar immorari, dicam. Puto lectorem eo animo eſſe, quo ſum ego. me quidem nihil eſt, quod moueat quantum exempla clarorum hominum. Iuuat enim aſſurgere, iuuat animum experiri, an quicquam ſolidi habeat, an generoſi aliquid, atque aduerſus fortunam indomiti & infracti, an ſibi de ſeipſo mentitus ſit. Id ſanè præter experientiam, quæ certiſſima

magiſtra rerũ eſt, nullo melius modo fit, quàm ſi cũ his, quibus ſimillimus eſſe cupit, admoneã. Itaq; ſicut omnibu ,quos lego, gratiã habeo, ſi mihi ſæpe propoſitis exẽplis hanc experiendi facultatem dederint, ſic mihi gratiam habituros ſpero, qui me legent. Fallor forſan in hac ſpe: tu tamen in hac narratione non falleris. Hæc enim vna rei cauſa eſt. Altera eſt, quòd & mihi ſcribo, & inter ſcribendum cupide cum maioribus noſtris verſor, vno quo poſſum modo, atque hos, cum quibus iniquo ſydere datum erat vt viuerem, libentiſſime obliuiſcor: Inque hoc animi vires cunctas exerceo, vt hos fugiam, illos ſequar. Sicut enim horum grauiter conſpectus offendit, ſic illorum recordatio, magnificíque actus, & clara nomina, incredibili me afficiunt atque inextimabili iucunditate, quæ ſi omnibus nota eſſet, multos in ſtuporem cogeret quid ita cum mortuis eſſe potius, quàm cum viuentibus delectarer. Quibus veritas reſponderet illos viuere, qui cum virtute & gloria diem obierunt: Hos inter delicias, & falſa gaudia exultantes, luxu ſomnóque marcidos, vino graues, & ſi viuere videantur, eſſe tamen adhuc quidem ſpirantia, ſed obſcœna iam, & horrenda cadauera. Verùm hæc inter doctos & indoctos æternalis maneat, ego ſequar inceptum. Habes ergo, quod interrogationi tuæ, quodque quorundam, qui tecum ſunt, admirationi modò reſponſum velim, cur exemplis abundem veterum illuſtrium, quòd & aliis profutura ſpero, & mihi ſcribenti, ac legenti profuiſſe admodum. Certe ſcio deinceps, quoniam nihil ab vno homine, quod omnibus hominibus placeat, fieri poteſt, mirentur improbéntque ſi libet, certe ego, ne propter alienum murmur intermiſiſſe videar morẽ meum, inſerere huic etiam epiſtolę aliquot exempla non deſinam, & quid exempla poſſint exemplis oſtendam. Omnes qui ante Marium à Medicis ſecabantur, vinciri mos fuerat. Quia enim dolorem corporis, animi robore ſuperari non poſſe perſuaſum erat, vinculorum auxilio vtebantur. Primus Marius ſolutus ſectus eſt, ſed poſt eum plurimi. Cur, quæſo, niſi quia exemplum viri conſtantiſſimi, ad imitandum animos erexit, &, vt compatriotæ ſui verbo vtar, valuit aucto-

auctoritas? Bello Latino Decius Cos. ſeipſum pro legionibus, & pro P. R. victoria deuouit. Res dictu, quàm executione facilior, ſponte tua mortem appetere, vt alteri victoriam, quæras. Tam efficax tamen exemplum fuit, & tam validum, vt bello Samnitico ac Gallico, filius Decius & ipſe Cos. patris imitator exiſteret, & nomine patrem vocans, ſecurus iret ad mortem, quam pro ſalute ſuorum ciuium contemnere illo auctore didicerat. quos bello Tarentino aduerſus Pyrrhum imitatus Nepos, tertia tandem vno de grege victima, & ſi non eodem inſularum habitu, pari tamē animi virtute, eadémque Reip. pietate procubuit. Nunquam talis vir Themiſtocles fieret, niſi Milciadis exemplis accenſus, fieri illi par in animum induxiſſet: nūquam Iul. Cæſar in illud gloriæ culmen aſcendiſſet, niſi mirari, & imitari Marium ab adoleſcentia didiciſſet. Quin & Alexandri profuit imago in templo Herculis Gadibus conſpecta, qua mox ad cupidinem magnas res agendi, non exarſit modò, ſed (vt ait Tranquillus) ingemuit. Profectò autem, ſi ſtatuæ illuſtrium poſſunt nobiles animos, ad imitandi ſtudium accendere, quòd Q. Fab. Maximum, & Q. Cor. Scipionem dicere ſolitos Criſpus refert, quantò magis ipſa virtus hoc efficit, claro dum proponitur non marmore, ſed exemplo? Corporum nempe lineamenta ſtatuis forſan expreſſiùs continentur: rerum verò geſtarum, morúmque notitia atque habitus animorum, haud dubiè plenius atque perfectius verbis, quàm incudibus exprimuntur: nec impropriè mihi videor dicturus, ſtatuas corporum imagines, exempla virtutum. Quid de ingeniis loquar? Imitatio vnum inſigne par ſyderum linguæ Latinæ Ciceronem ac Virgilium dedit, effecítque ne iam amplius Græcis vlla in parte eloquentiæ cederemus. Dum hic Homerum ſequitur, ille Demoſthenem, alter ducem ſuum attigit, alter à tergo liquit. In omni hominum genere licet oſtendere idem, ſed in eo, quod in me reprehenditur arctius, nolim hodie nimius videri. Vnum etiam nunc exemplum tibi notiſſimum, quò minùs interſeram, temperare nequeo. Siquidem quem vitæ callem arriperet diutiſſimè fluctuant Auguſtino, & Antonij,

&Victorini rhetoris ac martyris profuit exéplũ: nec non & illorũ duorũ in rebus agentium apud Treueros, repẽtina conuerſio, quam cum ſibi Pontianus miles imperatorius enarraſſet, ipſius Auguſtini verba tenes octauo, niſi memoria fruſtrat, cõfeſſionum libro poſita: Exarſi (inquit) an imitandum. Ad hoc enim & ille narrauerat. Hæc ergo conſilij mei ratio eſt, propter obſeruatores ac miratores meos ſæpius iteranda. Video enim quàm multis exempla contulerint ad virtutem, & quid in me agant ſentio, & de aliis idẽ ſpero. Si fallor, res periculo abeſt, & quibus exempla non placent, non legant, neminem cogo, & ſi me rogas, à paucis legi malim. Vale.

FRAN. PETRARCHA BARBATO SVLMONENSI, S. Epiſt. V.

Regis Roberti mortem deplorat.

HEu quàm violenti, quámque ineuitabiles ſunt fortunæ exitus vel præuiſi. Sæpe quidem, vt noſti Barbate amantiſſime; de fortuna, déque aliis quibuſdam loqui ſoleo vt vulgus, ne in ſermone communi ſingularis appaream, ſi ſeorſum interroger, reſponſurus fortaſſe lõgè aliter. Sed tranſeo, ne ſi hæream, acturus aliud de hac re ſuperuacuis diſputatiunculis implicer, abſtrahárque. Vt autem cœptum ſequar, & fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum, non cum vulgo ſolùm, ſed cum maximis atque doctiſſimis quibuſdam viris, & in primis cum Virgilio videri poſſet, niſi & vnus omnipotens, & fati nomẽ in ore catholico ſuſpectum foret. At quæcunque vis illa ſit, ſeu Dei iudicio, ſeu permiſſu, res hominum verſans, haud dubiè magna vis, & prorſus ineluctabilis eſt & aduerſus quam fruſtrà imbecillitas noſtri conatus accingitur. Nam in curſu facili conſilium humanum opprimit, mali moles, & mortale remedium diſcutit inuicta neceſſitas. Id ſi vnquam alias, nunc maximè intellectum conſpectúmque clariſſimè eſt. Rogo quid noui, quid inopini accidit? Quis non iſta præuiderat? & præuidiſſe, quid profuit? Tam profundè enim totis regni præcordiis ſe nequitiæ dirum virus infuderat, vt iam niſi mortiferum

eſſe

eſſe non poſſet; tantum audaciæ tantúmque licentiæ reproborum, tanta piorum deſperatio, tantus mœror inceſſerat. Erant crebra vndique velut inſtantium procellarum ſigna, graues frontes turbida nubes obduxerat, & turbida pectora pugnaces vrgebant venti, fulgurabant oculi ardentes, flabant ora minacia, tonabántque. Propè erat vt manus impiæ fulminarent, æquor aulicum iam tumebat, iámque æſtus horriſonus, & reciproci fluctus, & obſcœnæ aues, & peregrina prodigia, veſtris latè littoribus recurſabant: Morte regis mutata regni facies, & cum vnius viri anima omnium vigor & conſilium euanuiſſe videbatur. Spectabamus hæc omnes, futuríſque non ſecus ac præſentibus angebamur malis. Loqui autem quis auderet, vbi vix liberi cogitatus erant, & non tantùm vocibus, ſed nutibus parata ſupplicia? Quamobrem in triuiis muti omnes, in thalamis murmur ambiguum, mœſta præſagia, & impendentium nuncij malorum, taciti augures, metus ac dolor. Denique ſic apertis oculis torpuerant animi, quaſi quos vicini fulminis lux horrenda perſtringeret. Nemo, ni fallor, vnus hominum me apertius timuit, doluítque liberius: nemo illa curiæ portenta & introſpexit acutiùs, & contumaciùs, aut ligno percuſſit, aut calamo. Heu quanta, quámque euidens prouerbiorum fides? Mala vaticinetur (inquiunt) qui vates veridicus fieri vult. Et iterum: Rarò vlla calamitas ſola venit. Sic eſt, ſic ab antiquis audiuimus, ſic videmus. Magna ſemper ærumnarum acies, incomitatæ non prodeunt miſeriæ, in multas incidiſſe ſe nouerit, qui in vnam incidit. Equidem vt in tenta malorum copia miſeros multos eſſe neceſſe eſt, ſic in tanta bonorum inopia fœlices paucos, & ſanè miſeris, miſerorúmque gemitibus, atque querelis referta ſunt omnia. Contrà autem quàm ſit mortalibus rara fœlicitas quis non videt, cùm & in hoc vitæ tramite, ſi acriter intueare, fortunæque phaleras diligenter excutias, nemo vſquam verè fœlix, aut votorum plenè compos occurrat, & apud ſcriptores rerum vix comitem vnum procul in vltimis Arcadum latebris fœlix ille habitus Metellus inuenerit? Quibus ita ſe habentibus, quis miretur vt in hominum turbam con-

iecta ſpicula, ſic in congeriem malorum miſſa vaticinia non errare? Vtque ad viuum illa, ſic ad verũ iſta pertingere? Meminiſti, amice, vt olim præſens verbis, viuo adhuc, mox extincto Rege, cui ſoli ſuum hoc & proprium nomen fuit, abſens literis, nec multo poſt præſens iterum viua voce, non ſine ſuſpiriis quid ſentirem, quid ve in poſterum præſagirem, quaſi iam tunc venturi certus explicui. Videbam enim, ſubtractum regni faſtidio fundamentum, erántque ſub oculis corruentis regiæ graues caſus. Caput adoleſcentis innocui primum omnium hac ruina oppreſſum iri, fateor, non videbam, neſcio quid obſtabat feralibus coniecturis, id vnum quod in malis peſſimum erat abſcondens, quanquam (vt meminiſſe videor) iam inde primis ad te literis agnum lupis obiectum, vtinam non tam certo dixerim augurio, & profecto luporum morſus ac rabiem, & illa communia perditorum hominum, cõtemptum, odium, inuidiam, dolum, rapinam, carcerem, exilium cogitabam. Tales homines, talem mortem nec cogitare didiceram, nec vereri, quippe qui nullis ex tragœdiis, tam nefarias, & tam truces inſidias meminiſſem. Tulit ecce feraciſſima ſcelerum ætas noſtra, quo glorietur antiquitas, quo ſe poſteritas conſoletur, vtq; omne æuum fiat excuſabile, hoc in tempus ſæuitiæ. ac totius inhoſpitalitatis erupit. O breui multum mutata Neapolis, O infœlix Auerſa, verè auerſa, nomẽ ex re ſumptum: Auerſa (inquam) prorſus ab humanitate ac fide, quarum prima homini, ſecunda Regi & iuſto domino debebatur, in te vtriuſque ſpreta reuerentia, vtriuſque in te ſacrum gentibus fractum fœdus. In te enim fraude impia periit Rex tuus, ferro vtinam, aut virili morte alia, vt hominum manibus interfectus, non ferarum dentibus atque vnguibus laceratus videretur. O iniquo condita ſydere, infauſto ſignata vomere, cæmentis extructa ſanguineis, & vipereis habitata cultoribus, magiſtra vrbs crudelium exemplorum. Abundè impietatis & criminum erat animantium principis ſacroſanctam effigiem, ad imaginem Dei factam violare tam atrociter, tam ſuperbè. Nunc id ſcelus non in homine quolibet auſa es, ſed mitiſſimum, innocentiſſimum hominum, & dominum tuum, & ante annos tui ſollicitum, tui amantem, raræ indolis puerum, magnæ ſpei-

regem, truculentiſſimè laniaſti. Imò non tu, ſed in te acres & immites, dicam homines an belluæ? an quod aduentitij genus monſtri, qui orbẽ Italicum Barbarica feritate maculantes, tuum ſuúmque regem, non gladio, non veneno, dura licet ac ſolita regum morte, ſed velut incendiarium, aut latronem, infami laqueo peremerunt, & cuius vertici debitum ac ſperatum diadema diu perfida tergiuerſatione diſtulerant, eius collo reſtem, & nodos miſerabiles iniecerunt. Vt exequiarum genere alio, & vita longiore digniſſimi corporis ludibria indigna prætercam, ſi noſtro fortè ſilentio poſterorũ notitiæ ſubtrahantur, tu quidem miſera ciuitas hæc perpeſſa tuis in penetralibus, quæ omnes terras & omnia ſecula triſti ſint inquinatura memoria. Cæterũ & culpæ expers, niſi quod patientia criminum ſæpe conſenſui proxima eſt, & nec obſtare poteras, nec vlciſci, miſeratione potiùs digna, quàm odio. At tu CHRISTE ſol iuſtitiæ, cuncta vidẽs, & æternis radiis vniuerſa colluſtrans, vt quid hanc infamiæ nebulam paſſus es terris noſtris incumbere, cùm poſſes tam facilè, niſi delicta hominum obſtarent, vapores noxios odiorum, caliginoſæ noctis algore concretos, feruido tui amoris ſplendore perrumpere? Tu autem ſumme Regum noſtri temporis Roberte, quam ex aliqua cœli parte res noſtras & miſerari crediderim, & ſpectare, quibus hoc nefas luminibus aſpexiſti, & hãc tantam tui ſanguinis iniuriã, quo animo pertuliſti? An non poteras piis precibus impium ſcelus? An poteras, ſed nolebas? ſubdifficilis coniectura. Etſi enim ſimillimum veri ſit, te cœleſti gaudio repletum terrenis doloribus non moueri, nũquid tamen tuorum charitate, atque ingenita pietate non tangeris? Vtcunque eſt, fœlicem te, qui hũc diem in corpore habitans non vidiſti, quin te ſuperſtite, nunquam tam flebilis illuxiſſet dies, nunquam tantùm inuidiæ licuiſſet: fuit enim verè frons regia regni ſalus, conciliatrix animorum, iuſtitiæ alitrix, expultríxque perfidiæ, ac velut quædam ſalubris vmbra, gregibus tuis, vt iucunda paſtoribus, ſic funeſta ſerpentibus. Quod ſi humana virtus obſtare decretis athæreis non valet, optanda vtique, & penitus opportuna mors fuit, quæ oculos tuos, quibus adhuc naturæ legibus horror, &

lachrymæ inerant, tam mœſto ſpectaculo liberaret. Proh dolor, tuum illud eximiè charum pium, dulce depoſitum, quibus ſeruandum, colendúmque commiſeras perdiderunt, non ſomno, aut ignauia victi, ſed flammanti odio & inuidia ſtimulati. O vltrix ſcelerum iuſtitia! Neque illi aut innocentia, aut ſanguis, aut maieſtas profuit. Non hominum quiſquam aut Deorum, non quæ efficaciſſima ſperabatur tui recordatio opem tulit. Voces illas, monitúſque nouiſſimos pij patris, & regis optimi (quibus moriens, quantum mortali conſilio datum erat, in longum & familiæ tuæ proſpexeras, & regno) prærupta, deſperatæq; nequitiæ ventus tulit: atque omnis diuini, & humani iuris contexit obliuio. Sed iam fletuum ſatis eſt, modò ne vbi finem fingimus, initium ſit. Cùm enim vt dicebam, & crebra, & comitata veniant mala, cùm rara & ſolitaria bona ſint, ex hoc malo neſcio quid malorum ſequi video quod ne iterũ, certior quàm velim, mali nuntij vates ſim, ſilentio premam. Meliora cuncta proueniant quàm ſpero, nec Reipub. noceat paucorum furor qui in illis, quorum eſt: inultus (vt auguror) non erit. Etſi enim diuina iuſtitia, ſæpe miſericordiæ ſuccumbat, in his tamen hoc accidit, quos pudet, ac pœnitet, non his qui flagitio gloriantur. Hæc tibi quoque Sorgiæ ad fontem, quo rurſus è tãto Italiæ naufragio, velut in portum fugi, & præteriti dolens, & venturi trepidus, dictabam Calend. Sextil. intempeſta nocte. Vale tui cautus, memor mei.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt VI.

Deploratis vitiis corrigendis inanem eſſe laborem.

Sine illum, linque eum ſibi, ætatem habet, viæ patent, ire licet quocunque libet, demitte in collum habenas homini indomito, fruſtrà niteris, repeto, linque ſibi, eat quò fert animus, crede autem mihi, non aſcendet. Vidiſti equos ad iter & aſcenſum pigros, ad pugnam pauidos, tamen impatientes ſocij, frementéſque. Degeneris animi ſignum eſt inſultare minoribus, non poſſe comitem pati, noſſe cum poſſit occaſionem expe-

expectare,non cauſam. Muſcæ macros ſtimulant boues, pauperem peregrinum canis infeſtat:,homunculum noſtrum his exemplis aſcribito.Vbi vel miſerabilis orbitas, vel extrema paupertas, denique vbi defenſionis eſt minus,ibi plus ſæuitiæ, nocendíque feruentior libido, qua in re nihil deliberat,niſi an facultas adſit, voluntas nunquam abeſt,& ſemper vna.Quid caſtigas igitur?Perdis operam,plus aliquid quàm verba requirit hoc malum, da illi parem aduerſarium,cõfeſtim ardor iſte tepuerit,ſemper erit lupus oue conſpecta, admoue lupum, ouis erit. Quid igitur (vt ait Flaccus)obſeratis auribus fundis preces,quin tu,ſine illum ſceleribus obrutum, & oppreſſum ſuis ſuperbia tumidum,ardentem auaritia, iracundia rabidum,inuidia tabeſcentem,libidinibus efferatum,gulæ, ventríſque mancipium, nimio ſemper ſopore cõfectum, & (vt ait Maro)

Somno,vinóque ſepultum.

Quid enim huic facias? Quid loquaris ?Dolio loqueris, & quidem pleno,& nil penitus reſponſuro, nil intellecturo, nil etiam audituro. Perpropriè in hunc dixiſſe Licinius Craſſus videretur, modò barbam æneam haberet, cætera enim adſunt Os ferreum, cor plumbeum, vtique calloſas aures,calloſúmque animum habet. Callum mendaciis ſuperductum, vera verba non penetrant. Neſcio an ex illis ſis,quibus perdere verba leue eſt. illud certè ſcio, quæ in homine verba perduntur, tolerabilis fore iactura.niſi contemptus hinc ſimul,atque odiũ quærerentur. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. VII.

Loquaces contemnendos.

QVod ad ſtudium rei familiaris attinet, coaceruandáſque diuitias, prouidentiſſimum hominem omniúmque, quos ego quidem nouerim, circumſpectiſſimum, non nego, quíque non in vultu tantùm, ſed (vt Plautina anus) in occipitio quoque oculos habet. Cæterùm in eo quod de eloquentia hominis addidiſti, longè diſſentio.Inter facundum enim ac loquacem largiter

refert alterum qualitatis eſt, quantitatis alterum. Hoc ingenium, & ars & exercitatio modeſta, illud præceps impetus, & impudentia præſtabunt. Contraria ſunt hæc: plærique tamen in diſcernendo falluntur: tu illo loquente, ſi diligentiùs animum aduerteris, fateberis, vt nihil promptius, ſic nihil illius ſermone durius, nihil aſperius, nihil intempeſtiuius. quod non ideò vt ſibi, cuius nomen ſciens ſilui, eloquentiæ falſam famam, ſed vt tibi iudicij errorem eripiam, dictum ſcito. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI, S. Epiſt. VIII.

Minerua vt recipienda.

Quàm pauper, quàm-ve ſis diues neſcio: loquor de arcula, animus enim proculdubio diues eſt, Bianteo more, ſua ſecum bona circumferens, nec incendio peritura, nec naufragio, & quibus nihil omnino non prædonum vim, non furum metuit dolos, non rubiginem, tineáſque, non morbos, non mortem, non ſenium, non ruinam. De arcula ſanè idcirco ſum dubius, quia dum animum, moréſque tuos, fortunámque ſimul extimo, ſimúlque non multis, ſic nonnullis egere te ſuſpicor. Sicut enim inſanorum eſt, innumeralibus indigere; ſic verum eſt, quod ait Xenophon ille Socraticus. Nihil egere, eſt Deorum, quàm minimè autem proximùm à diis. Quamobrem quia de arcula ipſa, nuper à conſcio quodam, neſcio quid audiui, pro virili parte ſuccurrendum ſtatui. Ecce itaque de fortunæ meæ ſi reliquiis dicam ſuperbiùs quàm velim, ſi de muneribus aliter loquar ac ſentio: dicam ergo, de muneribus, quibus ille me talia non curante, ſupra ſpem, ſupráque votum cumulare dignatus eſt, aliquantulum ad te miſi, quod quantulumcunque eſt, haud dubito dignanter accipies, & in exigua re, paruo velut in ſpeculo conſpiciens magnum mittentis affectum, munuſculi paruitatem animi voluntate penſabis, non quod ego ſim neſcius, quoſdam fortes, quoſdam doctos ac ſimillimos tui viros, & vtroſque magnanimos, fruſtrà olim muneribus fuiſſe tentatos, in quibus ante alios eſt Fabricij clarũ nomen, &

Curij

Curij Romanorum ducum, quorum alter Pyrrhi regis, alter aurum contempſiſſe Samniticum laudatur. Clarus vterque contemptu, ſed nobilitatus alter etiam claritate reſponſi. Quamuis enim ſcholaſtici quidam, more ſuo confundant hiſtorias, reſponſum tamen illud nobile, & famoſum, Romanos nolle aurum, ſed aurum habentibus imperare, non Fabricij, vt vulgus putat, ad regem, ſed Curij eſt, ad Samnitium legatos, Xenocrates legatos Alexandri Macedonis, cum quinquaginta talentis, ad eum ab ipſo Rege tranſmiſſos, inuitatos ad cœnam, in villam Academiæ ac mediocri, & minimè apparato cibo, Philoſophicè habitos, cùm dimiſiſſet, poſtridie reuerſos, quærentéſque cui numerari pecuniam regis vellet, ſic increpuit. Quid vos (inquit) heſterna cœna, non intellexiſtis, me pecunia non egere? Quo reſponſo, cùm mœſtos factos cerneret, ne munus, ac legationem regiam ſpreuiſſe diceretur, de magna pecunia, exiguam particulam accepit, reliquum referri iuſſit ad regem. Fertur erga eundem regem & Diogenis Cynici contemptus, ad quem verſatili dolio habitantem, cum Alexander videndi cupidus veniſſet, & miratus hominem quæſiſſet: An donari ſibi à rege aliquid vellet: Cætera (inquit) aliàs, nunc vt à ſole dimoueas peto. Erat enim hyems, & fortè tunc fundo teſtæ illius ad Aquilonem obuerſo, ore autẽ ad meridiem applicabatur ſeminudus, ſed feruens animi ſeniculus. Facetum hoc duriùs & propè ſuperbum Demetrij reſponſum, qui miſſum ſibi ab imperatore Romano aurum, ridendo ita contempſit, vt diceret: Si tentare me voluit, toto illi fueram experiẽdus imperio. Calanus Indus, dum ingenti lignorum congerie extructa, & incenſa more patrio, nudus ad voluntariam mortem iret, Alexãdro Macedoni obuio, & quærenti ſimiliter, num ſe aliquid vellet: Nihil (inquit) eſt opus, breui te videbo Sed hic quidem miri nihil, quod enim non ſpernat, qui ipſam propter quam cætera concupiſcimus, vitam ſpreuit? Contemptus ſane miraculũ, ſuppleuit vaticinij certa fides ſiquidem intra dies paucos. Alexãder apud Babylona cratere illo, Perſarũ atque Indorũ vltore, conſũptus eſt. Vrbanius aliquãtò Dindymus, ad

quem nudum cùm Alexander,idem omni faſtu regio depoſito veniſſet,in extrema ſolitudinum, è cunctis muneribus ab opulentiſſimo rege ſibi allatis, non niſi minima & viliſſima rerum ſumpſit,ne contemptus aſperior inſolentiæ notaretur.Sed hæc ſingulorum hominum,illa publica animorum, & incomparabilis altitudo Pyrrhi regis,cuius ſuprà memini,legatus Cyneas,vir ingenio & ſapientia excellens,immenſis cum muneribus Romā miſſus Senatu primum,atque ordinibus cunctis, ex ordine, nequicquam tentatis:poſtremò plebem ipſam fruſtrà etiam aggreſſus,ac nemine prorſus inuento,cuius domus, aut mens muneribus regiis pateret, cum eo ipſo, quod adduxerat auro,ad ſtupentem Regem,ſtupens ipſe reuerſus eſt. Cæterùm hi omnes, aut ab hoſte rege, vel populo,aut à ſuperbo aliquo donatore tentati ſunt. At non Romani Senatus dona Ptolomæus rex Ægypti. non Africani ſui munus Maſaniſſa contempſit. non Africanus alter,munera regis amici, non denique P. ipſe R.munerū licet ſpretor hoſtium,Pergamæi regis quem amabat hæreditatem, teſtamentúmque deſpexit. Multum refert, quo animo quid donetur,& à quo,& ſicut quidam longè magnificus, ſic alter inhumanus, atque inſolens eſt contemptus.Amicus ego non tentator venio, nec(vt verum fatear)dono aliquid tibi, ſed tecum partior, quæ ſcis ipſe iampridem nobis eſſe communia,ac ne munus exiguum magnis verbis exaggerem,accipe quicquid id eſt,& boni conſule, quod profectò, ne idem ipſe qui fert nec alius quidem quiſquam quid aut quale ſit nouit,& ego iam,ſi quid mihi credis,oblitus ſum. Vale.

FRAN. PETRARCHA PHILIPPO EPISCOPO CAVALLICENSI, S. Epiſt. IX.

Se ad eum venire,ac Socratem ſuum ſecum adducere ſcribit.

VEniam ad te,quando ita placere tibi ſentio,& Socratem noſtrum, deuotiſſimum tui nominis adducam, poſtridie veniemus, nec horrebimus vrbis aſpectum, inculta quamuis,& ruſticana veſte contecti. Huc enim pridie,raptim,ex vrbe inquieta & turbida, ſalui velut in lit-

tus

tus, fracta puppi cõfugimus, latitandi, ociandíque propoſito, eóque habitu, qui & ruri, & brumæ conuenientiſſimus viſus eſt. Vt ſumus in tuam vrbem commigrare iubes, parebimus, eóque libentius, quò ardentiore tuo deſiderio trahimur. Neque magnopere curabimus, quales extrinſecus videamur, cui animos noſtros apertos, ac nudos eſſe & cupimus, & ſperamus. Illud tuorum voto Pater amantiſſime non negabis, ſæpe nos hoſpites habere vis, vt non apparatum, exquiſitúmque conuiuium, ſed menſa nos familiaris excipiat. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REB. FAMILIARIBUS,

LIBER VII.

FRAN. PETRARCHA BARBATO SVLMONENSI, S. Epiſt. I.

INTER multifidas, quibus obſideor curas, illa non vltima eſt, quam ex rerum tuarum expectatione concipio: quid enim mihi Barbato meo charius? Quid dulcius? Anxia res amor, credula, timida, ſollicitè omnia circumſpiciens, & vana etiam ac ſecura formidans. Ecce quod ſemper timui, ecce quod ſemper ſcripſi, ecce quod quotidie dice-

bam, non poterat tam fœdum facinus impunitum eſſe, & eſt vltio hæc aliquantò ſerior quàm putaui. Verte autem Deus, iram tuam, in auctores ſcelerum, & noxia capita digno ſupplicio feri, parce piis, parce fidelibus. Quid inſons meruit plebecula? Quid ſacra tellus Auſonia? Ecce iam puluis Italicus, greſſu quatitur barbarico, & victores olim gentium, nunc, heu, vincentium præda ſumus, ſiue id peccata noſtra meruêre, ſi iniquum, & triſte ſydus aliquod, aduerſo lumine nos exercet. ſiue (in quod magis inclinor) integri nunc ſceleſtis additi, criminibus plectimur alienis. Sed abſit, vt Italiæ metuam, à qua rebelles potiùs, quod metuant habebunt, dum nuper Vrbi reddita POT. TRIB. vigebit, & caput noſtrum Roma non ægrotabit. Pars Italiæ ſollicitum habet, illa videlicet, quæ olim magna Græcia dicebatur, Brutius, Calaber atque Apulus, nunc laboris Terra, atque olim præpotens Capua. Nunc regina vrbium Parthenope. In has terras amœniſſimas, ab aſperrimis Danubij ripis, præceps ruit exercitus, & cœli noſtri ſerenitatem, fœdis nubibus inuoluit, ab aquilone oriens procella, quam vereor, nedum reſponſum tuum operior, cum ingenti fragore detonuerit. Sic omnia iam in extremum adducta referuntur. Iam Sulmonem primo belli impetu calcatum, in ditionem hoſtium perueniſſe fama eſt. Heu generoſum oppidum, tuam & Naſonis patriam, quibus proſequar lamentis, ab his hodie poſſeſſam, inter quos ille morte grauius putauit exilium? Qui autem, adeò miſerabiliter non tam de exilio, quàm de loco exilij queſtus eſt, vt librum nō exiguum texeret querelarum. Quid dicturus fuiſſet, ſi Iſtri populos, & id genus hominum, quàm vagus Sarmata, & arcitenens Getes, niuoſos oberrant collibus, ad occupandam armis patriam ſuam venturos, vllo tempore præuidiſſet, ad quos ſe Cæſaris imperio proficiſci, tam iniquo tulit animo, vt nihil aliud flere, nihil aliud deprecari, nihil aliud loqui poſſet. Te verò frater, quid nunc dicere arbitrer iſta cernentem, quæ nec ego præſentia ſine lachrymis audio, nec ille futura ſine gemitu cogitaſſet? O fœliciora iam ſaltem Naſonis oſſa, externa tellure obruta, quàm ſi patriæ Pyramidis honore condita, huius temporis

poris ludibrio ſeruarentur. Iam tranquilliora dixerim ſepulchra inter iſtum & Hypanem, quàm inter Lirim & Vulturnum: illinc Barbari magno agmine diffugiunt, huc irrumpunt. At ego dum dolorem animi ſequor, propoſitum exceſſi, & euehebar longiùs, niſi me expectans & crebro interpellans hic nuncius reuocaſſet. Igitur vnde diſceſſeram reuertor. Magno ſuper te pauore torqueor, ſed nihil in me, quod ipſe nouerim, conſilij eſt, nihil auxilij, quia tamen plus interdum aliqui poſſunt, quàm ſe poſſe confidunt, ſi quid in me operis agnoueris, iure tuo vtere. Gratiam fateor, non mediocrem apud tribunum ſtirpe humili, ſed excelſo virum animo, propoſitóque, & apud P. R. habeo, nullis profectò meis meritis, ſed Deus mihi malorum odia, bonorum beneuolentia compenſauit: non quòd vel illis nocuerim, his profuerim, vel malus eſſe deſierim, vel ſim bonus: ſed quia malos odiſſe, bonos amare diſpoſui, & ab illorum turba, ad horum paucitatem ſæpe transfugere volui, ſi datum eſſet, & volo ſi dabitur. Siquid igitur in præſenti diſcrimine, apud præfatos Tribunum, ac Populum prodeſſe tibi interceſſio mea poteſt: Ecce animus & calamus præſto ſunt. Eſt mihi præterea in longinquo, & ab his moribus ſecuto, Italiæ tractu domus, parua quidem, ſed duobus vnum animum habentibus, nulla domus anguſta eſt, nullæ illam damnoſæ diuitiæ, ſed nec paupertas, nec cupiditas: libelli autem innumerabiles inhabitant, hæc modò nos expectat, me ab occidente reuerſurum, quem iam biennio affuiſſe conqueritur, te ab oriente ſi fata cogerint, & ſi libuerit venturum. Quid tibi præter hæc offeram non habeo. Domus autem ad quam inuito te, vbi ſit noſti, in loco ſalubri, & terroribus vacuo, & pleno gaudiis, & ſtudiis opportuno. Tu quicquid conſilij cœperis, ad fœlicem exitum Deus applicet. Ego interim vtinam falſa timuerim, & abſentia quod naturaliter ſolet, metum auxerit amantis, animus quidem meus non quieſcet, donec vel te videro, vel per literas accepero, te ſaluum ex his tempeſtatibus enataſſe. Vale.

FRAN. PETRARCHA THOMAE MESSANENSI, S. Epiſt. II.

Veram humilitatem non eſſe ſpernendam.

NOli obſecro amicum ideò ſpernere, quia humilis, ne contrarius fias dicto irrefragabili, quo humilitas exaltanda promittitur. Vera quidem humilitate, nil minus contemptibile, nil minus vera ſuperbia venerandum. In diſcretione tamen huius rei, & aliarum quoque multarum fallimur. Viles enim, timidóſque., & abiectos humiles vocamus, magnanimos autem ſuperbos. Contrà autem veros humiles, falſo credita puſillanimitate contemnimus. Inſolentes verò ceu verè magnanimos veneramur: ſcitúmque eſt illud Catonis huius iunioris à Saluſtio relatum. Vera rerum vocabula iampridem amiſimus. Si igitur conſtat de re, amicúmque tibi (vt eſt) humilem fateris, vide quæſo, ne humilitatem altiſſimam virtutem CHRISTO, ac grauiſſimam deſpexeris, ne quod nunquam fuiſti importunè & odiosè ſuperbus videaris. Quis enim vel mediocris ingenij, qui vtrarúmque, ſacrarum ſcilicet ac ſecularium ſcripturarum ſeriem legerit, non aduertat, quantum magiſter humilitatis CHRISTVS humilia ſemper amauerit? Vt equidem à primo ordiar, ex quàm humili radice naſci voluit ille, cuius faciem videre ſumma & ſola fœlicitas eſt? An non ex nobiliſſima qualibet naſci poſſet, vel nobilitate quam vellet? Sed nobilitate contempta humilitas quærebatur. Egreſſa eſt virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendit: cuius ſub vmbra reges ſedent, populi requieſcunt, cuius orbis totus odore reficitur. Quæ-nã verò radix iſta Ieſſe, quã ſuperba, quàm nobilis, cui Ruth materna auia, mulier aduena, inops, vidua, orba, ſocrum extra fines patrios ſecuta, & poſt pueros meſſores in agrum Booz ad legendum ſpicas, primum miſericorditer admiſſa, deinde & nocturnis quoque blandiciis, in ipſius domini promota coniugium, vnde Ieſſe pater prodiit, per ſeipſum obſcuri vir nominis? Ipſum quoque Ieſſe quis noſſet, niſi propter eius filium Dauid? Imò quis quenquam noſſet eorum, niſi propter CHRISTVM ex illorũ radice ſurgentem?

tem?Quorum originem,quantum ſpernere, quantóque cum ſtomacho,& filium Iſai, & ſeruum ſuum dicere, ſolebat ipſe Saul compatriota ſuperbior,nouiſſima licet familia editus,minime tribus Iſraël,quiſquis regum libros legerit inueniet.Ipſe Dauid,quamuis eximiæ virtutis atque excellentis ingenij, tamen adoleſcentulus paſtor erat, quando eſt electus à Domino. & ſublatus de gregibus ouium (vt ipſe fatetur)& de poſt fœtantes, acceptus in Regem, pauit Iſraël innocentia cordis ſui.An Moyſes forte nobilior,quando viſionem illam vidit rubi ardentis,& incombuſti, quando tot prodigiorum ſignis illuſtratus, ad liberandum populum Iſraëliticum ſeruitute Ægyptiaca Deo iubente profectus eſt?Certè non rex,aut princeps, qui tanto operi eligeretur, ſed humilis paſtor fuit, & (quod magis ſtupeas)alieni gregis. Iam ipſe pater Abraham,filiúſque & nepos, quorum nominibus omnis ſacræ paginæ plenus eſt angulus. quorum tanta eſt gloria, vt omnipotens ab illis cognomen accipere, & Deus Abraham.Deus Iſaac,Deus Iacob dici voluerit.Atque ipſe de ſe loquens, eodem ipſo cognomine vſus ſit, putas, reges aut tetrarchæ eſſent? Imò verò vel agricultores, vel paſtores ouium fuerunt,aſellis vilibus inſidentes, ſtipati gregibus ſuis,inter filios,& vxores ſedes mutabant, ſed in hac humilitate,Deum merebantur ducem, qui eo ipſo tempore potentiſſimis ac ſuperbiſſimis Aſſyriorum regibus, non modò familiaris eſſe, ſed ne noſci quidem velle dignatus eſt. Ipſe Iacob à quo in ſcripturis ſacris, crebrius illud inſigne cognomen,ac familiarius Deo eſt, non ſuperbia originis, ſed humilitate ſua clarus,qualiter ab illo ſoceri ſui diuturno,& graui ſeruitio redeat attende.Certè non ſceptrum reuehit, non diadema,non purpuram, non currus aureos, non armatos exercitus, ſed ouium & caprarum, boúmque acie inſtructa clam fugiens,filiorum turbam,ac ſeruorum,& ſimul duas ducit vxores,ac totidem concubinas,ſemen gentis innumeræ, quarum ex vtero, duodecim Tribus Iſraël, & tanta populorum multitudo,Deo fœcundante mulierculas,& humilitatem honorante deſcenderet,fiebant illis in figura, quæ ſuperficie tenus cōtēptibilia viderētur;eſſent autem

in ipſa rerum veritate magnifica. Si enim non aliter accepta fuerint quàm narrentur, quis non audita deſpiciat? Quòd ſi gloria temporalis clarior foret quàm humilitas, quis dubitet, quam in partem iſte tantus Dei fauor, mulctato propenſior futurus eſſet? Confer enim cum his tribus ſenibus tam famoſis, cúmque omnibus illorum gregibus atque coniugibus tres immenſis exercitibus ſubnixos Romanorum duces, Scipionem Africanum, Hannibalis cornua confringentem, & tributario iugo imperioſæ Carthaginis colla ſubdentem, Magnum Pompeium in Septentrione, atque Aſia tonantem, & non lacte, ſed auro repleta patria, captíſque non ouium, ſed regum gregibus, à mari rubro ad Mæotidas paludes, Riphæóſque montes vniuerſa calcantem, Iulium Cæſarem in Galliis ac Germania fulminantem, perdomitíſque hoſtibus, ad poſtremum in viſcera patriæ victricia pila vertentem, ipſámque tum gentibus imperãtem Romam, & in eo terrarum orbem vnico Theſſalico prælio vincentem. Quanta quidem hæc ſit imparitas rerum, vides, poterat naſciturus ex homine Dei filius, vel ex his naſci, vel eos ipſos è quibus naſci decreuerat tales facere, quippè qui vtróſque creauerat, poterat non Dauid in anguſtiis Iudææ finibus, ſed Auguſtum in toto orbe regnantem habere ſtirpis auctorem, vel Dauid ipſum, tantum principem facere, quantum fecit Auguſtum. Poterat non in Bethleem vico exiguo, ſed Romæ cui Iudæa inter cæteras ſeruiebat, & in thalamo aureo naſci, non in ſtabulo. Poterat natus, cui cœlum ſedes eſt, cuius eſt terra, & plenitudo eius, non in ſumma pauperie, ſed in ſummis deliciis enutriri, niſi quia nobilitatem, & delicias noſtras ſpernit, vtinam & nõ oderit. Poſtremò poterat, qui ei ſuccederent, ſuúmque nomen gentibus prædicarẽt, diſcipulos ſibi literatos, ac potentes, reges, oratoréſq; & Philoſophos, non piſcatores, ruſticos, inopes, & indoctos eligere, niſi quia ipſe Deus eſt qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiam, nec potentia noſtra egens ad agẽdum, quoniã ipſe dixit, Et facta ſunt, neque ad perſuadendum eloquentia mortali. Viuus eſt enim Dei ſermo, & efficax, & penetrabilior omni gladio anci-

ancipiti,& pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretior cogitationum,& intentionum cordis. Hoc ſermone diſcipulos ſuos armauerat, quãdo eos ad perſuadendum generi humano, toto diſperſit orbe terrarum, non conſulari trabea, non imperiali diademate, non laurea triũphali, non Philoſophorum ſententiis, non Oratorum floribus, non aculeis ſophiſtarum: non denique Verbi ſapientia (vt ait Apoſtolus) ne euacuaretur crux Christi. Non inter eos Cæſar fuit, qui cogeret, non Plato qui doceret, non Ariſtoteles qui arguerct, non Cicero qui ſuaderet, ſed homunculi pauperes, imbecilles & inculti, qui nunquam aut ſcholas intraſſent, aut literas didiciſſent. Ii tamen inter perſequentium gladios,& ferarum dentes, flãmáſque ac tortores, perſuaſerunt publicè quod volebãt Christvm Deum & hominem natum, paſſum, deſcendiſſe ad inferos, ſurrexiſſe à mortuis, aſcẽdiſſe in cœlum, rediturum ad iudicium, & cætera omnia, quę ille mandauerat, qui, vt ſcriptum eſt, ſtulta mundi elegit, & infirma vt confunderet fortia, qui cùm prodeſſe omnibus veniſſet, elegit (vt ait Auguſtinus) prodeſſe imperatori de piſcatore, non piſcatori de imperatore. Quod ſimiliter prorſus de Oratore ac Philoſopho dici poteſt, idque non ætate rudi accidit, & ad credendum facili, ſed longè magis inueteratis literis, atque doctrinis, omníque illo antiquo, ex inculta hominum vita, errore ſublato, longéque magis iam doctis hominibus, ac temporibus ipſis eruditis quàm ætate Romuli fuerant. De cuius diuinitate credita Cicero loquens, ait: Hæc in ſua Repub. & Auguſtinus retulit in ſua, vt ad fingendum, ſi tum vix quicquam (vt idẽ ait) nũc omnino min⁹ eſſet loci. Antiquitas enim (inquit) recepit fabulas, fictas etiã nonnunquã inconditè, hæc ætas iã exculta præſertim eludẽs, omne quod fieri non poteſt reſpuit. Quæ ſi (vt dixi) ad colorandam falſam Romuli diuinitatem, quæ credi iam cultiore ætate potuerit, Cicero, velut non parua argumenta conquirit, Roma vix dũ condita, & vnum è ſeptẽ collibus vix integrũ, eũque nõ tectis, muróq; marmoreo, ſed dumoſo ambitu, & culmis agreſtibus occupãte, atq; adhuc neſcio quid paſtoriũ

redolente, quid ætate CHRISTI dici debet, Roma danto iam iura gentibus, imperantibus Auguſto, Tyberióque quorum ſub altero natus, ſub altero CHRISTVS eſt paſſus inter quod tempus, & Romuli ætatem, incredibilior, quàm pro numero annorum, rerum mutatio facta erat: non quod medium tempus exiguum ſit, ſiquidem ex quo, propter ſuam inſolentiam à Senatu Romano, ad Capreæ paludẽ diſcerptus eſt Romulus, vſque dum propter peccata noſtra, in Iudæis, in monte Caluario crucifixus eſt CHRISTVS, paulò (niſi fallor) plus, minúſve ſeptingentorum annorum tempus effluxit: quamuis enim Cicero minus ſexcentis dixerit, non ad ſuam ibi, ſed ad Africani, & cæterorum reſpexit ætatem, quos in eo ipſo libro Reipub. loqui facit. Et præterea inter Ciceronis cædem, ſub Antonio, & CHRISTI paſſionem ſub Pilato, quantum veriſimilibus coniecturis aſſequor, ſeptuaginta vel circiter annorum ſpatium interceſsit. Longius ferebar, ſed nuncius tuus ſcribenti imminet, & ſingulos calami tractus notat, moruláſque medias metitur, & crebro oſtium, cœlóque reſpiciens ſuſpirat Miſereor, expertus, quid eſt, expectatio properanti animo, & ante deſtinatum, cogor vt dicam, humilitatem ama. Vale.

FRAN. PETRARCHA SOCRATI SVO, S. Epiſt. III.

Somnium, quod de inuento theſauro ſomniauerat narrat.

HEſternæ noctis ſomnium referã tibi. Videbar mihi incertum vnde, nihil enim tale, vel cogitare ſum ſolitus, vel loqui, videbar (inquam) in agello meo, quem ad fontem Sorgiæ habeo theſaurum inueniſſe: monetæ peruetuſtæ aureæ, non mediocrem cumulum, vnà ſpatiabamur ſoli (vt noſter eſt mos) te itaque confeſtim euocans, digito rem deſigno. Ambos, vt fit, gaudium, ſtupórque defixerat: mihi quidem vt eram, memini enim occurrebat illud Annei Vitate quæcunque vulgo placẽt, quæ tribuit caſus, ad omne fortuitum bonum ſuſpicioſi, & pauidi ſubſiſtite, & fera, & piſcis, ſpe aliqua oblectante decipi-

decipitur, munera iſta fortunæ quæ putaris inſidiæ ſunt. De hoc ergo cōſultantes paruſper hæſitauimus, læti, trepidíque. Quid multa? Vltimæ inſaniæ viſum eſt, quod per terras ac maria, tantis laboribus, tantíſque periculis quæri ſolet, id oblatum vltrò contemnere. Mox certatim oneramur auro, domum clam taciti conuehimus, additis pro tempore, qui exportari vno faſce non poterant, hoc ſemel, hoc iterum, & iterum facimus, & ſemper auidiùs: ſemper enim, vt natura rerum habet, cum pecunia ſollicitudo, cupiditáſque creſcebant. Ferit aures interim murmur, inuiſum ſecretum noſtrum, nulli licet creditum, ſponte ſua in vulgus eruperat, nec ita multo poſt, neſcio quis maior dominus locorum aderat, vendicans ſibi iure theſaurum, obnitimur. Hinc primum longa & inamœna colloquia, inde lis, minæque, & ſemper litibus iuncta conuitia, illo acriter vrgente, nobis indignãtibus, in noſtro agro reperta, nobis eripi, propitiæ dona fortunę. Mille ſubinde rerũ motus, & mille conſilia, nunc matura & cauta, nunc temeraria & acerba, cùm iam ad reſiſtendum nos non tam noſtra cupiditas, quàm inexorabilis aduerſarij ſuperba durities, inflammaret. Iam ab otio ruris, ad vrbana negocia, iam à ſtudiis ad arma tranſlati, nouis curarum turbinibus agebamur, iam pro intentione peruigili, & inquiſitione pulcherrima nouarum rerum, pernox odium atque ira ſucceſſerant: poſtremò iam res litigio ad bellum ſe verterat. Ita mutatus animorum ſtatus; & ſæpe reperti auri pœnitebat; philoſophabamur in inſomniis. Vbi vitam ſerenam atque trãquillam linquimus? Quis nobis has curarum ſuperinduxit nubes? Quis in has procellas nos impegit? An ignorabamus, in auro ſpecioſam ærumnam, & ſplendidam eſſe miſeriam. Neceſſitas cum diuitiis creſcit, & fugit cũ mediocritate fœlicitas. Occurrebant aceruatim exempla eorum, qui vel in diuitiis infœlices, vel in paupertate fœliciſſimi fuiſſent. Spernebantur inutiles opes Crœſi, & funeſtum Midæ aurum, & Dionyſij Craſſique ſpolia templis auulſa: Laudabatur Cincinnati, Curij, Reguli, Fabricij fœlix & glorioſa pauperies: Accedebat acies hominũ noſtrorum, qui nudi in ſolitudine, ſolibúſque & frigori-

bus aduſti, radicibus herbarum & ſylueſtribus baccis paſti, pro tecto cœlum, terram habentes pro cubiculo, cum voluptate torrentem turbidum hauſerunt, aſperóque, & anguſto calle gradientes, ſpe patriæ melioris, omnia prorſus mortalia contempſerunt. Cæterùm quò plura huius generis ingerebantur exempla, eò grauius dolebamus, non vidiſſe nos in tempore, ſed in tergo (vt aiunt) oculos habuiſſe. Denique ſic eramus, vt iam ne cœpto vellemus abſiſtere, ſolus reddendi pudor obſiſteret. & iam ſupremi certaminis inſtabat alea, cum repentè medio noctis, ira metúque anxius expergiſcor, gelidus ſudor corpus omne perfuderat. Ita me diuinitas ſaluum velit, vt ego perinde feſſus animi, feſſúſque membrorum erã, acſi graue durúmque negotium non ſomnians, ſed vigilans agitaſſem. Nec facilè dici poteſt, quàm lætus fui, vbi ſenſi me theſauro ſimul & ſollicitudine liberatum, & tantum habere, quantum alit, non quantum angit, quãtúmque vitæ ſufficit, non quantum affluit. Quanquã per ſomnum in ea ſententia radicatus ſum, quam mihi vigilans perſuadeo, eſſe veriſſimam ſcilicet, plus mali, quàm boni cupidis mortalibus afferre diuitias. Surrexi demum hora ſolita (conſuetudinem meam noſti) dúmque quotidianis laudibus Deo dictis, ex more manum calamo applicuiſſem, hoc primum quod ſopitum exercuerat, ſeſe obtulit experrecto. Huius ergo ſententię te participem facio, qui particeps ſomnij videbaris. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI TRICASTRINO, S. Epiſt. IV.

Promiſſis ſe velle ſtare.

PEtitionis tuæ memor, promiſsíque mei non oblitus, Italiam, ſiue (ne Grammatica lite implicer, quam in epiſtolis Ciceroni ſuo mouet Atticus) in Italiam vado. Scio quidem, & memini quid me de ipſius Ciceronis libris in ordinem redigendis, & quarundam (vt dicere ſoles) veluti ſcintillarum lumine declarandis, ſæpe rogaueras. Demum quo ineluctabiles preces eſſent, vt Rom. Pontifex qui feruoris tui conſcius hanc generoſam bibliothecæ ſuæ cuſtodiam ita tibi credidit, vt olim noſtri principes, Iul. Cæſar Marco Varroni, Cæſar Auguſtus Pompeio Marco, & Rex Ægypti Ptolemæus Phila-

delphus Demetrio Phalerio, commiſiſſe noſcuntur, curam prorſus ingenio tuo dignam; vt Romanus (inquam) Pontifex digredienti mihi ſuum hac in re modeſtiſſimè indicaret animum, effeciſti. Quid facerem? notum licet ignoti Poëtæ carmen:

Eſt orare ducum ſpecies violenta iubendi,
Et quaſi nudato ſupplicat enſe potens.

Parebo, ſi potero. Nam etſi parere neceſſariũ & tibi placere delectabile, contráque preces tuas ſpernere durũ, illius iuſſa negligere ſacrilegũ, totũ in hoc vertitur, quàm mihi in illis quos poſcitis, emendatis codicibus reperiendis, fortuna fuerit. Noſti enim, expertus ſæculi noſtri crimen, quanta ſit rerũ talium penuria, cùm tamen inutiles & ſuperuacuæ, imò verò penitus dãnoſæ funeſtæque diuitiæ, tãtis curis ac laboribus aggregentur. Quod in me erit, ſtudium indefeſſum, ac diligentiam adhibebo. Ac ne moram fortaſſis accuſes, ſcito me reparãdis viribus corporeis, quas morbus imminuit, in ſolitudine mea ad fõtem Sorgiæ, vſque ad Autumni temperiem ſubſediſſe, metuentem corpus adhuc inualidũ longæ vitæ cõmittere: nunc auctis volẽte Deo viribus, atque æſtibus imminutis iter atripiã. Interea vtinam ſcire poſſis, quanta cum voluptate ſoliuagus ac liber, inter montes & nemora, inter fontes & flumina, inter libros, & maximorum hominũ ingenia reſpiro, quámque me in ea quæ antè, ſunt cum Apoſtolo extendens, & præterita obliuiſci nitor, & præſentia non videre. Vale.

FRAN. PETRARCHA LÆLIO Svo, s. Epiſt. V.

Quod non multa ad eum ſcribat, ſe excuſat.

MVlta ſcribere tempus dehortatur, ſomnus prohibet. Noctem iam tertiam inſomnem ago, neque veteribus curis liber, & oppreſſus nouis, quas mihi profectio mea peperit, multa in faciem & in tergum curanda denuncians. Cùm ex æquo deſpicere omnia in animum induxero (quod magna ex parte iam feci) tum primum tranquillos ſomnos carpere

incipiam, non aliter quàm Aeneas ille Virgilianus, qui

------Iam certus eundi.

Carpebat ſomnos rebus iam ritè paratis.

Aut enim fallor, aut anceps & longa deliberatio plena moleſtiæ ac laboris eſt. Dubitandi exitus initiũ eſt quietis. Dici nequit, anxia mens & conſultationibus vagis exercita quantum electione conſilij, in vnum aliquod verſa propoſitum, conquieſcat. Tunc igitur vt occurret (nunc ſemi ſopitus, & velut inſomnis loquar) excuſationem tuam, quamuis ſuperuacuam, amplector: ſcio enim locorum diſtantiam, vt amantibus odioſam, ſic honeſtis amicitiis non obeeſſe. Vbicunque ergo erimus, ſimul erimus. De negotio tuo faciam vt ſcribis, quod mihi ſcilicet fieri vellem, breuiter expedire. Nil enim in me moleſtius experior, quàm verbis trahi, hanc amicis ſciens moleſtiam nunquam feci, nec faciam quidem. Placebo ſi potero; alioquin ne deſpiciam prouidebo. Verſus tuos excitato apud Helicona noſtrum ingenio, texere meditabor: ſed neſcio, qualiter ſchedula tua, quam decies in manibus habui, diſcedentem me fefellit, & ſine me domi ſubſtitit. Quære eam ibi, & poſt me mitte, licet & ſine illa ſcire videar, quid dicturus ſum, modo frondoſi nemoris vſpiam diuerticulum occurrat. Tribunitiæ literæ copiam, quam mihi miſiſti, vidi, legi, ſtupui. Quid reſpondeam nõ habeo, fatum patriæ agnoſco, & quocũque me verto, dolendi cauſas materiámque reperio. Roma enim lacerata, qualis Italiæ ſtatus? Italia deformata, qualis mea vita futura eſt? In hoc publico & priuato mœrore, alij opes, vires alij corporeas, alij potẽtiam, alij conſilium conferent. Eſſe quid conferre poſſim, præter lachrymas non video.

FRAN. PETRARCHA SOCRATI SVO, S. Epiſt. VI.

Mediocritatem ſe amare ſcribit.

SVmmæ quidem rerum mearum, quas ſpectatæ fidei tuæ credidi, nihil detraho, nil adiicio. Non tantùm firmus, ſed fixus etiam in propoſito meo ſum, cuius ſi meminiſti, ſuperuacuum eſt, quicquid de hac re vlterius loquor. Vt tamen me, mei non immemorem ſcias, breuiter ſic

ter ſic habe. Magnæ fortunæ appetens nunquam fui, ſiue id modeſti, ſiue puſilli, ſiue (quod quibuſdam magnis viris placet) magni animi eſt, vera quidem, & vulgo etiam nota commemoro, & quorum te in primis teſtem habeo, & interdum laudatorem, interdum verò pro qualitate temporum amiciſſimum reprehenſorem, quod ſcilicet (vt verbis tuis vtar) cœpto nimis inſiſterem, & vidēdum eſſet, ne vnde famam ſummæ conſtantiæ quærerem, inde pertinaciæ nomen infamiámque conſequerer. Me tamen conſilij mei hactenus non pœnitet: Omnis enim mihi altitudo ſuſpecta eſt, & præcipitij admonet omnis aſcēſus, multoque facilius natura duce in illorum conſortium declinare, qui (vt ait Poëta)

Habitabant vallibus imis:

quàm eorum qui (vt ait idem)

Poſuêre in montibus vrbem.

Quæ cùm ita ſint, ſi optata mihi mediocritas, quàm iure Flaccus auream vocat, vt pridem promittebatur obuenerit, eſt quod grata intentione ſuſcipiam, & perliberaliter mecum agi dicam. Si inuiſum illud & graue maioris officij oris imponitur, renuo, excutio, pauper eſſe malim quàm ſollicitus, quamuis vt res erunt & vt eſt animus, pauper eſſe non poſſim. Hæc & his ſimilia, quæcunque inter nos in hanc ſententiam dici ſolent, tu qui noſti optimè & amicis & dominorum domino nota fac obſecro, cùm tempus videbitur, quamuis à me ipſo nec occultata, nec tacita. Sed ſunt quidam, quibus vt in animum penetret, ſæpe veritas inculcanda eſt, quod eò nunc minus mirer, quò quicquid de me modò dicturus es, videri ſcio & ab ætatis noſtræ moribus, & ab ipſa vulgi opinione remotius, cum quo mihi vt in multis, ſic præcipuè in eo quod nunc agitur, diſcordia multa eſt. Sed incredibilitatem audientium, vigor animi, & facundia loquentis excutiet. Multa Socrati meo de re qualibet, ſed multò plus auctoritatis, ac fidei fuerit amico de ſecretis amici cōſiliis diſſerenti: multa quoque de amici ore, quàm de proprio, fauorabiliùs audiūtur illud in finē ne diſſimules, ne quis fortè de noſtra ſimplicitate ſibi placeat. Non eſt vera liberalitas dura, non lenta,

non difficilis, nihil reſpicit, niſi quem complexa eſt. Illi morigera eſt, non iubet illa, ſed obſequitur, & implet vota non limitat. Scimus ergo, quia petenti modicum immenſa porrigere, ſpecies eſt negandi. Vale.

FRAN. PETRARCHA NICOLAO VRBIS ROMAE TRIB. S. Epiſt. VII.

Famam amici imminutam indignatur.

FEciſti, fateor, vt ſæpe per hoc tempus, illud apud Ciceronem loquentis Africani dictum multa cum voluptate repeterem: Quis eſt hic, qui complet aures meas, tantus & tam dulcis ſonus? Quid enim in tanta claritate tui nominis, ad tam lætos, & tam crebros rerum tuarum nuncios conuenientius diceretur, idque quàm cupidè fecerim, inſcriptus tibi exhortationum mearum liber indicat, ſtimulis meis ac laudibus tuis plenus. Noli, quæſo, committere vt dicam: Quis eſt hic, qui vulnerat aures meas tantus & tam triſtis fragor? Caue, obſecro, ſpecioſiſſimam famæ tuæ frontem propriis manibus deformare. Nulli fas hominum eſt, niſi tibi vni, rerum tuarum fundamenta conuellere; tu potes euertere qui fundaſti. Solet architectus eſſe optimus propriorum operum demolitor. Noſti quibus tramitibus ad gloriam aſcendiſti: verſis retrò veſtigiis inde deſcenditur, & naturâ facilior eſt deſcenſus. Latiſſimè enim patet, neque ſolum apud inferos locum habet (quod à Poëta dicitur)

Facilis deſcenſus Auerni.

Tantum ab illorum deſperata miſeria præſentis vitæ varietate differimus quòd quamdiu hîc ſumus, cadimus quidem, & reſurgimus, deſcendimus, & aſcendimus: inde autem nullus eſt reditus. Quid verò dementius, quàm cùm ſtare poſſis, cadere fiducia reaſſurgendi? Semper ex alto periculoſior caſus eſt. Et quid, oro, virtute altius ac gloria, quarum in vertice conſcenderas noſtris temporibus inacceſſo, tamque impigrè, & tam inſueto callo ad ſumma perueneras, vt haud ſciam vſquam formidoloſior cui ſit ruina. Pedem figere oportet obnixius vt conſiſtas, neque ſpectaculum præbeas ridendum hoſtibus, lugendum tuis. Non quæritur gratis clarũ nomen, nec ſeruatur quidem.

Magnus enim labor eſt, magnæ cuſtodia famæ:

Permitte mihi meo verſiculo tecum vti, qui adeò mihi placuit, vt eum ex quotidianis Epiſtolis non puduerit ad Africam transferre, & hanc mihi quoque duriſſimam neceſſitatem exime, ne lyricus apparatus tuarum laudum (in quo teſte quidem hoc calamo multus eram) deſinere cogatur in Satyram, neu me caſu in hanc narrationem incidiſſe, aut de nihilo locutum putes, E curia digreſſum amicorum literæ conſecutæ ſunt, in quibus ad me rerum tuarum diſcolor, & primæ multum diſſimilis fama peruenit. Non te populum vt ſolebas, ſed partem populi peſſimam amare, illi obſequi, illam amare, illam admirari. Quid dicam, niſi quod Ciceroni ſcribens Brutus, pudet conditionis ac fortunæ? Mundus ergo te videbit, de bonorum duce ſatellitem reproborum. Sic nobis ſubitò turbata ſunt ſydera? Sic infenſa diuinitas? Vbi nunc ille tuus ſalutaris genius? Vbi (vt vſitatiùs loquar) ille bonorum operum conſultor ſpiritus, cum quo aſſiduè colloqui putabaris? Neque enim aliter talia fieri poſſe per hominem videbantur. Quid autem torqueor? Ibunt res, quà ſempiterna lex ſtatuit. Mutare iſta non poſſum, fugere poſſum. Itaque non parum mihi negotij remiſiſti: ad te animo properabam, flecto iter. Certè te alterum non videbo. Tu quoque longùm vale Roma, ſi hæc vera ſunt: Indos ego potius, aut Garamantas petam. Súnt-ne autem vera hæc? O multũ principio diſſimilem finem, & ô nimium delicatas aures meas! Aſſueuerant magnificis rumoribus; pati iſta nõ poſſunt. Sed & poſſunt falſa eſſe quæ loquor, & falſa ſint vtinam, nunquam libentiùs errauerim. Magna quidem apud me eſt ſcribẽtis auctoritas, ſed cognitæ mihi multis indiciis generoſæ dicam, an animoſæ cuiuſdam inuidiæ nõ parua ſuſpitio. Igitur etſi plura loqui dolor imperet, frenabo tamẽ impetũ, quod profectò nõ poſſem niſi quia ſollicitudinẽ meã incredulitate cõſolor. Secũdet hæc Deus, & lætiora faciat quàm narrantur, potiúſque me amicorũ alter mẽdacio quàm impietate alter flagitióque læſerit. Siquidem conſuetudine peſſima effectũ eſt, vt mendacium iam quotidianum, & vulgare peccatum ſit:

proditorem patriæ, nullius æui licentia, nulla conſuetudo, nulla libertas criminum excuſat. Potius ergo ille mentiendo paucos mihi mœſtos dies, quàm tu patriam deſerendo mœſtam omnem vitam feceris. Ille ſiquid verbo deliquerit, verbo purgabitur: tuũ ſi (quod fictum cupio) verum ſcelus eſt, quibus vnquam piaculis abolendum ſperes? Immortale decus eſt, immortalis infamia. Quamobrem ſi (quod opinari nequeo) tuam fortaſſe negligis, at ſaltem famæ meæ conſule. Scis quanta mihi impendeat procella, quanta, ſi labi cœperis, in caput meum reprehenſorum turba conſpiret. Proinde dum tempus eſt (vt Terentianus loquitur adoleſcens) etiam atq; etiã cogita, circũſpice oro, ſummo ſtudio quid agas, excute acriter teipſum, examina tecum, nec te fallas, qui ſis, qui fueris, vnde, quò veneris, quorſum, inoffẽſa libertate progredi fas ſit, quam perſonam indueris, quod nomen aſſumpſeris, quam ſpem tui feceris, quid profeſſus fueris, videbis te non dominum Reip. ſed miniſtrum. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ARETINO, S. Epiſt VIII.

Patriæ libertati congratulatur.

OMnia optatò proueniunt, amice. Gratulor ego libertati patriæ, principum noſtrorum gloriæ, tranquillitati ciuium, religionis augmento, publicæ lætitiæ, ſingulariter honori tuo, cuius manibus turbidæ hactenus & tenebroſæ vrbi blanda ſerenitatis, & pax prędulcis inuehitur, votiuo quoque ſucceſſui familiarium rerum tuarum gratulor. Perrarum eſt, vt læta cumulatè accidãt, quin fortunæ dulcia ſemper immixtus aliquis amaror inficiat. At ſi quando plenè propitia eſſe vult, ex amaritudine rerum ipſa dulcedinem inſperatam, miris modis nouit elicere. Sæpe igitur dura molliens, & inflectẽs quæ triſtia videbantur, vertit in gaudium. Vtendum fortunæ muneribus, non fidendum: certè hoc vno artificio vſa eſt. Itaque quid vis dicam? Non tantùm votiuis euentibus, ſed caſibus ipſis noſtris, atque difficultatibus gratulari incipio. Vni ſcilicet motiunculæ illi tui corporis, quam ingens, atque animi multiplex lætitia temperãta

eſt, &

eſt,& viarum mearum impedimẽtis multis ac variis: quibus effectum ſpero, vt ambo ſimul in patriã reuertamur.

FRAN. PETRARCHA THOMÆ MESSANENSI. S. Epiſt. IX.

De ficta amicitia.

AGreſte prouerbium: Lectum cani ſternere magnus labor. Dicti ratio ſi quæritur, quia ſcilicet accubiturus huc atque huc in gyrum vertitur, vt neſcias vti puluinar colloces. Ludicra quidem cogitatio illius, cui primum hoc dicere in animum venit, & tamẽ ſic eſt. Idémque de multis hominibus dici poteſt, quod de cane dictum rides. Multi enim ſunt, quibus nihil rite fiat, ita crebro voluũtur, vt quam in partem ſint caſuri, aut quid velint, ſciri nequeat. Cum illis placuiſſe credas, nihil egeris, omnis labor, omne periit obſequium, ſi vrbanas illis offeras delicias, ruris frugalitatem laudent: ſi ex vrbe deduxeris, frequentiam quærant, ſolitudinem execrentur, ſi colloquio exceperis, faſtidiant, indignentúrq; ſi taceas, abſentes deſiderent, præſentes deſpiciant amicos, ſæpe etiam oderint. A talibus ſemper abeſſe conſultiùs. Intelligis quid velim, & fruſtrà erit, quicquid amplius dixerò. Dico tamen, ne qua diſſimulationis occaſio tuæ manſuetudini, meo ſilentio præbeatur. Vt quid operam perdis, generoſe anime? Longè tibi imparem atque diſſimilem nactus, pedem retrahe, ab incœpto laborioſo & inefficaci redi. Conciliare illum tibi ne quicquam niteris, inuito amicus eſſe non potes, formidabilis inimicus potes eſſe, quem nunc ille contemnit, timere incipiet, ſi apertè incipias iraſci, ſentiétque quiſnam eſſet, quem gratis ingrato animo laceſſendum duxerit. Medicorum morem in hoc ægro & infecto homine ſequere, oro te experire contraria. Manſuetudine irritas. Efficax fortè ſeueritas fuerit, odiúmque potentius amore, quem blandientem ſpernit, horrebit ex profeſſo inimicitias exercentem. Moribus aduerſum meis: ſed conſentaneum rebus conſilium dedi. Quid enim illi facias, qui amorem vocet inſidias, humanitatem putet eſſe formidinem? Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ANCHISEO, S. Epiſt. X.

Qua cauſa potiùs Ciſalpinam Galliam, quàm Florentiam petierit.

Literæ tuæ plenæ gratiſſimis atque dulciſſimis reprehenſionibus, inuenerunt me circa Padi ripam. IX. Cal. Aprilis ad veſperam. Confer aduentus diem cum illarum miſſione, & vide ſi eo temporis ſpatio venire debuiſſent ex Ægypto. Venerunt cum eis & amicorum literæ, & duorum facie mihi non notorum, ſed vtique illuſtrium (vt dicis) Iuuenum, vt ſcripta teſtantur ſenum, quales vtinam multos haberet ciuitas veſtra, ſi tamē non eſſet in exilium miſſura, imò etiam ſi miſſura, quorum diſperſio reliquas ſaltem ciuitates Italicas adornaret: Sed omitto hanc inexhauſtam ſemper, & veterem querelam, & reuertor ad literas. Omnium ferè vna ſententia eſt. Arguor poſt propoſitum veniendi Florentiam iter in Ciſalpinam Galliam deflexiſſe, quaſi natalis patriæ contemptor, & ſpes ac vota multorum me illic expectantium eluſiſſe. Poſſum ad hæc multifariam reſpondere, & quid aliorum reſpōſurus ſim literis nec dum ſcio, reſpondebo tamen aliquid licet occupatiſſimus: rogas enim. Sequar impetum, dum calamus erit in manibus, ille mihi quò ſe duci velit, oſtendet: Certè cum illis, vt ſtylo ſcribentium ſatisfiat, muſarum mihi præſidio opus erit: tibi autem, cui ſine vllo artificio aperta & nuda omnia eſſe debent, vnum hoc minimè tacuerim, quod neque viarum labor, neque peſtis anni huius vniuerſum orbem, ſed cuncta præſertim litora proterens atque conſumens, neque animi mei dolor, neque mala (niſi fallor) & iniqua patriæ tractatio me à ſuſcepto itinere detorſiſſet, præſertim cum maiore laboris parte confecta iam Ianuam perueniſſem. Hæc igitur verior & potior cauſa fuit, quod ſecundùm ſpem, quam mente conceperam, imò verò (vt euentus docuit) ſomniaueram, fieri non poſſe videbatur, quin aliquem tibi rerum noſtrarum lætiorem exitum afferrem. Itaque dulce erat expectare, donec in locum ſpei res ipſa ſuccederet, & iam non curſum modò, ſed volatum meditabar, videbárque mihi ſine vllo laboris ſenſual-

ſu alpes Bononiæ tranſiturus(Apenninum vulgariter alpes dixi) Inde enim improuiſus licet, non inexpectatus tuis & amicorum oculis adeſſe decreueram. Accedebat quòd hinc potiſſimè cœpti operis adminicula ſperabantur,quibus mora omnis inimica erat quippe cùm nec celeritas exacta ſuffecerit:Quid dicam?Scio res ſolidas eſſe, ſpes inanes, ſcio quòd qui ſpem prodit, nihil perdit. minus dixi, multum verò lucratur, & tamen expertus loquor, vt nulla minor iactura, quàm ſpei, ſic nulla moleſtior cauſa eſt, quia ſæpe pluris fiunt ſperata quàm poſſeſſa, & ſæpe quantum nos ſpes rerum blanda fefellerit, adipiſcendo cognoſcimus.Hinc eſt, vt quotiens ante experimentum ſpes interiit, graui nos incommodo affectos extimemus. Præuertit ergo conſilium meum Deus, & curas, quas pias arbitrabar, ſuperuacuas declarauit, vt vel ſic edoctus agnoſcerem, cogitationes hominum vanas eſſe. Et de hoc quidem hactenus. Super negotio litis noſtræ nil aliud dico? Res in curia vertitur, ſpero fore vt illius prædonis inſidiæ detegantur. In omnes tamen caſus paratus eſt animus.Victor gaudebo,victus victa cum iuſtitia me ſolabor. Non nunc primùm fortunæ ludis exerceor:didici quibus artibus caducæ ſpei vulnus eluditur. Eant igitur res vtcunque modo, ego non moueor, neque hercle quo moueri debeam intelligo. Nempe æquo animo poſſum vel aſſequi, quod meum eſt, vel dimittere quod nunquam aſſequi potui, Compendiaria ad diuitias Philoſophorum via eſt, quæ monſtrat non addendum diuitiis, ſed cupiditatibus detrahendum. Hanc ſequi diſpoſui, ne in illud durum ac laborioſum negotiorum inextricabilium iter incidam, à quo me Deus & & ipſa naturæ meæ conditio manu (vt ita dixerim) retraxerunt. De lite igitur ſit quicquid eſſe poteſt, mihi paupertas mea non moleſta, nec ſordida, ſed plus etiam quàm vellem, inuidioſa ſufficiet, cum qua ſi bene mihi conuenit(vt videtur Senecæ)diues ſum. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ANCHISEO, s. Epiſt. XI.

Aduentui amici gratulatur.

CRedi non poſſet, quantum mihi curarum deceſſerit, quantúm-ve lætitiæ acceſſerit recenti quodam nuncio, quod tecum, quamuis multa loqui locus tempúſque prohibeat, partiri quantalibet breuitate diſpoſui. Franciſcum noſtrum aduentare audio, & iam eſſe Maſſiliæ, multis quidem iactatum caſibus, & terreſtribus maritimíſque periculis ſaluum tamen. Et ad me primùm ille nunc recto, vt aiunt, calle feſtinat, & de viarum, vt certus ſum, prolixitate conqueritur, ſæpe Virgilianum illud in ore habens:

Italiam ſequimur fugientem, & voluimur vndis.

Nec immeritò: putabat enim me in Gallia reperire. Sed illam curiæ ſentinam tolerare nequiueram. Proximus illi ſaltus in patriam. Tui eum deſiderio ardere certè ſcio, ſed mihi crede, (quod non ſcriberem, ſi propoſitum meum præuertere poſſes vlla prouidentia) crede, inquam, mihi, de conſiliis hominum fortuna iudicat. Inter cogitatus atque actus magnus quidam (vt vulgò dicitur) mons eſt, quando hic erit, quem iamiam affuturum ſpero, iniiciam manus. Imperioſa res eſt amor, nihil non licere ſibi extimat. Videbor iure meo vti, ſi quaſi reinuentum theſaurum domi recondidero, curámque ſumpſero, ne tam facilè rurſus eo caream. Id tibi prænunciatum velim, quò patientius feras cùm acciderit. Neque enim vt aduentus ſui famam tecum modò partitus ſum, ſic ipſum quoque partiar amicũ. Multo rarior, multóque pretioſior res eſt amicitia, quàm aurum, in qua ſi quid auidius egero, excuſet vtcunque poſſeſſæ rei pretium duritiem poſſeſſoris. Ego quidem te cõſortem non reiicio, ita tamen vt præſentem partiamur. Vt partem igitur tuam feras, imò verò vt pro vno duos habeas, venire te amor agat. Vale.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA IOANNI, ANCHISEO, S. Epiſt. XII.

Amici ſui mortem immaturam dolet.

HEu quid hoc eſt? Quid audio? O ſpes mortalium fallax! ô curæ ſuperuacuæ! ô labilis ſtatus, nihil homini tranquillum, nihil ſtabile nihil tutum! Hinc fortunæ vis, hinc mortis inſidiæ, hinc fugacis mundi blandiciæ. Vndique circunuallamur miſeri, & inter tot laqueos, ſpondere nobis iucundum aliquid audemus? Totiens fruſtrati, totiens ludibrio habiti, ſperandi conſuetudinem & millies eluſam credulitatē neſcimus exuere? tantę fœlicitatis licet falſæ dulcedo eſt. Heu demens, heu cæce, rerúmque oblite tuarum, quotiens mecum dixi: Vide hic, nota, attende, ſubſiſte, recogita, imprime ſignum fixum, manſurum, indelebile, memento fraudis huius & illius, nihil vnquam ſperaueris, nihil credideris fortunæ, mendax eſt, varia, leuis, infida, priora eius blanda & mitia, poſteriora acerbiſſima, noſti iam hoc ferale prodigium, expertus à nemine iam docendus. Tuis igitur exemplis tibi conſule, & vllum cum hac inire commercium caueto, æquè promittententem, ac negantem deſpice, æquè rapientem, largientémque contemne. Hoc decreueram, hoc mente firmaueram: at poſt tam virile propoſitum, ecce rurſus quàm muliebriter, quàm ineptè decidi, ridiculosè dixerim, an verò flebiliter? Ridiculosè aliis fortaſſe, mihi quidem prorſus mirabiliter ac miſerrimè. Poſt tot rerum ſperatarum inopinos caſus, induxi in animum ſperare iterum atque huic momentaneo, & velut hybernæ ſerenæ noctis credere, & ex euentu craſtini pendere præceps, temerarius, inconſultus, interblandiri curis mordacibus auſus ſum. Ecce iam dilectus meus aderit Franciſcus meus, non minus mihi iunctus voluntate, quàm nomine, non minus amore quàm ſanguine. Ecce aderit, & fortè iam adeſt: tam vehementi enim meditatione in eum incubueram, vt ſæpe velut ante oculos aſpicerē tanto maris ac terrarum ſpatio diſtantem, & heu, nunquam amplius in huius mihi peregrinationis exilio reuiuendū. Sed ego iure quodam meo (quod amantium omnium eſt

commune) fictis congreſſibus, atque colloquiis, inuiſæ moras ſolabar abſentiæ, mecúmque ipſe (vt fit) quadam cum voluptate fabellabar. Quotiens aliquis ex pueris meis, quibus ille ſe fecerat multa morum ſuauitate chariſſimum, ad me aliquid nunciaturus intrauerat, ita erã, quaſi ille iam adforet. Quotiens, quiſnam fores impulerit fluctuabam, & paſtorium illud in primis occurrebat animo:

Neſcio quis certe eſt? & Hylas in limine latrat
Credimus, an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Hæc miſer amans ſomnia fingebam, his angebar curis, his æſtuabam ſollicitudinibus, paſcebárque tenui quadam ſpe, non aliter quàm opimis per quietem dapibus ſopitus, eſuriens. Et latratus canum, & ſeruorum voces, & moti ſtridor cardinis, & pauimentum proterens vngula cornipedis, & omnis omnino ſtrepitus excitabat. Quotiens vel libellos, quibus inhiabam, vel cui inhærebam, calamum feſtinabundus abieci? Quotiens ſurrexi? Quotiens proſilui, videndi auidus, tenendíque dilectum meũ, & curarum mearum prædulciſſimum participem. Neque fratrem ſolum (vt Tullij, quibus hoc loco poſſum, propriè verbis vtar) ſed ſuauitate fratrem propè æqualem, obſequio filium, conſilio parentem, quem neſcio an nimis ſero cognouerim, an veriùs nimis citò: niſi enim amare hominem cœpiſſem, nequaquam morte eius in has lachrymas incidiſſem. Biennio vix integro illius conuictu, & amicitia fretus ſum, tempus, heu! vix alloquij, ne dicam amicitiæ ſatis patẽs. Sed hoc vno ſolor orbitatem meam, quod ambo certatim illius temporis breuitatem ardentiſſima hinc illinc charitate laxauimus, & quicquid in amicitia dulce vel ſanctum eſt (quod in ſpatioſo æuo alij ſolent) nos explicuimus in anguſto, vt iam delectatio noſtra diuturnior, amicitiæ verò fides certè neque ſyncerior, neque familiaritas arctior eſſe poſſet. Inuidit guſtatam mihi vitæ dulcedinem fortuna plurima & magna fidei ſuæ pignora ſanus ægérque ſuſcepi, quæ in animi mei penetralibus adamantina ſede recondidi: ſpero itidem de me ille ſentiret, eóque propenſius, quò & humaniorem illum, & amantiorem natura protulerat.

tulerat. Nunc autem illius temporis memoria, & amara mihi ſimul & dulcis eſt, hinc mulcet, hinc cruciat, nec ſatis expedio, malím-ne fuiſſe illi homini notus, an incognitus. Amicum enim talem fœlix & dulce quidem habuiſſe, ſed amiſiſſe miſerrimum atque amariſſimum. Nunquam ferè aliàs meipſum, vt nunc, excuſſeram, quòd non ſine pudore fateor, & affectuum in me plus, & virium minus quàm opinabar, inuenio Putabam enim me (& dignum erat) multa lectione longáque rerum experientia obduruiſſe aduerſus omnes ictus, & iniurias fortunæ. Fallebar infœlix: nihil me mollius, nihil eneruatius. Putabam, imò equidem certus eram, me Franciſcum meum amare tenerrimè, hoc enim illius erga me charitas, & obſequia merebantur. Quantum tamẽ amauerim, heu ſerò, nec aliter quàm perdendo cognoui, ideóque nunc intractabiliùs vlceroſa mens dolet, plus ſe cernens amiſiſſe quàm crederet. Qua in re nihil magis obfuit, quam impræmeditatio eius, quod euenire neceſſe erat. Non cogitaueram moriturum, & profectò, ſi quis in hoc torrente rerum humanarum ordo eſſet, antè me mori non debuit, poſt me natus. Acceſſit feruens atque anxia eius expectatio, de qua multa iam dixi. Sic enim ipſe mihi ſupremo lachrymans digreſſu, ſic deinde per literas pollicitus: ſic Socrates meus non futurum iam, ſed præſentem eius nunciauerat aduentum, digreſſum ex Gallia recto ad me tramite in Italiã properare. Heu mihi, nunc recolo, velut adhuc fœlix atque integer, proximam abſciſionem, & inſtantes miſerias præſagirẽ, méque cõfeſtim ſcirem optima mei ipſius parte cariturũm. Breuiſſimam fœlicitatem meam nitebar expendere, quid fata mecum agerent ignorans. Veniet, dicebã priùs me grandæuum patrem, quàm dulces fratres ac ſorores viſere. Iniiciam manus, ac tenebo. Hîc magnis viribus opus erit. Opitulatorem ex aduerſo inueniam. Amor qui cum illo habitat, partes mecũ faciet Iam ille crebrò mihi dicere conſueuerat Horatianum illud:

Tecum viuere amem, tecum obeam libens.

Sed ecce manus, quas ego ſibi iniicere cogitabam, mors iniecit, & (quod ad te pridie breui quadam epiſtola dixeram, de conſiliis hominum iudicare fortunam) longè

aliter atque ego ſenſeram interpretata eſt. Nunc erepta ſpe, geminatóque deſiderio, quid agam? Lachrimiſ-ne atque ſuſpiriis alar, & in amiſſi locum memorem meum indeſinenter amplectar? An verò ſerenare animum nitar, & circumſtrepentibus fortunæ minis in arcem rationis euadere? Hoc præſtat, illud placet, hinc virtus erigit, hinc affectus incuruant: & quo me vertam, quíd-ve potiſſimũ ſequar incertus ſum, & malè mihi eſt ſæpiſſime cadenti, ſæpiſſimè reſurgenti Saona nocens atque impia, quæ me his anxietatibus inuoluiſti. Quid tibi pro meritis imprecer? Abſtuliſti animæ meæ dimidium ac florentiſſima ætate creſcentéque iuuenem virtute, dum adhuc ordiretur, inexorabiliter ſuccidiſti, & nunc illi pectori, in quo Franciſcus meus hoſpitabatur, violenter incumbis. Ipſe enim abiit, te licet inuita. Nihil in illum iuris habes: corpus tantum illius, & ſpem meam ſimul obruis, pro quo quid aliud optem tibi? curuati in arcum colles extendãtur, vt in faciem directi & importuoſi littoris redacta iniquam præbeas claſſibus ſtationem. Corruant mœnia, & manufacta præſidia, quę ventis ac fluctibus obieciſti. Huc vis Syrtium, & Eurypi feruor, huc Scyllea rabies, huc Charybdeus impetus, & quæcunque vaſti maris pericula trãſferantur. Laxet Æolus inquietos fratres, Auſtrum & reliquos, qui tuis finibus inſultare ſunt ſoliti, vt toto orbe tranquillo, te vnam perpetuæ quatiant procellæ, quicquid vel mortium, vel morborum per omnes terras ac maria peſtifer hic annus effudit, in te ſolam confluat, quæque aliis annuatim, tibi peſtis æterna ſit. Purgetur inſula Sardinia, & quicquid cœli craſſioris vſquam eſt, purgentur ſtagna, & ſulphurei lacus, limoſæque penitus paludes, tepeſcat arctus, refrigeretur Æthiopia, vacuetur ſerpentibus ſuis Africa, tigribus Hyrcania, quicquid monſtrorum, & immanium belluarum orbis habet, in te ex omni terrarũ parte conueniat. In te triſtes nebulæ, in te latices funeſti, & inclementes auræ, in te frigora, æſtúſque deſæuiant. Denique cum ſumma humani generis ſalute tu ſola depereas, tu locus mortis, tu formidinis ac terrorum regio, tu luctus ac miſeriæ domus eſto, te peregrinus, te mercator, poſtremùm te ciues tui fugiant, te viator pallidus à

ſummis

ſummis montium deſpiciat iugis, te nauta trepidus ex alto proſpectet, & infamem ſcopulum declinans opem velorum remis adiiciat. Heu, quò me dolor perpulit, quid loquor, aut vbi ſum? Mortalia mortalis tam grauiter fleo, & inſontem terram, quæ ſuum ius recipit, execror, incertus vbinam ipſe moriturus, atque hunc puluerem terræ redditurus ſim. Itaque iam lamentis, & gemitibus abſtinendum eſt, & pro fratre præmiſſo, dum ſuperſumus, orãdum, id potiùs viros decet. Tibi verò, ciuitas pulcherrima, quæ depoſitum meum ſeruas, ad meum ſeruas, ad me tandem reuerſus gratiam habeo, quod in terra forſan barbarica iaciturum ipſa complecteris. Vitæ quidem breuitas fatalis fuerat: tuum eſt, quod amico meo iuueni licet, feſſo tamen iam curarum, contigit Italici ſaltem requies ſepulchri, leue ſolamẽ, ſed multis iam viris illuſtribus optatum. Te nimirũ hactenus, vt cupidè viderẽ, ipſe terrarum ſitus, amœnitáſque præſtabant: deinceps chariſſimi mihi cineris ſeruatricem amara quadam dulcedine multo libentius videbo. Si enim amantiſſimę olim coniugi Põpeij ſui mors, & truncatum impiè cadauer arenas Niliacas commendabat, vſque adeò, vt inde nollet auelli, cur nõ ego dilecti mei perpetuam ſedem littus Italicum amabo? Salue tellus egregia, fraternarum reliquiarũ cuſtos fideliſſima, tu me largiùs flere, tu parciùs ſperare docuiſti. Tu autem, ante tempus erepte mihi frater, qui hæc in me lamenta præcipitas, æternum vale. Ego quidem ex te gaudium ac ſolamen, quod in his, quibus aſſiduè morimur, terris expectabam, vbi neque gaudij, neque ſolatij locus eſt, multò certius præſtãte Deo, multóque cumulatiùs deinceps in terra viuẽtium expecto. Sed ecce nunc experior quod apud Statium legi:

Dulce loqui miſeris.

Profectò ſic eſt. Quàm multa enim non ſentiens, impetu magis quàm animi iudicio dolenter effudi, nec loquendo ſatior, ſed accẽdor, nec deſinere quidem ſcio. Abrumpam igitur. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI COLVMNAE, S. Epiſt. XIII.

Forti animo fratrum, & nepotum obitum ferendum eſſe.

FAtebor ingenuè, etſi enim ſoluendo non ſim, bonæ fidei debitor ſum: fatebor tibi, me omnia debere, ingenium ſcilicet, & corpuſculum hoc, quod peregrinus inhabito, & ſi quid externorum obtigit bonorum. Neque enim minus aula tua animo meo cõtulit quàm corpori, quàm fortunis. Sub te nutritus à iuuentute mea, ſub te auctus atque eruditus ſum, quantum vel intercurrentium caſuum malignitas, vel ingenij mediocritas paſſa eſt. Vt ex merito teneat, & hunc calamum, & hanc dexteram, & hoc quantulumcunque eſt animi lumen, ad animi tui ſolamen refrigeriúmque conuertere. Id me in aliis malis, noſtris pro viribus, obſeruaſſe memini, nec vt reor, oblitus es. In hoc verò tam graui támque intractabili & funeſto vulnere, quod nobis nondum flentibus noſtris ſatiata mors intulit, quid agerem, quid loquerer, vel omnino quid hiſcerem, non inueni. Corrui miſer ad primam rei famam, & velut repentino fulminis fragore dirigui. Deinde vbi primum ſparſa rationis arma colligere, & proſtratum ac iacentem animum attollere poſſe cœpi, literas infœliciſſimi rumoris, quem prius ab egregio viro Paganino, Mediolanenſi, qui hanc vrbẽ regit, dolẽter narrãte, mœſt⁹ audierã, popoſci, & oſtẽſas nõ ſine lachrymis legi. Enimuerò illic ambagibus perplexa omnia, & nil penit⁹ certum legebatur, ab vrbe veteri fama ſurrexerat, mox perlata Florẽtiã, & per quorundã religioſorum literas Apenninum tranſgreſſa, Bononiam primò, inde ad nos ſemper, vt fit, creſcendo ac variãdo peruenerat. In re igitur dubia (quia natura hoc habet, vt audita quæ diſplicent, vix totis præcordiis admittantur) malui mihi interim fœliciora promittere. Sic ægra mens ad melioris ſpei dulcedinem recurrebat: ea tamen euanida, & velut ſomniantis miſeri fugitiua fœlicitas erat. Quid multa? Quamuis aſſiduè ſuperuentu nouorum nunciorum ſpes illa decreſceret, nihil tamen prius

priuſ planè compertum ſciui, quàm ad me Socratis noſtri lachrymabiles literæ peruenirent: ità mirum Tyberinas ærumnas ex alio orbe mihi Rhodanus nunciauit. Ille verò mihi literæ ancipitis ſpei refugium præcluſerunt, quo effectum eſt, vt id modicum intellectus, vnde nonnunquam animi medelam mihi atque aliis elicui, fletus & queſtuum pondus opprimeret, non ceſſi tamen nec ceſſaui? Quotiens aſſurgere niſus, ſcribere aliquid volui? Quotiens libellos euolui rubiginem ingenij tabeſcentis abſterſi, & in intimas memoriæ meæ cellulas mœſtus ſcrutator introij? Denique omnia feci, incaſſùm tamen. Venerunt ad manus meas epiſtolæ quædam, quas viſitante nos ſæpius fortuna per hos annos vtroque ſtylo ad te miſeram, in quibus nihil omnino meis, ne dicam tuis angoribus, non ſolùm curandis, ſed etiam leniendis ſatis efficax viſum eſt. Et pudebat toties vulgata repetere: noua autem cudere exhauſto in primis ingenio non valebam: ordiri tamen & tentare non deſtiti, ſi fortè ſupra ſpem orſa ſuccederēt Poſſē tria vel quatuor literarū oſtētare primordia diuerſo charactere, modíſque ferè omnibus, quibus pro varietate rerū grauidæ mentis affectus cōceptúſque parturio. Sanè quantū mihi illa placuerint, cōditor idē & caſtigator calamus trāſuerſo liturarum vulnere indicat His ego difficultatibus implicitus ſilere firmaueram. & præſentē gemitum CHRISTO conſolatori optimo ſolandum finiendúmque committere. Hæc pro excuſatione ſilentij mei dixerim, & nūc quod te poſt tantum tempus alloquor, non mutati propoſiti, ſed inſperati gaudij eſt, quod pectori meo nuper obſtinatiùs dolenti, & (qui miſeris mos eſt) mœrorem proprium amanti, eiuſdem Socratis recentiores inuexerunt literæ, quibus animi tui inter tot fortunæ impetus, inconcuſſam magnitudinem, eminentiámque perdidici, & qui dolorem meum tacitus tuleram, ſuperadueniens gaudium ferre nō potui, quò minus pias ſimul in lachrymas, & in verba prorumperē. Quod me friuolis ne quicquam tentare ſermunculis, pudor & dolor, & reuerentia vetuerant. & id ab illo cœleſti artifice factum videns, cui cùm pro aliis multis, tum pro hoc præcipuè gratias age-

re, dignum eſt, quod tibi tot rerum bellis exercito fortitudinem tribuit, & conſtantiam exemplarem. Itaque decus meum, & iam quaſi ſola ſpei meæ & multorum anchora compoſito tandem ſtatu fatigati pectoris, & ſedatis imbribus lachrymarum, qui vbi vehementius ingruerint, ſerenitatem mentis offuſcant, & conſpectum præripiunt veritatis. Quid aliud ſuadeam? Quidúe aliud rogem? niſi inſiſtendum cœpto, & inuicto animo fortunæ minacis inſultibus occurrendum, reſpiciendum ſobriè ad naturæ noſtræ violentas ac ſuperbas leges. Quid ſumus? vbi ſumus? quandiu vel hoc ipſum, vel hic futuri ſumus? vnde funem ſoluimus? quem petimus portum? quos inter ſcopulos nauigamus? quantum maris emẽſi ſumus? quantulum eſt quod reſtat? quantum ſub fine periculum? quam multi per tumidum æquor incolumes, in faucibus portus & in littore perierunt? Poſtremò quam graue iugum ſuper filios Adam, non vt ſuper colla boum, æternis horis, ac diebus, ſed prorſus omnibus nulla eſt immanitas, nulla quies à die exitus de ventre matris eorum (vt ſcriptum eſt) vſque in diem ſepulturæ, ac reditus in matrem omnium. Hoc nos omnes, non magis graui, quàm continuo iugo præmimur mortales, quod non genus, non forma, non diuitiæ, non ingenium, non facundia, non vires excutiunt, non arma, non ſatellites, non amici, non denique legiones, & claſſes, & exercitus, ſed patientia, longanimitas, conſtantia. Cogitandum quid non liceat fortunæ, in eos dico, qui caduca & fugacia iſta complexi, ſeſe illius imperio ſubmiſerunt. Reliquos enim territat quidem, vrget, & vellicat, ſed non ſternit. Reuocanda ſub oculis omnis æui exempla. Quas ſeu præpotentium populorum opes effuderit, ſeu ſuper illuſtrium regum regna calcauerit, ſeu quid vſquam ab origine mundi intactũ furibunda reliquerit. Non vacat hiſtorias euoluere, quod in aliis conſolatoriis epiſtolis ad te feci, & quæcunque poſſem ſtudio conquirere, nota ſunt tibi. Non demiſſè, neque muliebriter agam: non enim vel fœminam alloquor, vel puerum, vel vnum è plebe multiuola, ſed virum fortem, & natura ſemper excelſum, nunc ſpero fortiorem ſolito, & ipſis calamitati-

bus

bus altiorem, virum crebris ſignatum fortunæ vulneribus, duratóque iam virtutis callo, minas illius, & prælia contemnentem. Non itaque delinimenta blanditiarum aſperitatibus tantis interſeram, neque ingeram ſpem nepotum, quamuis & illa Deo caſus noſtros miſerante non deſit, tibi oſtendam. Orabo luctus tuos numerare, iacturas extimare, deſine in ea quæ reſtant, lumina iam terſa conuerte. Circumſpice familiæ tuæ ſtatum, Columnienſium domos: ſolito pauciores habeant columnas quid ad rem, modò fundamentum ſtabile, ſolidúmque permaneat? Vnus erat Iul. Cæſar, Fratrem nō habuit, nec filios, & patris nomen occultum eſt. Quid tamen vnus egerit norunt omnes. Perſuade tibi quæſo, quod veriſſimum eſt, quò plus ſæuiit eò minus metuendam eſſe fortunam, quod potuit, fecit, breui tempore, & fratres tibi, & nepotes, & propinquos abſtulit, florentiſſimámque proſapiam redegit ad paucos. Securus generoſæque plenus contumaciæ illam intuêre, præter magnanimum genitorem propè iam nihil eſt, in quod arietare poſſit: & illi quidem, vt humani nihil vnquam intolerandum fuit, ſic nihil deinceps intempeſtiuum accidet, mortalis æui metas longè poſt tergum liquit. Quem vero ſenum mihi dabis, qui tot vitæ annos numeret, quot hic noſter fœlicitatis, & gloriæ numerat? Omnium profectò fortunatiſſimus, quos noſtra ætas habuit, ſi aliquanto citiùs abiiſſet. Cæterùm ſollicitudo ac metus non niſi expectātis animi eſſe ſolet. Qui iam ſuum recepit, in tuto eſt. Quantum verò ſolatium fortitudo tua ſibi tribuet inter ſeniles anguſtias, quibus eum ſub vitæ finē ferox implicuit fortuna, & vnde illum explicare, non niſi vel propria, vel ſuperſtitis filij virtus poteſt. Hæc & his ſimilia præſētis mali remedia tibi ſunto: reliqua enim quæ remedia vidētur, ſtimuli ſunt. nō leniunt, ſed acerbāt: mors nec lachrymis redimitur, nec lamētis vincitur, vitari non poteſt, ſperni poteſt. Hęc inſuperabilis, & ineuitabilis mali huius victoria ſola eſt. Pluribus agerē niſi ſcirē quod erectus, & ſui memor animus loquaci cōſolatore non eget. Deiectum verò, & propriæ nobilitatis oblitum verba non erigunt. Perge modò, quæ cœpiſti, & bona fide quod mōſtras ex-

terius, intus age, ne fortè ſub tranquilla fronte, turbida mens lateat. quod periculoſiſſimum multis fuit dum diſſimulatis vlceribus, in publico velut læti. in cubilibus ſuis mœſti latenti mœrore tabuerunt. Parum ſani capitis, & in perniciem propriam laborantis eſt iſta calliditas: ægritudinem profiteri, & palam flere ſecurius eſt. Denique quod ſæpe dixiſſe memor ſum, & dicendum ſæpius exiſtimo, alto loco ſitus es, vnde aſpectum, & iudicia ſermonéſque hominum effugere non potes: quò accuratius tibi decoris ac famæ ſtudium eſſe debet. Inter multas quidem iniurias, vnum hoc de te bene meruit fortuna, magnam laudis obtulit materiam. Habent qui nobiſcum viuunt, habebunt, qui naſcentur poſteà, quid in te ſuſpiciant, quod laudent, quod efferant, quod mirentur infractum malis animi robur, & generoſam verè Romani ſpiritus maieſtatem. Vale.

FRAN. PETRARCHA BRVNONI FLORENTINO, S. Epiſt. XIV.

Amantum cæca eſſe iudicia.

SOlum, ſeu ſolis comitatum curis, epiſtola tua me reperit, laudum mearum onuſta præconiis: & quanquam teſtis afforet erubui tamen inter legendum fateor. Quia verò non proprium, aut alterius non amantis, ſed illius amiciſſimi ſenis teſtimonium ſecuta in eam narrationem venerat, minus attulit negotij. Illud enim omnibus, quæ vel dicta ſunt, vel in eandem ſententiam dici poſſunt, reſpondiſſe ſufficerit. Solere amantum cæca eſſe iudicia. Hinc & apud Flaccum *Balbinus Agnæ polypo delectatur*, & apud vulgus, amatoria fabella eſt eius, qui monoculæ mulieris amore correptus, à parentibus tandem morbo conſulentibus in alias oras miſſus & poſt aliquot annos, amore depoſito, in patriam reuerſus, fortè illi, quam vehementer amauerat obuius, ac repentè triſti concitus ſpectaculo, quæſiuit, quónam illa caſu oculum amiſiſſet. Minimè illa, oculum amiſi, ſed tu oculos inueniſti. Grauiter quidē ac præclarè. Sed ne plura. Siquis vſquam eſt amans ſenex noſter eſt amantiſſimus ſuorum. In reliquis igitur deinceps (ſi quid mihi fidei eſt) ſibi, non vt Dodo-

neo

neo Ioui, vel Delphico Apollini, ſed vt viro vnicè veridico adhibe aures, animúmque quotiens ad me, quem paternè amat, ejus mellifluus & ſuauis ſermo deſcenderit, parcius crede, niſi fortè, quod neſcio an in ſapientem cadat, errare nonnunquam, & decipi dulce eſt. Sanè carmen egregium, quod inſertum erat epiſtolæ, ſine reſponſo manſiſſet tacita mei pectoris admiratione contentum, niſi obſtitiſſet ingenij tui meritum, in tanta præſertim vulgaris ignorantiæ nube radiantis. Accipies igitur ſeorſum, & qualecunque eſt boni conſules, carmen breue, quod in lachrymoſa materia occupato nunc animo vix extorſi, non tam vt id reſponſum eſſet, quàm ne nihil Vale.

FR. PETRARCHA LVCHINO VICECOMITI MEDIOLANENSI. S. Epiſt. XV.

Veterum Principum & recentiorum collatio.

QVales ſperaueram, imò quidem quales nec ſperaueram, literas tuas legi. Gratulor inter excellentiam tuam, & humilitatem meam hoc ſaltem interueniſſe comercium, talémque mihi ad notitiam tui aditum aperuiſſe fortunam. In eo ſanè, quòd literarum ipſarum vltima pars iubet, diligentiæ meæ cura non deerit eóque promptiùs enitar, quò plus delectationis labor afferet, dum hortulanus herbis, & arboribus, ego verbis, & carminibus incumbam, inuitante riui murmure, qui querulus fugit, & dextera læuáque prominentem pomiferam ſyluam ſecat, cuius ſtudij primitias iam nunc deguſtabis. Et fortaſſe animum altiſſimis intentum curis, iſta non tangant, vt temporum mos eſt, ſcio tamen, illos tam magnos rerum Dominos, Iulium & Auguſtum Cæſares, ſæpe à Reip. negotiis, bellorúmque laboribus, in noſtri tranquillitate ocij quieuiſſe, & rigentes gladiis dexteras ab hoſtibus feriendis, ad ſyllabas numerandas, ac voces aduerſis agminibus intonare, intérque tubarum clangorem, & militarem ſtrepitum exaudiri ſolitas, ad Pierij modulaminis dulcedinem transtuliſſe. Neronem tranſeo, ne præclarũ ſtudio, glorioſáque nomine illius monſtri cõmemoratione cõmaculem. Quàm deditũ muſis Hadrianũ credim⁹ cuius

intentio tam vehemens fuit, vt ne vicina quidem morte lenteſceret? Prorſus mirũ dictu. ſub extremũ vitæ ſpiritũ de animæ diſceſſu verſiculos edidit, quo inſererem, niſi quia vel tibi, vel tuorum alicui notos eſſe confido, Quid Marcum Antoninum loquar. qui cùm nòn ambitione, ſed meritis ad imperium aſcendiſſet, vetus Philoſophiæ Cognomen tenuit, nouum ſpreuit, aliquantò maius extimans Philoſophum eſſe. quam principem? Huius generis exemplorum copia ingens eſt vixque aliquis principum ſine hac literarum ſupellectili, ſe principem, imò verò ſe hominem eſſe cenſebat. Sed mutata ſunt tempora, reges terræ bellum literis indixerunt, aurum credo, & gemmas atramentis inquinare metuunt, animum ignorantia cæcum ac ſordidum, habere non metuunt. Sed grauis & periculoſa materia eſt. viuum potentem verbis offendere, nec ad offenſionem longo ſermone opus eſt. Quiſquis malè viuit, nuda læditur veritate: mortui autem ſecuriùs reprehenduntur.

Nulli grauis eſt percuſſus Achilles,

Vt ait Satyricus. Itaque hoſtes literarum reges noſtri temporis non nominare conſilium eſt. Non eſt enim tutum, in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere (vt ait Aſinius Pollio egregius orator. in Cæſarem Auguſtum iocans) cuius ego nunc exemplo ſuppreſſis reorum nominibus, accuſationem publicam perago. Propè enim omnes idem error agit, & cùm nullus eos, quos ſuprà retuli, literarum amicos principes ſequi velit, certatim Licinium Cæſarem imitantur, qui ruſticanæ vir originis ita literas oderat, vt eas virus, ac peſtem publicam appellaret. Vox non quidem imperatore digna, ſed ruſtico. At non ſic Marius, & ipſe quoque rúſticanus vir, ſed (vt ait Cicero verè vir) quem licet vel occupatio, vel natura literarum ad ſtudia tardiorẽ faceret, literatos tamen homines amabat præcipuè Poëtas, quorũ ſperaret ingenio ſuarũ rerum geſtarũ gloriã celebrari poſſe. Et nimirum, quis eſt hominũ, niſi ſit idẽ prorſus agreſti duritie, qui etſi non valdè literis delectetur, clarũ ſaltẽ non cupiat nomen. Quod profectò ſicut ſine virtute non quæritur, ſic ſine literis non ſeruatur. Fluxa eſt hominũ memoria, pi-

ctura labiles, caducæ ſtatuæ, intérque mortalium inuenta nihil literis ſtabilius. Quiſquis illas, non metuit, oportet vt diligat, omninóque verum eſt illud Claudiani:

Gaudet enim virtus ſi teſtes iungere cauſas.
Carmen amat quiſquis carmine digna facit.

Noſtri verò, qui nihil niſi Satyrico carmine dignum gerunt, quas metuunt, literas oderunt. Itaque cum Licinio ſentiunt omnes, nemo cum Mario, nec cum aliis dicam, & , qua nulla turpior deſidia vnquam fuit, id quod pretioſiſſimum habebant, ſurripi ſibi per plebeios homines paſſi eò ſenſim peruenere, vt iam inter diuitias ſuas grauiſſima premantur inopia. Ita qui pro exiguo ſenſu, pro paruo regni angulo in aciem deſcendiſſent, relictum ſibi à proauis theſaurum inextimabilem proiecerunt, inque ipſam animi regiam permiſerunt alienigenas ingredi, qui eos non purpureis, ſed ſydereis veſtibus ſpoliatos inde depellerent. Vnde illud regale dedecus? videre plebem doctam, regéſque aſinos coronatos licet (ſic enim eos vocat Romani imperatoris epiſtola quædam ad Francorum regem) Tu ergo hac ætate vir maxime, & cui ad regnum nihil præter regium nomen deſit, è duabus principum ſententiis cui potiſſimum te applices ignoro, ſed meliora omnia de te ſpero. Itaque (ne in longum exeam) breue carmen, quod ex tempore occurrit, inter arbores illas, de quibus tibi admodum familiariter partem poſcis, excellentiæ tuæ miſi. Quod ſi placuiſſe tibi ſenſero, (in eo genere poſſe enim videor) quàm putas, & quam occupatio mea ſpondet, liberalior apparebo. Vale.

FRAN. PETRARCHA IACOBO FLORENTINO, S. Epiſt. XVI.

Adulationem vitandam eſſe.

VEris vtinam laudibus meis plenæ tuæ nuper ad me literæ venêre, & dulcedine mira permulſere animũ, ſic in eis affectum potiùs, quàm effectum metiebar: ſi enim ab alio mitterentur, illud crederem. Nunc de puriſſima quidem animi tui parte prodeuntes ſcio non fallũt: vtinam non fallantur proinde vera tibi videri omnia,

quæ ſcribis, certus ſum. Amori tuo gratulor, compatior errori, nec tamen hîc te parcius errare voluerim. adeò delectat, quod non ſum videri tibi, mallem eſſe quod videor. Quid ſi ab alto negatum eſt? tu tamen ne amicus tibi error excidat caueto equidem ego, quamuis mihi temperare nequiuerim quominus ad literas tuas iterum atque iterum reuerterer, ſenſi tamen lectionem ipſam non vacare periculo, ſic enim grauiter, ſic ornatè, ſic dulciter, ſic denique ad perſuadendum appoſitè in propoſito verſaris, vt valde metuendum ſit, ne legentem ad credendum quidlibet facile poſſis impellere. Quod ſi efficis, habebis opinionis tuæ comitem, niſi quod cum tuus generoſus & ingenuus error ſit, me implicueris errore ridiculo. Itaque conſilium fuerit, etſi cum labore fiat, ab illa deinceps literarum tuarum parte oculos auertere, & ſi poſthac rerum me tuarum iugem ac ſedulum lectorem vis efficere, vide quæſo, vt Satyricè potius quàm Lyricè mecum agas: larga enim materia eſt ſi intendere cœperis, videbis in me multa amicis licet oculis grauia, & fauentis etiam linguæ non euaſura cenſuram. Hîc precor incumbe, huc facundiſſimum tuum calamum verte. Oſtende me mihi, iniice linguæ manum, arripe, liga, feri, vre, ſeca, tumida comprime, ſuperuacua reſcinde. nec ruborem mihi feciſſe timueris, nec pallorem. Triſtis potio triſtes pellit ægritudines. Æger ſum, quis neſcit? Acriore tibi ſum curandus antidoto non cedunt amara dulcibus, ſed amara inuicem ſeſe trudunt. Si prodeſſe vis, ſcribe quod doleam. Milonianam Ciceronis cum reliquis accepi. Gratias ago: nō mihi nunc primum tuæ mentis indulgentia nota eſt: deſcribi faciam, & remittam. Comœdiam, quam petis, me admodum tenera ætate dictaſſe non inficior, ſub Philologiæ nomine. illa quidem procul abeſt, & ſi adeſſet, quanti eam modò faciam, quámue doctorum hominum auribus dignam rear, ex communi hoc intelliges amico. Vale.

FRAN-

FRAN. PETRARCHA GILBERTO GRAMMATICO PARMENSI, S. Epiſt. XVII.

De ſcholaſtica diſciplina.

ADoleſcentulum noſtrum conſilij inopem, & ætatis agitatum ſtimulis, paternæ ſollicitudinis ope complectere. Iam vt vides, ad biuium Pythagoricum viuendo peruenit, nuſquam prudentiæ minus, nuſquam periculi magis eſt. Læua quidem ad inferos fert, ad cœlum dextera: ſed illa facilis prona, latiſſima, & multarum gentium trita cõcurſibus; hæc ardua, anguſta, difficilis, & paucorum hominum ſignata veſtigiis. Non ego hoc dico, dixit Dominus omnium & magiſter: Spatioſa via quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam: Arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Puerum ſanè noſtrum, ſi hîc ſibi dimiſeris, quid acturum putas? Nempe vel cæci more vulgarem ſtrepitum ſequetur, vel ferrato (vt aiunt) ibit itinere, & quæ grauium corporum natura eſt, deorſum ſuis ponderibus feretur. Nunc tu, oro, vir optime, ſuccurre, & incautum ac nutantem adiuua, rege, ſuſtenta. Diſcat te magiſtro dextrum ſequi callem, diſcat aſcendere. Quod promptius faciet, ſi peculiariter in eum oculos defixeris, & adoleſcentiæ ſuæ morbis, ſingularis quædam tuæ prouidentiæ medicina ſubuenerit. Scis quam in partem pendeat, vnde ſit ruinæ proximus, illic opportuno præſidio fulciatur. Vetus medicorum regula eſt, contraria contrariis curari. In lætitiam effuſo, triſte quidlibet, mœſtitia contracto lætum aliquid obiicito. Intenſione nimia ſi obtuſum erit ingenium, more ſolertis agricolæ, alterna intermiſſione reparabitur; ſi rubiginem ſitu traxerit, exercitio eniteſcet. Atque ita fiet, vt labor quietem condiat, laborem quies, viciſſimque nunc ocio, nũc negotio recreetur animus. Innumerabiles præterea ſunt morũ differentiæ, & tam diuerſa remedia non magis morborũ corporis, quàm animi paſſionũ, vt quod vni peſtiferũ eſt, alteri ſit ſalubre: in hoc tota diſcretio præceptoris vertitur. Iuuenilis pauor familiaritate ac blãditiis mulcetur. Inſolentia minis & ſeueritate cõprimitur, nec

vna ſcholaſticæ cenſura militiæ eſt leuia verbis, grauia verberibus caſtiganda. Hic laudibus erigendus, hic coërcendus infantia, hic opere fatigandus, hic domandus eſt ferula. Generoſo animo perſeuerantiæ ſtudium, affecto ſolatium, deſperanti ſubſidium, feruor algenti, præcipiti frenum, lento calcar addendum. Notiſſima ſcienti ingegero, vt attritu memoria recaleſcat, & de commmunibus magna pars artium conſtat, & aliquando iucundius aſſueta loca reuiſimus, ſæpe non tam notis, quam nouis cantibus delectamur. Puero huic, vt ad rem redeam, vel inuito manum iniice, ne corruat, ne deuiet ad ſiniſtram. Doce quanto periculo proceſſurus, quanto inde labore, quantóque diſpendio regreſſurus ſit. Oſtende illi, quantò tutiùs iam hic rectum iter ſequi, quàm ſpe reditus, quę multos in abruptum egit, vltrò diuertere. Facilem caſum eſſe, paratúmque omnibus. in aſſurgendo autem magnis viribus, magno niſu, magno auxilio opus eſſe. Monſtra ei vana eſſe vulgi ſomnia, falſam de omnibus, ſed præſertim de voluptate ſententiam, nihil ad læuam viæ huius, niſi fœdum fuſcum, fragile, caducum, nihil ad dexteram, niſi pulchrum, lucidum, validum, immortale. Et quàm propriè illam ſequentibus conueniat, quod ſcriptum eſt: Derelinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas. Atque illud: Viæ eorum & tenebræ & lubricum. Et illud, Via impiorum tenebroſa: neſciunt vbi corruant. Hanc verò alteram ſectantibus illud potius conuenire: Viæ illorum pulchræ. Et illud Via iuſtorum ſine offendiculo. De vtraque autem ſimul dictum. Vias quæ à dextris ſunt nouit dominus, peruerſæ verò ſunt, quæ à ſiniſtris ſunt. Neque ſolum vni dictum populo: Ecce ego de coram vobis viam vitæ, & viam mortis. Fac iſta conſideret, fac videat, quã reprehenſibilis poſt tot duces, quámque error ambiguus per inextricabiles vitæ anfractus, vnde ſæpe redeuntibus ſeu redire meditãtibus mors occurrit. Denique dum res integra, dúmque ipſe ſuus eſt, nec dum peccati iugum ſubiit, doce, quantò facilius iugum illud declinare quàm excutere. & Poëticum illud teneris auribus frequenter inculca:

---- *hac itur ad aſtra.* Et illud:

Hac

Hac iter Elyſium nobis, at læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.

In quo Poëtæ noſtro ſapientum Hebræorum vnus conſonat Sic enim ait: Via peccantium conculcata lapidibus & in finem illorum inferi & tenebræ, & pœnæ. His hac ætate conſueſcat monitis, has hauriat diſciplinas. Facilè quamuis formam recens excipit materia, facilè quiuis habitus nondum duratis mentibus imprimitur. Vbi falſalſis opinionibus aditum præbueris, operoſius excluduntur. Inſtat ergo dum votiui ſpem ſucceſſus tractabile tempus præfert, & ſic habeto, plus te illi puero hoc beneficio collaturum, quàm ſi omnes ſimul ingenuas artes in pectus ſuũ ſedulo ore transfunderis Magna quędã res eſt, fateor, ſciẽtia literarũ, ſed maior virtus animi. Etſi vtramque ex te diſcipulus docilis ſperare queat, noſti ingenium quid poſſit, noſti melius expertus. Ego id vnũ noui, paucorũ eſſe vt literati fiant, omnium vt boni modò ſe bonis ducibus exhibeant obſequentes. Faſtidioſior quidem eſt ſcientia, quàm virtus: cùm ſit illa nobilior, paucorum dignatur ingenia, illa nullius animum contemnit, niſi à quo prius contempta eſt. Vale.

FRAN. PETRARCHA LANCELOTO EQVITI PLACENTINO, S. Epiſt. XVIII.

De remediis amoris.

HÆrebat calamo dextera ſcribendi auida, ſed incerta quid ſcribat, tam multis, & tam variis vno propè tempore nuntiis pulſabar. Interpellabat hinc Tyberis, hinc Arnus, hinc Rhodanus. Ille mihi infœlicis & de me optimè meritæ vrbis ſtatum, imò veriùs ruinam, quam ſine lachrymis audire non poſſum, nunciauerat. Ille quorundam ingenioſorum adoleſcentium querelas ad me diuerſo quidem ſtylo, ſed vna eademque ſententia tranſmiſerat. indignantium grauitérque tolerantium, quid illic expectatus huc diuerterim, ſeu quid ita natali ſolo habitaculum iſtud antetulerim, quæ crebra multorum admiratio eſt. Ille autem curialium literis amicorum ſilentio meo, in tanto excellentis amici gemitu, quòd in leuioribus malis minimè ſolebam, quódque non tam iu-

dicio, quàm ſtupore cadẽtis illuſtriſſimæ familiæ ac mœrore ſuſcepi. calcar blandæ, ſed validæ reprehenſionis incuſſerat. Quònam ergo primùm verterer? Romanis amicis miſeratio, Florentinis excuſatio, Tranſalpinis conſolatio debebatur. In hoc triuio hæſitanti quartus rumor acceſſerat, quidã & nomine mihi iunctus, & ſanguine (quódque ſuper omnia eſt) & amore, & obſequiis animo meo probatiſſimus atque chariſſimus, dum ex Galliis ad me viſendi cupidus accelerat, morbo, ſeu laboribus viarum, ſeu cœli inclementia contracto, Saonæ ſubſiſtere coactus, acerba mihi morte ſubtrahitur. Qua in re, quibus longæui parentis, ac miſeræ matris orbitatem, fratrúmque ſolitudinem ac ſororum lachrymas conſolarer, qui meas proprias lenire non poſſem? Itaque turba rerum circumuentus, feci quod in talibus ſoleo, quiq; mos peculiaris inertiæ meæ eſt, ſtatui ex æquo vniuerſa negligere, vel ſi poſſem etiam obliuiſci. Sic affecto tua incidens epiſtola torporem abſtulit, & deſtitutum atque abiectum calamum reſtituit: tam dulcis grauitas, & tam grauis dulcedo inerat. Sanè quòd inter cætera ſcriptum erat. Africæ meæ nomen, ſuſpirare vel inuitum compulit: neque enim ſolus cœpti illius exitum expectas. Mihi verò promptius ſit, arenas maris, & cœli aſtra numerare, quàm cuncta fortunæ laboribus meis inuidentis obſtacula. Finem & ipſe incertus operior, prorſus ne fruſtra vigilauerim, an mihi ſaltem ſtudij mei voluptas aliquã, quãuis ſera ſeruetur. Quòd ſi ritè ſucceſſerit, ad hoc qualecunque ſpectaculum ingenij curabo, ne quis te præueniat in orcheſtra. Vltimã literarũ tuarũ particulã ſubridẽs legi. Iuuat enim morbi mei veteris tales noſſe participes, & arbitrari cogor, nõ ignobile accidẽs, ꝙ in tali cõſederit ſubiecto. Solamẽ verò vulgaris eloquij, quod ex me iocoſè (niſi fallor) exigis, ego ex te, ſi fortè animi vulnꝰ fãdo lẽteſceret, & poſcẽdũ dicerẽ, & ſperãdũ. Hiſcine verſiculis ſperas, tibi poſſe doloresatq; æſtꝰ, curáſq; graues è pectore pelli? Augẽtur potiꝰ, alũturq;. Alia eſt igitur huiꝰ ægritudinis medicina cuius, quidẽ, ꝙ fateri veritas iubet, noſter Æſculapiꝰ auctor eſt. Herbæ autẽ quibꝰ illa conficitur, vel in hortulo tuo certè nõ ſunt, vel incogni-

tæ tibi ſunt, vel inamœno guſtu efficiunt, ne tangantur. Vale, & quod optimum aduerſus omnia vitæ noſtræ mala remedium reor, quicquid ſe ad mouendum loco animum obtulerit, diligenter examina, & ſi principio delectaris, finem cogita.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REB. FAMILIARIBUS,

LIBER VIII.

FRAN. PETRARCHA STEPHANO COLVMNAE, s. Epiſt. I.

Fortitudinem animi laudat.

HEV Miſerande ſenex, heu viuaciſſimum caput, quo piaculi genere cœlum offendiſti? Quid feciſti, vt tam longæ vitæ ſupplicio punireris? Metellus alter dicebaris, nec immeritò. Omnia conuenerant, patria, genus, forma, diuitiæ, aliæque corporis atque animi ſingulares & admirabiles dotes, vxor quoque clariſſima, & vxoris generoſa fœcunditas, & Coſ. dignitas, & in Romanis exercitibus imperij faſtigium, & victoriarum ac triumphorum tituli, ſenectus longæua, & inconcuſſa vſque ſub vltimum fortuna. Si quid enim aduerſi intermiſcere hactenus auſa

eſt, qualia multa famoſis perſecutionibus pertuliſti, fecit hoc vt aſperitate inſigni abſtergeretur, & eniteſceret gloriæ tuæ decus. Hanc tibi fidem prope centeſimum vitæ annum fortuna ſeruauerat, & tu ſimiliter in orbe terrarum, & in orbis regina Vrbe princeps natus, poteras vbi de fœlicitate agitur, ea ſcilicet quæ ſperari poteſt, in hac vita rariſſimis exemplis tuum nomẽ inſerere. non vt Sophidius inops & inglorius arator, mendaci fœlix dictus oraculo ſed vt glorioſiſſimus omnium noſtræ ætatis Romanorum ducum, & quod prorſus difficillimum ac penè impoſſibile dixerim, in altiſſima fortuna fœliciſſimus, poteras excluſo Archade peregrino, ſedere fidentiùs Romanus cum Romano, princeps cum principe, Stephanus cum Metello, niſi quod præter religionis eminentiã, cuius inter paganum Chriſtianúmque hominem comparatio nulla eſt, cedere illum tibi ſaltem fratrum ac liberorum numero dignum erat. Fratrem ille nullum habuiſſe legitur, tibi quinque contigerant, ſummi viri, &, vt breuiter dicam, nec ſanguine, nec fortuna, quàm virtutibus & gloria clariores. Quatuor ille filios habuit, prætorios, conſulares, cenſorios, triumphales: tibi ſeptem fuerunt. Vnus R.E. Cardinalis, alius vel Cardinali maior futurus, ſi ad legitimam perueniſſet ætatem, tres Epiſcopi, duo bellorum duces, & bellica gloria parenti, vt omnia ſimul expediam, propè pares illi tres, tibi verò ſex filiæ, de quarum moribus ſilentium breuiloquio præferendum puto. Et quænam Deus bone, quàm florẽs ex vtroque ſexu, nepotum ac pronepotum acies, quàm dulcis turba, quàm iucunda ſocietas? Quis ille, ne infinita ſequar, ex primogenito filio primogenitus nepos, Ioannes diuinus quidam & plenus priſcæ veræque Romanæ indolis adoleſcens, cui iure optimo Columnæ cognomen obtigiſſe diceres? Neque enim de Columna vt cæteri, ſed ipſa columna dicebatur, in quam ſcilicet amicorũ ſpes, in quam domus ingens, & antiqua recumberet. Alter iam Marcellinus euaſerat, eadem ætas erat, eadem vis animi, par corporis vigor, idem & amor armorum, & equorũ ſtudium, & equitandi peritia, alter quoque Marcellus in dies, vel ſi quid Marcello clarius fiebat. Quæ cùm ita eſſent qua-

quã

quauerſum Romanum reſonat nomen, vulgò iam fœliciſſimus, ſi duci poteſt, fœlicior ac ſummis ſublimior videbaris, ſed ſapientes expectare finem iubent, quod ille fortunatiſſimus olim rex Lydorum Solonis conſilio monetur. Re enim vera de mortali fœlicitate mors iudicat, & quod mirabilius, de æterna. Nemo ergo confidat: lubrica fœlicitas eſt. Vis te fœlicem fatear? Morere, veri teſtes vitæ, ſunt cinis ac ſepulchrum: aliter enim, quò altior es, eò grauiori ſubiaces ruinæ. Vnicum fœlicitatis exemplum eras noſtri temporis, ſi qualis vitæ curſus, talis exitus fuiſſet. Nihil mali eſt, quòd non ſecum afferat longa ætas. Vt multorum dierum nauigatio, ſic multorum annorum vita eſt. Non vnum cœlo ſydus, non vna tempeſtas pelago: ſæpe flectendus clauus, ſæpe contrahenda ſũt carbaſa, & ſæpe, quo nihil periculoſius habet ars nautica, pro ventorum varietate flectenda ſunt. Nunquam expectes, vt diu ſit immota tranquillitas, aut maris, aut vitæ; mutantur aſſiduè rerum facies, & ſæpe sereniſſimus mane dies, nubilo fine concluditur:

Me-ne ſalis placidi vultum, fluctúſque quietos,
Ignorare iubes? Me-ne huic confidere monſtro?

Hoc apud Virgilium ille famoſus nauta in mari dicit; hoc apud ſeipſum ſapiens vir dicet in vita. Nihil metuit armatus, & iugi meditatione præparatus animus. Improuidum & ſibi læta omnia promittentem, quælibet aduerſa deiiciunt. Sed ad fortunæ tuæ varietatem redeo. Quinque germanos fratres iampridem ſepelieras. Quem non tantarum columnarum ruina proſterneret? Manſiſti tamen inconcuſſus, &, quod proprium magni inuictíque animi fuit, in te vnum vniuerſam domus ſarcinam tranſtuliſti. Ex illo quidem damnum irreparabile immortali compenſabas fama, rerúmque prægrandium memoria ſolabaris, ínque tot fratrum locum nepotum longus ordo ſucceſſerat. Dilecta tibi interim & amantiſſima vxor eripitur, fœlix morte ſua, nec in hunc ſeruata dolorem, multò quidem ſua morte fœlicior quàm vxor Euãdria, de qua id dictum eſt. Illi enim ne vnius, huic ne plurimorum filiorum acerbum interitum videret, tempeſtiua morte conſultum eſt. Eripitur & natorum maxi-

mus, cui ſingulariter incumbebas; geminum graue vulnus tam multa perpeſſo: manſiſti iam ruentibus fundamentis. Inde aliis vſque ad ſtudioſam magnitudinē auctis, & mira luce fulgentibus fortunæ pepercceras, & miſcens amara cum dulcibus, deſiderium defunctorum ſuperſtitum ſolatio leniebas. Iam ſēſim obliteratus primorum vulnerum dolor erat; fœlix adhuc, & (vt dixi) Metello fœliciori mori poteras; longa vita præſtitit, vt fieres Priamo ſimilior, quàm Metello Metellum quippe ſepelierunt ſui; ſuos Priamus ſepeliuit. Multum diuerſa conditio. Trux fortuna pauca-ne inconſtātiæ tuæ argumenta præbueras, niſi veteribus etiam nunc exemplis Stephanus noſter accederet, quem breuiſſimo tempore, vario genere moriendi filiorum ac nepotum multitudine ſpoliatum, de fœliciſſimo patre miſerandus orbitatis ſpectaculum poſuiſti? O magnanime vir, ô memorabilis Stephane, iam fœlicior apparebas quàm qui fieri poſſes infœlix, iam comitatior eras quàm qui ſolitudinem formidares, iā morti proximior, quàm cui eſſet mors filiorum adoleſcentium metuenda: extra teli iactum conſtitiſſe videbaris. Sed impotens illa, & immitis Dea eſt, ſeu verius Dei miniſtra, & diuinarum voluntatum executrix impigerrima, ſed occulta, miris & incomprehenſibilibus modis agens, cuius vt clandeſtini ſemper & varij, ſic ſæpè mœſti, & flebiles ludi ſunt. Et certè nullū hac ætate clarius ſuæ varietatis indicium dederat. Ideò inſidiatam eſſe, & aſcenſui glorioſo fauiſſe crediderim, quo ſe mundo notiorem faceret, & poſt tātum fauoris inſignior clades, & ex tam alto terribilior caſus eſſet. Neque enim poteras eſſe tam infœlix. Talium filiorum numerus efficit, vt ſpectabilis ſit orbitas tua. Heu dulcedo amariſſima, heu laborioſa requies, heu funeſtæ blandiciæ! Quid metuendum? Quid optandum? Quid tenendum, vitandúmue homini eſt? Importunum nihil habuiſſe quod placeat, durum, dulcia tot habuiſſe quæ perderes. Vixiſti nimiū fateor, ſed ſic oportuit, vt doctior morereris. Putaſſes ſolidum aliquid eſſe fortunam, ſi eius alteram tantummodò faciem aſpexiſſes. O multis iactate caſibus, quid nunc expectas vt dicam? Nolo ſperes, nolo deſperes, alterum vani,

ni, alterum infirmi animi eſt. Quid enim, oro te, ſperes? Nouos filios? Noua coniugia? Intempeſtiua eſt ætas, tam ſenectus apta nuptiis quàm bruma meſſibus. Ridiculum ioci genus, ſponſus ſenex. Contrà autem quid deſperes? De tot filiis nullum habes. Si habes teipſum, ſatis eſt; nullæ diuitiæ maiores, nulla clarior poſſeſſio, quàm in poteſtate animum habere. Inuenimus, qui centum quindecim filios habuerit. Herotimus quidam rex Arabum, mirum dictu, ſeptingentos habuiſſe traditur. Seipſum habere paucis contigit. Amiſiſti colloquia filiorum, tecum loquere: cum aliis enim omnium, ſecum loqui paucorum eſt. Multa ſunt quæ loquaris, multa quæ reſpōdeas, multa enim in tam longa vita feciſti, quorum vel meminiſſe iucundiſſimum eſſe poteſt. Non poſſunt (vt apud Ciceronē ait Cato) omnes eſſe Scipiones aut Maximi, vt vrbium expugnationes, vt pedeſtres naualéſque pugnas, vt bella à ſe geſta, vt triumphos recordentur. Tu verò de illorum es acie, quibus rerum ſuarū recordatio glorioſa eſt. Recordare, quæ geſſeris domi militiæq; quæ terra pelagóque ſis paſſus, quos labores, quæ pericula obieris, quæ tibi clariſſima contigerunt. Fateberis, credo, te, etſi ſemper ſine liberis fuiſſes, magnum virum, & non otioſa quidem fœlicitate, ſed fœlicem tamen. Nunc verò nec ſine liberis fuiſti, & tales habuiſti, quales vt amiſiſſe durū, ſic habuiſſe ſuauiſſimum ſit. Adde quod nihil incauto accidit. Ea ſapientia tua eſt, vt non modò quæ tibi euenerunt, ſed & omnia quæ poſſunt euenire, præuideris. Poſſibile enim nihil eſt inopinabile ſapienti, ſtultorum impræmeditata ſūt omnia. Nō hoc dicere volo, maius quiddam in animo eſt, cuius tibi vno verbo memoriam renouare ſatis erat: ſed ne quid eorum, quæ ex te audierim, effluere mihi putes, dicam expreſſius. Memento ergo (mihi enim imago illius temporis ante oculos eſt) dum ante annos decem Romæ tecum agerem & fortè ſoli hora diei iam ſera eſſemus, deambulantes in via lata, quæ à domibus tuis ad Capitolij arcem ducit, conſtitimus tādem illic, vbi tranſuerſa illam ſecat via, quæ à mōtibus ad Camilli arcum, atque inde ad Tyberim deſcendit, dúmque in illo quadriuio, nullo interpellante multa colloquere-

mur,de ſtatu domus ac familiæ tuæ, quæ tunc vt ſæpe alijs externis clarior periculis,ciuili bello grauiſſimo agitabatur,incidit(vt fit)vnius ex filiis tuis mẽtio,quo cum ſuggeſtu maleuolorum reor, eo tempore pluſquàm paterna iracundia diſſidebas, ſed tribuit mihi benignitas tua(quod multis ante negaueras vt me auctore ille tunc rediret in gratiam.Cæterùm cum de eo multa mecũ familiariter queſtus eſſes, mutata fronte, tandem adiecisti hæc ferè(non enim rerum modò, ſed verborũ mihi ſuppetit memoria):Filius meus,amicus tuus,de quo me cogis,vt paternè ſim affectus,in ſenectutem meam,quę honeſtius continuiſſet , euomuit: ſed quoniam negare tibi hoc non poſſum, præteritorum omnium obliuio,& (vt aiunt)abolitio ſit,poſt hanc diem nullum mihi in verbo iræ veſtigium videbis. Vnum non ſilebo, cuius te tempus in omne teſtem facio,mihi quidem obiicitur in primis,qui contra ætatis meæ decus pluribus me bellis implicem quàm oportet , hanc filiis odiorũm atque diſcriminum hæreditatem relicturus: ego verò Deum teſtor, nullam me aliam ab cauſam niſi amore pacis bella ſuſcipere. Quietis auidum me vel ſenectus vltima , & in hoc iam terreo pectore frigeſcens animus, vel longa humanorum caſuum reddit obſeruatio. Verum ita fixum atque firmatum habeo,labori terga non vertere , mallem tranquilliora,ſed ſi ita ſors tulerit, ad ſepulchrum potiùs pugnando perueniam quàm diſcam ſeruire ſenex. Ad id ſanè,quod de hæreditate dicitur, hoc vnum reſpondiſſe velim,& hic fige in me oculos,animúmque:Vtinam hæreditatem aliquam filiis dimitterem , ſed aliud voto meo debitum,aliud fato viſum , quod mœſtus dico , ſiquidem confuſo naturæ ordine filiorum meorum omnium hæres ero.Hæc dicens,vndantes lachrymis oculos auertiſti. Id quonam ſeu animi præſagio,ſeu Dei monitu dixeris, incertum,quàmuis vaticinari aliqua de natorum euentibus principes ſolere,teſtis eſt diuus Veſpaſianus,qui alterius natorum mortis genus, amborúmque prænunciauit imperium.Ego quidem die illo tanquam vel caſu tibi elapſum , vel ab indignatione profectum verbum contempſi,fateor , neque tantarum fore virium ſuſpicatus

ſum,

ſum;poſt longum verò tempus,dùm crebris filiorũ mortibus quæri fidem vaticinio viderem, rem inter amicos retulit: inde in vulgus effuſa eſt. Itaque ſacræ memoriæ Ibannes, Romani decus Cardinis, & familiæ tuæ princeps,tribus iam fratribus defunctis,euicit precibus extorſitq;ue,vt ſibi rem totam ordine narrarẽ.Quod cùm inuitus feciſſem,ille ſuſpirans ait: Vtinam genitor noſter nõ tam veridicus vates eſſet.Eodem anno, ferali illo primogeniti tui ac nepotum caſu magis ac magis horrere præſagium tuum cœpit,donec ipſe dolore confectus, vt arbitror,nouiſſimè moriendo,dictum patris triſti quidem, ſed plena fide compleuit.Quæ res cunctis,qui eam audiuêre,mirabilis,mihi verò magis in dies horribilis ac ſtupenda eſt.Meminiſti omnium non dubito; ego certè ſic memini, vt adhuc ſepulchrum illud marmoreum antiquum,quod in angulo eſt,& cui vterque noſtrum cubito inſiſtebat.Ad hæc & vultus tui habitum ſpectare, vocéſque illas tuas his auribus audire mihi videar.Quæ cum ita ſint,non debet intolerabile damnum eſſe quod tanto ante præuiſum eſt:armat enim meditatio animum.Quid pateris,quod non te paſſurum ſcires?nemo plorat filium ſe genuiſſe mortalem,niſi ſit idem amẽs & propriæ mortalitatis oblitus.Amamus noſtri ſimiles filios habere; nihil verò magis eſt noſtrũ,quàm inſita atque indicta naſcentibus conditio moriendi, ſola omnium inſeparabilis inhæréntque oſſibus ac medullis. Quid ergo dolent homines in funeribus filiorum?Profectò non certum & publicum naturæ debitum, ſed mortis inſperatũ ordinem. Hic tibi(quantum intelligi datur)nec improuiſus,nec ignoratus fuit: Prima lugendi cauſa ſublata eſt, inopini dolor vulneris. Aut igitur affectus tuos diuino ſubdis imperio,quod docti omnes & bene inſtituti faciunt,& quęcunque tibi acciderunt, tam præuidiſti æquanimiter quàm tuliſti Aut ſi fortè (quoniam ſuum naturæ ius eripere difficile eſt)gemitum reluctanti paternus amor vi expreſſit,tantum tamen tempus effluxerit, ex quo lugere primum cœperis,vt iam veriſimile ſit lachrymas aruiſſe. Lenteſcit enim tractu dolor,léteſcit & gaudiũ,quódque vnum habent bonum,humanarum paſſionum nulla

perpetua eſt. Sed quoniam magnas res agentibus oratio longior inuiſa, finem faciam. Vt verò non inhumani patris fuerit epiſtolæ principium, ſi id pietas coëgerit, humentibus oculis legiſſe, ſic ſiccis finem luminibus perſegere viri fortis erit & indomiti. Itaque totum animum collige obſecro, & ingēti niſu fortunæ ruentis incurſum excipe. Quiſquis primum impetum pertulerit, victor erit: Plures enim terrore, quàm vi ſuperat. Sed quid ago? Quod ſuadeo, impleſſe te ſpero. Id duntaxat obteſtor ac deprecor, ne vnquam fortè, vt eſt animus ſæpe curioſior, eorum in quibus nullum iam niſi memoriæ ius habet, vetera memorando in nouas miſerias relabaris, ac nimis indulgens patrio dolori reſcindas hærentium vulnerũ cicatrices, Sine abiiſſe, quæ vt redeant, impetrari nequeunt. An crucient, an delectent, in tua poteſtate ſitũ eſt. Vulgus te orbum, ſenem, miſerum appellet; tu vulgus, vt ſolet, inſanire & te fœlicem credito: de vtroque fortunæ dolio guſtaſti. Scis quid ſapiant, lætum te dulcia fecerunt, amara cautum faciunt, vt intelligas quorſum fidendum ſit ſecundis. Videbas & olim credo, ſed hoc non negabis, nunquam te clariùs vidiſſe. Nullæ ſunt certiores ſcholæ, quàm in quibus experientia magiſtra eſt, quod à multis audieras vidiſti, & aurium diſciplinam oculis approbaſti. Vides eam, de qua omnis ferè mortalium ſermo eſt, nihil eſſe fortunam, vides fabulam eſſe, quæ vulgò dicitur fœlicitas, illámque amiſiſti, inueniſti aliam certiorem, atque ſolidiorem. Et quam, inquies, inter tot dolores mihi fœlicitatem oſtentas? Quam putas, niſi quam nemo tibi vnquam, ſi nolis, eripiat? Monſtro tibi fœlicitatem contrariam primæ, bonis tuis eſſe contentum, ſcire quibus ornatus videbaris, tua non fuiſſe, diſcuſſis demum erroribus, veras opiniones executũ, licet ſerò, ante omnia formidatum gentibus fortunæ imperium nõ timere. Quid dicam amplius? In hoc deſino, nudus intraſti, nudus ingredere, & illam humanarum, vt aiunt, rerum dominam celſo animo contemne. Nocuit vſque adeò, nocere iam non poſſit. Quid nunc etiam cogitat, quid minatur? Exhauſit pharetram, exarmata eſt, nec habet illa quod iaculetur, nec tu habes, vbi de cætero feriaris. Vale.

FRAN,

FRAN. PETRARCHA OLYMPIO SVO, S. Epiſt. II.

Quòd ſe domi non repererit dolet.

NIhil omni ex parte fœlix, aut dulce dum viuimus. Sentio quàm impropriè locutus ſim: imò verò dum non viuimus. Cum enim viuere cœperimus, nihil niſi dulciſſimum ac fœliciſſimum erit. Ecce dum eo lætus, ac redeo, exoptatiſſimum mihi tuum & illius amici optimi conſpectum, colloquiúmque perdidi, vix lachrymas continui, domum hodie reuerſus; vbi comperi vos ſimul hîc fuiſſe, mei viuendi deſiderio, ſuperatis alpibus, atque omni viarum aſperitate calcata, méque non inuento, magna velùt deſtitutos ſpe dolentes abiiſſe. Hæc enim & famulorum vocibus perdidici, & literis veſtris, quas inter libellos meos, tanquam eximiæ dilectionis obſides reliquiſtis, & arrabonem moræ breuis, & pignora redeundi. Sed quoniam dura leniorem in partem flectere ſapientis eſt, cogitemus id cœlitus actum, ne me, vt optabatis, inuento, congreſſu amici feruor ille tepeſceret & animorum, quo nunc, vt reor, per abſentiam irritato, pro paucorum forte dierum gaudio prærepto multorum nobis annorum iucunditas compenſetur. De hoc tamen illa viderit, cuius adamantina durítie ſæpe humani concilij acies infirma retunditur. Certè ego, ſic mihi fingo, ſic cogito, ſic ſpero, & in hac ſpe multis obſeſſus laboribus conquieſco. De quo quid ſentiam, quid ve tibi ſuaſurus ſim, quod & magna res eſt, & nuncius hic feſtinat, in diem alium differre coactus ſum. Vale.

FRAN. PETRARCHA AD OLYMPIVM, S. Epiſt. III.

Quanto fontis Sorgiæ amore teneatur.

EXpectaui anxiè, nec dum aut patiens nuncius, aut otioſus dies affuit. Itaque ſimul concepta carptim explico, non quidem ex animi mei ſententia, noui enim orationis perpetuæ quanta vis. Ille orientalium fluuiorum maximus, multis diſtinctus alueis, vides quàm non

modò permeabilis, ſed etiam contemptibilis factus eſt. Sed pareamus tempori, ſit libitum quod licet, quando quod eſt libitum non licet. Et quoniã nuncij huius haud ſat explorata fides erat, vnam duntaxat epiſtolæ tuæ partem exequar, vbi reditum ad fontem Sorgiæ diſſuades, vt illam tibi ſollicitudinem eripiam. Videris enim mihi de hac re non mediocriter curare: nec immeritò, quod eò ſæpius vocantem Socratem noſtrum non audire non potui. Itaque victus tandem precibus ſpoponderam, ſi tractata ſuccederent, quibus & honeſtus illic manendi color, & vitæ neceſſaria quærerentur: vitæ (inquam) ſodalium, & multorum ad me illic de more conuenientium. Mea enim vita non modò neceſſariis inſtructa, ſed vereor, ne ſupervacuis impedita ſit, quò ſibi libuiſſet ſecuturum, non ignarus quidem rerum harum, & illarum, ſed magnum ibi hactenus ducem noſtrum, & vos omnes eſſe cògitans, quos mihi reliquos mors feciſſet, amoris veſtri, velut vncis quibuſdã validiſſimis retrahebar. Nunc mutata ſunt omnia, & amicorum turba abiit, & dux noſter obiit, & Socrates meus, qui ſolus ibi eſt, quamuis vnus in me poſſit omnia, quamuis inueteratæ conſuetudinis vi, & ipſe ibi eſſe, & omnes ſuos, méque ante alios ſecum eſſe deſideret: nunquam tamen audebit, omni ſpe abſciſſa, in eas nos terras accerſere, vbi omnes prorſus alienigenæ atque hoſpites futuri ſimus. Neque enim ludus eſt, hominibus mortalia & caduca corpuſcula trahentibus dicere, quod animæ fœlices corpore reſolutę apud Virgilium loquuntur:

Nulla certa domus, lucis habitamus opacis,
Riparúmque thoros, & prata recentia riuis
Incolimus:

Si enim iſta ſufficerent: Poſſet vtique Clauſa vallis, vnde Sorgiæ fons erumpit, nobis omnibus abundè riuulos nitentes, & frondoſas domos, & herboſa cubilia miniſtrare. Sed plus aliquid exigit natura. Philoſophos quidem, & poëtas duros ac ſaxeos vulgus exiſtimat: ſed in hoc fallitur, vt in multis. Carnei enim ſunt, humanitatem retinent, abiiciunt voluptates. Eſt autem certa, vel philoſophiæ, vel poëticæ meta neceſſitatis, quam præterire ſuſ-

pectum

pectum ſit. Non eſt per ſe ſufficiens (vt ait Ariſtoteles) natura adſpeculari, ſed oportet & corpus ſanum eſſe, & cibum & reliquum famulatum exiſtere. Neq; enim cantare ſub antro Pierio Thyrſúm-ve poteſt cõtingere ſçua paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque corpus eget (vt Satyricus ait) magno ac perpetuo apud doctos philoſophici poëticique dogmatis conſenſu rerum, ſed verborum varietate multiplici Igitur Clauſa vallis (vt cœptum ſequar) ad aliquid breue tẽpus, vrbanarum voluptatum tædio affectis, vt olim diuerticula, nõ inamœna ſufficeret, in longum certè nec promitteret neceſſaria, nec præſtaret. Nobis ſanè ſi ſapimus, non in longum modò, ſed in finem quoque proſpiciendum eſt. vt vitem illud Senecæ, quod humano generi facit improprium, vbi ait: De partibus vitæ cogitare omnes, neminem de tota. Verè ſic eſt enim, & hoc eſt, quod conſilia noſtra præcipitat, vt inter occupationes tam varias, miſerandum ſimul & ridiculum ignoremus, quonam fluctuantis vitæ gubernacula dirigamus. Scio Clauſæ vallis optabilem æſtiuo præſertim tempore ſtationem, & ſi illi vnquam ſeceſſus ille gratus fuit, mihi fuiſſe gratiſſimum. Decennis indicio eſt mora, quod ſi apud te, imò verò apud alterum me ſine iactantia gloriari licet, pace montium ac fõtium, ſyluarúm-ve. quid vſque nunc loco illi non dicam clarius, ſed certè notius incolatu meo accidit: opinari auſim apud multos, non minùs illum meo nomine, quàm ſuo miro licet fonte cognoſci. Quod idcircò dixerim, ne quis dubitet, me illius rus non ſpernere, quod mihi, meíſque rebus aptiſſimum ſemper inueni, vbi ſæpe curas vrbanas ruſtica requie permutaui, quod non tantùm electione ipſa, ſed agreſtibus muris & (vt ſpero) ſolidiore cemento, verbis atque carminibus illuſtrare pro viribus ſtudui. Illic, iuuat enim meminiſſe, Africam meam cœpi, tanto impetu, tantóque niſu animi, vt nunc limam per eadem referens veſtigia ipſe meam audaciam, & magna operis fundamenta, quodammodo perhorreſcam. Illic & epiſtolarum vtriuſque ſtyli partem non exiguam, & pene totum Bucolicum carmen abſolui, quàm breui dierum ſpatio, ſi noris, ſtupeas. Nullus locus aut plus otij præbuit

aut ſtimulos acriores ex omnibus terris ac ſeculis illuſtres viros in vnum contrahendi, illa mihi ſolitudo dedit animum, ſolitariam vitam, religioſúmque otium, ſingula ibi, ſingulis voluminibus perſtringenda, & laudanda ſuſcepi. Denique iuuenilem æſtum, qui me multos annos torruit (vt noſti) ſperans, illis vmbraculis lenire, eo iam inde ab adoleſcentia ſæpe confugere, velut in arcem muniti ſſimam ſolebam. Sed heu mihi incauto, ipſa nempe remedia in exitium vertebantur. Nam & his, quas mecum aduexeram curis incendentibus, & in tanta ſolitudine nullo prorſus ad incendium accurrente, deſperatius vrebar. Itaque per os meum flamma cordis erumpens, miſerabili, ſed (vt quidam dixerunt) dulci murmure, valles cœlúmque complebat. Hinc illa vulgaria iuuenilium laborum meorum cantica, quorum hodie pudet, ac pœnitet, ſed eodem morbo affectis (vt videmus) acceptiſſima. Quid multa? Si quæcunque alibi, cum his quæ ibi ſcripſi conferantur, loca omnia locus ille, me iudice, hactenus ſuperet. Eſt igitur, eritque dum vixero, ſedes illa mihi gratiſſima commemoratione iuuenilium curarum, quarum vſque ad hanc ætatem in reliquis elaboro. Verumtamen niſi noſmetipſos fallimus, alia quædam ſunt viro tractanda, quàm puero, & ego aliud illa ætate non videram: obſtabat tamen recto iudicio cæcus amor, obſtabat ætatis imbecillitas, paupertáſque conſilij obſtabat reuerẽtia ducis noſtri, ſub quo eſſe pluris erat, quàm libertas, imò ſine quo, nec libertas, nec vitæ iucunditas plena erat. Nunc & illum, & quicquid dulce ſuperat vnò pene naufragio amiſimus, quódque ſine ſuſpirio dici nequit, virentiſſima olim laurus mea, vi repentinæ tempeſtatis exaruit, quæ vna mihi, non Sorgiam modò, ſed Druentiam Ticino fecerat clariorem, velúmque, quo oculi mei tegebantur ablatum eſt, vt videam quid inter Vallem-clauſam, Veneſini, & alias Italiæ valles, colléſque pulcherrimos, & vrbes amœniſſimas, ac florentiſſimas inter ſit. Intérque vnicum Sorgiæ fluuium ac fontem, & tot lucidos fontes, tot vaga flumina, tot piſcoſos lacus, duo longè clariſſima maria Italiam, curuis & ſpeciosis anfractibus hinc inde vallantia, vt reliquas naturæ præ-

ſtantiſſimas dotes ſileam, atque in primis ingenia, moréſque hominum, non hîc dicendi locus eſt. Et tamen vide, quantum primæ impreſſiones animis hæreant, quantúmve conſuetudo longior poſſit in rebus omnibus. Vt enim iuxta perfectæ legem amicitiæ omnes tibi pectoris mei fluctus aperiam, ſenſum hac in parte rationi rebellantem ſentio, &, fateor vallem illam nunc vel maximè repudians ſuſpiro, méque vel inuitum neſcio, quis locorum amor vellicat. Ibam verò nunc longiùs, ſed expectantis murmure nuncij admoneor, vt dicam. Vale.

FRAN. PETRARCHA OLYMPIO SVO, S. Epiſt. IV.

Illum iterum, cateróſque amicos ad vitam ſolitariam inuitat.

OMnis amor impatiens moræ, feſtinationis appetens: nec vlla tanta celeritas eſt, quæ non tarditas ſit amanti. Multa tibi heſterno die ſcriſeram. Sed quoniam & multa ſupererant, & exonerari animus ardebat, cum fortuitus nuncius non adeſſet, ad domeſticos me conuerti, & ſingulorum quidem obſequia trutinanti, vt intelligas, quàm ventri deditus ſim: coquus primus occurrit, quo ſine incommodo, imò verò non ſine commodo carerem. Coquus (inquam) quod non te latet, apud maiores olim noſtros viliſſimum mancipium, victa demum Aſia in pretio haberi cœptum. Nunquam vtinam armis Aſiam viciſſemus, ne vnquam ſuis illa deliciis nos viciſſet. Sed ad noſtra feſtino. Coquus ergo nunc mihi pro viatore fuerit, villicus pro coquo. Scis me ruſtico apparatu, & cibis agreſtibus delectari, & in tenui victu ſolum cum Epicuro ſentire, cui in hortulis, & oleribus illius à ſe laudatæ voluptatis ſumma reponitur. Sæpe quidem ruſticitati meæ gratulor, quæ mihi perpetuum fecit, quod his delicatis ac lautis viciſſitudo facit alternum. Quis eſt enim tam faſtidioſè arrogãs, cui non ſemel in anno dulce ſit, vel in herboſis aggeribus ſub diuo, vel in amici paſtoris tugurio diſcumbere, quamuis auratæ trabes non impendeãt, quam;

auctorem, Cicerone ac Saluſtio, & Seneca reſiſtentibus magnificè ſuperandum. Quum arripimus hoc quantulumcunque quod reſtat, inque vſus noſtros vertimus, ita vt ſecundum ipſius Senecæ ſententiam, quæ Ciceronis antè fuerat quod facere ſolent, qui ſeriùs exeunt, & volunt tempus celeritate reparare, calcar addamus, cuius ope veras opiniones. & fugientem hactenus beatam vitam, vel ſub ipſum viæ terminum conſequamur. Nunquam enim ſerò fit, quòd ſalutariter fit. Nam etſi reprehenſionem dilatio mereatur, emendatio tamen laude digna eſt: certe quòd bonum eſt, intempeſtiuum eſſe non poteſt, alioquin bonum vtique non eſt, ſi tempeſtiuum eſſe deſiit. Qualem eſſe credamus pœnitentiam defunctorum, ad nihil iam, niſi ad miſeriæ cumulum valituram, cùm contrà non inefficax pœnitētia ſenum ſit. Nos verò non pudeat, quod multò antè decuit feciſſe, vel nūc aggredi pudeat, potiús-ne nunc quidem variante capillo, turpe eſt, variantia nō firmare conſilia. Aggrediamur itaque iam tandem & cogitemus acriter, quo in ſtatu res noſtræ ſint, nec noſtræ ſolum res, ſed quorumcunque mortalium. Quid enim, quæſo, vita hominis flatus exiguus, & tenuis fumi vapor? Sentit in ſe quiſque quàm putre, quàm debile, quàm caducum corpus inhabitet: ſed errore iam publico diſſimulamus, & imbecillitatis noſtræ conſcij, diuturnitati proxima cupida mente concepimus. Sic eſt. Nemo eſt, qui ſe moriturum credat, imò verò nemo eſt, qui non ſe mortalem ſciat, ſed diē mortis, qui forſan hodiernus eſt, in longum pro ſe quiſque reiicit: ita cuius maximè præſentiam timemus, eius abſentiæ maximè fidimus, cùm nihil tam ambiguè abſit, nihil tam ſubitò præſens fiat. Fallit miſeros Ariſtotelicum illud, ait enim: Quæ longè, valde nō timentur. Sciunt enim omnes quod morientur, ſed quia non propè, nihil curant. Hæc ille vir tantus in Rhetoricis. Ego autem & nihil curare mortem homines fateor, & eſſe quam idem dicit incuriæ cauſam, non nego, ſed eam ipſam falſam eſſe concedo. Nam quid falſius quàm lōgè valdè mortem credere, quæ ne vnquam longè ſit, vitæ breuitas facit. vt ſemper impendeat, ſupráque caput ſit? Facit humanorum caſuū mira vis, ineluctabilis euentus, infinita varietas. Nihil ergo

homines mortem curant, non quia eſt, ſed quia creditur longinqua. Si enim ſcirent quàm propè eſt (quod neceſſario ſcirent, niſi vltrò oculos auerterent) puto vel timere mortem inciperent, vel ita ſe virtutibus armarent, vt eam ceu melioris vitæ principium, meritò non timerent. Nunc verò quē inuenies, qui non virtute abiecta longæ vitæ ſpē arripiat? Quæ vt non fallat, & vt ſit vitā lōgiſſima, breuis erit, & in finē vitæ ſpes viuendi, quāuis rarius, quāuis nihil mentita fefellerit. Quem (inquā) mihi reperies, qui non coëtaneis ſuis ſe ſuperuicturum ſperet? Ita cogitatus noſtros, actúſque diſponimus, quaſi nullus noſter, omnium hæredes futuri ſimus, cùm interim noſtra ſuos expectatores habeat hæreditas, & haud dubiè falli alterutros ſit neceſſe. Eripiamus nos huic ludibrio, & ſi ratio non mouet, moueant nos exempla, quæ vndique, vel nolentibus oculis ſe offerunt, & vel excluſa ſe ingerunt, vel admiſſa præcordiis inſident, nec facilè niſi contemptu impio, & obliuione mortifera differuntur. Delectat ſcire quid ſcimus, & quò imus, quis cunctantes tergiuerſantéſque manet exitus. Intueamur alios, non lynceis oculis eſt opus, aut illius acie, qui à Lilybei ſpecula digredientem portu Carthaginis claſſem Punicam numerabat. Iuxta reſpicere iubeo, vicina oſtia, contiguas domos, vrbes ipſas, quas incolimus, nimis vagi ad proprios lares ac limina redeamus, videbimus, quàm repentè velut ſomnium ac vmbra præteriit, atque ab oculis noſtris euanuit, quicquid in terris charius habeamus. Amici qui pro noſtra vita ituri ad mortem, ſi res poſceret videbantur, mœſtam nobis, & nimis ſolitariam ſorte ſua vitam effecerunt. Non illi nos hic perpetuos reliquêre, ſed eodem properantes præuenêre, & ſorte ſua in tempore vſi ſunt, vtemur noſtra nos. Nā, vt ait Flaccus: Omnes eodem cogimur, omnium verſatur vrna ſerius, ocyùs ſors exitura, exiuit ocyus ſors illorum, exibit noſtra ſeriùs, ſed confeſtim. Nulla mora eſt, quātulū enim refert, ſenex an iuuenis moriare? Si ad finē vitæ reſpicis, quæ vltima & communis omnium eſt ſenectus, verum eſt illud:

Nemo non ſenex moritur.

Si ad vitæ ſpatiū nemo nō iuuenis: ſi ad opiniones, nemo

non

nõ puer. Verũ iſta prætereo, tã multa enim occurſant, vt vix propoſitum ſequi poſſim, piget & impedior gemitu ſtringere numeris, quos affectus intimos, quæ dulcia pignora mœſtus, ac peſtilens, & ex omni ſeculorum ſerie eradendus nobis annus hic abſtulit. Pauci fateor, ex omni grege hominum, pauci admodum ſupereſtis, cum quibus & viuere eligam & mori. Non quod ego plures alios ab hac acie ſecludam, niſi quos à nobis vel coniugium, vel occupatio, vel ętas, vel difficultates aliæ diſiungunt, amaríque iubente longinquo. Neque verò nunc de ſuperioribus agitur, quorum beneuolentia fortaſſe aliqua conuerſatio nulla eſt, obſtat enim mutuo conuictui, diſparitas fortunarum, & amicitiarum virus inſolentia, dum vileſcere metuentes, adorari expetunt, non amari. Nos verò quid impedit, quominus has vitæ reliquias, quantulæcunque ſunt, ſimul in pace animi, bonarúmque artium ſtudiis tranſigamus? Etſi in freto viximus (vt ait Seneca) moriamur in portu: an quod vni quondam domino obſequentes fecimus, id nobis viuẽtes non audebimus? Pluſque in nobis potuit ſeruitutis ſtudium, quàm libertatis amor potuerit? Et ſi enim nobis ea ſeruitus libertate qualibet gratior foret, quod illius viri optimi, & in eo ſtatu minimè inſolentis affectio merebatur. Tamen eſſe ſub altero, parêre alteri, alieno viuere videri poſſunt ſeruitutis honeſtioris, veræ autem libertatis vtique non ſunt. En inuiſa licet contigit libertas, aliquantóque citiùs quàm optauimus noſtri ſumus, & animos quidem noſſe omnium videor, an fallor? Impedimenta rerum fors omnia non nouit, & ſi mihi nihil in vobis occultum rear. Non ſumus principes maris & terræ (vt Ariſtoteles ait) nec oportet ad beatam vitam. Habemus autem quod ſufficere poſſit animis moleſtis, ſéque cõponentibus ad naturã, quod ſi ſingulis ſat eſt, quid omnib⁹ euẽturũ ſuſpicemur, vbi viciſſim alter alteri manũ dabit, & quicquid neceſſitatis inciderit, alterna ope ſupplebitur? Abũdabimus, mihi crede, magíſque forſã inuidia nobis, quàm inopia metuẽda eſt. Quid igitur expectamus? Quid mari & mõtib⁹ fluminibúſq; diſtrahimur? Cur non vndé dom⁹ vna cõiũgit, quos olim iũxit vnitas volũtatũ

niſi quia noua quælibet,& inſueta refugimus, multáque pollicitam ſpem dimittere, vocantémque nos altius fortunam non audire ſtultum credimus,cum multò ſit ſtultius, contemptis rebus certis ac ſolidis,in vmbris inanibus ſpem habere?Ego quidem non conſcientiæ meæ,ſed præſentis epiſtolæ teſtimonio,in vos culpam omnem retorqueo quicunque fueritis ad ſalubre conſilium tardiores:quin huc ſolutis ſeu præſectis occupationum laqueis feſtinate. Neque mihi detur arrogantiæ, quod trahere videar,non ſequi:ad vtrumlibet ex æquo paratus eſt animus. Siquis vſquam vitæ noſtræ locus eſt aptior, raptim adero.Non ſum enim, qui fidele conſilium ſpernere ſoleam, nulli credo mortalium maior eſt vel fides, vel au-ctoritas amicorum ſin hic veſtro iudicio prælatus eſt, quod noſtræ fatentur literæ,quod vos nunc etiam tenet? Nolite cupiditati aurem dare nunquam dictura eſt,ſufficit, ſemper neſcio quid deerit. Habet hoc auaritia proprium ac peſſimum,inſatiabilis eſt, & dum promittit abſentia,præſentibus vti vetat.Hæc habendi ſitis nunquam plura quærendo, ſed pauciora concupiſcendo ſedabitur. Crede non mihi, ſed Philoſophis, quorum hæc ad veras diuitias via eſt:quod ad me attinet.cupiditatibus metam fixi,& oraculi loco Poëticum illud accipiens:

Semper auarus eget.

Ne ipſe quoque ſemper egeam, quod ſequitur feci. Certum voto finem petij, eúmque iampridem licet reflantibus fortunæ ventis attigit.Nec verebor,ne mihi ſegnitiem meus hæres obiiciat. Mihi viuo,non ſibi, & rerum mearum cum amicis dominus non negotiorum, eius, qui nondum certè mihi noſcitur.ſum geſtor:pro me autem, quid mihi tantoperè, laborandum? Expedit expeditum eſſe impedito itinere gradientem. Quid nunc etiam inutiles, & funeſtas ſarcinulas cogitamus? Eleganter ait Flaccus:

Spatio breui ſpem longam reſeces.

Id ne autem de breui aliqua vitæ particula dictũ putes, & non de tota vita,alio loco ait idem

Vitæ ſumma breuis ſpem nos vetat inchoare longam.

Ita eſt. Non fallitur,nihil eſt verius. Etſi enim vitæ hu-

ius anguſtias,quo poſſumus modo, ætatum ſcilicet operoſa diſtinctione, laxemus, & in quantaſlibet minutias diuidamus, reduc tamen in vnam cuncta congeriem, & curioſius ſciſſa reintegrans, à primo ad vltimum, quamuis longiſſimæ vitæ diem, totum ſimul mēte complectere, fateberis ſummam huius rapidiſſimi tēporis eſſe breuiſſimam huius ipſius,ſi retrò circúmque reſpicimus, bona pars nobis exacta eſt.Colligamus nos igitur ad extremum viarum, quódque non ambigitur, duriora abiectíſque ſuperuacuis neceſſaria teneamus. Quid procraſtinamus? Quid differimus? Dies diem, menſis menſem ſequitur,atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus(vt præclarè ait Maro)deſinendóque reincipit,& nunquam ſic deſinit vt quieſcat.Quis igitur expectandi modus? Aut quis finis?Canos iam comites ſenectutis,& nuncios mortis aſpeximus. Quid amplius præſtolamur? An vt oculi ſenio caligent? Tremant poplites? Terga curuentur? Primùm quis Mathematicus tam longæ nobis ſponſor eſt vitæ. Eſto,ſit Petoſyris, ſit Necleplus, ſit Nigidius ex noſtris, ſit Veritas demum ipſa,quanta tamen amentia eſt,quod iuſtis in ſpatiis,& ex commodo fieri poteſt inter anguſtias differre,præſertim quia,vt vini & olei, ſic temporis & vitæ fex in fundo iacet:ad illam te,cùm ſuperiora neglexeris,reſeruare ridiculum.Votum ſolet eſſe viatoribus ante noctem hoſpitari.Accingamur,obſecro,& poſt multos itinerum labores,illi nos æterno tandem hoſpitio præparemus,in hoc vobis luce clariores fratres, ſi quid in me opis,aut conſilij eſt,ſi quid oblectationis, aut gratiæ, ex me ſperari poteſt. ſi quid ſubſidij ex his rebus,quas impropriè meas dicunt,cùm fortunę ſint:denique me ipſum, quod ſine arrogantia poſſum, libellos atque hortulos meos offero,& ſi quid eſt aliud. Sunt autem non pauca, quorum indiget inops hæc & mortalis vita, quæ nominatim ſtylo inſeri decor vetat. Ad extremum,vt in vota precéſque deſinam,inſpiret vtinam nobis conſolator ſpiritus,in hoc ſaltem conſpirare, vt dum ſpiramus adhuc,ad requiem aſpiremus, & qui tota die ſuſpirauimus, reſpiremus ad veſperam. Vale.

FRAN. PETRARCHA OLYMPIO [illegible]s. Epiſt. V.

Solitudinem ſuadet ad capeſſendum Sorgiæ fontem.

IAm ſuperiori epiſtolæ annulum impreſſeram, tũ ecce nondum ſatiato animo quædam veturi dulcedo temporis, quam mente & cogitatione percipio, fatigatum mihi reſtituit calamum, & cunctante nuncio, ne occaſionem perderem, ſed vltrò more cauſas exquirerem, admonuit. Iuuat enim diu colloqui, iuuat lateri tuo, quos ipſe experior ſtimulos incutere. Si omnes igitur beatam quærimus vitam, neque ab hoc fine vlla vſquam mortalium ſecta diſſentit (quanquam, quibus ad illam tramitibus peruenitur multùm ſoleat humana curioſitas altercari) Si, inquam, nobis eſt illa, quam licet perdimus, nec perdere poſſumus, ſi velimus, nec perdere ſi poſſimus, vello poſſumus, ipſa cum anima fœlicitatis inſeparabiliter adiuncta cupiditas; ſi fœlicitatem ipſam ſcimus, ſine amicorum ſolatio, plenam hic non poſſe contingere, quo gaudiis noſtris obſtamus? Quid-ve omnium bonum impedit tarditas ſingulorum? Venit equidem ad nos (vt ait Seneca) ex his, quos amamus, etiam abſentibus gaudium, ſed id leue & euanidum. Conſpectus & præſentia, & conuerſatio habent aliquid viuæ voluptatis. Ea ergo, quàm primum nobis arripienda eſt. Etenim ſi obſcœnæ voluptatis Philoſophorum aliqui adeò appetentes fuerunt, vt ibi ſummam boni ponerent, & illam humanorum actuum dominam ſtatuentes, ipſius quoque virtutis ſibi tribuerent famulatum: quis erit tam ferrei pectoris, qui honeſtæ voluptatis non capiatur illecebris, quam virtutis comes amicitia præſtare poteſt? Nam quæ, oro te, vita fœlicior, aut lætior, quàm cum illis degere, cum quibus te perfectus amor, & mutua charitas vnum fecerint, indiſſolubili quodam nodo, conſenſu vnanimi rerum adhibito. Cum quibus tibi nil diſſonum, nil occultum, ſed concordes animi, ſerenæ frontes, ſermo verax & inelaboratus, apertique etiam cogitatus. Hæc ſi nobis vita contigerit, nil amplius optabo, & ſicubi fœneratorem, aut hæredipetam alieno tumidum videbo, nullam mihi mouebit inuidiam, me quidem extimatore pauperrimus, li-

cet

cet(vt Satyricus ait)

Poſsideat, quantum rapuit Nero, montibus aurum
Exæquet nec amet quenquam, nec ametur ab vllo.

Vbi ſanè vnum in locum conuenerimus (quid enim & venturo prohibet gaudere? Siquidem hoc meum habitaculum approbare videmini, nec immeritò etenim & ſi non quale habet apud Virgilium rex Latinus,

Auguſtum, ingens, centum ſublime columnis,

At certè iucundum, ſolitarium, ſalubre, & profectò paucorum tam bene concordium hoſpitum latè capax) Siquidem ergo vos huc fata contraxerint, iaciemus anchoram, portum inueniſſe videbimur, & ſi forſan ad quietis noſtræ famam confluentium amicorum turba ſuccreuerit, non deerit vrbe media domus anguſtior, quã ſub hac ſpe vacuam ſino. Ego enim partem eius exiguam nõ implerem cũ omni familia, quæ mihi ſolitudinis auido turba ingens eſt. Né-ve tibi his verbis iniectas compedes, téque vni domicilio aſcriptum putes. Erit nobis in vicinitate Bononia ſtudiorum nutrix, in qua primùm adoleſcentiæ tempus expendimus, & dulce erit, mutatis iã non ſolum animis ſed capillis antiqua reuiſere, & firmiore iudicio ciuitatis illius, ſimúlque noſtrorum animorũ habitum, & ex collatione temporum, quantulum viuẽdo proceſſerimus contemplatio. Erit inde Plato imminens Placentia, & Antonini tui venerabilis domus, cui tu præſides mediocritatem loci non aſpernatus, multis opulentioribus neglectis, quoniam, vt dicere ſolebas, vicinitatem meam in prouentibus numeraſti. Illic tu omnium hoſpes eris. Occurrent, ſi paulò longius proficiſci libeat, hinc Mediolanum, illinc Ianua, illa terreſtrium, hæc maritimarum decus vrbium: Ille tractus lacus habet & fluuios, hic æquor vndiſonum, tumidum, veliuolum. Illic Larium videbimus vberem lacum, cui Comum adiacet, vnde Abdua amnis egreditur. Videbimus Verbanum, qui lacus Maior ab incolis dicitur, quem Ticinus interſecat. Videbimus vnde Ollius prodit, nec procul inde Benacum, vnde Mintius erumpit, vulgò lacus notiſſimos, doctis etiam incognita nomina. Videbimus

intelligeres, atque vtinam probares. Noli, quæſo, qualiter, ſed quid dicam extimare. Meliùs conſulit balbutiens amicus, quàm diſertus hoſtis. Neſcio finem inuenire, & ſentio me animi calore longiùs, quàm deſtinaram, proceſſiſſe. Vnum hoc identidem, quod ſine hortatu meo tibi in animo eſſe perpendi, inculcare non deſinam. Conueniamus, oro, impigrè in hunc locum omnes, ſi locus hic omnibus placet: alioquin è toto orbe terrarum (nullum enim mundi latus, nullam barbariem recuſo) eligite, vbi vobis placeat locum; ego affectus meos exuo, veſtros induo, modò ſimul eſſe liceat, bene erit. Eligite vbi quod reſtat pacificè viuamus, vbi æquanimiter moriamur. Tu interim cura, ne ſanum conſilium corrumpat mora. Vale.

FRAN. PETRARCHA BARTHOLOMAEO HAEREMITAE, S. Epiſt. VI.

Carmina quæ petierat amico mittit.

QVod profeſſionem tuam decuit, ex Auguſtini dictis volumen ingens, per alphabeti literas collegiſti, rem maioris operis, quàm gloriæ. In quo ipſo animum tuum miro, qui ſtudio vtilitatis publicæ maiora (niſi fallor) auſurum ingenium inclinaſti, cuius vt votiuus exitus, ſic proſper euentus, ſicut decuit, fuit. Siquidem cùm ob eam cauſam Clementi Rom. Pont. literatiſſimo, ſed occupatiſſimo homini, atque ob id talium compendiorum auidiſſimo placuiſſes, patriæ tuæ Pontifex factus, & altiora ſperare iuſſus, quamuis, vt eſt animi modeſtia & religionis humilitas, natalis ſoli iuncta dulcedini, neſcio an nihil non dico altius, ſed gratius inter hæc rerum prætereuntium faſtigia ſperare queas, & de labore in laborem miſſus, quod de Auguſtino feciſti, de Ambroſio facere iuberis. Parebis iam (cœpiſti enim & perficies ſpero, pari vtinam facilitate & fœlicitate) parebis (inquam) ſi te noui, non vt altior fias, ſed vt gratior. Etſi enim ſorte tua lætum te, altioris ſtatus cupido non tangeret, æquum tamen animum decet, tam

ſe gratum præbere vltrò oblatis, quàm optatis petitíſque. Nihil enim æquè in omni munere librandum ac donantis intentio. Sed ad Auguſtinum tuum redeo,& ad te. Petiiſti equidem, vt in fine illius magni operis, quod ſudore tuo de illius opulentiſſimi patrisfamilias lapidibus & calce compactum Pontifici præſenti, ſed multò maximè poſteris præparaſti (aliquot tibi verſiculos ſubſcribendos mitterem: parui & ipſe tibi, cui nil negare volens, & quamuis iamdudum muſis indignantibus, longéque aliis curis exercētibus animum ab eo ſtudio diſtractum reuocarunt preces tuæ. Mitto igitur paucos Elegos, eiuſdémque ſententiæ totidem, ſi malis, hexametros. Vtere vel vtriſque, vel vtriſlibet. Vtróſque raptim, & extemporali impetu dictatos noueris, nuncio tuo mecum ſyllabas metiēte, ita vt nulla tam breuis fuerit, quæ ſibi non longiſſima videretur. Vale.

FRAN. PETRARCHA SOCRATI SVO, S. Epiſt. VII.

Quod annus peſtilens, & coniunctos & amicos eripuerit, conqueritur.

MI frater, mi frater, mi frater, nouum epiſtolæ principium, imò antiquum, & ante mille ferè quadringentos annos Marco Tullio vſurpatum. Heu, mi, frater amantiſſime, quid dicam? Vnde ordiar? Quónam vertar? Vndique dolor, terror vndique in me vno videas, quod de tanta vrbe apud Virgilium legiſti:

——nam crudelis vbique
Luctus, vbique pauor, & plurima mortis imago.

Vtinam, frater, aut nunquam natus, aut prius extinctus forem. Quod ſi nunc optare cogor, quid dicturum putas, ſi ad extremam ſenectutem venero? Ad quam ô vtinam non venirem ſed veniam, timeo, non vt diutiùs viuam, ſed vt diu moriar. Noſco etenim fatum meum & ſenſim intelligo ad quid in hanc ærumnoſam & infœlicem vitam ſim proiectus. Heu mi frater optime, piget ex intimis, ac miſeret me mei. Quid enim dicent, qui hæc audient? Tu qui ſolamen, auxiliúmque aliis laturus videbare, qui de te nobis nil mediocre promiſeras, qui malorum vſu obduxiſſe iam callum aduerſus omnes fortunæ

tribu-

tribulos, omnémque duritiem, ſeu magis in ſilicem obriguiſſe debueras, ecce quam molliter ſarcinas tuas fers? ecce quàm crebris eiulatibus aures noſtras percutis? vbi nunc maximè profeſſioni tuæ debita celſitudo animi? Vbi verba magnifica? Quæ ſi ad ingenij laudem, non ad vitæ conſilium referantur, quid niſi ſonitus inanis, & curioſarum delinimenta ſunt aurium? Præſtolabamur ex te carmen Heroicum, elegos legimus, hiſtorias virorum illuſtrium ſperabamus, vnam cernimus proprij doloris hiſtoriam: quas putabamus epiſtolas, ſunt lamenta; vbi artificioſas iuncturas verborum, noua incude percuſſorum, & dulciter intermicantes colores Rhetoricos quærebamus, nil niſi dolentis interiectiones, atque indignantis accentus, & lituras aſpicimus lachrymarum. Et quis erit modus, aut quis finis, ſi omnium fata mortalium deplorare volueris? Vnum tibi pectus, & vna lingua, non ſufficit. Ingens, miſer, moleſtúmque negotium ſuſcepiſti, ſuperuacuum, inexplebile alio de fonte petendæ ſunt lachrymæ, ſemper nempe recentibus, aſſiduéque naſcentibus dolorum cauſis, duo feſſi, iámque exhauſti, & arentes oculi parum mœſti humoris infuderint. Quid agis igitur, tui oblite, & propria non contente miſeria ac morbo, in quem ſciens, volénſque incideris, niſi amicis inſuper venenum porrigas pollicitus medicinam? Quin potius vel fle ſolus, vel diſce mortalis æquo animo ferre mortalia, téque non ſolum, neque cum amicis ſolis, ſed cum omnibus rapi videns, iam tandem inutilibus querimoniis modum pone. Erit aliquis indignantior natura, qui mœſtos apices prorſus abiiciat, aut conculcet cum irriſione mordaci: Abi, inquiet, in malum ſydus, an ſi tu muliebriter victus es, nos ſaltem viros eſſe non ſines? Cuncta præſentio, nílque me horum, frater, fallit. Scio viri eſſe, primum quidem dolorem propellere, proximum extinguere, tertium moderari, vltimum abſcondere. Sed quid agam? Moriar niſi dolorem in fletum ac verba profudero. Illud me ſolatur, quod quicquid ſcripſero, molle quãuis ac friuolum, cũ ad tuas venerit, nõ ad alienas perueniſſe, ſed ad proprias manus meas rediiſſe videbitur. Quãobrẽ nõ magis erubeſcam,

dum hæc à te legentur, quàm dum à me ſcriberentur, erubui. Nec me tamen erubuiſſe negauerim. Senſi enim animum ac ſtylum excuſſo rationis freno, extra deſtinatum iter, affectibus iuncto trahi, quo nil moleſtius pati poſſum id pudori meo grauius inſultat, quod iam annus integer, iámque alterius bona pars abiit, ex quo nihil viro dignum non dicam facere, ſed ne loqui quidem contigit, tonante vndique ac fulminante ferociter fortuna. Qua in re, benigno ſub iudice forſan excuſer, ſi ad examen venerit. Illud quoque non leue aliquid, ſed M. CCC. XLVIII. ſextæ ætatis annum eſſe, quem lugeo, qui non ſolum nos amicis, ſed mundum omnem gentibus ſpoliauit. Cui ſi quid defuit, ſequens ecce annus illius reliquias demetit, & quicquid illi procellæ ſuperfuerat, mortifera falce proſequitur. Quando hoc poſteritas credet, fuiſſe tempus ſine cœli aut telluris incendio, ſine bellis, aut alia clade viſibili, quo non hæc pars aut illa terrarum, ſed vniuerſus ferè orbis, ſine habitatore remanſerit? Quando vnquam tale aliquid viſum, aut fando auditum, quibus hoc vnquam annalibus lectum eſt, vacuas domos, derelictas vrbes, ſqualida rura, arua cadaueribus anguſta, horrendam, vaſtámque toto orbe ſolitudinem? Conſule hiſtoricos, ſilent: interroga phyſicos, obſtupeſcunt: quære à Philoſophis, humeros contrahunt, frontem rugant, & digitulo labris impreſſo ſilentium iubent. Credet iſta poſteritas, cum ipſi, qui vidimus, vix credamus, ſomnia credituri, niſi experrecti apertis hæc oculis cerneremus, & luſtrata vrbe funeribus ſuis plena, domũ reuerſi exoptatis pignoribus vacuã illã reperientes, ſciremus vtique vera eſſe, quæ gemimus? O fœlicẽ populum pronepotum, qui has miſerias nõ agnouit, & fortaſſis teſtimoniũ noſtrũ inter fabulas numerabit. Meremur hæc quidem, & grauiora, non inficior, ſed & maiores noſtri meriti ſunt, atque vtinam non & poſteri mererentur. Quid eſt ergo iudicium, iuſtiſſime, quid eſt quod inſigniter adeò in noſtrũ tempus vltionis tuæ feruor incubuit? Quid eſt, quod cum culpæ non deſint, deſunt exempla ſupplicij? Cum omnibus peccauimus, flagellamur ſoli? Soli, inquam, audeo enim affirmare, quod ſi omnium ſecu-

ſeculorum flagella poſt aream illam famoſiſſimam, reliquias mortalium informi pelago circumferentem, cum præſentibus extimentur, deliciæ fuerint, & ludus, & requies. Neque enim cum his malis conferri decet bella quantalibet, in quibus & remediorum multa ſunt genera, & (quod vltimum eſt) viris ſaltem mori licet. Eſt autem ſolamen mortis eximium, bene mori. Hîc remedij nihil prorſus, nihílque ſolatij eſt, cumulóque cladis additum, mali cauſas principiúmque neſcire. Nam nec ignorantia nec ipſa quidem peſtis odioſior nugis ac fabulis quorundam hominum, qui profeſſi omnia, ſciunt nihil, quorum tamen ora licet aſſuefacta mendaciis, tandem ſilent, & quæ impudentia primum ex more laxauerat, ad vltimum clauſit ſtupor. Sed ad inquiſitionem meam redeo. An verò ſicut longum iter agentibus euenit, vt aliæ viæ pars fatigationē faciat, alia fatigetur, ſic nobis accidit, vt lenitas tua Deus, humanis paulatim laſſata criminibus, & iugi acceſſione prægrauata, nunc potiſſimum victa ſubſederit, túque nos vector optime, tolerare amplius non valens, in terga proieceris, atque à nobis miſericordiæ tuæ oculos iratus auerteris. Quod ſi eſt, non noſtrorum modò, ſed paternorum ſimul criminum pœnas damus: an peiores illis neſcio, ſed certè miſeriores. An illud fortaſſe verius, quod magna quædam ingenia ſuſpicata ſunt, Deum mortalia non curare? Sed abſit à mentibus noſtris hæc amentia. Si non curares, illa non ſubſiſterent: nam de his, qui noſtri curam non Deo tribuunt, ſed naturæ, quid ſentiendum nobis ſit veritatis tuæ ſtudio deditis, cùm Seneca ingratiſſimos omnium appellet, qui mutato nomine diſſimulent Dei munus, & cauillando impiè, ſupernæ debitum abnegent maieſtatis? Curas profectò nos, & noſtra Deus, ſed aliquid latitantis, & ignotæ nobis cauſæ eſt, cur ex omnibus ſeculis digniſſimi viſi ſumus, qui acerrimè plecterentur, non idcirco minore iuſtitia, quòd occulta eſt. Namque iudiciorum tuorum imperſcrutabilis, & humanis ſenſibus inacceſſa profunditas. Vel ergo peſſimi omniū verè ſumus, quod negare velim potius, quàm auſim, vel ad futura bona præſentibus malis exercitatiores purgatioréſque ſer-

Quàm graui, quàm tardo, quàm fragili corpore, quàm cæco, quàm turbido, quàm inquieto animo, quàm varia, quánque incerta, volubilíque fortuna: aut quamdiu hæc curaturi ſumus? Profectò perbreuiter, nempe non aliud ſonat, quàm ſi diceret: Ipſi quid ſumus, & hoc ipſum quandiu futuri ſumus? Vtique hercle non diu; cùm hoc idem noſtrum eſſe, vt diuturnum eſſe non poteſt, ſic nunc poſſit inter verba deſinere, neque ſi accidat, miri aliquid acciderit. Vtrunque igitur bene & grauiter quæris, M. Tulli, ſed quæſo te, vbi-nam tertium reliquiſti, & euentu periculoſius, & quæſitu dignius? Poſtquam hîc eſſe deſierimus, quid futuri ſumus? O rem magnam & ambiguam, ſed neglectam! Supererat hic mihi paululum de fragmentis anni præteriti, ante alios vir clariſſimus, & (ſiquid mihi credis) magni animi, conſiliíque Paganinus Mediolanenſis, qui mihi poſt plurima experimenta virtutis acceptiſſimus, nec me modò, ſed nobis digniſſimus viſus erat. Itaque iam hic mihi Socrates alter eſſe ceperat, fides, familiaritáſque propè eadem quódque dulciſſimum habet amicitia participatio vtriuſque fortunæ, apertiſque animi latebris fida communicatio ſecretorum. Quantum verò te amabat, quantum videre cupiebat quem internis oculis iam videbat, quantum vitæ tuæ ſollicitus erat in illo publico naufragio, vt mirarer ipſe hominem incognitum ſic amari poſſe? Nunquam triſtiorem ſolito me vidit. Quid, amice, trepidus inquirem quid rei eſt? quid amicus noſter agit? Cùm verò bene te valentem audiuiſſet, metu poſito, perfundebatur alacritate mirabili. Et hic quidem (quod ſine multis lachrymis nō dico, & cum pluribus dicerem, niſi præcedentibus malis exhauſtos hoſce oculos, atque omnes, ſi quæ ſunt, lachrymarum reliquias inſtātibus reſeruarem) hic, inquam, peſtilenti morbo, qui nunc orbem populatur, repentè correptus, ad veſperam, poſtquam, cœnam cum amicis, & quod occidui temporis reſtabat in noſtro tantùm ſermone, & amicitiæ, rerúmque noſtrarum commemoratione conſumpſerat, noctem illam, inter dolores vltimos imperterrito animo tranſegit: mane autē rapida morte ſubtractus. Ac ne quid de

funeſta conſuetudine laxaretur, triduo inexpleto, illum filij, omníſque familia conſecuti ſunt. Ite nunc mortales, æſtuate, anhelate, laborate, circumite terras ac maria, vt non ſecuturas opes, nec manſuram gloriam cumuletis. Somnus eſt vita, quam degimus, & quicquid in ea geritur, ſomnio ſimillimum: ſola mors ſomnum, & ſomnia diſcutit. O ſi prius expergiſci datum ſit: ſed de hoc aliàs. Nunc inexhauſtam ſeriem gemituum meorum proſequor. Nondum ſatisfeceram fortunæ, niſi acutiore me cuſpide impeteret, & ad iram Dei malignorum furor accederet. Hei mihi, iam deficere, iam tremere incipio illorum more, quos primus torpor gelidæ febris inuadit, iam toto corpore cohorreſco, & libenter valdè ab his curis, & ab hoc ſermone diuerterem, ſed impellit ac præcipitat animum dolor, quem frenare non valeo. Duos nobis amicos fortuna reliquerat; & licet alios reliquiſſet, ij tamen erant: tempus vitæ noſtræ, quod reſtat, ea non prohibente poſſe traducere videbamur. Quid enim ex omnibus obſtabat? Non paupertas, non diuitiæ, nō diſparitas voluntatum: animus in quatuor vnus erat. Itaque gloriabar antiquitatem perraris, & in diuerſis ſeculis vno vel altero, ætatem verò noſtram eſſe, & domum vnam breui fore duobus ſimul amicorum paribus adornatam. Minus propriè paria nominaui: vnum erat, imò verò nullum par, ſed vna omnium mens vt dixi. Quid (heu mihi) Luca noſtro benignius? Quid Maynardo ſuauius? In quorum iudicio nos errare, diuturnior experientia non ſinebat. Primus quidem ſic animo compoſitus, vt præter dulciſſimum, iucundiſſimúmque conuictum, etiam noſtrorum ſtudiorum particeps, & comes eſſet. Alter autem, etſi huiuſcemodi rerum expers, abundè tamen ornatus iis, per quæ ſtudiis talibus peruenitur, humanitate ſcilicet, fide liberalitate, cōſtantia. Quid multa? Liberalium diſciplinarum neſcius, ſed vir bonus, & amicus eſſe didicerat, & in cœtu noſtro talis vnus aptior erat, quàm ſi omnes ſtudio deditos, cæterarum rerum omnium incurioſitas habuiſſet. Itaque ad opportunitates varias cōmodè admodum, & pene diuinitus ille nobis quartus acceſſerat. Nimis fœlices viſi ſumus: inuidit crudeliſſima

ma fortuna,& indignata eſt,quod nos nondũ totos tantorum comitũ perditione proſtraſſet. Mouerant ambo ſimul,& te,frater,apud Auinionẽ,vt certus ſum,nõ ſine ſuſpiriis dimiſſo,me alteram animi ſui partem cupidiſſimè petebant. Mœſtam nimis, & miſeram hiſtoriam aggreſſus ſum. Sed eſt quædam & lugendi dulcedo, qua ſæpe nimium paſcor infœlix. Veniebat pariter optimo animo,fato peſſimo,miſerabili euentu; ille Romam petiturus,ille Florentiam. Quò ergo diuertitis, amici? Ite rectiùs,ite ſecuriùs:non hoc veſtrum iter: quid vobis cum Alpibus niuibúſque?

Omnia vincit amor,& vos ceſſiſtis amori.

Veniebatis me viſuri:Hic erat inimicus,hac cathena trahebamini:non ibatis,ſed trahebamini ab illo,cui cœlum ipſum obſequitur, cui diſcordantia inuicem obediunt elementa, amor omnipotens vos trahebat. Agnoſco inſidias fortunæ,hoc egit vt incõſolabilius dolerem,quin & illud impiè molita eſt vt qui iam recurſo anni ſpatio pedem Parma non moueram, nunc abeſſem ſub obtentu magni neſcio cuius boni,quo ſcilicet & nos aſpectu mutuo priuaret, & vos animo conſternatos, raptímque ac properè fugientes, faciliùs in laqueum præparatæ mortis impelleret. Heu dolor inſatiabilis, heu vulnus æternum: Feſtinabitis obliti laborum & periculorum omnium:cæteras enim curas ſpes,ac deſiderium oppreſſerat. Naturale eſt, vt minorem paſſionem maior abſorbeat. Ardebat animus, me coram cernere, & mecum de vitæ totius ordinatione diſſerere, Inde ſuſceptum iter agere, & rebus in patria diſpoſitis, huc reuerti. Hoc eis nempe propoſitum erat,mi frater, ac meorum dolorum comes vnice,vt te illuc acceſſito ſimul vſque ad exitum viueremus. Quod ſi me Parmæ reperiſſent, poterat mora longior fortunæ duritiem fortaſſis inflectere,mutaſſent forte conſilium,& per nuncios actis,quæ acturi erant in patria,ipſi amoris dulcedine compediti, mecum inſeparabiliter reſediſſent. Et nunc quid prohiberet, quò minus ſimul omnes eſſemus in quiete illa animi diutius exoptata?Sed adamantinis fatorum vinculis tenebamur,& vt abeſſem ferox fortuna prouiderat. Itaque cùm Parmam

veniſſent, percunctando per obuios, re comperta, triſtes ad domum noſtram, deiectis animis ac vultibus deſcenderunt. Quid ſingula proſequar? Omnem domus atque orti angulum, omnes herboſos ceſpites (cœperat enim iam ad arietis aduentum bruma miteſcere) dulci accubitu cõpreſſerunt implentes cuncta ſuſpiriis. Deinde cùm poſſent alibi, ambo per noctem in lectulo meo iacuerũt: credo vt quem ad quietem neceſſariam humana fragilitas meditata eſt, ad laborem mihi perpetuum conſecrarent. Poſtero autem circa horam diei ſextam abierunt literis domi relictis quibus mihi, & eorum triſtitia, redeũdi propoſitum, multáque præter hæc alia, nota ſunt. Quas ego literas, dum viuam, inter delicias habebo dolorũ ſtimulos, ac lachrymarum materiam immortalem. Menſis abhinc integer lapſus erat, cùm ego ignarus horum omnium domum redij, literas reperi, famulóſque meos cũ earum tenore concordes audiui admirans. Sed quid agerem? Illi tanto ante diſceſſerant, vt iam demens expectarem reditum ac negligentiam accuſarem. Quæ poſtquam mihi debito longior viſa eſt, vnum ex famulis Florentiam miſi, Maynardum literis excitans ad obſeruantiam promiſſorum, atque illud adiiciens vt eundem nuntium Lucæ noſtro mitteret, ſeu ille Romæ moras ageret, ſeu Theani, cui ingentem quoque epiſtolam ſcripſi exhortatoriam, ad votorum modeſtiam & ad huius vel alterius loci electionem, quicunque rebus noſtris appareret oportunior, nec non ad morem ſtudioſæ ſolitariæque vitæ, quæ quoniam omnes æqualiter tangebat, vt per eum ad te etiam mitteretur, inſerui. Præclarè quidem, vt multa, illud à Vergilio dictum eſt,

Neſcia mens hominum fati mortiſque futuræ.

Literarum portitor abſceſſerat, & ego, qui Romam ſecũdam, multa mihi dulcia fingebam. hæc quidem ab ortu aderunt illa autem ab occaſu. Quis me fœlicior congreſſu talium amicorum? Quorum vſque tranquilliora ſtudia? Quorum vita quietior? Has inter curas, quæ infauſti rumoris amaritudinem geminâram nuncius meus, die octauo, poſtquam hinc diſceſſerat, per intentiſſimum imbrem non expectatus affuit, & pluuia, & lachrymis madens, & fronte vulnus animi viſibiliter præferente diri-

gui,& excuſſo manu calamo (ſcribentem enim fortè cõpererat) Quid noui affers? dic ocyus, exclamo. At ille gemitu verba frangente: Infœlix (inquit) nuncius aduenio: Amici tui ſuper Apennini verticem in ſæuas latronũ manus inciderunt. Hei mihi, Quid mali eſt? Proſequitur ille ſingultiens: Maynardum, qui caſu quodam nil tale metuens ſubſtiterat, in inſidias lapſum, & repentè conpreſſum inter carnificum gladios procubuiſſe; Lucam clamore permotũ adacto calcaribus equo, aduolaſſe viriliter, ſolúmque inter decem aut amplius ſicarios, ſtricto mucrone conſtitiſſe, multíſque vulneribus datis & acceptis, vix tandem viuum euaſiſſe: Prędones ſublata occiſi prçda, impio greſſu abiiſſe: ita tamen, vt labore ſimul & conſcientia defeſſi, facilè capi potuerint excitatis agreſtibus ad tumultũ; niſi quidã falſo & indigno nobilitatis nomine ſuperbi, quos nominare non eſt neceſſe, accurrentes è montibus & cohibuiſſent iuſtum impetũ inſequentium, & cruentam prædonum cateruam ſuis mœnibus excepiſſent. Lucam adhuc gladium in manibus habentem, procul inde viſum inter rupes ac nemora; nil de eo deinceps aliud auditum. O frater, quid mihi tunc animi fuiſſe, arbitràris? duobus vnà mortiferis ictibus in corde transfigor: hîc ſcilicet deſperato, & irreparabili dolore; inde ſollicito, ancipitíque metu. Auertat Deus omen malum: quodãmodo æquanimius audiuiſſem ambos extinctos. Scirem nempe quid agerem, clauderem fores, conſolatores excluderem, ſolus eſſem, & dolori meo totus incumberem, ita vel exonerarem mœrore animum, vel opprimerem, vel lenirem fletu deſiderium, vel implerem, & amicos duris vulneribus ablatos lachrymando conquererer. Nunc verò non vna, ſed tribus ſimul acerrimis paſſionibus indeſinenter afficior, dolore, metu, ſpe. Et miſerabilem in modum, fluctuantibus atque inter ſeſe certãtibus curis laceror, atque diſcerpor, quæ mihi vita nihil morte ſecurior eſt, & finẽ eius ſupplicibus atque aſſiduis votis expecto. Aliquanto enim lõgior eſt, quàm vellẽ adhuc quidem iuuenes videbamur; ecce biennio pluſquàm oportuit, viximus. Miſi nuncios ac literas, per diuerſa terrarum, inprimis Placentiam, Florentiam ac Romam. Ex his enim præcipuè ciuitatibꝰ de eo, qui ſuperſtes dicitur,

aliquid expectabam. Ita iam intentus atque inhians, & omne iter circunſpiciens, & ad omnem ſtrepitum contremiſcens, quintumdecimum diem ago, quod tempus, ſi cum multorum annorum calamitatibus trutinetur, facile præponderet. Fuit mihi impetus interdum ire, nec ſubſiſtere, donec præſens Lucæ noſtri ſtatum, quicunque eſſet, agnoſcerem, & Maynardi (ô ineuitabilis ſors hominũ) alpinum & rude cernerem ſepulchrum. Fuit enim, vt fama eſt, ingenti non modò circumſtãtium caſtrorum, ſed ciuitatis etiam concurſu, ſummáque omnium miſericordia tumulatus, indignantibus & exclamantibus multa ruricolis, grauitérque ferentibus, non modò defuncti caſum, ſed propriam quoque fortunam, quod animo præſagirent id, quod illico conſecutum eſt, interrupto ſcilicet itinere pro hoſpitibus ac lucris, damnoſa ſibi bella ſuccedere. Iſſem profectò iampridem in eaſdem fortè manus ſimul fato impellente venturus, niſi me & anni tempus aduerſum, & valetudo corporis imbecillior tenuiſſet, & tamen, an ſibi animo contrarium ſuggerenti potius obtemperem, hactenus frater incertus ſum. Tranſibat hâc, ſextus hodie, vt reor, aut ſeptimus dies eſt, nobilis quidam vir Florentinus ciuis, è curia veniens, cui cum fortè in via publica equos ſuos currẽnti occurriſſet vnus ex pueris meis ſecretorum mihi conſcius dolorum, & ex ſermone hominis, vt fit, etiam patriam cognouiſſet, vltrò verbis eũ aggreſſus inquirere cœpit: An de hoc amicorũ noſtrorũ caſu noſcat aliquid? Et cùm noſſe omnia videretur, hortatus eſt, vt mecum loqui, & infeſtum dubietatis meæ nodum vellet abſoluere. At ille, audito nomine meo, alioquin licet mihi incognitus, benignè admodum multis comitantibus ad me venit, quem de omnibus diligentiſſimè percunctatus, in ſumma didici Lucam noſtrum viuere, ſic & apud nos literas Florẽtia tranſmiſſas, ſic publicam famam loqui. Ita ego, quod mirari & indignari ſoleo, in media poſitus Italia, rumores Italicos ignoro, donec ex Gallia nuncientur. Illius ergo digreſſu, ſic remanſi, quaſi inter denſas animi mei nubes quidam inſperati gaudij radius penetraſſet. Heri autem, cùm iam aduesperaſceret, ſacerdos quidam ſenex, familiaris meus,

ad me lachrymabundus acceſſit. narrans nuncium quendam de Tuſcia venientem dicere Maynardum non ſolum, ſed cum aliis periiſſe, quod audienti mihi de pectore ſtatim, alterius iniecta ſagitta, ſerenitas omnis ablata eſt. Sed vix dum ſacerdos verba compleuerat, & ecce mercator quidam Mediolanenſis, notus meus, locum, in quo mœſtus eram, ingreditur, ſalute data & reddita. Cum (inquit) hac tranſitum facerem, audiens quod hic eſſes, licere mihi non credidi, ſine conſpectu & colloquio tuo progredi. Vrbanè, inquam, ſed vnde nunc te reuehis? Quartus (inquit) dies eſt, ex quo Florentia diſceſſi. Et Deus bone, inquam, quæſo quibus itineribus trãſiuiſti? Rectum (inquit) iter ſequi non potui. Audiſti enim, vt arbitror, illius boni viri mortem, pro cuius vltione populus Florentinus ad arma conſurgens, multa iam in illis montibus caſtra combuſſit. Itaque deuio quodam, & ſylueſtri calle profectus ſum. Dic age, inquam, viri an virorum mortem memoras. Hic enim (& ſacerdotem illum digito ſignaui) plures narrat occiſos. Minimè verò (inquit) vnus profectò ſolus occubuit, reliqui euaſerunt. Et cùm intentum me atque anxium videret adiecit. De hac re, præter voces populi, nihil habeo. Illic enim in omnium ciuium conuentu, non niſi de vnius nece audiuntur indignationes hominum & querelæ. Credibile eſt autem, quod ſi plures eſſent, de pluribus loquerentur. Placuit coniectura, ſed quia nihil certi afferebat, ſerenare animum, frontémque non potuit, & qualem inuenerat dimiſit. Hæc ſingula frater, tam ſcrupuloſè exequor, vt particulariter intelligas, quod in ſumma ſcrire te non dubito, peſſimè mihi eſſe, alternantibus his curarum fluctibus, & fragilem ſpei cymbam hac illac æſtu reciprocantem iactãtibus. Accedit ad ærumnarum cumulum, quòd dum numerare dies incipio, quod curioſe faciunt amantes, miror & ſtupeo, quid eſt quod ad literas meas Toruiſij, inde Pataujj, mox Veronæ datas, tanto lapſu temporis, nil omnino reſcripſeris, præſertim cũ per fidos nuncios miſſæ, & de rebus non paruis ſcriptæ eſſent. Neſcio quid nunc mihi nouæ ſuſpicionis oboritur. Audio enim peſtẽ illam anni alterius, quæ abſceſſiſſe videbatur

ex integro, rurſus inuaſiſſe Modani ripas, à quibus vtinam abeſſes. Sed quid ago infœlix? An non ſatis mihi vera, & præſentia mala ſufficiant, niſi & ficto, & futuro inſuper miſer fiam? Vertat hæc Deus in melius. vt qui falſa ſpe totiens deceptus ſum, ſemel ſaltem decipiar falſo metu. Quod ſi acciderit, vt te cum pauculis qui ſuperſunt, adhuc ſemel aſpiciam, antequam moriar, vixiſſe me ſatis arbitrabor. Cæterùm epiſtola texi cœperat, in libelli modum euaſit, cuius me illud præcipue delectat in malis meis, quod ſcribentis animo nubilo & inquieto, non ſolùm ſtylus ipſe, ſed forma etiam literarum & papyrus, & atramenta conueniunt, quæ niſi proiecero, & vim dolori fecero, nullus erit modus. Alia enim ex aliis erumpunt. Sed forte nec adhuc nobis ſol dierum omniũ occubuit, & aliquid in craſtinum reſeruandum eſt. Literæ exemplum, quam Florentinis miſi ſuper hac tanta eorum ignominia, quia te iuuet lecturum auguror, præſentibus innexui. Vale frater, & temetipſum rebus lectioribus præſeruare ſtudeas, vt nos, ſi tamen ex alto permiſſum eſt, in terris iterum videamus. Parmæ Iunij xx. Recommendo me domino meo, domino Theanẽ participi dolorum meorum Item domino Archidiacono. Leodenſi ſimiliter domino meo, domino Cauillenſi, & domino Seneſcallo, ſi propè ſunt. Dominum Guidonem Septem, & Romanellum, & Leonem ſaluto. Hei mihi, Maynardum amplius more ſolito non ſaluto, ſed ſaluto eum ſicut poſſum, & pro eo tantus peccator, indeſinenter oro, quatenus cuius corpus mei videndi deſiderio in perniciem & in mortem incidit, anima ſaltem euadat de manibus impiorum, liberante & ſaluante liberatore, & ſaluatore noſtro DOMINO IESV CHRISTO: qui propter peccata mea multa & grauia, me nunc in amici corpore vulnerari tam grauiter paſſus eſt. Benedictum ſit tamen in ſæcula nomen ejus. Vale iterum & ſemper mei memor, & reſcribe, quæſo, ſi viuis, & ſi vales. Hæc frater, vt facile perpendi poteſt, ſcripſi inter moleſtias & tumultus animi varios, & cum multa feſtinantia, licet nuncius aliquis nõ adeſſet, ſed aderit fortè, dum nõ ſperabitur, vel me abſẽte, qui ꝑferat. Ego enim quotidie per rura noſtra diſcur-

diſcurro non tam rei familiaris cura, quæ mihi nulla eſt, quàm amore ſolitudinis, vt ſi quomodo fieri poſſit, meipſum obliuiſcar, & languores meos. Vale.

FRAN. PETRARCHA LOBARDO DE SCIRICO, S. Epiſt. VIII.

Vitam quam degimus deſcribit.

QVid mihi de hac vita quam degimus videatur, interrogas: Neque immeritò. Multæ enim & variæ de hac ipſa opiniones hominum ſunt: meam breuibus accipe. Videtur mihi vita hæc dura quædam arca laborum, paleſtra diſcriminum, ſcena fallaciarum, labyrinthus errorum, circulatorum ludus, deſertum, horribile, limoſa palus, ſenticuloſa regio, vallis hiſpida, mons præruptus, caligantes ſpeluncæ, habitatio ferarum, terra infœlix, campus lapidoſus, vepricoſum nemus, pratum herbidum plenúmque ſerpentibus, florens hortus ac ſterilis, fons curarum, fluuius lachrymarum, mare miſeriarum, quies anxia, labor inefficax, conatus irritus, grata phreneſis, pondus infauſtum, dulce virus, degener metus, inconſulta ſecuritas, vana ſpes, ficta, fabuloſa, falſa lætitia, verus dolor, riſus inconditus, fletus inutilis, inane ſuſpirium, confuſus ordo, tumultuoſa confuſio, trepidatio turbulenta, ſollicitudo perpetua, inſonoris inertia, inops copia, diues inopia, imbecilla potentia, tremulæ vires, ægra ſanitas, iugis morbus, gemina ægritudo, pulchra deformitas, honor inglorius, infames tituli, ridiculus ambitus, ima elatio, excellentia fictilis, humilis altitudo, fuſca claritas, ignota nobilitas, pertuſus ſacculus, vas rimoſum, ſpecus inexplebile, cupiditas infinita, damnoſum deſiderium, luxus hydropicus, ſitis inſatiabilis, aridum faſtidium, famelica nauſea, ventoſa proſperitas, querula ſemper aduerſitas, viror tranſitorius, flos caducus, amœnitas labilis, fugax forma, mœſtum gaudium, amara dulcedo, voluntas aculeoſa, ſtulta ſapientia, cæca prudentia, tetra domus, breue diuerſorium, fœdus carcer, ſine gubernaculo nauigatio, ſine baculo ſenectus, ſine freno iuuẽtus, ſine duce cæcitas, iter

lubricum,tecta fouea, latens præcipitium,ſilens lima,tenax viſcus,operti laquei, abdita retia, ineſcati hami,ſentes aſperi,lappæ hærentes, tribuli acuti,ſcopuli rigentes, venti rapidi,fluctus impetuoſi, atri turbines, horriſonæ tempeſtates, procelloſum pelagus, vadoſa littora,anceps portus,exarmata nauis,immane naufragium,officina ſcelerum,ſentina libidinum, caminus irarum,puteus odiorum,catena conſuetudinum,ſirenus cantus, circea pocula,mundi vincula,rerum vnci, cōſcientiæ morſus,pœnitentiæ ſtimuli,peccatorum incendia, putre ædificiū,fundamentum fragile,muri hiantes, tecta labentia,prolixa breuitas,latæ anguſtię,calles inexplicabiles.paſſus impliciti, circulorum motus, ſtatio inſtabilis, rota volubilis, manens curſus,ſcabra leuitas,ſcrupuloſa ſuauitas,blanda crudelitas,doloſæ blanditiæ, fallax amicitia,concors diſcordia,fidifragæ inducię,bellum inexorabile,pax infida, ſimulata virtus,excuſata nequitia,laudata fraus,honoratum dedecus, irriſa ſimplicitas & contempta fides,nugæ ſeriæ,ingenioſa demētia,loquax torpor, velata ignorantia,opinio ſcientiæ tumida, ſcientia verò nulla, querelarum ſuſpiria,contentionum ſtrepitus,vulgi fragor,obliuioſa peregrinatio, patriæ odium,amor exilij,lemurum ciuitas atque laruarum, dæmonū regnum,luciferi principatus (ſic enim Principem mundi huius Veritas vocat) vita dæmonum mendax & exanimis ſpirās mors,ſegnis incurioſitas ſuiipſius,inutilium cura,apparendi ſtudium, ſuperuacui appetitus, operoſus vermiū apparatus,viuentium infernus, & viuorum corporum diuites exequiæ, longū funus,pōpoſa vanitas,laborioſa militia,periculoſa tētatio,ſuperba,miſeria,miſerāda fœlicitas.En amice,qualis mihi hæc videtur, quæ tam multis exoptatiſſima, ac gratiſſima vita eſt: nec dum tamen conceptum omnem meæ mētis expreſſi:Peior enim eſt,multò miſerior,quàm à me,ſeu quocunque hominum dici poſſit.Sed quo ex ingenio, ex his paucis totum, reor, animum loquentis introſpicis.Vnū tot in malis habe bonum, quod ad bonam & æternam vitam, niſi dexter trames deſeratur,via eſt. Vale.Inter colles Euganeos III.Calend.Decemb.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REB. FAMILIARIBVS,

LIBER IX.

Ad Caroli quarti literas dilationis excuſatorias reſponſio, & excuſationum infirmatio.

CÆSAREOS apices triennio ferè, poſtquam à te diſceſſerant, ad me perueniſſe miraberis: ſic eſt tamen. Non iam ſoli tuíſque relegionibus, ſed nunciis quoq; & epiſtolis tuis, Cęſar, impermeabiles alpes ſunt: ego quidem, vt vehemẽter id doleo, ſic, fateor gaudeo & mihi clam gratulor, id tacito me non fieri. Clamaui equidem, ſed fruſtra, nec duabus epiſtolis auditus ſum, quarum etſi ſtilus auribus forte tuis incomptior, profectò & ſententia verax & pura ſcribentis fides eſt, quod Romanus orbis totus atteſtabitur: agendæ rei oportuniſſimum tempus erat. Clamo nũc etiam, quod tibi fruſtrá-ne an efficaciter faciam, tu videris: mihi fruſtrà non erit, quicquid fideliter egero. Etſi aliis namque non proderit, mihi certè profuerit ſatisfeciſſe officio, impleſſe quod debeo. Equidem ego ingens & quo nullum inter homines maius poſſum, affectus mei præmium tuli teſtimonium maieſtatis tuæ, quæ fidem meam laudibus multis accumulat: conſilium verò non amplectitur. Malo mihi fidem ſine prudentia conſ-

quàm ſine fide prudentiam. Dum tibi mea fides ac deuotio probetur, non magnopere ſolertiæ titulum aucupabor, conſiliúmq; meum æquo animo feram vel reſpui vel differri: quin etiam gaudebo & haud meritò gloriabor, te nō modò me, ſed omnes mortales vt Imperij dignitate ſic conſilij viuacitate præcellere. Suaſi quidem, & perſuaſiſſe crediderам celeritatem tuis conatibus opportunam. Ita enim mihi, tibi verò aliter videtur: tu frenū terris, tu clauum pelago regis: tuo ſtabitur iudicio, ego fideliter locutus dicar. Satis eſt mihi prudentia inter profeſſores prudentiæ requiratur. Si tamen interpretari dictum meum non prohibeor, Ita ego tibi celeritatem ſuaſi, vt ſegnitiem excuterem, non vt in aliud extremorū te impellerem: ſciebam enim quòd precipitatio cùm in rebus omnibus turpis ſit, tum in ſummi Imperij adminiſtratione turpiſſima eſt. Suaſi ergo celeritatem non præcipitem, ſed maturam. *Maturate fugam* inquit Maro. Quē locum Macrobius exponens: & contraria, inquit, videtur fuga maturitati. Et poſt pauca: Maturate, inquit, quod neque citius neque ſerius, ſed medium quiddam & temperatum eſt. Quam ſententiam Cæſar Auguſtus ſequens monebat, vt ad rem gerendam ſimul adhiberetur & induſtriæ celeritas, & tarditas diligentiæ: ex quibus duobus contrariis fit maturitas. Multa ibi ſimilia. Sed redeo ad rem. Si ergo tibi, Cæſar, hoc conſilium non placet, placeat fides vt facit. Me autem quid dicturum putas? Nempe mihi conſilium aliud nullum eſt: ſed optabo, vt quicquid elegeris ſecundet omnipotens Deus, & moram tuam mundo vtilem, tibi glorioſam velit, vt ait Pſalmiſta, tribuat tibi ſecundum cor tuum & omne conſilium tuum confirmet. Verùm quia nondum functus officio ſum, niſi omne, quod mens parturit & lingua pepererit, ſic iam, Cæſar, epiſtolæ tuæ reſpondebo, vt intelligas me de ſentētia non tam rationibus literarum tuarum, quàm tui nominis maieſtate depoſitum. Quis enim ſani capitis contra Cæſarem ſentire audeat, & præſertim in rebus Imperij? Si de poëtica, aut ſi omnino de literis ſermo eſſet, vterer fortè libertate Lucij poëtæ, quem Iulio Cæſari poetarum conſilium venienti non aſſurgere ſolitum acce-

accepimus, non contemptu principis, ſed profeſſionis propriæ fiducia: Nunc cum de Imperio agitur quis tibi non aſſurgat?atquis non cedat niſi amens oblitúſq; rerum omnium. Loquor itaque non vt te refellam, ſed vt exerceam, non vt aduerſer, ſed vt me tibi penitus aperiam nudémque quicquid animus latebris ſuis tegit. Primum quidem tarditati meæ clipeum pretendis mutationem temporum, quam multiplicibus verbis exaggeras vt aliquanto magis dictantis ingenium, quàm Imperatoris animum mirari cogar ac laudare. Quid enim, quæſo, eſt, quod aliquando non fuerit, imò verò quid par maiorum noſtrorum laboribus periculiſque perpetimur, dum Brennus Italiam dum Pirrhus, dũ Hãnibal vaſtabat?quænam comparatio rerum eſt?vt verò nobis omne mortiferum vulnus ſit, non rerum natura, ſed mollities noſtra facit, Quod ridebant proaui, nos lugemus, & ad omnem difficultatis occurſum cohorreſcimus ac torpemus: cum nulla interim in conquirendis excuſationibus nulla ætas & nulla gens promptior. Olim, inquis, Romana Reſpublica diues fuit. Quis, oro te, diuitem illam fecit, niſi ciuium ſuorum virtus ac modeſtiæ ſtudium & iuſtitiæ cultus, & rei bellicæ diſciplina? Quid autem maius cenſes inter tot gentes indomitas, inter tot populos prohibentes enexiſſe in ſiluis dumoſis, & in collibus imperuiis inauditũ illis tẽporibus, & inuiſum nomen an adhuc ſtãtibus fundamentis & reuerentia nominis toto orbe diffuſa ſenectute collapſum reſtituere? Hic mihi mutationem ſi quis obiiciat, non audiam, vel ſi audiam, ridebo. Crede enim mihi, Cæſar mundus idem eſt qui fuit, idem ſol, eadem elementa: virtus ſola decreuit ciuitatum nempe manúque congeſtarum molium aliæ creuerunt, decreuere aliæ, quædam funditus corruerunt, noſtris quędam ſurrexere temporibus. Vetus eſt viciſſitudo rerum humanarum, quid hanc elicis? Iterum quæſo, crede mihi, Si Roma illa vnde titulum trahis & ſi Cæſar ille, cuius nomen atque vt ſperare ſolebamus, animum habes, hodie viuerent, multò citius quàm tunc ad arcem rerum atque Imperij faſtigium peruenì-

rent. Tunc enim repugnantiæ multum fuit graue noſtris periculum, ingens labor: nunc plana & facilis via eſt: ſed viator deeſt, luxus & mercia latè regnant. Ignauia orbem terrarum poſſidet armato Cæſari mox ceſſura, imò vel pro te partes actura nouem. Etenim tuum nomen paucis bonis & amatoribus virtutis atque imperij adiutum aduerſus mercem luxum inermémque ſuperbiam facilè bellum omne conficeret. Vis non modo probem, ſed oſtendam tibi iſta eſſe vt dico, ecce, Nudiuſtertius caput extulit quidã è plebe humili non Romanus Rex, nõ conſul, non patricius. & vix bene cognitus Romanus ciuis, nullis titulis ſuorum nullis maiorum imaginibus, denique nullis id tempus virtutibus ſuis clarus, qui vindicẽ ſe Romanæ libertatis aſſereret. Obſcuri hominis clara profeſsio. Illico, vt ſcis, Tuſcia cupidè manus dedit, imperia excepit. Iã ſenſim omnis Italia ſequebatur, iam Europa, iã totus orbis in motu erat. Quid multis eſt opus? non legimus iſta ſed vidimus. Iam rediiſſe iuſtitia & pax & harum comites alma fides, tranquilla ſecuritas, ad poſtremùm aurei ſeculi veſtigia videbantur. Ille tamen in ipſo rerum flore paruit alteri: nolo ſibi culpam dare, nec alteri: nõ condẽno hominem, immo abſoluo, non ſum iudex: quid opiner ſcio. Et ſumpſerat ille titulũ tribuñi, quod inter Romuleas dignitates humillimum nomen fuit. Si tantum ergo tribunicium potuit, quid Cæſareum nomen poſſet? At ſi differs, ſi heres, & quam tibi ſub oculis poſui fugam temporis non attendis, actum eſt, ruit Imperium, perit libertas. Noli, oro te, Cæſar hoc cum ſtomacho legere quæ forſan guſtui minus dulcia ſunt quàm velles. Neſcis quia bilem concretam remedia niſi amara non penetrant. Ego tibi verum dicere non metuo, quoniam amare te verum noui, odiſſe blandicias prudenter, optime, magnifice: aconita regum ſunt, irriſio potentum, mors principum, arma fallentium. Sed enim neſcimus quanta belua ſit Imperium. Hic enim alter excuſationum tuarum color fuit. Quod dictum miror cur Auguſto tribueris, cùm Tiberij ſit, niſi fortè vel rerum cura præſentium memoriam vetuſtatis obnubilat, vel communicato vocabulo quemlibet Imperatorem vt

rem vt Cæſarem, ſic Auguſtum vocas. Feciſti forſan id ſciens vt ab inſigni auctore dicto, quo vti decreueras, auctoritas quereretur, nō ignarus inter Auguſtum & Tiberium quid interſit. Ille principium ſapientiſſimus atque optimus fuit, hic obſcœnus ac ferox, & vt de ſe propriè dixit, quietum lutum à ſanguine maceratum. Hoc tamen idem dicto quo tempore ſit vſus noſti, vel ſi quid obliuionis inter tot maiores curas obreperit, apud Tranquillum leges. Eo quidem tempore hoc dixit, quo exempto iam rebus humanis Auguſto ſucceſſor longè inpar impudentiſſimè arreptum rebus ipſis imperium, verbis tamen ambiguis fallacique & varia diſſimulatione renuebat, falſum modeſtiæ nomen quærens vſque adeo vt tergiuerſanti quidam in faciem elegantiſſimè cauillatus illuderet cæteros homines, quod promittant ſerò implere: illum verò quod impleat, ſerius polliceri. Sed eſto, ſit dictum boni principis, ſic non ficto animo prolatum, ipſe ſit autor Auguſtus, quid ad rem? Neſcitis, inquit, quanta belua ſit imperium. Imò ſcimus eximiè belua potētiſſima eſt quia frenum docte manus excipiat belua ingens, eò tractabilis quid ni tractetur indomita. Aude, age, frenum manu arripe, ſolúmque tibi debitum conſcende, ſi metuis ſeſſorem inueniet. Iulius Cæſar, cuius, vt modò dicebam hæreditarium nomen habes, equum apud ſe ortum & alterius, impartientem aſcendit, & in deliciis habuit: tu ſolium non alterius ſeſſoris impartiēs ſed à tot retrò principibus inſeſſū & tuæ ſeſſionis auidiſſimū ſolus fugis? Verùm enim verò cuncta prius tentanda, quàm ferrum. Hæc inter excuſationes tuas vltima eſt, vbi neſcio an illud glorioſi militis apud Terentium eſſes oblitus: omnia prius experiri conſilio, quam armis ſapientem decet. Nihil enim aliud ad patrocinium ſententiæ huius affers, niſi quod hoc & medicos docuiſſe ais, & Cæſares didiciſſe: bene quidem multum diſparia coequaſti. Nam & Cæſares ægro orbi mederi ſolitos accepimus, nunc & ipſi cum reliquis ægrotant & mundus æger medico caret, & mors vniuerſalis in foribus eſt. Dic autem mihi Cæſar, quid ex omnibus intentatum eſt: verba, preces, nunc blanditiæ apparatus. Quid reſtat niſi

vt hoſtibus imperij ſupplex ad genua prouoluaris? Si id auditu fœdum & indignum eſt, ferrum ſuper eſt vltima veternoſorum vlcerum medicina. Nam quid amplius expectas? Padus vt ad fontem Redeat? Ibit ille quà ſolitus eſt & cum amne fluent anni, quodque non nunc nouiter ex me audis, iuuentam ſenectus excipiet ſenectutem mors. Nihil prorſus hinc auferes, niſi quod bene ſeu quod malè geſſeris: nihil hîc dimittes tuum præter nominis memoriam & exangue corpuſculum. Illud quoque non iam tuum, ſed terræ, parentis ac vermium non magis Cęſaribus quam plebeis parcentium, imò quidem auidius corpora nobiliora rodentium. Quid de aliis fiet quæ videtur tua? Certè opes & imperiũ linquas alteri neceſſe eſt, & ignoras cui. Hæc humana conditio eſt cui nec Cæſar nec pontifex Romanus, denique nec regum nec omnino hominum vllus eximitur. Nunc igitur nunc cura quod ſemper non poteris, qualia ſcilicet eſſe velis, quæ propria & irreuocabiliter tua ſũt animam & famam. Inter temeritatem & inertiam neſcio quid eligam: ſæpe temeritas fœlicior fuit: non delector extremis, medium quęro. Sed heu vereor (quod pace ſit dictũ) tua omniumque, qui Imperio vlli præſunt quique gerẽdarum rerum officia ſuſceperunt, ne penitus verum ſit, quod in ore ſemper habeo: ſingula vitia ſingulas excuſationes habere, inertiam ſolam omnes. Si diu deliberaſſet Africanus, Italia deſerebatur à ſuis & Afrorum erat. Si diu deliberaſſet Naſica, libertas Romana Gracchi conatibus & audaciæ ſuccumbebat. Si Claudius Nero (non dicã ſuperuacua multa & longa, ſed vnum quod neceſſariũ videbatur & breue erat) ſenatus conſultum expectaſſet coniunctus fratri. Haſdrubal Romanum proculcabat nomen. Quid inter minores hæreo? ipſe, quem ſæpe nomino Iulius Cæſar, ſi procraſtinator fuiſſet, nunquam in tam paruo tempore hanc tantam, quæ vix omnium ſtudio ſuſtinetur, fundaſſet erexiſſetque rerum molem, cui Imperij nomen eſt. Tu ſi cuncta deliberas & ſingulis immoraris, prædicam tibi, & ſi forte non animo tuo gratum, at certe fidei meæ debitum, falſus vtinam ſim aruſpex, nullus erit rerum finis, alij ex aliis erumpent laquei; nun-

nunquam te Italia nunquam tu Italiam videbis, extra quam vbi Imperij caput quæras neſcio. Proinde quod ſcribis, te nō ambitione tractum ad imperium aſpiraſſe, ſed difficultatis haud neſcium diuinæ iuſſioni paruiſſe, credo. Nam & prudentiam & modeſtiam tuam noui. Sed vide ne hoc tibi primum calcar & maximum eſſe debuerit, quo diuini certus auxilij properares. Tu quidem patrij regni finibus contentus Imperatorij oneris & honoris ſarcinam vltrò aliis linquebas. Hanc infallibilis ille rerum ſator, rector & cognitor multis cupientibus ereptam humeris tuis impoſuit, paruiſti. Nō acceptare Imperium forte magnum fuerit: de hoc tamen docti viderint. Certè ſine ſcelere poterat non recipi; receptum negligi ſine ſcelere non poteſt. Deus enim tibi (ſicut ipſe non diſſimulas) Deus, inquam nō tuus labor aut ambitio Imperij auctor eſt. Times illo duce proficiſci, quo iubente & Abraham vnicum filium mactare & Moyſes paſtor incomitatus faciem ſuperbi & obſtinati Regis adire nō timuit. Scio multa te vell cant, quibus cōpoſitis alia atque alia emergerent. Credíſ-ne tu, Cæſar in imperio ſine curis vitam agere, quam paſtor in tugurio non agit? Nam illa qualia ſunt, quibus inniteris? nonne quot publicæ mūdi clades, tot priuatim famæ tuæ vulnera, quotque hinc excuſationes efficere vbi vis, tot in te conficis argumenta? Cuius enim pudorem, niſi regis pregrauant Regni mala? Diruta eſt, inquis, Imperij libertas. Tu pater Imperij, dirutam reſtaurabis. Sumpta Latinis ſeruitus, tu illam tuorum ceruicibus excuties. Ad auaritiæ lupanar proſtituta iuſtitia, tu illam ad ſua ſacra penetralia reuocabis: paxè mentibus lapſa mortalium, tu illam in ſua ſede reſtitues. Ad hoc enim natus, huic officio deſtinatus es, vt Reipub. deformitates aboleas & priſtinam faciem mundo reddas. Tunc verus mihi Cæſar verúſque videberis imperatór, cum officium tuum impleueris, ſine quo nedum princeps ſed ne priuatus quiſpiam iure laudabitur. Addis autem (ſtupeo auditu) neſciam tunc ſeceſſionis Italiam. Quando, obſecro, id fuit? Ego enim in annalibus vix aut vllum tale tempus inuenerim, aut inueniri poſſe crediderim. Sileo illa vetuſtiora ipſius vrbis origi-

ne &primos muros fraterna cæde madẽtes & impio ſcelere quæſita diademata: Quotiens parta iam libertate plebs indignans ſeceſſit à patribus? teſtes ſunt mons ſacer, ianiculum, auentinus. Pyrrhus in Italiam traiecit opem nempe laturus rebellantibus Tarentinis. Eodem tempore & Brutij defecerant & Lucani aliæque gentes Italicæ, quas omnes bello contundi & nolentes in fidem redigi oportuit. Secutus eſt Annibal, de fecit Capua magnis Romanorum obſtricta beneficiis & vt propriè dicam, populi Romani liberta, ſed infidelis & ingrata. Imò verò quis ea tempeſtate non defecit? Relege hiſtorias. Decem octo coloniæ per omnem Italiam in fide manſerunt, quarum ſubſidio, vt Liuij ſummi hiſtorici verbis vtar, tũc Imperiũ populi Romani ſtetit, iiſque gratiæ in ſenatu & apud populum actæ. Quid totiens Hernicos rebellantes, quid perpetuos hoſtes Volſcos Æduoſq; commemorem? Quot cum Latinis bella prope ciuilia (vnum enim corpus Imperij videbatur) Quot vrbes euerſæ atque inprimis ipſa Romani imperij parens Alba? quod vt fieret quid niſi defectionum metus ac memoria hortabatur? Quotiens cum Sabinis ancipiti acie decertatum, cum Vmbris cum Samnitibus cum Etruſcis cum Liguribus ac Boiis & Gallis Inſubribus, vbi Mediolanum Ticinumque vrbes ſunt? Sed quid longius feror? Tibur ac Tuſculum & Præneſte triaque ſuburbia vrbis Romæ bellorum cauſas ac materiam præbuere, cùm non ſuis tãtùm viribus inſultarent, ſed externis hoſtibus auxilium ac receptacula præbuiſſent. Ad hæc Veij vix decẽnio diruti, exuſtæ Sidenæ ſanctitatis admiratione, Phalerij ſubacti, vi capta Neapolis captumque Brunduſium & Conoli & Fregellæ & Sora & Algidum & Corniculũ ac Satricum & Bonillæ & Venilæ & Feſulæ, vnde patriæ meæ fundamẽta fluxerũt. Piget, fateor, maximis parua cõnectere. Sed vt iã præualidæ robuſtæque ciuitati nihil arduum ſit tenere ac vix dum pubeſcẽti Reipub. nullus aculeus paruus erat. Adde Siracuſanam obſidionem longam atque difficilem clariſſimæque vrbis interitum, qui Duces quoque hoſtium ad commiſerationem lachrymaſque compelleret: Adde Firmium atque Eſtulum & Picenum omne per domi-

domitum, Veſcinoſque & Marſos & Pelignos, interque tot externos tumultus inteſtinas domi ſeditiones, & ſenatus inſolentiam, & tribuniciam rabiem, & turbulentiſſimos Agrariæ legis motus vt reliquos ſileam, quos enumerare non ſufficio. Adde poſtquam res ad vnius imperium rediit, coniurationes innumeras & totiens, licet fruſtra, petitũ inſidiis Auguſtum caput, vt omittam qui veneno vel gladio periere: Adde famẽ Peruſinam, & obſidionem Mutinenſem & defectionem coloniæ Cremonenſium, quæ vna fuerat inter paucas fideliſſima, quarum paulò antè memineram. Longum nimiò hiſtoriæ iter arripui, ſed ſubſiſtam. Omnis enim ætas ſeceſſionibus Italicis ac defectionibus plena eſt, vt forti animo & veterum memori nihil poſſit inſoliti terroris occurrere, vt que nimis propriè dictum & ex ipſo naturæ gremio ſumtus videatur, quod Virgilius ait:

Grauidam imperiis belliſque frementem, Italiam.

Talis enim ab initio fuit, talis eſt hodie; talis ad extremũ erit. Illa verò quam valida paupertas remoratur. Quid habet paupertas commune cum Cæſare? aut quo modo pauper eſt, qui alios ditat? animus pauperem facit, & diuitem: pauper ſum, & Iulius ante Imperium pauper fuit, poſt imperium non diues: nemo enim liberalius victoria vſus eſt, vt ait Annæus Seneca nihil ſibi retinuit præter diſpenſandi poteſtatẽ. Poſtremò, pauper ſum, multos in bellũ impulit paupertas, multis animos dedit, præſertim ſi aduerſarius diues ſit. Diuitias nempe viris fortibus bellum facit. At monet paucitas meorũ comites, bellum parat, terret fama vulgaris. Quarundam minimarum rerum aliquando magnum eſt nomen & ſæpe fama terribilior quàm conſpectus. Opinio rem non mutat, quod tui nequeunt oculi, tuorum vident, non quia vegetiores, ſed quia propinquiores. Multa de longinquo cernentibus metuenda, propinquantibus apparuere ridicula. Ecce quam tibi multa, Cæſar, pro tribus epiſtolis ſcripſi, ſi forſitam ter vocatus exaudias, & vt quem non petes aliter, in his literis animum meum cernas. Mallem poſſe tibi armatis legionibus obuiam ire imperata facturus quod vnum datur animo atque exhortationibus occurro ne-

ſæpe lugubre, prorſus ac ſanguineum rutilantes. Donant monilia & baltheos fuliginoſorum decus artificum. Donant ſquallentium opus architectorum, arces & mœnia. Tu verò vir optimè, nihil horum, quæ & opulentiam largientis, oſtenderent, & accipientis auaritiam irritarent. Quid igitur? Rarum munus & iucundum, méque vtinam, te profectò digniſſimum, vt dixi. Quid enim vir ingenioſiſſimus atque eloquentiſſimus, niſi ipſum ingenij & eloquentiæ fontem daret? Donaſti Homerum, quem bene diuinæ omnis inuentionis fontem, & originem vocat Ambroſius, Macrobius, & ſi omnes tacerent res ipſa teſtatur, ſed fatentur omnes. Ego autem ex omnibus ſciens, vnum tibi teſtem protuli, quem ex omnibus Latinis tibi familiariſſimum eſſe perpendi. Illis enim facile credimus quos amamus. Sed redeo ad Homerum. Hunc tu mihi vir amiciſſime donaſti, promiſſi tui ſimul ac deſiderij mei memor quódque nõ modicũ dono adiicit, donaſti eum non in alienum ſermonem violento alueo deriuatum, ſed ex ipſis Græci eloquij ſcatebris purum & incorruptum, & qualis primum diuino illi profluxit ingenio. Summum vtique, & ſi verum rei pretium exquiritur, inextimabile munus habeo, cuíque nil poſſit accedere, ſi cum Homero, tui quoque præſentiam largireris, qua duce peregrinæ linguæ introgreſſus anguſtias, lætus & voti compos, dono tuo fruerer, attonitúſque conſpicerem lucem illam, & ſpecioſa miracula, de quibus in arte poëtica Flaccus ait:

Antiphatem, Scyllámque & cum Cyclope Charybdim.

Sed nunc heu! quid agam? Tu mihi nimium procul abes, fœlix vtriuſque linguæ notitia ſingulari, Barlaã noſtrum mihi mors abſtulit, & vt verũ fatear, illũ ego mihi prius abſtuleram, iacturam meam, dũ honori eius conſulerem non aſpexi. Itaque dum ad Epiſcopium ſcandentem ſubleuo, magiſtrum perdidi, ſub quo militare cœperam, magna cũ ſpe. Longè impar fateor, tui & illius ratio. Tu mihi multa, ego tibi quid conferre poſſim, nõ intelligo: ille autem, cum multa mihi quotidiano magiſterio cœpiſſet impendere, non pauciora quidem, ſæpe etiam lucrum

ingens ex conuictu noſtro ſeſe percipere fatebatur. Vrbanè neſcio an verè, ſed erat ille vir, vt locupletiſſimus Græcæ, ſic Romanæ facundiæ pauperrimus, & qui ingenio agilis, enunciandis tamen affectibus laboraret. Itaque viciſſim, & ego fines ſuos, illo duce trepidè ſubibam, & ille poſt me, ſæpe noſtris in finibus oberrabat, quanquā ſtabiliore veſtigio. Nam & hic quoque ratio diuerſa, illi enim plus multò Latini, quàm mihi Græci erat eloquij, ego tum primum inchoabam, aliquantulum ille proceſſerat, vt qui Italicè natus eſſet in Græcia, & qui licet ætate prouectior, Latinorum conuerſationem, magiſteriúmque ſortitus, ad naturam propriam faciliùs remearet, illum mors, vt paulò ante quæſtus ſum, te mihi, morti non abſimilis rapit abſentia: Etſi enim vbicunque ſis, de tanto gaudeam amico, viua tamen illa tua vox, quæ dicendi ſitim, qua me teneri non diſſimulo, poſſet vel accendere, vel lenire, minimè aures meas ferit, ſine qua Homerus tuus apud me mutus, imò verò ego apud illum ſurdus ſum. Gaudeo tamen vel aſpectu ſolo, & ſæpe illum amplexus ac ſuſpirans dico. O magne vir, quam cupidè te audirem, ſed aurium mearum aliam, mors obſtruxit, aliam longinquitas inuiſa terrarum. Tibi quidem pro eximia liberalitate gratias ago, erat mihi domi, dictu mirū, ab occaſu veniens olim Plato Philoſophorū princeps, vt noſti, (neq; enim vereor ne tu tātus vir, ꝙ ſcholaſtici quidā ſolēt, huic præconio obrepas, cui nō Cicero ipſe, non Seneca, nō Apuleius, non Plotinus, magnꝰ ille Platonicꝰ poſtremò nō Ambroſiꝰ, non Auguſtinus noſter obſtreperet) nunc tandem tuo munere, vir inſignis Philoſophorum principi Poëtarum princeps acceſſit. Quis tantis non gaudeat, & glorietur hoſpitibus? Habeo quidem ex vtroque, quantum Latinitas habet, in ſermone patrio, ſed Græcos proprio in habitu ſpectare, & ſi forte nō proſit, certè iuuat. Neque præterea mihi ſpes eripitur, ætate hac prouectus in literis veſtris, in quibus ætate vltima profeciſſe adeò cernimus Catonem. Tu ſi quid forſan ex me cupis, redde mihi fiduciæ tantæ vicem, & in me iure tuo vtere. Ego enim vt vides, iure meo vtor in te, & quoniam petitionis ſucceſſus, petendi parit audaciam, mitte

ſi va-

ſi vacat Heſiodum, mitte precor Euripidẽ. Vale vir egregie, noménq. meũ quod ſine vllis meritis, neſcio qua indulgentia, vel hominum, vel fortunæ iam ſatis in occidente cognoſcitur, in orientali aula ſi videtur, & inter veſtros heroas notum facito, vt quod Romanus Cæſar amplectitur, Conſtantinopolitanus non faſtidiat Imperator. Mediolani IIII. Idus Ianuarij.

FRAN. PETRARCHA IOANNI DE CERTALDO. Epiſt. III.

Gratiarum actio pro tranſmiſſo Auguſtini libro in Pſalterium Dauidicum.

BEaſti me munere magnifico & inſigni. Iam Dauidicum Pelagus ſecurior nauigabo, vitabo ſcopulos, neque verborum fluctibus, neque fractarum ſententiarum colliſione terrebor. Solebam ipſe meis viribus in altum niti, & nunc altius brachia iactando nunc poſſe fortuito ſubnixus per obſtãtes fluctus feſſum ingenium librare, ita quidem vt ſæpe cum Petro mergi incipiens exclamarem: Domine ſaluum me fac, & ipſe ſecum Chriſto manum ſupplicibus porrigente conſurgerem. Hos inter æſtus puppim tu mihi præualidã & nauclerũ induſtrium deſtinaſti, diuini ingenij Auguſtinum, cuius opus immenſum, quod vulgo tres in partes, apud quoſdam plurifariam diuiſum multis & magnis voluminibus continetur, & totum vno volumine comprehenſum & à te mihi tranſmiſſum lætus ſtupenſque ſuſcepi, & dixi mecum: non eſt inertiæ locus, ſi quid otij ſupererit iſte diſcutiet: magnus adeſt, & magno curandus impendio, dormire totis noctibus non ſinet. Fruſtra palletis aut conniuetis oculi, vigilandum eſt, lucubrandum eſt. Fruſtra quietem meditamini, laborandum eſt. Verum dicam, nemo ex amicis illum ſine admiratione reſpexit, cunctis vna voce teſtantibus, nunquam ſe librum tanti corporis vidiſſe, quod de me ipſe profiteor rerum talium haud vltimus inquiſitor, nec mole literarum quam ſenſuum vbertate maius opus. Monſtrum eſt cogitare, quantus il-

le vir ingenio, quantus ſtudio fuit. Vnde ille feruor ſcribendíque impetus ſancto viro? illa rerum diuinarum notitia terrenis diu primum illecebris capta? illa demum laborum patientia ſeni? illud otium Epiſcopo? illa Romani eloquij facultas Afro homini? (quãuis, vt idẽ etiã quodã loco clarè innuit, ſua ætate Afri quidã latinis literis vterẽtur) de quo perpropriè dictum putes, ꝙ ipſe de M. Varrone dixit Terentianum ſequens: Vir, inquit, doctiſſimus vndicunque Varro, qui tam multa legit, vt aliquid ei ſcribere vacauiſſe miremur: tam multa ſcripſit, quam multa vix quemquam legere poſſe credamus. Sed, vt alia omittam eiuſdem ingenij monumenta, ſeu quæ multa ſunt mihi ſeu quibus adhuc careo, & rurſum ſeu quæ Retractationum ſuarum libris idem ipſe cõmemorat, ſeu quæ ibi vel oblita forte, vel neglecta, vel nondum ſcripta præteriit, ad quæ omnia relegendum vita humana vix ſufficit. Quis enim, ſi nil aliud egiſſet, vnum hoc ſcribere potuiſſe non ſtupeat? Nullum vnum & vnius opus hominis Latinis editum literis huic magnitudine conferendũ ſcio, niſi forte ſit alter eiuſdẽ liber in epiſtolas Pauli, quod, niſi fallit extimatio, fruſtratúrque memoria, prope ob eandem literarum congeriem videtur accedere: vel Titi Liuij Romanarum rerum liber ingens, quem in partes, quas decades vocant, non ipſe, qui ſcripſit, ſed faſtidioſa legentium ſcidit ignauia, huic tali amicitiæ tuæ dono præter eam, quam loquor, magnitudinem & libri decor & vetuſtiores literæ maieſtas, & omnis ſobrius accedit ornatus vt cum oculos ibi figere cœperim, ſiticuloſæ hirudinis in morem nequeam, niſi plenos auellere, ita ſæpe mihi dies impranſus præterlabitur, vox inſomnis. In quo quidem delectationi meæ, quam iam ferè vincam, nec niſi ex literarum lectione percipio, quantum hac tua liberalitate ſit additum, non facile vulgus exiſtimet, cui extra corporeos ſenſus nulla voluptas eſt: tu verò perfacilè, neque mirabere libri huius aduentum me ſitienter atque anxiè expectaſſe. Scis vt cupiditati longa breuitas, feſtinatio tarda eſt. Quia ſi apud Naſonem amantis inſani verbum eſt:

Septima nox agitur, ſpatium mihi longius anno,

Quid

Quid mihi viſum putas, cui inter expectandum, vt ex perſona alterius ait idem,

Luna quater latuit, toto quater orbe recreuit.

Solet honeſta cupientium flamma ſerenior eſſe non ſegnior, Conſulto tamen actum reor non quidem abs te qui in mittendo multam ſollicitudinem habuiſti à fortuna potius, vt ipſa dilatio deſiderio meo calcar munerique tuo gratiam cumularet, pro quo tibi grates meritas agendi, ne fortè putes quòd huius epiſtolæ contextus aut dies vnus modum ſtatuat, non alium ſcito quam legendi viuendíque finem fore. Vale noſtri memor.

FRAN. PETRARCHA IOANNI DE CERTALDO. S.P. Epiſt. IV.

Gratiarum actio pro tranſmiſsis Varronis ac Ciceronis libris.

STilum meum obſequiis tuis vinci video. Multo ego prius gratiarum, quàm tu gratarũ rerum actione defatiger. Recepi, ecce iterum à te librum ex Varronis ac Ciceronis opuſculis eximiis prorſus & raris, quibus nihil animo meo gratius, nihil optatius, nihil demum poterat aduenisſe iucundius. Acceſſit ad libri gratiam, quod manu tua ſcriptus erat. Quæ res ſub oculis meis inter illos duos tantos heroas linguæ Latiæ te medium fecit, Nec verò te magnis nominibus inſeri pudeat,

Nec te pœniteat calamo triuiſſe libellum,

Vt ait ille. Etſi enim tu alios mireris, quos ſtudiorũ mater omnium tulit antiquitas, idque iure tuo facias, cuius ſit proprium, & mirari quæ vulgus deſpicit, & deſpicere quæ miratur: venient tamen qui te forſitan mirentur, nempe quem iam nunc mirari incipit inuidia & claris ſemper ingeniis ingrata præſentia, quam multa quoque ſubripuiſſe veteribus non ignoras, quæ ſenſim poſtea reſtituit hac vna in re iuſtior & incorruptior ſequens ætas. Egiſti autem optime, qui illos iunxeris, quos patria, tempus, ingenium, amor ſtudia, coniunxerunt. Amarunt ſe illi cultu mutuo, multa ſibi inuicem, multa de alterutro ſcripſere, vnus amborum animus præceptórque vnus fuit, in eiſdem ſcholis militarunt, in eadem Repub. verſati ſunt, non eiſdem tamen honorum gradibus: altíque

aſcendit Cicero. Quid multa? bene concorditérque cohabitabant. Et, crede mihi, paucos tales iungere poteras ex omnibus ſeclis ac gentibus licet ille doctior, ille diſertior ſequor famam: deniq; ſi loqui auſim ac quis deorum quíſue hominum non dicam inter tantas me iudicem partes ſtatuit, ſed vltrò iudicare auſim inoffenſis auribus audiat. Quando tamen ita fert animus, loquar, vt tibi vni in ſiniſtram aurem inſuſurrem quicquid id eſt Cùm equidem magni ambo, aut me amor & familiaritas fallunt, aut omni ex parte maior eſt Cicero. O quid dixi quorſúm-ve & præruptum in locum prodij. Sed dixi, ſed prodij, atque vtinam non manus audaciæ, quam iudicij diſcrimen adierim Vale.

FRAN. PET. GERALDO MONACHO CARTVSIANO S. P. Epiſt. V.

Sæpe doctorum hominum libros in correctiores eſſe quam reliquorum.

PRomiſſum Auguſtini Cõfeſſionum librum cum his literis ad te miſi, quem correctiſſimum forſan ſperas, eò quòd meus fuerit: ſic enim tibi perſuaſum ſcio, me plus aliquid eſſe quàm vulgus. Id inaurem tibi perſuaſor optimus amor eloquitur. Noli ſic, frater, optimari: noli, quæſo, te fallere, neque te ab alio falli ſinas. Si tibi hoc amor dicit, mendax eſt: ſi alius, ignarus me eſt: ſi tu ipſe, poſſem tibi credere niſi amares. Quid ego de me mihi credam, qui etſi me Amem, tamen ignorantiam meam odi, interque odium & amorem temperatam ſententiam ferre queo? Quid verò pronunciem expectas? Vnus ex multis adhuc ſum quamuis ſummo ſtudio nitar aſſidue, vt ſim vnus ex paucis. Quid ſi accidat, bene erit feliciterque laborauero: alioquin vulgi aciem niſu ſaltem & voluntate tranſcendero. Et quando, inquis, hoc tibi futurum ſpondes, ſi nondum eſt, cùm, quicquid eſſe debueras iam nunc ſis? Care frater quærendæ ſapientiæ ac virtuti in illa non ætas apta eſt. Quandocunque fuerit, ſorum eſſe nõ poterit modò ſit. Et de me quidem hactenus. Quid

de aliis

de aliis dicam, qui non perſuaſione beniuola, ſed vero incorrupto iudicio docti ſunt? rarum ſemper, noſtra autem ætate rariſſimum genus. Sed ne ab illis quidem ſemper correctos ad vnguem codices expectes: maiora quædam & laudabiliora pertractant. Non calcem temperat architectus ſed iubet vt temperatur; non gladios acuit dux belli; non magiſter nauis malum dedolat, aut remos: non tabulas Apelles, non ebur Polycletus, non Phidias marmora ſecabat. Plebei ſuum opus ingenij eſt præparare, quod nobile conſummet ingenium. Sic apud nos alij membranas radunt alij libros ſcribunt alij corrigunt, alij, vt vulgari verbo vtar, illuminant, alij ligant & ſuperficiem comũt. Generoſum ingenium altiùs aſpirat, humiliora præteruolans. Itaque ſic habe, ſæpe vt agros diuitum, ſic libros doctorum hominũ incultiores eſſe quàm reliquos: Copia nempe ſecuritatem, ſecuritáſque ſegnitiem, ſegnities ſitum parit. Sic podagrici callem, quẽ frequentare habent, offenſæ licet facilis, aut pauentes, aut memores minutiſſimis quoque lapillis expurgant, cum ſani pedes acuta etiam ſaxa contemnant. Sic valetudinarij feneſtrellam omnem vitro ſepiunt, cum bene valentes aër liquidus & gelidi flatus mulceant Aquilonis. Sic igitur idiotæ, quos ſyllaba vna vel litera ſæpe diu tenuit perplexos, omnia accuratiſſimè, nequid tale iterum patiantur, emendant, quod ingenio fidentes & maioribus intenti negligunt. Et hæc quidem in commune dixerim, De libro autem, hoc quid ſperes. ipſa te libri facies monebit. Nouus & nudus eſt, & nullo correctoris dente percuſus. Familiaris illum meus ſcripſit, quem mecum intra tuum limen anno altero vidiſti, iuuenis digiti quàm ingenij melioris. Neglectam tamen orthographiam potius. quàm inſignes defectus inuenies. Denique forte aliquid occurret quod intellectum exerceat, quod impediat nihil. Perlege & inſiſte; accenſum liber hic animum inflãmabit, qui algentes accenderet. Videbis, quod de Biblide habetur in fabulis, Auguſtinum nempe in fontem deuotiſſimarum lachrymarũ eſſe conuerſum quem precare, oro te vt communem dominum pro me roget, quod multæ & tibi inter legendum fluent lachrymæ. Et

legendo flebis & flendo lætaberis, diceſque te in his literis verè ignitum eloquium & ſagittas potentis acutas cum carbonibus deſolatoriis iuueniſſe. Vale. Mediolani. VII. Cal Maias, ad veſperam.

AD FORENSEM PLEBAINVM Epiſt. VI.

In vna & eadem ſpecie quanta ſit diuerſitas naturarum.

QVerelas tuas, optime vir, cũctis mihi blandiciis dulciores elegantiſſimus ſtilus explicuit. Mira rerum & infinita diuerſitas ac ſtupenda prorſus alternatio, dulcia ex perſona nonnunquam amareſcere, atque amara dulceſcere, quæ in ſpeciebus quidem aliis atque aliis non miramur. Quis enim miretur agnum mitẽ & innocuum, rabidum ac rapacem lupum, ferum & indomitum leonem? Vrſus Aper, pardus, Tigris etſi naturæ omniparẽtis imperio coëant & coniugio delectentur, dilectæ tamen conſorti blandiuntur horrificè & læti triſte neſcio quid auribus hirſutis murmurant. Contra autem philomena direpto triſtior nido dulce quiddam & amœnum gemit; & cigni, vt aiunt vicina morte ſuauiſſimus eſt concentus. Talia verò in vna eadémque ſpecie ſine ſtupore non cernimus. Quis enim non miretur eſſe quorumdam hominum moleſtas rancidaſque blanditias quorumdam hibleis fauis dulciora conuitia? Vtriuſque rei exemplum non longè quæſitum dabo. Eſt mihi ſeniculus quidam domi qui licet in extremo habitabilis zonæ natus vltra quam homines non ſunt, ipſe tamen homo eſt, hominíſque animam & effigiem habet, ſed adeò nihil humani ritus, vt dum blandiri incipit aut vrſinum ſæuiat aut aprinum neſcio quid infrẽdat, adeò denique tetrici moris eſt penitúſque barbarici, vt & quodam modo lambendo mordeat, vt de eo perpropriè dictum putes non illud eximij prophetæ, Fluit vt ros eloquium eius, ſed illud comici poetæ, Lapides loquitur. Lapides, inquã, meros atq; duriſſimos, quib⁹ cerebrũ incredibiliter excutit & obtundit, fœdoq; tonitru cælũ omne cõtriſtat. Ex diuerſo autẽ ſunt amici, precioſa, grata & immarceſcibilis ſupellex, qui me caſtigando & iurgando permulceãt. Horũ vnus es tu, cuius

cuius melliſluæ querelæ multa me, fateor reſperſere dulcedine, tam ſuauiter, & amice hinc fortunam tuam, hinc duritiem meam defles: meliùs, mihi crede, ſegnitiem. Abſit enim, vt aut immemor tui ſim aut oblitus mei. Memini primordiorum amicitiæ noſtræ, quæ tu mihi velut oblita in faciem obiicis commemoratione tam dulci, vt gaudeam reus eſſe. &, quamuis nolim iuſtam tibi querelæ materiam præbuiſſe: velim tamen aliquid accidiſſe, quod querereris, prodeſt. Interdum irritari animos! & ſæpe paruæ ſpecies offenſæ, magnæ cauſa virtutis fuit. Multis vocem extorſit indignatio & dolor & metus. Niſi Cyri miles in Crœſum violentus irrueret, Atys Crœſi filius perpetuò mutus foret. Ego quoque te loqui ſilentio meo feci, quod ſermone forſitan non feciſſem. Enimverò te locutum gaudeo: taciturnitatē verò meam moleſtam tibi fuiſſe doleo. Curabo ne vnquam amplius moleſta ſit neu aliquando vel fruſtra mihi ſcripſiſſe videaris, vel ſi nihil ſcripſeris, poſſis ſiue in propriis ſiue amicorum ſaltem in literis te præteritum lamentari. Hactenus ergo da veniam calamo attrito: ignoſce digitis fatigatis: parce animo occupato, & vale. Mediolani Idibus Martiis.

AD FRANCISCVS SERVVM APOSTOLORVM Epiſt. VII.

Sæpe animo gratiora eſſe, quæ incultiora ſunt.

TV multuariā & feſtinatā epiſtolā tuā legi, quæ nō minus ideo grata oculis meis atque animo, ſed prope gratior fuit. Talis illa mihi, qualis amanti cupido incomptior amica. Suſpiraui, & dixi, quæ nam hæc eſſet, ſi ſpeculum aſpexiſſet. Ipſa ſe forte, dum à prandio conſurgis Cerere, vt iocando ais, Liberoque certantibus, raptam, quotidiana veſte ſuffarcinatam & ſic ad me venire iuſſam affirmabat. Contra autem ſtilus ſobrium & impranſum profitebatur auctorē, nihil modeſtius, nihil abſciſi⁹, matura pro tēpore ſententiarum grauitas, dulcis & ingenua frons, verborum multas ſubitò deprehenſas decuit

pudor,& tremor vocis, & capillus impexus, & diſtinctus ſinus,& pes nudus,& toga fortuita.Sæpe magnicultus lo eo fuit habitus neglectior. Talis Cleopatra ſparſa cæſarie Cæſareum animi robur inflexit.Talis Phædræ oculos rigor mouit Hippolyti & coma ſine parte poſita & lenis ore puluis egregio. Talem fuiſſe Sophonisbam reor, dum Maſaniſſam cepit victa victorem quod in Africa olim geſtum nunc in Africæ noſtræ libris patheticæ materiæ fundamentum eſt.Talis puto Lucretia erat,dum Sexti Tarquinij pectus accēdit, vnde regnorum fons & Romanæ libertatis exordium fluxit. Quæ quamuis ita ſe habeant,eſt tamen familiaris mos iſte formoſis de deformitate conqueri,adeo nihil excelſum eſt animo ſumma voluenti, donec peruenerit,quò ſuſpirat. Epiſtolam quidem illam inter temporis anguſtias ſcriptam nihil niſi breuitas indicio eſt. Non ſoles mecum verborum eſſe tam parcus. Sed ne illius eximiam breuitatem multiloquio premam,quicquid hodie iconomicum mihi domus attulit, ſeorſum altera perleges papyro. Ita enim ab eo ſtudio ſemotus ſum, vt neque me digna cenſeam neque quodammodo mea putem,quæcunque de domeſticis curis ſcribo: quanquam ibi præcipua mentis ſit librorum,quorum me anxiè auidum non negabo. Hic me affectus à iuuentute proſequitur: Ineptus, fortaſſe dicat aliquis. Quid enim ſtultius quam ſolicitè quærere, quo parto vti neſcias? quaſi non ingenio optimo Flaccus irrideat:

Si quis emat citharas emptas comportet in vnum,
Nec citharæ ſtudio,nec Muſæ deditus vlli.

Noſti cætera, locum tenes. Si quod ſane mihi cum libris poteſt eſſe commercium, hunc in me affectum non mirabitur,quiſquis Ciceronis epiſtolas aliquādo perlegerit, vbi vir ille, cuius ex ingenio, velut è fonte puriſſimo atque pleniſſimo fluebat, quicquid eſt penè librorum illuſtrium, quo vetus Latinitas glorietur,libros tamen alienos non appetere videtur,ſed ardere.Hactenus hæc.Epiſtolas quidem meas aliquot tuo ſub nomine deſcriptas ad te non perueniſſe ſcio. Facit hoc mihi quorundam importunitas atque improbiſſima literarum ſitis, qualem

lem pati ſolent, qui febribus æſtuantes limphis inhiant nocituris. Quicquid ergo cuique excidit, ſitienter intercipiunt, nec ſtudioſorum abſtinent iniuriis, dum ardenter hauriant, quod tepidè digeſtũ ſibi atque aliis nauſeam ferat, quos ego non tam literatos quam literatores voco, friuolos & inanes & vt ait poëta,

Non æquo fœdere amantes,

Sic iniquo ſidere nati amãteſque ſemper, nec amati, profugas literas inſectãtur. Sed de his ſatis ſuperque dictum eſt. Epiſtolarum illarum, quaſdam iterum ad te mitto, non tam quia neceſſariæ tempeſtiuæque ſint, quàm (vt in otio aueo) ſæpe me tui memorem, imò verò nũquam prorſus immemorem ſcias. Vale. Mediolani, Cal. Aprilis properè.

FRAN. PETRARCHA EIDEM S.P.D. Epiſt. VIII.

Fidem ſufficere in amicorum colloquiis, nec quærendum ſtilum.

CRredes me quoque ſollicitum coemendis epiſtolis qui poſt dies hanc aut ſuſcipiam aut tibi ingeram curam, & quaſi laſciuior adoleſcens non tantum vultus in ſpeculo, ſed terga contempler. Crede mihi, non ſum, nihil minus: magna mihi ex parte dilabitur quicquid ad amicos loquor. Spero me illis notum, nec placere deſpero, licet incomptum debiliter amat, quem delectæ capillus incultior offendit. Ab aliis autem veniam expecto, ſi cogitant quis & cui & quid loquar: forſan, qualiter, non curabunt. Fugio ego ſuperuacuum laborem neceſſariò, ſi ſufficiam ſatis erit profecto aut magnus amor artificioſa eloquentia non eget. Cui non diſerta viſa eſt Amica? quem non delectat, dum balbutit, infans filius? poſtremo quis à ſe, dum ſecum ipſe loquitur, ornatum quærit? at vetus eſt verbum Amicus alter ego, de quo eleganter Cicero. Quid dulcius quam habere, cum quo omnia audeas ſic loqui, vt tecum. Nemo igitur exigat ab amico, quod à ſe non exigit: alioquin non ſic cum amico loquitur, vt ſecum. Equidem ſic mihi omnis amici ſermo pro-

batur,vt proprius,nec ſermo tantum,ſed ſilentium & nutus. Quid enim refert, modò quid ille velit, intelligam, aut quod nolit,cum quo idem velle & idem nolle diſpoſui? Amici mei eloquentiam,ſi adſit,amplector, ſicut eiuſdem reliquas ſeu gratias ſeu virtutes, ſed ita illam expeto, quod amici vt animum, ſic & linguam ornatam velim, non quod delicatas cum amicis aures habeam. Malim amicum facundum eſſe,quam balbum, quippe & ſanum malim quàm ægrotum,formoſum præterea quàm deformem, non quod ægrum deformémque minus amem,ſed quod ſano formoſóque magis gratuler. Sic ditem illum potius eligam eſſe quàm pauperem,ita tamen vt non inde prædam mihi cogitem, ſed copiam illi, mihi gaudium,ſine quo amici proſperitas eſſe non poſſit. Virtus eſt amicitiæ fundamentum, ad quam ſeruandam nihil requiritur præter mutuam charitatem. Ea ſimplex & nullis fucis illita eſt, nil quærit exterius. Et ſi multa non quærenti obueniant (quis enim amicitiarum commoda atque oblectationes enumeret?)charitas tamen ſtimulos non requirit,ſeſe contenta eſt,ipſa ſibi calcar & præmiũ. Si quid vberius obtigerit, non amicitiæ laus fuerit, ſed fortunæ: ſicut non melior piſcator eſt, ſed fortunatior, cui in viſceribus capti piſcis iaſpis inuẽta eſt, nec venator fuit melior,qui aliorum temporibus ſub Archoa plaga,ſi tamen vera fama eſt, ceruum torque aureo circa collum cepit,in quo, vt perhibent vetuſtiſſimis literis ſcriptum erat: Nemo me capiat, quem Iulius Cæſar liberum eſſe iuſſit. Aliud agebat agricola,cui ſub ianiculo terram molienti ſeptenos libros Græcos ac Latinos & Numæ Pompilij Regis buſtum caſtis obtulit. Sæpe me vineæ foſſor Romæ adiit Genuam antiqui temporis, aut aureum argenteúmque nummum è manu tenens, nonnunquam rigido dente ligonis attritum ſiue vt cinerem ſiue vt inſculptos heroum vultus agnoſcerem. Hortatus ſæpe architectus,dum fundamento ſtabili ſedem quærit, vrnam auream,defoſſámque ſub terram reperit theſaurũ. Quiſquám-ne horum aduentitio lucro famam ſuæ artis aut ingenij conſecutus eſt? Fortunæ dona ſunt hæc non hominum laudes: multóque dignius habet artifex nomen, quem

quem ritè omnia facientem vipera cauernis lapſa deterruit, quam temerè cuncta miſcentem latentis auri fortuitus fulgor læta admiratione ſuſpendit. Idem in amicitiis dicendum eſt. Elegi amicum prudenter, amaui feruenter, colui diligenter, fidem ad extremum præſtiti. Hæc mihi amicitia labores attulit, curas, atque pericula: nullus hic error amicitiæ, ſed fortunæ eſt. Ille idem præſtitit, ſed ob eam ipſam amicitiam honore auctus, aëre ditatus eſt. Iam dixi fortunatior fortaſſe, non melior eſt amicus. Alter autem amicitiam ſimulauit fidémque, dum fingeret, inuenit. Commoda hinc multa percipiens. Nam vtilitates quidem, vt ait apud Ciceronem Lælius, etiam ab his percipiuntur ſæpe, qui ſimulatione amicitiæ coluntur & obſeruantur temporis cauſa. Quid de hoc ſentiam, queris. Fuci callidum venditorem, & mendacio feliciter vſum dicam, quod amicitiam ſpectat. Impoſtoris illi nomen attribuam, non amici: In amicitia enim, vt ibidem ait idem, nihil fictum eſt, nihil ſimulatum, & quicquid eſt, idem eſt verum & volũtarium. Hæc igitur ſumma eſt: In amicitia ſola amicitia quærenda. Verus amicus nihil niſi amicũ cogitat. quod ſi me ſemper amicis præſtitiſſe & ab illis præſtitũ mihi ſcio, neque quam remitto aliis, à me in familiaribus præſertim epiſtolis eloquẽtiam flagitari, neque mihi vitio verti credam, ſi cum amicis ſic locutus inueniar, vt mecum. Quæ res mihi tantum incurioſitatis attulit, vt non verborum modò, ſed rerum quoque negligens fiam. Vnde me, fateor, vt incidenter hoc dixerim, nonnunquã inconſtantiæ notatum ab his, quibus videretur etiam amicis colloquẽtem ſic librare omnia debere, vt nihil vel in oratione ſit varium, vel in rebus. Quale eſt enim, inquiunt, amico quicquam loqui, aut aliquid velle hodie, cuius contrarium cras loquaris aut velis. Firmandum ergo animum & tum demum Amicis aperienda conſilia. Hic enim & verborũ & actuum informitas conſequetur. Quod alibi quidẽ vtiliter præcipi, nõ nego; ſed in amicitia nimis vafroſum. Ita illis reſpondeo (Nam & adhuc ſub iudice lis eſt, & te arbitrum non recuſo) me, quod ſæpe iam dixi, omnia cũ amicis vt mecum loqui, mecũ verò non tantum examinata & ap-

probata, ſed ambigua ſæpius in ſecreto tractare, & hæſitare, & cõſultare, vt ratiotinando ad verum niti. Itaq; quod deliberantis eſt proprium, modò hanc, modò illam placere ſententiam, quod ſuo etiam laudato duci Virgilius, idque non ſemel dedit:

Atque animum nunc huc teretem nunc diuidit illuc,
In parteſque rapit varias, perque omnia verſat.

Quod ſi amicos conſiliorum participes habere & conſcios, ego non electiones modò, ſed cogitatus, motúſque animi, quos primos vocant, ad amicos referam, neque rerum ſummas atque exitus, ſed particulas atque primordia, & progreſſus, quicquid mihi per noctem obrepſerit, amicis obuiis primo mane narrabo. Si ad menſam eunti quid aliud viſum erit, ſurgens amicis dicam, & pugnare ſentẽtias gaudebo, dum melior vincat quod facilius fiet, ſi ab ipſis initiis amicorum fides in partem conſilij ſit admiſſa. Hæc & his ſimilia cum ſæpe pro quotidiani moris excuſatione dixiſſẽ, forte accidit vt in epiſtolas Ciceronis inciderem, librum magnum, multæque varietatis, atque huiuſcemodi familiaribus placidum refectúmque colloquiis. Ibi excuſationem ſimilem legi, & delectatus ſum neſcio qua vel ingenij (quod optare ſic, ſperare vtinam liceret) vel ipſarum rerum ſola ſimilitudine me dixiſſe, quod tanto ante magnus ille vir dixerat, cum adhuc, Deũ teſtor, ab illo dictum eſſe neſcirem, & ſecum, in quodam loco ait idem, in eadem incidiſſe veſtigia: quod vt clarius fiat, ipſam Citeronis verba ſubiciam qui ad Atticum ſcribens cum ſæpiſſime variaſſet, adiecit & quaſi ad ſeipſum: Totiénſ-ne igitur, inquit, ſententiã mutas & reſpondes, vt dixi: Ego tecum, inquit, tanquam mecum, loquor. Quis autem eſt, tanta quidem de re, quin varie ſecum ipſe diſputet Atque huic rationi ille aliam accumulans: ſimul & elicere cupio ſententiam tuam: (ait) ſi manet, vt firmior ſim; ſi mutata eſt, vt tibi aſſẽtiar. Quod vltimum me non tangit, non ſum tam cautus, nulla mihi in amicitiis ars. niſi vt valde diligam, valde confidam; nihil fingam nihil occultem, & perinde omnia explicem in auribus amicorum, vt in animo meo ſunt. Sed redeo. Quamuis ergo non magis aures tuas quam meas circum-

cumuenire propoſitum ſit, & tamen mihi ſæpe idem efficacius à me ipſo dicitur, quando ſic dicitur excitantibus ſcilicet atque pungentibus verbis, quàm ſi lētius diceretur tunc amico non aliter quam mihi mutata ratione conſultũ velim, tunc paulo curioſior in ſermone ſum excitandi ſtudio non fallendi aut inani artificio demulcendi. quale eſt quod dum epiſtolam, quam ad te penultimam ſcripſi, tacitus in memoriam, quod eſſet à me feſtinanter digreſſa, reducerem, neſcio quid addi poſſe viſum eſt, quò ſonantior ſit rotundiórque ſententia. Id tibi ſeorſum, vt in animum venit, ſcripſi, quod ſi probas illic inſeres, & tua manus noſtro fungetur officio. Vale

FRAN. PETRARCHA EIDEM FRANCISCO S.P.D. Epiſt. IV.

QVod viſum fuit, epiſtolæ tuæ reddidi, & miſi per fortuitum quendam noſtrę Reipub. nuntium, cum quo multa de te in quibus illud apprimè mihi placuit, pro patriæ & ciuibus parum notus, eóque mihi notior clariórque & clarior es. Semper de te bene ſperaui: iam ſperare deſino. Spes enim incerti venturíque boni nomen is mihi de te, iam nihil incerti eſt. Epycurum ac Democritum ſtudioſiſſimæ vrbiũ Athenæ famoſos mundo accolas, ſibi autem incognitos habuere. Miremur ſi te mercatrix & lanifica noſtra non nouerit. Magnum locum hactenus in noſtra amicitia tenuiſti. En quod impoſſibile arbitrabar, non alter anteiret, ipſe te præis. Ita quidem ille me de te, quem facie planè notat, quaſi de Dandamo aut Calamo Indorum Philoſophis loquentem audiit, attonitus atque ſuſpenſus defixis in me oculis & velut horrore noui monſtri cuiuſpiam comis extantibus, dum non tibi, ſed vero aſtipularer. Ego contra ſtuporem non inſulſi hominis ſtupebam, &, vt dici ſolet, in ſinu tacitus gaudebam, & ad me identidem, quantus eſt ille meus, cuius hic cum latera viderit, verticem certè non vidi: puto nubibus cinctus erat, quod excelſis montibus vſu euenit, imò verò nubes exceſſerat. Quod ſi Olimpo datur, quanto altior illa pars animæ eſt paſſionum

nebulas ſupergreſſa, vbi immmota ſerenitas habitat, quò lippus & multa caligine obſitus popellus fruſtra ſuſpicit. Sed ne multa de hoc: ſic tibi perſuade, ad opinionem meam, quam iam dudum impleueras, laxandam nullius omnino facundiam tantum habituram neruum, quantum illius ſilentium ſtupórque habuit.

AD EVNDEM.
Epiſt. X.

Varroniana lex conuiuij.

O Fœlix letúmque conuiuium quo tales támque vnanimes tres amicos apud te noſtri ſub aduentum nuntii feſta luce contraxerat Marci Varronis de lege conniuij liber eſt, vbi illud inter multa præcipitur, vt neque plures Muſis, neque pauciores Gratiis ſint conuiuæ, ne in alterum extremorum, aut in turbam, aut in ſolitudinem res eat. Etſi iudice me ſemper ad ſolitudinem vergendum, noſti quid præterea conuiualis illa lex ſanciat, vt ſit omnibus ſuis numeris conuiuium abſolutum, ſi imbelli, inquit homunculi collecti ſunt. Quod ideo dictum puto, quia hominum præpotentium magnitudo tranquillitati ferè ſemper aduerſa eſt, non aliter quam tumidi maris fluctus. Ad hæc ſi electus, inquit, locus, ſi tempus, ſi apparatus non neglectus. Illud quoque requiritur, vt neque loquacitate turbidum, neque ſilentio mutum ſit, ſed inter vtrumque, & confabulatione iucunda, & ſermone vtili amœnóque, ſine contentione, ſine iurgio, ſine anxietate, ſine moleſtia, denique dulci conuictu & affabilitate conditum. Quæ dictu leuia, non facile rebus ipſis implentur, niſi leuis & immota ſerenitas præceſſerit animorum vultus ac verba formantium. Quid de aliis, quàm famulis, quã conuiuij domino legem ponã, vt illi pauci homuli ſollicita? Ille nõ ſit largus, ſed & ſobri⁹, lætus, ſed modeſtus, denique circunſpectus, ſuauis, vrbanus, diſertus, ſed qui tacere nouerit & pro qualitate hominũ aut temporum aut locorum iactis inter conuiuas verborum ſeminibus audire quid alij colloquantur. Hæc,

& ſi

&ſi qua sũt id genus, nulla ex parte prorſus Attico verèque Philoſophico conuiuio tuo defuiſſe crediderim, niſi quod tu fortaſſe lautior quam ruſtica noſſet antiquitas, quanquam tuas lautitias eximia ſobrietate & modeſtia plenas ſciam. Sed vbi ego tunc eram, eadem certè quæ vt abeſſem iuſſerat, quo vno licuit modo, vt ipſe quoque præſens eſſem, fortuna prouidit, quando tunc præcipuè caro cætui meas iunxit epiſtolas, quibus geminatum gaudium veſtrum ſcribis. Credo equidem neque aliter ſuſpicari fidelis amicitiæ candor ſinit. Vale.

AD EVNDEM
Epiſt. XI.

DOminus amicus an nunc etiam Bononiæ ſit ignoro. Mallem in Academia vel Parnaſſo, mallem Platone vel Homero duce, quam Vlpiano vti vellet aut Scæuola, Pieridúmque modis, quàm legum nodis intenderet. Sed vulgo vnus obſtare nequeo. Satis ſit mihi vulgarium opinionum euaſiſſe torrentem, ſi tamen euaſi, & non ipſe millibus mergor ac rapior. Gratum, fateor, mecum meos educere: ſi non poſſum ſaluis gratulari, lugere naufragos non vetor. Cæterum ſiue ille Bononiæ nunc etiam degit illa, quæ omnibus ferè ſtudiis par eſt dicendi cupidine, ſiue Florentiam rediit magnis Ciſalpinæ Galliæ motibus è ſtudio pulſus in patriam, quibus per hos dies, vt vides, non ſine totius prope Italiæ Germaniæque motu, Ligurum ac Venetorum potentiſſima arma miſcentur, quibúſque vrbs illa miſerabilis, olim lætitiæ clariſſima, nunc triſtitiæ fuſca domus, graues nuper audaciæ pœnas tulit, rebus ipſis & ſanguine proprio experta, quam verum eſt illud Cordubenſe vulgatum, quod libertas populi quem regna coercent, libertate perit: vbicunque, inquam, inter hos motus ille habitat, curabis vt Ciceronianus hic libellus ſiue quem ab illo quodam te præſente ſuſcepi, ad eundem quàm primùm perueniat. Ego enim rerum dubius hunc ad te potiſſimum deſtinare ſtatui, cert⁹ tui, quod non temerè nidum linquis, epiſtolâque addidi

ſecum profecturum, quia per aninorum ſtrepitum micãtéſque gladios non tuto venturus videbatur incomitatus & inermis Cicero vir, vt quidam ait nihil minus quam ad bellum natus, quanquam (ſi iocari cum defunctis licet) ille forſan hæc audiat inuitus, quam in epiſtolis ad Atticũ, mirum dictu, tanta teneat cupiditas triumphandi. Vale noſtri memor, Mediolani XVIII. Cal. Decembris.

FRAN. PETRARCHA IACOBO FLORENTINO S. Epiſt. XIII.

Damnoſius multò eſſe doctorum libris hominum, quàm Dæmonum colloquio carere.

Cicero tuus quadriennio & amplius mecum fuit. Tantæ autem dilationis cauſa ſcriptorum hoc intelligentium ingens raritas atque penuria, quam iactura ſtudiorum incredibilis conſecuta eſt, dúmque natura obſcura erant, intelligibilia deſierunt eſſe notiſſiméque neglecta prorſus ab omnibus periere. Ita literarum vberrimis atque dulciſſimis fructibus & ingeniorum illuſtriũ vigiliis atque laboribus noſtra paulatim ſecula caruerũt, quibus an excellentius aliquid in terris haud temerè diffinierim. Illud fidentiſſimè, dixerim maiorem hanc noſtri temporis iacturam aliquantóque iuſtius deflendam, quàm delphica ſedes quod ſiluit, quo deorum ſingulari quodam dono & quo nullum ſe iudice maius eſſet, Lucanus ſeculuũ ſuum caruiſſe conqueritur. Quæ ſedes melius omni tempore ſiluiſſet, & cum incola ſuo penitus obmutuiſſet Apolline, qui non Propheticæ tantum teſtimonio, quoniam omnes dij gentium Dęmonia ſunt, proprio etiam ore conuincitur, ſi quidem interroganti cuidam quem ſe faceret (quanta veri vis) Dæmonem ſe eſſe confeſſus eſt. Profectò damnoſius némo negauerit dulci ſolatio literarum, quàm perfidi ac mandatis Dæmonis caruiſſe colloquio. Sed relicta penitus querela, ad Ciceronem tuum redeo, quo cum carere nollem & potiri per ſcientiæ ſcriptorum ignauiam non liceret, deficientibus externis ad domeſtica vertor auxilia, fatigatóſque hos digitos

gitos & hunc exeſum atque attritum calamum ad opus expedio, & hunc quidem in ſcribendo morem tenui, quem, ſi quid tale forſan aggrediare, tibi quoque notum velim. Nihil legi, niſi dum ſcribo, Quid ergo, dicat aliquis, ſcribebas, & quid ſcriberes, ignorabas? mihi autem ab initio ſatis fuit noſſe, quod Tullij opus eſſet: idque rariſſimum: procedenti verò per ſingulos paſſus tantum dulcedinis occurſabat, tantóque trahebar impetu, vt legens ſimul ac ſcribẽs laborem vnum ſenſerim, quod tam velociter, vt optabam, calamus non ibat, quem verebar oculis anteire, ne ſi legiſſem, ſcribendi ardor ille tepeſceret. Sic igitur calamo frenante oculum atque oculo calamum vrgente prouehebar, vt non tantum opere delectatus ſim, ſed inter ſcribendũ multa didicerim memoriæque mandauerim. Quo enim tardior eſt ſcriptura, quàm lectio, eo altior imprimitur hærétque tenacius. Fatebor tamen: iam ſcribendo perueneram non vt dicam tædio animi (quid enim Ciceroni minus cõuenit?) ſed labore manuum victus ſuſceptum conſilium non probarem, méque iam mei negotij pœniteret, dum ſubito ille mihi locus allatus eſt, vbi Cicero ipſe orationes alterius neſcio cuius (ſed profecto non Tullij, vnus eſt enim ille vir, vna illa vox vnum illud ingenium) ſcripſiſſe ſe memorat. Nã quas tu, inquit, commemoras Caſsi, legere te ſolere orationes cum otioſus ſis, eas ego ſcripſi & (vt ſolet cũ aduerſario ſuo iocans) rudis, inquit, & ferus, ne omnino vnquam eſſem otioſus. Quo lecto ſic exarſi, quaſi verecũdus miles chari voce ducis increpitus, & mecum: Ergo alienas Cicero ſcripſit: tu Ciceronis orationes ſcribere negligis? Hic & animi feruor, hoc ſtudium, hic diuini honos ingenij eſt his actus ſtimulis. Proceſsi iam propoſiti certus, & ſi quid ex tenebris meis poteſt ſplendoribus illius facundiæ cæleſtis accedere, erit hoc forte non vltimum, quod dulcedine captus inenarrabili, rem ſuapte natura tædioſiſsimam ſcribere tam alacriter feci, vt vix me feciſſe ſentirem. Nunc ergo iam tandem Cicero tuus volens & meo nomine tibi gratias acturus ad te redit. Idem apud me non inuitus manet, cui hoc familiariter imputem, nulli ferè omnium, qui vnquam ſcripſerunt, me

tantum fuiſſe daturum, vt inter tot aculeos humanarum difficultatum, quos prorſus excutere nequeo inter tot ſtudiorum curas, ad quas longa etiam breuis eſt vita, alienis tranſcribendis tempus impenderem. Feci forte olim tale aliquid, dum clam labentis temporis ditior videbar, quæ tamen incertiſsimæ omnium ſagaciſsimæque diuitiæ ſunt: nunc apertæ res in anguſtum deſinit: non eſt vagandi locus. Iam neceſſariæ, vtinámque non ſeræ parcimoniæ tempus eſt. Sed tanti viſus eſt Cicero, cui etiam de minimo partem darem. Vale.

FRAN. PETRARCHA CROTO GRAMMATICO PERGAMENSI S. Epiſt. XIII.

Comparatio laboris Herculei cum ſtudio Tulliano.

FAma loquitur, Ciceronem inter omnes nunc Italos familiarem tibi atque hoſpitem fore, & penes te per multos eoſdémque prauos illius ingenij libros eſſe. O tanto fœlix hoſpite, multò certe fœlicior quàm Euander Alcide. Quid enim Ciceronis eloquio par Herculeum robur habet. Fixerit aëripedē ceruam licet, aut Erimanthi placârit nemora, & Lernā tremefecerit arcu. Quantumvis labores Herculei celebrantur, ſiquidem profundius verum quæras, ille corpus exercuit, hic animum, Ille lacertis valuit, hic lingua, ille portētorū apud Graios, hic, quo nullum peſtilentius mōſtrum eſt, magnus apud nos ignorantiæ victor fuit. Sed ne laudatiſſimi hominis in laude deficiam, aut fortaſſe tibi notiſſimarum rerum exaggeratione faſtidio ſim, à laudibus verſus in preces, te nunc facie licet incognitus rogo, vt me quolibet modo viſum erit, niſi prorſus indignum cenſes tanti hoſpitis, participem velis. Nec ille forte limen horruerit, nec tibi pudori fuerit noſtris ſtudiis auxilium attuliſſe. Qua in re quod huic calamo defuerit, communis huius amici voce ſupplebitur. Vale

FRAN.

FRAN. PETRARCHA CROTO GRAMMATICO S. Epiſt. XIV.

De Ciceronis libro qui Tuſculanarum quæſtionum dicitur, & de illius viri laudibus.

QVàm lætè audiam tam penetrabiles preces meas tuum limen attigiſſe, vt nullus ibi non dicam repulſæ, ſed vel tenuis moræ obex illis occurerit. Quàm iocunde Ciceronem tuum ſub meo lare conſpiciam, Cicero ipſe vix exprimat. Fuit autem neſcio an caſu aliquo an iudicio certo (nihil eſt enim iam, quod non de ingenio tuo ſperem) Ciceronianus ille codex; qui mihi in primis ſententiam ſuperioris epiſtolæ vel nouam parere, vel vetuſtam adamantinis clauis poſſet affigere. Etſi enim Hercules diſtãtiſſimarum luſtrator pacatorque terrarum ne meam ſyluam leone, Erimanthi colles apro, Auentini montem incendiario latrone, Lernæamque paludẽ multicipite ſerpente purgauerit atque ob hæc & his ſimilia beniuolentia liberatarum gentium, & famæ alis cæli, vt ferunt, ſumma conſcenderit, plus tamen aliquanto eſt, quod in hoc ipſo tam paruo quinque partiti libri ſpatio Cicero noſter egit. Id que ſic eſſe perfacilè monſtrabo. Prima equidem pars rugitu terrifico impendentem vbique mortalibus mortis metum in erficit: ſecunda aſperum atque vulnificum dolorem corporis domat. Tertia mẽtis ægritudinem cecis vaporibus æſtuantem comprimit. Quarta venenoſas atque multiplices animi paſſiones à ſtirpe conuellit: An cuiquam forte ideo leuiora hæc portenta videantur quàm quæ famoſũ Herculem fecêre, quod inuiſibilia hæc, illorum forma terribilis? Mihi cõtra nil hoſte, qui nocet, nec videtur, eſt grauius. Ad poſtremum quinta rationum ſcintillas quaſi ſtellantia lumina explicat, quibus oſtenditur ad beatam vitam virtus ſola ſufficere. Quæ mihi pars operis quid aliud q̃ Ciceroniani cæli inſtar fuerit, vbi mẽs illa ſyderea & excelſa tot errorũ monſtris latè perdomitis conquieſcat. Itaque gentile vulgus vt libet Herculem, ego Ciceronem noſtrum cumque ipſum non vt deum, ſed vt di-

uini ingenij virum miror ac veneror, non adoro, & ſupra fidem ſtupeo quorumdam noſtri æui doctorum hominum capita, qui hunc neſcio quibus magnis, nō inficior, viris, ſed nimis imparibus conferre ſolent: quanquam iudicij libertatem vt per alios mihi, ſic per me aliis ſaluam velim ego, qui in animo gratiam ſcio, fixamque adeo, vt auelli nulla vi valeat, non ſi mihi Demoſthenes ab inferis redeat, & in hoc vnum omnibus eloquentiæ ſuæ viribus accliuis atque intentus incumbat, non ſi omnes æmuli, qui clariſſimum illud nomē inuidiæ ſuæ nebulis, & dum vixit, inuoluêre, & poſt fata tentarunt, eóque magis quò & tanti reſpōſoris aberat metus, & impij cruentíq; hoſtis fauor arſerat, nec ſatiata ira nec morte liuor extinctus erat. Mihi ipſi potius imò equidem vero credam & famæ publicæ & magnis ac multis auctoribus, quos, niſi innumerabiles eſſent, numerare inciperē: ſed attingam duos nō Italicos, ne ſuſpectum teſtimoniū reddat amor originis, ſed Hiſpanos, magnos illos quidem ac famoſos viros & quò plus fidei dicto ſit, inter ſe quidem hoſtes longeque diſcordes, qui qualiter ſola Ciceronis in laude conueniant, niſi fallor neque abſonum neque inpertinens eſt audire. Annæus Seneca vir ingens primo declamationum libro haud longe à principio: Quicquid habet inquit Romana facundia, quod inſolenti Gręciæ aut apponat aut præferat, circa Ciceronem effloruit: omnia ſtudia quæ lumē Latinis literis attulerūt, cū illo viro nata ſunt. Nec ita multo poſt: Omnes, inquit, magni nominis in eloquētia, excepto Cicerone, audiſſe mihi videor, nec Ciceronem mihi ætas eripuerat, ſed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum peruagabatur orbem. Intra coloniam meam me continui, alioquin in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait declamare ſecum ſolitos, videre eum potui, & audire ingenium illud, quod ſolum populus Romanus par imperio ſuo habuit, & quod de multis dici ſolet, ſed de illo ſolo dici debet, potui viuam vocem audire. At Quintilianus acutiſſimus anxióque doctiſsimus vir in libro oratoriarum inſtitutionum poſt multa de Cicerone déque illius eloquentiæ principatu grauiter dicta concludens: Quare, ait, non immerito ab

omnibus

omnibus ætatis ſuæ regnare in iudiciis eſt: apud poſteros verò id conſecutus, vt Cicero iam non hominis nomen, ſed eloquentiæ habeatur. Hunc igitur ſpectemus, hoc propoſitum nobis ſit exemplum; ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valde placebit. Hoc certe nouiſſimum ſi verum eſt, gaudeo hercle me quod alioquin ſperare non auderem, aliquantulum profeciſſe. Sed iam nimium vagor. Hic itaque tuus Cicero Tuſculanarũ quæſtionum titulo inſignis, in quo illius pridem obruti conſumptique oppidi nomen viuit, à prima mihi ætate familiariſſimus fuit. Tu mihi eum nunc ad vnguem correctum & aliis Tullianis monimentis, inſuper & amiciſſimis ac lepidiſſimis tuis literis comitatum direxiſti. Gratias ago, & inſtitutæ tecum nuper amicitiæ quodam iure obſecro, vt ardentiſſimo voto meo, quod tibi iam vel ex literis meis vel ex viuis amici vocibus notum eſſe non dubito magis ac magis hac in parte te morigerum præſtes. Vale. Mediolani, Cal. Decembris.

FRAN. PETRARCHA IOANNI DE CERTALLO, S. Epiſt. V.

Nullum Fortunæ iacualum ad arcem rationis aſcendere.

EX multis epiſtolis, quas his temporibus tuas legi, vnũ elicui, eſſe te turbato animo: quod miror, & indignor, & doleo. Quid enim oro, poteſt eſſe, quod tãto ſtudio, tanta vel artis vel naturę calce fũdatum pectus quatiat? Legi Siracuſas tuas & Dyoniſiũ intellexi. Sed quid ideo? quid ſi mors ingruat? ſi ærumna, ſi carcer, ſi exilium, ſi paupertas? hæc ferè ſunt Fortunæ iacula: quid horum ad altiſſimam ac munitiſſimã arcẽ mentis aſcendere quiuerit, niſi tu ſpõte hoſtibus clauſtra prodideris? quãquam, fateor, aliquanto leuius dicũtur iſta, quã ſunt, & docentur facilius, quam diſcuntur. Iraſceris, vt reliqua ſileã, quia te poëtam in literis meis voco. Mirũ, poeta eſſe voluiſti, vt poetæ nomen horreres, cum cõtra multi nomen hoc ipſum ambiant rei expertes. An forte quia nondũ peneia frõde redimitus ſis, poëta eſſe nõ potes? an ſi laurus nulla vſquam eſſet, Muſæ omnes cõticeſcerẽt? nec ad vmbram

pinus aut fagi texere carmen altiſonum fas eſſet? Sed quia temporum magnis anguſtiis coarctor, de hoc tecum ſcrupuloſius litigare non eſt animus. Tu videris, quem te dici velis: ego quem te habeam ſtatutum ſemel eſt mihi. In illo tibi vtique, in hoc mihi morem geſſero. Libros abs te mihi donatos, habui, & quos remiſiſti itidem accepi. Quòd ad te literæ, in quibus tibi gratias agebam, non venerint, mirarer, niſi quia talia multa quotidie patimur, & hæc mihi querimonia iugis eſt. De reliquo adoleſcens hic mei amans, cui cupidus omnia viuis vocibus ad te perferendi ſuſcepit, quem vbi audieris, ſcies non modo quid agam, ſed quid cogitem quídque tibi cogitandum & agendum. Certè hoſpitem te opto. Mediolani XIII. Cal. Ianuarij.

FRA. PETRARCHA ANDREÆ DANDVLO VENETORVM DVCI, S. Epiſt. XV.

Dehortatio à conſiliis

Nil audies noui, nil inſolitũ leges, ſed illa tantũmodò, recognoſces quib⁹ ſæpe aures tuas oculóſq; laſſaui. Meminiſti enim credo, clariſſime Ducũ, ante hoc ferme triennium; cùm iam duos præſtantiſſimos populos, ad arma terrifica Mars funeſtus induceret: prius tamen quàm mare ceruleum ſanguine rubuiſſet, non mihi ſed Italiæ metuẽs, in qua fateor, mea quoque temporalis ſalus includitur, quàm longam, & quanti amoris, quantæque ſollicitudinis atque formidinis plenam epiſtolam ad te miſi. Cuius etſi propter ſeipſam non meminiſſes, neque enim illam tanti facio, vt tali memoria digna ſit, at ſaltem elegantiſſimæ, grauiſſimæque tuæ reſponſionis, oblitus eſſe non potes. Cùm verò iam bis acie decertatum, iam Helleſpõtiacum æquor atque Tyrrhenum, geminis cladibus noſtris infectum, & iam ſimillimum veri eſſet, irarum flammas largo cruoris imbre lenteſcere, ab hoc nuper Italorum maximo, fidelis heu ſed inefficax, tractator pacis, ad te, ciuéſque tuos miſſus, quibus nec Dux vſquam conſultior, nec gens vlla tranquillior

quanta

quanta præſens in conſilio tui præſidis, quanta tecum ſolus in thalamo verba feci, puto propter vicinitatem adhuc, vt ita dixerim, in auribus tuis ſonet. Nequicquam tamen: nam & procerum tuorum &, quod mirum in modum ſtupeo, pectus etiam tuum ſalubribus monitis precibúſque iuſtiſsimis belli feruor atque armorum fragor obſtruxerunt, reliquiæque veterum irarum & recentis memoria rumórque victoriæ. Minime nouum id quidem: iracundia enim eſt vt ait Cicero, inimica conſilio victoria autẽ natura inſolens & ſuperba eſt. Acceſſerat ab Aquilone quædã nouarum rerũ aura pertenuis, quæ licet aduerſus id quod intendebã flaret perfeceritque quod timui (Pace ſit dictum tua) tantam tamen aduertere grauitatem ac ſaniora diſsipare conſilia non debebat. Quouſque enim miſeri in iugulos patriæ & in publicam necem barbarica circumſpiciemus auxilia: quouſque, qui nos ſtrangulent, pretio conducemus? dicam clara voce quod ſentio, inter omnes mortalium errores, quorũ nullus eſt numerus nihil inſanius quam quod tanta diligentia tantóque diſpendio Italici homines Italiæ cõducimus vaſtatores. Quæ tamen, O pietas, ô implacabilis dolor, qualis inter amantium ac colentium manus eſſet, cum tot iam ſeculis inter vaſtantium feras manus multum adhuc cunctis terræ regionibus antecellat? Quid in verbis morer? præſertim cum tibi notiſſima ſint quæ loquor? Senſi ego tunc mæſtus inſidias fortunæ, & quam doctioribus nihil eſſe credideram, non modò eſſe aliquid didici, ſed quodammodo in omni re dominari cum Saluſtio, & humanarum cum Cicerone rerum dominam & omnipotentem atque ineluctabilem coactus ſum cum Virgilio confiteri: Itaque multis hinc inde verbis perditis, quàm ſpei plenus ad te veneram, tam mæroris, pudoris ac pauoris plenus abſceſſi. Sortem enim publicam lugebam, pudebátque me mei, quod tanto impar negotio delectatus, nec tantum præclaræ legationis vna pars, ſed dignatione mittentis quamuis id ipſum ſibi obnixius excuſaſſem, princeps etiam ad loquendum & fortiſſimis illis atque doctiſſimis viris antepoſitus, qui me

longè virtutibus anteibant, fructum non rei optimæ, ſed inſufficientiæ meæ debitum reportarem. Tametſi quod mihi defuerat, militariter facundiſſimus collega, niſi me amor viri fallit, impleſſet diſceptatione nouiſſima: ſed aperire aures obſeratas, & obſtinatos animos mouere non noſtri, neſcio an vel Ciceroniani eſſet eloquij: magna quippe facundia eſt, vel potius nulla, quæ cogat inuitos. Quod ipſe permetuens in ipſo quidem ſolicitæ orationis initio (Ciceroniano enim vſus verbo) eſſe opus animo non repugnante teſtatus ſum: tā fruſtra tamen, vt reliqua metuebam, ſane quā nunc video, ne veſtra illa durities belli maximi materia & immenſi diſcriminis cauſa foret. Quæ ſi tam tibi cæteríſque principibus Rerumpublicarum, quam mihi homini penitus otioſo ac ſolitario diſplicerent, fœlix Italia iure ſuo cūctis nunc etiam Prouinciis imperaret, quæ prope iam ſerua eſt. Verùm quia magnus amor multum mihi præbet audaciæ, & quia dulcis ſpei reliquias inuitus obiicio. Iterum atque iterum retentabo omnia, téque de tam longinquo ducum prouidentiſſimè cōteſtabor, ſi abſens forte fœlicior, quàm præſens, calamóque potentior ſim quàm lingua, aut ſi ſecunda primā vincat epiſtola. Noſti equidē vir optime, è cūctis rebus mortaliū nouiſſimè ſpē deponi, nec niſi cū vita extremóq; halitu, quāuis nec cū quoq;, deponitur, quin potius ad meliora cōuertitur & ad metā venit. Sed de mortaliū rebus loquor. Hoc igitur modo me refouet: in hac vna multis publicis malis feſſus & magnis fortunæ minis exterritus acquieſco. Viuere deſinā ſi ſperare deſiero. Quid autē ſperē, ſi me roges, Spero quod cupio, ſanā mentē, conſiliūq; maturius, & ſi nō forſan à ratione, at ſaltē ab experientia profecturū. Noſti expertus, quid pax, quid bellū ſecū ferat: vidiſti faciē vtrāq; fortunę: victi fuiſtis & viciſtis quāuis, vt eſt mēs hominū indomita vincēdique percupida, primū forte negaueris. Nō concedo vt viceritis ſēper. Cōputa, quæſo, quid tibi, quid Reipub. victoriis acceſſerit. Minus profecto auri, minus eſt ſanguinis, & quod eſt peſſimum eſt plus ſcelerum ac malorum. Quæ ſi victoribus accidunt, quid ſperare debent victi? Incipe iam, precor, in hanc rem oculos aperire,

quos

quos vigilantiſſimos ac lynceos habes in cæteris, ſi damini quam lucri plus, ſi plus mali quam boni ſi plus flagitij quàm virtutis: imò equidẽ ſi virtutis,ſi boni,ſi lucri nihil in bello eſt: ſed contrariorum infinita congeries, deſine oro iam tandem, & tibi etiam cui ex parte Troianus eſt ſanguis,ab illo duce Dardanio dictum puta:

Proiice tela manu ſanguis meus,

Non patiaris vt Duce te Venetorum ac Ligurum regna concurrant. Iam enim vt vides ſuis in finibus non ſtat bellum. Nempe contagioſa res eſt,& quæ facile ſerpat in proximos, atque ita ſenſim vel longinqua complectitur, multa,quæ primùm immunia videbantur, torrentis in morem odiorum atque diſcriminum alluuione permiſcẽs. Putabas tibi cum Ianuenſibus rẽ eſſe,quod ipſum flebile nimis ac miſerum erat, ecce iam cum tota Liguguria bellum geris,& quod inter hæc mala nõ vltimum poſuerim,ab hoc etiã tali viro tantóq; pacis amatore diſſentis,cuius neſcio an virtus,an fortuna mirabilior ſit,an animus maior,an humanitas. Solet autẽ excellẽtibus viris eſſe familiaritas quædã & beneuolẽtiæ affectus licet incognitus,cõglutinãte pares animos natura. Similitudo enim amicitias parit, cõmunis alit vtilitas. Atque ambo vos iuſti,ambo prudentes,ambo magnanimi Quæ cauſa diſcordiæ? pax vtilis eſt ambobus, imo cũctis neceſſaria, niſi illis qui rapto viuũt,& exiguũ ſenſũ multo mercãtur ſanguine,immane genus hominũ,ſi tamẽ homines ſunt, quibus humani nihil eſt præter effigiem. Hi ſunt qui infami ſtipendio calamitoſam & miſerã vitã trahunt. Iure igitur pacẽ,& in pace famẽ metuunt:bellũ amant,& lupi velut ac vultures ſtrage hominum & cadaueribus delectantur. Hiſ-ne tu beluis morẽ geres? æquè carnẽ & cæſorum exuuias eſuriunt,æquè ſanguinem ſitiunt, atque aurum. Noli,quæſo, noli committere, vt florentiſſimam tuæ creditam cuſtodiæ Rempub.atque omnem hãc quæ inter Apẽninum & Alpes interiacet,opulentiſſimam atque pulcherrimam Italiæ partem externorum ac fameſcentium prædam facies luporum, à quibus bene nos, quod in ore ſemper habeo, ipſarum iugis Alpium ſolers natura ſecreuerat. De nullo queri poſſumus no-

ſtra illis impatientia viam fecit. Dum leuia quælibet in noſtros vlciſcimur, paſſi ſumus vt alienigenæ noſtris impunè paſcantur ſaginentúrque viſceribus: Ah! quanto melius inedia conſumentur & rabie, quod facient ſtatim, vt gregis Italici paſtores reſipiſcere cœperint. Paſtorũ prouidẽtia mors luporũ eſt. Id ſane te ante alios facere & feciſſe iã ſpero: niſi enim falsũ fama loquitur & niſi fallor, augurio, iã ſtomachari incipis, iã ſtipendiarij militis inſolẽtiam auaritiámq; faſtidis. Quid expectas igitur? ad cor redi, & ſi externi diſplicent, tuos ama. Si quid autẽ in animo forte rubiginis, ſi quid odij eſt amore patriæ & malorum communiũ commiſeratione deterge, nec tibi perſuadeas pereunte Italia Venetiã ſaluam fore. Eſt enim pars illius, & natura partis ea eſt vt ſequatur ſui totius vel ſubſiſtentiam vel ruinam. Hæc tecum ſæpe recogitans noli, Dux optime, rerum ſummam in extremum adducere, vbi & vinci miſerũ eſt, & vincere ſceleratum, eóque ipſo miſerius eſt, quam vinci melius. In noſtros hoſtes, quibus vtinam careremus, quam in noſmetipſos hæc tela verterentur. Melius hæ diuitiæ vel neceſſariorum præſidia bellorum, vel pacis fuerint ornamenta, quàm voluntariæ inſtrumenta ſæuitiæ. Quantum potes accelera, quoniam præteritis ſuccurrere non licet: inſtantibus ſaltem malis occurre. Nec expectes, dum tota hæc impendens belli nubes in noſtrum caput detonuerit, & ſanguine proprio Italia omnis inundauerit; quando gemitui non iam conſilio locus erit. Expergiſcere tuóſque ciues excita, & publicum illis oſtende periculum. Hoc fac prius quàm cuncta depereant, priuſquam de Italia vel deſertum vel barbaries fiat. Caue ne, cùm natura te mitem pacificúmque genuerit, populúmque tuum omnem, cuius in immenſum cuncta fœlicitas non bellorum, ſed pacis & iuſtitiæ fundamentis innititur, de illorum grege videamini, qui (vt ait pſalmiſta) Cogitauerunt iniquitates in corde tota die, conſtituebant prælia. Ne forſan eiuſdem impietates in vos cadant, diſſipa gentes, quæ bella volunt. Nihil enim, vt arbitror, odioſius Deo eſt, quàm curare &

re & niti, vt cum ille te aliqua ſingularis dote virtutis ornauerit, tua ſponte & voluptate quadam effera malus fias. Quamobrem etiam atque etiam hic inſiſto, clamo: Sequere non vulgi furorem, ſed naturam tuam dexteram ſemper in partem & ad meliora quælibet te vocantem. Et ſi vulgaribus auris eò forte prolapſus es quò non oportuit, retrahe nunc etiam pedem ab incepto præcipiti, dum licet, dum nondum ſignis ſigna collata ſunt, dum tonat adhuc necdum fulminat Mars horrendus, dum inter amaras & horribiles belli minas audiri poteſt dulciſſimum pacis nomen, denique dum ſpes vna tam multis nondum conſumpta terroribus vna velut magnis in tenebris lux apparet irreditura forte, ſi ſpernitur. Arripe illam, dum ſe exhibet, vt dicaris Italicæ pacis auctor, noménque tuum cúm multis & magnis rebus, tum hac præcipuè, glorioſum mittas ad poſteros. Nil tibi ſuadeo, niſi quod tuum eſt, rationem ſequi non impetum, & cauere ne impetu omnia in præcipitium tecum trahas. Cum enim id turpe omnibus, tum tibi turpiſſimum, & penitus alienum eſt: Iam quid hæ literæ profuerint, quid ſtudia hæc artium honeſtarum, quibus te præ cunctis ætatis noſtræ ducibus abundantiſſimum fama prædicat, nec mentitur, ſi, cum meliora prouideris, deteriora ſecteris. Abſit hoc ab animo tuo ſcelus & vt iam loquacioris quàm putabam epiſtolæ modus ſit, oro, precor, obſecro, obteſtor, atque adiuro te per virtutis amorem ac ſtudium, quo nulli cedis, per patris charitatem, qua cunctos exuperas, poſtremò per quinque Chriſti vulnera, quibus ſacratiſſimus & innocentiſſimus ſanguis fluxit, quo redempti ſumus, vt ſi me bene, ſi piè, ſi fideliter locutum putas, mihi aures animúmque non neges, & ſi conſilium placet, non contemnas auctorem. Alioquin omnia videns Deus Chriſtus mihi, & præſens in omne æuum epiſtola teſtes ſint, vt à Plutarcho philoſopho aliquid ſumam, túque ſis hodie Traianus meus quòd in perniciem Italiæ non modo non pergis auctore Franciſco, ſed pro viribus reluctante, téque quando aliud nequit, alto ſuſpi-

rio & marginis animi genitibus reuocante. Vale. Mediolani V. Cal. Iunij. M.CCC.LIV.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REB. FAMILIARIBUS,

LIBER X.

FRAN. PETRARCHA CAROLO QVARTO Epiſt. I.

Gratulatio ſeri licet aduentus.

ET gaudium ingens verba præcidere ſolitum, quidni autem eſt vbi ſpiritũ abrumpat: idẽ ego in tua totiens exhortatione multiloquijs en vt, in gratulatione perbreuis ſum. Quid enim dicam? vnde ordiar? vacuaſti cor meum multis angoribus, atque impleſti gaudio, quódque ait pſalmiſta, adimpleſti me lætitia cũ vultu tuo, & ſola iam fama tui nominis adimpletum eſt. Quid vultus ergo Cæſareus, quid auguſta frons faciet? Longanimitatem inter expectationes ac patientiam exoptabam: Ecce optare incipio, vt tãtæ fœlicitatis capax tantóque gaudio par ſim. Iam mihi nõ Bohemię, ſed mundi rex, iam Romanus Imperator, iam verus es Cæſar. Inuenies, ne dubita, quæ tibi pollici-

pollicitus ſum, parata omnia: diadema, Imperium, immortalem gloriam, apertúmque cœli aditum, & ad ſummam, quicquid optare aut ſperare datum homini. Nunc te excitaſſe qualibetcunque ſermunculis glorior atque exulto: Iam iuga Alpium tranſcendenti occurro animis haud equidem ſolus infinita mecum acies, quin ipſa noſtrum omnium publica mater Italia, & Italiæ caput Roma, tibi obuiæ altis vocibus Virgilianum illud exclamant:

Veniſti tandem tuaque expectata parenti Vicit iter durũ pietas.

Neque vero Germaniæ obtentu hanc faſtidias, aut repellas matrem, cum qua & vitæ primordia egiſti, &, ſi tuum decus amas, extrema exiges. Nos te, Cæſar, vt ab initio dicebam, vbicunque ortum Italicum arbitramur. Neque verò magni intereſt, vbi ſis natus, ſed ad quid. Viue & vale, Cæſar, & propera.

FRAN. PETRARCHA ARNOBIO FLORENTINO, s. Epiſt. II.

Hyems frigidiſſima deſcribitur.

TEmpus breue, magnum ſcribẽdi deſiderium anguſtat, & ardorem animi prægelidus aër frenat, ſine exemplo annus eſt, & bruma horrida, vulgò iam penè in miraculum, atque vt dici ſolet in religionem vertitur. O trãquilla Parthenope, & magnis ingeniis laudata Campania, veſtrum eſt quod ait Maro:

Ver perpetuum, atque alienis menſibus æſtas.

At profectò non talis ipſa loquẽtis mater, glacialis Mantua, & importunis frigoribus oppreſſa, niuóſisq; alpium & Apennini iugis obſeſſa Liguria, quanquam præſens annus, qui nouitate ſui attonitos etiam ſenes habet, neſcio an aliquid cauſæ ſecretioris offenderit, quòd ſcilicet Germaniæ finibus veniens nouus Cæſar cœlo noſtro ſuũ fortè frigus inuexerit, cuius is rigor eſt, vt ipſos quoque Germanos in ſtuporem cogat. Certè ego nudiuſtertius Mantuæ, quò ad ipſum Cæſarem, multum rogatus acceſſeram, in familiari colloquio quo princeps ille mitiſſimus, lingua & moribus non minus Italicus, quàm Germanus, me nunquam antè hac, præter quam in lite-

ris vſum, ſæpe dignatur, ſic eum dicentem audiui: Vix ſe vnquam tale aliquid in Germania ſenſiſſe. Cui ego reſpondi. Fortè cœlitus actum eſſe ne nubes Teuthonicus ſubitam cœli mutationem, & Italicam temperiem non exhorreret; Mitto autem hæc, hyems zephyris cedet, æſtas aquilonibus omnia ſenectuti. Veniet dies, quæ diebus omnibus, metam ponat, & hanc temporum varietatem ſtabilis concludet æternitas. Natura ſuum opus, noſtra interim nos agamus. Equidem non me gelu, quodcunque Ripheis montibus Meoticíſque paludibus adiacet, retardaſſet. Multa ſcribere cupiebam, ſi literas tuas in tempore recepiſſem, ſed dum iſte vir clarus, & nobis charus huc attigit Mediolanum, aberam vt dixi, reuerſus & tuas ornatiſſimas quatuor epiſtolas quibus totidem meis ſero licet, abundè tamen ſatisfactum fateor, & latorem abitum meditantem reperi. Superuacuum viſum eſt, inchoare quod perficere non erat, reliqua igitur ſuum diem, qui longior forte dabitur, atque tranquillior, in hoc breui & turbido nil aliud dixerim, niſi nil penitus tuarum ad me literarū hoc biennio perueniſſe, ꝙ mirari te non miror, atque etiā indignari. Literæ noſtræ medio viarū ſuos raptores inueniunt, ſed ferēdum quod mutari non poteſt. Quid autē ſcimus? Multos forſitan amice ſtudiis noſtris accendimus, multis gloriæ ſtimulos fortaſſis incuſſimus, ſiue, pergant quà cœperunt ſiue nobis diſpliceant, labores & epiſtolas noſtras detineant & auertant, modò nos ament, & quas rapiunt mirentur. Scripta torpentibus digitis ſexto Cal. Ianuarij ante lucem. Vale.

FRAN. PETRARCHA LÆLIO SVO. S. P. D. Epiſt. III.

Vt falſam non quærendam, ſic veram gloriam non ſpernendam.

CRedulum amorem, ait Naſo; nec fallitur vtramvis in partem experientia teſtis adeſt. Quam facilis enim & quam prona eſt charitas amicorū ad ampliſſimas ſpes opinionéſque, clariſſimas? aut quid tam magnificum fingi poteſt, quod de amato non facile credat amans? Credo

Credo ego labores Herculeos nulli magis creditos, quã Philoctetí: credo famã victæ Carthaginis nulli profundius hæſuram fuiſſe quam Lælio. Patulæ ſunt aures amicorum, omnia ante omnes excipiunt. Magna fides amicitiæ, omnia ſtatim credit, nec credidiſſe contenta eſt, niſi de proprio aliquid auditis addiderit. Contra autem comes amoris zelus ardens quam præceps eſt ad credendum omne quod diſpliceret: non rebus tantum, ſed vmbris etiam terretur ac ſomniis. Sed ad piam illam amicitiæ credulitatem redeo, de qua mihi nunc ſermo eſt. Equidem quantum ingenio aſſequor, Romæ olim duo fuerunt Lælij, Scipionibus amicum nomen: ille auum coluit, hic nepotem, ille tributariam vidit Carthaginem, hic euerſam. Certè & mihi Lælius meus eſt, quem tot ſeculis interiectis vrbs eadem ſenex nondum ſterilis genuit. Miraris. ſed etiã fallit amor. Credidiſti perfacile, mi Læli, quod de me tibi ab obuio quodam forte narratum eſt, nec, quanta narranti fides eſſet, exegiſti. Quis enim tã ſobrius, ne dicam durus, vt quod multum delectat, libenter abiiciat, cum præſertim delectatio honeſta ſit, & amicitiæ velo non modo error excuſcibilis, ſed laudandus. Credidiſti igitur neſcio cui vix ſuſpicari auſim, famã, etſi ſæpiſſime mendax ſit, id nunc publicè fuiſſe mentitam, me ſcilicet ad Italicam pacem nouo cum Cæſare ſantiendam ſingulariter prælectum feliciter rebus actis & pace Reipub. quæſita & magna cum gloria remeaſſe. Nolo erres, aut inanem voluptatem ex errore percipias: non ita eſt, amice. Neque enim vnum caput res tanta poſcebat: primi procerum miſſi ſunt. Si enim Argiuos delectos viros ad petendam pellem auratam, & forſitan fabuloſam arietis olim miſſos legimus, nonnne multo nunc delectiores Italos mitti dignum erat ad verè auream procurandam pacem? Illi equidem parua ſpe magno & procelloſo mari Colchon barbaricam petiere, vbi regnabat incognitus Rex Athes: Iſti Mantuam, quò iam Cæſar peruenerat latè notus, magno & prorſus incomparabili præmio illecti atque exiguo & plano calle non peterẽt? Iuerunt itaque,

quod res docuit, felicibus ac lætis auſpiciis, & vt Graij magám veneficámque famoſiſſimam, ſic noſtri dulce bonum Patriæ reportarunt. Quorum tamen ex numero non fui: nemo tibi mendacio blandiatur. Quamuis autem tãto negotio longè impar, iudicio tamẽ benigniore mittentium glorioſum laborem effugere nequiuiſſem, niſi publicis votis priuatæ quædam obſtitiſſent cauſæ, quas nunc ſiluiſſe præſtiterit. Ne verò forſan his dictis omnis gloriæ contẽptorem putes, ſed intelligas me, vt falſam reſpuere, ſic veram gloriam non horrere: dicam quid multis diebus poſt profectionem legatorum noſtrorum & prope iam omnibus ibi conuentis ac firmatis acciderit. Cæſari enim interea mei deſiderium inceſſit, & cuius animum, mores, ac ſtudia nouerat, optauit & faciem videre. Iam hiems miris modis induruerat, miſit tamen nec occupationibus meis parcens, nec labori, & miſit nuntium ſolennem, quique Regibus imperat, me rogauit vt ad ſe pergere feſtinarem, ei inſuper preces miſit, cui nil negaturum me putabat: nec errabat. Quid vis? Illo vocante, atque hoc vigente proficiſcor. Nec vnquam aliàs euidentius intellexi, quid eſt quod ait Auguſtinus, Italicum glaciale ſolum. Ad III. idus Decembris hinc moui: neque tam terreum, quàm adamantinum atque chalibeum iter erat, & glaciei metus non niſi niuis ſolatio leuabatur quæ ipſa etiam præter morem neſcio quid horrificum habebat: captabamus tamen omni ſtudio, vbi nequicquam armati in glaciem equorum pedes vtcunque conſiſterent, ¶ & ruinæ patior aſſiduus viæ laborẽ fecerat non ſentiri. Ad hæc & brumę & algori nebula, qualis in memoriam hominum non eſt & cœlo inimici terrarum vaſtitas acceſſerat, & ſolitudo horrida, qualem non Muſis & Apollini, ſed Marti conuenire diceres ac Bellonæ, ſtratæ paſſim domus habitator nullus, fumoſáque tecta villarum, & dumoſa noualia & hinc illinc erumpentes è latebris armati, quanquam ſine noxa, vt qui noſtri eſſent, non tamen ſine horrore quodã præſentis adhuc belli veſtigia præferebant. Sed veteri fato meo mos gerendus fuit, intérque difficultates & pericula incedendum. Mediolano autem digreſſus quarta luce,

imò

imò verò quartis ſeu certè continuis tenebris Mantuam veni, vbi ab illo noſtrorum Cæſarum ſucceſſore pluſquam familiaritate Cæſarea & pluſquam imperatoria lenitate ſuſceptus ſum,&,vt communia prætermittam, aliquando ſoli ambo ab initio primæ facis ad noctis ſilentium intempeſtæ colloquendo & confabulando peruenimus. In ſumma,nihil illius principis maieſtate ſuauius, nihil humanius. Hoc vnum ſcito, de reliquis quoniam vt ait Satyricus:

Fronti nullâ fides eſt,

Nondum diffinitiuè pronuntio. Expectabimus quantúſque ſit Cæſar non verba non vultum,ne fallamur,ſed actus hominis atque exitum conſulemus. Quod ipſe ſibi non tacui. Dum enim ad id forte mecum ſermo Cæſareus deſcendiſſet, vt aliqua ſibi de opuſculis meis expoſceret, atque in primis librum,cui De viris illuſtribus nomen dedi, illum impletum eſſe reſpondi, & temporis atque otij egentem,dúmque ille paciſci vellet in poſterum occurri libertate illa mea, qua cum maioribus magis vti propoſitum eſt, quam mihi quidem contulit natura,auxit verò vicina iam ſenectus,in immenſum auctura cum venerit. & ita,inquam, id tibi promiſſum credito, ſi tibi virtus affuerit,vita mihi. Mirantique & dicti cauſam requirenti Quod ad me, inquam, attinet tanto operi iuſtum iure ſpatium debetur. Ægrè enim magna in anguſtiis explicantur: Quod autem, ad te, Cæſar, ita demum hoc te munere & eius libri titulo dignum ſcito, ſi non fulgore nominis tantum, aut inani diademate,ſed rebus geſtis & virtute animi illuſtribus te te viris aſcripſeris,& ſic vixeris, vt cum veteres legeris, tu legaris à poſteris. Quod dictum ſerenis oculorum radiis & Auguſtæ frontis læto probauit aſſenſu.Itaque peroportunum aggredi viſum eſt, quod iamdudum facere meditabar. Sumpta igitur ex verbis occaſione, aliquot ſibi aureas argenteáſque noſtrorum principum effigies minutiſſimis ac veteribus literis inſcriptas,quas in deliciis habebã, dono dedi,in quies & Auguſti Cæſaris vultus erat pene ſpirans,&

ecce,inquam, Cæſar,quibus ſucceſſiſti, ecce quos imitari ſtudeas & mirari,ad quorum formulam atque imaginem te componas, quos præter te vnum nulli hominum daturus eram: tua me mouit auctoritas: Licet enim horum mores & nomina, horum ego res geſtas norim, tuum eſt non modò noſſe, ſed ſequi: tibi itaque debebantur. Sub hoc ſingulorum vitæ ſummam multa breuitate perſtringens,quos potui ad virtutem atque ad imitandi ſtudium aculeos verbis immiſcui, quibus ille vehementer exhilaratus,nec vllum gratius accepiſſe munuſculum viſus eſt. Quid te in ſingulis morer? Multa ibi mecum, quæ ſileo: vnum quod, vt puto, miraberis, non ſilebo. A die ortus vſque ad hanc ætatem totam vitæ meæ fabulam dicam an hiſtoriam ex ordine voluit audire (quamuis ego longam nimis materiam teſtarer) & ita me diuticule loquentem animo atque auribus intentus audiuit, vt ſicubi vel obliuione vel breuitatis ſtudio aliquid præterirem, protinus ille ſuppleret ac ſæpe me melius ipſe res meas noſſet, quarum fumum (ſtupeo) vſque trans Alpes neſcio quis flatus inpegerat oculóſque compleuerat intuendis mundi defectibus occupatos: denique dum ad hoc tempus narratio perueniſſet, conticuiſſémque parumper, ille me de ſequentis vitæ propoſitione percontatus: Fare, inquit, de futuro, quid cogitas? quém-ue tibi finem mente conſtituis? Intentio, inquam, Cæſar, optima eſt, quamuis adhuc actus meos ad limam expolire nequiuerim. Præteriti enim temporis conſuetudo violenta & præſenti intentione potentior cor aduerſus recens propoſitum, quaſi contra nouum ventum aliis flatibus impulſum mare, præcipitat. Ad hæc ille: Credo ſic eſſe, inquit, vt dicis, ſed aliud per contabar, quænam tibi vitæ ſemita placeret? Ego autem incunctanter & intrepidè,Solitariæ,inquam, qua nulla tutior, nulla tranquillior, nulla denique fœlicior vita eſt, quæ, iudice me, cui quoque gloriam principatus faſtigiúmque tranſcendit. Illam ego, ſi dabitur in ſede ſua, hoc eſt, in ſyluis ac montibus quod

quod ſæpe iam feci: alioquin quantum poſſibile fuerit, vt nunc facio ipſis in vrbibus conſectabor. Hic ille ſubriſit, & ſciebam, inquit, ſcienſque ad hanc te confeſſionem pedetentim interrogando perduxi, vbi tuum, quod in multis probo, iudicium reprobarem. Sic inter nos ingens diſputatio eſt exorta, ſæpe me interpellante: Vide Cæſar, quò progrederis mecum, non æquo quidem Marte contendis, qui in hac quæſtione non tantum ſed ſyllogiſmis armatus Chryſippus ipſe ſuccumberet: Diu enim nil aliud cogitaui plenúmque caput rationibus & exemplis habeo. Magiſtra rerum experientia mecum ſentit, ineptum & indocile vulgus aduerſum eſt. Noli ſecum partes facere: vincam te, Cæſar, ſub quocunque iuſto licet vrbano iudicio, quippe qui hoc ipſo tam plenus ſim, vt de parte vel exigua libellum vnum nuper ediderim. Intercepit ille promptiſſimè, & hoc ipſum ſcio, inquit, etſi vnquam ad manus meas liber ille peruenerit, ignibus eum tradam. Prouidebo, inquam, Cæſar, ne perueniat: Ita longis iocoſiſque ſermonibus protracta altercatio eſt, vt fatear ex omnibus, quos oppugnatores ſolitariæ vitæ ſum expertus, nullum audiſſe contra id vitæ genus efficaciùs diſputantem. Finis is fuit, vt ſi dicere Cęſarem aut credere victum licet, verbis & ratione niſi fallor victus, opinione autem ſua non modò inuictus, ſed etiam palam victor hoc vltimum precaretur, vt ſecum Romam peterem. Hanc enim fuiſſe primam cauſam me quietis auidum tam aduerſo tempore fatigandi. Optare ſe tantam vrbem nō ſuis modò, ſed meis vt ita dicam oculis videre: egere etiam ſe mei præſentia in quibuſdam Tuſciæ vrbibus, de quibus ita locutus eſt, vt Italicum hominem & Italicum credere poſſes ingenium. Quod etſi mihi admodum placeret (pergrata enim duo nomina Roma, & Cæſar, ita conuenirent, vt nil animo meo dulcius quàm cum Cæſare Romam ire) multis tamen ex cauſis partim iuſtis, partim neceſſariis negaui vnde noua iterum lis exarſit, quæ in multos dies producta finiri vſque ad ſupremum vale non potuit, quando Mediolano ſcilicet abeuntem vltra Placentiæ muros

ad quintum lapidem proſecutus vix ab ipſo tandem multa verborum colluctatione diuulſus ſum. Quo tempore Tuſci multis ex comitatu Cæſareo graue verbum & liberum inſonuit, qui me manu tenens oculis in illum verſus, Ecce, inquit, Imperator, de quo ſæpe tibi dixeram, qui ſi quid laude dignum geſſeris, nomen tuum tacitum non ſinet; alioquin & loqui didicit & tacere. Redeo autem ad inceptum. Non igitur oblatam gloriam fugio, quod inuiſa ſit, ſed quod veritas cunctis rebus amicior. Non ſequeſter pacis ego, ſed amator fui, neque petitor, ſed hortator & laudator, neque principio eius interfui, ſed fini. Cum enim in concluſione tractatuum publicis monimentis pacis firmitas fundaretur, intereſſe me Cæſar & fortuna voluit. Profectò autem in hoc genere nulli Italo plus tributum ſcio, vocari & rogari à Cæſare, iocari & diſputare cum Cæſare. Platoni quidem ſapientiæ antiſtiti, vt Plinius ait, Dionyſius tyrannus vittatam nauem miſit obuiam, ipſe quadrigis albis egredientem in litore excepit. Hæc vt magnifica referuntur, in gloriam Platonis, vide nunc, amantiſſime Læli, quò tendam, & vt nullam oblatam veræ gloriæ materiam prætermittam. Quid verò non auſurus ſim, qui Platoni me conferre non verear? Sed abſit, vt me illi conferam, cui maximorum hominum, & in primis Tullij Auguſtiníque iudicio nec Ariſtoteles conferendus ſit. Non ingeniorum, ſed euentuum iſta collatio eſt. Ille Platoni à Syracuſia forſitan arce proſpecto per aliquantulum freti ſpatium vittatam nauem miſit obuiam: iſte autem generoſum ac militarem & ſtrenuum quendam virum aliquot dierum ſpatio onuſtum precibus ad me miſit. ille vltro venientem excepit: orant hic etiam vt venirem. Confer modò ſingula & armato militi vittatam nauem & Cæſareæ lenitati Dionyſij quadrigas, poſtremò Romano principi Syculum tyrannum, credo, fateberis meritò Platonem præcellere, me fortuna. Sed iam ſatis gloriæ ludendo captamus, quod ipſum

ipſum leuitatis vitio non careret, niſi ita tecum loquerer, vt mecum epiſtolam, quam ad Cæſarem ipſum tuis me de rebus ſcribere voluiſti, qua comitatus illum fidentius atque familiarius adeas, cum hac ſimul accipies. Vtraque tibi Piſis occurret, vbi tu occurſurus es principi. Illa quidem, vt ſpero, ſed multò maxime tua virtus, & noſtrorum herorum recordatio Cæſareum tibi limen aperiet. Vale.

FRAN. PETRARCHA CAROLO QVARTO IMP. S. Epiſt. IV.

Commendatio Lælij ſui.

VIde quantum mihi ſpei, quantúm-ve animi præſtat humanitas tua, Cæſar, vt non me tantum, quod feci ſemper & facio & dum taciturnior appareo, tunc altius clamo, ſed alios quoque clementiæ tuæ commendare auſim: quanquam, ſi verè & propriè loqui velim, non ſit alter, quem mea tibi nunc deuotio recommendat, niſi forſan, vt dici ſolet, alter ego. Hic vir, O maxime Cæſar, qui ad pedes tuos cum literis meis venit, Romanus eſt ciuis & ſanguine nobilis & virtute nobilior, cuius in laudibus multus eſſem (nam copioſa & larga materia eſt de prudentia, de fide, de induſtria, de facundia, de circumſpectione multiplici, cæteriſque virtutibus hominis huius loqui) niſi quia totum tibi, ſapientiſsime principum, atque extimationi tuæ committendum credidi, qui eum, in quo ſtilus hic forte ſuccumberet, metieris eximiè, ſi reſpicere ac noſſe dignaberis profundo & infallibili tuo diuinæ mentis intuitu. Tuo igitur virum hunc arbitrio eſtimabis. Si qua mihi apud te, Cæſar inuictiſsime, fides eſt, ſcito virum bonum eſſe, multiſque vel naturæ vel ſtudij dotibus ornatum, & vt dicam breuiter, virum per ſe ipſum, niſi forte me amor fallit, gratia & beneuolentia dignum tua. Accedit quod & ſacri imperij tuíque nominis deuotiſſimus ſemper

fuit & apprimè fidelibus tuis charus. Si quidem magnanimus olim vir & memorabilis Stephanus de Columna, cuius erga glorioſiſſimum auum tuum Romanum Imperatorem fides toto orbe notiſſima eſt, & qui diem tuum téque, quem non aliter quàm Chriſtum Simeon expectabat, videre ſenio victus & præuentus morte, non potuit. Hunc dilexit vt filium, tota eius generoſa familia hunc vt fratrem Germanum ſemper amore complexa eſt. Ioannes de Columna illius Stephani magni nepos, nobiliſſimus ac fortiſſimus adoleſcens, ſed infauſti exitus & vitæ nimium breuis, quem quanti faceres, ſi aliunde neſcirem, ex eo didici quod ante hoc ferme ſeptennium, cum te primum diuina prouidentia ad Romanum Imperium euexiſſet, túque ad Romanam curiam, qui deſerto Thiberi nunc Rodanum colit, eo tempore veniſſes, vbi tunc tibi licet incognitus degebam: vidi in publico maieſtatem tuam illius humeris familiariter innixam ſtringentémque piis colla complexibus: ille hunc coluit vt parentem. Quid multa? omnes huius fidei vnanimiter incumbebant: ſinguli certatim hunc amabant: hic omnibus obſequebatur, Omnium norat arcanum: cum illis infantiam, cum illis pueritiam atque adoleſcentiam ſuam egit, cum eiſdem iuuentæ florem, cum quibus ſeneſcere tandem moríque decreuerat, feciſſétque, niſi clariſſimam & deuotiſſimam tibi ſtirpem feſtinata mors totam, heu! breui tempore rapuiſſet. Illos omnes, qui, dum in terris agerent, tui erant & nunc non minus (vt auguror) vbicunque habitent, tui ſunt tibíque felicem ac longæuam vitam & votiui imperij ſucceſſum rogant, ante pedes tuos conueniſſe cogita, téque magna fiducia precari, vt hominem hunc, qui ſuus fuerit, tuum velis, addéque & Romano Pontifici Clementi, qui te ante alios paternè & quem tu filialiter dilexiſti, hic familiariter charus fuit, & Francorum Regi, quem viciſſim tibi ſanguis amórque conciliauit, & Pertuenſi Epiſcopo, qui generis animique fulgoribus Romanæ cardinem illuſtrat Eccleſiæ, quémque

que ſacerdotio patrem, ſuauitate germanum habes, æquè familiariter charus eſt. Quis verò nunc inter tot tam fulgida nomina nomini locus eſt meo? Et tamen vide, quantum fiduciæ fides parit, audebo me noctuam aquilis, talpam lyncibus miſcere, & affuſus orare, vt hunc, quem & virtus propria, & tantorum charitas commendat, notum primò, deinde, ſi merebitur, charum habeas. Nomen viro Lælius qui apud veteres, vt Cicero ait, & ſapiens & amicitiæ gloria excellẽs fuit. Hic apud nos vtrumque præconium eſt adeptus. Ille Scipionem huic amicum: ego non ſum Scipio, ſed amicus ſum & pro amico ſupplex apud Dominum intercedo. Vale Cæſar, & viue, & vince, & impera, noſtri memor. Mediolani V. Calen. Martias.

FRAN. PETRARCHA MODIO PARMENSI, S. Epiſt. V.

Euocatio in partem ſtudiorum

SCripſit adoleſcens noſter, tibi neſcio quid, imò verò neſcio quibus verbis aut qualiter. Quid autem ſcio: ſcripſit autem non vt precibus te grauaret, ſed vt animum exploraret tuum, quàm pronus eſſet ad conuictum noſtrum. Cæterùm quæ ex illo audiſti, quo dubij nihil, ætas infirmior, & ad optata conſequendum præceps pariat, ex me forſan cupis audire. Accipe igitur, & ex paucis multa comprehendẽs, hoc velut ſocialium pactorum chirographum habeto: Cupio equidem te, non ignarus magnorũ tibi, ac prępotentum hominum aulas patêre, ſed ita mihi perſuaſi, meliùs tibi futurum noſtra cum paupertate, quàm cum illorũ diuitiis, ſi bene animũ tuũ noui. Dulcior eſt enim honeſta paupertas cum amico, quàm ſub domino diuitię ingentes, præſertim libertatis, quietis, & frugalitatis auido, qualem te ſi natura non feciſſet, vt auguror ſtudium fecit. Neue paupertatis nomen ſuſpectum ſit, ſcito vt nihil ſordidi, nullũ mœſtæ indigentiæ locũ eſſe, ſic ſollicitas, & graues huic abeſſe diuitias. Comparatio

ſola eſt, quæ vulgo diuitias & pauperiem facit, quemlibet ex his querulis, qui perpetuis ſortem ſuam inutilibúſque conuitiis ac lamentis exagitāt. Amiclæ illi Cæſareo comparatum diuitem extimabis, quemlibet ex his beatis, qui non ſuis bonis auro, purpuráque ſuperbiunt. ſi Marco Craſſo illi diuiti, aut Lydorum regi Crœſo admoueas, pauper erit. Sanè verum diuitem non vulgaris opinio, ſed ſolus animus facit. Hunc tu qualem afferas ipſe videris, hic tibi rerum optima præſtò ſunt, mediocritas & libertas. Non ego te ad ſeruitium, ſed amicitiam voco, aut nunquam pariter, ac nuſquam, aut nunc mecum, ſi vocanti obſequeris, liber eris. Si quæris igitur ad quid te vocem, iam reſpondi. Ad amicitiam, ad conuictum. Ac ne torporem vocari metuas, agere aliquid te volo, ita tamen vt actionis modus, ex arbitrio tuo pendeat, an incipere, quorſumúe progredi libeat. Nemo te calcaribus aut clamoribus vrgebit, nemo tibi frena ſubſtringet, ipſe vitæ tuæ curſum, regémque moderabere. Hunc ipſum adoleſcentem, ſi ſe dignum exhibuerit, meliorem & doctiorem facies. Aut enim ex te diſcet, aut ex nemine, te ab infantia mirari didicit, téque ante alios amare. Multum verò doctrinæ conferunt, familiaritas, amor, admiratio. Adhæc & nugarū aliquid mearum, non niſi quantum libuerit, & ſi libuerit ſcribes, tuum erit iudicium an dignæ ſint quæ tuum, rebus propriis, nō otioſum, calamum fatigent. In ſtudij mei partem veni, mea mihi magis probabuntur, ſi tuo ſcripta ſint digito. Sperabo ſiquid mihi, vel obliuione, vel incuria ſit elapſum, ſubterfugere manus tuas, ingeniúmque non poſſe. Pro his tibi non montes auri, non purpureas togas, non marmorea atque ebore & hebeno cruſtata palatia, ſed quæ tibi gratiora coniicio? Victum non inopem, ſed modeſtum, & philoſophico non audeo parem dicere, ſed proximum. Otium præterea, ſolitudinē libertatémque polliceor, mirum quàm præſtare mihi ipſe nō poſſum, hanc tibi ſpondeo. Sed ſæpe pallens Medicus, ſalutē alteri tribuit, quam non habet. Ego quidem importunæ, & inutilis, & moleſtę famę cōpedibus, ſonitúque nominis ac ful-
gore

gore ſuperuacuo, verúmque vt ingenuè fatear indigno, nec liber eſſe poſſum, nec latere. Tibi in terra aliena, donec ſaltem noſci cœperis, & otium, & libertas, & latebræ iucundiſſimæ non deerunt. Hæc ſunt quæ in præſens ſeſe offerunt, aduentus tui præmia. Vellem addere poſſe, aliquam te fortè dulcedinem in ſcribendo ex noſtrorum ſtudiorum participatione ſumpturum. Sed & de hoc videris. Vnum tibi præterea, quod non in vltimis, licet, in vltima parte epiſtolæ poſuerim, erit vicinus Ambroſius. Vale. Mediolani. Cal. Maiis. Propere.

FRAN. PETRARCHA FRANCISCO SANCTORVM APOSTOLORVM, S. Epiſt. VI.

Commendatio amici Romipetæ.

HIc, quem cernis, homuntio Chriſto deuotus mundi rerúmque fugacium ſpretor ingens, & cupidiſſimus æternarum: idem (perexigua tantæ laudis acceſſio, ſed quam tuus amor faciet eſſe permaximam) mihi quoque chariſſimus, Romam petit. Sic eum aſpicies vt me; bonæ animæ vector eſt. Noui hominem, in eiſdem caſtris militauimus, nec dũ exauctorati ſumus duce quamuis extincto. Si conſilio tuo eget ad peregrinationis piæ compendium, ſi fauore aliquo, puto non es orandus vt faueas, oro tamen nam quid Chriſto cui ſeruis, quid apoſtolis eius hoſpitibus tuis acceptius potes, quam ſi Chriſti amiciſſimũ hunc virũ cupide dimiſſis frementis aulæ fragoribus ad illorum quietiſſima limina gradientem iuueris atque direxeris? de me, ſi quid explorare libuerit (libebit autem plurima) & ſi diuerſitas ſtudiorum noſſe hunc omnia non ſinat, tamen quod ad intimum vitæ meæ modum pertinet, fortaſſe aliqua quod ad extimum pene cuncta narabit. Hoc tibi raptim ſcripſi in extremo angulo Mediolani Ambroſianæ domus, in parte remotiſſima ea luce eaque lucis hora, qua mũdo tenebris preſſo cæciſque mortalibus de terra olim viua lux orta eſt. Vale noſtri memor

nimæ latebris, & quam mundus non habet, petamus à Domino. Vale noſtri memor.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI SEPTEM ARCHIDIACONO IANVENSI S. Epiſt. IX.

Gloriatur Archidiaconus in epiſtolis Petrarchæ poni.

QVod tam magni æſtimas nomen tuum in epiſtolis meis poni facis & reliqua. Non enim id meriti mei, ſed indulgentiæ tuæ eſt. Neque ideò me ingenioſum arbitror, ſed te amicum. Seneca Lucilio ſuo ſcribens, quod libros, inquit, meos mitti deſideras, non magis ideo me diſertum puto, quàm formoſum putarẽ, ſi imaginem meam peteres. Eleganter id quidem: Quis eſt enim, qui non deformis amici quàm formoſi hoſtis malit imaginẽ? Non enim quod æſtimat, ſed quo æſtimat metitur. hoc eſt, non rebus trahitur ſed affectu. Tu quoque nunc ſic in epiſtolis meis, ſicut & in memoria locum quæris nec attendis quale ſit hoſpitium vbi habites, ſed quid hoſpes Et profectò nimis ambitioſus eſt, qui non libentius vel proprium vel pauperis amici limen, quod ignoti regis atriũ ingreditur. Cernis vt cupidè tugurium ſuum paſtor, nidum volucris, cuniculos feræ, ſtabula greges petant,

Vtque ipſæ memores redeant in ſepta capellæ,

Quod ait Maro, quærentes non pulchriora ſed propria, vt quem non homini tantum, ſed cunctis animantibus inſitum videmus, naturæ non dubitemus inſtinctum eſſe quæ ſequeris vt ſcilicet non doctorum magis hominum, quàm amicorum ſcriptis tuum nomen inſertum velit, cuius te voti compotem & feci, & ſi vita comes erit, faciam præfatus tibi, quod hoſpiti olim ſuo Rex Euander qui cùm inopem in aulam inuitaret Æneam magnum ibi hoſpitem alium iam fuiſſe commemorat. *Hæc*, inquit, *Limina victor Alcides ſubiit hæc illum regia cepit.* Quaſi diceret, Ne deſpicias paupertatem noſtram, neque dedigneris habitaculum quod dignatus eſt Hercules. Ego idem tibi amicíſque aliis, vt omnes modo tecum alloquar, quorum nomina ſcriptis inſerui. Teſtatus ſum, parcite, & æquanimiter forte precor, ſi non par gloriæ

noſtræ locus eſt vbi vos includo, neque ſordes egeſtatémque ſermonis meis horreas aures oculíque veſtri. Eſſe quidem, quod nemo ambigit, nobiliori in parte meremini, ac non meritum veſtrum, imò facultas æſtimetur mea. Non vbi decet, ſed vbi poſſum, vos excipio. Amor ampliſſimus, domus anguſta eſt. Si Cicero eſſem, locarem vos in Ciceronis epiſtolis: nunc vos in meis loco, in alienis neque ſi velim queo, & ſcio vos non hoſpitis claritatem, ſed amicitiam æſtimare. Denique vt obſcuritatem loci contractus ſplendore ſolemini ibi vos pono, vbi Duces, vbi Reges, vbi Cæſares vbi Pontifices, poſtremo quod his, me iudice, maius eſt, vbi Philoſophos ac Poëtas, & quod maximum, vbi viros bonos poſui.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI SEPTEM, S. Epiſt. IX.

De rumoribus Italicis nominatim de Venetorum Duce per ſuam Rempublicam obtruncato.

RVmores Italicos, quotidie niſi fallor ad ſatietatem audis, qui vel vtinam rariores eſſent vel minùs immites. Nunc crebri, vehementéſque ſunt, & ſonori adeò, vt non tantùm in Galliis vicina regione, ſed apud Indos, atque Arabes audiri queant. Magni ſunt rerum motus, magni bellorum ſtrepitus, magna imperiorum, iugíſque colliſio, magna denique famæ vox, quæque non modò alpes patrias, ſed maria tranſilit & cum magna ſint ſemper mali præſentia, futurorum apparatus continuò maior eſt. Ita nobis quod in omni aduerſitate duriſſimum eſt, extremum malorum ſolatium ſpes aufertur. Sempérne igitur ſic inuicem conteremur? Semper noſtrorum laborum ſonitu, cunctarúmque gentium aures, atque ora complebimus? Semper mundo quod audiat, famę dabimus quid loquatur? Itá-ne verò ætati tantum ſuæ, ſed omnibus ſeculis, nec poëtico magis, quàm prophetico ore locuti ſunt Virgilius, & Flaccus quorum alter:

Grauidam imperiis, belliſque frementem

Italiam dixit: alter,

Auditum Medis Heſperiæ ſonitum ruinæ.

Agat modò fortuna, perficiat, quod incœpit, quando ſi Virgilio ipſi credimus, omnipotens & ineluctabilis dea eſt, de

eſt, de qua re, ne quid præcipitante iudicio, definiam, nihil in præſens pronuntio, tu tamen ſententiam meam noſti, ſi quid ſerium loqui ſoleo, ab hac opinione remotiſſimus ſum. Nunc loquor vt vulgus, a quo maximè diſſentio. Cæterùm ſiue illa nihil, ſiue aliquid eſt, nam dea proculdubio non eſt, & rurſus ſiue illa ſuis viribus, ſiue noſtra ignauia potens eſt, quoniam quibus ſolis obſtari illi poterit arma rationis obiecimus. Agat (ineq iam) ſæuiat, tonet, ac fulminet, in hoc præcipuè mundi latus, vbi in vtramque partem plurimum ſe ſemper exercuit, pergat, inſtet, premat, vrgeat, & quando ita ſuperis atque inferis placet, vt dictum eſt, cœpta perficiat. Vereor ſanè ne præſens præfatiuncula, quaſi magnæ mœſtitiæ index, amantem & amore pauidum, atque ſollicitum animum tuum fortè turbauerit. Pone metum, priuatim nihil aduerſi eſt, certè ſicut publicæ nihil eſt proſperi. Quid enim proſperum viris? imò verò quid nunc non triſte prorſus, & miſerum, libertate mortua & ſepulta? Qua multi ſæpe vitam magna cum voluptate & gloria profudêre, præſertim cum non libertas ſola perierit, ſed cum illa ſimul fides, pietas, pudicitia, peſſimíſque iam moribus latè regnantibus, nullus vſquam iuſtitiæ aut modeſtiæ locus ſit? Quæ quoniam ſine conſenſu generis humani contigiſſe non poterant, ideò ſtomachoſus, & indignans animus non magis ſuam quàm publicam ſortem luget: hic ſæpenumerò dolor meus, his quæ nulli hominū proſunt, mihi etiā noceat, friuolis querimoniis euaporat: ex hoc genere principium iſtud eſſe noueris. Nūc ne te amplius expectatione torqueam, quod deſtinaueram expedio, & omiſſis rumoribus qui aſſiduè aures tuas fama vociferāte circumſonant, quos nullis annalibus cōprehendi poſſe crediderim, qui Piſis, & qui Senis populorū motus, quod in latus reuoluta Bononia, quíſ-nam patriæ meæ ſtatus, vtinam vt florentis ſemper, ſic aliquando fructiferæ, quid fleat Roma, quid Parthenope metuat, vt regib' ipſis cognomē ſuū, Terra laboris æquauerit, quibus æſtibus odiorū ferueat, ſulphurulēta Trinacria, quid agat Ianua, quid paret Liguria, quid Æmilia cogitet, aut Picenū, quàm inſōnis

eſt, de qua re, ne quid præcipitante iudicio, definiam, nihil in præſens pronuntio, tu tamen ſententiam meam noſti, ſi quid ſerium loqui ſoleo, ab hac opinione remotiſſimus ſum. Nunc loquor vt vulgus, a quo maximè diſſentio. Cæterùm ſiue illa nihil, ſiue aliquid eſt, nam dea proculdubio non eſt, & rurſus ſiue illa ſuis viribus, ſiue noſtra ignauia potens eſt, quoniam quibus ſolis obſtari illi poterit arma rationis obiecimus. Agat(ineq iam) ſæuiat, tonet, ac fulminet, in hoc præcipuè mundi latus, vbi in vtramque partem plurimum ſe ſemper exercuit, pergat, inſtet, premat, vrgeat, & quando ita ſuperis atque inferis placet, vt dictum eſt, cœpta perficiat. Vereor ſanè ne præſens præfatiuncula, quaſi magnæ mœſtitiæ index, amantem & amore pauidum, atque ſollicitum animum tuum fortè turbauerit. Pone metum, priuatim nihil aduerſi eſt, certè ſicut publicæ nihil eſt proſperi. Quid enim proſperum viris? imò verò quid nunc non triſte prorſus, & miſerum, libertate mortua & ſepulta? Qua multi ſæpe vitam magna cum voluptate & gloria profudêre, præſertim cum non libertas ſola perierit, ſed cum illa ſimul fides, pietas, pupudicitia, peſſimiſque iam moribus latè regnantibus, nullus vſquam iuſtitiæ aut modeſtiæ locus ſit? Quæ quoniam ſine conſenſu generis humani contigiſſe non poterant, ideò ſtomachoſus, & indignans animus, non magis ſuam quàm publicam ſortem luget: hic ſæpenumerò dolor meus, his quæ nulli hominũ proſunt, mihi etiã noceat, friuolis querimoniis euaporat: ex hoc genere principium iſtud eſſe noueris. Nũc ne te amplius expectatione torqueam, quod deſtinaueram expedio, & omiſſis rumoribus qui aſſiduè aures tuas fama vociferate circumſonant, quos nullis annalibus cõprehendi poſſe crediderim, qui Piſis, & qui Senis populorũ motus, quod in latus reuoluta Bononia, quiſ-nam patriæ meæ ſtatus, vtinam vt florentis ſemper, ſic aliquando fructiferæ, quid fleat Roma, quid Parthenope metuat, vt regib⁹ ipſis cognomẽ ſuũ, Terra laboris æquauerit, quibus æſtibus odiorũ ferueat, ſulphurulẽta Trinacria, quid agat Ianua, quid paret Liguria, quid Æmilia cogitet, aut Picenũ, quàm inſõnis

& laborioſa ſi Mantua, quàm meticuloſa Ferraria, quàm Verona miſerabilis, Acteonis in morem, ſuis ipſa canibus laceretur, vt Barbaricis ſemper incurſibus pateant Aquileia & Tridentum. Poſtremò pudorum maximus, qui prædonum cœtus per Italiam peruagãtur, vtque de prouinciarũ domina, ſeruorũ ſit facta prouincia. Ad Venetorũ, vt Liuij verbo vtar, angulum, & ad ea, quæ vix dum potes audiſſe feſtino. Qui bello cum Ianuenſibus ſuſcepto dicam antè detecto, latens enim bellum defuiſſe nunquam puto intra breue tempus primum victi, mox victores, rurſum maiore prælio victi ſunt, in quo illis quidem, vt hominibus, vtque Italis compatior, mihi autem gratulor, quod hæc eis mala omnia ventura, præuidi, prædixíque non aſtrorum iudicio, aut vllo vaticinij genere, quod totum deſpicio, reiicióque, ſed præſagio quodam mentis, & vrgẽtibus coniecturis, quibus in eam ſententiam trahebar, vt videre mihi tunc viderer, quod nunc video. Atque vtinam dux Andreas, qui rerum ſummæ tunc præerat, hodie viueret: exagitarem eum literis, & omnes aculeos incuterem, ac tota vterer libertate. Bonum enim virum, atque integrum, ſuæque Reip. amantiſſimum ſciebam, doctum præterea & facundum, & circumſpectum, & affabilem, & mitem, vno tamen offendebar, quod belli ſtudio ardentior erat, quàm naturæ ac ſuis moribus conueniret. Viuenti equidem non peperci, & præſens verbo, & abſens literis laceſſere auſus tantum virum, quæ ille de animo meo certus, patienter ferebat, ſed recenti victoria clarus, conſilium reſpuebat, cõſuluit illi mors, vt & acerbiſſimum patriæ ſuę luctum, & mordaciores meas literas non videret. Vti enim fortunæ teſtimonio ſolebat, nec dubitare, quin ſicut illa proſperior videretur, ſic iuſtior cauſa ſua eſſet. Itaque ſæpe mecum illud Scipionis Africani dictũ vſurpabat, qui loquens cum Hannibale: Dij (inquit) teſtes ſint, qui & illius belli exitum, ſecundum ius, fáſque dederũt, & huius dant & dabunt. Illud quoque Cæſareum:

Hæc fato quæ teſte probet, quis iuſtius arma
Induit, hæc acies victum factura nocentem.

Et quantulum illi viuẽdum erat, vt in eundem iſta reflecterem,

ſterem, nocentem teſte fato conuincens, qui teſte fato innocentiam aſtruebat? Paucis ante obitum diebus, literulas meas acceperat, aculeoſas fateor, plenas tamen affectuum optimorum, quibus ita ſe torſit, ita reſponſionis ſtudio efferbuit, ſicut poſtea retulerunt, qui præſentes erant quaſi ſummo pudori duceret, non æquaſſe ſtylum, quod vnum facillimum illi erat, literato in primis diſertóque homini, id enim puto, quod erat difficillimũ non curabat, retundere ſcilicet, & confutare ſententias verbis, equidem atque dicendi exercitio ornatus, verborum certamina non timebat. Sed quid rebus ipſis facias, atque apertiſſimæ veritati quid reſpondeas, niſi vt taceas, aut confirmes? Verba enim cõpares, aut par, aut ſuperior eſſe potes, rebus inferior ſis oportet. Sæpe phaleratam eloquentiam nuda veritas vincit. Itaque cum ſe multũ fruſtra torſiſſet, ſeptimo demum die, nuntium meum ſine literis dimiſit, reſponſum, propriúmque nuntium pollicitus, quem non miſit, nec deinde reſpondit, ſeu morbo corporis, ſeu animi præuentus, quod per eos dies contra ſuum atque omnium ſpem, animoſiſſimè ad littus Venetum, ipſa eadem, quam penitus victam, atque exterritam extimabat Ianuenſium claſſis acceſſit, cui tumultui Dux ipſe præter morẽ armatus interfuit. Nec poſt eum diẽ, ferè aliquid geſſit, quaſi feſtinãs, impendẽtibus caput malis, matura morte ſubducere. Etſi quidã ferãt, reſpondiſſe eum, neſcio quid, quod nequaquã ad me morte ipſa Ducis forſan interueniente peruenit. Poſt quæ ſtatim apud Achaię inſulam cui Sapientię nomen eſt, Veneti ab eadem illa vaga claſſe Ianuenſium deprehenſi, ingẽtique prælio fuſi ſunt, eum honorem Duci optimo deferente fortuna (vt ſicut dixi) dilatam patriæ ſuæ cladem in carne poſitus non videret. Certè vt vbi potiſſimum vinceretur, diuinitus eueniſſe crediderim, quo ſcilicet vocabulo loci, ſaltem reliqui duces admonerentur, vt ſapientiam quàm fortunam ſequi mallent, & à ratione abeũtibus rerũ elicerẽt argumenta. Sed nónne fidifragus ſum, qui noua pollicitus antiqua perſoluo? Expecta autẽ in fundo eſt, vnde promiſſi mihi fides conſtet. Hacten⁹ audieras, quod ſequitur nouum audis. Huic equidem tali Duci iuueni.

ſenior ſucceſſerat, & ad patriæ gubernaculum ſerò licèt, ante tamen quàm vel ſibi, vel patriæ opus eſſet acceſſerat, vir ab olim mihi familiariter notus, ſed in quo fallebat opinio, animi quàm conſilij maioris, Marinus Phalerius, viro nomen. Explere animum in ſumma dignitate non potuit, ſiniſtro pede palatium ingreſſus: namque hũc Veneti Ducem ſacroſanctum, omnibus ſeculis magiſtratum, quem in illa vrbe ſemper, vt numen aliquod antiquitas coluit, nudiuſtertius in ipſius palatij veſtibulo decollarunt: cauſas rerum vt Poëtæ ſolent, in primordiis ſuorum operum explicarem, niſi comperta loqui velim, nequeo, tam ambiguè, & tam variè referuntur. Nemo illum excuſat, omnes aiunt voluiſſe eum in ſtatu Reip. à maioribus tradito, neſcio quid mutare, atque ita cuncta conueniunt, vt quòd ait Flaccus:

Primóne medium, medióne diſcrepet imum.

Nam quod vix vlli vnquam arbitror eueniſſe, dum ad ripam Rhodani pro negotio pacis per me primũ, & mox per eum fruſtrà tentato, apud Romanum Pontificem legationis officio fungitur, Ducatus honor non petenti, imò quidem ignaro ſibi obtigit. Reuerſus in patriam, cogitauit quod vt puto nemo vnquam cogitarat, paſſus eſt, quod nemo vnquam in loco celeberrimo, omniúmque clariſſimo atque pulcherrimo, eorum quæ ego viderim, vbi maiores ſui, ſæpe lætiſſimos honores pompis triumphalibus deduxerunt, illic ipſe ſeruilẽ in modum, concurſu populi tractus & ducalia exutus inſignia capite truncus occubuit, templíque fores, & palatij aditum, ſcaláſq; marmoreas ſæpe vel feſtis ſolennibus, vel hoſtilibus ſpoliis honeſtatas, ſanguine fœdauit proprio. Locum ſignaui, tempus ſigno. Annus eſt ab ortu CHRISTI M. CCC. LV. dies fuit vt ferunt XIIII. Cal. Maij, rumor eſt tantus, vt ſiquis vrbis illius diſciplinã, moréſque proſpexerit, quantámve rerum mutationem vnius hominis mors minetur, quanquam alij plures, vt perhibent complicum ex numero, idem ſupplicium vel pertulerint, vel expectent, vix maior in Italia temporibus noſtris emerſerit. Hic forte meum iudicium expectes. Populum ſi famæ creditur abſoluo, quamuis & lenius ſæuire, & dolorem

rem ſuum mitiùs vindicare potuerint, ſed non facilè iuſta ſimul atque ingens ira comprimitur, magno præſertim in populo, vbi iracundiæ ſtimulos rapidis, inconſultíſque clamoribus præceps atque multiuolum vulgus exacuit. Infœlici homini, & compatior, & indignor, qui honore auctus inſolito, quid ſibi ſub extremũ vitæ tempus vellet ignoro cuius illud quoque calamitatem prægrauat, quòd præſcripto publici more iudicij, non modò miſer fuiſſe, ſed inſanus, améńſque videbitur, & tot iam per annos ſapientiæ falſam famam, vanis artibus vſurpaſſe. Ducibus qui pro tẽpore fuerint edico, poſitũ ſibi præ oculis ſpeculũ ſciant, vbi ſe videant duces eſſe nõ dominos, imò verò nec duces, ſed honoratos Reipu. ſeruos eſſe. Tu vale & quoniam publica fluctuant, demus operam, vt priuatas noſtras res, quàm modeſtiſſimè gubernemus. Mediolani, IX Cal. Maias.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI ARCHIEPISCOPO IANVENSI, S. Epiſt. X.

An congaudendum de nouo Epiſcopatu an condolendum ſibi ſit dubitat.

SVcceſſibus tuis mæſtior me an lętior ad extremum eſſem diu dubius manſi. Tangebat animum hinc quies, hinc gloria. Alteram tunc ereptam, cùm maximè neceſſaria eſſet; alterã illi ætati, cui præcipue deberetur, ſuperadditam cernebam. Glorioſum tibi laborẽ impoſitum non dolebam, ſciens abſque labore veram nec quæri gloriam nec ſeruari. Illud horrebam quod libertas, quã ſemper amaueras, in diſcrimen agi videbatur, & haud dubiè honori onus impoſitum erat. Quò altior enim ſtatus eſt, eò durius vitæ frenum his qui infamiam timent, ſemperque conſpectior rerum vertex. Quid vis? Amor libertatis atque otij vincebat, latendique commoditas: dolere iam cœperam, niſi quod in mentem venit te neque liberum hactenus & quod eſt peſſimum ſeruitij genus, iniquo ſimul ac multiplici preſſum iugo, nunc de ſeruo hominum multorum ſeruum Dei vnius effectum. Fœlix mutatio: gaudendum eſt. In quo ſtatu quid agendum tibi ſeu quibus gubernaculis inter procelloſi officij fluctus ac ſcopulos vtendum ſit, nec ego ſim conſultor i-

doneus,nec tu conſilij eges, vt qui in his diſciplinis,quæ maximè hunc deceant ſtatum, tempus omne contriueris impar quidem pontifex,ſed pontificij iuris ac cerimoniarum ominum à iuuentute peritiſſimus. Vnde quæ multis ardua,tibi prona ſunt atque facilia. Ne verò tam dilectus olim frater,nunc & pater,tantum æquor ingreſſus non dicam conſilio,non hortatu,ſed meæ ſalcem vocis omne careat funem ſoluenti Horatianum illud exclamo:

I bone,quò virtus tua te vocat,pede fauſto.

Nempe quò vix alios longæ adhortationis calcar vrgeret, natura te ducet tua. Non es cogendus, non vrgendus,nec rogandus quidem: Admonitio ipſa prope ſuperuacua eſt, niſi quæ monentis fidei fidem facit. Ad ſummam,vt portu gaudeas optato,naturam tuam bonam ſequere: illi ſulcantis freta nauigij clauum crede. Si quid ambigui rerum tempeſtas attulerit,ſumma conſilium ab arce & ab illa ſuprema parte animi petendum erat, quæ terrenis turbinibus in acceſſu ſerena ſemper atque tranquilla eſt.De fine operum nil tibi penitus arrogans omnem ſpei anchorã in Deo fige,quòdque ait Pſalmiſta,Reuela domino viam tuam,& ſpera in eo & ipſe faciet.Hæc ſunt, quæ tanta de re hodie dicturus fui, cùm ſtimulante animo plura vellem ſed feruente atque obſtante nuntio vix iſta potuerim.Vale

FRAN. PETRARCHA BENINTENDIO, s. Epiſt. XI.

Ei qui laude pulſatur aliena,rationis ad arcem & propriam conſcientiam recurrendum.

BEne mihi accidit, quod in vrbe licet frequentiſſima, tua me ſolitarium epiſtola reperit, erubuiſſem coram multis deprehenſus in publico,nunc ſolus erubui,& dixi,Quid non potes imperioſe amor? Quid non poteſt Quando etiam talis viri oculos, iudiciúmque perſtringis? In literis quidem tuis, optime vir, duas ſimul veterum ſententias recognoui, & amoris ſcilicet, & eloquentiæ magnam vim, nec de nihilo dictum, vel amantium cæca eſſe iudicia, vel Oratorem poſſe omnia. Primum te amice,in extimatione rerum mearum

fallit

fallit haud dubiè: ſecundum verò minus feſelliſſet,vt talis mihi videri inciperem, qualem tu me facis: ſic corda legentium in manu habes, ſic papirus pro regia,ſic calamus tibi pro ſceptro eſt, niſi quod me cogi ſentiens, in arcem rationis euaſeram, méque ipſum identidem percunctabar,an vera eſſent,quæ de me ſtylo quamuis artificioſo & mellifluo dicerentur. Scio quid mihi intus in ſilentio ſit reſponſum. Proinde oro, poſthac pudori meo parcas,néve me non meis laudibus oneres. Nõ precor errorem exuas,quo delector,tantùm ne me facundię vnco trahas, in errorem multo imparem. Tuus enim error ingenuus,& amicitiæ teſtis eximiæ: meus ſi ſit,niſi amens,ridiculoſúſque erit, quanquam ni fallor ne in hac parte labi poſſim prouiſum eſt mihi. Habeo cui hæream conſcientiam meam, à qua ſi non externis flatibus auulſus fuero,non facilè corruam.Illic enim non niſi aura puriſſima,veríque flant ſpiritus. Denique ſic habeto poſſe me tibi omnia credere, niſi quæ de me ſcribis,quæ ſi aliunde procederẽt,qua putas fronte lecturus fuerim? At nunc mihi notiſſimus candor tuus, quicquid ais,aut ſenſibus meis approbat, & quæ ex ore alterius illuſoria viderẽtur, è tuis labiis grata facit,& dulcia.Ad ſummam, quiſquis ſum,tuus ſum.& amicitiæ noſtræ fores,quas eloquentiæ tuæ clauibus aperire tanto ſtudio ſatagis,apertę ſunt,vt libet exoptatis ingredere. Crede mihi, nullo niſu,nulla opus eſt arte, vltrò animis præſto ſum,téque in limine lætus excipio, non prius excluſurus, quàm hanc inde animam mors excludat,ídque ſic eſſe vt dico,penitus tibi inſitum eſſe velim. Pauca ſunt quibus glorier, ínque his ipſis hæſitare ſoleo. Vnum hoc intrepidè dixerim,temporales amicitias non noui, ad quas ſi non inanis emolumenti fluxa ratio, ſed honeſtas alliceret, immortalis ex ſe genitas mortales eſſe non ſineret. Ego fateor,ad ineundas amicitias tardus, ſed ad finiendas immobilis,ad hanc cõtrahendam vtique pronus ſum,ac ne id fortuitum putes, de te mihi diu ante prouiſum erat, quem vt in amicis haberẽ,& dignus,&appetẽs videbaris. Sanè quod præter modeſtiſſimum amicitiæ votũ, etiam de ſcriptis familiaribus quæ, varia exigente materia

quotidie mihi è manibus excidunt, partem poſtulare dignatus ſis, mirer, quid ita cùm viuum fontem domi habeas,& lucidũ, ſemiarentes ac turbidos vicinorum riuulos ſitibundus ambias Niſi pridem intellectus mihi ſit animi tui ardor, qui tantus eſt, vt nullum ingenij liquorem vndecunque faſtidiat, neque tibi ſuffecturum arbitretur,quicquid perennibus ſcatebris vberrimum pectus affatim promit, niſi vel ad limina pauperum pulſes,& tui locuples aliena mendices.Perge,age,habes quos ſequaris duces,ſeu Socratem mauis, ſeu Platonem,quorum alter vt ſcriptum vides ad diſcẽdum pauper,ditiſſimus ad docendum fuit. Alter literas toto orbe collegit, quas toto orbe refunderet,his exemplis fretus & hoc iter ingreſſus fieri non poteſt, quin ad ſummas quoque diuitias proueh are. Quod ad nugas meas attinet deſiderio tuo, etiam mei,& mearum rerum amor accedit,amor cæcus,vt dixi, & ſemper obliquus rerum arbiter,vulgo dici ſolet. Placens hiſtrio ſemper placidum canit.Profectò autem non in me, neque in meis ſcriptis eſt vt placeant, ſed in te. Quantum verò in his, quando his delectaris,quantum in maioribus ſi qua ſors fauerit, tibi morem gerere cupiam,& rurſum,quid ſi vacet,ex te velim,eius ex ore audies cuius è manibus iſta percipies.Qui vir muſica ſuauitate mulcere aures,& digito potens eſt ingenium excitare:Cúmque ipſe ſit magnus, quanquam non è coniugio Thetidis maiorem ſe genuit. Nunc ambo quietis auidi, de toto orbe ſibi Venetiam delegêre:adeſto illis oro,qua potes,mei ſunt eóque magis eſſe cupiũt ꝙ tui,eſſe ſibi nõ alterius, videbuntur. Nouiſſimũ eſt vt noris, epiſtolam, illius optimi viri,& ciuis,& Ducis meliore nunc in patria viuentis,quo digni vtinam diutius fuiſſemus, lætum me, ſed non ſine lachrymis perlegiſſe,ita mihi de ſepulchro, imò de cœlo reſpondere viſus eſt, vt multa mihi ſuſpiria renouaret,ſed non ita, vt non ſibi quoque multa reſponſurus fuerim,ſi nobiſcum ageret. Nunc vt puto,vel tacitum intelligit. Vale memor noſtri, Mediolani. VII. Cal.Iunij.

FRAN.

Fra. Petrarcha Francisco Sanctorum Apostolorum, S. Eiſt. XII.

De ſua ad Cæſarem legatione.

O Prædura ſors mortalium, o verè iugum graue ſuper filios Adã, vt ille ait, à die exitus de ventre matris eorum vſq; in diem ſepulturæ in matrem omnium. Ecce ego dum maximè ſolitudinem & requiem meditarer, magno rerum & familiæ ſtrepitu contra meum morem ac votum propè nunc ad Arctoum mittor Oceanum. Quis crederet, vt deinceps Rhenum quem iuuenis ſenem vidi, eundem iuuenem ipſe iam ſenior viderem. Si quidem olim annis meis adhuc creſcentibus circa diuortia amnis illius, vbi decreſcere & bicornis eſſe incipit, fui: nunc ad radicem montium, vbi ille creſcit & naſcitur, iam deſcreſcenti iter eſt mihi, & inde longius ad extrema terrarum magnus labor præſertim in tãto contrarij appetitu; ſed niſi irritus, non grauis. Pro publico enim bono nullus priuatus labor non facilis videri debet. Proinde hanc ob cauſam, non aliam, ab hoc Ligurũ regnatore miſſus ad Cæſarem proficiſcor quámque mittenti ſuſceptóque efficax negotio res docebit: mihi verò eatenus morigerer, vt illum, cum quo abſens literis nil profeci voce præſens feriam: litigabo, arguámque eum, & ſtatuam contra faciem eius hanc degenerem & Cæſareis moribus indignam fugam, vt nulli vſui iter hoc meum, ſic certè legatus ipſe mihi fuero. Primo enim quæ commiſſa, poſt ſeorſum quæ concèpta mihi ſunt, peragam. Vtar libertate mea & Cæſaris vtar patiẽtia. ſic me ſaltem, ſic Italiam, & deſertũ imperium vlciſcar. Orabis pro fœlici reditu, poſt quem, vt ſpero, ſic in ſolitudinem totus immergar, vt nullus ibi me labor (O! quid ante ſepulcrum ſpero?) nullus me nobilium ſcrutator latebrarũ liuor inueniat. Vale noſtri memor. Mediolani perproperè & inter tumultum ſarcinulas ſtringentium. XIIII. Cal. Iunij.

FRAN. PETRARCHA FRANCISCO SANCTORVM APOSTOLORVM s. Epiſt. XIII.

De ſuo è Germania reditu.

TE meditabar abiens,te reuerſus meditor. Sed qui tunc ſuffecit paucis,nunc multa viuenti animo occupatior ſolito calamus non ſufficit. Itaque poſcit inducias, quas ne negem temporis præmor anguſtiis. Reducem me noſſe ſuffecerit, hoc adiecto, ſoſpitem reducem. Illud pluris facies quam reditum,quam ſalutem, quam orbem terrarum,quò magis ambio,minus aueo. Si quid amabile eſt,niſi amor fallit, in Italia eſt, cui vltrò, ſi loqui poſſint,omnia climata ceſſerint, & tacendo cedunt, niſi(quod mœſtus dico) naturæ clementiam incolarum tumor liuórque corrumperet. De huius laudibus multa ſæpe diximus &,ſi vita manſerit,dicemus. Sed nunc recenti memoria de his mixtim, quæ & peregrinanti ſe obtulerant, & reuerſo, dicere aliquid, inſtitui. Cæterum is,cuius è manu hanc literulam accipies,conciuis & amicus noſter (non enim noſtrum dicere vereor, qui meus eſt) multa tibi non addo,ſi libuerit referet de ſtatu meo, cuius noſcendi tuam inexplebilem ac perpetuam ſitim noui. Vale & maiores meas propediem literas, niſi occupationibus veter, expecta. Mediolani XII. Cal.Octob.

FRAN. PETRARCHA FRANCISCO SANCTORVM APOSTOLORVM, s. Epiſt. XIV.

Italiæ pulchritudinem ſe nunquam clarius cognouiſſe quàm in peregrinatione.

POſcis vt epiſtolam de Italiæ laudibus, quam tibi pollicitus videbar,non ſubtraham. Enim verò nihil animo meo gratius, quàm ſæpe multa tecum colloqui. Nec inficior nuper me,dum rura barbarica peragrarem, multa & varia,quæ de huius laudibus dici poſſent, inter equitandum cogitaſſe. Ita mihi accidit,vt patriam nunquam clarius quàm in peregrinatione cognoſcerem,& ad ſummam,quàm pulchra eſſet Italia,in Germania perdidici.

didici. Et hoc mihi epiſtolæ principium fuit illius, quam reuerſus magno impetu cœptam mox deſtitui mole rerum preſſus & varietate diſtractus. Nempe ex illo nullus mihi ferè tranquillus dies, nullum liberi ſuſpirij tempus fuit. Quod minimè, puto, mirabère, ſi Liguriæ labores & temporis huius ſtatum ante oculos ponis. In naui equidem tantis iactata tempeſtatibus intrepidum forte vectorem eſſe, inconcuſſum certe non licuit. Meminiſti, quod Auguſtinus de ſe ipſo déque hac ipſa vrbe in ſimili rerum ſtatu loquens ait: Nos, inquit, adhuc à calore ſpiritus tui excitabamur tantum ciuitate attonita atque turbata. Quod ſi illi accidit alienigenæ &, vt ipſe ait, adhuc frigido, quid Italico homini nec iam, Deo gratias, à calore ſpiritus prorſus algenti accidiſſe extimas? Cæterum iam cæleſti fauore ciuitas è multis procellis optatæ quietis in portum venit multa cum gloria. Mihi autem de materia, quam poſcis multa vtroque ſtilo ſæpe occurrunt vt ſcriberem, quæ, vt auguror, vidiſti, & ſi quid fortè nunc etiam hinc ſcripſero, ante alios videbis. Vale, Mediolani II. Cal. Iunij.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI ARCHIEPISCOPO IANVENSI, S. Epiſt. XII.

De ſtatu ſuo admodum explicito.

NOui te, ſcio, quàm de me ſemper anxius fueris, quamque ſollicitus. Et profectò non amat, qui non metuit. Statum meum vis audire, atque ſi à ſtando ſtatus dicitur, nullus hic homini ſtatus eſt. ſed fluxus iugis ac lapſus, atque ad vltimum ruina. Quid velis tamen, intelligo, quam ſeu ſuauiter ſeu duriter res meæ, non ſtant dico, ſed voluuntur. De quo ipſo ſæpe quærentibus amicis pro tempore variè reſpõdi. Quid autẽ vetat vel ſæpiꝰ idẽ dici, vel mutari ſtilo, ſi qua rerũ vel opinionũ mutatio facta eſt. Ex mearum quidẽ rerum ſummam olim tibi notiſſimam ſcio. Minutiora, ni fallor, vt quotidiana exigis: quid in dies agam? quid de futuro ſta-

mortalis immortali premor exercitio. Dextra quidem calamis, oculus vigiliis, pectus curis atteritur. Totus iam obdurui atque percallui, vt Ciceronis noſtri verbo vtar, & ſi fortè perueniam quò velim, bene erit: alioquin bene eſſe voluerim. Fauſtum illud, hoc laudabile. Illud eſt enim in alterius, hoc in noſtra manu poſitum. Hic inſiſtam, vt nullus dies, nulla nox, non labor, non requies, non voluptas animum ab honeſta intentione dimoueat. De reliquo ſortem meam non tantum æquo, ſed alto etiam animo feram. Si poſteritati noſcar probérque, quid-ni gaudeam? ſi minus, noſtræ notum ſufficit ætati. Si ne idipſum aſſecutus videor, paucis aut vni mihi notum fuiſſe ſatis fuerit: talem modò me nouerim, qualis ſum, taliſque ſim, qualis eſſe cupio. Magna res, fateor, & optanda facilius quam ſperanda. Inter has igitur curas ago ſæpe interea Deum orans, quidquid de ſtudiis famáque decreuerit, vt bonum facilémque & ſibi placitum det exitum, neu tot me totiens periculis erutum in fine deſtituat & ſæpe ſuſpirans illud ſibi Dauidicum inſuſurro. Ne proicias me in tempore ſenectutis, cùm defecerit virtus mea ne derelinquas me, & illud, Docuiſti me à iuuentute mea, & vſque nunc, & vſque in ſenectam, & ſenium, Deus ne derelinquas me. Nihil affectuoſius tamen, nihil ſæpius precor, quàm ne derelinquat in morte. Hæc frater optime, ſumma eſt eius quem tu ſtatim, ego curſum ſeu verius caſum voco. Sed quia de ſingulis ſcrupuloſius quæris, accipe cætera. Corpore valeo eò vſque, vt illud ad plenum: neque iam grauior animus, ætáſque tranquillior, neque abſtinentia & iuge bellum perdomuerit, quod illi contumaciſſimo rebellantíque mancipio indixi, ſeu calcitranti, vt propriè dixerim, aſello, Chriſto tandem duce domabitur, ſine quo abſque vlla ſibi dubitatione ſuccumberem, vt ſolebam Sic me crebro ex hybernis in acié reuocat, cogítque nunc etiam de libertate certare. O naſcentium ſors iminitis ſemper in prælio ſtare non aduerſus alienigenas tantum hoſtes, ſed aduerſus indigenas ſéque ipſos, & ancipiti experientia omne tempus abſumere! Spes prima & vltima Chriſtus eſt. Illo opem ferente & hoſtes

meos vincam, à quibus perſæpe olim iunior victus ſum, & aſellum hunc in enodali ac valido vinciam capiſtro, ne mihi laſciuiens dulces ſomnos atque animi requiem interpellet. In rebus aliis, quas fortuitas vocant, optimus & ab extremis diſtantiſſimus eſt modus. Procul miſeria, procul inopia, procul diuitiæ, procul inuidia. Tuta verò, dulcis, ac facilis mediocritas præſto eſt. Ita mihi videor: fallor fortè. Vnum eſt, in quo mediocritas me iſta non ſequitur, idque ſi inuidioſum forte me fecerit, non mirer. Honoratior ſum, melius dixiſſem oneratior, quàm vel vnquam optauerim, vel ſemper optatæ ſit expediens quieti. Neque hinc ſolum Italorum maximo ſuíſque proceribus, ſed quod publicam ſim dicturus ad gloriam toti populo, conſpectior charióruque quam merui. Quadriennio iam, vt vides, integro in hac media Ianuenſium vrbe moram traxi, & iam quinti anni lumen ingredior. Res hercle nec mihi vnquam, nec tibi neq; cuiquam amicorum vel leui præſagio ante viſa: ſed humanarum rerum conſuetudo eſt vetus ac perpetua, vt ſit nihil certum omnium, quæ ſperamus, ſit nihil omnino, quod præter ſpem euenire homini non poſſit. Nemo ſe fallat aut dicat, hic moriar, illic viuam. Non reſpondent exitus cõſiliis. Cùm multa circumſpexeris, cum diu multúmque cogitaueris, vnum te aliquid fefellerit, & cùm multa decreueris, fortuna iúre ſuo vti volet, inque ictu oculi cogitata peruerterit. In hac vrbe igitur, vt dixi, vel Græcam Olympiadem tranſgreſſus nunc Romani luſtri ſpatium ingreſſus eâ non præſidentium modò, de quibus nuntiatum tibi certus ſum, ſed totius etiam, vt dictum eſt, populi beneuolentia fui hactenus, vt non tantum ciuibus optimis, ſed terræ atque aëri, ipſiſque quodam modo parietibus vrbis ac menibus in perpetuum me teneri arbitrer. Is me omnium fauor amplectitur: his me oculis videri, his vocibus concelebrari ſentio, ſic vt amicitias ſingulares ſileam, de quibus agere longum eſt. Me vulgo etiam charum ſcio: vnde id quidem neſcio, niſi quod & fama ſuum, puto, tenuit morem, & inter

& inter occupationes omnium ac meas nos illis me propiùs intuendi facultas oblata eſt, nec mihi neceſſitas apparendi. Ita nunc vſque vulgus fallitur: ego lateo. Accedit habitatio ab omni tumultu ciuium, niſi quem vetuſta deuotio ſemper octauo mane reuehit. ſemota ad occiduum magnæ vrbis angulum Ambroſij hoſpes ſum, quo cum multi ſæpe vel noti vel noſcendi auidi ſe venturos dicant, vncis inde negotiorum, hîc loci diſtantia retrahuntur. Sic iſte ſanctiſſimus hoſpes meus, vt conſolationis plurimum corporali ſua præſentia, atque, vt reor, ſpiritali etiam præſtat auxilio, ſic tædij ac faſtidij multum eripit Salutari, frequentari, celebrari, premi, aſpici ab his ſtimulis tanto ſub hoſpite conquieſco, & velut alto maris è littore procellas video, fragorémque audio ſed fluctibus non contingor. Ac ſi quando trans limen vel eundi votum vel viſendi Domini me debitum trahit, quò nihil me aliud quam voluntas rara adigit, vel honeſtas cum dextra læuáque, flexis oculis, & labellis clauſis, nutu frontis eminus ſalutans, ſalutatúſque prætereo, nil in tranſitu patiens, quo fatiger. Iam de reliquis & breuior & notior tibi olim hiſtoria eſt. Nequid tamen variante fortuna, vt fit, de viuendi conſuetudine immutatum ſuſpiceris, qui fueram, ſum: victum meum noſti, ſomnum quoque. His vt addam, nulla mihi vnquam Fortuna ſuaſerit: demo potius aliquid in dies, iámque eò peruentum eſt, vt modicum demi poſſit. Denique, non ſi regiæ opes aduenerint, aut è menſa frugalitatem pellere poterunt, aut in cubiculum longos ſomnos arceſſere. Nunquam me ſanum ac vigilem lectus habet, nunquam niſi æger aut dormiens ſtratis verſor. Simul & me ſomnus, & ego lectum deſero. Somnum morti, & lectulum buſto ſimillimum duco. Cùm ſupremus ſopor obrepſerit, ſatis ſupérque in cubiculo terreo ſeu ſaxeo iacebimus, id meditans lectulum meum odi, & illum, niſi vrgente neceſſitate non redeo, ſed ab illo mox, vt me naturæ vinclis explicitum ſentio, intercunctanter auello, inque bibliothecam illi proximam velut in ar-

cem fugio. Fit hoc inter nos media nocte diuortium. Quod ſi quando forte vel nox breuior, vel vigiliæ longiores traxerint, ac profecto nunquam ſimul aurora nos inuenit. Poſtremo modis omnibus nitor, nequid melioribus curis interueniat, præter id ſolùm, quod imperiosè neceſſitas naturæ exigit: ſomnum dico & cibum, & breue honeſtúmque ſolatium vegetando corpori refouendóque animo duntaxat idoneum. Id enim vero, quia pro varietate temporum ac locorum variari oportet. Et quale mihi nunc ſit, niſi audias, noſſe non potes. dicam: amo ſolitudinem, vt ſoleo, ſectórque ſilentium, niſi inter amicos, inter quos nemo me loquacior. Hanc reor ob cauſam, quod amicorum præſentia ſolito rarior nunc eſt. Caritas autem deſiderium accendit. Sæpe igitur animum ſilentium diurna loquacitate compenſo, rurſúmque amicis abeuntibus mutus fio. Importunum negotium, cum vulgo loqui, aut omnino cum homine, quem non amor tibi ſeu doctrina conciliet. Cæterùm more illorum, qui, vt ait Annæus, de vitæ partibus deliberant non de tota, ingruentem cogitans æſtatem diuerſorium amœniſſimum ſaluberrimúmque adiit, Gragnanum vocant, tribus, vt numerant, paſſuum millibus ab ipſa vrbe ſemotum. Rus vt in planitie eleuatum & cinctum vndique fontibus, non illis quidem Sorgiæ noſtro Tranſalpino paribus, ſed modeſtis ac lucidis, támque ſuauiter inuicem perplexis ac vagis, vt vnde veniant ſeu quò pergant vix poſſit intelligi, ſic coeunt diuertúntque, & rurſus in ſe redeunt, multóſque per tramites vnum in alueum & relabuntur Menandreis flexibus Mitipharum choros virgineámque agi dixeris choream. Hic modò ſum, & quid agam dixi: etſi ſileam noſti. Ago quod ſolitus ſum, niſi quod rure mihi libertas eſt maior: otioſi fuerit, ſi pergam exequi, quibus tædiis vrbanis hic caream, quibus agreſtibus ſolatiis abundem, quæ mihi poma de arboribus, quos è pratis floſculos quos è fótibus piſciculos, quas è limis anaticulas, quas è nidis auiculas, quos ex agris Hericiolos, quóſve lepuſculos, capreolóſque atque apriculos certatim humiles conuehunt vicini. Eſt hic Cartu-
ſiæ

ſiæ domus noua,ſed nobilis. Hinc mihi,quicquid ſancti gaudij ſumi poteſt,horis omnibus pręſto eſt.Decreueram intra ipſius Cœnobij ſepta concludi, quod illis ſanctiſſimis viris an mihi gratius,incertum.Itaque factum eſſet, nec verebar,ne qua in re præſentia mea illos offenderet: ſed reputans me ſine equis ac famulis, vt adhuc eſt vitæ modus, eſſe non poſſe, timui ne ſeruilis temulentia ac ſtrepitus religioſo ſilentio obſtarent. Sic vicinam illorum domum malui, vnde officio præſens, tædio autem abſens præ familiæ deuotis actibus, quaſi eorum vnus, quando libet, interſum. Sacrum mihi continuò limen patet, à quo famuli mei exulant atque aduenæ, niſi rari admodum, quos vitæ qualitas tali dignos facit hoſpitio. Nempe ſic ex altero ſolatium quæri decet,ne faſtidio illi ſis,vnde tuo conſulis faſtidio.In quo ſæpe peccatur, dum quiſque ſibi nimium intelligens alium non cogitat. His mihi equidem in locis,nequid neſcias præter amicos veteres,deeſſe nil ſentio,quorum me ditiſſimum & illorum virtus & mea ſors fecerat,inopem & mors pridem & nũc facit abſentia.Quamuis enim vultus ſeparet illa,non animus,eſt tamen præſentiæ corporalis non leue deſideriũ, quod in aliis me facile leniturum ſcito, ſi te mihi, ſi Socratem noſtrum fortuna reſtituat, quod ſperaui diu, fateor,atque optaui. Nolo quidem me excuſandi ſtudio quempiam accuſare, ſed ſi pergitis quando remedium aliud non eſt imaginaria meorum præſentia me ſolabor, deque his ſanctis ac ſimplicibus Chriſti amicis, quod dabitur,non literatæ licet ac facundæ, ſed humilis & deuotæ conuerſationis eliciam , cum quibus rara iuuat inire conuiuia, crebra colloquia,perpetuam charitatem. Neque vltimum vitæ meæ mortiſque præſidium in illorum orationibus ſitum ſpero, quibus & vt tuas adiicias, obſecro, vt ſpiritus ſanctus adueniens, cui hodiernus ſacer eſt dies, fuſcum hoc ac gelidum cor inflammet. Vale.

FRAN. PETRARCHA GVIDONI ARCHIEPISCOPO IANVENSI S. Epiſt. XIII.

De eodem vitæ ſuæ ſtatu.

PVtabam plenus eſſes mei rerúmque mearum , ſed amori nihil eſt ſatis,dum ſupereſt aliquid, quo aſpiret.

Et quæris adhuc,an famæ, quæ me diuitiis auctum refert,habenda ſit fides,quæ ſi mihi habita eſſet,nota & cõperta,non quæreres mediocritatem profeſſæ.Diuitiarum quæſtio ſuboritur: ſic vt video ſuperioris epiſtolæ fides mutat quod ne cogitans. Breuis ero Sæpe enim multiloquio fides deeſt, & operoſius affirmanti minus creditur. Igitur acceſſiſſe aliquid operibus non negem, ſed mihi crede pluſculum acceſſit impenſæ. Mos tibi notus eſt meus,vt nunquam ditior ſic, nec pauperior vnquam fui, non quod vlla egeam re, nempe omnium ſolito abundantior, neque ideo,quod natura diuitiarum eſt, vt eis creſcentibus ſitis creſcat, illarúmque maior vtique eſt paupertas, quàm illis ſimul earúmque deſiderio caruiſſe. Imò verò illa paupertas vltima, hæ diuitiæ primæ ſunt. Nec ſi verum quæritur,vlla maior eſt inopia, quã multa optare:nec diuitiæ maiores, quàm ſuo eſſe contentum. Neque verò fieri poteſt ſiue vt quod quiſque acriter concupiſcit, nõ eodem valde egeat,ſiue vt eo indigeat quod cupit.Ab egendo autem nomen traxit egeſtas, quæ id ipſum eſt, quod inopia vel paupertas.Non me igitur hoc inopem facit. Audeo hac in parte quiddam mihi ſingulare tribuere imò non mihi,ſed illi vni,à quo eſt omne,ſi quid in me vel omnino in homine boni eſt.Quid in magnis operibus acturus fuerim, ſeu quid animi habiturus neſcio.Sed ad hunc diem quò plus habui, eò minus optaui, & quò rerum copia largior,eò & tranquillitas vitæ maior, & cupiditas animi minor fuit, minúſque ſollicitudinum & curarum. Nec ſum difficilis ad credendum, forte aliter euenturum, ſi ad magnas diuitias perueniſſem. Nam vt nauim ſæpe ſub faſce habili expeditã pondus in mare demerſit: & oculos modeſto lumine delectatos immodica lux offendit: ſic & ego opum mole nimia vincẽdus vt cœteri. Niſi me fallit opinio,mediocritate hactenus ſum inuictus: quamuis hoc ipſum multis, neſcio an & tibi, perrarum atque incredibile viſum iure arbitror.Si hoc igitur non eſt,quod mali huius vſitatũ & maximè proprium videretur,quid aliud cauſæ eſt,forſan interroges.Dicam quò rei ſimul ac mei naturam intuearis apertiùs. Eſt equidẽ illa quoque perpetua & inmutabilis

bilis opum lex, vt cum earum ſemper augmento corroſorum numerus augeatur. Sciebam hanc eſſe ſententiam Salomonis, at inexperta vix credimus. Sed nouimus iam: non mihi credulitas rei huius, ſed notitia certa eſt. Aurum per digitos meos tranſire didicit, non herere. Placet equidem ac delectat: ad hoc enim quæſitum, inuẽtum, effoſſum, abſterſum, conſignatúmque eſt aurum, non vt cupiditates hominum ſtando nutriat, ſed vt tranſeundo neceſſitatibus medeatur. Et hercle aurum qui ſpernit ſobriè, nec poſt illud abit, nec in illo ſperat, ille mihi verè ſapiens, qui fecit mirabilia in vita ſua, quem ſcriptura quærit vt laudet. At qui vtiliter atque honeſtè diſtribuit, dominus: qui anxie illud ſeruat, cuſtos, qui amat, amans, qui metuit, ſeruus, qui veneratur idololatra. Ego quem inter hos gradum teneam, ignoro: nec de me mihi ipſe crediderim: libenter familiaritérque nos fallimus. Hoc ſcio, quod aurum de domo mea deque arcula iter facit, non hoſpitium, quo id conſequar, vt inter heredes meos aut nullum aut exiguum ſit certamem. Et de me quidem hactenus. De alumno autem noſtro (nam & de illo etiam quæris, nec immerito: pars enim quodam modo noſtri eſt) quod diffiniam, in dubio ſum. Mores vt in adoleſcente, tranquilli, & haud ſpernendi flores huius temporis. Quem ex his fructum ſperem, ſi me roges? ſpero futurum virum bonum. Nam ingenioſum eſſe, iam ſcio, ſed quò ingenium, ſi ſtudium deſit? Librum horret vt colubrum. Sufficit autem bonum fieri. Non fruſtra naſcitur, qui bonus moritur. Delector ingenio, ſæpe etiam indignor, quoniam illud per deſidiam labi ſinit. Nil preces valuere, nil blanditiæ, nil minæ, nil ferulæ. Conatus noſtros vicit natura potentior. Sed ſic eat, quando aliter non poteſt. Eſt, fateor, famoſus ac lucidus, ſed non facilis literarum titulus. Vnde fit, vt tolerabilior ſit defectus eloquentiæ aut ſciẽtiæ, quàm virtutis, quod illæ ſcilicet ſint paucorum, hæc eſt omnium. Et licet hic noſter eſſe poſſit ex paucis, ſi tamen obſtinatiſſimè renuit, quid agã? Perſolui debitum, præſtolabor exitũ, laturus omnia, modò bonus

euaſerit. Vt enim veritas intellectus, ſic bonitas voluntatis obiectum eſt. Hanc igitur qui non habet, non eſt cui hoc imputet, aut in quem culpa reflectat, atque ideo venia qualibet eſt indignus quia volens peccat. Nō poſſunt ſane omnes Cicerones eſſe, vel Platones, non Virgilij vel Homeri, boni eſſe autem poſſunt omnes, niſi qui nolūt. Et arator quoque, piſcatórque & paſtor, modò vir bonus ſit, ſuum pretium habebit. Denique ſi alterutro ſit carendum, vt Themiſtoclis dictum de diuitiis ad literas traham, malo virum ſine literis, quam literas ſine viro. Vale.

FRA. PETRARCHA FRATRI IACOBO AVGVSTINENSIVM ORDINIS ET TICINENSIVM TIRANNO, S. Epiſt. V

Increpatio grauis ac multiplex.

SÆpe te, frater, admonui, vt ſtatus & offic j tui memor paciſ operam dares, qua ſublata quid aliud vita hominum quam mors eſt? ſeu quid mundus hic aliud, quàm laborum immortalium ac diſcriminum officinæ? Preces quoque, & obſecrationes inmiſcui, vt ſi te ratio non mouiſſet, amici charitas moueret. Oraui pérq; omnes te cęlicolas adiuraui, atque in primis per ſacrum & venerabile Auguſtini ducis tui nomen, cui & ego quamuis peccator, in ſpiritu meo ſeruio, & cuius opem apud Chriſtum ſpero, vt aliquando ſopitis aut lenitis odiorū flammis, & compreſſo tumore ſuperbiæ qui animorum oculos atque aures ſanioribus conſiliis obſtruxerat, illud acumen ingenij tui & eloquentiam cælitus datam tibi, quam irritandis animis tuorum ciuium (quod pace tua dixerim) plauſibiliter hactenus potius quàm ſalubriter intendiſti, iam tandem ad meliora conuerteres. & quod maxime te decebat, religioſam animam pacificis tractatibus applicares. Non dura quidem, neque difficilia poſtulabam, vt Auguſtini miles ac diſcipulus pacem velles precipuè, dum audires ducem ac magiſtrum tuum tum ſæpe alias, tum expreſſius in eo libro, in quo cæleſtis & æternæ Reipub. leges tractat, quodam loco de pace ſic loquen-

loquentem: Tantum eſt enim (inquit) pacis bonum, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius ſoleat audiri, nihil deſiderabilius concupiſci, nihil poſtremò poſſit melius inueniri. Et poſt paululum. Sicut nemo, inquit, eſt qui gaudere nolit, ita nemo eſt, qui pacem habere nolit, quando quidem & ipſi, qui bella volunt, nihil aliud quàm vincere volunt. Ad glorioſam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Et rurſus: Paci igitur geruntur, inquit, & bella ab his etiam, qui virtutem bellicam ſtudent exercere imperando, aut pugnando. Vnde pacem conſtat belli eſſe optabilem finem. Omnis enim homo etiam belligerando pacem requirit. In quo quidem Ciceroni conſentit, vbi ſuſcipienda bella ait ob eam cauſam, vt ſine iniuria in pace viuatur. Non exequor, quæ ibidem Auguſtinus idem diuino ſtrinxit ingenio, quòd & tibi notiſſima ſint, & mihi prouidendum, ne ſi cuncta cõplecti velim, magnitudo rerum modum vincat epiſtolæ; quorum tamen illa concluſio eſt, vt omnem vſum rerum temporalium ad fructum terrenæ pacis in terrena ciuitate, in cæleſti autem, ad pacis æternæ fructum referendum eſſe diffiniat. Quæ cùm ita eſſent, ſperabam, fateor, vt omne quidem, licet ferox, ſed in primis ratione vtens animal, hoc eſt, hominem, cui vera ſcilicet inſit humanitas, ſic ante alios homines te, cui & ratio eſſe deberet vberior & ſingularis religio ac pietas, pacem amare, pacem quærere, nempe qui tibi dictum crederes Dauidicum illud, quod ſepiſſime decantares: Inquire pacem, & perſequere eam: niſi forte dicas, te illam vtique perſequi, qui eam, vt videmus, finibus tuis pulſam exulare coëgeris. Sed quid eidem regio Prophetæ dicimus clamanti, Rogatæque ad pacem ſunt Ieruſalem, qui ſciens in pace omnem bonorum abundantiam eſſe, omnem iuſtitiam, omnem delectationem ac ſanctarum animarum requiem: vide quid addidit: Et abundantia diligentibus te. Et iterum: Fiat pax in virtute tua. Et intulit: Et abundantia in turribus tuis. Et alio loco: Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis. Et alio: Manſueti hereditabunt

terram,& delectabuntur in multitudine pacis. Et rurſus aliò: in pace in id ipſum dormiam & requieſcam. Longum eſt ſingula proſequi. Ex quibus elicitur, bonorum omnium atque optabilium rerum hunc vnicum fontem eſſe, quo areſcente ſuccedant egeſtas, tædium, & labor. Quid autem & Ieremiæ dicemus, cuius illa vox miror, niſi tuis ſemper auribus inſonet: Quærite pacem ciuitatis, & orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax vobis. Ex his atque ſimilibus ſacrarum teſtimoniis ſcripturarum, in quibus apprime doctum te putabam, bene de te frater, opinabar, teq; pacis amicum mihi perſuaſeram, ſed fallebar, vt intelligo. Tu enim ſub Chriſti tunica Marti ſacer & Bellonæ deuotior, quàm Mariç, ſub religioſi habitu tegẽs propoſitum bellatoris, nec id quoque iam tegens, ſed dictis & factis aperiens, relatu mirum, terribile cogitatu. In eo tibi ſummam meritorum, & fœlicitatis,& gloriæ ſitam putas, ſi hoc videat ætas noſtra, hoc poſteritas audiat, te multis gentibus & toti pene Italiæ peſtiferum, populo autem tuo funeſtum & fortaſſe vltimum bellum ingenio fouiſſe, exacuiſſe conſiliis, eloquio inflammaſſe, vt tibi, quem ſequeſtrum pacis & quietis auctorem credidi, iam merito dici poſſit, quod ipſi olim Ieremiæ immerito dictum eſt: Si quidem homo hic nõ quærit pacem populo, ſed malum. Heu! chare mihi in Chriſto frater, quàm valde vereor, ne tibi quoque cõueniat quod ille vir ſapiens ait in parabolis: Vir impius fodit malum, & in labiis eius ignis ardeſcit: homo peruerſus ſuſcitat lites, & verboſus ſeparat principes. Et quod aliter ait in Eccleſiaſtico: Homo iracundus intẽdit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio habentium pacem immittet inimicitiam. Nam ſi æquis auribus & pacato animo audire verum potes ab amico, Quis eſt vſquam hominum qui dubitet, quin ſi tu vnus, non eſſes tot hominũ millia, quæ hanc non modò Italiæ, ſed toti⁹ orbis pulcherrimam atque optimam partem tenent, in tranquilla & exoptata pace nunc viuerent: quicquid per ſquallidos & incultos agros armorum aut ſignorum volitat, quicquid incendiorum deſertis villarum tectis exæ-
ſtuat,

ſtrat, quicquid formidinis aut fugæ amplas ac nobiles alterius motibus vrbes quatit, quicquid denique ſanguinis hoc bello vltro citroque fuſum fundendúmque eſt totum è tuorum conſiliorum ſcatebris & facundi pectoris fonte proceſſerit? O felicem te, qui ad hanc rei militaris gloriam ſine vllo armorum exercitio, ſedendo, loquendo perueneris, vt vnus è numero illorum, qui, vt ait Pſalmiſta, Cogitauerunt iniquitates in corde tota die, conſtituebant prælia. Idque vt de te, quamuis in aciem non prodeas, perpropriè dictum ſcias, ſequitur non quod erat proprium bellatorum, Induerunt arma, conſcenderunt equos, ordinarunt agmina, ſed quid acuerunt? linguam ſuam ſicut ſerpentes, venenum aſpidum ſub labiis eorum. Heu mihi, frater! quanto melius, quantóque profeſſione tua dignius fuit, linguam Deo dicatam diuinarum laudum occupare præconiis, quàm delinimentis anilibus,& ventoſis ad hortationibus populorum,quibus te non vno aut altero,vt cæteri,ſed omnibus omnium flagitiis inquinares,omniúmque quibus album dare bellum ſolet, particeps delictorum,nec tantum particeps fieres,ſed magiſter.Itá-ne tibi cura,conſcientiæ poſthabita fama, duntaxat mauis eloquentiæ ſatis eſt, vt propter hanc vnam fons & principium & cauſa horum malorum omnium dici velis? Nam quis vlla ætate bellum hoc aut meminerit aut narrabit, qui non tuum in primordio flebilis hiſtoriæ nomen ponat? Quis hanc pinget hiſtoriam, quæ iam per aulas porticúſque magnatum pingi incipit, qui non & inter conſiliarios & inter ipſos etiam bellatores tuam fingat effigiem? Mirum prorſus, nec vnquam alias viſum ſpectaculum, inter galeas clipeóſque & micantes gladios & tela trementia venenoſo afflatu animos inficiens & verbis intendens bellum nigra ſuccinctus veſte fraterculus. Gaude igitur, exulta, qui è tribus Catonis Magni, & è Scipionis Æmiliani laudibus conſecutus es duas, vt ſcilicet & Imperator ſis & orator optimus, quippe qui exercitum nutu ſolo, populum voce regas. Ne qua autem in re ſummis illis vi-

ris cedas, eorum quoque laudem tertiam vſurpare quis prohibet, vt optimus etiam ſis Senator, quando omnis patriæ fortuna, omnes primorum ciuitatis ſententiæ de conſiliis tuis pendent. Tres enim in homine ſummas res vterque illorum præſtitiſſe fertur, vt eſſet optimus orator, optimus Imperator, optimus Senator. Sed vide, oro, ne qua te gloriæ cupiditas obliquis tramitibus huc impellat. Profectò enim nemo vel Senator vel Imperator bonus eſt, ne dicam optimus, niſi qui domi militiæque ea conſulit atque agitat, non quæ ſibi ſpecioſa, ſed quæ populo atque exercitui fructuoſa ſunt. A quo te quàm longiſſimè abeſſe quis non videt? qui pacis dulcedine relegata vltro in patriam bellum amariſſimum atque anceps attraxeris. Reſtat oratoris nomen ſolum, quod ipſum mala & noxia ſuadendo mereri equidem non potes, cum, ſicut ſummis oratoribus viſum eſt, orator ſit vir bonus dicendíque peritus. Video in quantas anguſtias te coarctem, qui ex omnibus titulis, quos ſperabas ne vnũ quidem tibi conceſſerim, niſi pro parte diuina. Etſi enim diſcendi peritum non inficier, oratorem nego. Neque etenim aut bonus vir es, aut eſſe potes, quam diu te publicis bonis, vt facis, & pacis conſiliis aduerſum præbes. O quanto fœliciùs vel tibi vel patriæ mutus eſſes, quàm facundiam peſtilentem tanto ſtudio quæſiuiſſes. Ergo ſi tu loqui aut neſcires, aut nequires, nec laboraret Italia, nec lugeret. Ergo in lingua tua publicæ miſeriæ radix eſt, quam ſi Deum, proximum, ſi patriam, ſi te ipſum diligeres, commorſitatam dentibus proieciſſe decuerat, profuturam potius coruis aut canibus, quàm hominibus nocituram. Tu tamen hoc agis, ad hoc niteris, hoc magnificum ducis, quod te more aucupis mulcente aures credulum vulgus in tendiculas tuas cadat, quódque aliquid ærumnarum nouarúmque in dies ruinarum titulis tuis accreſcat. quibus iam pene nihil accreſcere intra miſerabilis patriæ fines poteſt, quæ exterius vaſtitatem miſeram & hoſtilem tuis attractum, vt ſic dicam, manibus exercitum, intus ve-

tus ve-

rò linguæ tuæ arietem duráque patitur imperia. Dirceo ſiquidem Amphioni per contrarium ſimillimus euaſiſti. Ille Thebas ſuo ſtruxit eloquio, tu Ticinum ſternis tuo, peruetuſtam, vt fama eſt, nobiliſſimámque vrbem,& niſi te vnam auē læuo ſydere genuiſſet, fœliciſſimam, te autem ciue miſeram, te duce miſerrimam, niſi te illud excuſat, quod obſeſſam patriam magnæ partis ciuium exilio & multa domorum ſtrage laxaueris, atque vna contentam crebris muniens plateis, obſidionis horrenda ſolatia inuſtā tota in vrbe ſollicitudinem & diuerſoria ſanè bonis inamœna parauerís Hóc ne autem, ſeu quid aliud, quæſo, eſt propter quod vt labia tua aperiat, quotidie Deum rogas? vide, oro, quid poſtules, quid promittas? Petis vt aperiat puto non vt hominum cladem, ſed vt Dei laudem nunciet os tuum. Quod quam fideliter impleas, tu cogita. Certè ille pacem, tu contrarium prædicas Ad literam fortaſſis intelligens Euangelicum illud: Non veni pacem mittere, ſed gladium. Cur non potius ad id reſpicis. quod ſine allegorico regimine nuda veritas clamat: Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem. Diligite inimicos veſtros. Benefacite his, qui vos oderunt. Pacem habete inter vos. Quod quotiens aliquem ſaluaſſet, hoc ferè eum alloquio dimittebat: Vade in pace: Et ad diſcipulos ingreſſus hoc ſalutationis genere vti ſolebat: Pax vobis, eodē illos vti debere præcipiens. Poſtremò quod eiſdem, quos valde dilexerat & diligebat in finē iam morti proximus ſupremo elogio pacē dedit ac reliquit. Tu populo tuo quid ſis moriēs relictur' neſcio: certè viuēs bellū illi & labores & impēſas & multiforme periculū aceruaſti. Quātum mihi videris oblitus omnia quęcūq; conferre potuerant ad ſalutem, illam in primis parabolam ſaluatoris, quam fortaſſis ideo deſpicis, quia Lucas ſolus eam poſuit, ſeu turrim erecturi, ſeu ad bellum profecturi, atque ante quam opus aggrediatur ſumptus operis, aut militiam computantis. Quæ negligentia, quæue præcipitatio non rogantem ea quæ pacis ſunt, ſed maiora viribus auſum te merito perdet, vt auguror. Bene qui-

dẽ modò ne vnius hominis ruina populũ premat immeritum, quem audire non ſinis, quo ſaluus & innocẽs permanſiſſet, illud Apoſtolicum ad Hæbreos: Pacem ſequimini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit deum. O ingens extimatio paruæ rei tam multos eſſe calamitoſos vt tu diſertus appareas, & vnius linguæ falſam gloriam tot mortibus atque vulneribus conſtare? Quanquam quid ego hanc friuolis & inanibus coniecturis maiorum præſentium cauſam quero? quæ ſi vera eſſet, haud dubie plus ſic vanitatis habitura, quam criminis. Alia quidem & verior & grauior cauſa eſt. Aliquanto altius, quam ad ſolam eloquentiæ famam tendis. Atqui Romanos duces externóſque conſidera, nullum apud nos propoſiti talis exemplum, nullum ſimilis audaciæ ducem habes quis enim inermis linguæ fiducia tale vnquam aliquid aggreſſus eſt? niſi Ciceronem mihi forſam obiicias, qui licet, vt ſcimus, omnipotenti facundia terruerit atque vrbe propulerit Catilinam, tamen & conſulatus illum ſuus, & ſenatus ac ciuium conſenſus armabat, nec priuatim ipſe ſibi imperium quærebat, ſed Reipub. libertatem. Obiicies Pyſiſtratum Athenienſium tyrannum, quem licet eloquentiſſimum non ignorem, ille tamen & lingua armatus, & gladio ſeruire ſibi patriam coegit. Vnus ex omnibus Pericles, qui poſtea locum eius arripuit, tibi magna ex parte ſimilis videtur: ſi quidem tantum inermi facundia valuit, quantum ille valuerat armata. Itaque florentiſſimam vrbem ſummum Græciæ decus fando peſſumdedit. Sed & hic quoque diuerſitas multa eſt. Ille enim magnis principiis nulla religioſæ ſeruitutis compede obſtrictus: tu è radice humili veniens & paupertatem & obedientiam profeſſus, qui ſub eſſe pauperibus vouiſti, diuitibus vis præeſſe, & vt voti huius iniquiſſimi compos ſis, præſtat tibi non tam tuus lepos (Ne hinc tibi valde complaceas) quàm tuorum virium mira ſimplicitas, quos ex ore tuo pendentibus hamis captos eò trahis, vnde, mihi crede, non retrahes. Quid hinc dicam? vtinam tam fidei tuæ poſſem, quam

ingenio

ingenio gratulari. Profecto ſi patriam amares, matrem & alitricem tuam, illi potius, te, quam illam tibi ſubiiceres: nunc vt contrarium velle damnabile, ſic tantum poſſe mirabile eſt. Gaude iterum Vnus tu è cunctis terris ac ſeculis incomitatus, nudus, pauper, ignobilis, nouis & inauditis artibus tyrannidem occupaſti, & quæ Longo bardorum Regum quondam regia fuerat, nunc tui imperij ſedes eſt. Robuſtum populum, qui talem dominum ferre queat. Bellicis quoque ſucceſſibus tuis lætor & quod giganteum illud exulem triumphis ac victoriis clarum prouidentiſſimi ciues tuo freti conſilio receperint, qui velut alter Alcides non duodenos tantum, ſed millenos obeat labores, & heroicis actibus cuncta, terrarum monſtra conculcet, & quod circa Nançani caſtrum, vbi maximè feruida illa vis animi, & ille tuus acerimus conatus exarſerat, ſaltem ſemel egit, vt debuit, fortuna. Videto autem vt & arcis illius exactam cuſtodiam, & piam captiuorum curam habeas. Hoc magnitudinem tuam decet, ne per inſolentiam attollatur, ſed inter vinctos tuos, quos ante triumphalem currum es acturus, ſummum & præcipuum ſit inſigne clementia. Proinde, vt omittam iocos, & finiam quod incepi, oro te, amice, & obteſtor, vt ad te reuerſus examines non quid iuuet, ſed quod deceat: neque quid eſſe cuperes, ſed quid es, quem te fecerit natura, quem fortuna, quem profeſſio, quem vitæ ſeries antè actæ, intelliges, niſi fallor, nullum inter tyrannidi locum eſſe, quotiens iſta tua dominandi cupiditas inardeſcet ſed in te ipſum verte oculos, ac viciſſim calceos zonam, amictúmque tuum contemplare acriter, videbis nil tibi purpureum, & ſub Chriſto famulatum redolere omnia, non ſemper hominesprincipatum. Ad ſummam, ſi nullis ad hoc ſeu iurgiis ſeu monitis ſeu precibus flecti potes, vt ridiculum tyrannidis appetitum exuas, at ſaltem pacis amorem indue, ne vel à conſortio exul hominum, bonæ voluntatis, quibus pacem Angelicus præco denuntiat, vel in teſtamento, quo Chriſtus pacem ſuis legat, exheredatus aut præteritus videare. Cura, ſi ſa-

pis, vt quod cupis ſatis diu, facias dominandi auidus, ſeruire cupientibus impera, dominare, frater, dominare volentibus, ſed in parte, quæ ſola quidem & parua augere potens eſt & diſſipata colligere, & exanguia refouere: dominare, ſed integra in vrbe: ſiue id iam quoniam fieri nequit, his ipſis ruinis dominare placatior, nec laceram iam amplius lacerandam implacabili cenſeas feritate. Ne accingaris linguæ tuæ gladio ſemper, ſed prudentia & facundia tua intende, proſperè procede, & quando ita vis, ciueſque volunt tui, regna, & attende ſequentia. Propter veritatem enim & manſuetudinem & iuſtitiam, quæ pacis vtique ſunt ſorores, deducet te mirabiliter dextera tua. Memento vt Gedeon, cùm audiſſet à domino: Pax tecum, ne timeas, erexit altare domino, & dominicæ pacis nomen impoſuit. Noli tu de tuis bellis, quod ſupremo vitæ tempore Iulius Cæſar meditatus fertur, Marti templum extruere. Aliud namque bellicoſum principem aliud pacificum fratrem decet. In finem ſi exēplo Cæſareo delectaris, & dominus mauis eſſe, quàm frater, etſi nihil monſtruoſius à ſeculis auditum ſit, ſi tamen aſtra conſentiunt, imo ſi patitur deus, eſto dominus, ſed clemens & mitis & amator pacis, quod illud fuiſſe conſtat omnibus, in quorum manus illius epiſtolæ, quas per ipſum ciuibus belli tempus ſcripſit forte peruenerunt. Hoc vltimum quaſi cæleſte oraculum auſculta: Stude potius, vt tibi benè ſit quam vt aliis malè, & caue ne odiorum aut inuidiæ ſtimulis populum tibi ſubiectum in extrema miſeriarum, quæ iam vicina ſunt, vltimámque pernitiem impellas, néue, quod tibi, ſi ſaperes, ſummopere prouidendum erat, honeſtiſſimum ordinem quem profeſſus es, ſupra glorioſum Auguſtini nomen & ſacras heremiticæ vitæ delicias multorum religioſorum hominum deuotione humili fundatum tua tyrannica & vrbana ſuperbia vel concutias vel infames: ſed memor ſub eodem tecto venerabiles ipſius Auguſtini reliquias tecum eſſe, eúmque ſollicitum ſui ordinis & amantem, fingens tibi ſemper imaginarium, vt dicitur, teſtem atque omnibus quæ geſſeris aut dixeris aut demùm cogitaueris, intereſſe. Tandem timeas tāto ſub teſte peccare,

atque

atque ea comittere, quibus & tuus ille dominus ac magiſter, & omnium magiſter ac dominus Chriſtus offenditur. Vale. Mediolani VIII. Cal. Aprilis.

FRAN. PETRARCHA CAROLO QVARTO ROMANO IMPERATORI, S. Epiſt. XVIII.

Increpatio quòd ex Italia diſcedat.

ITalos fines & clauſtra noſtri orbis intranti nuper animo tibi obuius & literis fui nec multò pòſt à te vocatus & corpore abeuntem animo quóque ſequor & literis. Hoc intereſt, quod tunc lætæ literæ lætúſque animus fuit, nunc mœſta ſunt omnia: Ergo tu, Cæſar, quod auus tuus innumerique alij tanto ſanguine quæſierunt tantiſque laboribus, ſine labore adeptus & ſanguine complanatam apertámque Italiam, patens limen vrbis Romæ, ſceptrum facile inperturbatum ac pacificum Imperium, incruenta diademata vel tantorum ingratus munerum, vel rerum non idoneus æſtimator & hæc linquis? &, ô naturam mutare magnus labor, ad barbarica rurſum regna reuolueris. Non audeo clarè tibi dicere, quod mens réſque exigunt, ne te verbo contriſtem, qui me & mundum facto contriſtas tuo, non quod ob iuuectiuas ac ſatyras (meritò panegyricum debeatur) aut aliam ob cauſam verum loqui verear: niſi quod hoc tuo tam præcipiti digreſſu fugáque, verum vti fatear: ſimillimo neminem te arbitror triſtiorem, quò magis magíſque me attonitum habet hoc conſilium, cui an fortuna vnquam fautura ſit neſcio: certe ratio & virtus & boni omnes totúmque, ſi loqui poſſit, Imperium aduerſantur, mali omnes plaudunt ac rebelles. Itamen, quando ita fixum animo eſt: ſed hoc quoque memoriæ vt affigas velim, & valedicentis memoriale munuſculum tecum feras, à nullo vnquam principum tantam ſpem, tam floridam, tam maturam, támque honeſtam ſponte deſertam. Neque verò minor animus Romanum principem decebat quàm Macedonum Regem qui mox finibus patris egreſſus nō ſe Macedoniæ dominum, ſed terrarum omnium dici iuſſit, cùm non eſſet. Tu Imperij dominus Romani nil niſi Boëmiam ſuſpiras. Quando hoc, quæſo, feciſſet auus tuus

aut genitor. qui etſi non Imperator ipſe eſſet, ſola paterni Imperij memoria tot vrbium ius quæſiuit. Sed non eſt hæreditarium bonum virtus, quamuis ego tibi nec imperandi ſcientiam deeſſe crediderim, nec bellandi. Fős actionum omnium voluntas deeſt. O ſi in ipſis Alpium iugis auus tibi nunc patérque fiant obuij! quid dicturos putas? Crede illos audias vel abſentes. Profeciſti eximiè, ingens Cæſar, hoc tuo tot per annos dilato in Italiam aduentu, & feſtinato abitu. Refers demum iſtud ferreum, illud aureũ diadema, ſimul ac ſterile nomen Imperij. Imperator Romanorũ vocitabaris, Boemiæ Rex ſolius, qui vtinam vnquam eſſes, vt vel ſic altius coacta virtus aſſurgeret, faméſque domeſtica neglectum auiti cultum patrimonij ſuaderet. Sed iã breui impetu defeſſus calamus requieſcat & verè, vt auguror, fatigatis auribus det quietem. Salutem mihi Lælius meus tuis verbis attulit, quæ mihi iaculum anceps & læthale vulnus fuit, ſimúlque Cæſaream effigiem peruetuſti operis, quæ ſi vel ipſa loqui poſſet, vel tu illam contemplari ab hoc te prorſus inglorio, ne dicam infami itinere retraxiſſet. Vale, Cæſar, & quid linquis, & quid petis cogita.

FRAN-

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REB. FAMILIARIBUS,

LIBER XI.

FRAN. PETRARCHA NERIO MORANDO FOROLIVIENSI Epiſt. I.

Varias ſui ſeculi miſerias deſcribens, quàm ſit hæc vita ad omne vitium procliuis exponit, idque variis exemplis illuſtrat.

GRAVEM curis, obſeſſúmque negotiis, & peroſum cuncta quę video, nec aliter quàm feſſus atque aridus ceruus ſolet, ad vmbroſum fontem, ad ſolitudinem vnde latratu canum ſequacium pulſus eſt, atque ad ſilentium aſpirãtem, epiſtola tua parumper auertit, quæ tam longa interfuiſſet, vt quod ad exiguum tempus fecit, rerum me præſentium obliuiſci in perpetuum coëgiſſet. Ita enim me ſeculi noſtri miratorem ſcito, vt vix fuiſſe aliquid vlla ætate, miſerius, aut extremius putem. Vnum me ſolatur, quod ſi naſci oportuit, & penitus neceſſarium fuit, vt inexorabilis Clotho nos ad prædurum huius vitæ limen impelleret, nec prius in lucem erumpere datum erat, minus mali fuerit nunc natos eſſe, quàm poſtea, talia de poſteritate confecto, trepido, vtinam ludar, augurio. Sed hanc

mihi ſpem de ſe noſtra tribuit iuuētus, ea indoles, hi mores ſunt, is notorum modus, is terminus ſtudiorum, deliros etiam ſenes noſtris iuuenibus admotos ſapere ad inuidiam putes, & fœlices dicas, quod pridie nati ſunt, ſic mundus indies ad extrema præcipitans ſecum omnia, in deterius trahit. Mitto autem, quandoquidem & quid ſerior ætas actura ſit, quod de Sergio Galba fertur dixiſſe Tyberius Cæſar, ad nos nihil pertinet, & cauendum eſt, ne maior ingenio ſit querela: néve mihi forſan occurrat illud Senecæ, vbi ait, Omnem ætatem de moribus ſuis queſtam: credo enim: ſed ni fallor, quod ad mores attinet, nulla vnquam dignius quæſta eſt. Illud non omiſerim, quod ab amantibus ſeſe, & ſua cuncta mirātibus opponi poſſe video. Non ſum neſcius Italiæ vulnerum, quę nūc, quæve olim perpeſſa, iā malis induruit, & callū crebris cicatricibus ſuperduxit, quanquam non Italia tantùm, ſed terrarum orbis, ab origine clades tulit innumeras. Quid verò eſt aliud breuis hæc vita, quàm mors longior? Quid aliud terrena habitatio, quàm grauis ſeruitij fœdus carcer, & iugis mœſtitiæ cæca domus? Scio: Sed aliud eſt ab hoſtibus, aliud à vitiis obſideri, vrgeri premi, vri, vaſtari. Deficit aliquādo hoſtis externus, & ipſe alium fatigando laſſatur: denique omnis hominum incurſus breuis, nec vllum omnino bellum mortalium immortale eſt, cum auctoribus ſuis intercidat oportet, & ſuis ipſum viribus extinguatur. Vitia ſpatio temporis augentur, & exercitio roborantur, & quò plus nocuerint, incipiunt plus nocere. Nemo crudelior quàm qui diu fuit, nemo tam citò luxuriæ ſuccumbit, quàm qui ſæpe ſuccubuit. Multis ex actibus habitus fiunt, & aſſueſcendo curueſcimus, vt pronos in terram ſternere promptum ſit. Sic æuo creſcit auaritia, ſic ſenum pertinacior ambitio eſt, & ſic reliquis peſtibus proceſſus eſt ſuus, néve mori vnquam morbus poſſit, ægrorum intemperies facit. Cum his hoſtibus res eſt nobis, quibus modò non reſiſtimus, ſed fauemus, & vltrò noſtros in iugulos ferrum damus, quinetiam mirum dictu, ſi lenteſcere cœperint, irritamus illos, quaſi, minus miſerum fieri ſit miſeria ſumma. Quod paſſim in multis modò ſenibus, vſque ad faſtidium videmus

qui-

quibus nihil obſcœnius ſol videt. De quibuſdam legimus, atque in primis de illo, cuius paulò antè memini, Tyberio. quem apud inferos quoque dij ſui, deæque malè torqueant, ita mihi ſtomachum torquet, bilémque agitat, quoties ſenem illum lego, miris & infandis modis, atque inter cæteros relatu etiam turpi, ſpectaculo concubitus monſtruoſi, vt Tranquilli verbo vtar, deficientes libidines excitantem. Hinc illæ ridiculæ, infaméſque noſtrorum ſenũ querimoniæ, quod ſolito minus voluptatibus æſtuent quod maleſuada titillatio, & pruritus iuuenilis abſceſſerit, quod gulæ, ſomníque & ventris illecebris, deſtituti ſunt: poſtremò quod vires corporeæ ad cædem, carnificinámque defecerunt: at quid peius eſt, ſanguinarium eſſe velle, quàm eſſe, quamuis qui malus eſſe cupit, vtique iam malus ac peſſimus eſt. Nec quiſquam peior, quàm qui peccato ſtudet & flagitio gloriatur. Delectari equidem in malis, propè malorum omnium eſt natura. Vnde peccandi conſuetudo iucundiſſima, apud Ciceronem dicitur, in mediis ſanè delectationibus inhoneſtis, moleſtum aliquid pati, & velut frenum aliquid ſentire libidinum, malorum adhuc eſt, ſed ad meliora tendentium, & quos ſæpe de magnis tempeſtatibus liberatos, in portum perueniſſe cognouimus. Effundi autem in malis, & efferri lætitia, & geſtire, & niti, & quod eſt omnium peſſimum gloriari, prope vltimæ, deſperatæque nequitiæ eſt. Horum verò plena ſunt omnia, hóſque inter viuendum eſt nobis, & ſi inter hos tantum, ac non etiam ex his ſumus, bene eſt quanquam conuictus ſceleratorũ, nullis ſit moleſtior, quàm his, qui ab illorum moribus inſigni diſſimilitudine ſecernuntur. Vtcunque eſt inter hos viximus, & quod Pſalmiſta regius deflebat: Inueterauimus inter inimicos noſtros, quódque miſerrimum dixerim, inter hos ipſos moriendũ eſt. Quò enim patet fuga? Quò ibimus? Quò non nos ſceleratorum acies ac ſigna præceſſerint? Vbi non peſſimis moribus imperium partum atque firmatum ſit? Trans Oceanum nauigandum erat, niſi quia credibile eſt, vitia noſtra iam ad Antipodas deſcendiſſe. Ad cœlum potius euolãdum, niſi noſtris ad terram ponderibus præmeremur: illa ſi ſalui eſſe cupimus,

deponenda ſunt: quod facile factu eſſet, niſi quia malorum exemplo obruimur, quorum cùm feraciſſima ætas noſtra ſit, vt dixi feracior eſt etiam ſperando poſteritas. Pugnarũt quidem maiores noſtri aduerſus Pœnos, Cymbros, ac Teutonas & Britannos, ægrè vel Italiam ab Hannibale, vel Capitolium à Senonibus defenderunt, omnium tandem vera & indomita virtute victores. Nos ſi Capitolij noſtri arcem, à tanto Barbaricorum vitiorum circumfuſo exercitu defendimus, ad tutelam noſtram, cœleſti alite excitati, ſi circumſtrepentibus vulgi erroribus immota fronte reſiſtimus, & Manlio, & Mario, & ipſo Cæſare fortiores erimus. Illos enim ab hoſte murus interdum, vallúmque dirimebat, ſæpe noctibus quieſcebant, hyemis aſperitatem hybernorum ſolatio leniebãt; nobis nulla quies, nullũ ſine periculo tempus, nõ bruma nõ induciæ, non nox. Nihil vſquã tuti pacatíque eſt, aſſiduè de ſalute certamus, ſemper in acie ſtamus, tentamur, circũſidemur, impellimus. Hoſtes intra muros ſũt, iámq; armati ad ipſam rationis arcẽ ſeſe ferũt, vineáſq; applicãt intẽtant arietes, moliuntur incendia, curros ſcandũt, nec iã aliter quàm apud Ilion quondam hærent parietibus ſcalæ, ſcalæ criminum parietibus animarum. Quid expectas vt dicam? in ipſas menſas noſtras, atque cubilia irrumpunt, & in iugulos ruunt, quódque proximum exitio eſt, vulg⁹ omne pro hoſtibus partes facit. In hoc tam ancipiti, duróque certamine, non niſi de cœlo ſperanda victoria eſt. Inde eam amicè poſcamus: interea etiam tamen vbi ſim video, non moueri nequeo, interdúmque tam grauiter, vt meæ ſortis impatiens, mœſtis pene vincar angoribus. Aberraſſe fortè à propoſito videor: tulit impetus, ſed redeo. His ergo hodie curis implicitus, quas mihi circumſtrepentium rerum fragor, ſatietáſque pepererant, dum thalamo egredior, epiſtolam tuã in limine obuiam habui, breuem quidem, è longa veluti peregrinatione ſuccinctam, quæ licet ad me ſerò admodum neſcio quibus obicibus retardata, peruenerit, ita vt quæ nuntiat, mihi iampridem omnia nota eſſent, nempe cùm interim, ante eius aduentum Cæſar noſter, de quo illa loquitur, non modò coronatus, ſed velut vmbra vel ſom-

nium.

nium nobis ablatus ſit. Cuius ego abitum acutis ac feruidis literis proſequutus ſum: Epiſtolam tamen ipſam non aliter, & amore mittentis & dulcedine ſua captus aſpexi quàm ij nolle omnia nuntiaret. Multa illa quidē qui feſſis ac properantibus mos eſt, paucis illa verbis expediit & qualiter affectus ſingula putas, audierim. Atque in primis Lælij mei nomen, cum quo dum potes cupidè oro verſare, totáque illum mente complectere. Digni eſtis alterutro. Sanè quod ſequitur, noſtræ gentis aduentu, Piſanum populum graui ſuſpicione turbatum, mirari non debes, nam neque gens vlla ſuſpicioſior, & vipera noſtra terribilis, rubentem dentibus virum ſtringens, ſecuros quoque ſollicita. In quo Cæſaris prouidentiam laudo, quæ & pauori ciuium ſuccurrit, & pudori multū occurrit. Quod verò de patria mea ſcribis, lætè admodum audieram, ſed lætiùs legi, & Romano principi obedientiam non negari, & ſi qua iam toto orbe neglectæ libertatis cura eſt, eam in patria mea eſſe. Vltimum nihil miror, quod de auri poteſtate facetiſſimè cauillatus es: ſcio enim eſſe veriſſimum illud Flacci:

Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa, potentius,

Ictu fulmineo, quod ipſum in libris Metamorphoſeos ponit Apuleius. Certus (inquit) fragilitatis humanæ, fidei, & quod pecuniæ cunctæ ſunt difficultates peruiæ, auróque ſoleant adamantinæ etiam perfringi fores, quàm latè patens, & quàm nota ſententia eſt, quæ non modò Philoſopho, ſed philoſophanti tribuitur aſello. Legiſti credo apud Pomponium Melam Coſmographiæ lib. tertio eſſe gentem Æthiopûm, auri ditiſſimam æris indigam, cui raritate, & frequentia prætia rerum alternantibus, & ornamenta ænea, & vincla ſunt aurea. Nobis, amice, omnia iam ex auro ſunt, & haſtæ, & clypei & compedes, & coronæ, hoc & comimur, & ligamur, hoc diuites ſumus, hoc inopes, hoc fœlices, hoc miſeri. Aurum ſolutos vincit, vinctos ſoluit, aurum ſontes liberat, damnat innoxios, aurum diſertos ex mutis, ex diſertiſſimis mutos reddit. Auro concionatus eſt Metellus

in Cæſarem, auro, Demoſthenes orator obmutuit. Aurum & de ſeruis principes, & de principibus ſeruos facit, & audacibus metum pauidis præbet audaciam, & curas inertibus, ſollicitiſque ſegnitiem. Hoc & inermes armat, & nudat armatos, indomitos duces domat, magnos populos premit, validos fundit exercitus, bella longiſſima paucis horis conficit, pacem præſtat & eripit, ſiccat flumina, terras luſtrat, maria concutit, montes æquat, pandit aditus clauſtrorum, vrbes aggreditur, expugnat arces, oppida demolitur: Et quod apud Ciceronem legimus: Nullus fortis eſt locus, in quem onuſtus auro aſellus non poſſit aſcendere. Aurum claras parat amicitias, magnas clientelas, & honeſta cõiugia, quippe quod generoſos & fortes, & doctos, & formoſos, &, quod miraberis, ſanctos efficiat poſſeſſores ſuos. Itaque qui diuites ſunt, boni viri in ciuitatibus appellantur, eiſque tantùm creditur. Nulla fides eſt pauperi, quia pecuniæ nihil adeſt, verúmque eſt illud Satyrici:

Quantum quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,
Tantum habet & fidei.

Poſtremò inuitus dicam, ſed veritas cogit, nõ modò potens, ſed omnipotens pene eſt aurum, & omnia quæ ſub cœlo ſunt auro cedunt, auro ſeruiunt, & pietas, & pudicitia, & fides, omnis denique virtus, & gloria aurum ſupra ſe vident, inque ipſos animos cœlitus nobis datos, pudet fateri, etiam rutilanti imperium eſt. Metallum hoc reges ligat atque Pontifices, hoc homines & vt aiunt etiam ipſos deos placat. Nec quicquam inexpugnabile, inacceſſúmque auro eſt. Quod ſciens Iupiter, vt cuſtoditæ mulieris pudicitiam rapturus ferreas portas effringeret, in imbrem aureum ſeſe vertit Tali deo dignum opus. Deus autem noſter pudicitiam amat, aurum ſpernit, auaritiam deteſtatur. Opto tibi valetudinem inconcuſſam mentis & corporis.

FRAN. PETRARCHA NERIO Svo, s. Epiſt. II.

Vbique Romanum imperium Fœlicius quàm ſub Arcto.

NOndum ſuperiori epiſtolæ ſignum impreſſeram, dum ecce alia ſuperueniens coëgit, vt poſito annulo, de-

lo, depoſitum calamum rurſus arriperem, & quamuis tua hæc, ſuperiore ſit longior, reſponſo tamen breuiori contenta erit. Nam nec cui noſtri querelam iterare eſt neceſſe, quàm & tacitus loquor, & ipſa res clamat, nec quicquam prohibet, quod in illa dixeram ad hanc transferri. Neque enim aut minor eſt hodie dolor meus, quàm heri & nudiuſtertius fuit, neque minus efficax epiſtolæ tuæ hodiernæ ſolatium quàm heſternæ. Accedit quod neque de his, quæ nouiſſimè ſcripſiſti, auſim apertè pronuntiare quod ſentio, neque tu ideò minus quid ſentiam, quídve pronuntiem intelligis. Sæpe ſilentium ad exprimendos animi conceptus, quouis ſermone potentius fuit, nec minus ſilentio Niobe, quàm latratu Hecuba, dolorem animo inſitum deſignabat: itaque cùm illa in ſaxum, hæc in canem verſa fingatur, non minus mutum illius ſimulachrū, quàm huius querula rabies, ſuam miſeriam loquebatur. Illud non ſiluerim, agnoſcere me Cæſarum fatum, quod & in occaſu ſolis, & ſub auſtro, denique vbilibet fœlicius fuerit, quàm ſub arcto, ita ibi gelida omnia, nullus ardor nobilis, nullus vitalis calor Imperij. Redde nobis fortuna, ſi Romuleos Cęſares, Parcæ vetāt: at ſaltem ab Hiſpania Theodoſios, Seueros ab Africa [ex Arabia Philippos, è Syria Alexandros.] Heu quid nūc diceret architector ille magnus Monarchiæ, ſucceſſorem ſuum, cum ſacerdote humili, de humilitate certare, dum meminiſſet ſuperbiſſimum olim Galliarum regem, dum ſupplex, vt ait Florus hiſtoricus, in caſtra veniſſet, phaleras & ſua arma ante Cæſaris genua proieciſſe, ac dixiſſe: Habe hæc, virum fortem, vir fortiſſime vicisti. Multa ſe offerunt id genus: Nam & locuples materia & multiloqua indignatio eſt: ſed frenabo impetum, vt qui hæc ipſa, non niſi ira cogente ac dictante profuderim. Sanè de Cæſaris, Legatíque congreſſu, quod prouidētiſſimè vaticinaris amplector ac probo, & penè rem ipſam videor videre: non quòd omnia iſta me moueant, contra quæ multa ſæpe diſſerui, ſed ex præteritis ventura coniicio. Itaque non tangor, quod legati ſonipes in Cæſarem calcitrarit, quàm quod calcitrare animos noui, & ſcio quod omnis poteſtas eſt con-

ſortis impatiens[cuius rei niſi antiqua ſufficerent, vereor ne recens nobis exemplum caſus attulerit, né-ve iam Pontifex Romanus, principem Romanum Romæ eſſe vetuerit quod & fama loquitur & fuga Cęſaris indicio eſt qui nō cupidius Italiam petiit quàm reliquit vt mihi quidem ſuperuacuo pelli videatur qui tā libens fugit quem tenere ſi velis ſine magno nequeas labore: vt enim nunc intelligo non huc aliam ob cauſam venit niſi vt diadema Cæſareum ſua in ſede ſuſciperet, tantùm adhuc reuerentiæ non amplius ſupereſt: ac ſucceſſor Petri Cæſaris ſucceſſore ſecurior iſta nō curat, ſuúmque ipſe diadema non pluris apud Tyberim quàm apud Rhodanum facit: Is ne diademate contentum & imperij titulo Roma digredi non ſolum patitur, ſed iubet: & quem Imperatorem dici ſinit, imperare autem nullo ſit ſecurus modo, huic, ô ſpartes hominum miræ penetrale diadematis tēplum aperit, arcem ſedémque Imperij vrbem claudit.]Hæc hactenus. Lælium meum, imò tuum, imò noſtrum, familiariſſimum Cæſari factum gaudeo non miror, nihil enim eſt virtute rapacius, nihílque tenacius: rapit vincítque animos hominum, vinctóſque ſemel in perpetuum vinctos tenet. Nulla mihi dubitatio vnquam fuit, qui nō ſolùm ab illo humaniſſimo Principum, ſed ab alio quolibet licet aſperioris ingenij, cui tamen virtus in pretio ſit, poſſet ille vir amorem promereri, non modò notitia meruiſſet. Quis enim tam agreſtis eſt, vt Lælium non amet, & ſapientiæ laude cōſpicuum, & in amicitiis fauſtum nomen? Quòd ſi ſola virtutis fama efficit, vt quē nunquā vidimus ſenem illum Lælium amemus, quid huius noſtri virtus, ac præſentia poſſe debent? Itaque minus miror, quòd de Legato ſedis Apoſtolicæ idem ſcribis, cum quo familiaritas Lælij vetus eſt, illud potiùs miror, quòd prioribus literis prætermiſſum his inſerui, quid ita illum ad coronandum Cæſarem, diu antè digreſſum iſte præuenerit, niſi quia vt arbitror, & vt ſolet, illum fortuna ſegnem, hunc ſollicitum virtus facit. Vnum non mirari cum eodem nequeo: ambo pergerent. Modanóque dimiſſo Tyberim peterent, vnde reuerentior adhuc Romanus Princeps: diadema ſupremum poſcit, quod Petri ſucceſſor,

Cæſa-

Cæſaris ſucceſſorem ſecurior non curat. Quî fieri potuit, vt Cardinalis rutilo vertice, & purpureo fulgidus amictu, tantóque ſpectabilis comitatu, noſtri huius lyncea lumina fugerit, aut cum hic Piſas, ille vix dum Ianuam peruenisſet, ita vt illi obuiam iſte redierit. Auguror ſanè alterum terra, mari alterum veniſſe. De hoc equidem ac reliquo ſtatu veſtro, tuis ac ſuis literis certior fieri velim. Ad ſingula reſpondiſſe videor. Nam ad epiſtolæ tuæ finem de familiaribus cuius ſtylo alio & ſeorſum loquar vt ſoleo. Gratias autem tibi, quod quas ipſe iam obliuioni tradideram, adeò vt ne locutum tibi de his aliquid me putarem, tā memoriter tenes, vt facilè pateat, rerum te mearum curioſiorem eſſe quàm meipſum. Mirum & pene incredibile, niſi charitatis tuę miraculo incurioſitas mea longè latéque nota detraheret. Vale fœliciter, noſtri memor.

FRAN. PETRARCHA GALEOTO SPINVLAE IANVENSI, S. Epiſt. III.

Exhortatio ad Rempus capeſcendam.

Nihil, ô magnanime vir, nihil, inquā, lætius mihi fingo, quam ſerenam & imperio prædignam frontem illam, vbi inuicti animi tui nobiles lucent curæ. Nihil ſuauius retracto, quàm verba magnifica: neſcio quid non modò aliud quam plebeium & vulgare, ſed quam humanum & mortale ſonantia: nihil dulcius cogito, quàm me gratiam ac beniuolentiam tanti viri vel ſerò meritum, quarum primicias clariſſimo quodam in fratre prægustaueram. Et exilio illi tuo breui gratulor, & gratiam habeo quod te ad tempus in hanc vrbem compulit, & me dilecti antequam cogniti talis amici conſpectu atque optata pręſentia cōpotiuit. Poſtremo nihil iocundius exſpecto, quam Rempub. tuam in qua principem te deus & virtus & maiorum ſanguis faciunt, alienis modò motiūculis inquietam tua prouidentia atque auctoritate reſtitui. Nunc ergo quod ſæpe iam feciſti, quis quantúſve ſis mūdo oſtende, eoque magis, quò te ipſum maior clarior, altior factus es. Vera virtus ſenium non ſentit: immortalis eſt; non æuo minuitur ſed creſcit, & ad ſummū venit,

& quæ in iuuentute floruit, in ſenectute fructificat. Tu quoque, qui non in ſterili aut paluſtri ſolo, ſed ſecus latices viuos in ſolido radicaſti, totius nunc introactæ vitæ fructus vberrimos & maturam gloriam patriæ tuæ debes. Ianua te vocat, in te ſperat, auxilium tuum poſcit: accelera. Non te ætas teneat. Senior Aratus Cicyonem, ſenior Traſibulus Athenas; ſenior Camillus vrbẽ Romam ſeruitio liberauit. Pium geritur negotium & huic maxime debitum ætati, diſſoluta patriç membra componere, vt meliora deterioribus imperent. Cuius ſi contrarium fiat, neceſſe eſt vt hominis, ſic ciuitatis aut regni corpus morbis erumpentibus intabeſcat. Periclitari & ægrotare patriæ tuæ ſtatus incipit. Te illi ciuem egregium, te medicum exhibe, te parentem, ac ne plura quam res exigit loquens de tua virtute diffidere videar nihil his addam, quin tacitus, ſed non ſolus tuæ vetuſtæ indolis exitũ contemplabor. Age oro, vir ingens, pie vt debes, fortiter vt ſoles, fœliciter vt ſperamus: meque tuo vtere vt libet, ſi quis tanto rei tam paruæ vſus eſſe poteſt. Diu ſoſpes noſtrique memor viue, & vale. Mediolani XVI. Cal. Ianuarij.

FRAN. PETRARCHA MARCO IANVENSIS, S. Epiſt. IV.

Exhortatio ad incepti ſtudij perſeuerantiam & de Antiquis oratoribus ac Iuriſconſultis deque noſtrorum temporum aduocatis.

CRebras ex te literulas habeo: omnium vna ſententia eſt. Poſcis, vt ad incepti nuper ciuilis ſtudij perſeuerantiam te cohorter, aliquam vim profecto meæ vocis exiſtimans ad firmandum nouitate rei fluctuantem animum, & magnitudine diffidentem. Quod vt ex me ſperes, hinc mei amor ſuadet, hinc tua perſuadet humilitas optima dos animi & ad virtutem veram, quæ ad gloriam primus gradus. Non temere, fateor, ſed de induſtria reſponſum traxi diſſimulaturus in finem, ſi tu ſineres. Difficilis nempe materia eſt difficilior fortaſſe quàm reris, in qua mihi vel loqui periculoſum; vel tacere ſuſpectũ eſt. Ita enim ſum, vt ſermo meus omnis hac in re accuſatio

cuſatio ſit,ſilentium cõtem ptus,veritas odium, iocus irriſio.Deſertorem ſuum vocant,& ſic habent,quaſi qui vna ſacris initiatus aris,poſtea violatis aut neglectis Eleuſinæ Cereris arcana vulgauerim. Ego quidem,amice, illi ſtudio puer deſtinatus à patre vix duodecimum ætatis annum ſupergreſſus & ad Montem-Peſſulanum primò, inde Bononiam tranſmiſſus ſeptennium in eo integrum abſumpſi, eiuſque quoad per ætatem & ingenium licuit, rudimenta percepi. Cuius temporis an me hodie peniteat ſi roger,hæream: Nam & vidiſſe omnia,ſi liceat, velim & tantam perexiguæ vitę partem effluxiſſe mihi doleo, dúmque aliquid vitæ ſupererit dolebo. Aliud agere per eos annos potui ſiue nobilius ſiue naturæ meæ apti⁹. Neque enim ſemper in eligendo vitæ genere pulcherrima rerum, ſed eligentibus apertiſſima præferuntur. Alioquin omnes homines vnum ſtudium haberent, quoniam in rebus omnibus intentio. Quid de aliis fiet,ſiquidem ad philoſophiam omnes aut ad Poeticam aſpirent? quid aget nauigatio,quid agricultura,& reliquæ, quibus vitæ mortalis auxilium quęritur? Da omnes Platonas aut Homeros: da Cicerones, aut Virgilios, quis erit arator? quis mercator? architectus? faber? ſutor? caupo? ſine quibus magna ingenia eſurient, tectóque cibóque carentes ab ipſa nobilium ſtudiorum altitudine diſtrahentur. Bene prouiſum eſt vt curarum atque actuum humanorum varietas tanta eſſet, quo non ſolum maiora minoribus, ſed & minora maioribus ornamento præſidióque ſunt. Non ſum neſcius,amice, de Iuris ciuilis ſtudio multis olim magnam gloriam quæſitam: ea ſcilicet ætate, qua iuſtitia vltro ab hominibus colebatur quando apud eos, vt ait Saluſtius, ius bonúmque non legibus magis quàm natura valebat, etſi iam tunc propter infinitam rerum diuerſitatem labilémque memoriam neceſſariæ leges eſſent, quæ hodie ad frenandam audaciam coercendáſque libidines: & ob id potius, quòd abſque his genus humanum ſtare nequit, quàm quòd virtus aut lex vlla diligatur, in pretio ſunt. Harum igitur legum ciuilium repertores & interpretes & magiſtri multi diuerſas apud gentes clari habentur. De quibus ſcrupuloſius loqui vellẽ,

longum eſt. Clariſſimum inter omnes nomē habet Solon Athenienſium legifer, qui cùm patriam ſuam Philoſophiæ atque eloquentiæ notum fontem inſtitutis ſalubribus adornaſſet, iam ſenior ſe ad poeticam tranſtuliſſe legitur. Quod ſi librato iudicio feciſſet, quantum deſerto ſtudio præiudicium peperiſſet tanti auctoritas deſertoris? aut quis proferre vereretur, quod illum tunc maxime prætuliſſe conſtaret, quando ſibi nec animi lumen nec doctrinæ vbertas nec rerum longior experientia defuiſſet? Sed fieri, neque valde diſſimile veri eſt, non comparatione ſtudiorum vlla, ſed delectatione ſola & laboris fuga ſenem præſtantiſſimum animo indulgentem ſuo durum & graue negotium dulci otio permutaſſe, vt non tam hinc exempla ſumenda iuuenibus eſſent in Reipub. obſequium natis, quàm ne ſenibus emeritis, ſiquid tale tentaſſent, venia negaretur exemplo viri talis expetitæ quietis honeſtiſſimæ. De quo ambiguo quid omnino diffiniam non habeo. Quis enim ariolari audeat, quid Solonem mouerit, præſertim cum etſi multa de illo, vnde tamen coniecturam facias nullum ſuperſit illius ingenij monumentum? In re verò tam dubia, tam antiqua ſuſpicionem meam nullis certis ſuffultam rationibus interpoſuiſſe ridiculum. Itaque tota res in dubio relinquenda eſt, & id agendum, de quo conſtat fuiſſe tempus, quo Iuriſconſultis iiſdémq; oratoribus laus ingens eſſet. Quod genus certè rariſſimum ſemper fuit, rarius quoque quàm poëtarum excellentium, quorum haud dubiè raritas nota eſt. Quanti enim ingenij eſt non modò ius ciuile infinitum olim, prius quàm ad certum redigeretur modum, (quod quidem Iulius Cæſar inſtituit, ſed præuentus morte non potuit, multiſque poſt ſeculis Iuſtinianus impleuit: nunc verò latiſſimum adhuc & multa caſuum tenuiſſime differenti varietate perplexum, inextricabile, confragoſum) verum inſuper rerum pene omnium notitiam de quibus in iudicio vel dicendum oratori eſt cum artificioſę orationis copia ac ſuauitate coniungere? Summum, niſi fallor, & inſigne miraculum intellectus memoriæque mortalium quandoquidem ſcientiam rerum quæſiuiſſe non ſufficit, niſi propter improuiſos & ſubitos

tos inſultus aduerſarij diſcriminàque cauſarum. Omnia in promptu & vt Auguſtini Cæſaris verbo vtar, in numerato habeas. Denique nec id ipſum ſatis eſt, niſi quæcunque vel ingenio ſtudióque quæſieris, vel induſtria memoriáque ſeruaueris apposite ad perſuadendum, vt Rhetorici vocant, hoc eſt accommodato rebus ipſis efficaci & ornato & moturo animos eloquio proferantur, Vt nemo mirari debeat tanti artificij profeſſorum ſemper magnam fuiſſe penuriam. Neque enim vnam rem, ſed innumerabiles profitentur, eáſque non vt cœteri hominum, ſed alio ſingulari & proprio quodam modo, & ſuper omnia eloquentiam exquiſitam. Quæ ſi per ſe ſola conſideretur, magna & varia res eſt, nec, ſi Seuero Caſſio credimus, adhuc vlli ſic indulſit, vt tota contingeret. In hac quidem oratoria facultate, quæ tantis ex rebus conſtat, excellẽtes habiti magna gloria fuere, vt nõ immerito & potiri rerum in dicendo & habere in poteſtate animos hominum dicerentur. Ex hoc genere eſt apud Graios Demoſthenes, Iſocrates, & Aſchines: apud noſtros autẽ Cicero, Craſſus, Antoni9, aliquot alij prætera: ſed hi tres facile principatum tenent: Etſi Iulium Cęſarem ad ſummam eius gloriæ vel veniſſe, quod ne hoſtes quidem ſui negant, vel certe venturum fuiſſe non ſit dubium, niſi illum gerendarum rerum occupatio, & bellorum labor, & pondus imperij diſtraxiſſent. Deinde autem, vt ſæpe in ſummo breuis eſt mora, & ſemper facilis deſcenſus, ad illos deſcendendo peruentum eſt, qui faſtigio eloquentiæ derelicto nudam Iuris notitiam adepti in ea quidem excellentiſſimè floruerunt. Quo in genere Romæ Græciam ceſſiſſe notiſſimum. Hic nẽpe ſunt illa tuę profeſſioni venerãda nomina, quæ vos antiquiſſima ſoletis opinari, cùm propemodum noua ſint atque recẽtia, Iulius Celſus, Saluius Iulianus, Neratius Priſc9, Vindius Verus, Saluius Valẽs, Voluſius Axtianus, Vlpius Marcellus, & Iabolenus Scæuola, item ille breui loquus: nam alij ante eum hoc nomine fuerant vel virtute animi vel augurio vel pontificio clari. Sub hoc ſane pernouiſſimo profeſſus eſt Papinianus, quem ſi ritè recolo, iura ipſa ciuilia acutiſſimi ingenij virũ ducunt: Ælius autem Spartianus hiſto-

ricus Iuris aſylum, doctri æ regalis theſaurum appellat. Quorum primi tres ſub diuo Hadriano, quique proximi ſub Antonino pio nonus ſub Marco Antonino Philoſopho prudentiſſimo principe claruiſſe noſcuntur. Decim⁹ verò ſub Antonino Baſſiano crudeliſſima belua, à quo tandem, quia parricidium eius excuſare noluerat, interfectus eſt. Poſt hos Iulius Paulus & Domitius Vlpianus Iuriſperitiſſimi, & qui Papiniani aſſeſſores fuerant, ſub Imperatore Aurelio Alexandro multo in honore vixerunt tantáque cum laude atque opinione omnium, vt ille quidem ſummi Imperatoris nomen habuerit, ob id maxime quòd talibus conſiliis Rempub. gubernaret. Sileo reliquos: Illuſtriora pertinxiſſe ſatis ſit. Quod id certo diligentius feci, quia pars magna legiſtarum noſtri temporis de origine iuris & conditoribus legum nihil aut parum curat, didiciſſe contenta quid de contractibus, deque iudiciis ac teſtamentis iure ſit tantum, vtque ſtudij ſui finem lucrum fecerit, cum tamen artium primordia & auctores noſſe & delectatione animi non vacet, & ad eius, de quo agitur, notitiam intellectui operam ferat: cùm præterea ille mechanicarum propriùs, liberalium verò & honeſtarum artium liberalior quidam & honeſtior ſit finis. Iam tibi, ſi præmiſſis animum applicuiſti, ſtudij tui deſcenſus alter oſtenditur, ſed maior multo, quam primus. Neque miraberis ſi hic quoque reſpicias ad naturam rerum fere incertarum, quæ cùm ſemel labi cœperint ruunt, ruinámque ſuo pondere prægrauant, vt cum facilior, cum grauior à mediis ad ima quàm à ſummis ad media caſus ſit, Certè vt primus à doctrinæ multiplicis & cœleſtis arce facundiæ ad vnam æquitatis ac ciuilis ſcientiæ diſciplinam ſit, ſecundus inde ad loquacem ignorantiam gradus fuit, vnde iam cadendi amplius plena, ni fallor, ſecuritas parta eſt. Quid enim iam infici leges à patribus tanta vel grauitate animi vel ingenij facilitate deſcriptas, aut non intelligunt aut obliquant. Iuſtitiam tanto ab illis cultam ſtudio dehoneſtant, quam venale mercimonium fecere, Lingua illis, manus, ingenium, anima, decus, fama, tempus, fides amicitiæ, ad poſtremum

omnia

omnia venalia, neq; pluris pretij quà par eſt & quã nulla proportio temporum ac morum. Illi iuſtitiam ſacris legibus armabant, hi exarmatam nudatámque proſtituũt, apud illos veritas in pretio fuit, apud hos fraus: illi certa & inconuulſa reſponſa dabant populis, hi dolis & fallaciunculis lites alunt, & quibus iudiciaria cuſpide perimendis aſciti ſunt, fieri cupiunt immortales. Quid pluribus morer? quiſquis horum promptius reluctantem & & inuitam legem ad libidinem ſuam traxit, is & Iuriſconſulti munus impleuit, & docti viri meruit nomen. Si quis autem rarus procul ab his artibus rectum nude callem veritatis arripiat, præterquam quod lucri & gratiæ exors eſt, rudis inſuper & inſulſi hominis ſit ſubiturus infamiam. Ad hoc iter tardè ſuſceptum tibi, quaſi difficultatis horæque conſcius, adhortationis meæ calcar exigis. Neſcio quibus verbis id faciam. Non ſunt enim leges malæ, quamuis ad ſalutem publicam inuentæ ſæpe in perniciem conuertantur: Sicut nec aurum ideo malum eſt, quia multis peccati, multis periculi cauſa fuit, nec malum ideo ferrum, quia, licet in vſus hominum optimos, in culturam terræ, in tutelam patriæ repertum ſemel, ſæpe vel exitij ſingulorum, vel belli ciuilis occaſio eſt, alioquin ſi omnia, quibus male vtuntur homines, mala eſſent, quid omnino vſpiam non malum? non corporei ſenſus, non ingenium, non opes, & hæc, quibus paſcimur, alimenta Dei. Ipſa miſericordia & patientia abutuntur multi; & ſæpe quorum natura optima eſt: noſtri peruerſitate vſus eſt peſſimus. Bonæ equidem leges ſunt, mundóque non tantum vtiles, ſed neceſſariæ. At qui legum in exercitio verſantur, & boni & mali eſſe poſſunt; & quò plures mali ſunt, eò maior eſt bonorum gloria. Humanorum ſane actuum primas partes tenet agentis intentio. Multum refert quo propoſito rem aggrediare. Neque enim res ipſa, ſed tua mens eſt, cui laus aut vituperatio debeatur. Illa eſt, quæ & bona in malum, & mala quæ videntur, in bonum flectit. Illa eſt, quæ vnam eandémque rem ad tam varios fines trahit, vt non res vna, ſed duæ

prorſus contratriæ videantur. Vadit ad templum ſacerdos, vt ſacris vacet: vadit adulter vt libidini ſeruiat, & ante aras de luxuria, & intra ipſum lupanar pudicitia agi poteſt. Saul Rex ſeruauit Regem Amalech, qua clementia inexorabilem iram Dei meruit. Phinees verò Iſraeliticum virum & alienigenam mulierem gladio confixit, quæ ſeueritas & Deo accepta & Populo vtilis, & ſibi extitit ad perpetuam famam iuſtitiæ, glorioſa. Ecce non cuiuſcunque iudicio, ſed Dei in manu facinus: homicidium placet, humanitas reprobatur: mille talia numerem, ſi neceſſe ſit, ſed vno omnium guſtum habes. Iuris ad ſcholam illum lucri cupiditas, hunc iuſtitiæ amor ducit. Aderit extimator mentium & diſcretor intentionum & diſtributor ingeniorum Deus, vt ille mercenarius & circumforaneus ſtrepitor, hic præclarus boni & æqui profeſſor & iuſtitiæ patronus euadat. Iam ex his omnibus, quò pergam vides. Si re integra conſuleres; totam mihi relinqueres conſilij libertatem, iuberem multa te circunſpicere, ingenium ac ſtudium æquis lancibus librare. Sunt enim vt rerum, ſic intellectuum gradus: alia aliis debentur ingeniis: reſpectum ætatis ingererem: omnino eius, cuius temporaneus fructus exigitur, maturum & precox decet eſſe principium. Non fructificat Autumno arbor, quæ Vere non floruit. Itaque quamuis alij teneræ ferias dent ætati; tamen eruditiſſimis iuris placet magno profectui deſtinatus animus, non tantùm ab infantia, ſed ab ipſo nutricis lacte formandus eſt. Difficultates obiicerem multas quidem, ante alias coniugij iugum collo haud ſane Herc leo impoſitum, & cui non faſce alio, ſed eleuatione potius opus ſit. Magnæ corporis, magnæ animi vires ſunt, quæ ſimul & literis ſufficiant & exori impenſę rationem habendam dicerem, & laborum: Ex nulla enim fere artium, aut oblectationis minus; aut plus tædij prouenire. Poſtremo non negligendam aſſererem famæ curam, quæ in hoc ſtatu le-

tu legum magna poſſit fortaſſe contingere, non diuturna. Enumeraram cauſidicos noſtrorum temporum, quorum nominibus nihil paulò antè ſonantius, nihil hodie raucius, nihil ignotius. Nunc verò quia non agendæ conſilium, ſed peragendæ rei poſcis auxilium, & quam ſolam poſſe videor verborum opem, hortor ac moneo, vt hanc ſaltem ſtudio, cui te vel iudicium vel tua ſors appulit, conſtanter inhæreas, neu quotidie noua vitæ conſilia ordiare. Nil turpius viatori quàm neſcire quò tendat: nil viro turpius, quàm neſcire quid velit. Nequicquam vela feceris gubernaculo amiſſo. Ibis enim, quò te non ratio tulerit, ſed fortuna. Nobis fixum à principio debet eſſe, quò peruenire velimus, ne crebra mutatione propoſiti quod in nocturno errore viæ accidit, dum procedere credimus, reuertamur. Quæ res facit, vt ætate decrepitos puerilibus animis videamus, quaſi ad ipſum vitæ limen, vnde diſceſſerant, reuerſos, ex errorum tenebris eluſos, & conſiliorum vagis anfractibus fatigatos. Multis ego per hos annos te deliberationum fluctibus iactatum & incertis opinionum flatibus feſſum vidi: incipe bona fide, precor, vnum velle. Cum ad vnum litus proram verteris, vni vento vela dederis clauum regens, tum demum nauigatio certa erit, tum certe progrediere, & ſi non forte quantum cupies, ac quantum cælitus datum erit: Progrediere, inquam, non rotabere. Nihil eſt enim tam quieti aduerſum, nihil tam vertigini proximum, quàm rotari. Ad ſummam de his omnibus hæc ſententia mea eſt: Sicut inter primos maximum, inter ſecundos excelluiſſe magnum fuit, ſic temporibus collatis inter tertios excellere non exiguum, nec indignum laude iudico, modò hic ſit animus ſtudentis, hic terminus ſtudiorum, vt voti compos effectus non cultor nequitiæ, non mendaciorum ſator, non pecuniæ aceruator, vt reliqui, ſed defenſor iuſtitiæ & Reipub. propugnator, ſed audaciæ terror aduocatorum & iudicum, auaritiæ frenum, portus denique

miſerorum & ſcopulus ſit nocentum. Vale Mediolani, V. Cal. Iunij.

FRAN. PETRARCHA BARBATO SVLMONENSI S. Epiſt. V

Vt ſit cautior.

NVnquam hercle ad me literæ perueniunt tuæ quin vel gaudio cumulum ferant, vel ſolamen curis. Id cùm ſemper, tum ſolito largiùs nunc fecere familiares, amantium omnium metum atque ſuſpicionem, quibus abſcentia longúmque ſilentium vires dabant ex animo ſecludentes. Acceſſit ad gratiam quod cum tuo ſimul illius egregij & exoptatiſſimi viri nomen proferebatur, quo delector vnice & mira neſcio qua non niſi hominis ſuauitate reficior. E duobus vnum facit. Et eorum ſane, quorum alterum ſub obtentu meæ familiaritatis tibi obrepſiſſe memoraſti: alterum, Bononienſem illum ſcilicet, plane noram, alterum vero Tranſalpinum minimè. Quæſo vt deinceps ſis cautior, neu paſſim ſingulis in ore meum nomen habentibus pecunias largiaris. Tam late enim noſtra amicitia nota eſt, quod ſi blanditiis huiuſcemodi hominum viam aperias actum eſt cito. Nō modo crumenam tibi exhaurient, ſed arculam, ſed domum. Ille quidem mihi, quem notum dixi, ſi ad nos rediſſet haud dubie multis de te votiuiſque rumoribus nos impleſſet: verum is abſens Ne ſibi ſuccēſeas, quin potius miſereare: inopino prorſus & miſero fine præuentus diem obiit. Proinde manu eius ad te Parthenias meus, quem petieras, perueniſſe debuit his ipſis digitis exaratus, nec non & carmen breue quod inter epiſtolas tibi inſcriptas proæmij locum tenet. De reliquis modò quid mittam? & quid non ſperabam ipſe trahente hinc inexplebili oculorum, hinc animi voluptate, Romam petere, poſiturus iam tandem peregrinationibus, ne dicam erroribus meis modum, idque iam ante hoc biennium factum eſſet, niſi me Ligurum motus Tranſpadanis compedibus tenuiſſent. Ibo tamen, vt ſpero, aliquid nugarum noſtrarum, quarum ſemper appetentiſſimum te memini mecum ferens. Tunc te meo iure Romam euocabo vel ipſe, quod

quod pridem cupio,in Pelignos,ſi qua dabitur.penetrabo.Interea conſpicuum illum virum mihi cognominem nec minus vnanimem ſaluere iube & vale.VI.Cal Septembris.

FRAN. PETRARCHA FRANCISCO SANCTORVM APOSTOLORVM, S. Epiſt.VI.

De interceptione literarum querimonia.

LOngi ſilentij mei pro literis tuis neſcio an acrius an dulcius, an reuerentius, an liberius increpitus ſum. Cauſam breuibus accipe.Multis primum me diebus tenuit meorum impetus ſtudiorum, cui nihil interpoſitum vellem. Et ſcribendi calor,qui vt vehementiſſimus,ſic delicatiſſimus eſſet ſolet minimiſque tepeſcere. Acceſſit & peregrinatio tua quæ diu me fecit incertum necdum incertus eſſe deſij vbinam meæ te literæ reperturæ ſint: Et nuntiorum raritas, familiare incommodum mediis & in vrbibus (dictu mirum) haud aliter quàm in ſyluis ſolitario degenti. Nec verò negauerim per hoc tempus, quod tacitum iure tuo quereris, aliqua me dictaſſe, quæ relegens mittenda non cenſui non aliam ob rem,niſi quia nimis vera,nimis libera viſa erant. Nihil enim ſeculis noſtris inuiſius quã duo hæc, veritas & libertas. Itaque præferendum duxi te vnum,quo cum eſſet mihi facillimus ſemper in gratiam reditus,ſilentio rodere quàm multa eorum hominum,quos mihi iampridem ſola veritas hoſtes fecit, rurſus infeſtæ vocis aculeo vulnerare, quorúmque nonnullis cruentæ cicatrices nondum hærent, nondum vetuſtorum dolor vulnerum recedit. Nec illud inter prætereunda poſuerim, quod ſepius quæſti ſumus, epiſtolis quidem tuis ſtili decus obſtare, ne ad me intactæ, neue niſi poſt longum tempus, veniant; nec ſtili modò, ſed apicum raram & inſolitam quandam formam, hinc rerum ac verborum gratia ceu natiua ſpecie igenij, hinc digitorum aduentitio ornatu,animum ſimul oculóſque intendentibus. Contrà autem meis ad te ire volentibus quid

obſtet, neſcio, cùm id ſciam, plurimas me miſiſſe, quæ calle medio ſubſtiſtere quaſi matronę ſeueriores, à quib' nollent turpibus velut adulteris vim paſſæ. Sic non ſola nobis actuum ſed affectuum quoque libertas interiit. Proinde nuper Patauio rediens (illic enim ex negotio ieram, etſi Venetias ex otio petiiſſem) in ipſo itinere formoſiſſimas duas ac gemellas, quas nouiſſimo partu viro fœcundiſſimum tuũ pectus effuderat, inter quorundam manus reperi, non malorum quidem hominum, ſed quos mirari iſta magis ſtupeam, quam ſi talpa ſpeculum mercetur, alas bos, aſellus citharam, redimiculum ſimia, fucum coruus. Et quid putas? lætus abij, quando familiæ herciſcundæ iudicio vna illis, altera mihi ceſſit in partem, qui tuo ſolus elogio ſcriptus eram. En, amice, cauſam pollicitus ſilentij cauſas ſolui, multa nunc etiam ſcripturus, niſi quia temporum premor anguſtiis, quas ipſe mihi feci, imò verò communis ſuauiſſimus conuictus, cui, ſi breuitas dempta eſſet, præter te vnum nihil defuit. Non ſenſi blandos & tacitos dies labi. Sed quod calamo vetitum, vox peraget. Hunc ergo audies plena fide, qui omnino, quid cogitem, & quid agam, quæ vita mea ſit, denique qui me totum & omnes reculas ac ſpeculas meas nouit. Vale noſtri memor.

FRAN. PETRARCHA FRANCISCO SANCTORVM APOSTOLORVM, s. Epiſt. VII.

Quòd amicum aduerſo tempore dimiſerit ſe pœnitere, pudere ac miſerere ſignificat, nec antè animo quieturum dicit quam in patriam incolumem perueniſſe didicerit.

NOn tuam, fateor, legere viſus epiſtolam ſum, ſed Flacci, cum quo iocans Cæſar: Vereri, inquit, mihi videris, ne maiores res libelli tui ſint, quàm ipſe es. Sane quæ illi defuit, tibi adeſt mediocris & elegans ſtatura. Sibi ergo vel ludrica, tibi quænam tantæ breuitatis excuſatio iuſta eſt? Sed quid loquor? proui-

prouidiſti enim & omnem hanc calumniam in anguſtias temporis reieciſti. Credo ædepol, nam & ego perſæpe idem patior: vt cùm multa ſcribere cupiam, pauca ſinar. Proinde quid quæris? an ad me literæ peruenerint tuæ? proximo is ad te literis meis abſolutum legeris & viua illius noſtri voce cognoueris, quem ſaluere iubeo, cuiúſque nunc longam ad laboris hiſtoriam nil aliud dico, niſi quod pœnitet & pudet & miſeret talem virum à me & meis, imò ſuis laribus tam aduerſo tempore dimiſiſſe. Sed vrgebat voluntas eius, cui prorſus obniti nefas credidi, etſi minaces auras, grauidum cœlum, turbida nubila, herbíſque & floribus gaudere ſoliti vellus arietis imbribus vuidum viderem, viciſſim monſtrarem ſibi. Quid vis? non aut Lycomedes Neoptolemum, aut in fabulis Phaetontem Phœbus mœſtior dimiſit. Sed quid agerem cum amico? nec horum alter cum nepote aliquid, nec alter cum filio potuiſſet. Ceſſi igitur, & dimiſſa animi mei parte anxius ſubſtiti, donec literis ſuis illum non exiguam ancipitis viæ partem emenſum, Padúmque & comites ſupra ſolitum tumido tunc ore feruentes euaſiſſe didici: non ante tamen animo quieturus, quàm eum ſuis aut tuis literis in patriam perueniſſe didicero. Tranſmiſſo enim rege fluminum, ſupereſt pater montium Apenninus, cuius ſibi iuga ſubſtrauerint oro, ille, qui ſolus reſpicit terram, & facit eam tremere, tangit montes & fumigant. Reſtat vt fatear, te pro his nouiſſimis diebus iure ſilentium meum queri, quamuis ad hanc ipſam querimoniam ſatis, vt arbitror, epiſtola ſuperiore reſponſum ſit. Quod ſi totum amicitiæ noſtræ tempus ad calculum trahis, aut ego fallor aut tu mihi numero literarum adhuc debitor manes. Si quidem inter nugellas meas, quas epiſtolas quidam vocant, quáſque nunc maxime cuiuſdam ingenioſi hominis & amici digitis coaceruo, nullius formæ, quam tuum crebrius nomen erit, licet vel tua vel mea vel amborum ſors ſimul intemperans & inepta, nec ſui potus appetens quorumdam ſcholaſticorum ſitis multas vt audio tuas huc & meas illuc properantes

auerterit viue & vale Mediolani, III. Idus Aprilis, properè.

FRAN. PETRARCHA AGAPITO DE COLVMNA IVNIORI, S. Epiſt. VIII.

Excuſatio cum admiratione.

EPiſtolæ principium tuæ lætus legi, progreſſus mæſtus, exitum incertus, ſtupens omnia, vſque adeo vt pene inſomnis me legiſſe crederem, tam variè huc illuc hiantem ſtilo animum egiſti, vt nec quid animi ſcribenti tibi eſſet, nec quam in partem ſuſpenſum lectorem depoſiturus eſſes, inter legendum præſagire poſſem. Quid vis, dicam? Nondum mihi videor experrectus & adhuc ſomnio, nec quem ſenſum tuis ex dictis eliciam ſcio: ſic amara dulcibus, lęta triſtibus, obſcuris clara, dubiis certa permiſces, vt fel melle confuſum hauſiſſe me ſuſpicer, aut nectar abſinthio, aut ſi qua vſquam rerum ſimilis mixtura, quæ guſtum linguæ ambiguum, ſed iam pharmacum huiuſmodi, quo poteſtate animam dulciora tuis è fontibus expectantē vtcunque fando digeram, ſi poſſim Prima epiſtolæ tuæ pars in memoriam iuuentutis meæ tuæq; vel pueritiæ vel adoleſcentiæ me reduxit, vbi quãta mihi per id tēpus egregiæ meæ indolis excitandæ, adiuuandæ, atque omnibus modis attollendæ cura fuerit, quo ſtudio, quibus artibus ad ſolidum cibum te à liquido lacte prouexerim, quam denique ſemper te in primis habuerim, pia & memori diligentia proſecutus es. Ego autem, fateor, in amore ceſſurus nemini, in profectu nihil omnino mihi arrogo. Totum in te, quantumcunque eſt, quod pro tempore multum eſſe gratulor, non ego, niſi forte gaudendo & mirando & laudãdo qui acres ſtimuli generoſis amicis eſſe ſolent; non, quòd ſciam, alter quicunque mortalium, ſed diuina largitas & iugis labor ardentiſque vis ingenij tui fecit. Quod cum ita ſit, gaudeo tamen tibi aliter videri, & delatam falſis licet ex tabulis tantæ gloriæ hereditatem non inuitus adeo. Itaque quicquid in re ſit, hac tua à tergo relictarum rerum commemoratioe tam ſedula, & hoc tali tuo teſtimonio de me nihil animo meo dulcius, nihil poterat eſſe iocun-

iucundius. Sed hanc mihi dulcedinem quanta protinus amaritudo reſperſerit, dicerem expreſſius, niſi apud te ipſum loquerer, qui eiſdem in literis vtriuſque mihi materiam præbuiſti. Attingam tamen vicis ergò, aliis quidem verbis, ſed hac plane ſententia, & ſic dicis, vt ludens valeas videri, niſi quia obnixè nimis & ſerio ſtilum figis, me alternante & verſante res humanas fato ad magnas diuitias euectum celſioris ſtatus & ædificiorum inſigni quadam elegantia gloriantem: Te feci ipſius inclementia ex altiore faſtigio exulem atque inopem, ſed modeſto victu, veſte humili, ſubmoturóque imbrem tecto, & lare prorſus exiguo contentum, ad litus ſtudij Bononienſis ex illo, quo diu multúmque iactati ſumus, curialium tempeſtatum pelago, velut è graui naufragio eiectum ſpernere, fugere obliuiſti. Nec ſatis id fuerat, niſi illud inſuper addidiſſes, me, quod peius eſt, nequid verborum tuorum in hac ſaltem accuſationis parte variauerim, damnati iniuſtè ſuper tunicam innocentem ſortes mittere. Quod crimen me quantalibet intentione animi intelligere nequiuiſſe profiteor. Sicut nec illud, vbi ais, me arborem deſcripſiſſe vanitatum, cui inſertum eſſe tuum nomen audieris. Ego verò deſcripſiſſe me vanitatum arborem nullam ſcio, niſi quia ſi verum recognoſcere non piget, quicquid ſcribimus aut legimus, quicquid cogitamus aut loquimur, quicquid agimus aut optamus, tota denique vita hæc, aut certe magna ex parte vanitas eſt: &, vt ait ille, qui cum omni ſua ſapientia hanc ipſam publicę vanitatis infamiam non euaſit; vanitas vanitatum & omnia vanitas. De quo pridem breue opuſculum meo more ſtilóque nec elaborato penitus nec neglecto ſcribere aggreſſus: impleſſem vtique niſi quia trahenda res viſa eſt, quod noui vaníque aliquid quotidie affert vita hominum vnde maior vberiórque ſit libellus. Cæterum nuſquam ibi nuſquam alibi hactenus tuum nomen inſerui, deſtituente quidem me materia, non affectu: quamquam ſi illuſtres æui noſtri viros attigiſſem, non dicam, ne tibi quod placatus non ſoleo, iratus adulari videar, at certe nec patruum nec patrem tuum ſilentio oppreſſurus fuerim. Nolui autem pro tam paucis nominibus claris,

tam procul tantáſque per tenebras ſtilum ferre. Ideoque vel materiæ vel labori parcens longe ante hoc ſeculum hiſtoriæ limitem ſtatui ac defixi: proinde quia vt dixi, obiectum mihi abs te crimen illud geminum teſtis ac nominis omnino non cupio. Vt his omiſſis ad intellecta reſpondeam, in eo quod de fortunarum mearum proſperitate dixiſti, vide ne vel te aliquis, vel tu me luſeris. Inficiari nequeo, mihi neſcio quid anni cenſus accreuiſſe, otioſéque ac ſedenti ingeſtum, quod multis occupatis ſollicitiſque negatum eſt. Quantum verò ſimul anni ſumptus accreuerit, id nempe non extimant, qui obliquis oculis omne alieni patrimonij metientes augmentum, quæ ſemper eis exigua videntur, detrimenta non numerant. Illis ego nil amplius, quos ſatis ſua torquet inuidia. Tibi autem, cui vitæ meæ rationē redditam ac probatam velim, hoc præterea dixerim: Pluſculum eſt prouentus, & pluſtulum eſt impenſæ: Sub anni exitum attritior, rubiginoſior, laxior eſt crumena, non plenior. Itaque tanto iam tempore inter diuitias exacto nulla re ditior, niſi aliquot annorum acceſſione & contentu liberiore rerū perennium factus ſum. Hæ diuitiæ meæ ſunt nō quas inuidia prędicat, ſed maiores multò & meo quidem, reor itidem tuo iudicio certiores. Neque tamen iſta ſic accipies, quaſi me fortunæ pœniteat, aut vulgi more cōtra illam querimoniis attingar inanibus quod & illam vulgo aliquid magnum dici verè autem nihil eſſe per ſe ipſam magnis auctoribus fidē habui. Et illi vni mea omnis innititur fortuna, cui cum Pſalmiſta olim dixi: Deus meus es tu, in manibus tuis ſortes meæ abunde, large, munifice, Et ſi non forte cupiditatibus, at profectò neceſſitatibus eſt conſultum meis. Illi gratias Deo, qui multò verius, quàm Maroneus ille Tityri deus,

Nobis hæc otia fecit,

Adeo clementer & in vtrāque partem æquabiliter vt animum nec arens inopia, nec exundans copia fatiget, ſed hinc illinc æquis, ni fallor, ſpatiis obeſſe me gaudeā. Diuitiæ meæ hactenus & mihi ſufficiunt, & amicis non deſunt egentibus, quíque non vltimus opum fructus

eſt,

eſt, vrunt inuidos, cruciántque mediocritatem optimam ac Cicero flictus eo amplius auream vocat, credo vt ſic optimam probet inter illos, quibus nil auro melius eſſe perſuaſum eſt. Hæc ergo rerum optima, hæc verè aurea Deo præſtante obtigit, vt tu ſaltem & mei amator & virtutis huic ſtatui gratuleris, non inſultes aut detrahas. Ego autem, ſi non hac quidem ſorte contentus ſim, quo progrediar? vbi metam figam? ſeu quid reſtat, niſi vt inter arma ſpes vnus gentis aſcitus vno ſeu verius nullo oculo cum Archois gryphibus bellum geram? Et hoc quidem de operibus meis, de quibus hercle nunquam loqui cogitaueram, dicta ſint, in quarum extimatione ſi à vero forſitan tua deflexit opinio famæ decepta veſtigiis, non mirer, quod & tempus & locus & ipſa rei natura errorem peperiſſe potuerit. Nam & diuturnæ nobis abſentiæ moras fecit rerum ſtatus Italicarum, & licet inter præſentes rei familiaris extimatio eò ſolet eſſe difficilior, quò facilior eſt vel iactura mortalium, vel querela, dum vel ſuperbia falſas opes ſimulat, vel falſam flet auaritia paupertatem. In eo ſane, quod ſequitur, quanam vel mei vel tui ipſius obliuione prolapſus ſis, prorſum mirari ſatis & ſtupere non poſſum. Ais enim (quod vtinam ratione non expreſſa diceres, vt mihi liberum reliquiſſes dictum tuum, quod cupidiſſimè facerem, excuſare) Sed dicis, te propter tuam paupertatem (quæ, vt eſt genus & virtus, quomodo tecum eſſe poſſit non intelligo) mihi contemtibilem effectum, ſi diis placet, propter meas diuitias, quibus, vt audiſti, nec egeo nec abundo, quibúſque poſthac minus ac minus vel abundare poſſe videor vel egere, quod mihi & incurioſitas rerum maior & via minor in dies, cui illud viaticum quærebatur. Heu quàm vera ſunt prouerbia! illud inſigniter, Multos modios ſalis ſimul edendos eſſe, vt amicitiæ munus expletum ſit. Ergo ego hanc tuæ opinionis iniuriam merui, vt aut propter opes, quantumuis affluerent, ſuperbirem, quia ſcilicet plurium debitor inuidiæq; patientior

factus eſſem, quò altius aſcendiſſem, eò grauius caſurus: aut propter paupertatem, non dicam te, quem inter omnes coętaneos tuos ſingulari quadam veneratione complexus ſum, ſed quemcunque deſpicerem: cùm contra ſæpenumerò poſt diuitias deſpexerim, quos ante ſuſpexeram atque colueram, non quia per ſe vel contemnendæ diuitiæ, vel amabilis ſit paupertas, cùm à Philoſophis hæc inter indifferentia numerari didicerim, ſed quia, quod obſeruatio longa me docuit, multis aduerſitas fuit ſola virtutum, proſperitas vitiorum. Verùm ego ſcribendo iam feſſus ſum, nec minus inquirendo, quod tibi venit in mentem vt hæc diceres & tuo ſtilo & meis moribus aliena; niſi forte ſilentium meum æquo longius, fateor, caſtigare hoc ſupplicio voluiſti. Quam iuſtè non diſputo: omnis apud me tanti viri caſtigatio iuſta eſt, nec modò iuſta, ſed grata, ſed iucunda, ſed dulcis. Ac ſi mei meminiſſes, quem tu tibi fingis oblitum, neque tibi penitus perſuaſiſſes me quaſi Circeis poculis neſcio quibus diuitiis tranſformatum: non hoc contemtui aſcriberes, ſed naturæ. Nota tibi pridem tarditas mea eſt, & occupatio, & curæ, quæ inclinata iam diu, crede mihi, viatoribus acriores eſſe ſolent. Accedit & penuria nuntiorum. Quamuis enim tu mihi miror quàm exquiſitiſſimam ædium inſolitámque magnificentiam obieceris, ego tamen adhuc Ambroſij hoſpes ſum, & in extremo ciuitatis angulo, ſæpe etiam rure abditus quid agat vrbs, neſcio. Tu vero iam vale, téque, ſi potes, ad credendum coge me nec diuitem eſſe nec inopem, & quiſquis ſim, quemlibet nō dicam tacitus ſed mutus fuerim, tuum eſſe. Mediolani, Idibus Aprilis.

RESPONSIO AD EPISTOLAM TRIVM SIMVL AMICORVM S. Epiſt. IX.

Illis, etſi in vrbe omnium peßima habitantibus, cùm honeſto ſtudiare degant, ſe inuidere, ſcribit Petrarcha.

TRicipitem epiſtolam tribus magnis textam calamis & trino murice coloratam ter & amplius lætus

aſpe-

aſpexi, ad quam modo nil aliud niſi nil eſſe quod artificioſa non poſſit eloquentia, quę quantum ſæpe potueris, ſi exequi velim, longior ſim, quàm tempus ad hæc ſcribenda conceſſum, quod tam breue eſt vt nihil potiùs quam tam pauca ſcribere mens fuerit. Nunc ſane vnum potuit, quod impoſſibile prorſus rebar vt Babilonæ ſcilicet habitantibus inuiderem. Inuideo quidem vobis in vrbe omnium peſſima, ſed honeſto illo ſub lare de gentibus malarum nato cupidinum & Babilonicis moribus inacceſſo, denique ſimillimo campis Eliſis, quos inter Auerni dolores ac miſerias lætos dicunt. Hæc vobis ſimul omnibus, quibus tam multa ſæpe ſingulis inter feſtinationem, & ſomnum, & occupationem, & auroræ metum & frigus & tuſſim, papirum quoque & calamum ac lucernam rebellantes, vt licuit, ſcripſi. II. Idus Ianuarias ante lucem. Viuite fœlices & valete mei memores.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ARETINO S. Epiſt. X.

Gratulatoria illius ſtatus & ſui nuntia.

POne ſpem prolixioris epiſtolæ quæ terrere lectorem ſolita te vnum propter viui colloquij deſiderium delectat. Iam hinc ne vagari valeam prouiſum: hora, gelu, ſomnus, labor, occupatio, frenum ſtringent. Ad hoc papirus breuis de induſtria velut anguſtior area ad exercitium calami liberioris aſſumpta eſt. Equidem tuis in literis te procellis elapſum, neque tantum iam in portu nauigantem, ſed in litore ſedentem video: gratulor tibi: Nil de te lętius noſſe potueram. Me autem verſa vice noueris in periculis ſecurum. O ferreum caput & in mediis tempeſtatibus quieſcentem vſque adeo, vt niſi alios circumiactatos æquoreo turbine viderem & fragore nautico vndique pulſarer, in pelago eſſe me neſciam. Clauum regentis ad pedes ſedeo, & fluitantem puppim non immotus certe, ſed intrepidus teneo, & exitum opperior eo animo, vt omnis prope iam ventus meus ſit, & in litore

quolibet portus mihi. Ita tædio illi meo rerum humanarum incurioſitas primum, inde ſegnities, pòſt ſecuritas, ad poſtremum torpor obrepſit, & niſi ſuperbum eſſet mihi tribuere, quod de Marco Catone ſcriptum eſt, ipſe mihi quoque videor interdum & præſertim hac tibi hora noctis hoc ſcribens, eodem illo habitu, quo auunculum quõdam ſuum Brutus inuenit, inſomnis ſcilicet & cunctis timens, ſecurúſque mei. Sed de hoc experientia viderit, imò quæſo, non viderit. Stulti eſt enim periculum optare experiendi libidine. Reliquum eſt, vt plebeiæ togæ tuæ plus quàm Craſſi diuitiis inuideam, & ruſtico lare tuo, quo vti prohibeor, ſuſpirem. Vale Mediolani V. Calend. Februarias ante lucem, propere.

FRAN. PETRARCHA STEPHANO DE COLVMNA PRAEPOSITO S. ADOMARI, S. Epiſt. XI.

Literas tuas ſumma & ſancta cum voluptate perlegi. De voluntate quidem mea te certum eſſe gaudeo, quæ etſi rerum argumentis careat, ſuis ſe prodit indiciis, eminet, elucet, apparet: contrà ego de tua non aliter quàm de propria certus ſum. Multa mihi de te literarum ipſarum ſententioſa breuitas, multa quoque noſter hic Cicero Pergamenſis Arpinatis illius hoſtis. Sed ad perſuadendum mihi de te nemo non ſatis eſt eloquens: nullus autem plura quàm animus ipſe meus in ſilentio. Cupio te videre, quod & ſi taceam noſti, & licet patribus conſcriptis nulla prorſus noſtri diuortij cura ſit, illis tamen inuitis te video melioribus oculis. Illos vero, licet abſentia mea delectentur, qua in re vna mecum ſentiunt, illos, inquam, vel inuitos video. Quid dixi? quaſi nil amplius quàm communi more illos videam. Introſpicio ego illos, vbicunque ſim, & lippus ad reliqua, mirum hac vt in parte ſum linceus. Video animos affectúſque abditos, & quod forte non ſuſpicantur, cogitatibus interſum. Actus enim non vnus ego, ſed totus terrarum orbis, licet hactenus diſſimulet, magis ac magis in dies videt: quos mihi crede

crede, cùm plane viderit, non feret. Vellem plura ſcribere cùm vix iſta potuerim. Neſcio enim vnde hodie præter ſolitum ad calamum lentus & ante etiam, quàm inciperem, feſſus acceſſi. Vale vir clariſſime noſtri memor. Mediolani Cal. Maij.

FRAN. PETRARCHA LÆLIO ſvo S. Epiſt. XII.

Exhortatio ad æquanimitatem.

IAm duabus ex literis tuis pergrauiter te turbatum ſenſi admirans doléns que, & multa mecum cogitans ad ſummum nihil inuenio quod tam triſtem facere debeat, quicquid ſit. Decet enim virum, hac ætate præſertim, induruiſſe iam contra omnes impetus Fortunæ. Optimum inter vitæ huius aſperitates remedium eſt, quod nihil ſtat. Omnia humana voluuntur & fugiunt, vt acriter attendenti. Nulla hîc vel gaudij vel doloris materia magna ſit, nulla metus aut ſpei cauſa, dum ſæpe inter ipſos animi motus id ipſum, quod mulcebat aut angebat quódque vel minabatur vel blandiebatur, effluxerit & inter medios apparatus euanuerit. Omnia hæc, frater, vel læta vel triſtia in ictu oculi more ſomnij tranſibunt, vt pudeat experrectos de nihilo doluiſſe ſeu lætatos eſſe, inanes prætereà ſpes aut metus de nihilo concepiſſe. Ceſſet igitur dolor, quæſo conquieſcat motus omnis grauitate tua indignus, & ſi dolendi cauſa eſt, cui per me poſſit occurri, quicquid id eſt, iube, parebitur. Non ſum hodie tibi aliud ſcripturus, niſi quòd Mediolanenſis amicus noſter, qui me patrem & te filium vocabat, cum & tu me ſenior ſis, & ipſe proauus eſſe poſſet amborum ſenex iocundiſſimus ad æternam lætitiam non ſine aliquali mea triſtitia profectus eſt. Licet enim maturus æui valde erat, tamen adhuc mihi & curis meis gratum familiare ſolatium. Vir bonus & nobilis, ſed non diues, ſupremo honore non caruit. Iacet in ipſo Ambroſij veſtibulo familiæ ſuæ buſto ſaxeo ac vetuſto. Dilexi hominẽ à quo diligi nos ſciebã, cuius in ore tu præcipuè multus eras; hominẽ prope iã ad infantiã redactũ cuius oratio riſũ vel mærentibus extorqueret. Diſputabat aſſidue mecum & cum omnibus, quos

mecum deprehendiſſet de rebus ad Philoſophiam aut ad Catholicam fidem ſpectantibus. Copia argumentorum erat inextimabilis, nulli hominum, præter me vnum, cedere dignabatur: in quo tamen non tam rationi vel ingenio, quàm amicitiæ ſuccumbebat. Ingens ei ſcientiæ fiducia inerat. Omnes homines, ſed inprimis religioſos, quæ tunculis agitabat, nec rationibus vinci poterat, nec clamoribus fatigari. Quemcunque verbis aggrederetur, prius interrogabat, an literas noſſet. Qui ſi negaret, quaſi brutum animal ſpernebat excuſſóque capite tacitus abibat. Sin verò ſe noſſe literas reſponderet, mox agebat, apparebat & ſimul quæſtio in medium iactabatur & quicquid ille dixiſſet, irridebatur affluentibus verbis, & nunquam deficiente materia. Sæpe eum velut admirans percontabar, vbinam libri ſui eſſent, aut vnde tanta illa rerum ſcientia tam multarum? Ipſe autem frontem digito contingens, Hîc hîc dicebat, & ſcientiam & libros habeo. Libri enim humanæ fragilitatis emendicata ſuffragia nonniſi propter defectum memoriæ ſunt inuenti. Ridebamus omnes: nihil enim dicebat quod non crederet, & cum his opinionibus neſcio quàm fœliciter ac lætiſſimè ſibi erat. Nil iam fere, niſi grammaticè loquebatur, cum tamen illo loquente nihil vnquam Priſciano, nihil Ariſtarcho tutum eſſet, galeatis licet, tantis barbariſmis ac ſolœciſmis armatus in bellum ibat. Denique nuper librum ſcribere ſub tuo nomine cœperat, quem vtinam conſummaſſet relicturus nobis hanc velut ingenij ſui prolem. Sed an impletum Virgilij exemplo flammis damnauerit, an verò Numam Pompilium ſecutus humo infoderit, an quid de eo aliud egerit, incertum. Triduo ante mortem ſolito triſtior ad me venit, cúmque ego cauſam mutati oris exquirerem, ille ſuſpirans: Hodie, inquit, quintum atque octogeſimum annum expleo, quantulum putas vitæ supereſt? quinque forſan & viginti annos ad viuendum habeo, breue tempus. Ad hæc ego ſubridens: ne dubita, inquam, triginta complebis. His lætior: Be-

ne ha-

ne habet, inquit, ſatis eſt. Et hoc dicens abiit, nec deinde hominem vidi (neque enim aut moriturus apparebat, aut morbo alio quàm ſenio laborabat) donec die tertio dolentis mirantíſque ſub oculis Eccleſiæ inferretur more gentis ad veſperam, ſepeliendus in craſtinum. Hæc tam multa iocosè in hiſtoria tam lugubri, vt in memoria ſenis noſtri lugeas ſimul & rideas. Ille quidem his moribus mihi talium inter grauiores curas auidiſſimo iam non conuiua tantum creber, vt ſolebat, ſed prope continuus factus erat. Denique ſenectutem eius ruinoſam ac labentem omni, qua licuit, ope ſuſtinui quod extremum potui, non abeuntem, ſed ſepulchri limen humentibus oculis proſecutus ſum. Vale Mediolani Cal. Maiis.

FRAN. PETRARCHA LÆLIO ſuo, s. Epiſt. XIII.

Exhortatio querula ad reditum in gratiam cum amico.

ANimi tui ſtatum ex literis intelligens & cauſæ neſcius hortabar vt tranquillitatem ſolitam ſeruares, & mortalia iſta contẽneres quæ tranſeunt, & ad non eſſe feſtinant. Poſtea verò non ſine graui animi mei vulnere cauſa mihi tuæ perturbationis innotuit, quod neſcio cuius, ſed profecto maledici oris flatibus accẽſus contra tuũ ac meum Socratem exarſiſſes, tuum (inquam) Socratem ante quàm meum: idque te mihi, quod probè noueras grauiſſime dolituro, celatum eſſe voluiſſe nunc intelligo, Hinc maximéque rem tantam támque atrocem non ex te, ſed aliunde didicerim. O quid dicam? aut vnde ordiare, qui omnino nihil præter meros dolores aut cogitare valeam aut loqui: ſic & animum ſtrauit & ſolitum vocis iter obſtruxit mæror! Et ô vtinam nihil vnquam lætius illi accidat, qui diſſidio veſtro & dolori meo cauſam dedit. Ergo, ego frater, tã exigui tã nullius pretij ſum apud te, vt in tanta mutatione animi in abdicando tali amico, tam fideli, tam veteri, tam probato non fuerim vel per literas requirendus, vel ſi id non mereor, ſaltem poſt factum per literas edocendus, præſertim cum

mali totius, vt dicitur, cauſa ſim: Audio enim vipeream illam linguam, quæ tibi indignum illud virus infuderit, nil aliud ipſi Socrati obiicere, niſi quod ille mihi contra te ſcripſerit. Quod quidem ſi ſapientia illa tua, quæ ab adoleſcentia tecum erat & cum tempore creuiſſe debuerat cogitare omnia & circumſpicere voluiſſet, ab omni parte falſum prorſus & inopinabile cognouiſſet. Occurriſſet vtinam tibi Platonis hiſtoria, qui accuſatorem Xenocratis amici ſui, qui ſibi tunc vt nunc Socrates tibi, detraxiſſe ferebatur, reſpuit & abiecit rem impoſſibilem, dicens tam dilectum amicum & tam charum vices amoris ſibi non reddere. Tu verò tam facile de amico neſcio cui, ſed vtriuſque, vt arbitror, & quod certe ſcio veritatis inimico, credere potuiſti. O nimium præceps & prona credulitas, quæ mille olim euertit amicitias. Vellem tempus habere ad ſcribendum vt animum habeo. Multa hîc dicerem, quæ ſilebo. In ſumma tamen amicitiæ venenum ſuſpicio eſt quæ quidem in generoſo & alto corde non habitat, qualitérque nunc in tuum pectus obrepſerit miror. Ergo Socrates tuus de te male locutus eſt. Cur quæſo? aut qua ſpe? Quid tu illi feceras? aut quid ille lucratus eſt, quando te mihi, quod nec ipſe nec alius poſſet, odioſum effeciſſet? Non erat tantus furor credibilis de homine tam diſcreto. Licet enim extra orbem Italicum natus ſit, nemo tamen animo & voluntate magis Italicus viuit, quod vt ita eſſet nos duo ante omnes mortales fecimus. Et, proh pudor! impudens obtrectator, non erubuit dicere, Socratem male mihi ſcripſiſſe de Lælio. Nunc tu viro ſapientiſſimo atque optimo ſtulti & iniqui hominis crimen oppoſitum quid virium habeat intende. Si fixeris animum, ſi omnem iracundiæ motum nubémque propuleris, ſi ante oculos tuos totum ad hanc diem non modo concorditer, ſed vna prope anima nobis actum vitæ tempus adduxeris, videbis vno verbo tria magna mendacia nullum colorem veritatis habentia. Quibus animaduerſis ipſa veritas pro innocentia partes aget, ipſa me tacito tua conſcientia perorabit & amicus apud amicum accuſatus abſentis amici patrocinio non egebit. Crede mihi, Læli,

imò

imo equidem tibi crede, qui animos moréſque omnium noſtrum non aliter] quam proprios tuos noſti, & fortaſſis eò amplius quò profundius & incorruptius aliena cognoſcimus quàm noſtra tibi: crede, non alii: veritati crede tecum intus in animo colloquenti, non in auribus obſtrepenti perfidiæ delatorum: crede, inquam, & vt ſpero iam credis quod nec Socrates de quoquam malè ſcriberet. Et ſi de omnibus, nunquam de te, & ſi de te, aliis, nunquam mihi. Quæris cauſam? Scit, quod ego non crederem, potiúſque ſibi iraſcerer, quàm tibi. Verè hoc dicam: Duo eſtis, quibus omnia crederem, niſi hoc vnum ſi ſcilicet alter alterum accuſaret, præcipuæque de crimine contra me aut famam aut ſtatum meum admiſſo. Quod propoſitum illi, qui mea omnia plane nouit, ignotum eſſe non poterat. Qua igitur cæcitate animi vir cautus, etſi odiſſet vtique, cuius audeo dicere nec tibi nec alij vel tenuiſſima ſuſpicio vnquam fuit, auderet ad tribunal infeſtum trahere conſpicuæ famæ reum, quem veritas excuſaret, iudex nec inſtrumenta nec teſtes expectaturus abſolueret. Vnde ſibi nil penitus præter accuſatoris nomen atque inuidiam ſupereſſet. Poſſunt, mi Læli, poſſunt dici iſta. Eſt enim effrene os humanum, cùm nullum æquè animal freno egeat. Dici omnia poſſunt: Credi omnia non debent, dicam quod ſentio, nec audiri. Viri amici, in quibus clariſſimum ſemper & maximum Lælij nomen fuit, ſurdas delatoribus aures habent, atque omnia reſpuunt, quæ veræ amicitiæ ſunt aduerſa. Neque enim ſatis eſt falſa reſpuere. Hac vna in re veri falſique diſcretio inhoneſta eſt. Quicquid aduerſus amici fidem dicitur, fide careat neceſſe eſt. Nunquam, ex quo ſemel de amico decreueris, de amicitia dubitandum erit: alioquin perpetuo nutabit amicitiæ fundamentum fides. Itaque conſilium Biantis à Valerio laudatum, quo monemur ſic amare vt aliquando oſuri, in meretricio forſan amore locum habeat, ab amicitia relegetur, quam cum niſi inter bonos eſſe non poſſe omnium nobilium iudicium ſententiis diffinitum ſit, omnis inde

malarum fraus artium omnis degener & indecora vafricies excludenda eſt. Nulla iam diffidentia, nullus metus. Cùm enim amicitiæ glutino iungantur animi, & è duobus vt dicitur vnum fiat, par eſt, vt quam quiſque de ſe ipſo eandem de amico ſpem concipiat. Multò ergo melius multóque iuſtius apud Tullium Lælius conſilium illud & rationis ope & Scipionis auctoritate redarguit: cuius vt nominis, ſic te morum & amicitiæ ſucceſſorem eadem, qua ille fuit, docet eſſe ſententia: nec amando odiū cogitare, ſed ſic amare vt odiſſe nequeas, ſi velis. Magna quædam & diuina res eſt amicitia, ſed ſimplex, magnæ conſultationis egens, ſed vnius. Antequam diligas, eligendum eſt: cùm elegeris, diligendum: poſt dilectionem electio ſera eſt. Actum agere veteri prouerbio prohibemur. Nullus exinde ſuſpicionibus, nullus odio locus nihil denique reliqui eſt, niſi amare. Quomodo verò illum ames hodie, quem cogites cras odiſſe? Iure igitur & reſponſum illud Platonicum laudatur, cuius ſupra mentio eſt, & factum illud quod quoniam valdè probo, ſæpe commemoro, Alexandri Macedonis, qui licet in reliquis temeritate præcipiti, in hoc vno conſtantia tanta fuit, quod cùm æger ab amico medico temperatum poculū accepturus, interim non cuiuſcunque hominis, ſed magni alterius amici literas accepiſſet, quibus medici illius in necem ſuam multo auro ab hoſte corrupti cauere veneni inſidias monebatur. Literas quidem legit, at repreſſit, donec qui accuſabatur pro miniſterio exequendo in cubiculum Regis ingreſſo, illico Rex aſſurgens & læua literas tenens, dextra poculum incunctanter arripuit atque hauſit intrepide, legendáſque mox literas innocenti ſtupentíque medico dedit: dignus ob hoc ipſum, qui vt tunc, ſic ſemper ſuorum ab inſidiis tutus eſſet. Hinc itaque rem deduco, vt amici crimen audire velle turpe, credere verò poſſe turpiſſimum oſtendam. Et quiſquis in amici vita fidem delatoris examinat, ipſe iam læſæ amicitiæ reus eſt. Sed heu me miſerum, quàm difficile quæritur omnis vitæ delectatio, quàm facile perditur. In ſola quidem amicitia parum fauſtus Socrates, in qua vt maxime fœlix eſſet & amicitię ſtudium & vitæ integritas

mero-

merebatur. Viginti octo annis amplius amauit te, quod præter te vnum nemo me melius nouit, vt vnus nebulo vna hora paucis te ſibi falſis verbis eriperet, nec eriperet modò, ſed de amico & fratre dulciſſimo durum hoſtem faceret. Da veniam, frater, non debuit hoc accidere poſſe me viuo, vt non modo ſine cauſa ſed quantalibet quoque cum cauſa tanta diſtractio fieret animorum, quos & proprio amore coniunctos & viſco meæ recordationis inſeparabiles arbitrabar. Nunc quid agam, frater, neſcio, &, Deum teſtor, ad ſuſpirandum ne dicam lachrymandũ pronior ſum, quàm ad loquendum, ita me perturbatio veſtra perturbat & concutit. Loquar tamen vtcunque, quod in animo eſt. poſſem ſacramentis paginam implere: ſed quia ſæpe minus creditur multa iurantibus, ſimplici verbo meo, ſi mereor, & ſi tibi placuerit, fidem dabis. Nũquam Socrates de te mali aliquid locutus eſt: mihi bona autem ſic multa ſæpiſſime. Multas adhuc literas digitis ſuis ſcriptas, ſi diligenter excuterem, inuenire poſſem, in quibus apertiſſime profitetur me alium amicum in curia non habere, niſi te vnum. Reliquos, qui fuerint vel vita vel patria vel officio deceſſiſſe. Te promotorem te perpetuum adiutorem vocat mearum rerum: te ſolum eſſe, cuius fides illa communia temporis & abſentiæ damna non ſentiat. De his & horum ſimilibus & antiquas & nouas illius literas habeo. Huius ego ſibi ſum teſtis. Si furcifer ille his contrarias literas vidit, neſcio: Sed hoc ſcio, quod ad me literæ non venerunt. Tu quidem cui potius fidem habeas an accuſatori falſo & nequam, an fideli & vero excuſatori, ipſe videris. Sperò tamem apud te non vltimum fidei locum habiturum eſſe ſuſpirium meum, O amantiſſime Læli, quod tibi per tot terras & per media Alpium iuga pios affectus meos & has anxias ac ſollicitas voces perfert. Audies me, mi Læli, & niſi in te fallor, exaudies. Rogo igitur, obſecro, obteſtor, adiuro per amicitiæ fidem, per mutuã charitatem, qua nulli vſquam cedere videbamur, per quicquid inter nos piũ, ſanctum, fidum, iocundum, amabile fuit vnquam aut eſſe poteſt, vel, ſi hoc parum eſt, per memoriam illius modo glorioſiſſimi ducis noſtri, qui licet ob eximiam veréque

FRAN. PETRARCHA LÆLIO ſvo S. Epiſt. XIV.

Læta gratulatio, quod conſilio precibúſque ſuis ſteterit.

CReſcens occupatio decreſcente vita facit vt ſolito tardior ad ſcribendum ſim, ac ne forte aliam ſuſpiceris: occupatio, illa vetus, ſed aſſiduè repullulans ſtudiorum meorum, in quam, non ſeniliter tepeſco, ſed iuueniliter mardeſco, Mirum, cùm mihi omnia faſtidio ſint, illa vna ſine tædij ſenſu, noua mihi indies oblectamenta congeminat. Hodie primum mihi videor cępiſſe. Impletur ad literam in me, quod ait ille vir ſapiens: Cum conſummauerit homo, tunc incipiet, & cùm quieuerit, tunc operabitur. Acceſſit abſentia longior magna ſi quidem parte brumæ huius & Pataui & in angulo Venetorum, vt Liuij verbo vtar, moram traxi. Hoc ipſo die & hac hora Mediolanum redij feſſus & ventis ac frigoribus aduſtus. Non ſunt ad ſcribendum inſtrumenta nec animus, hebes calamus, atramentum glaciale, papirus ſqualida, manus rigens, tempus intractabile ſine exemplo, quod vſque ad Religionem (vt dicitur) & horrorem verſum annum fecit inſignem. Nunquam enim in memoria hominum inter Alpes & Apenninum tanta vis niuium incubuit. Magna noſtris in vrbibus domorum, magna in agris arborum ſtrages, magnæ vtrobique mortalium querelæ, quas nunquam tamen aut ver floreum, aut frugifera æſtas, aut vinifer autumnus omnibus naturæ deliciis atque vbertate ſedauerit. Ceterum annus hic annum retro quartum, hoc eſt, ſextæ ætatis milleſimi trecenteſimi quinquageſimi quarti finem & ſequentis initium, quibus nihil algentius fieri poſſe &, vt ſic dicam, nihil hiementius videbatur quando hic in Ambroſij baſilica Cæſar noſter adeptus ferream coronam ad Romæ percipiendum aureum diadema profectus eſt, cuius ad vrbem iter an curſum dicam, tu, qui in Galliis quoque tunc eras, mira celeritate proſecutus familiaritatem eius arctiſſimã moribus & ingenio meruiſti: annum, inquam, illum hic præſens gelu æquauit, niuibus vicit. Sed quid ago? Nũ ſuperuacuas horas au-

cupari videor qui neceſſariæ ſcriptioni modo imparem me dicebam: has delectatio vires habet, vt frigus æſtúmque non ſentiat, & laborem amet, & laſſitudinem aſpernetur, denique nil recuſet quod diu illam exoptata in operatione detineat. Ecce dum te alloquor & fatigationis & brumæ & cœpti immemor factus erã: Sed vt domum reuerſus ad rem redeam, fideli nuntio præter ſpem reperto, etſi valde properet nullo modo pati potui eum ſine meis ad te literis abire. Et feſtinationem eius, & occupationem meam & hyemis aſperitatem vicit amor tui. Iam in primis totam frater, exordine tuæ ſuſpitionis hiſtoriam intellexi, neque miratus ſum, vt putas, potuiſſe tibi tam multis ingeniis perſuaderi. Nil detrahẽtium dolis imperuium, nil quò non palpitans & blanda vox penetret. Illud potius & miror & laudo quod tam cito iram tuam longo decoctam ſpatio ac digeſtam euomuiſti pro ſalute animi rem optimam. Quid enim Læli, ais an te fauente auſim contra Ariſtotelem mutire? ſacrilegio proximum multis forte videbitur cum forte potius illum pertinaciter in omnibus ſequi velle ſacrilegum ſit. Certè Cicero ipſe vir tantus elegantiſſima vrbanitate illa ſua interdum culpam ſibi tribuere maluit, quàm viri hujus horrorem manifeſtè refellere: quale eſt illud quod cùm Ariſtoteles omnes ingenioſos melancholicos eſſe dixiſſet, Cicero, cui dictum non placebat, iocãs ait. Gratum ſibi quod tardi eſſet ingenij, clarè ſatis his verbis, quid ſentiret, intimans. Sequamur & nos Ciceronis exemplum. Ariſtoteles quidem ait in Rhetoricis bene dixiſſe neſcio quos quòd ira multò dulcior eſt melle. Quid hîc dicam, niſi pergratum eſſe, quod mihi guſtus hebetior ſit, qui hanc dulcedinem non ſentio, mirarique me guſtum hunc Ariſtotelicum, vel illorum, quicunque prius id dixerint. Etſi enim apes, vt aiunt, mel dulciſſimum ex amariuſculis quibuſdam herbis eliciant, ego tamen, vt dixi, hanc iræ dulcedinem non guſtaui. Apud quemcunque verò melle dulcior, apud me felle triſtior eſt ira. Ita dico, ſi de ſenſu proprio loqui velim. Quod ſi Ariſtotelis in verba iurare oportet, & quicquid ille dixit, quaſi cæleſte oraculum amplecti, vt non

ſolùm

ſolum dulcis,ſed multò etiam melle dulcior ira ſit, feciſti tamen optimè,qui feram illam immanémque dulcedinem ac ſtomacho nocituram reieciſti, & ſegni ſitu contractam animi rubiginem deterſiſti. Pro quo quantam tibi gratiam habeam, quantúmq; mihi vel ad priſtinum tui amorem vel ad iudicium tuæ virtutis acceſſerit,multò tibi facilius fuerit cogitando,quàm mihi loquendo aſſequi. Ad ſummam ſcito, cùm multa per omnem vitam mihi gratiſſima feceris ac dixeris, nihil ex omnibus vnquam gratius fuiſſe, quàm quod domitis affectibus tuis radicitúſque cõuulſis conſilio meo,fido licet,opinioni tamen & ſenſibus tuis aduerſo,tanta animi facilitate ac pietate, tam ſubitò paruiſti, vt quoniam te amor vrgebat, nulláſque moras charitas dabat, literis meis vix perlectis eáſque ipſas manu proferens noſtri Socratis in amplex⁹ atque oſcula in illo me etiam complexurus ac deoſculaturus irrueres,multíſque tam veſtris quàm aſtantium lachrymis,quę vbertim per veſtros oculos de meis pręcordiis erumpebant,fraternam in gratiam rediretis. Nunc quid in te poſſim ſcio, quod nec prius ignorabam, ſed nouis experimentis vetus notitia ſolidata eſt. Agnoſco Lælium meum. Is eſt quem ſperabam. Semper detractores oderit,& ſæpe hoc perditum tempus flebit. Nam Socratem multo ante noueram lamentis ac gemitibus tabeſcentem tuúmque diſſidium illud inter grauia vitæ damna atque acerrimas fortunæ iniurias numerantem. Totúmque ſequitur,epiſtolæ tuæ textum ſciens tranſeo. Credo omnia, imò verò ſcio. Noui fidem tuam & curiæ mores noui.Sed vnũ vice verſa mihi credi flagito, quod ne mihi neges,charitas iubet: ſi quidem non modò laborem illum magnum,perpetuum,inglorium,tędioſum & ſeruitutem illam hominum multorum nulla mihi ex parte placentium,poſtremo ſucceſſionẽ Calui illius Parthenopei, boni hominis licet & ſoliciti &, vt dicere ſolebat, amici mei, nec literati tamen nec famoſi: ſed rubicundum quoque pileum non dico ambiendum precib⁹, ſed vltro etiam oblatum ſi reciperem, vt modò res ſunt & mores ordinis illius,abſciſum gladio & rubenti ſãguine madidum caput perdam. Crede mihi, ſi quid in terris

eſt veri, hoc verum ſiue vt emphaticè dixerim, veritas ipſa eſt. Quod ideo ſic ardenter diſſerui, vt nunquam poſthac vel pro tali vel pro ſimili cauſa laborem inutilem vel tu vel alij capiant amici: Neque verò ſe repulſis obiiciant pro eo quod ſi ingerentur abiicerem, quodque, ſi meminiſti, ante annos duodecim, quando & iunior & laboris patientior & dierum largior fui, & curiæ ſtatus & pontificum nobis fauor alius, oblatum, amici licet indignantibus, non recepi. Quo ergo nunc animo, qua mei obliuione iam ſenior ſucceſſor alienæ ſollicitudinis fieri velim, eoque aſpirem quò cum honeſtiùs, tū promptius peruenire tanto ante potuerim, quó ve alter nunquam, niſi ego illi crederem, perueniſſet: Sunt quidem, fateor, otioſi ac tranquilli iuuenes, occupati ſenes: ſicut multos quoque vidimus, quorum caſtiſſima fuit adoleſcentia, libidinoſa & laſciuiens ſenectus. De auaritia notum eſt cōmuni ſenum fere omnium morbo. Iuuenum vero non ita, qui non ſunt, vt ait Ariſtoteles, pecuniarum amatores. Cuius apud eundem ratio illa eſt, quia nondum indigentiam experti ſunt. An me forte igitur his exemplis de quietiſſimo iuuene laborioſiſſimum ſenem fieri vultis; aut vnum ex his, qui ſani iacent ægri ambulant: aut ex his, qui totis diebus ſtertunt, totis noctibus fabulantur. Non ſum ex hoc grege, Læli, cum in omnibus requiem quæſiuerim, ſicut ſcriptum eſt, & eam ab annis teneris vſque ad deſidiæ ſuſpicionem ſemper amauerim: nunc penitus nihil quæro, nihil amo aliud, ſine qua nulla mihi vitæ conditio non moleſta ſit. Hanc cum prope iam manibus apprehendiſſe videar, lectíſque rudentibus vela depoſuiſſe, rurſus in fretum vocor. Non vos audiam, amici, ſed orabo potius vt dextras adhibeatis nauim ſubducere molienti. Notum omnibus deſiderium meum, ante alios tibi. Honeſtæ paupertatis appetens ſemper fui: nempe nullus melior, nullus tranquillior, nullus denique tutior vitæ modus. Hæc mihi hactenus conſcriptorum patrum ſancto iudicio negata eſt, cùm ſæpe diuitias non negarint. Cauſam ſcio ideoque non miror. Non me diuitē volunt, ſed voti compotem volunt. Parebo, ſortémque meā lętus ſequar. Nam

quis

quis hominum nouit, quid expediat? cóque me ſolabor, quod quicquid ſum, per eos vtique non ſum, Deoque gratias agam, qui abſque eis viuendi votum mihi potentiámque largitur. Ceſſent deinceps, oro te, laborum, ceſſent repulſarum cauſæ. Scis vbi, ſcis qualiter mori optabam. Quid vis? Si pauper eſſe nequiuero diues ero: quamuis in mediis opibus pauperem ſpiritu nil aut viuere prohibeat aut mori, quæ vna paupertas & habenti facilis, & amabilis Deo eſt. Et de nobis hactenus. Cænobij aſcenſum lætus audiui. Amo hominem amaríque nos ab ille certus ſum. Gratulor quidem ſibi, imò non ſibi, ſed fortunæ ſuæ, ſeu verius noſtræ, qui inter tot non Dei, non hominum amicos, vnum ſaltem habebimus amicum: ſibi vero compatior & Muſis, quæ tale ingenium non dicam perdunt, ſed cum indignis conſortibus partiuntur. Plane fateor, crumenæ ille conſuluit, ſed nec famæ nec vitæ, vt auguror, nec quieti. Et ô qualiter erant res! non multum tempus eſt, quod ipſe mihi fraterne condolebat, meque prædulcibus aculeis vrgebat, quod Mediolanum turbida ciuitas eſſet Helicon meus. Et hoc amantiſſimè quidem, ſed vt reor, quid Mediolanum eſſet, neſciens & haud dubie ignarus, qualiter, quàm otioſe, quàm libere, quàm ſolitarie, quàm tranquille hic eſſem, loquebatur: iam ante tranſalpinam moram meam ſolitus non laudare, dum ad fontem Sorgiæ peccatis homo, ſed quiete animi prope angelus degebam, admirans quænam hæc Italo procul orbe voluptas. Verba ipſa teneo, liquit aculeum: dicebat autem hæc non, vt puto, præſagiens ſponte ſua ſe mox extra Italiam relegandum, ſibique tam prope repoſitum Babilonicum Helicona, de quo non coniecturis inanibus, ſed experientia doctus, ſi quicquid ſentio, loqui cœpero nullus erit finis. Mihi autem ſatis ſuperque odij in illo inferno conflaſſe iam veritas videtur. Cæterum ipſe indies experiendo & videndo quid ego de ſuo nunc Helicone tacuerim, intelliget. Etſi bene noui, ſæpe & horum meminerit verborum & Neapolitanum otium atq; Italiam ſuſpirabit ditior forte, ſed occupatior certe, ſed

amantiſſimos agnoſco animos. Benedicti vos â Domino, qui & vobis digniſſimam rem feciſtis, & mihi gaudium, quantum abunde præberi non poterat, prębuiſtis. Mi Socrates vale noſtri memor. Mediolani, IIII Idus Februarij ante lucem.

FRANCISCI PETRARCHÆ V. C. EPISTOLARVM DE REB. FAMILiaribus,

LIBER XII.

FRAN. PETRARCHA ARNESTO ARCHIEPISCOPO PRAGENSI S. Epiſt. I.

Cur tot hoſtes habet veritas.

MVITA quæ animo conceperam calamóque pepereram, dicet is, qui hæc pauca, quę cernis, & plura, quæ audies, ad te viuis vocibus perferenda ſuſcepit, vir quo nil tibi deuotius, nil mihi familiarius. Sancta quidem ſemper & honeſta, ſed non ſemper tuta veritas. Multos illa omnibus ſeculis ſed nunquam plures, quam noſtra ætate hoſtes habuit. Cauſa eſt, quia nunquam pauciores virtus habuit amicos. Nemo autem veritatem odit, niſi qui male viuit. Et hic metus virum fortem nunquam in mendacium, aliquando autem in ſilentium coget. Quos ego veri ſtudio eue-

tificio collegiſti. Quid humanius, vt reliqua ſileam, quæ promptius animo metior quàm ſermone, quid, inquam, humanius? quid mitius, quam quod in epiſtolæ calce dixiſti, nunquam Franciſci tui nomen memoria Ioannis abiturum. Amplum, fateor, & præclarum ac cuilibet virorum excellẽtium ſuffecturum in memoria tua locum exiguo & obſcuro meo nomini deputaſti, vbi iam ſecuriùs habitans nihil durum nihil inhoſpitum in tranſalpinis regionibus vereatur. Profectò autem nunquam tibi in animum veniret, vt id diceres, niſi ante veniſſet vt ſentires. Quæ ſententia quantæ tibi manſuetudini, quantæque mihi ſit gloriæ quis non videt? Natura equidem tantum virum paruæ rei tam tenaciter meminiſſe non patitur. Ita ergo & magnitudinem tuam probas, & me hac tua de meis rebus opinione magnificas. Amori tuo gratiam habeo quanta humanis affectibus haberi poteſt, qui hoc ſępè mihi præſtitit, vt doctiſſimorum hominum judicia in mei extimatione perſtringeret. Ego autem vt totum tibi meum pectus aperiam, néue vllas ibi latebras celem, nihil quo id merear, in me ſcio. Sed ita ſum, quaſi ruſticus margaritæ nobilis inuentor, qui ſpem ſuam ſucceſſibus victam ſtupens ac lucro attonitus percontatur obuios, & veri pretij ignarus è iudicio pendet alieno. Sic ego parumper tua in primis & illuſtrium aliquot extimatorum crebra laude ſuperbio, & mihi (quid rides?) neſcio quomodo iam ſenſu ſolito charior factus ſum. Iocor tecum, meum decus, nec ſum dubius totum hoc tui amoris eſſe non meriti mei, Non, ſi me totus orbis vna voce collaudet mihi paruitatis meæ conſcientiam extorquebit. Quid nunc de certioribus animi teſtibus, piis erga me ſemper actibus tuis, loquar? Quanto me nuper (nam antiqua prætereo, ſed non obliuiſcor) quanto me & quam raro priuilegio honeſtaſti? Quod etſi olim feceras, ſecretum tamen Imperij ſignum & ingentem bullam auream liberaliter adiecisti. Cuius vel aſpectus ſolus immenſum quiddam maieſtatis & gloriæ contemplantibus ingerit, & venerabundos cogit ſummi Imperij & veteris Romæ atque au-

rei ſeculi meminiſſe. Ab altera enim parte Cæſar noſter diademate inſignis ac ſceptro hinc Romana aquila, hinc leone patrio circumfultus celſo ſedet in ſolio. Ab altera Roma eſt ſuperba templis ac mænibus, inque ipſo auri pallore, vt Dauidico verbo vtar, blanditur oculis prædulcitérque ſurrepit ſacra, & venerabilis almæ vrbis effigies. Pro tali munere, precor, nudam gratitudinem meam accipe: Nam quid referam non habeo. Gratias Cæſari, gratias tibi. Nihil vnquam à vobis fruſtra volui. Ille me numero Palatinorum comitum inſeruit, & multa ſuperaddidit, quæ paucis ſolet. Tu munus Cæſareum auguſtum omni ſtudio adornaſti, atque auguſtiſſimum effeciſti. Cæterum vt illius gratiæ tuique fauoris ſemper egentem me profiteor, ſic auri indigus non ſum. Quamobrem vt cætera in donum non mediocre ſuſcipio, & præſertim ſtudium tuum, quod mihi, ſicut ipſe ſtilus indicat, in illis literis vigilantiſſime dedicaſti. Sic tu, oro, bullæ aurum à me accipe, quod tibi fert ille vir optimus militaris: Sacer amor noſter tuarum rerum præco ingens, mearúmque ſecretiſſimè conſcius, & quæcunque his literulis deſunt, iocundiſſimo ſuppleturus eloquio. Viue fœliciter & vale. Mediolani, III. Cal Maias.

FRAN. PETRARCHA CHECEO FOROLIVIENSI S. Epiſt. III.

Excuſatio ſuper petita ope non præſtita, & conſolatio cum latenti conſilio.

CArmen egregium, nec reſponſione tantum ſed petitæ opis exhibitione digniſſimũ, longo poſt tempore quàm id excuderas legi. Sed neque mihi ad reſpondendum ſat otij eſt, neque vt ſit, iuuenilis ardor ille Pyerius ſolitis facibus ingenium accendit, Cui iam ſatis eſt congeſta degerere, inque id ipſum factus eſt ſegnior: neque mihi meis viribus ferendæ opis occaſio vlla eſt. Miſereor tamen haud neſcius ſcriptum eſſe, Cur miſerearis potius quàm opem feras: At illud, vt dixi, nequaquam arbitrij mei eſt. Quod ſi eſſet, aut fuiſſet, quam uis om-

uis omnium, quas audierim aut legerim, longe iuſtiſſimas preces tuas hactenus expectaturus non fui. Sic me veſter amor, ſic pietas inſita, ſic ipſa rerum indignitas vrgebat iam inde veſtrorum ab initio laborum, vt hac in parte freno mihi non calcaribus opus eſſet. Me quidem vera loqui Deũ omnia videntem, conſcientiámque meam & huius fœdiſſimi hominis memoriã teſtor. Quando ergo quod cupio, negatum eſt, quod negari quouis imperio non poteſt, nudo licet ac libero affectu rebus oppreſſis milito, & vt veſtrum vnus euentum fati anxius atque animo ſuſpenſus opperior. Proinde quid ſperem, ſeu quid loquar amplius non habeo, niſi Philonis graue illud & dicentis ingenio & præſenti rerum ſtatui conueniẽs dictum: Bono enim animo eſſe oportet, quia neceſſe eſt adeſſe diuinum, vbi humanum ceſſat auxilium. Et illud Terentiani ſenis in Adelphis: Ita vita eſt hominum, quaſi cùm ludas teſſeris. Si illud, quod maxime eſt opus iactu non cadit, illud quod accidit forte, id arte vt corrigas inde tibi, oro, qua potes, afflictęque Reipub. ſolamen, huic conſilium elicito, & vale noſtri memor. Raptim ambigua iam luce. VII. Cal Nouembris.

FRAN. PETRARCHA BARTHOLOMAEO IANVENSI S. Epiſt. IV.

Quid inter adoleſcentium ac ſeneſcentium mores ac ſtudia interſit.

AMicum facie ignotum in literis video: florens atque integra eſt ætas, ardens ingenium, expeditum, velox læta mẽs & otio abundans, amicitiæ multa vis. horum mihi præter vltimum nihil eſt. Ætas iam deuexa, vt qui ægrè ſuperato vertice lapidoſi montis iam deſcendere incipit, & qui nitens aſcenderat, pronus fertur ad reliqua: ingenium tepidum & algenti proximum multaque rerum ſarcina preſſum pariter ac defeſſum: mens mundi odio & ſui ſtatus extimatione ſubtriſtior: non quia ſenium iuxta eſt (id enim gaudij materiam, reſolutionem proximam cæci carceris exitum ac mæſti exilij finem ſpondet) ſed quia lente admodum & ſerius aliquanto quàm vellem, iuuentæ laqueis abſolutus

ſum: viden amice, quàm diuerſis tramitibus ad vnam metam pergimus: imo quidem prope vno calle gradimur, ſed vt ſit aliis atque aliis viæ ſpatiis, vbi es, fui, vbi ſum, eris. Itaque finis idem inter nos amicitiam fecit, euntium imparitas varios fecit affectus vſque adeo vt ſilẽtium meum quod apud te mirabile eſt & more amantium exquiſitis coloribus excuſatur, apud me non excuſabile modo, ſed neceſſarium ſit. & mirandum potius quod inter tot obſidentium me curarum ſtrepitum ſeorſum aliquid loqui vacet. Durum id tibi quidem, vt ſuſpicor, auditu, verũ perge fœliciter & viue. Cũ veneris, quò perueni, cernes oculis ita eſſe, vt loquor & qui mihi vix crederes, rebus credes & tibi perinde. Me, ſi quis eſt vſus, iure tuo vtere ínque amicis certa fiducia habeto. Silentio autem meo parce, neque crebras neque longas epiſtolas ex me ſperes. Multa, quæ modo mihi ſolatio erant, vt humana rapiuntur, iam ſupplicio ſunt. Vale.

FRAN. PETRARCHA IOANNI O: MVTIENSI EPISCOPO, S. Epiſt. V.

Sacer amor ſummopere illi commendatur.

VEnit ad Cæſarem Saceramor vir optimus & quod ſæpe dicere ſoleo, niſi me amor fallit, hoc nomine atque omni veræ amicitiæ laude digniſſimus. Non modo enim amans vel amicus, ſed vt quod cupide facio, tuo verbo vtar, emphaticè amor eſt. Totus eſt, inquam, amor: neque amor quilibet ſed ſacer amor. Venit ergo ad Cæſarem, & ad te venit, cuius me amor compulit, vt nota & ardenti fiducia illa mea de hoc viro, quod mihi viſum eſt, Cæſari ſcriberem. Quid ſcripſerim non repeto, nec oportet, quod illarum tu ſolus interpres & adiutor literarum eris, vt ſolitus es. Tibi verò hoc vnum dixiſſe ſatis ſit, Si vnquã vel credidiſti vel crediturus es, mihi crede, quod hic tota te mentè, tota anima, toto pectore diligit, colit, ſuſpicit, veneratur, téque in ſummis operibus atque honoribus ſuis ponit. Aut ego fallor, aut ſæpe iure amicitiæ in intimas animi ſui latebras admiſſus ſemper ibi vel primum vel primo, hoc eſt, Cæſari proximum te notaui. Cæterum quod exterius patet, nemo certe, quem nouerim,

tim, nemo vſquam tui nominis & tuarum rerum clarior atque ſonantior præco eſt Rite ergo teque rem dignam feceris, ſi eum reciproca charitate complexus oſtenderis te, vt ingenio, vt eloquio, vt virtute animi, ſic beniuolentia & amore à nemine vinci poſſe. Plura dicerem, ſi apud alium loquerer: nunc ad illum mihi ſermo eſt, qui me, vt ſpero, vel breuiloquum intelligit, vel tacentem. Cum Africano minore concludam: En habes virum dignum te. Illud ſciens ſileo, quod in literis tuis ſtilo te meo imparem facis vſque adeo, vt ſtuporem vel ſimiles, vel ſi, quod opinari nequeo, verus eſt ſtupor, non ſtili quidem mei, ſed tuæ paternæ indulgentiæ ſtupor ſit. Tú ne enim, cuiuſuis vel ipſius Ciceronis ad ſtilum ſtupeas? Quære alium, cui hoc imprimas: Sed vt ſe ſuperbia ſuper id quod eſt, ſic ſe humilitas infra extimat, & cum magna ſæpe aliis, ſẽper ſibi puſilla eſt De reliquo. Munus tuum quoniã ita cogis, accipio, non grato animo, ſed iocundo. Licet, vt verum fatear, aurum ex te nollem, neque auri egens, vt tibi olim ſcripſeram, & tua contentus aurea voluntate. Vale fœliciter, & idem oro, vt quod pollicitus es verum ſit, ne me vnquam de memoria tua locus aut tempus excludat. Mediolani, VIII. Cal. Aprilis.

FRAN. PETRARCHA ARNESTO ARCHIEPISCOPO PRAGENSI, S. Epiſt VI.

Idem Sacer amor hic commendatur.

MVlta loqui temporis vetor anguſtiis: Sed pergrati mihi hominis nec minus veri amore loqui aliquid cogor. Ecce enim vir egregius & tui amantiſſimus, quem ita partiri ſolebamus, vt corpore nunc veſter, nunc viciſſim noſter, animo autem ſemper eſſet vtrorumque, iam tandem totus ex integro nobis cedit: in quo de ſe alij iudicent: Ego nempe, iam hinc quantum mihi quantúmque vitæ meæ ſolatium decreſcat, intelligo vt acceſſione veſtra læt⁹, ſic meo mœſt⁹ incõmodo. Aut enim male extimo, aut viro bono inuẽto nullũ mai⁹ lucrũ, nulla iactura maior perdito. Quid hîc aliud dicã? multa quidẽ dici poſsẽt, ſi vt taliũ plena mẽs, ſic mihi vacuũ tempus eſſet:

vnum tibi dicere auſim, quod Cæſari noſtro dixiſſe auſus ſum, Si amoris ac fidei obligatio magna eſt, multum & tu pater, & quotquot ibi eſtis debetis huic viro. Nihil æque in terris vt Cæſarem & vos amat, & ſi nihil de vobis mereretur, eſſet tamen humanitatis atque animi tui opus & cæterorum Cæſareum latus ambientium, talem virum ita complecti, vt ex merito totus & Cæſaris eſſet & veſter. Plura non dicam, vtilius arbitrans, vt ait Cicero, teipſum, quàm aut me aut quemquam loqui, tecum præſertim de re tibi notiſſima, nec iam amplius inculcanda. Feliciter vale, & inter tuos, ſi & ipſe nulla licet re alia niſi amando mereor, me numera. Mediolani VIII. Calen. Aprilis.

FRAN. PETRARCHA CAROLO QVARTO ROMANORVM IMPERATORI, S. Epiſt. VII.

Commendat amicum de Cæſare déque Imperio benemerito.

AVdaces & timidos amor facit. Sæpe quidem hoc dixiſſe videor, ſæpe nunc etiam vt auguror dicturus. Ita eſt enim: expertus loquor. Et videt ingentia, & minima metuit verus amor. Sed vt metu amantium dilato de audacia tantũ loquar, & omiſſis in quæ humanos animos trahit amor inſanus, honeſti ſtimulos amoris quantum hodiernæ materiæ eſt opus, attingam exemplo vnico præſentíque. Quando ego, niſi vehemẽter amarem, Romano Imperatori auderem ita dicere, Vir hic, qui has literas Maieſtati tuæ dabit, bene de te meritus & tua gratia tuáque beniuolentia dignus eſt. Multum illi non tu modo, ſed tuo nomine totum debet Imperium. Quantum vero te amet, ſuperuacuum videtur metiri velle, dum te alloquor, quem deceat affectus animorum ipſis in frontibus legere. Scio quotiens ad te ille vel imbribus vel æſtibus importunus quàm ſegaciter quámque impigrè venerit ſuperatis iugis Alpium & omni temporum ac viarum difficultate perdomita, dum tibi obſequitur oblitus ſui. Tuo ille quidem in Italiam aduentu, qui, vt tibi tunc præſens dixi, ne forte Germanus miles mutati cęli temperiẽ exhorreret Archoũ gelu tecum ſimul finibus noſtris inuexerat. Omnes vidimus quàm ſępe nocte media hyeme

hyeme impia tibi tuęque gloriæ inuigilans, iuit ac rediit, vt quodam modo illam tantam cœli terræque duritiem ſui amoris ac fidei feruore compeſceret, & ardenti animo non ſentiens quid exterius ageretur, egregiè ſuum nomẽ rebus impleret. Neque enim caſu fortuito ab ipſo fonte baptiſmatis id ſibi nomen impoſitum reor, vt ſcilicet Sacer amor diceretur, ſed certo quodam præſagio futurorum. Nam ſi omnis iuſtus amor proximi ſacer eſt, ille profecto multo dignius habet hoc nomen, quo Romanus princeps amatur vere Chriſtus Domini, vere ſacer, quia ergo tecum ille ſuum amorem totúmque ſuum animum tibi dedicaturus, naſcebatur, æquum fuit vt re naſcenti ſibi nomẽ hinc eius futuro inque ipſa Dei præſcientia iam præſenti propoſito conſonum obueniret. Multa de hoc viro narranda ſuppetit materia, quæ nulli quàm tibi, Cæſar, notiora crediderim: vnũ ex mille perſtringam. Si quidem anno illo tui aduentus, cùm tu me ſuis verbis ad te Mantuam euocaſſes, & ego paucis poſt diebus iter agerem, contigit vt cum ardui amnis in ripa ſerò ſubſtitiſſem, mane meis ipſe ſtimulis excitus & ad te properans ante lucem domo egrederer, non comitum modo ſed famulorum murmure, quod vbi vix per diem in thalamis ante ignem tolerari poſſet inſoliti vis algoris, ego per noctem & rigidis niuibus & lubricæ glaciei & cœli inclementiæ minime ferreum corpus obiicerem. Tum ecce limen oppidi tranſgreſſus iſte fit obuius, qui Cremona ſub intempeſtæ noctis ſilentio digreſſus iam duodecim millia paſſuum exegerat, vt illo toti⁹ anni breuiſſimo die Mediolanum perueniret. Et licet famulis atque comitibus ſuis frigore enectis & labore confectis vnus ipſe ſic ibat, quaſi ad æſtiuæ noctis auroram herboſum breue iter ingreſſus & identidem requieſcens in tuo nomine & in tui memoria recaleſcens: agnoui vocem, tenebræ notitiam vultus abſtulerant. Compello hominẽ: accedit cupide. Et, Deus bone, quos ille de te rumores, quas ſpes, quos in aurem ſuſurros gauiſuro mihi lætus intulit! Ibat enim, Cæſar, vt arduum tibi complanaret iter, & ſecũdum illud Iſaiæ, Omnis mons & collis humiliaretur, & eſſent praua in directa & aſpera in

vias planas, quod mox cœleſti ope tuis fauente conſiliis ſupra ſpem fœliciter adimpletum eſt. Inde poſt anni ſpatium ad te &ad tuam Boemiæ regiam ambo pariter miſſi ſumus. Nihil fere per tam longum viæ tractum niſi de te loquentes, déque tuis Imperij rebus. Et ad ſummam aut ipſe nimium aſtutus, aut ego nimium rudis ſum: aut hic te tuúmque nomen & ſalutem tuam præ cunctis aliis ſuis affectibus cordi habet, & adeo plus tuus eſt, vt nullus æque ſit, nempe qui fixũ habeat in tuo ſtatu ſuum ſtatulum contineri, Cuíque votorum omnium ſumma ſit ſub te viuere, ſub te mori. Ego autem in re certiſſima nimis verſor. Parce oro: & de illo loqui & te alloqui dulce eſt. Nunc vero preces insererem, niſi quia multum habet, quod de fortuna propria queri poſſit, ſi apud te illi vel meæ vel cuiuſque neceſſariæ preces ſunt. Teſtor maieſtatem tuam, Cæſar, quæ mihi quaſi cuiuſpiam numinis loco eſt, virum hunc Cæſareo fauore digniſſimum. Noſti hominem, Imperator, qui ſi tibi ſemper cognitus fuiſſet, auderem tamen aſſerere, non indignum vt tam ſtrenui militis obſequio vti velles, idque vel maxime ad tuam immortalem gloriam pertinere: vt cùm cæteri principes cunctíque fere mortales & auro inhient & voluptatibus famulentur, princeps Romanus primum in hominibus locum tenens & hæc ex alto deſpiciens delectationibus aliis vacet, & aliarum operum, conſilij ſcilicet ac virtutis atque in primis illuſtrium abundantiſſimus ſit virorum. Ecce nunc ergo, decus noſtrum, quod dicebam, amor fecit audacem. Viue, Cæſar, & Vale, & de te, & de nobis, & de Imperio cogita Mediolani. VIII. Cal. Aprilis.

FRAN. PETRARCHA ANNÆ IMPERATRICI, S. Epiſt. VIII.

Reſponſio gratulatoria ſuper eius fœmineo licet partu, & ob id ipſum multa de laudibus fœminarum.

TVæ ſerenitatis epiſtolam, glorioſiſſima Auguſta, lętus reuerenſque ſuſcepi, vbi quid primũ mirer? tantám ne hac tam iuuenili ætate ſapientiam? an eminentiſſima hac fortuna tam inſolitam & tam rarã humanitatẽ tuã, qua me vnũ ex puſillis tuis toto pene orbe diſiunctum

iunctum facundiſſimo nuntio,& familiariſſimis literis gaudij tui participem fieri velle dignata es? Pro quo quidem non Lucinæ, vt olim veræ lucis ignari gentiles, ſed Chriſto lucis & vitæ & bonorum omnium auctori quantas poſſum tecum gratias ago, qui adoleſcentiam tuam non tibi tantum, ſed toti Imperio votiua fœcunditate lætificat. Tibi quoque pro hac tua dignatione, quoniam aliud nihil eſt mihi, quod tanto muneri par rependam,in his literulis venerabundus aſſurgo. Neque vero tuum hoc & meum & cōmune gaudium imminuat,quod primus tibi fœmineus partus eſt. Nam,vt ſapientibus placet, Sæpe principium debile melior fortuna proſequitur. Solent qui maxima moliuntur humiliter exordiri. Quod in te modò credibile eſt egiſſe naturam, & hoc loco vnico partu tuo multos tibi lætiſſimos polliceri. Satis eſt nobis, quicunque de te déque illuſtri conſorte tuo iuniores proſperos exoptamus, iam te ſummi Imperij noſſe puerperam.Non hic deſines, ſed quod es orſa feliciter, feliciſſimè conſummabis Quāquā non poteſt vtique ſexus ille contemni,vnde cæleſtis Imperator temporalem traxit originem, qui, vt ait inſignis veri profeſſor Auguſtinus, ne quis forte ſexus à ſuo creatore ſe contemptum putaret,virum ſuſcepit, natus ex fœmina eſt.vnde pręterea & terreni Reges primi hominum & qui ſummum in regibus locum tenent,Diui Cęſares oriuntur.Adde quod nec partu tantum,ſed ingenio ſupergreſſa atque ob eam rem ſapientia, & virtute multiplici & rebus geſtis & regni gloria ſexus eſt nobilis:vt enim pauca de multis prætereundo contingam. Apud antiquiſſimos Gręcorum repertrix variarum artium Minerua virósque omnes ingenio ſupergreſſa atq; ob eam rem ſapientiæ dea eſt. Iſis Inachi filia Ægiptiis prima literas dedit. Apud nos verò Carmentis Euandri Regis mater harum, quibus vtimur, literarum fertur inuentrix.Sapho Græca puella libros ſcripſit, qui magnorum Poetarum ingeniis comparentur. Proba quædam Adelphi vxor, vtriuſque gnara ſermonis, apud Græcos Homericis,apud nos Virgilianis verſis in rem ſuam verſibus mundi originem & fortunas patrum,& Chriſti aduentum hiſtoriámque breuiſſimo ſuo quidē ordine alie-

nis verbis amplexa eſt. Tranſeo Sibillas diuinas fœminas & præſcias futurorum, & diuini conſilij conſcias. Vnde nomen omnibus vnum inditum perhibetur cùm decem fuiſſe illas, & patria & ætate diſtantes Marco Varrone teſte nouerimus: Quarum tam multa vſque in finē mundi præcipuéque de Chriſto prænuntiata didicimus & impleta, vt vnum hoc commune omnium Sibillæ nomen à doctoribus noſtris Prophetarum ſacris nominibus inſeratur. Aliud dehinc genus fœmineę laudis attingendum eſt. Orichia Amazonū Regina, vt reliquas ſileam, tanta belli ſcientia & virtute traditur fuiſſe, vt inter duodecim famoſiſſimos labores, quos Herculi illi inuicto Euriſtheus Græciæ Rex iniunxit, ceu rem impoſſibilem afferri ſibi reginæ huius arma depoſceret. Eiuſdem generis & Penthesileæ apud Troiam, & Camillæ per Italiam nota virtus: Cuius non ad aurem venit Hipſicrateæ Reginę coniugalis amor & inuicti vigor animi, quæ Mithridatem ſuum Ponti Regem illo graui & diuturno, quod cum Romanis geſſit bello non modo dum res anceps ſtetit, ſed victū etiam ac deſertum à ſuis ſola per omnes caſus indefeſſa pietate comitata eſt, Neglecta qua ſingulariter pollebat, formæ cura, mutatóque habitu, Equo & armis & laboribus cunctis aſſuefacto corpore, quod inter delicias regias educatum erat, gratum prorſus & vnicum illi afflicto regi ſolatium in extremis miſeriis coniunx fuit. Apud Pœnos, apud Lacedæmonas, apud Theutones, apud Cimbros bellicoſiſſimas gentes quibuſdam in preliis animoſius mulieres egiſſe, quàm viros notiſſimæ loquuntur hiſtoriæ: magna hæc: maiora illa. Apud Aſſyrios Semiramis non regnauit modò, ſed mirum in modum prolatauit auxítque regni fines, Indis atque Æthiopibus vexatis bello. Babilonem prima, quod quibuſdam placet, condidit, quod nemo dubitat, muro cinxit ampliſſimo. Cuius vrbis inopina rebellio cum ſibi capitis cultui muliebriter intentæ ſubito nuntiata eſſet, tantus animi fœminei ardor fuit, vt altera comarum parte compoſita, altera autem adhuc ſparſa, ſicut erat armis arreptis ad expugnandam Babillona contenderet: adiuuítque fortuna virtutem, vt non prius ad ordinem comæ pars, quàm tota ciui-

ta ciuitas ad obſequium remearet. Cuius facti teſtis ſtatua eodem illo feſtinantis reginæ habitu multis ſeculis in ea vrbe permãſit. Fuit apud Scithas Thomiris tanti animi regina vt formidatum illum famoſumque regem Aſię Cyrum cum ducentis millibus Perſarum vno prælio trucidaret, inque filij vindictam & ſolamen ſui tantas teneris manibus daret inferias, capite inſuper regis trunco & in plenum cruoris vtrem merſo exprobrata crudelitate, quod humani ſanguinis ſitiens atque inſatiabilis extitiſſet. Regnauit apud Ægyptios Cleopatra: Cænobia apud Perſas, quæ ſe reginã diceret Orientis: mulier fiduciæ ingentis, clariſſimæque virtutis: inter cetera, quod Cleopatræ defuit, caſtitatis eximiæ, cuius laudem formæ raritas geminabat. Harum vtraque Romanum inuaſit imperium tanto niſu, vt prior ancipitem Auguſto victoriam faceret: ſecundam verò Aurelianus princeps & pugnantem metuerę videatur, & domitam glorietur. Ac ne totum ſibi vendicaſſet vetuſtas, apud nos nuper non exiguam Macilis comitiſſa partem Italiæ poſſedit, & ipſa Romani imperij non leuis æmula, & quę virili animo bella tractaret, imperioſa in ſuos, in hoſtes acerrima, liberaliſſima in amicos. Cuius profuſam & pluſquam femineam largitatẽ Romana in primis Eccleſia teſtatur: minora Illa forſitan relatu vera vel paria vel maiora, miſeram matrem in carcere deſtinatam vltimo ſuſplicio, ſed commiſeratione reſeruatam vt fame conſumeretur, exorato cuſtode ſæpius admiſſa filia, ſed excuſſa diligentius nequid alimoniæ ſubinferret, clam vberibus ſuis pauit: Altera autem patri eodem in ſtatu par obſequium impẽdit Quod vel Athenis vel Romę factum opinari licet. Nam & vtroque trahentes coniecturas habeo de ſcriptorum dictis nec ab vtriuſquę vrbis reliquis morib^9 res abhorret, Et vtrobique factum eſſe nil prohibet, præſertim cum hiſtorici quidam Cymonis Athenienſium magni ducis filiam alij humilem & ignotam fœminam ſcriptis indiderint. Cæterum vt omiſſis dubiis certa commemorem, Cum admiratio primum orta quod vltra naturalem modum tibi inops vita protenderetur, deinde obſeruatio intentior abhibita eſſet, atque ita

res à cuſtodibus intellecta ad triumviri, qui ſuppliciis præerat, ac per eum ad prætoris, qui ſententiam tulerat, inde autem ad conſulum noticiam perueniſſet, vel humanitate Attica vel Romana maieſtate dignum opus, donati liberis ereptique legibus rei & vtriuſque filiæ pietatem parentis abſolutio conſecuta eſt. Nam cuius, oro animum ſpectacula illa non flecterent. Iuuenis natæ vbera famelica mater anus, ſed multo maxime inedia confectus & ſenio fugiens pater. Itaque hic illud amplius ſacellum ex carcere & in memoriam pij actus pietati cõſecratum locum legimus. Iam quis illud apud Lacedæmonios non audiuit, vt fidiſſimæ vxores quaſi viros capitalium rerum reos ſupremùm allocuturæ permiſſu cuſtodum noctu carcerem ingreſſæ, quo tempore more gentis de condemnatis ſupplicium ſumebatur, permutatis veſtibus, & per ſpeciem doloris capitibus obuolutis, & hora conſilium adimente, illis emiſſis eorum in ſe periculum tranſtulerunt. Vt in eadem vrbe Leonide Regis ſoror virgo viris in conſilio heſitãtibus prima bellum patriæ imminens deprehendit. Quis non nouit in Aſia Epheſum vrbeſque alias à fœminis ſubiugatas? Quis neſcit in Africa Carthaginenſe Imperium vnius viduæ virtute fundatum? Quis non legit Iſraeliticum populum è duarum vnius viri coniugum, totidémque ſponſalium ancillarum fœcunditate progenitum, & vnius viduæ conſtantia liberatum ducis hoſtium caput in gremio referentis. Europa quidem, niſi amore decipior, optima & nobiliſſima pars terrarum vnius regiæ virginis nomen ſeruat, cuius materna auia mater Agenoris Lybie nomen dedit. Nec minus Aſia numero tertia ſpatio dimidia mundi pars & ipſa fœmineum nomen eſt. Ita trina tripertiti orbis appellatio, dictu mirum, & pro ſexu infirmiore magnificum, non aliunde quàm de trium fœminarum progreſſa nominibus manet hactenus: nec video cur non cum ipſa mundi ætate manſura ſit Italiæ vrbes, Mantua, Parthenope, Caieta, Lauinia, Graia, inſuper vrbs Athenæ, ciuitas Cimmereis, quid ſunt aliud quàm muliebria nomina. Quid verò nunc Romanas eloquar matronas,

quibus

quibus nihil honeſtius habuit, nihil candidius orbis terræ: profecto ſi cœpero, vix deſinam. Huius enim orationis quod de magni Pompeij laudibus ait Cicero, difficilius eſt exitum quàm principium inuenire. Nam quis, quæſo, Lucretiam verbis æquet pudicitiæ ſeuerissimum exemplar? Cuius etſi factum vſquequaque non probem, quod alienum ſcelus tam grauiter in ſuo corpore vlta eſt. nequeo tamen generoſam iram & omnis turpitudinis impatientem animum non mirari. Quis Cœliam virginem digne explicet, quæ hoſtilis exercitus eluſa cuſtodia Tyberino gurgiti innatans virgineam aciem puellarum obſidium patriæ reddidit? Quam virtutem æque ſtupuit hoſtis ac ciuis, æque honore & præmio dignam duxit. Quis Corneliam Aphricani filiam Gracchorum matrem? quæ duodecim filiis partim morbo, partim ferro amiſſis, quorum fortiſſimos interfectos à populo atque inhumatos & in Tyberim abiectos oculis ſuis ipſa conſpexerat. Tantam ruinam atque orbitatem viriles quoque animos concuſſuram tam inuicte pertulit, vt nullis complorantium matronarum fletibus induci poſſet, quin ſe miſeram, ſed fœlicem diceret, quæ tales filios genuiſſet? digna, me iudice, mulier quæ tales pareret indigna quæ perderet. Quis Catonis Martiam, quam ſanctam vocat antiquitas? Quis huius natam Porciam: quæ viri morte nuntiata, ne illi ſuperuiueret, quia præſens ferri copia non erat, viuis ore carbonibus abſorptis viri ſui amantiſſimum & ſequi properantem ſpiritum exhalauit. Multas ſciens voléſque prætereo, præcipue tibi notiſſimas virginibus noſtris quæ non pro terrenis affectibus, ſed pro pietate, pro veritate, pro caſtitate, pro fide, pro æternæ vitæ deſiderio teneris corporibus, fortibus animis dura tulere ſupplicia, duras mortes. Et fateor in his ipſis de induſtria longus ſum, vt ſexus, cui infamando ſcriptorum aliqui ſtuduere, qualicunque ſtilo vero certe, ni fallor, rerum teſtimonio ornatus laudum ſuarum parte non careat. Verùm vt in ſummo pedem figam, téque præſuſtris Auguſta cum altiſſima omnium & tuæ ſortis fœmina dimittam, quæ virtus Lunæ: quæ maie-

ſtas? quæ gloria? hæc apud Cæſarem Auguſtum eum tenuit locum, quem tu hodie apud eius ſucceſſorem Cæſarem noſtrum tenes, non chori tantum ſed conſilij totiúſque vitæ particeps, facunda ante omnes & affabilis & quæ fide, prudentiáque ſua meruit integrum atque perpetuum tanti principis amorem, quam ante ſe coniugum nulla meruerat. Quod te quidem iiſdem artibus & feciſſe & facturam eſſe confido: Sed ne ſermo longior tædium ferat, filiam tibi datam cælitus velut arram nobilioris partus & gaudij plenioris læta complectere, & quod te ſéque dignum eſt, tuis illam moribus imbue, tui effice miratricem. Neque diffidas, quam Cæſar ex te genuit & parentibus ſimilem & Cæſareo quoque coniugio dignam fore. Mediolani X. Cal. Iunias.

FRAN. PETRARCHA SOCRATI SVO S. Epiſt. IX.

Conſolatio cum conſilio.

MOuiſti animum, fateor, Et niſi iam ratio viam gemitibus obſtrueret, fixúmque eſſet fortunæ nolle ſuccũbere, mouiſſes forſitan & lachrymas. In literis quidem tuis verum ſenſi, quod oratoribus placet, plus ad commiſerationem excitandam poſſe virilem querimoniam, quam femineos eiulatus. Si enim ſtatus tui duritiem molliter queſtus eſſes, Si fortunæ violentiam, vt magna pars hominum, muliebriter deploraſſes doluiſſes vtiq; Nam quis vnquã amicus amici damnum lætus audiuit? Nunc verò cũ te videam inter procellas humanarum rerum quamuis iratum ventis, erectum tamen, eò tibi profundiori charitate cõpatior, quò magis intelligo indignum te hac ſortis iniuria, & niſi me amor fallit, lætiora promeritum. Præcipue ante motus ſum & altius indolui ad illũ epiſtolæ tuæ locũ, vbi ais, te; & naturæ tenerioris & in diebus iam progreſſum tuis vereri ne deſerta patria, vbi mori optabas, cogaris tandem alienas ambire prouincias peregrinatione intempeſtiua & moleſta & qua nil triſtius pati poſſis. Quid ad hęc dicam? nec-

gem

gem grauia eſſe. quæ ſenſus animi docet eſſe grauiſſima. Iubeam ferreum eſſe, cum ſis carneus? moneam non videre quæ in oculis ſunt? horter obliuiſci vulnerum, quæ nouis ictibus aſſiduè recrudeſcunt? Faciliùs dicuntur iſta quam fiunt. Fiunt tamen, ſi ingenti niſu aſſurgens animus frena momorderit, ſeque ſupra ſe ipſum erigens pedibus humana ſubſtrauerit. Quod ipſum fateor, ſine præſentiſſimo Dei auxilio fieri nequit. Hoc vnum, hoc primum atque vltimum, quod ſcrutantes cuncta philoſophi non viderint, nobis in omni noſtra aduerſitate ſuppliciter implorandum eſt. Cętera illa vulgata ſunt, ludos ſuos agere Fortunam, dum blanditur metuẽdam; irridendam dum tonat, dum fulminat cõtemnendam: eò ſibi minus fidei eſſe, quò lætiora promiſerit, eò minus conſtantiæ ineſſe. quò maiora præſtiterit, eò min⁹ telorũ ſupereſſe, quò plus ſparſerit, facilius illam ſub iugum mitti, quàm ad ſtabilem amicitiam trahi poſſe, Cedere ſolitam inſultantibus, cedentibus inſultare, nutantes impellere, cadentes opprimere, nullis hanc armis melius quam patientia ſuperari: magnis malis magno animo reſiſtendum: nullam in hac area laborum ſpem quietis non militiam modò, ſed prælium eſſe vitam hominis: in aciem venire, quiſquis in lucem venit: Nil vallo, nil excubiis profici, Nullum tempus induciarum paratum, ſemper eſſe diſcrimen, nec niſi te, hoc eſt, morte pugnam dirimi. Contra Fortunæ impetus fortitudinem eſſe pro clypeo, pauidos pro inermibus haberi, his qui plus metuunt plus eſſe periculi, vrgeri profugos, ſtratos obteri, ſtantes non poſſe calcari, & corpus, etſi nolit, animum, niſi conſenſerit non proſterni, Nil volenti difficile, nil importabile ſapienti, nil mœſtum niſi quod mœſtum creditur, pro arbitrio fingi vel amara vel dulcia, omnia ex opinionibus pendere, forti animo nihil durum, molli autem dura omnia videri, fœlicibus male, miſeris bene eſſe ſi velint, Non cedendum difficultatibus, adeſſe finem terribilium, iri per labores vitæ ad ſepulchri requiem; Fugere iſta, dum torquent, Grauia vitæ bella, ſed breuia. & perexigui operis ingentia præmia; In alto ſitam eſſe gloriam, in imo de-

decus, in aperto voluntatem, in confragoſo virtutem; marceſcere animum deliciis, laboribus ſplendeſcere; è mollicie contrahi ſolere rubiginem, aſperitate deteri, Nil tam viro proprium quàm laborem, ad hunc naſci hominem, vt ad volandum auis, ad natandum piſcis: Scortum infame ſub meridie in ſinu fœdi amatoris conquieſcere, virginem ſacram, gelu hiſpidam, media ſolam nocte conſurgere; Iacere ægrum in grabatulo, Sedere paraſitum in conuiuio, Stare in prælio bellatorem, inter fluctus nautam, inter pocula bibulum, inter vulnera militem ſpectari, Sudare Therſitem ſub lodice, ſub armis Æacidem, Sardanapalum ſomno & voluptatibus infamem, clarum laboribus Herculem, Stertere lixas ac lenones, dum dux vigilat, durum athletam duellis durioribus exerceri: Cariorem Regi ſuo, quem grauioribus probat experimentis: languidum otium his permitti, in quibus ſpes glorioſi negotij nulla ſit, Cum proſperitate pacem nobis ambiguam, honeſtum cum aduerſitate certamen: vnum in vita bonum eſſe, vnum malum, reliqua indifferentia & quæ ſequi ſoleant animum poſſidentis ſpecioſam, ſed oneroſam ſarcinam eſſe diuitias, errore potius vulgi quàm doctorum iudicio pretioſas: Splendidam eſſe, ſed grauem auream catenam: Eminentis fortunę gradum præcipitio proximum: humanam potentiam nil aliud quàm claram optatámque miſeriam: ſublimis vitæ curſum nil aliud, quam ſonoram & lucidam tempeſtatem: nil exitum aliud quam ruinam. Non minus pungere gladium, cuius capulum iaſpis illuſtrat, neque minus ſtringere laqueum cui pretioſus è ſerico nodus eſt: Patriam viro omnem mundi angulum, exilium nuſquam eſſe, niſi quod impatientia fecerit, Cùm inhiare cæleſtibus mens cœperit vbique illi exilium fore, donec peruenerit quò ſuſpirat. Sapientem bona ſua ſecum ferre quocunque ierit, nihil illi naufragium obeſſe, nihil incendium ſeu rapinam: eam quæ paupertas dicitur, leuamen eſſe ſolitudinum atque diſcriminum: Id quod exilium vocant, fugam innumerabilium curarum: mortem bonis & laborum finem & fœ-

liciſſimæ

liciſſimæ quietis initium. Mille ſunt huius modi, & magna licet ex parte vulgo incredibilia videantur, inter doctos tamen atque expertos nihil verius, nihil eſt certius. Quæ quoniam ſuperuacuè, niſi fallor, auribus tuis inculcem: ad alia protinus ſtilum flecto. Sentio te perſecutionem pati propter meum nomen. Quod in me non audent, in te liuidum virus effundunt. Curabo ne noceant, ſed quod inuidiæ proprium eſt, ſeſe malo ſuo crucient eò miſeriores, quò nobiſcum agi ſenſerint fœlicius. Non patiar vt mali plus quàm boni tibi attuliſſe noſtra dicatur amicitia. Afferri tibi vis non poteſt, ne te viliſſimorum minæ hominum deiiciant caue. Solare mæſtum animum. Non eſt ille miſer, nec erit quidem, niſi ſe faciat. Vis videre quàm non ſis miſer, cogita quam multis inuidiam facias. Nemo ſimul inuidioſus & miſer eſt: dum vrgeris, ſta: dum terreris, fide: aſſurge, dum premeris: dic animo, dic corpori virgilianum illud famoſiſſimum:

Durate & voſmet rebus ſeruate ſecundis.

Dic illud eiuſdem:

O ſocij neque enim ignari ſumus ante malorum,
O paſſi grauiora, dabit Deus his quoque finem.

Ille, inquam Deus qui aliis multis & variis finen dedit. Cura, obſecro, ne tuis & bonorum omnium publicis hoſtibus captatam ex te gaudendi præbeas materiam, neuè illis vacuum locũ linquens patriam deſerendam putes. Non eſt firmi animi & in ſolido fundati, leuis aurę flatibus agitari. Cannenſi clade debilitatis animis auctore Cæcilio Metello conſilium initum fuerat Italiæ relinquendæ. Id Africani tunc adoleſcentis virtute diſcuſſum eſt, qui ſtricto gladio ſuper capita conſultantium iureiurando aſtrinxit, eos neque patriam deſerturos, neque paſſuros deſeri. Aude, vir, in primo fortunæ murmure, quod adoleſcens in extremo eius vulnere eſt auſus. Aude in te ipſum, quod ille in alios: aude in vnum, quod ille in plurimos auſus eſt. Conſternatis affectibus gladium rationis intenta: coge illos mutare conſilium, ſi conſilium abeundi placuit: alioquin fluctuantem ſiſte animum, & coge in meliorem iurare ſententiam. Multa fert ſecum dies: nulla fortuna perpetua

eſt multa remedia non expectantibus peruenere. Nunquam deſperatio ſera fuit: vnde forte non putas, veniet auxilium tibi. Quod ad me attinet communicare tecum omnia propoſitum eſt, atque in primis amicitias. Qua in re nulli vſquam meæ ſortis homini ceſſerim, vel nobilitate, vel gratia, vel fide, vel numero. Scripſi iam nunc magno illi amico de rebus tuis vt petiſti, Opémque eius minimè defuturam tibi perſuadeas velim. Interim forte ipſe adero. Pſyllum venturum credito, Abrocinum erit in manibus, ſpero fore vt vel afflatu ipſo ſerpentum ſibila cõticeſcãt. Sin omnino pro tempore ſubducere caput inuidiæ decreuiſti, habes in tempeſtate hac vicinum & paratum portum. Scio te magno mei deſiderio teneri, Etſi enim animos virtute coniunctos, vtque ait Hieronymus, Chriſti glutino copulatos nihil ſit quod ſeparet, non locus, non tempus, non obliuio non tædium, non ſpes, non metus, non inuidia, non ira non odium, non fortuna, non carcer, non vincula, non diuitiæ non paupertas, non ægritudo, non mors, non ſepulchrum & reſolutum corpus in cineres. Ideóque veræ amicitiæ immortales ſint: eſt tamen dulcedo quædam non parua, præſentia. Ea nunquam ex quò primum diſtrahi cœpimus tam diu nobis ante hoc tempus erepta eſt. Iam mihi ſeptimus ſine te in hac Regia vrbe annus agitur. Age ergo, quid ceſſas? expectatus, exoptatus adueni exoratus, ſic tamen vt non metu hoſtium pulſus, ſed amici tractus deſiderio videare. Veréque ita ſit, pelle moram, geſſeris, multíſque præterea quibus pridem charus, nondum notus, magnam tui opinionem, quam præſentia, mihi crede, non minuet, præmiſiſti. Surge, non te deſuetudo ſegnem fecerit, nil te terreat, nil moretur. Surge, breue eſt iter. Alterum fiet, aut ego te hîc vinciam, aut tu me hinc ſolutum tecum reuehes: vtrumuis accidat, haud irritus fuerit aduentus tuus: nempe & me reuiſeris, & Italiam inuiſeris, & tantiſper interea quieueris fruſtra inuentos inuidia ſæuiente. Diriment te Alpes ab anguibus, quæ nunc dirimunt ab amico, & quem impediunt, tuebuntur

buutur & regent donec veneni fons ac principium aruerit: quod propediem mihi futurum ſpondeo. Tu quæſo ne dubites, ſed ſiue moram ſiue iter elegeris, magno fiat animo quicquid fiet. Quæ ſumma ſpei eſt, aderit Deus ſuperborum hoſtis, dux humilium, Deus, inquam, ipſe aderit, & ego pro viribus abſens præſénſque non deero. Proinde, quia facilitatem ſimul ac magnitudinem animi tui noui, non inſtabo amplius, ne quod amicitiæ eſt, diffidentiæ videatur: vnum peto memorem te mei, ne oblitum tui. Demum, vt Cæſareo verbo vtar, iubeo te bene ſperare. Viue & vale. Mediolani I X. Cal. Iulias.

FRAN. PETRARCHA NERIO MORANDO FOROLIVIENSI, S. Epiſt. X.

Gratulatio recuperatæ valetudinis, & fugiendi periculoſi conſilium laboris. Multa inſuper de acerrimo & proprio quodam caſu ſuo.

GRatum vt in malis habui quod ad me conualeſcentiæ tuæ prius quàm ægritudinis fama perlata eſt. Deo gratias, qui minatur crebrius, quam ferit, tonátque ſæpius quam fulminat, & ſæpe nos concutit non vt deiiciat, ſed vt firmet noſtræque conditionis admoneat. Nullius vnquam patris pietas tanta fuit, quæ patris æterni collata clementiæ non ſeueritas, imo verò crudelitas videretur. Hanc ille clementiam in nobis iugiter & ſæpe non ſentientibus nobis, exercet. Cuius intermiſſio ſi vlla eſſet, nos nihil eſſemus: ſed tunc conſpectius eminet, quando graui cuipiam præſentíque periculo eripimur. Et vbinam, quæſo, mortalibus non graue ſemper præſénſque periculum? Nec vnquam certe nec, vſquam ſine periculo viuamus. Etſi interdum alicubi ſine periculi ſuſpicione viuamus, par vbique periculum, non par metus. Vnde fit, vt non ſemper periculo liberati gratias agamus, ignari ſcilicet rerum & ingrati ſalutis, vt Maro ait: alioquin nunquam mens, nunquam lingua ceſſaret, nunquam ceſſante miſericordia. Compreſſo autem metu alquo inſigni, dum

demum grates agimus, tum vota perſoluimus. Pro hac cauſa & tu nunc in propria, & ego in amici ſalute voti reus ſum, non prophanis extorum ſacris, ſed ſacrificiis laudis aram cordis reſtitutori tuo, ſeruatori omnium adolentes. Tibi vero præterea pauca ſubiunxerim: ſæpe te monui, ne corpus tuum neceſſariis ſatis attritum atterendúmque, laboribus ſuperuacuis premeres, ne ingenium ad literas natum ad arma conuerteres, vbi & periculi amplius, & minus delectationis aut gloriæ eſt, quamuis, vt verum tibi preconium non ſubtraham, vix norim cui magis hac ætate conueniat illud Catoni ſeni à Tito Liuio tributum, Cui ſcilicet verſabile ingenium ſic pariter ad omnia fuit, vt natum ad id vnum diceret, quodcunque ageret. Non tamen id mihi negaueris, ipſum ingenium tuum ſi ſuam illi libertatem addideris, ſi frena laxaueris, etſi ad omnia poſſit, ad literas diuerſurum. At tu quaſi conſilij mei tuíque corporis immemor, & tui deſertor ingenij, per æſtus & glaciem, per imbres & puluerem, per vepres & lubricum aſſidue volueris, nec ancipites caſus vides, nec circumfuſa diſcrimina. Oro te opiniones hominum peſſimas atque falſiſſimas auerſare & naturam ſequere. Illa reducet ad tuum finem. Nunc aliena ſectaris, non quia tibi hæc placeant, cui nil penitus præter honeſtum placet, ſed vt tu aliis placeas, quibus forte non placuiſſe ſit ſatius. Et de te quidem hactenus. Ad me ipſum redeo. Ruri habito haud procul ab ardua amnis ripa. Et quoniam non aliter mei quam tui me ſollicitum ſcio, olim me ex omnibus qui apud vllas gentes quocunque tempore ſcripſerint, tecum in hoc, vt in multis vnanimem ſingulariter Ciceronem mirari & amare. Neque enim vereor, ne parum Chriſtianus ſim, ſi Ciceronianus fuero. Nihil enim contra Chriſtum Cicero loquitur, quod certe meminerim. Et ſi quid forte contra Chriſti doctrinam loqueretur, id vnum eſt, quod nec Ciceroni, nec Ariſtoteli crederem, nec Platoni. Quando enim homini crederem, qui nec angelo crediturus ſim, Apoſtolico conſilio fretus, vbi ait ad Galatas: Sed

licet

ſed licet vos (aut Angelus de cœlo euangeliſaret vobis præterquam quod euangeliſauimus vobis anathema ſit? néue à Cicerone digrediar, Sæpe ille quidem deos nominat ſeculi ſui morem ſequens: quin & volumine integro deorum naturam tractat, vbi ſi acrius attendatur, deorum turbam & inania nomina non tam celebrat, quam irridet ac detegit. Et certe vbi ex propoſito loquitur, vnum Deum eúmque principem mundíque rectorem vocat. Et licet, vt ſæpe dixi & ſcripſi, forte paratum veritati periculum timeret, alicubi tamen ingenue faſſus eſt, non conuenire Philoſopho dicere, Deos eſſe. Quis mihi igitur veræ fidei obicere Ciceronem ſtatuat, aut quaſi peregrini vel quod maioris inſcitiæ ſit inimici nominis conflet inuidiam: Chriſtus equidem Deus noſter: Cicero autem noſtri princeps eloquij. Diuerſa fateor: aduerſa negem. Chriſtus Verbum eſt & virtus & ſapientia Dei patris: Cicero multa de verborum arte, déque virtutibus & humana ſapientiâ loquutus eſt. Vt vera vtique & idcirco veritatis Deo abſque vlla dubitatione gratiſſima. Cum enim Deus Veritas viua ſit: Cum, vt ait pater Auguſtinus, omne verum à veritate verum ſit, haud dubie quicquid ab vllo verum dicitur, à Deo eſt. Chriſtum, fateor, noſſe non potuit paulo ante rebus humanis exemptus, quam Chriſtus Deus homo fieret, flenda nempe viri ſors. Nam vt altiſſimi & diuini prorſus fuerat ingenij, ſi vidiſſet Chriſtum, aut nomen eius audiuiſſet, quantum ego opinor, non modo credidiſſet in eum, ſed eloquiô illo incomparabili Chriſti præco maximus fuiſſet. Quale aliquid de altero principe Latinæ facundiæ Virgilio poeta, cum ad eius tumulum veniſſet Apoſtolus Paulus & fleuiſſe legitur & dixiſſe. Cur autem id Chriſtus ipſe noluerit, non eſt quærenda ratio ab illo, cuius voluntas ratio ſumma eſt. Quantum tamen ad altitudinem diuini conſilij humanæ ſe erigunt coniecturæ, nec potentiam, cum poſſet, nec mundanam ſapientiam, nec eloquentiam quæſiuit, cui non perſuadere dictione, vt rethorici docent, ſed

cæcis & errantibus nudæ lumen veritatis ingerere propoſitum erat, atque infirma mundi eligere, ſicut ſcriptum eſt, vt fortia quæque confunderet, & ſapientiam ſapientum perdere, & prudentum prudentiam reprobare, denique ſtultam facere ſapiētiam huius mūdi, & per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes, ne ſi aliter feciſſet, non cæleſtis & diuina veritas, quam docebat, ſed terrena vis aut humanum artificium videretur, atque in ſapientia verbi, vt ait Apoſtolus euacuaretur crux Chriſti. Cæterùm vir ille, de quo loqui cœperam, mihi ab ineunte ætate tam charus ſemper & tam cultus, Cicero, qualiter modo mecum luſerit, hinc audies. Eſt mihi volumen Epiſtolarum eius ingens, quod ipſe olim manu propria, quia exemplar ſcriptoribus nuperrimum erat, ſcripſi, aduerſa tunc valetudine, ſed corporis incōmodum & laborem operis magnus amor & delectatio & habendi cupiditas vincebant. Hunc librum, vt mihi ſemper ad manum eſſet, in bibliothecæ oſtio poſti innixum ſtare ſolitum vidiſti. Dum verò ſępe locum alium cogitās ingredior, accidit vt togæ fimbria inaduertens librum ipſum impingerem. Ille cadens læuum mihi crus non multo ſupra talum ictu exiguo perſtrinxit. Ergo illum iocans: & quid, inquam, rei eſt, mi Cicero, cur me feris? Ille nihil, ſed eodem poſtridie redeūtem rurſum ferit, rurſúmq; cū iocis erigitur in ſuam ſedem. Quid te moror? Læſus iterum atque iterum expergiſcor, & quaſi indignantem humi eſſe altius attollo. Sed cum iam crebra cōcuſſione repetiti loci fracta cutis nec ſpernendum vlcus ſtaret, ſpreui tamen, potius rei cauſam quàm rem ipſam librans. Itaque nec aquis abſtinui, nec equeſtri vectatione, nec pedeſtri itinere temperaui, exſpectans finem paulatim quaſi ſe ſperni dolens vulnus intumuit, & ſubinde neſcio quænam caro diſcolor & virulenta ſuccreuerat. Tandem igitur cum iam dolor non iocos tantum, ſed ſomnos requiémque laceſſeret, vt non magni animi conteptus, ſed amentiæ videretur, medicos coactus accerſo, qui multis iam diebus huic non amplius ludicro vulneri incumbunt non ſine cruciatu & periculo læſi artus, vt

perhibé-

perhibent. Etſi illorum prognoſticis in vtramque partem quantum ſit fidei apud me, noſſe te credam, & fomentis tamen crebris vrgeor & ſolitis cibis arceor, & inſueta corporis quiete contineor. Inuiſa omnia, atque illud inprimis quod voluptuoſorum epulis vti cogor. Sed iam res ad ſalutem ſpectat, vt & tu quoque prius conualeſcere, quam ægrotaſſe me noueris. Vna mihi frequens indignatio, quod omnis ferme colliſio ac dolor in hanc vnam corporis partem præſcripto de more incidit, vt non inepte famulus mecum iocans inter familiaria ſeruitia ſæpe fortunarum tibiam nuncupare ſoleat. Sæpe illa me per omnem vitam exercuit multum tempus à puero incipiẽs. Id, quo nihil triſtius facio, iacere compulit. Quid dicam? Parum abeſt quin non dico admittam, ſed lentius reſpuã fati nomen, quando non modo quiſquis hominum, ſed humani quæque pars corporis atque animæ ſuam ſortem habet. Et ſane ſuſpectum potius nomen hoc pro eo quod ad impium ſenſum quibuſdam prauis & obliquis ingeniis trahi ſolet, quàm res ipſa falſa eſt Si quidẽ à fando fatum dicitur, & vt ait Dauid, ſemel locutus eſt Dominus. Et quod ille locutus eſt, vtique fatum eſt, vt enim Propheticæ grauitati poeticum aſſit eloquium, Graue & inimitabile ſanctis pondus adeſt verbis,

Et vocem fata ſequuntur,

Vt ait Statius Papinius. Atque ita fatum ac diuina prouidentia vnum ſunt. Quod qui ita intelligit, non fallitur, licet propter eam, quam dixi, ſuſpicionem nominis tenendam ſententiam, corrigẽdam linguam admoneat Auguſtinus. Nos autem verbi diſputationibus omiſſis, rem ipſam pia & minime pertinaci opinione teneamus ipſam in omnibus veritatem, non victoriam aucupantes, & ſemper ex verbis animi præſidium elicientes intrepidi paratíque ſimus, non ad hoc aut illud mali genus, ſed ad omnia Nihil enim mali eſt, quod non homini, dum viuit impendeat. His malis omnibus vitæque periculis ſola mors liberat. Cæterùm in hoc meo caſu, de quo plus quàm pro re dixerim, ſuum forte impletur nomen, ſic enim vulgo quod infauſtum eſt, læuum aut ſiniſtrum di-

citur: quamuis illud non me lateat, in auguriis læua eadem eſſe, quæ proſpera vnde eſt apud Poetam: *Intonuit læuum*, lætúmque eſt tonitru; quod eſt læuum ea ſcilicet ratione, quod quæ læua ſunt nobis dextra ſunt ſuperis vnde omnis proſperitas expectanda eſt. Licet hic quoque inter nos, Graióſque & barbaros multa ſit lis, quod vt diximus nos ſiniſtra, illi etiam in auguriis dextra putant eſſe fœlicia. Quæ ambages quoniam procul ab incœpto ſunt, illud ad ſummam noueris, hanc infauſtam ac ſiniſtram: tibiam paſſam modo, quod ſolita eſt, ſed inſperato ab hoſte. Ita dilectus meus Cicero, cuius olim cor, nunc tibiam vulnerauit. Tu integer & illeſus vale. Idibus Octobris, nocte media.

FRAN. PETRARCHA NERIO MORANDO FOROLIVIENSI, S. Epiſt. XI.

De amico ſuo quodam fideliſſimo viroque honeſto.

IAm ſatis rerum mearum minutias legiſti, ſatis Ciceroniani vulneris proceſſit hiſtoria. Ne autem ſolum Ciceronem diligi ab ignotis credas, vnum illis adiiciam, quod licet vetus apud te, noua animum admiratione perfundat. Eſt hic ſemper in oculis Pergamum Italiæ Alpina vrbs. Nam, vt noſti, alia huius nominis in Aſia eſt, olim Attali, regia, Romanorum poſt hæreditas. In hac noſtra vir eſt vnus literarum tenui notitia, ſed ingenio acri ſi tempeſtiue literis datum eſſet, artificio autem aurifaber inque eo longe eminens, quodque optimum habet hominis natura, mirator amatórque rerum excellentium: auri vero, quod quotidie tractat, opúmque fallacium, niſi pro neceſſitate contemptor Et hic quidem iam ætate prouectior, cùm forte meùm nomen audiſſet, famæ lenocinio confeſtim in amicitiæ meæ ſtudium vehementer exarſerat: longius eam, ſi quibus ille tramitibus ad huius modeſtiſſimi voti ſucceſſus ambierit, exequar, quid fidei honeſtarúmque blanditiarũ in me meóſque omnes exercuerit, vt ad me longe poſitum familiari-

miliariter atque ardenter acceſſerit, ignotus facie, ſed iā propoſito notus, & nomine, quidue animo gereret, in fronte atque oculis ſcriptum habens. Quid putas? Num ſibi me negaturum, quod nulla barbaries, nullum ferox animal negaſſet. De linimentis & fido ac perpetuo flexus obſequio tota virum mente cōplector. Neque enim ſat me hominem rear, ſi honeſte amanti ſim durior ad reddēdam vicem. Ille autem exultare, gloriari, gaudium animi, vultu, voce, geſtu prodere, & quaſi voti compos augustiſſimi altiora reſpicere, & totus in virum alterum repente conuerti, iam primum patrimonij ſui partem non exiguam in meum decus expendere, ſignum, nomen, imaginem noui amici in omnibus domus ſuæ angulis, ſed in pectore altius inſculptam habere: Partem alteram ſcribendis quæcunque mihi ſtilo quolibet effluxerūnt. Et ego negata maioribus ſibi haud duriter, ſcripta largiri ardore hominis ac nouitate propoſiti delectatus. Quid vis? paulatim ille priorem vitam actus & ſtudia moreſque dedidicit, & pene omne, quod fuerat, ſic exuit, vt ſui omnes mirentur ac ſtupide ſtupeant. Ad extremum me dehortante & ſæpius admonente ne ſero literarum ſtudio curam rei familiaris abiiciat, ad hoc vnum mihi ſurdus & incredulus fabrilem deſeruit officinam, Gymnaſium & artium liberalium magiſtros colit, delectatione eximia, mira ſpe, quam fortunatus ſtudiorum neſcio, ſed votiuo niſi fallor dignus euentu, qui tanto impetu tam honeſtam rem tantoque reliquorum omnium contemptu appetat. Et ſibi quidem ingenium feruorque animi, Ciuitati autem illi magiſtrorum copia ſemper fuit, obſtare ſola videtur ætas hominis: quamuis & Platonem & Catonem tales viros, illum prouecta ætate Philoſophiæ, hunc in ſenectute literis Græcis haud fruſtra operam dediſſe conpertū ſit: Fortaſſe autē hic meus ob hoc ipſum nō indignus fuerit, qui aliqua in parte mei operis inueniat locū. Eſt igitur viro nomē Henric⁹, cognomētū Capra, animal expeditū impigrū, frōdis amās & naturā ſēper in altū nitēs. Inde autē dictū Varro extimat, quod virgultum carpat, vt ſit capra tranſportata litera quaſi carpa. Quod ſi cuiquā haud dubie huic noſtro debitum

ſcias,qui ſi mane ſyluam attigiſſet,crede mihi, diſtentum vber atque vterum retuliſſet. Hæc tibi olim cuncta notiſſima,ſed noſcenda aliis dicta ſint. Quod ſequitur, adhuc neſcis. Hic ergo talis in ſe,& erga me talis, iam dudum orare inſtitit,vt ſéque ſuúmque larem aduentu dignarer meo,& vnius ſaltem lucis mora ſicut ipſe aiebat, omnibus ſeculis glorioſum ac fœlicem facerem. Hoc eius deſiderium non abſque difficultate aliquot iam per annos traxeram. Nunc tandem & in ciuitate loci & non precibus ſolum, ſed obſecrationibus & lachrymis euicit vt flecterer, elatioribus licet amicis obſtantibus, quibus honore indigna videretur humilitas.Veni ergo Pergamũ III.Idus Octob.ad veſperam. eodẽ illo duce, qui hortator fuerat,& ſubinde trepidulo,ne me interim conſilij pœniteret,atque ideo modis omnibus ſatagente per ſe pérque alios,vt à ſenſu itineris confabulando diuerterer. Itaque planum iter & breue non ſentientes egimus. Quidam verò me nobiles proſecuti erant ob id maxime, vt tam feruidi hominis ſecreta cognoſcerent. Cum ad vrbem igitur ventum eſſet,& ab amicis obuiam progreſſis multo cum gaudio excipior,& à præſide prouinciæ & à belli duce & à pimoribus populi certatim pro ſe quoque inſtante in palatium publicum & nobilium domos vocor: illo interim mire anxio & tantis precibus pauente ne vinceret:Feci autem quod me dignum credidi ad humilioris amici domum cum ſociis deſcendi. Ibi vero ingens apparatus·Cœna non fabrilis,non philoſophica,ſed regia, thalamus auratus,cubile purpureum,vbi nec iacuiſſe,nec iaciturum eſſe alium perſancte iurat, librorũ copia non mechanici ſed ſtudioſi hominis & literarum amãtiſſimi. Ibi noctem illam egimus:nec vnquam puto lætiore hoſpite vlla nox acta eſt. Tanta enim lætitia geſtiebat, vt timerent ſui,ne forte in morbum aut amentiam verteretur,ſiue quod multis olim accidit,etiam in mortem.Inde verò die proximo honoribus & concurſu hominum pulſus abij præſide ipſo atque aliis multò pluribus longiúſque quàm vellem comitantibus, & amiciſſimo hoſpite vix ſerum lateri auulſo ſub noctem ipſe rus redij.Habes, mi Neri,quod tibi non incognitum volebam. Hic no-
ctturna

ɑurnarum epiſtolarum limes ſit. Iam enim hæc iugiter ad auroram ſcribendo tulit impetus, feſſúmque matutinæ quietis admonet ſoporifera noctis pars. Tu vale feliciter noſtri memor. Scripta rurali calamo, Idibus Octobris ante lucem.

FRAN. PETRARCHA IOANNI DE CERTALDO, S. Epiſt. XII.

Purgatio ab inuidis obiectæ calumniæ.

MVlta ſunt in literis tuis haud quaquam reſponſionis egentia, vt quæ ſingula nuper viua voce transegimus. Duo ex omnibus non prætereunda ſepoſui. Ad hæc breuiter, quàm ſe obtulerint, dicam. Primum ergo te mihi excuſas, idque non otioſe, quod in conterranei noſtri popularis quidem quod ad ſtillum attinet, quod ad rem, haud dubie nobilis, poetæ laudibus multus fuiſſe videare. Atque ita te purgas, quaſi ego vel illius vel cuiuſquam laudes meæ laudis detrimentum putem. Itaque quicquid de illo prædicas totum ſi preſſius inſpiciam in meam gloriam verti ais. Inſeris nominatim hanc huius officij tui excuſationem, quod ille tibi adoleſcentulo primus ſtudiorum dux & prima fax fuerit. Iuſte quidem, grate, memoriter, & vt propriè dicam, piè. Si enim genitoribus corporum noſtrorum omnia, ſed fortunarum auctoribus multa debemus, quid non ingeniorum parentibus ac formatoribus debeamus? Quanto enim melius de nobis meriti ſint qui animum noſtrum excoluere, quàm qui corpus, quiſquis vtrique iuſtum precium ponit, intelliget, & alterum immortale munus, alterum caducum & mortale fatebitur. Age ergo non patiente, ſed fauente me illam ingenij tui facem, quæ tibi in hoc calle, quo magnis paſſibus ad clariſſimum finem pergis, ardorem præbuit ac lucem, celebra & cole, ventoſiſque diu vulgi plauſibus agitatam atque, vt ſic dixerim, fatigatam tandem veris, téque ſeque dignis laudibus ad cœlum fer: in quibus omnia placuerunt. Nam & ille dignus hoc præconio, & tu, vt ais, huic officio obnoxius: ideóque carmen illud tuum laudatorium amplector, & laudatum illic vatem ipſe quoque collaudo. In

excuſatoria autẽ epiſtola nihil eſt, quo mouear, niſi ꝙ parũ tibi nunc etiã not⁹ ſim, cui me plane notiſſimũ arbitrabar. Ergo ego clarorũ hominũ laudibus nõ delecter imò & glorier? Crede mihi, nihil à me lõgius, nulla mihi peſtis ignotior inuidia eſt: Quin potius vide, quã procul inde abſim ſcrutatorem mentium Deum teſtor, vix me aliud in vita grauius pati, quàm quod bene meritos & gloriæ & præmij omnis expertes video: non quod aut hinc damnum ipſe proprium querar, aut contrario lucrum ſperem, ſed publicam ſortem fleo, ad obſcænas artes honeſtarum præmia tranſlata conſpiciens. Etſi non ſim neſcius, quod quamuis meritorum gloria ad merendi ſtudium animos excitet, vera tamen virtus vt Philoſophis placet, ipſa ſibi ſtimulus, ipſa eſt præmium, ipſa ſibi curſus & brauiũ: proinde quia tu mihi materiam obtuliſti, quam quæſiturus ſponte non fueram, libet inſiſtere, vt non tantum falſo, ſicut de ſe ipſo & Seneca Quintilianus ait, ſed inſidioſe etiam penitúſq; maliuole apud multos de me vulgatam opinionem in iudicio viri illius apud te vnũ ex parte apud alios expurgẽ. Dicunt enim, qui me oderunt, me illum odiſſe atque contẽnere, vt vel ſic mihi odia vulgarium conflent, quibus acceptiſſimus ille eſt. Nouum nequitiæ genus, & mirabilis ars nocendi. His pro me veritas ipſa reſpondeat. In primis quidem odij cauſa prorſus nulla eſt. Erga hominem nunquam mihi niſi ſemel, idque prima pueritiæ meæ parte monſtratum. Cum auo patréque meo vixit auo minor, patre autem natu maior, cum quo ſimul vno die atque vno ciuili turbine patriis finibus pulſus fuit, quo tempore inter participes ærumnarum magnæ ſæpe contrahuntur amicitiæ, idque vel maxime inter illos accidit, vt quibus eſſet præter ſimilem fortunam, ſtudiorum & ingenij multa ſimilitudo, niſi quod exilio, cui pater in alias curas verſus & familiæ ſollicitus ceſſit, ille obſtitit, Et cùm vehementius cæpto incubuit omnium negligens ſoliúſque famæ cupidus. In quo illum ſatis mirari & laudare vix valeam, quem non ciuium iniuria, non exilium, non paupertas, non ſimultatum aculei, non amor coniugis, non

natorum

natorum pietas arrepto ſemel calle diſtraxeris: cum multi quàm magni tam delicati ingenij fuit, vt ab intentione animi leue illos murmur auertat, quod his familiarius euenit, qui numeris ſtilum ſtringunt, quibus præter ſententias, præter verba iunctura etiam intentis & quiete ante alios & ſilentio opus eſt: odioſum ergo, ſimúlque ridiculum intelligis odium meum erga illum neſcio quos finxiſſe, cum, vt vides, odij materia nulla ſit, amoris autem plurima, & patria ſcilicet, & paterna amicitia & ingenium & ſtilus in ſuo genere optimus, qui illum à contemptu late præſtat immunem. Ea verò mihi obiectæ calumniæ pars altera fuerat, cuius in argumentum trahitur, quod à prima ætate, quæ talium cupidiſſima eſſe ſolet, ego librorum varia inquiſitione delectatus nunquam librum illius habuerim, & ardentiſſimas ſemper in reliquis, quorum pene nulla ſpes ſupererat, in hoc vno ſine difficultate parabili nouo quodam nec meo more tepuerim. Factum fateor, ſed eo quo iſti volunt, animo factum nego. Idem tunc ſolo deditus vulgari eloquio ingenium exercebam. Nihil rebar elegantius, nec dum altius aſpirare didiceram, ſed verebar ne ſi huius aut alterius dictis imbuerer vt eſt ætas illa flexibilis & miratrix omnium, vel inuitus ac neſciẽs imitator euaderem. Quod vt erat animus annis audentior, indignabar, tantúmque fiduciæ ſeu elationis indueram, vt ſine cuiuſquam mortalis auxilio in eo genere ad meum & proprium quendam modum ſuffecturum mihi ingenium arbitrarer. Quod quàm verè crediderim alij iudicent. Hoc vnum non diſſimulo, quoniam ſi quid in eo ſermone à me dictum illius aut alterius cuiuſquam dicto ſimile ſiue idem forte cum aliquo ſit inuentum, non id furtim aut imitandi propoſito, quæ duo ſemper in his maxime vulgaribus, vt ſcopulos declinaui, ſed vel caſu fortuito factum eſſe, vel ſimilitudine ingeniorum, vt Tullio videtur, iiſdem veſtigiis ab ignorante concurſum. Hoc autem ita eſſe ſiquid vnquam mihi crediturus es, crede. Nihil eſt verius. Quod ſi mihi nec pudor, vt credi debeat, nec modeſtia præſtitiſſet, iuuenilis

animi tumor præſtat. Hodie enim ab his curis longo ſum. Et poſtquam totus inde abij ſublatúſque, quo tenebar, metus eſt & alios omnes & hunc ante alios tota mente ſuſcipio. Iam, qui me aliis iudicandum dabam, nunc de aliis in ſilentio iudicans variè quidem in reliquis, in hoc ita vt facile ſibi vulgaris eloquentiæ palmam dem. Mentiuntur igitur me illius famam carpere, cum vnus ego forte melius quam multi ex his inſulſis & immodicis laudatoribus ſciam quid id eſt eis ipſis incognitum, quod illorum aures mulcet, ſed obſtructis ingenij tramitibus in animum non deſcendit. Sunt enim ex illo grege quem Cicero in Rhetoricis notat, cum, inquit, legunt orationes bonas aut poemata, probant oratores & poetas, neque intelligunt quare commoti probent, quod ſcire non poſſunt, vbi ſit nec quid ſit, nec quomodo factum ſit id quod eos maxime delectet. Id ſi in Demoſthene & Tullio inque Homero & Virgilio inter literatos homines & in ſcholis accidit, quid in hoc noſtro inter idiotas in tabernis & in foro poſſe putas accidere? Quod ad me attinet, miror ego illum & diligo, non contẽno. Et id forte meo iure dixerim, ſi ad hanc ætatem peruenire illi datum eſſet, paucos habiturum quibus eſſet amicior, quàm mihi: ita dico, ſi quantum delectat ingenio, tantum moribus delectaret: ſicut ex diuerſo nullos, quibus eſſet infeſtior, quam hos ineptiſſimos laudatores, qui omnino quid laudent, quidue improbent ex æquo neſciunt. Et qua nulla poetæ præſertim grauior iniuria ſcripta eius pronũtiando lacerant atque corrumpunt: quæ ego forſitan, niſi me meorum cura vocaret aliò, pro virili parte ab hoc ludibrio vendicarem. Nunc quod vnum reſtat, queror & ſtomachor illius egregiam ſtili frõtem inertibus horũ linguis conſpui fedarique vbi vnum, quod locus exigit, non ſilebo, fuiſſe mihi non vltimam cauſam hanc ſtili ei⁹ deſerendi, cui adoleſcens incubuerat. Timui enim in meis quod in aliorum ſcriptis, præcipuéque huius, de quo loquimur, videbam, neque volubiliores vulgi linguas aut ſpiritus molliores meis in rebus ſperaui quàm in illorum eſſet, quos vetuſtas & præſcriptus fauor theatris ac compitis vr-

pitis vrbium celebraſſent. Meque non fruſtra timuiſſe res indicat, quando in his ipſis paucis, quæ mihi iuueniliter per id tempus elapſa ſunt, vulgi linguis aſſidue laceror. Indignans, quodque olim amaueram peroſus quotidie nolens & ingenio iratus meo in porticibus verſor. Vbique in doctorum acies, vbique Dametas meus in triuiis ſolitus *Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen.* Sed iam ſatis multa de re modica nunquam mihi tam ſerio agitanda: cum hanc ipſam horam minimè amplius redituram curis aliis deberem: niſi quia excuſatio tua horum accuſationi neſcio quid ſimile ſapere viſa eſt. Solent enim plerique mihi odium, vt dixi alij contemptum viri huius obiicere, cuius hodie nomine ſcienter abſtinui, ne illud infamari clamitans, cuncta audiens, nihil intelligens vulgus obſtreperet. Alij autem inuidiam obiectant hi ſcilicet qui mihi meóque nomini inuident. Nam etſi magnopere inuidioſus non ſum, tamen quod aliquando non credidi, quodque ſero admodum aduerti, certe ſine inuidis non ſum. Atqui ante multos annos quando equidem in me magis affectibus licebat, non verbo aut ſcripto quolibet, ſed carmine ad inſignem quendam virum miſſo conſcientiæ fidens profiteri auſus ſum, me nihil vlli hominum inuidere: Sed eſto: non ſim dignus, Cui credatur, quam tandem veri faciem habet vt inuideam illi, qui in his ætatem totam poſuit, in quibus ego vix adoleſcentiæ florem primitiáſque poſuerim, vt quod illi artificium neſcio an vnicum, ſed profecto ſupremũ fuit, mihi iocus atque ſolatiũ fuerit ingenij rudimentũ? Quis hic precor, inuidiæ locus? quę ve ſuſpicio eſt? Nam quod inter laudes dixiſti, potuiſſe illũ, ſi voluiſſet, alio ſtilo vti, Credo ædepol. Magna enim mihi de ingenio ei⁹ opinio eſt: potuiſſe enim omnia, quib⁹ intendiſſet, nũc quib⁹ intẽderit palã eſt. Et eſto iterũ, intẽderit, potuerit, impleuerit, quid tãdẽ? Ideoq; ne inde mihi inuidiæ & nõ potius gaudij materia, aut cui tãdẽ inuideat, qui Virgilio nõ inuidet? niſi forte ſibi fullonum & cauponum & laniſtarũ ceterorũue, qui quos nolunt laudare vituperãt, plauſum & raucum murmur inuideam, quibus cũ ipſo Virgilio cúmque Homero carere me gratulor. Noui enim

quanti ſit apud doctos indoctorum laus: vel, niſi Mantuanus Florẽtino ciue mihi charior eſt credendus, quod origo per ſe ipſam, niſi quid aliud acceſſerit, non meretur. Quamuis illud non inficier, inter vicinos potiſſimum inuidiam regnare. Sed ſuſpicionem hanc, precor, multa quam diximus, ætatum quoque diuerſitas non recipit, quoniam, vt eleganter ait ille, qui nil inelegans ait, Mortui odio carent & inuidia. Iurato mihi fidem dabis, delectari me hominis ingenio & ſtilo. Neque de hoc vnquam me, niſi magnificè loqui ſolitum. Vnum eſt quod ſcrupuloſius inquirentibus aliquando reſpondi, fuiſſe illum ſibi imparem, quod in vulgari eloquio quam carminibus aut proſa carior atque altior aſſurgit. Quod neque tu neges, nec rite cenſentibus aliud quam laudem & gloriam viri ſonat. Quis enim non dicam nunc extincta comploratáque iam pridem eloquentia, ſi, dum maximè floruit in omni eius parte ſummus fuit? Lege Senecæ declamationum libros. Non id Ciceroni tribuitur, non Virgilio, non Saluſtio, non Platoni. Quis laudem ingenij negatam ambiat? Viro in genere excelluiſſe ſatis eſt. Quæ cum ita ſint, ſileant, quæſo, qui calumniam ſtruunt. At qui forte calumniantibus crediderunt, hi ſi libet, iudicium meum legant. His ego, quibus premebar, apud te depoſitis ad ſecundum venio. Quod de tua ſalute tam ſollicitus fuerim gratias agis: vrbane potius & vulgari more, quam quod neſcias ſuperuacuo id fieri. Nam cui vnquam pro ſui ipſius cura, próque re propria bene geſta gratiæ actæ ſunt? in te, amice, mea res agitur. Et ſi equidem in rebus humanis amicitia poſt virtutem nihil ſanctius, nihil Deiformius, nihílque cœleſtius, tamen referre arbitror, an amare incipias, an amari, aliquantóque religioſius colendas, amicitias in quibus amoris vices reddimus quàm in quibus accipimus. Nempe vt ſileam multa, vbi me tuis obſequiis atque amicitiæ muneribus victam ſcio. Vnum illud obliuiſci nunquam poſſim, quod tu olim me Italiæ medio iter feſtinantius agentem iam ſæuiente bruma non affectibus ſolis, qui quaſi quidam animi paſſus ſunt, ſed corporeo etiam motu celer

miro

miro nondum niſi hominis deſiderio præueniſti, præmiſſo haud ignobili carmine. Atque ita prius ingenij, & mox corporis tui vultum mihi, quam amare decreueras, oſtendiſti. Sera tamen diei illius & ambigua iam lux erat, dum me longo poſtliminio redeuntem & intra muros tandem patrios deprehenſum officioſa & ſupra meritum reuerenti ſalutatione complexus renouaſti illum poeticum cum Anchiſe congreſſum Regis Arcadij,

Cui mens iuuenili ardebat amore

Compellare virum & dextræ coniungere dextram.

Quamuis enim ego non, vt ille, cunctis altior irem, ſed humilior, tibi tamen non minus ardens animus fuit. Non tu me Phinei ſub mænia, ſed amicitiæ tuæ ſacris penetralibus induxiſti. Nec ego tibi inſignem pharetram liciáſque ſagittas, ſed perpetuam & ſinceram beniuolentiam meam dedi. Multis rebus inferior hac vna nec Niſo vnquam nec Pithiæ volens ceſſerim nec Lælio. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. EPISTOLARVM DE REB. FAMILIARIBUS,

LIBER XIII.

Indignatio & querela contra illum, quiſquis ſit, qui deberet conterere, quæ dicuntur ſocietates prædonum nunc Italiam peruagantes.

LOQVOR, quia cogor: vrget enim pietas, ardentéſque ſtimulos anxio figit in pectore, qui me tacere non ſinunt. Et ſcio me nequicquam loqui, neque Ouidiano releuor ſolatio, quod ſcilicet perdere verba leue eſt. imò enim nihil grauius homini ſilentium amanti. Loquor tamen, ſed coactus, vt dixi, & loquor vobis, quibus heu neſcio. O libertatis & pudicitiæ ingens vltor Brute, qui ſuperbos fœdi ſeruitij auctores ſolio deiecisti, & impudicitiæ magiſtros vſque ad inferos gladio vindice perſecutus es, vtinam viueres, tibi loquerer. O glorioſe Camille, qui noſtro ſanguine deſpumantem tranſalpinam rabiem in ipſis adhuc fumantis patriæ cineribus extinxiſti, vtinam viueres, tibi loquerer. O ſumme virorum Scipio, qui Hannibalem ſeptimum decimum annum iam Italiæ incumbentem hinc vi detractum in propria patria virtute ac for-

fortuna concurrentibus mirabiliter confregiſti, vtinam viueres, tibi loquerer. O Paule Æmili, qui reges Macedonum vetuſto Imperio elatos & aduerſus Italiam rebellantes vinctos ante currum in Capitolium egiſti, & Romani iugum imperij ferre docuiſti, vtinam viueres, tibi loquerer. O Mari, vt compatriota tuus ait Cicero, ruſticane vir ſed verè vir, qui barbaros in Italiam irrumpentes ipſis eorum in ſinibus tanto impetu ſuperaſti, vt de cruentis fluminibus ab exercitu ſitiente non plus aquæ quam ſanguinis biberetur, quique mox ad aliam mundi plagam mira celeritate conuerſus ita furorem Cimbricum oppreſſiſti, vt vix cadaueribus ſuis vtrobique victa barbaries, vix agminibus captiuorum victrix Roma ſufficeret: vtinam viueres, tibi loquerer. O magne Pompei, qui infamem prædonum cateruam Romanis claſſibus Italicíſque littoribus infeſtam, ac toto iã pelago ſæuientem breuiſſimo tempore domuiſti, atque in vincula coniecisti, vtinam viueres, tibi loquerer, & precarer vt ſicut omnia maria infecta purgaſti, ita nunc non dico omnes terras, ſed Italiam ſaltem tuam noua prædonum manu miſerabiliter inquinatam ſolita virtute purgares. O Iuli Cæſar, qui incurſus hoſtium non expectans raptim ſuperatis Alpibus, Rheno, Rhodano, ac Garumna fluminibus impigre tranſmiſſis incertum an fortunatior an fortior victrici acie Germaniam, Gallias, Britanniam, atque Hiſpanias peragraſti, vtinam viueres, tibi loquerer. O Cæſar Auguſte, qui Reges terræ & legationes populorum omnium ad genua procumbentes atque, vt proprie dicam, ipſum orbem terrarum ſupplicem & affuſum ex altiſſimo ſolio vidiſti, & pace terra marique compoſita bellicum Iani templum fœliciſſimè concluſiſti, vtinam viueres, tibi loquerer. O inſigne par hominum Veſpaſiane & Tite, digni alterutro & patre filius & filio pater, qui vno curru, quod nunquã antea viſum erat, & Chriſti glorioſiſſimam vltionem & triumphum clariſſimum de Ieroſolymis retuliſtis, vtinam viueretis, vobis loquerer, & vt Chriſti iniurias iterum vindicaretis hortarer. O fortiſsime vir Traiane, qui iam ſenio frigeſ-

centis imperij membra multo ſpiritus feruore refouiſti, ac præter ſpem iuueneſcere coëgiſti, nunquam certe vel tam gelatum atque decrepitum imperium, vel tam neceſſarius feruor tuus: vtinam viueres, tibi loquerer, & rogarem vt moribundæ patriæ opem ferres, nec ideo, quod in Hiſpania natus eſſes, Italicæ obliuiſcereris originis. O bone Theodoſi, qui parua hominum manu ſed diuino fultus auxilio tibi militantibus elementis & coniurantibus tecum ventis ſagittas barbaricas ex immanibus pharetris aduerſum nos eductas in ipſas frontes atque exterminium barbarorum miraculoſe & incredibiliter retorſiſti: vtinam viueres, tibi loquerer. Nunc quid agam? Et loqui oportet, & cui loquar non inuenio. Effundam voces in nubila, ſi quis forſan amicior ſpiritus & bonis fauens è labiis meis abductus ad aliquam generoſam aurem illas perferat, vbi fructificent, vt cupio potius quàm ſpero. Quid enim ſpei reliquum eſt. Quid agitur ſumme Ieſu, vbi ſunt oculi tui, quibus nos ab alto intuens non modo claros, ſed inuidioſos mundo feceras. Hanc tantam fortunæ vertiginem, hanc tam ſubitam Fati vim, ſine quibus aliis verbis, quod mæſtum animum premit, expediam: Vidiſti equidem certè, præſenſque aderas, quando patrum noſtrorum manus exigua nunc ſub Arcton, nunc ſub Auſtrum, nunc ſub orientis, nunc ſub occidentis ſolis extrema, ſtupentibus & attonitis gentibus ac regibus, victricia late ſigna circuntulit, hîc auaritiæ frenum ſtringens, illic tumidam premens inſolentiam: hîc iracundiæ mitigans truces motus, illic ſæuæ libidini iugum ponens: poſtremo aliquid vbilibet ſemper agens, quo magnifici tranſitus glorioſa veſtigia ſupereſſent, & orbis ipſe perdomitus, caput tamẽ vel veneraretur acceptum, vel dilatum ſilentio ſuſpiraret. Quot maiorum noſtrorum opera omnibus terris effulgent velut cœlo ſparſa ſydera? quot mirifici actus? quot exempla virtutum? quantum nomen? quanta memoria geſtarum rerum? quot per orbem vrbes? quantæque coloniæ? quot trophæa minacia horrifico marmore

more victis terris extantia: quis cuncta dinumeret, quæ mundus ipſe licet inuitus ſentit indignánſque recordatur? Quid nunc igitur rei eſt? quid quæritur? quid defleam? quid accuſem? en parua prædonum manus ex mille collecta fornicibus terrarum omnium dominam atque victricem Italiam peruagatur, & prouinciarum omnium Reginam ſibi ante alias prouincias depopoſcit. Heu quiſnam conſulet pudori noſtro, quando iam de ſalute cogitare ſerum eſt? quis vultibus noſtris velum diſſimulationis aut ignorantiæ prætendet, quando non eſt qui malis noſtris auxilium ferat? liceat ſaltem vel neſcire quæ patimur, vel fœtidiſſimas cicatrices noſtrorum vulnerum non videre. Volebam te orare ſuppliciter, O vir ingens, quem nominare non audeo, vt nobis dexteram dares, quod & poſſe videbaris, & quam maxime tuum erat: ſed vt video prorſus obſurduiſti. Itaque poſtquam nulli hominum loqui iuuat, ad te vltima & maxima ſpes mortalium preces verto. Si tibi, creator omnium, beneficiis tuis parum memoriter vſi ſumus, ſi ſupercilium altius forte quam decuit tanto & tam præſenti diuinitatis fauore ſuſtulimus & cõtrario vis vlciſci, rebus faciem muta. Tua eſt enim fortuna, tuæ ſunt ſortes, tuæ ſucceſſuum humanorum vices. Imperauimus inſolenter, ſeruiuimus humiliter. Auerte latronum iugum, ſi vnquam latronum more regnauimus, Si te offendimus, & ſi tibi libertas noſtra non placet, at ſaltem illorum cædes ſacrilegia, rapinæ, furta, adulteria, ſtupra diſpliceant: obſta tot malis, & te Dominum illis oſtende, qui dixerunt in corde ſuo, Non eſt Deus, tuóſque, pater, adiuua fortaſſis immeritos, ſed de te ſperantes, tuumque nomen cum lachrymis inuocantes & ingenuè fatentes, qui non eſt alius, qui pugnet pro nobis, niſi tu deus noſter. Cal. ſeptembris.

FRAN. PETRARCHA BONINCONTRO, S. Epiſt. IIII.

Gratulatio quod è procellis curialibus in priuatæ vitæ portum, ſero licet, euaſerit.

IAm ſero licet, optime vir, viuere incipis: gaude: ſatis eſt enim modo incipias antequam deſinas. Quidam certe, vt Annæus ait, antè deſierunt quàm inciperent. Iam claſſico non obſtrepente nec ſtringentibus curis integros & tranquillos & placidos ſomnos carpis: iam lætos dies, ſecuráſque noctes agis: iam in portu nauigas, & poſt terga reſpiciens turbidas & ancipites procellas cernis intrepidus. Præſenti ſtatui tuo gratulor, præteritum miſerabar, etſi forte vulgo fœlicior videretur. Potuiſti in tempeſtatibus & in bello mori. Ecce iam in pace morieris, in pace viues. Occultum diuinæ prouidentiæ munus agnoſco. Longæ conſuetudinis viſco explicitum ac fortaſſis, vt eſt animus hominum ſæpe rerum neſcius & periculis ſuis fauens, vel inuictum te ventus optabilis patriæ reddidit, vt ad æternam illam patriam, vnde nunc exulam liberior ſit regreſſus. O quanto tibi melius accidit, quàm ſperabas, & pelagi monſtra & Sirenum cantus ſurda tut aure tranſiiſti, & ſalua puppi Scyllam & Carybdim, ac multa cum laude curiarum fluctus & ſcopulos euaſiſti. Iam in patria tua degis. Iam ad patriam pergis: iam denique tuus es. O inuidioſum, ô beatum te, ſi quid fueris, quidue ſis, noueris. Vale. Mediolani VI. Cal. Februarij.

FRAN. PETRARCHA IOANNI OLMVTIENSI EPISCOPO, IMPERIALIS AVLAE CANCELLARIO, S. Epiſt. V.

Laudanti eò minus eſſe fidei quò plus fuit amoris.

VNde hoc mihi, vt Dominus ac præceptor meus me magiſtrum & Dominum ſuum vocet, niſi quia magnus amor ſui obliuioſus nihil meminit, niſi quem diligit? Illum ſibi qualem vult fingit: illum attollere nititur. Id ſi nequeat, ipſe deſcendit. Tibi vni, niſi tuos è puluere erutos ſupra verticem tuum loces, nihil eſt actum. Ego verò, quo me altius extuleris, humilior fiam neque me vnquam tanti viri fauor meæ conditionis immemorem

faciet

faciet. Olim te in dominum prælegi: magiſtrum te non mea fecit electio ſed ingenij tui vigor & induſtria. Deinceps igitur quemcunque me facito, rem tuam in alto vel in imo ponere, tuum fuerit. Meum eſt noſſe meipſum & res meas, neque cuiquam facile de me ipſo plus quã mihi credere, eoque minus fidei habere meis laudibus; quò plus me laudator amauerit. Gratiam tamen tibi tam pij affectus, támque vrbanæ dignationis habeo, teque felicem tali animo, me tali iudicio fortunatum reor. Multa nunc cogito, ſed occupatio ingens, tempus breue eſt. Et præterea multis ſæpe & magnis ad Cæſarem epiſtolis abunde oculos tuos occupaturus videor, ac linguam quæ illas, vt auguror, ſacris auribus inuectura eſt. huic calamo ardenti & plurima ſatagenti ſi paulò liberius frena momorderit, vt ignoſcat, quæſo, Accedit & Buccolicum carmen, quod integrum ante te nulli permiſeram habere, videre autem multis, cuius expoſitionem vel potius expoſitorem vt ſimul habeas velim, quod non prius ſperare incipiam, quàm Cæſarem noſtrum meis tot mundique clamoribus exſperrectum audiero. Reliqua ex eo, qui has tibi literulas dabit, percontabere, omnium atque in primis mearum rerum gnarus ad te venit. De quo nihil aliud: nam noſti omnia, niſi inter præcones tui nominis, quos multos habes, non facile cuiuſque altior tuba eſt. Vale fœliciter noſtrum decus. Mediolani XII. Cal. Aprilis.

FRAN. PETRARCHA IOANNI OLMVTIENSI EPISCOPO, IMPERIALIS AVLAE CANCELLARIO, S. Epiſt. IV.

Non debere animum paruitatis ſuæ ſibi conſcium alienis laudibus de humilitatis ſuæ ſede conuelli.

MIrus es, mi domine, mirus es valde: Nã quid oro, mirabilius q̃ in hac tua excellentia rerũ omniũ tã ſingularis tãq; ſublimis humilitas. Sermone tuo modis omnib⁹ te deprimis, quẽ natura, quẽ fortuna, quẽ naturę fortunæq; Dominus Chriſtus attollit, quẽ sũmus hominũ Cæſar amat, quẽ mirãtur proceres, populi venerãtur, Romanũ colit imperiũ, & quorũ primo ſapientiũ an eloquẽtiũ choris æquet an præferat in dubio eſt. Cõtra autẽ me

vix dum vicinæ notum meæ non meis laudibus obrutũ in lucem rapis,& fando tollis ad ſydera: Quid vis? noui quod in animis audientum omnipotens eſt diſertus; Ipſis in rebus,vbi veritas regnat, nullum ius habet oratio.Ornare me facundiæ tuæ floribus potes,mutare non potes, non ſi me Cicero ipſe laudauerit, non ſi Demoſthenes, non ſi Maro. Etſi præſtringere enim poſſint aliena iudicia,an & mihi oculos eruent, vt me ipſe non videam? Tuum ergo eſt, quod olim ſcripſiſſe tibi videor, rem tuam quantiuis pretij facere.Meum eſt me noſſe, de me nulli credere,præſertim cui ſim charus,vt tibi. Humi fixus talibus auris non facile quatior, & ſi quatior, non conuellor,paruitatiſque meæ conſcius,tantum fidei nullis habeo,quantum ſine odio,& ſine inuidia vitam meam famámque carpentibus,& ad ſummam niſi te plane noſſem,aut ſi quæ dicuntur abs te,ab illo diceretur cur illudi crederem? Sed abſit vt de tanto viro tam mihi propitio tam ſpectatæ fidei,tam notæ virtutis quicquam ſuſpicer,niſi rectum, candidum, ſincerum. Credo ædepol te loqui,quod in animo tuo eſt:ſed in animo tuo eſſe,quod in me non eſt. Ego quidem in reliquis tui mirator acuminis,huic vni gratulor errori tuo, quem non defectus ingenij, ſed amor,pietas, vrbanitas radices nobiliſſimæ peperere. Sed vt deſinam,Ecce venio quando ſic penitus Cæſari placet,& tibi venio, non quod ais,vt doceam, ſed vt diſcam, tuiſque doctrinis & tuo proficiam ab exemplo.Si quidẽ Plato & Ariſtoteles & Xenophõ,& tota illa Philoſophorum vetus ac nobilis familia non plus creditur Socraticis diſciplinis profeciſſe,quam moribus. Viuacius in anima eſt,quod per oculos, quam quod per aures introiit. More autem meo tempus moderari vocantium erit arbitrij. Auguror ſane Imperatorem noſtrum cito mihi valedicturum, ſi cogitare cœperit, quantum mihi deinceps expediat de me ipſo déque altera vita cogitantem ad Imperatoris Ætherei ſtipendium me transferre. Ac ne forte tarditatem ſtupeas,morem noſti meum,non tu hirundinem cælo volantem, non ceruum in montib9 ſalientem, ſed reptantem cum labore teſtudinem cogitabis. Vale. Mediolani, XII. Cal. Aprilis.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA IOANNI PERGAMENSI CAVSIDICO, S. Epiſt.V.

Transfretantem gratia percipiendæ militiæ ad ſepulchrum Chriſti, dehortatur à tali propoſito.

MAlo conſilium, quam Satyram meam legas. Hoc enim amore ingenuo plenum eſt. Illa vt ſunt mores animíque hominum, odio non vacat. Profecto autem quod non fieri conſulo, ſi factum erit, arguam, quod ne accidat, iam hinc mihi tibíque prouidendum eſt. Magis quidem cupio millies te laudatū, quam reprehenſum ſemel, idéque te optare nō ſum dubius: ſolet enim, vt gloria, ſic & gloriæ cupiditas virtutem ſequi. Ad hanc ergo tendentibus vigili ſtudio opus eſt per ſingulos vitæ paſſus necubi pes animi labatur aut deuiet. Audio ego te Ieroſolimam proficiſci velle ſepulchrúmque Dominicum inuiſere: audio, inquam, & probo & laudo, & qui valde te amabam validius amare hoc tam pio propoſito tuo cogor. Nam quid homini pietate prius? quid antiquius? aut quæ pietas iuſtior, quàm vt ei, qui pro te gratis ſanguinem fudit, animam poſuit, vitam dedit vtcunque tanti amoris vitam referas. Etſi maior occaſio non adſit, at loca ſaltem, vbi ille te amando ſe neglexit, memori fletu & piis lachrymis riges? Sane quod dehinc fama loquitur non laudo. Decreuiſſe te ſcilicet illic aurea, quæ ferūtur, calcaria & militiæ inſignia titulúmq; ſuſcipere. Inoleuit, fateor, hic mos: vnde ortus neſcio. Apud poetam enim vtique ferratæ calcis eſt mentio: auratæ vero, quod meminerim, nuſquam. Sed eſto: vera viri virtus non in animo, ſed in habitu ſit: neque in gladiis, ſed in calcaribus ſint vires, eáque niſi rutilantia fuerint, non poſſit eſſe vir fortis, quod, vt puto, non tam ſcriptis authenticis quam inani &, ni fallor, breui conſuetudine cautum eſt. Certe ſi ad militiam hanc ipſam, de qua loquor, quando ita fert vſus & opinio te nunc genus, ætas, forma ſollicitant. Non miror illud, hortor ante actum cogites. An idcirco deceat, vt vbi creator & Dominus tuus humilitate ineffabili ac ſtupenda pro tuis tuíque generis peccatis coronam ſpineam geſſit, crucem ſubiit, mortem tulit, illic tu ſtimulis auratis & nitido conſpi-

ciare cornipede: atque vbi frons illa ſanctiſſima cuius nutu cæli voluuntur, venti ſilent, maria conquieſcunt: cuius ſignum fœlices angeli expectant, infœlices tremunt: fuſo ſanguine rubuit illic calces tuæ fuluo radient metallo. Cæterum tu, vt libet. Ego vt ne amico conſilio res egeret, præſtiti ſic ne exemplo careat efficiam, Gotfredus dux, virque adeo clarus vt & per ora hominum & per aulas fere omnium Galliarum inter trium ſectarum ternos, vt perhibent, excellentes ipſe quidem ſcriptus & pictus Chriſtianorũ tertium teneat locum, terram ſanctam adiit, expugnauit, domuit & ad cultum veræ fidei reduxit, multoque illi fœlicius ſucceſſit hæreditatem noſtram de manu fortiſſimi hoſtis eripere, quam poſteris ſuis eandem ab ignauiſſimis cuſtodire: Sed hæc tranſeo. Neque enim noua mihi, neque omnino noſtrarũ virium querela eſt. Ad id verò, quod ſequitur cor intende. Nullo equidem pacto Duci illi & regij animi & victori perſuaderi quiuit, vt Regis nomen ac purpuram aſſumeret. Negauit enim poſſe ibi ſe coronam auream geſtare, vbi Chriſtus ſpineam geſtaſſet. O præclarã modeſtiam, O virum vel ob hoc vnum ante alios dignum, qui Chriſti iniurias vindicaret. Quod ſi ille victor armatus ſpinarum Chriſti memor aurum victrici & emerita fronte contingere renuit, qua fronte quoue animo Chriſtianus homo noſtri temporis non terrarum victor illarum, ſed humilis & trepidans peregrinus vdis aut puluerulentis calcibus aurum premet? Non agam pluribus nec oportet, & licet forte quàm plurimis, qui contrarium vel fecerunt vel facturi ſunt, hac diffinitione diſpliciam. Ego nihil, vt diffiniam dico, ſed vt conſulam. Cæptis abſtinuiſſe cõſilium meum eſt, tam ſapientiæ plenum vtinam, quàm fidei. Et ſi quid amico credis, vt ad gloriam ſit neceſſe aureo capulo gladium vibrare, auro equum & frenare & pungere, & quod ſępe iam diximus, calces aureas habere, quas nec Scipio habuiſſe legitur, nec Cæſar. Aliquanto tamen honeſtius reuerteris faleratus victor ex acie iuſta, pioque bello aliquo pro ſalute patriæ ac defenſione iuſtitiæ ſuſcepto, quam à ſepulchro Chriſti, vnde toga humili lætiſque cũ lachrymis ſoſpes vt redeas malim Vale.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA IOANNI Olmutienſi Epiſcopo, Imperialis Aulae Cancellario S. Epiſt. XIIII.

Se primum ſtilum patrum immutaſſe gloriatur.

NOn exiguum in ſtuporem tua me traxit epiſtola. Nouus enim inprimis ac nobis inſolitus ſtilus erat. Pluraliter me compellas, cum ſim vnus, integérque, vtinam, nec in multa diſſidẽtium ſententiarum bella diſtractus. Ego ſtilum non mutabo, quo & d ‥ cti olim omnes, & nos diu inuicem vſi ſumus. Modernorum & blanditias ac meras ineptias execrabor, inque hoc ipſo verecunde tecum ac familiariter gloriabor, quod ſtilum illũ patrum hac in parte femineum & eneruem vnus ego ſeu primus ſaltem per Italiam videor immutaſſe, & ad virilem ac ſolidum redigiſſe. Ita tamen hoc faciam, niſi te penitus aliud velle cognouero. Acceſſit, quod nullam mearum literarum huius temporis ad te video peruenisse. Nulli enim reſpondes, admirans nec immerito, quid ita te inſcio, quẽ precipuum ſemper habui, tantam fecerim mutationem, vt fortunas domiciliúmque tranſtulerim. Ego verò non Venetias, ſed ad Cæſarem & ad te venturus Mediolano abij. Iter autem formam præcluſerat, nec iter modo, ſed reditum. Quid ergo? Terentiano fretus conſilio, quod volebam, non potui, cæpi velle quod poteram. Itaque circunſpiciens & multa conſiderans propinquum diuerſorium, & hunc publicum vt ita dixerim humani generis portum petij, nihil præter libellos & calamos mecũ ferens. Hæc & alia multa tuam in notitiam perferenda curaueram: ſed, vt video, non ſat fortunatus in nuntiis. Tuus hic, quem meum factum eſſe gaudeo, noſter hic, inquam ſi ritè præſagio, nos non fallet, qui vt nunc etiam neſcio quid Cæſari noſtro ſcriberem celerans occupatum dulci inſtantia & profundo ſuſpirio me coëgit. Vale.

FRAN. PETRARCHA FRANCISCO BRVNO FLORENTINO RHETORI, S. Epiſt. XV.

Nouæ amicitiæ contractus.

SAt magnum, vir egregie, iam hinc tuæ virtutis argumentum habeo illius magnanimi viri verbum, cui omnia credere, qui nuper nobis redditus magnóq; mihi pro munere noui nomen afferens amici, inter multa de te, quem valde diligit & quem cupide nominat, hoc etiam dixit, optare te amicitiam meam: quin & an aliquando me videris, quærentibus reſpondere ſolitum & vidiſſe & mei notitiam habere, atque hoc vrbaniſſimo mendacio ſæpe hactenus pudori tuo conſuluiſſe: quaſi te pudeat me non noſſe coetaneum, & conciuem tuum, quem & nonnullius pretij facias, & ames incognitum. Gratulor affectui tuo & ingenuo gratulor errori. Non eſt turpis error è pulchra oriens radice. Natura mitis atque ad amandum prona mens multos fecit in iudicio rerum labi. Satius eſt autem amare multos immeritos, quam vnum benemeritum non amare. Inſtitit ſane ille vir, vt tibi tali viro & erga me ſic affecto quique neſcio cur primus mihi ſcribere verearis, familiare aliquid ſcriberem. Negaui vel ſcribendi materiam adeſſe vel ſolere me ignotos verbis aggredi. Itaque ferme quicquid epiſtolariter ſcripſi vnquam vel ex reſponſionibus conſtare, vel ad eos eſſe, quibus me familiaritas arcta cõiungeret. Neque verò me aliis audaciorem, neque mihi hanc ſcribendi nouitatem minus ſuſpectam eſſe quàm tibi. Ille autem, quid putas, egerit? quieuit forte & oratione repreſſus eſt mea: Imò verò dominum ciuitatis adiit, magnum etiam amicum tuum, eumque manu duxit ad meam domum, hoc ingenio, vt tanto ſub teſte, dicam verius præceptore (Nam & ipſe precaturus aderat, & ſunt præcepta preces principum) negare nil penitus auderem. Me quidem omnino quæ molirentur, ignaro ſoli noſtros interconcedimus libellos. Ibi multa de multis, vltimum de te fuit. Cum vero certatim & vrgeret,

geret, qui ceperat, & è tranſuerſo improuiſus alter erumperet agnoſco inſidias. Sed quid agerem contra tales duos? vnus tanti blanditias amici dominicæque frontis pondus ferre non valui. Ceſſi igitur atque illis hac ipſa hora pariter hinc digreſſis promiſſi memor, calamum arripio ſcripturus quicquid occurrerat. At cum rebus obſeſſus & curarum plenus cogitare noui aliquid, nunc non poſſem. Et id ipſum ſcribere ſatis habui, & reliqua hæc quo geſta ſunt ordine, quibus hic erit finis: Amicitiam tu meam, vt intelligo, paruam valde rem cupis, ſed quò modeſtius votum, eò inhoneſtior eſt repulſa. Precibus ergo tuis obuiam eo, accipe plenis manibus quod petiſti, méque fidenter in amicis numera, & ſi quis mei vſus eſt vtere: ſi nullus eſt alius, at ſaltē notos inter amicos me, interque æui viridioris epiſtolas hanc pone, vltimum poſſidebis locum in ſeneſcente. Námque ſi neſcis & amicum & calamum incidiſti, ſi quid nunc etiam vitæ reſtat, eſt minus vtique tacitum, quò loquacior eſt ſenectus, vt Catoni ſeni optimo videtur, haud dubie crebrior illic eris. Interea tuam ſortem fer æquanimis non mediatori tuo, qui tibi ſtrenue veréque militariter morem geſſit, non mihi, qui ſibi quamuis hæſitanter parui, ſed tibi duntaxat imputaturus, ſi quid minus inueneris quam ſperabas. Tam facile vtinam compos fias omnium votorum, ſed in electione fœlicior. Vale Pataui, VI. Idus Septembris hora nona.

FRAN. PETRARCHA CAROLO QVARTO ROMANO IMPERATORI, S. Epiſt. XVI

Exhortatio vltima.

Feſſus pręteriti, nec futuri fidens, Cęſar, calamum tuis in exhortationibus pene attritū recuſantémque ſepoſueram. Alit inter difficultates, refouétque animū ſpes ſucceſſus, qua ſublata quis eſt amens adeo, vt non in-

fructuoſo labori requiem anteponat? Vt ad ſtilum redeam, Sacer amor cogit, ſiue miles hic tuus huius nominis, ſiue ille ſacer animi calor, qui mihi à parentibus relictus atque erga tuam ſemper, ex quò mihi primum notus es, erga verò Romani Imperij maieſtatem ab infantia nutritus in præcordiis meis viuit, & indies creſcit, ſiue, quod eſt verius, vterque. Nam neque meus amor tot iam clamoribus tótque conatibus perditis vltro ad laborem inutilem rediiſſet, neque hic miles quamuis & amicus & facundus & ſapiens me mouiſſet, niſi intus in anima viuas adhuc fauillas priſcæ fidei, quas admoto magnæ ſpei fomite leui folle ſuauiſſimæ orationis attenderet, inueniſſet multis & validis argumentis excuſans tarditatem tuam multis & magnis indiciis generoſas animi tui curas, vereque Cæſareos apparatus cupidis & libenter fœlicitatis ac gloriæ tuæ credulis auribus inſuſurrans, quibus de præterito conceptum diffidentiæ gelu nouę ſpei feruore diſſolueret. Eia igitur, Cęſar, duce Deo, qui non fruſtra ſuum tibi commiſit imperium, Surge, & dilatum munus honeſtiſſimum, dum potes, imple fortiter, imple fœliciter. Glorioſus finis lentum principiũ excuſabit. Omnes te alto conſilio diſtuliſſe conſentient, quod nondum meſſis heſperia plene maturuiſſet, in quam vtiliter falx Cæſarea mitteretur: quamuis noſtra fames moræ omnis impatiens murmuraret. Nihil intempeſtiuum bene, nihil bonum ſerò agi, verúmque illud Auguſti Cæſaris, ſatis celeriter fieri, quicquid fiat ſatis bene. Arripe Cæſar hanc occaſionem, dum adhuc potes. Neque enim ſemper poteris. Age, oro te, Cæſar, nondum enim tuum nomen inuocare tuumque te decus poſcere atque orare dedidici. Etſi ego quoque vnus impatientium parumper inuiſa mihi rerum dilatione tepuerim, Ecce iterum recaleſco. Noli meam & multorum ſpem pulcherrimam rurſus extinguere, ſæpius ſpes oppreſſa vix attollitur. Si qua nomini tuo nubes hactenus incubuit, ſi quid infamiæ ex primordij obſcuritate contractum eſt, totum, crede mihi, non modo conſummatione ſplendore purgabitur, ſed vt dixi in gloriam conuertetur, dum ſeu error ille ſeu conſilium fuit, opinione homi-

hominum conſilium & non error fuiſſe videbitur. Sæpe honeſtus finis ſegne principium honeſtauit, nunquam finis obſcurior claro principio illuſtratus eſt. Denique ſic cœperis, vt doluimus, dum ſic finias vt optamus, Fabij Maximi nomen promereberis. Cunctator fueris, ſed ſapiens, ſed ſalutis publicæ ſtudioſior, quam vulgaris famæ, vt libet ſe tibi prætulerit ventoſa loquacitate: Minutius, dũ re edoctus mox ſe imparẽ fateatur, dicant de te hoſtes impij, quod de illo dixit Hãnibal: Semper credidimus nubẽ illam magno tonitru è montibus eruptu-ram. At ſi, quod diuina pietas omen auferat, finis quoque languidus fuerit, quis te vnquam vel præſentium vel ſequentium excuſare poterit? Audi me, oro, Cæſar, paruum hominem, ſed tui amantem, de te ſollicitum, ac ſperantem. Naturæ debitor non aliter es, quam ego, quàm quicunque viuit è populo. Tempus fugax & non rediens, fortuna inſtabilis, vita breuis, hora mortis incerta, vnum hic remedij genus, tempori parcere, fortunæ non fidere, vitam rebus extendere, morti paratum ſemper corpus atque animum habere. Quod non poteſt, qui ſuum principale negotium non impleuit: vitæ finis quamuis incertus ſit, illud tamen eſt certum, quod longe eſſe non poteſt. Is cum venerit è cunctis opibus tuis atque imperij nil tibi ſupererit, niſi quantum ad æternam animæ vitam & nominis immortalem gloriam bene viuendo quæſieris Bene autem viuere non poteſt, qui ad quod vnum & ſummum & maximum natus eſt, negligit. Tu quod ſæpe olim dixi, ad imperium natus es amplum excelſúmque opus: illud age fideliter, bene ſi vixiſſe vis videri: alioquin quid iuuat illas tuas vltimas mundi horas compoſuiſſe magnifice. Hoc & ſine imperio potuiſſes, & fortaſſe facilius. Minus fuiſſet inuidiæ ac laborum tibi. Aliud infinitè maius reſtat: illud aggredere. Nec te rei terreat magnitudo. Nihil eſt, quod imperij maieſtas hac prouidentia atque iuſtitia & his viribus armata non poſſit. Quod ſi forſan negatus tibi cœlitus rerum finis, tamen glorioſo in actu, quam in quiete languida mori multò melius, multóque fœlicius opinor. Et hoc eſt, quod diuæ

habuit, quod vt vides, multi falſo occupant, iuréque ſapientis & aſpectum & effectum præſtitit. quique liberrima contumacia ad extremum vſus pro veritate & iuſtitia aduerſus Romanum quoque Pontificem ſtetit alto animo atque inuicto, propter quod multis longe imparibus euectis vnus ille glorioſiſſime non aſcendit, ſed multa cum laude, propriáque non aduentitia maieſtate ſuum ſemper tenuit locum, nec promoueri appetens, nec promotus adhuc. Ergo talem ſenem, qui ætatulam quique ingeniolum meum & amare & fouere atque omni ope conſilióque & verborum ſtimulis attollere cœperat, familiariter vt ſolebam, ſcribens in epiſtola quadam, quæ pro ratione temporis in prima acie ſtans procul hanc præit: Ingenuè profeſſus ſum cœpiſſe me iam tunc orientis vitæ fugam curſúmque cognoſcere. Nunc autem miror quidem ſed fateor verum ſcripſi. Quod ſi illa ætate verum fuit, quid nunc putas, quando quod præſagiebam, accidit? Erat in oculis mihi ætas florentiſſima luménque iuuentæ purpureum, vt ait Maro. Sed legebam apud Flaccum:

Inſperata tuæ cùm veniet pluma ſuperbiæ:
Et quæ nunc humeris inuolitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus, Ligurinum in faciem verterit Hiſpidam:
Dices, heu, quotiens te in ſpeculo videris alterum.

Legebam apud alium Satyricum:

Feſtinat enim decurrere velox
Floſculus, anguſtæ miſeræque breuiſſima vitæ
Portio, dum bibimus, dum ſerta vnguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Hæc & his ſimilia legebam, non vt mos ætatis eſt illius, ſoli inhians grammaticæ & verborum artificio, ſed neſcio quid aliud illic abditum intelligens, quod non modò condiſcipuli, ſed nec magiſter attenderet primitiarum licet artium doctus vir. Audiebam diuino clamantem ore Virgilium:

Optima quémque dies miſeris mortalibus æui
Prima fugit, ſubeunt morbi, triſtíſque ſenectus

Et labor & duræ rapit inclementia mortis,

Et alibi:

Breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ.

Et iterum:

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Vix ſatis fugam temporis exprimere poſſe videbatur irreparabiléque iacturam, niſi ſæpius repetendo. Audiebam Ouidium, Cuius quo laſciuior Muſa, eò mihi ſeuerior grauiórque confeſſio, & incorruptius teſtimonium veri erat. Dicebat ille autem:

Labitur occultè, fallitque volatilis ætas,
Et nihil eſt annis velocius.

Et alio loco:

Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis,
Et fugiunt freno non remorante dies.

Ipſum, quem dixi, Flaccum audiebam:

--Currit enim ferox ætas,--

Dum de adoleſcentia loqueretur: Et iterum de omni ætate:

Heu fugaces, Poſthume, Poſthume,
Labuntur anni, nec pietas moram
Rugis, & inſtanti ſenectæ
Afferet, indomitæque morti.

Et iterum:

—Vitæ ſumma breuis ſpem nos vetat inchoare longam.

Et rurſus:

-- Et ſpatio breui Spem longam reſeces, dum loquimur fugerit inuida Ætas

Et præterea:

Fugit retro
Leuis iuuentus, & decor arida
Pellente laſciuos amores
Canicie, facilémque ſomnum.

Et nequando redituram, cũ ſemel fugiſſet, expectarem, audiebam. Nec Choæ referunt iam tibi purpuræ, nec clari lapides tempora quæ ſemel notis condita faſcis incluſit volucris dies. Nimis apud Flaccum moror. Audiebã Senecam: Corpora noſtra rapiuntur fluminũ more. Quicquid vides,

vides, currit cum tempore. Nihil ex his, quæ videm⁹, manet. Ergo ipſe, dū loquor mutari iſta, mutatus ſum. Audiebam Ciceronem: volat enim, inquit, ætas. Et iterum. Quis eſt tam ſtultus, quamuis ſit adoleſcēs, cui ſit exploratum, ſe ad veſperum eſſe victurum? Nec multo poſt: Moriendum enim certe eſt: & id incertū, an hoc ipſo die. Et rurſus idem alibi: An id exploratum cuiquā poteſt eſſe, quomodo ſeſe habiturum ſit corpus, non dico ad annum, ſed ad veſperū. Mitto alios: operoſum eſt enim ſingulos & ſingula proſequi, & puerile potius quā ſenile ſtudium floſculos decerpere verum hæc & his mille ſimilia ſæpe ex me, ſæpe mecū in his ipſis, quorum erant auctorum pratis ex commodo decerpſiſti. Ego autem adoleſcens quanto his interlegēdis ardore flagrauerim aliquot per annos, quando nec dum aliud ſcriptorum genus tam familiariter norā, libelli indicant qui mihi illius temporis ſuperſunt, & ſigna meæ manus talibus præſertim affixa ſententiis, ex quibus eliciebam & ſupra ætatem ruminabam præſentem futurúmque illico ſtatum meum. Notabam certa fide non verborum faleras, ſed res ipſas, miſeræ ſcilicet vitæ huius anguſtias, breuitatem, velocitatem, feſtinationem, lapſum, curſum, volatum, occultáſque fallacias. tempus irreparabile, caducum & mutabilem vitæ florem, roſei oris fluxum decus, irrediture iuuentutis effrenam fugam, & tacitæ obrepentis inſidias ſenectutis, ad extremū rugas & morbos & triſtitiam & laborem, & indomitæ mortis inclementiam, implacabilémq; duritiam. Quæ cum ſcholæ atque æui comitib⁹ quædam quaſi ſumma viderentur, mihi iam tunc omnia videntem teſtor Deum & vera & pene præſentia videbantur. Et ſeu ille oris verus decor, ſeu error eſſet ætatis (formæ enim omnes adoleſcētes ſibi formoſiſſimi vidētur etſi deformes ſint) mihi nō alteri dictū rebar, quotiens paſtoriū illud vel legerē vel audirē: *O formoſe puer nimium ne crede colori.* Scio ego me verū loqui. Scit & ille meli⁹, quē teſtē feci, quo magis id reputās miror me tales inter curas iuuenilibus, tamē amoribus & erroribus potuiſſe raptari. Sentio: fumus rerū hebetauit viſum, & ætas impetuoſior præmium illud animi lumen extinxerit. Vale.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. VARIARVM EPISTOLARVM DE REB. familiaribus,

LIBER VNVS.

FRAN. PETRARCHA ANDREÆ DANDVLO VENETORVM DVCI, S. Epiſt. I.

Dehortatur Cæſarem à bello, monétque in primis ne iuuenum conſiliis vtatur.

VT aliquid ad te ſcribam, inclyte Dux, hinc mea fides, hinc humanitas tua ſuggerit, illinc rerum præſentium ac temporum ſtatus cogit, hęc quidem præſtat, vt loqui velim, hæc vt audeam, ille autem vt tacere nequeam. Quis enim ab amante ſollicito, ſilentium requirat? Libertus amoris, verecundiæ frenum neſcit. Os licet obſtruxerit rationis manus, & magnitudini rerum ſe imparem recognoſcens animus quieſcendum, tacendúmve denunciet, erumpet tamen anxium pectus in voces, non peregrinas ſententias, aut verba venabitur: quicquid ad manum venerit, quicquid dolor, metúſque ſuaſerint, loquetur, feſtina, trepida, tumultuaria, & quod natura rerum fert, ſimillima mentis fluctibus exibit oratio. Id ſi nunquam aliàs, nunc mihi præſertim euenire noueris: moueor equidem, vir illuſtris, & valde permoueor.

& ſi

& ſi proprium affectus mei nomen exigis, perpetuo frementes in circuitu procellas, & quos vndique cernimus rerum motus: ſed vt totius humani generis lamenta prætercam, Italicus homo, ad Italicam querelam venio. Surgitis nunc ad arma duo potentiſſimi populi, duæ florentiſſimę vrbes, duo vt dicam breuiter Italiæ lumina, quæ vt mihi quidem videtur, peropportunè adeò hinc illinc, circum Auſonij orbis clauſtra diſtribuit natura parens, vt vobis ad Arcton & ad Ortum ſolis, illis ad Meridiẽ & ad Occaſum verſis, vobis ſuperum, illis inferum mare frenantibus poſt debilitatum, inclinatumque iam, ne dicam proſtratum, prorſus & extinctum Romanum imperium, adhuc reginam Italiam, quadripartitus orbis agnoſceret. De qua re, & ſi quarundam fortè gentium ſuperbia in terris, litem factura videatur, in alto, certè, nullius vnquam impudentia controuerſiam mouebit. Cæterùm ſi in voſmetipſos, quod nedum ſpectare, ſed ominari horreo, victricia nunc arma conuertitis, haud dubiè veſtris propriis manibus ſaucij perimus: veſtris propriis manibus ſpoliati, & nomen, & multis quæſitum laboribus Imperium maris amittimus. Ita tamen, vt quod ſæpe alias malorum ſolamen habuimus, non perdamus. Calamitatibus enim noſtris gaudere poterunt hoſtes, ſed minimè gloriari. Inter cuncta nimirum, quibus angor, aut terror, nil magis quàm intractabiles & conſilia iuuenum paueſco: ignara ætas eſt, ac fortunæ volubilis inexperta, & cuius impetu magna olim imperia corruerunt. Omnia ſibi quæ cupiunt pollicentur, eóque ſæpiſſimè falluntur: vt enim verum eſt, quod ait apud Liuium ille clariſſimus bello vir,

Non temerè incerta caſuum reputat, quem nũquam fortuna decepit.

Sic & quod ſequitur verum eſt. Nuſquam minus euentus reſpondere, quàm in bello. Falli proculdubiò neceſſe eſt, eos quibus vnus duntaxat, iſque ſerenus ac tranquillus fortunæ vultus apparuit: bifrons eſt enim, aliquantóque ſæpius violenta, quàm mitis, ideóque lætus audiui, te res ambiguas, ad ſenile conſilium reieciſſę: hoc prudentiam, moréſque tuos decuit. quorum grauitas atque maturitas, te in illa acie primum fecit, cum adhuc in altera ſis ætate. Adoleſcentiæ ferociam, ſenio prudentiã aſcribunt,

vt non immeritò, illi quondam Romanæ Reip. magiſtri, quorum virtuti nihil inacceſſum fuit, ſiue ob honorem, ſiue ob ſimilitudinem paternæ ſollicitudinis Patres di-cti, ob ætatem certe ſenatorum nomen acceperunt. Qua cura iuuenibus primum, mox ætate noſtra pueris quoque permiſſa, ex quàm alto ceciderimus, vtinam nõ tam publicè notum foret, ſed de hoc alibi. Neque enim leue eſt dolori, ac pudori ſimul obſequentem, & deflere præterita, & venientia prouidere, dare damno lachrymas, & & periculo cautionem. Ad id ergo, quod venturi metu crucior, reuertor. Sollicitum me fateor, atque attonitum me habet, patriæ tuæ ſtatus, de te quid dicam? Cuius enim gloriæ gratulor, ſi compatior labori, parum ipſe mihi conſentiam, ingenio tuo non compati non poſſum: Sentio namque quod interſit inter armorum ſtrepitum, & Pieriam quietem, quámque tenuiter inter Martis tubas, plectrum ſonat Apollinis. Quia verò nihil patriæ negare potes, quæ de te ſic in pace merita eſt, vt eam nec belli tædio, nec mortis terrore deſereres, ſed relicto tantiſper Helicone, ac feriantibus libellis, ſecutus es publici fati viam & grati ciuis, & boni viri, & egregij ducis officio functus es, ita tamen, vt armatus pacem cogites, pacem ames, atque ita perſuaſum habeas, nullos te triumphos clariores, nulla opimiora patriæ ſpolia referre poſſe, quàm pacem. Libenter vbi de pace agitur Hannibalis verbo vtor, quo ſcilicet ex ore bellicoſiſſimi viri, veritas ipſa videatur loquentis, aduerſum ſtudiis teſtimonium extorſiſſe: is ergo apud eundem Liuium, quid ait? Melior, tutiorque (inquit) certa pax, quàm ſperata victoria. Hoc ille vincẽdi deſiderio ardens & qui pacem toto orbe turbauerat, Quid igitur amicus pacis? Nónne potius dicat, Melior, ſanctiórque eſt certa pax, quàm certa victoria, propterea quod illa quietis, claritatis, & gratiæ hæc labo ris, & criminum, & inſolentiæ plena eſt? Quid autem pace iucundius? Quid fœlicius? Quid dulcius? Quid verò ſine pace vita hominum, niſi periculum, pauórque perpetuus, ac triſtis curarum immortalium officina? Quę nam iſta voluptas oro eſt, ſub diuo pernoctare, claſſico ſomnum frãgere, corpus lorica, atque (vt ait Maro) canitiem

galea

galea premere, ferreis ſemper vinclis arctatum, mori ſubitò, & quæ vltima virorum fortium cura eſt, inhumatum abiici? iuuat mordaci ſollicitudine, iuuat metu & odio miſerum cor atterere, & his ſtudiis incertum, huius breuiſſimæ vitæ tempus impendere? Sicci-ne tutum eſt, cum pelago ſimul, & cum hoſte certare, hoc eſt, gemina pariter cum morte luctari? Nemo enim, quæſo, vos fallat, cum aſperrima atque inuictiſſima, & quod triſtiùs dico, cum Italica gente bellum geritis. Vtinam inimicæ vrbes vobis eſſent Damaſcus aut Suſis, vtinam Memphis potiùs aut Smyrna, quam Ianua: vtinam aduerſus Perſas aut Arabes, vtinam aduerſus Thracas, aut Illyricos pugnaretis. Nunc verò quid agitis? Si qua Latini nominis reuerentia eſt, quos delere molimini, fratres ſunt, & heu, non tantùm apud Thebas fraternæ acies, ſed per Italiam inſtruuntur, amicis flebile, lætum hoſtibus ſpectaculum. Quis autem belli finis, vbi ſeu victores fueritis, ſeu victi? Anceps eſt enim alea fortunæ. Neceſſe eſt vt alterum è duobus Italiæ luminibus, extinguatur, obſcuretur alterum De tanto enim hoſte, incruētam ſperare victoriam, vide ne non tam generoſæ fiduciæ, quàm incurioſæ dementię ſignum ſit. Sanè vos videritis, Viri magnanimi, & præpotentes populi; quod enim vni dico, dictum ambobus intelligo, niſi quia, vt ad te potiſſimùm hæc ſcripta perueniāt, & deuota familiaritas, quæ mihi cū virtutibus tuis eſt, & ipſa locorum vicinitas cauſam præbuêre. Vos (inquam) videritis, quorſum pergatis animo, quis ſit irarum modus, quis terminus odiorum, quid de ſalute propria, quid denique, cuius non parua portio pendet ex vobis, de ſtatu publico cogitetis, modò ne illud excidat, quod niſi gliſcentis belli ardor, fonte aliquo pietatis extinguitur, de vulneribus quæ parantur, non Numantinus, aut Pœnus, ſed Italicus ſanguis fluet. Et eorum, qui ſi qua repentina vis ingruat, aut ſi qua Barbaries quod interdum, ſed nūquam gratis auſa eſt, fines noſtros irrumpat, primi vobiſcum arma, pro communium fortunarum defenſione ſuſcipient, qui ſimul pectora ſua, morti atque hoſtilibus telis obiicient, qui & veſtri tegentur, & vos clypeis, & corporibus ſuis tegent, qui profugos hoſtes

claſſibus proſequẽtur, pariter viuẽt, pariter moriẽtur, pariter pugnabũt, pariter triũphabunt. Tales igitur hos viros propter leuis forſitan iracundiæ ſtimulos inuadere, & quanquam impunè poſſis euertere, quid delectationis habeat, non intelligo: norunt fortaſsè melius incenſi quorundam animi, qui ſupplicio amicorum, & vindicta quarumlibet offenſarum, more fœmineo delectantur, profectò nec vtile, nec honeſtum, denique nec humanum eſt. Satius eſt obliuiſci iniuriam, quàm vlciſci, & inimicum placare quàm perdere, illum præcipuè, cuius & merita præceſſerunt, & ſi in gratiam redierit ſequi poſſunt. Nempe ſi vtrobique par labor eſſet, tamen manſuetudo hominum eſt, ferarum rabies, eáque non omnium, ſed ignobilium, & quas ſiniſtra naturæ manus attigit. Si igitur inter conſulares tuos, quos plurimos, grauiſſimóſque non dubito, mea vox auditur, nõ modò venientem non repelles pacem, ſed vltrò illi obuiam ibis, & tenaciſſimè complexus inuentam, vt apud vos æterna maneat, curabis, quod faciliùs aſſequeris, ſi quicquid erit, ſobriam, venerandámque canitiem in conſilij partem voces, illos audi, qui fortunæ ludos noſſe, & amare Rempub. didicerunt. His enim dulcedo pacis eſt gratior, qui contrarij amaritudinem prægustarunt. Cæteri ergo, tanquam pacis hoſtes à limine arceãtur: neque enim tamen illos admitto, quibus nulla ſunt ſenectutis inſignia, præter rugas, canos, & caluitium, & incuruum tergum, naſique madentis infantiam, & cum voce trementia membra, vt Satyricus ait: Suas ſibi autem equidem inuidioſas dotes habeant, nos enim nõ putres quærimus, ſed maturos, neque rurſus illos exclude, ſi qui ſunt, qui florentibus annis animi præoccupauerunt ſenectutem, neque quod in te miror, in aliis ſperno, ſic vbi præcox indoles affulſerit, nõ ſum neſcius, quãtum Africanus meus adoleſcens, afflictæ Reip. non manu ſolùm, ſed conſilio profuerit. Aut dũ ſecretũ Senatus celat Papyrius prætextatus, quonam ioco matrem deluſerit, quid pædagogo ſuo Porcius Cato? Quid ſeni anxio puer ſuaſit Alcibiades? Sed mihi crede, perrarum genus hominum, quibus tenera ætate contingat ſapere, vbi ſanè tale aliquid, & præ-

& prægreſſum animos adoleſcentem videris. Nec enim inficior fieri poſſe,ſenum,choris aſcribito.Tu qui & conſilij prima vox, & rerum caput eſſe meruiſti, hoc ſemper tecum cogita,primas ad te partes,vel gloriæ vel infamię pertinere, ideóque ſopitis omnibus ſolus vigila, neque enim quod illuſtribus viris placet,par Imperatoris & militis labor eſt, promptior ad actum venit, quem maior præmij pars impellit, & quanquam multæ, & variæ ſint præmiorum ſpecies,ad quas pro varietate effectum non vniformiter inclinamur, haud dubium tamen,quia nobilibus animis,poſt virtutem,ſummum calcar eſt gloria. Hinc igitur excitatum animum, curis optimis exerce, ſunt optimæ curæ de ſalute patriæ vt ait Cicero. His igitur tibi nunc in cælum iter facturus aſſurge, téque ſupra teipſum erige, vide, circunſpice, contemplare omnia,& fœlices bellorum exitus, cum infœlicibus cōfer & damna cum commodis, & gaudium cum mœrore, & quoniam, vt dixi in cauſa pacis aptiſſimus teſtis eſt Hannibal, diligenter caue, ne vt ait ille tot annorum fœlicitatem,in vnius horæ dederis diſcrimen.Quantis enim putas laboribus,hæc collecta potentia eſt,quantis gradibus ad hoc fortunæ faſtigium eſt aſcenſum?Peruetuſta ſi neſcis gentis tuæ fama eſt,quod plerique non putant,multíſque ante vrbem conditam ſæculis,non Venetorū modò, ſed quod magis mirabere, Veneti etiā ducis clarum nomen iuuenio. Quod diligentius aduertendum eſt, ne virtutem caſibus,& tot annorum conſilio partum decus, fortunæ vaſtaturos ſubdas imperio, & quoniam vt ſapientibus viſum eſt,nullo maiori,quàm famæ pretio virtus conſtat,optimè & è Repub. te facturum noueris,ſi vbi res exigat, iactura etiam propriæ laudis, bonum publicum redemeris,frementíque turbæ,tuta magis quàm ſpecioſa conſilia,& profutura potius quàm placitura prębueris.Quod enim eidē duci accidit, & cumulatior gloria, & cum admiratione omnium amor te publicus ſequetur.Quę ſi etiā ſpes abeſſet,ſentis tamen quid virtuti, quid glorię debeamus, tantúmq; inter eas,quantū inter ſolidum corp⁹ & inanem vmbram intereſſe, & parte ipſum noueras,& à Philoſophis accepiſti. Quanto autem

cum dolore, ne quid omnino tibi ſubtraham, audiuiſſe me putas, recens vobis cum Aragonum rege fœdus initum? Ergo ne ab Italis ad Italos euertendos, Barbarorum regum poſcuntur auxilia? Vnde infœlix opem ſperet Italia, ſi parum eſt, quod certatim à filiis mater colenda diſcerpitur, niſi ad publicum patricidium alienigenæ concitentur? Dicet aliquis. Idem mali genus, prius ab hoſte tentatum. Iam dixi, & ſi vnum alloquor vtrunque, redarguo. Quantò dignius fuerat irarum deterſa rubigine, à quo non vllius amicitiæ ſinceritas, non fraternus amor, non ſuprema demum parentis ac natorum pietas prorſus immunis eſt, Venetos cum Ianuenſibus vnum fieri, quàm formoſum corpus Italiæ lacerari? Vobis occidentalium, illis vt audio dextras orientalium tyrannorum, in partem furoris implorantibus? O ferales & ſuperuacuas cautelas. O maliuolentiæ genus vltimum, quod manu propria non poſſis, ad id circumſpicere quod irrites, & argumentũ odij præbente vicinia, vicinos ſcelerum ſubrogare. Atqui multarum hinc iniuriarum fluxêre primordia, dum indigno & neſcio vnde prodeunte faſtidio noſtrarum rerum, in admirationes rapimur externarum, & iampridem cõſuetudine peſtifera, Italicam fidem, barbaricæ perfidiæ poſthabemus. Inſani qui in venalibus animis fidem quærimus: quam in propriis fratribus deſperamus. Quo effectum eſt, vt iure optimo, in has calamitates inciderimus, quas ſerò iã, & inefficaciter lamentamur. Poſtquam Alpes & maria, quibus nos mœnibus natura vallauerat & interiectas, obſeratáſque diuino munere clauſtrorum valuas, liuoris auaritiæ, ſuperbíæque clauibus aperiendas duximus, Cymbris, Hunnis Pannoniis, Gallis, Teutonis, Hiſpanis. Quotiẽs illud paſtoreum Maronis flendo cecinimus,

Barbarus, hæc tam culta noualia, miles habebit.
Barbarus has ſegetes? En quò diſcordia Ciues,
Perduxit miſeros?

Sed vt ad rem redeam. Quid vos deliberaturi ſitis ignoro, illud ſcio, quod in æmulatione olim pari, ſed conditione longè impari, dum euertendi infeſtiſſimam Athenarum vrbem, Lacedæmoniis oblata eſſet occaſio, nec de

potentia iam, ſed de voluntate ſola ſupereſſet quæſtio, è duobus Græciæ luminibus eruturos ſe alterum negauerunt. Præclariſſimum ſanè reſponſum, & priſca illa Spartanorum digniſſimum diſciplina. Quod ſi ex ore illorum ſonuit, quos victoriarum, principandíque libidinis notat Plato, quid vobis mitiſſimis ac modeſtiſſimis viris viſum iri arbitror? Certè ego qui in tantis motibus, non moueri nequeo, vt diuerſis affectibus amore, metu, ſpe, vnum pectus vrgentibus, ſecúmq; certantibus pace animi careo, iuſta me reprehenſione curaturum credidi, ſi cum hi ſyluas in claſſem traherent, hi gladios acuerent, ac ſagittas, illi muros, ac naualia connumerent, quod vnum mihi telorum genus erat, ad calamum confugiſſem, non belli auctor, ſed ſuaſor pacis. Finem facere iamdudum cogito, non ignarus quanto verborum freno, vti deceat, cum ſuperioribus colloquentem, ſed nullus eſt amore ſuperior, ille te coget ad veniam, qui ad multiloquium me cogit. Hoc vnum in finem, coram duorum populorum ducibus affuſus, & lachrymoſus obſecro. Infeſta manibus arma proiicite, date dextras, miſcete oſcula, animos animis, ſignis ſigna coniungite. Sic nauigantibus Oceanus, & Euxinij maris oſtia patebunt, nullúſque regum aut populorum niſi venerabundus occurret. Sic vos Indus, ſic Britannus, Æthyópſque permetuet. Sic Taprobanem, ſic Fortunatas inſulas, famoſámque, ſed incognitā Thulem, & omnem auſtralem atque Hyperboream plagam, ſecurus veſter nauta tranſiliet, modò inuicem tuti ſitis, nil aliunde trepidandum eſt. Vale ducum, ac virorum optime. Pataui XV. Cal. Aprilis. M. CCC. LI.

ANDREAS DANDVLVS VENETORVM DVX FRAN. PETRARCHAE, S. Epiſt. II.

Belli, quod contra Ianuenſes gerebat, iuſtam cauſam exponit.

PRomiſſam, diúque optatam epiſtolam, de manu latoris libēter accepimus, quā non deguſtare tātum, ſed & poſtea legere proponebamus, ex commodo, ni ſtyli ſublimitas procedere longius ſuaſiſſet, qui quàm diſertus fuerit, ex hoc, quod tanta dulcedine nos traxit, & tenuit,

vt illam ſine dilatione non tantum delectati, ſed gauiſi legerimus, indicatur. Mirabamur in ea vires animi praecellentis, alti profunditatem ingenij, & redolentis facundiae lenimentum, & dum haec concurrere cernimus, vix credere poſſumus, vt compoſitio tam virilis & ſancta, niſi è pectore ſacro defluxerit. Decuit namque virum ſyncerum, qui reliquit forum & curiam, vt in ampliora praeſenti venturaeque profecturus aetati ſecederet, pacis exordiri dictamina, & eloquentiam à coeleſti numine praeſtitam. Magna eſt enim admiratio copioſè, ſapientérque dicentis, & difficile dictu, quantopere conciliet animos comitas, affabilitáſque ſermonis, in ſalutem proximi exemplo Ciceronis conuertere. Nouimus, equidem, nec poſſumus diffiteri, Vir optime, quàm ſit ſuauis, & dulcis tranquillitatis amoenitas, & quo ad nos attinet humanae infirmitatis meminibus, & vim fortunae, ac omnia quaecunque peragimus, ſubiecta mille caſibus eſſe, ſcimus. Sed ſi philoſophica & quod praeponi debuit diuina, dirimantur conſilia, proſecutio iuſti belli, quod gerimus laudari, quàm reprehendi potiùs, & ſi vlla vis rationis exiſtit, ſeu quod magis credendum eſt Deo noſtro, quamuis cura mortalium, exitus ſperari foelices meritò debuerunt. Quid enim infoelicius eſt foelicitate peccantium? Quid amentius quàm pati diu, patientiam virtutem inſignem, non modò virtuoſos, ſed vitioſos, & aduerſus penitus affectus procedere? Sanè maleficos viuere, ſeu impunitam laxare perfidiam, diuinis & humanis inſtitutis prohiberi didicimus, ſecus imperante malitia, nedum praemiis iuſtus carebit, ſed ſubiectis pedibus calcaretur iniuſtus. Cauſae noſtrae iuſtitiam & quantis opprobriis, ac demũ acerbis laceſſitos iniuriis, improba Ianuẽſiũ nequitia, inuitos nos, & renitentes ad querelam excuſſerit, ſuperuacuum explicare credidimus, cùm ſatis vuulgatum, & notum minimè dubitamus, Teſtis eſt Deus, qui & ſecundos dedit, & dabit euentus, quod eos fraterna & ſyncera dulcedine, non tamen mutua relatione confouimus. Vt enim praetereuntes antiqua, noua ſectemur, libertatem pretioſiſſimum boni genus nobis moliuntur eripere. & dum licita prohibent, cogunt ad arma, vt meritò Caeſarianum

rianũ illud occurrat: *Arma tenenti omnia dat, qui iuſta negat.* Fratres ergo an domeſticos hoſtes iſtos vocemus, quorum nulla peſtis magis efficax ad nocendum: Fuit virtus hæc in Romana Rep. nec redarguendi ſunt tam venerabilis imitatores exempli, vt viri fortes vicinum, pernitioſúmque hoſtem, acrioribus ſuppliciis quàm remotum & acerbiſſimum coercerent. Quam diu patientia noſtra abuſi ſunt? Quamdiù nos furor eorum eluſit? Nullum ad finem ſeſe effrenata iactauit audacia. O vtinam famam Italicam, quam pereuntem ſæpius deploraſſe videmini, noſtris tantum temporibus inquinaſſent! Sed vetus eſt querela, quàm obtenebratum ſit eorum aſtutiis, reginæ quam dicitis, diadema. Mare ſibi reddiderunt infeſtum, terrarum orbem exoſum, & inimicas ſingulas nationes, de quorum moribus breuem ſummam accipio, Quòd conuenire nequit cum aliis, qui minimè cum ſeipſo. Negetur fortè, vera ſint quæ ſuprà deſcribimus: conuincemus ſi negari contigerint: quo cognito, neminem extimamus tam improbum, tam perditum, támque mentis expertem, qui non iure per nos factum eſſe fateatur. Plura dicenda forent, ſed omittimus, vt finem claudamus epiſtolæ. Bellum ita ſuſcepimus, vt nihil aliud quàm pacem honorabilem patriæ, quæ vita noſtra nobis eſt charior, quærere videamur, & quemadmodum ſuperbè ac violenter nos agere ſi ſpernemur. placatum, cedéntéque hoſtem, ſic nunc cum propè confractum reſiſtentem, ac tergiuerſantem traxerimus, nulla verecundia ſumus obſtricti, ſi bella hos contra permittimus, qui pacem pati minimè potuerunt. Vale virorum peroptime, tibíque perſuade, nobis eſſe chariſſimum, ſed multò fore chariorem, ſi nos ſæpius recreare curaueris ſimillimis monimentis. Venetiis XXII Maij. M.CCC.LI.

ANDREAS DANDVLVS VENETORVM DVX FRAN PETRARCHAE, S Epiſt. III.

Se cum ciuibus ſuis ad pacem eſſe diſpoſitum fama & honore patriæ reſeruatis.

AMice, dum ſingulare deſiderium nos teneret, ſeriæ pollicitæ pridem nobis epiſtolæ cauſas noſſe, quibus ſummæ virtutis & conſtantiæ viro, cui eſ

& ſapientiam dedit Deus, vt alios nedum lingua doceret, ſed confirmaret & opere, frequens locorum mutatio aduerſa quippè ſtudiis contigiſſet, alterius tenoris epiſtolam noſtræ quietis & pacis, vtique ſuaſiuam, non minus libenter excepimus. In qua etſi tuæ mentis fidelem affectum, multorum dictis prudentium ornaueris, quod tamen breue à nobis reſponſum accipias, huius quod viget fratris, potiuſquam verbis inſiſtere, temporis conditio nos excuſet. Ad explicandam enim cum Ianuenſibus cauſæ noſtræ iuſtitiam, non nimis innititur, quam ipſa ex ſeueritate ſatis nota, & proſperorum ſucceſſuum cœlitus nobis accumulata fœlicitas, abundantiùs ſunt profeſſæ. Et quamuis in Helleſponto nos ſemel victos eſſe deſcripſeris, quod in facto ſic erraueris, vt de loco, quem Propontidem noſtiri nominauêre maiores, venia danda eſt, ſæpe namque ipſos etiam prudentiſſimos factum fallit. Vt autem in ſtatum rerum præſentium vnde digreſſa eſt noſtra reuertatur oratio, pacem Deo teſte, teſteque mundo cordialiter optauimus & optamus, præcipuè cum quibus & longa familiaritas, & vetuſta ſinceritas nobis fuit. Quæ profectò ſi turbata non eſſet, iam vltrò veniẽs, & nobis ſponte ſe offerens, nedum Italiæ ſed orbis totius multa iocũditate vigeret, eò maximè, quod nec ad eam alius aute victoriam animus nobis fuit, nec amplius quàm tunc à victis hoſtibus petebamus, memores quanta ſit gloria Principis, vti manſuetudine poſt triumphum. Nec modica quidem admiratione mouemur quod animi repugnantis ad pacem duritiem nobis impingis, cum mitis & honeſta reſponſio, tibi & ſociis tuis facta, & ſubſecuta legatio ſummo Pontifici per nos miſſa, mentis noſtræ proteſtentur affectum, puritatem in nobis non ſimulatam aſtutiam detegentes: propterea quòd tãtos labores ſenſerimus, vt eruptam è manibus noſtris pacem recuperare poſſimus, vtque cuius graues ærumnas ſæpius deploraſti, repellat, quàm ſenſim in ſe ſerpere ſentiebat florens Italia ſeruitutem, gratificare non improbare debueras, & libertatis amator, & prædicator eximius, voto ſimili laborare nobiſcum nec refellere fructuoſa remedia, quæ ſi bene memini-

minimus, facundo iam eloquio ſuaſiſti. Scis enim tuo Cicerone teſtante, nullam mortem ſeruitute maiorem, níſque deteſtabilius eſſe dedecore, nil fœdius ſeruitute, & cùm ad decus, & libertatem nati ſimus, aut tenenda, & tuenda eſt, aut cum ipſa pariter moriendum. Si ergo beate rei operam exhibemus, proximorum noſtrorum calamitatibus condolentes, opportuniùs viſum erat ad execrandam alieni culpam demeriti, & noſtram, quàm optimè noſti, innocentiam excuſandam, tuam in partem alteram quam ad nos, quos pacificos ipſe fateris, ſumus. Etenim epiſtolam ſe vertiſſe, quamuis hæc & alia ſcripta tua, & peculiaris charitas, quæ nobis cum virtutibus tuis eſt, & ipſa tui animi prompta ſinceritas, admixtáque grauitas, cum venuſtate ſermonis gratiſſima nobis reddant, & cùm oratio tua in id quod intenditur fuerit, & ſit apud nos ſatis iam efficax, ad illos quorum in noſtros labores ſic irrepſit cupiditas, ſtylum verte, & eorum criminatis erroribus, ipſos admonere ne dubites, vt qui ſe tanti diſturbij reos eſſe cognoſcunt, quàm CHRISTVS nobis pacem reliquit, in terris, præpedire meritò vereantur. Ne ipſe qui iuſtus eſt, & cuius iudicium ſemper rectum eos in ira corripiat, & arguat in furorem. Quod quidem facillimè aſſecuturum te credimus, ſi ſit vir ille talis, qualem cum laudibus extuliſti. Si enim bonarum mentium eſt, ibi etiam culpam agnoſcere vbi non eſt, quantò magis, vbi recens, & notiora palàm ſit! Nos autem licet varientur plerunque, ſecundùm varietates temporum humana conſilia, idem quod hactenus fuimus nunc ſumus, & eadem mente, qua ſemper ad pacem diſpoſiti, fama & honore noſtræ patriæ reſeruatis, pro qua nos, & vniuerſaliter ciues noſtri, ſi ei profuturi fuerimus, nedum argentum & aurum, ſed vitam qua nihil eſt charius, exponere cunctis periculis prompti ſumus. Vale facundiſſime vir, & ſuper prius quæſita materia, pro recreatione noſtra, velis motus reſcribere mentis tuæ. Venetiis, XIII. Cal. Iunij, M.CCCLIII.

FRAN. PETRARCHA PRIORIBVS ARTIVM, VEXILLIFERO IVSTITIAE, P. Q. Florentino S. Epiſt. IIII.

Florentinorum in ſe liberalitatem magnis laudibus effert.

IAm ſatis me vixiſſe arbitror, optimi ciues, & illam ſapientis amici vocem audire videor: Morere dum læt⁹ es. Neque enim es in cœlum aſcenſurus præclariſſime, quò enim inſatiabilis iſta cupiditas viuendi, virtute non annorum numero metienda fœlicitas, & cùm perueneris quò tendebas, deſinendum eſt. Audebo quidem apud vos familiarius gloriari, eóque fidentius, quod quantulacunque vel eſſe, vel fingi poteſt mea gloria, ingẽtis gloriæ veſtræ perexigua quædam erit acceſſio: nunquam opes, aut potentiam optaui ad quas etſi forte pertingere, at ſaltem ſuſpirare permiſſum erat, ab annis teneris parua ducens, quæ multis maxima videbantur: id vnde mihi quidem neſcio, ſed me vera loqui teſtis eſt vita, teſtis oratio, teſtis eſt animus meus. Huc omnes curas, omnes vigilias meas verti, ſi quo ſtudio datum eſſet, vt bonus fierem, aut bonorum beniuolentia non indignus. Quorum primum nondum contigiſſe mihi doleo, ſecundum verò veſtro munere, quam cumulatè, quamque ſupra ſpem ſucceſſerit, ſuauiſſimus literarum veſtrarum tenor indicat, ex quibus fateor, non minus me ſtuporis percepiſſe quàm gaudij. Gaudeo enim atque vt Traianum principem Plutarchus alloquitur, & virtuti veſtræ gratulor, & fortunæ meæ, ſed ſupra fidem ſtupeo, ætate hac, quam omnis boni tam ſterilem putabamus, & quod miraculum coacceruat, in tot animis, tantum popularis vt ſic dixerim, ac publicæ libertatis exiſtere: ex quo intelligi poteſt, quanta in dato beneficio ſit laus, vt ait Cicero, cum in accepto ſit tanta gloria. Quid enim quæſo præclarius? Quid maius, vel precari præſens poteram vel optare, quàm quod vos abſenti mihi, nuper ac tacito, viri illuſtres & magnifici, contuliſtis? Cuius vnquam patriæ erga bene meritum ciuem, tanta liberalitas? Tanta dignatio? excutiatur antiquitas, proferantur hiſtoriæ. Reuocauit ab exilio Ciceronem ſuum Roma, reuocauit & Ruti-

Ruti-

Rutilium,& Metellum, ſed ab eo exilio, quod ipſa mandauerat, reuocauit & Camillum, ſed extremæ fortunæ caſus admonita. Et ſicut horum omnium iniuſta relegatio, ſic omnium iuſta. Camilli verò neceſſaria, & propè violenta reuocatio. Reuocarunt Alcibiadem Athenæ, ſed conditione non abſimili, & neceſſitate publica propè pari. Quo vnquam Pl.S.q.ue S.C. ſponte abſens, ciuis, nullo patriæ periculo reuocatus eſt? Virgilio Auguſtus Cæſar agrum reddiderit, ſed quem ipſe præripuerat, cui vnquam filio culpa patris ager perditus, publico conſilio reſtitutus eſt? Inaudita ſunt hæc pietatis & liberalitatis indicia, Et cum ferè raritatem claritas ſequatur, quanto exemplo lamentis veſtræ beniuolentiæ fulgor erit? Aduocor, ſed quamuis oro? Sed à quibus? quàm validis precibus? quàm imperioſis blanditiis? Quanta ſpe ager auitus de publico redemptus reſtituitur? at quónam ſarculo cultus eloquentiæ? quibus verborum floribus ornatus? Quibus laudibus noſtris frangas? Quanta noſtræ virtutis meſſe lætiſſimus? Cui vnquam tam fertilis, & tam fœlix fronduit agellus? Adeò quippe natiuam ſoli duritiem veſtra vicit induſtria, vt nec Afris ego iam, nec Siculis frugibus inuideam, & Campanum liberi, Cererísque certamen, ex vberrima ac iocundiſſima ruris mei ſtatione deſpiciam, quamlibet regis opulentiam animo ſupergreſſus. Ita enim mihi contingat, hunc tantum Reipublicæ fauorem, qui nunc veſtræ liberalitatis eſt proprius, aliquando & meriti mei eſſe, vt ego multò pluris facio veſtrum hoc de me tale iudicium, & honorificentiſſimum illud euologium, muneri veſtro additum, quem non modò reſtitutum, ſed verius donatum agrum, ſed quicquid inſuper ſeritur, vel aratur in circuitu. Quod haud difficilè, me perſuaſurum reor, iis, quibus vlla rerum mearum fuerit ex conuerſatione notitia. Quid enim mihi præſtare poteſt hæc infinita diuitiarum ſitis, atque anxia finium & operoſa propagatio? Certè quò vlterius metam fixero, longiúſque proceſſero, eò magis intelligam, quantum reſtet, & clarius nequicquam laxati ruris anguſtias, méque inopem recognoſcam. Et ô ſuperuacuos labores, cùm nihil auaritiæ ſufficiat, quanti eſt ꝙ

gius Ioannes Boccacius, per quē literas & monitus veſtros, ac iuſſa percepi, præſens peraget, qui vt hanc epiſtolam, fida manu ad vos, ore diſertiſſimo perferet, affectus meos, quémve cum audieritis illius ore me locutum credite. Cupio vos florentiſſimi ſemper in Repub. valere fœliciter Patauii VIII. Idus Aprilis.

FRAN. PETRARCHA NICOLOSIO BARTHOLOMAEI DE LVCA, S. Epiſt. V.

Florentini Senatus literarum exemplar ſe mittere ſcribit.

AMicus noſter communis, quo nihil fidelius, nihil poteſt eſſe ſincerius, ſæpe admonuit, vt te meis literis viſitarem, excuſaui, nunc occupationum variarum turbam adeſſe dictitans, nunc ſcribendi deeſſe materiam. Nunc autem occaſionem nactus, omne mearum excuſationnm dimouit obſtaculum, petens vt Florentini Senatus literas, humanitatis eximiæ, nouo quodam & inſolito, & inaudito genere honoris, publicum erga me teſtantes affectum tibi mitterem, commoda & honores meos præcordialiter gauiſuro. Digna res viſa eſt, in qua ſibi morem gererem, mitto igitur & illorum exemplar epiſtolæ, & reſponſi mei, vt intelligas quanto adhuc eſſet in pretio, vera virtus, ſi vſquam appareret, quādo falſum eius nomen non deſpicitur. Vale.

FRAN. PETRARCHA NICOLOSIO SVO, S. Epiſt. VI.

Vt Nicoloſium amaret atque his literis viſitaret, per ſolam illius virtutem motum ſe eſſe ſcribit.

TVus hic, & bonorum omnium amicus, atque honeſtarum amicitiarū diligentiſſimus proxeneta ſummo ſtudio inſtitit, vt tibi aliquid ſcriberem. Quod cum aliquandiu recuſarem ignarus, vnde inciperem, aut quibus verbis hominem ſolius famæ teſtimonio cognitum alloquerer, euicit tandem, vt calamum arriperem, ſcripturus quicquid occurreret. Quod cùm feciſſem, lætus & voti compos abſceſſi, mihi autem in ſilentio cogitanti, quonam artificio familiaris epiſtola de nihilo texeretur, mirantique & mihi requirenti, quid mihi tecum rei eſſet, quæue ſcribendi materia, nihil prius in animum venit, quàm Ciceronis illa vulgata quidem, ſed præclara

nam ſuperbum illum Hetruriæ regnatorem, ab obſtinata raptim obſidione diſtraxit. Hæc tantum virorum, & tam multos orientis populos, vnius viduæ ſubiecit arbitrio. Hæc ad genua Cæſaris Iulij, adhuc forſan grande aliquid auſuros, Gallorum regulos inclinauit, hæc Magnum Pompeium ad Poſſidonij fores, hæc Alexandrum Macedonem ad Diogenis dolium duxerit. Hæc Tito Imperatori humani generis aſſenſu glorioſiſſimum cognomen tribuit, dilatóque Germanicum in perſonam, licet immerentis filij reſtituit principatum. Atque vt aliquid de Hebræorum hiſtoriis attingam, hinc quoque miratrix illa Salomonis regina, de tam longinquo Hieroſolymam venit viſura quod audierat. Et legatio Machabei maria tranſiuit, amicitiam expetens Romanorum. Innumerabilia huius generis exempla ſe ingerunt, ſed vt iam longiuſculam epiſtolam breui fine concludam, quid hic miri eſt, ſi virtus tua, & fama virtutis comes indiuidua, multorum, atque in primis latoris præſentium fidei credita, me in amicitiam tuam dulcedine captum trahit? Præſertim cùm nihil impediat non ætas, non patria nō imparitas ſtudiorum. Confabulari tecum hactenus iucundum animo meo fuit, hinc iam mihi manum ſolitæ occupationes iniiciunt. Tu verò vale, & quotiens amicos tuos numerabis, caue quæſo, ne meū ſileas nomē. Patauí vi. Idus Ian. ſub intēpeſtę noctis ſilētio.

Introducit Andream Dandulum Venetorum Ducem, de ſtatu & regimine ſuæ Reip. diſſerentem.

BENINTENDIVS SCRIBIS CONSODAL. S. Epiſt. VII.

SI conceptum ſermonem poſſem mandare ſilentio, ſi oculos meos ab vtilitatibus veſtris auertere, ſi ori meo frenum imponere potuiſſem, rebar mihi conſultiùs actum fore, non ignaro, quantas ſecum calamitates attulerit, de potentibus viris loqui, quámque præſumptuoſum ſit, cum maiori, quàm anceps cum pari, quam ſordidum, cum inferiori contendere. Vtcunque mihi tamen euenerit, vincit charitas veſtra, vincit graue ſeculi noſtri pōdus, vincit acerbæ ſortis noſtræ myſterium vt loquar, non ſileam ſermones, vtique non adulatorios vel amœnos, acres potiùs & mordaces, & quærulis

adeò valida tempeſtate quaſſatam, at niſi portus peteretur, propè ſubmerſioni iam foret: ad pacis amœnitate, te velut miniſtro in partem eius laboris aſſumpto Chriſtus ipſe perduxerit. Et ſi fidei noſtræ credis, credentem quippe non ambigo quem Chriſtianiſſimum eſſe noui, apud ſuperos vitam agentibus, ex actibus veſtris aperta ſunt omnia. nec minimum quicquam occultum. Igitur ex his, & aliis quæ circa veſtram Remp. verſata ſunt hactenus & verſantur, mihi ſicut, & ſemper, & ſuis incõmodis aſſiduè vigilanti, multa dicenda forent, ſed infinita ſunt numero, quæ poſſent decentius conſiderari, quàm dici, & occupatus adeò ſenſus vt video, & nubilam mentem geris, vt in eis explicandis diſtinctius attentiori opus ſit animo, & ſpatio longiori. Ad vulnerum quidem tuorum fomenta progrediar, in quibus eſt meticuloſa dilatio. Multa, magnáque ſunt, ſed ex eis non plus quàm vnum mortiferũ quo diligenter curato, facilis eſt enim, ſi parumper acquieueris cura eius, ſenties profectò te fortiùs infirmitate animi, quàm alterius iniuria laborare. Quod me tibi mors immatura ſubtraxerit, hunc qui te transfixit gladium eſſe noui, hanc illam fuiſſe ſagittam. quæ tibi cor tranſuerberauit & animam, facit hoc pietas tua, facit tui erga me amoris ardentiſſima facula, faciant non minus inexorabiles, & graues ærumnæ, quibus premi conſideras fratres tuos. Ita eos tenera dilectione proſequeris, ſic amas ſic diligis, ſic verſa vice te colunt. vt meritò non minus ſuis, quàm tuis læteris, & doleas proſperis, & aduerſis. Iuſtos namque clamores, & querulos eiulatus eorum frequenter intelligo, quod venerabile illud, & pene ſacrum collegium hactenus quidem, & nuper meis tantum temporibus, velut de patria benemeritum, in ſumma charitate, & honore iam habitum, nunc ignominioſa vulgo fabula factum ſit. Pudet talia de talibus viris audire. Futurum tamen ſcio, vt ſicut qui falſo prædicantur, neceſſe eſt vt ſuis laudibus erubeſcant, ſic qui falſo criminantur, neceſſe eſt ſuis criminationibus eniteſcant. Affirmabo planè quod ſentio & profiteri non deſinam, quod experientia doctus ſum. Eorum qui tibi aſſiſtunt pars maior, & ſanior fide, & ſufficientia, & morum honeſtate, in omne æ-

num laudanda tranſiſſet, patent fructus eorum,& opera ipſa veritas eminens,ex ſe lucet,ideò longis argumentis probare non molior,quod manifeſtum,& notorium palam ſit.De reliquis verò quid ſentiam non quidem euiuſdem matris ſunt filij, nec in via domini pariter ambulantes,audire fortè deſideras. Et mihi de quibuſdam ſpes aliqua,de re liquis verò nulla.Indurata &proſus inueterata ſunt vitia,& niſi cum vita pariter euellenda. Sunt qui de ſe meliora promittant, nondum ſani, ſed ad ſanitatem aſpirant, facilè niſi in medio curſu deficiant aſſecuturi quod cupiunt. Nam labor improbus cuncta vincit.& vt tuus ille Anneus Seneca Cordubenſis teſtatur. Velle fieri bonum,pars maxima eſt bonitatis:cuiuſquam etiam rei principium, partem potentiſſimam eſſe noſti. Bonis igitur conſulo, patientiæ terga parent, inſiſtant virtutibus,incœptis fideliter perſeuerēt,nec odio innocentiam ſuam perdant. Calumniari quidem poſſunt,criminari non poſſunt, callum faciant maledicta quæque. non ſibi, ſed aliis exemplo diſertiſſimi Socratis dicta putent.Ita venturum eſt Virgilianum illud,

vt det Deus his quoque finem.

Reliquos autem admoneo,vt dimiſſis erroribus in recta reſipiant: ſecus extirpentur de medio. Modicum enim fel totum vel amaricat, vnica menda totam faciem deformat,parum fermenti totam maſſam corrumpit, ideò putrida membra, ne totum pereat, ſolent à corpore reſecari. Nefandum quippe foret vtile per inutile vitiari. Sed vt video, nimia iam expectatione torqueris, & ad hauriendum ſalutare poculum, quo dolori tuo fomenta propinem, intritam & ſollicitam curam geris. Accipe quod nedum leniat,ſed mundet ex toto,amicum præmiſiſti non perdidiſti,ex his qui amantur,licet eos caſus abſtulerit. Manet cum iocunditate memoria,non tantùm futura,ſed præterita quandoque delectant,hæc expectatione,illa quidem memoria.Superuacuum etiam eſt dolere,vbi dolēdo nequicquam proficias. Deinde iniquum eſt quæri, de eo quod vni accidit, & omnibus reſtat. Demum deſiderij ſtulta quæſtio eſt vbi inter amiſſum & dolorem minimum intereſt.Reſpice celeritatem rapidiſſimi tem-

mi temporis,cogita breuitatem huius ſpacij, per quod vſitatiſſimè curramus. Obſerua comitatũ hũc generis humani,eodem tendentiũ diſtinctum, minimis interualis, etiam vbi magna videntur. Quem putas periiſſe pręmiſſum eſſe videbis. Quid autem demẽtius,quàm cùm idem iter tibi emetiendũ ſit,eum flere,qui tibi dilectus ad gloriam anteceſſit? Non ſum ablatus tibi vt extimas,ô fide pectoris mei comes, non tibi ſubtractus ſum,non malis artibus circumuentus, tranſlatus ſum in meliorem regionem. Euectus vbi labores diutinos in quietem perpetuam commutaui, de terreno cœleſtis agricola, de ſeruo liber & dominus, de ſordido & humano corpuſculo angelus factus ſum. Ibi Redemptoris noſtri glorioſam effigiem,glorioſus aſpiciẽs, ſanctorum ſociatus agminibus, in hymnis & cantibus hilarem vitam ago. Tuas igitur lachrymas feſtinus exterge, gemitus cõprime,& lamentis omnibus, modò finem impone, ne fortè certioratus his tantæ fœlicitati meæ inuidere potiùs,quàm gratulari videaris. Confabulari tecũ, & ſingulare deſideriũ,& voluptas maxima mihi fuit, ſed ad decantandas iã ſolitas laudes altiſſimo & in eius contẽplatione captandã ſumma cum voluptate lætitiã, me vocat chorus Angelicus. Obſecro autẽ per viſcera miſericordiæ IESV CHRISTI, vt omnis mœroris, & turbinis deterſa caligine, fluctuãti adhuc patriæ, fidelis vt hacten⁹ adiutor adſiſtas, nec te vlla quæ poſſit occaſione cõtingere deneges,cui tãtùm teneris. Chari quidẽ parẽtes, liberi, propinqui pariter & amici,ſed omnes omniũ charitates vna cõplexa eſt patria, pro qua nemo bon⁹ dubitat mortẽ oppetere, vbi ei profuturus ſit. Noui fidẽ tuã,noui ſinceritatẽ,& intima cordis tui:in te fidũt, in te ſperãt proceres Venetorum:non potes dũ vixeris patriæ recuſare labores,licet graues infeſtiq; ſint. Non ſolùm enim nobis nati ſumus,partẽ noſtri primã patria vendicat, partẽ parẽtes,partẽ amici. Aderit & comitabitur diuinæ maieſtatis auxilium, omnem à te noxiã nouitatem auertet, imbecillitati tuæ me quoq; intercedente, vires ſubminiſtrabit & gratiã,nihil eſt enim quod Principi illi Deo,qui omnem mundum regit,fiat in terris acceptius,quàm conſulere patriæ,miſeris & afflictis

opem, ferre quietem & pacem ſæculo ſuo dare. Hac petiit cœlum via, hac petiturus es tu. Omnibus quidem qui patriam iuuerint, auxerint, opémq; præſtiterint, certum ſcias in cœlum diffinitum locum, vbi beati ſempiterno æuo fruantur. Æternum vale mi fili, cui animam, quæ iam cœlo potitur, natos & coniugem, non aliter quàm ſint in mente adduco, expertus quod verum, & fidum amicum te ſibi reliquerim, quãtum natura patitur, in ſuis commodis vigilem, & aſſiduè curioſum. V. Idus Februarij, Anno incarnationis eius, qui nos à morte redemit. M. CCC. LV.

BENINTENDIVS VENETVS, MODIO PARMENSI SVO, S. Epiſt. VIII.

Virum bonum nobis ſemper ante oculos eſſe habendum ad cuius vitam mores noſtros componamus & pro tali Benintendium ſe ſibi elegiſſe ſcribit.

NOn poteſt mi Modi virtus tua latere ſub modio, fulget & eminet, velut in candelabro poſita, & tota iam veris, non fictis ſuffulta laudibus ex ſe lucet, ideò vt à querelis exordiar, tecum, hactenus mihi quidem incognito, tantum huius fugaciſſimi temporis, cuius ſolius auaritiam veterum noſtrorum commendat auctoritas, irrecuperabiliter perdidiſſe me doleo: quãuis enim bon⁹ non ſim, in hoc tamen libenter incumbo, vt bonorum fiam conſortio non indignus. Fateor, magnam vim ad conciliandos ſibi animos virtus habet. Ea nihil eſt amabilius, nihil quod magis ad diligendum alliciat, cùm propter virtutem & probitatem, eos etiam quos nunquam vidimus diligamus. Vincit omnem cognitionem naturę morum ſimilitudo bonorum, nulláque ſocietas gratior, nulla charior, quàm cùm viri boni moribus ſimiles, ſunt familiaritate coniuncti. Proinde cùm pleriſque referentibus multa, magnáque de te nuper audiuerim, factus es mihi ante charus quàm cognitus & dum mihi ſuggeritur quanta ſit eloquentiæ tuæ vis, quanta diſcretionis integritas, quantúſque animi tui vigor, in te delector & ſtupeo. Stupeo quippe, grauibus te curis obſeſſum, tot ſecularibus implicitum negotiis, ſic vacare animo & ſapientiæ potuiſſe. Et cùm ſenſerim tecum, iniquè fortunam

nam egiſſe, per multos caſus, variáque pericula te iactando, hoc ipſum delectat me, animi tui robur: O quam mirabilis & veneranda res eſt, noſtra præſertim ætate, virtutis, vtinam non magis ſterilis, quàm fœcunda, virum interitũ inueniſſe periculis, in mediis tẽpeſtatib⁹ placidũ, & inter aduerſa fœlicẽ! maius hoc, altiúſq; mi Modi, quã vt ſimile tuo, in quo es corpuſculo credi poſſit. Sed vis vt opinor in te diuina deſcendit, animũ tibi excellentẽ exhibuit, moderatum, omnia tanquã minora trãſeuntẽ, quicquid timetur operatúrq; ridentem, quem profectò agitat cœleſtis potentia. Non poſſet res tanta, ſine adminiculo numinis ſummi ſtare. Itaque niſi fallor, maiore tui parte illic es vnde veniſti: quemadmodum enim radij ſolis contingunt quidem terram, ſed ibi ſunt vnde mittuntur: ſic animus tuus magnus ac ſacer, conuerſatur quidem nobiſcum ſed hæret origini ſuæ, illinc pendet, illuc mittitur & aſpirat. Quocirca fœlicitati tuæ vehementer congratulor, & fortunæ meæ habituræ deinceps vnde impenſæ ratio mihi conſtet, vnde virtutis & patientiæ formam ſumam, cuius exemplo aduerſus hæc momentanea & caduca me muniam, Poſtremò ad eius mores, & regulam me componam. Ha! quantum prodeſt animo, nondum adulto, illic adhæſiſſe, vnde ſe poſſit facere meliorem! Propterea eligendus eſt nobis vir bonus, & ante oculos ſemper habendus, vt illo viuente viuamus, & tanquam illo ſpectante omnia faciamus. Hunc te mihi electum eſſe cognoueris, obſeruabo, imitabor, & ſequar etiam, ſi mare tranſieris, animi tui mores, quos etſi non ſperem facilè conſequi poſſe, magnus enim eſt labor, & prorſus viribus meis impar: at ſaltem attingere non deſpero nihil enim eſt quod pertinax opera, & cura intenta & diligens non expugnet. Robuſta in rectum quamuis flexa trahuntur, curuatum trabem calor explicat, & aliter natæ arbores in id finguntur quod exigit vſus noſter, quantò faciliùs mens ipſa flexibilis, & omni humore exequentior, formam bonitatis accipiet, ſi feruenter inſtabitur? Ne temerarium me quæſo puta, veris ſi de meliora promitto. Imbecillis enim foret, & ægri inexperta formidare, nec ſpem bonam concipere, vbi tali, tantóque

duce regendus ſim: ſed ne fortè nimis blandiri tibi hæc mea videatur oratio, ars enim ea procul à moribus meis eſt, alia me tibi ſcripturum prænoſcito, quę huic tuæ laudi contraria iudicat vuulgus exterior, non vt me, qui diſcipulus eſſe volo, tibi correctorem exhibeam, ſed potius, vt velut honoris tui amantiſſimum habeas ex parte, ex puritate fidei relatorem. Et cùm nihil ex omni parte beatum, nihílque in humanis adinuentionibus adeò perfectum, quod, ſi ad perſpicacis correctionis regulam deducatur, multa non indigeat terſione, magnũ argumentum bene conſtituti animi tibi erit, ſi ea, quæ de te forte adhuc ignoraueras, nunc in melius reformando cognoſces, VII. Idus Nouemb. M. CCC. L V.

MODIVS PARMENSIS BENINTENDIO, s. Epiſt. X.

Virtutum, quibus eum eſſe præditum Benintendius ait in ſuperiori epiſtola ſe indigum eſſe, modeſte reſpondet.

PEruncta melle Rhetorica me permulxit epiſtola, Benintendi, quæ mentis & oris admirando nitore, oculos meos dulciter illexit, inflexit ſpiritum, Perfricuit & auditum. Verùm vbi ſecum ſtrictius, quo rſum me vocaret ſollicitè quæritarem, non obſtupere non potui, quonam modo, (dum eminentiæ tuæ gradum. laboris tui ſtudium, peruigili meditatione contemplor) qui tanti ducis impia, tantorum principum conſulta diſponis, his vtcunque cedens, in meos titulos te conferres. Nec mihi ſatis liquet, nunquid permulcendis moribus, an propulſandis erroribus inſtitiſti: His etenim haud iniuria mihi meminiſſe videor, adoleſcentulos vrgeri ſolere, quos olim vel illuſione corripimus, vel in meliora animare callida perſuaſione molimur: moliris equidem fateor, nec de te qui tantus, qui talis es, niſi ſanctum, niſi honeſtum credere minus fas fuerit quàm dubitare nefas. Moliris namque, velut interpretor, torpenti animo calcar addere, pauores excutere, & qui tibi ad probitatem offici credor, in hac te perficiar ſuadente. Supprime quæſo mi Domine reuerende, ac nimium elata vela ſubſtringe. Nam quid agis, niſi vt præconij ludibrio mendacis eru-

beſcam

beſcam? Quem tanta vi facundiæ floridum, integra diſcretione conſpicuum, animi lorica potentem, etſi ſæculi fluctibus, etſi fortunæ ictibus actum, vacaſſe diſciplinæ, præ nimio ſtupore miraris? Miraris enim nec admirari deſinis, quem noſtris temporibus nihil attonitum, minimè cupidum, bifrontis fati ludos, non ſine ſocij fauore numinis, inconcuſſa mente ſpectantem, oratione blanda non minus quàm vera deſcribis. Erubeſco deniq; & muteſco penitus, quando quod mens ægra cogitare, nedum manus trepida ſtylo dare vix audet: me tibi ducem eligis, ſpeculum exigis: ſed vt iam arbitror hic tibi mos eſt, vt quos virtuti faciles reris, hunc laudibus accendere, hunc pro animorũ exigẽtia ſoleas argutiis deterrere. Porrò, vt ex multis quæ tot, & tanta profaris, ad pauciſſima reſpondeam. Is non ſum, is nõ ſum, iure iratus exclamem, quem tantis plauſibus extollere, deperditi temporis querimonia complorare, quem phaleratis orationibus allicere, quem tanto debeas molimine flagitare: quin vt prætermeam quanta ſit, qua ſic afficeris ingeniorum dulcedo ſimilium, ſi pectuſculi mei latebras inanes percurreris, fortaſſe quem latentem ſub modio non horrebas, non autẽ tibi in modio cognitum quàm minus charum intellexiſſe dolebis. Nouiſſimè, ne tuis prorſum, qui tanta me contemplatione dignaris, videar auſpiciis diſſentire, non vt tecum, quem mihi ſingularem dominum prælegi, cui meos animi motus, & cuncta nota ſubegi, fulgentibus ne dicam paribus armis accingar, ſed vt naſcẽtis amoris noſtri radix mutuo copulata, pignore coaleſcat, ſolutis inuigilare ſermonibus: non intrepido tamen pollice laboraui, nequaquã ignarus, illuc me rapi, vbi tua noſtrorum Cœcropidarũ ſimillima turba palæſtricis cõcertat ingeniis. Floreſcit Liuius, & facundia Ciceronis, vbi tua te venerabilis caterua miratur, labori ſuo columen, & pedibus dulce iubar. Succedo itaque domine mi, ac genibus tuis ſupplex, & deuotus aduoluor, vt ſiue mitior qualem te tua commendat humanitas, ſiue qualem te ad vltimum polliceris, acrior imparitate malueris, mihi liceat tua iuſſa capeſcere, dictata faceſcere, ac eo medullitus aſpirare, quò & quacunque me vocabunt tui Socratici pectoris rudimenta. Venetiis XXI. Nouembris.

BENINTENDIVS VENETVS, MODIO PARMENSI SVO, S. Epiſt X.

Superior reſponſio facetè reprehenditur cum dehortatione à verſibus componendis.

REm non nouam, neque inopinatam aggrediar, vulgatam potius, & clara voce promiſſam, ſi tanto illi præconio, quod de te pridem altera mea profitebatur epiſtola quicquam iſta detraxerit. Quæ ſi forſitan, quod minimè reor, aliqua ſui parte tibi moleſta peruenerit, tantillum ſaltem reportatura ſit fructus, vt quem te illa tantum extulerat, præſens nunc experta ſit virum. Sunt mihi quæ fortibus in te lacertis traiiciam acutiſſima iacula, ſunt validiſſima tela, quibus te tranſuerberare iam properem, ſunt ſagittæ mortiferæ, quas in te mittere totis viribus non formidem. Quid autem aduerſum hoc negotij tibi ſit, ipſe delibera, non te tutabitur ſcutus vel galea, non lorica, vel thorax, non quoduis alterius generis munimentum, quantumcunque exquiſito artificio ſint contexta. Armis crede, mihi aliis quàm ferreis opus eſt, miſer es Modi, & miſerior multo quàm putas, cum ſeruus, & iam non ſeruus eſſe non poſſis. Aſtrinxiſti fidem tuam, aſtrinxiſti pariter libertatem, & vtinam illi domino, cui ſeruire ſumma eſt iocunditas, & libertas: ſed quod pace tua dixerim, ab eo, cui ſeruiueris ſeruias, ſeruiturúſque ſis, quid ſperare potueris, non agnoſco. Speraſti fortè diuitias ab eo qui in diuitiis pauper eſt? Speraſti honores ab eo, in quem honoris occaſio, lethiferum vulnus inflixit? Speraſti libertatem ab eo, qui ſemper animo inquietus, in ſumma libertate, ſeruorum noſcitur eſſe ſeruus? Quanto tibi conſultius actum erat, ſi tecum ipſe vixiſſes, ſi te dignum feciſſes Deo: nemo autem alius eſt Deo dignus, quàm qui hos vanos honores, opéſque contempſit, quorum tamen poſſeſſionem non interdicit, ex toto, ſed efficere vult, vt intrepidè poſſideantur à nobis. Id verò minimè conſequi poſſumus, niſi nos etiam ſine ipſis beatè victuros eſſe putemus. Nunquid ſatius erat tibi his, qui quotidie noui caſus emergunt, ceruicem ſubducere, & ſecundùm naturam vixiſſe, quæ paucis, vt

noſti,

noſti, minimíſque contenta eſt: Panem & aquam ipſa deſiderat nemo ad hæc pauper eſt, intra hæc ſi tua deſideria concluſiſſes, cum ipſo Ioue de fœlicitate contenderes. Sed vt video, implicauit te potius error, communis gloriæ videlicet appetitus, qui ſummum calcar etiam virtuoſiſſimis eſſe ſolet: quaſi pulchrum duceres, & ad magnum tibi dedecus aſcriberes, apud illuſtrem virum, famæ pretium meruiſſe, falleris licet aliquali venia dignus ſis. Nónne meminiſti, quod vera auimi magnitudo, honeſtum illud quod natura ſequitur factis, poſitum non in gloria iudicat, & mauult eſſe principem quam videri? Nam qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis viris habendus non eſt. Facillimè enim ad res iniuſtas impellitur: non eſt philoſophia populare artificium, nec oſtentatione paratum: nulla extrinſecus inſtrumenta iam quærit, domi colitur, ex ſe totum eſt. Nulla ergo excuſatio eſt peccati, vbi reprobata cauſa peccaueris. Sic itaque ſi ſeruitutem, ambitionémque tuam, ex corde recenſeas, ſenties profectò, hæc duo, laudem tuam acutiſſimè transfodiſſe. Reſpondebis, vt opinor, hæc eadem imputaturus & mihi: Fateor non ſum liber, non ab huiuſmodi labe totaliter abſolutus, libens tamen ſeruio, iuſto & Chriſtianiſſimo principi, non domino, vel tyranno, qui vitæ, necíſque in me habeat poteſtatem. Seruio Reipublicæ meæ, quæ mihi meipſo charior ſemper fuit: ſeruio patriæ meæ, quæ filiis, parentibus & amicis, & demum priuatæ vtilitati præferenda eſt. Hanc mihi non ſeruitutem, ſed ſummam arbitror libertatem, non tam honoris, diuitiarum vel gloriæ cupidus, quàm vt apud eum, qui omnium corda nouit, fructus benefactorum, ſi mihi bene feciſſe fortè cõtigerit, percipiã. Hîc finiã & ſigillam epiſtolã? Maius certamen expecta. Accipe quod te profundiùs ſauciet, & penetrabiliùs vulneret mentem tuam. Verſus vt audio, componis, & carmina, dictiones & ſyllabas quotidie menſurare nõn deſinis, verbis tamen, & vocibus operam tuam ponis. O pueriles ineptias his rebus intentus es, quæ nec te poſſint, nec alios facere meliores: in hoc labores, in hoc vigilias tuas perdis? In hoc ſubducis ſupercilia tua, barbámque demit-

tis, & pallidus quandóque & exanguis inſudas? Turpiſſima iactura, quæ ſenſato viro, ex conſcientia ſua venit, ſi multum ſupereſſet ætatis, parce diſpenſanda, vt neceſſariis tantum ſufficeret, nunc quod mors à tergo quotidie nobis, magnáque inſtat, pars eius præterit, & quicquid ætatis retro eſt, iam tenet, quanta dementia eſt, ſuperuacua dicere, in tanta temporis egeſtate? Et cùm aliena ſint omnia, tempus quod ſolum noſtrum eſt, fruſtrà contere-re? Non Virgilius, non Homerus, non Ouidius, Statius, vel Lucanus, non reliqui Poetarum, quotquot numerare volueris, aut eorum vtique faceto ſtylo metra compoſita eò quòd ab omnibus quæritur, à pauciſſimis inuenitur, conſilio te iuuabunt. Id tibi cœleſtis amor & Philoſophia ſola præſtabit: efficiet vt libenter Deum, contumaciter fortunam aſpicias, aliquid contra paupertatem, aliquid denique contra mortem, ſingulis te adhortabitur horis. Docebit te nulli rei ſeruire, nulli neceſſitati, nullis caſibus, demum ad calcem perducet, vt teipſo contentus ſis, & ex te naſcentibus bonis, vſque hoc quotidie mediteris, quemadmodum poſſis æquo animo imbecillem hanc & tranſitoriam vitam relinquere. Facere ſuadebit, non dicere, & non verbis opera, ſed operibus verba probare. Crede mihi, mi Modi, literata colloquia, & ſcriptis ſapientum verba collecta, eruditúſque ſermo, verum robur animi non oſtendunt, cùm ſit oratio etiam timidiſſimis audax. Proinde tibi perſuade, libertatem eſſe pretioſiſſimum boni genus, quàm naturalem facultatem, eius quod cuique facere libet niſi quod vi, aut iure prohibetur ſapientes eſſe diffiniunt. Seruitutem contrà omnium malorum grauiſſimum, qua quis alieno iuri, contra naturam ſubiicitur: Ab initio enim omnes homines liberi naſcebantur. Ambitionem quoque periculoſiſſimam peſtem fore, quæ vt tuus ille Saluſtius ait: Multos mortalium falſos fieri coëgit, aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promptum habere. Demum ſummã negligentiam illam eſſe, ſi exiguum hoc nobis datum eſt temporis, inutiliter expendatur, & prodigè, vbi velut irrecuperabile fuerit parciſſimè diſpenſandum. Poſtremò tum qualem, quantúmue haberi te velis, non in fortunę, ſed in

ſed in manibus tuis ſit, tunc cõſummata fœlicitas tibi erit, tunc ſummam ſummarum attigiſſe te noueris, cum eò perueneris, vt qualis haberi cupias, talis ſis. XV. Cal. Decembris.

BENINTENDIVS VENETVS FRANCISCO PETRARCHAE, S. Epiſt. XI.

Quantum Petrarcham amet & colat ſcribit, docétque non tã corporis quàm animi cultum eſſe quærendum.

NErius noſter mihi pridem apparuit, ad cuius primò complexum, magna me ſubiit veneratio eius, dum eum eſſe memini, qui ſe probitatibus ſuis fecerat amicitia tua dignum. Magnum opus feciſſe, magnas ſibi comparaſſe diuitias, immenſum ſibi theatrum extruxiſſe, viſus eſt mihi. Queror, iraſcor & litigo mecum ipſe, quòd non maiori cura tanti viri gloriam & ipſe ego venatus ſim. Accuſo ignauiam meam, ipſe me ſæpe redarguo, ac miſerum. & infœlicem me clamito, quòd tanta diligentia, hoc luteum corpus operiam, fami, ſitíque ſatisfaciam ſuæ, ac eius ſiquid languoris intercidat, ſingula membra curem: animum verò qui non ſuo, ſed alieno potius, vitio ſemper eſt nudus, qui non annonæ, ſed paſtoris inopia famelicus, ſemper & æger, ſic prorſus ac ſi mea nihil eius interſit, abiicerem Dico intra meipſum, Si cæci corporis lumina perdidiſſes, ſi auditum, guſtum, vel tactum, aut denique odoratum, ſiniſtra manu caſus aliquis abſtuliſſet, nunquid Adriaticum mare non ſulcares? Nunquid Ionicum & Ægeum? Nunquid Charybdim & Scyllam forti animo nedum traiiceres, ſed tranares? Nunquid non Italiam, Germaniam, & Galliam peragrares? Et vt paucis totum complectar, nunquid non Europam, Aſiam, & Africam velut furibundus inquireres, vt nedum qui ſanaret, ſed qui ſalutem promitteret inuenires. Nunc in foribus tibi eſt, qui morbos animi diligenter expurget, qui tanta valetudine infectum eum curet & ſanet, tenebras pellat, lucémque ſubducat, qui beneficio ſuo te parem angelis efficiat, vt quid moraris vel ceſſas? Excute teipſum & libera, feſtina, propera, & virum illũ velut diuinũ quoddam oraculũ ſupplex adora, nulla adeo tibi trã-

ſeunda ſunt maria, nulla hoſtium adeunda pericula, nulla peregrinatione iter quærendum. Plana tuta, & aperta ſunt omnia, vtilis labor eſt, vtilior multò quàm putas, plus eo quàm ſperare poſſis inuenies. Nunquid quod raro in Philoſopho reperitur, Chriſtianæ religioni quiſquam fidelior? Nunquid ad obediendum quiſquam humilior? Nunquid ad imperandum quiſquam modeſtior? Nunquid ad ſeruiendum paratior, & in conuerſatione benignior viſus eſt? Ita vt meritò dici poſſit, quod nequaquam ei ſimilis ſit inuentus. Ad T. Liuium lacteo tunc eloquentiæ fonte manantem, multos de vltimis terrarum finibus legimus perueniſſe, & quod ad ſui contemplationem Roma non traxerat, vnius hominis fama perduxit. Quantò magis his, non lacteum fontem ſed vt veriùs dicam aureum virtutis & eloquentiæ flumen emittens, adeundus & cōtemplandus eſt vir? O theſaurum immenſum ſi bene quis computet ô inextimabile ſæculi noſtri donum, illam in terris inueniſſe ſalutem quam nec præteritis, nec futuris ſperare, niſi de cœlo fas fuerit. Leges in antiquorum Hiſtoriis, viros fuiſſe prudentes, iuſtos, temperatos & fortes, ſed quod vni contigerit alteri defuiſſe comperies. In vno hoc totum quod dici, vel cogitari poſſit virtutis inuenies. Si quæras ſcientiam, æquabis eum Ariſtoteli vel præpones: ſi mores, Anneus Seneca cedet illi: ſi eloquentiam, alterum inueniſſe credideris T. Ciceronem: ſi cardinalium virtutum quamuis ex quatuor, alterum conſpicies Socratem, alterum & Platonem. Si huiuſmodi ergo vir, cùm nil aliud quàm Deus in humano corpore viuens extimari iam poſſit, inuadat me ſæpius immoderata quædam cupiditas, vt mandatum dominicum quodammodo in te ſequens, vxorem & filios, patrem, ſi ſupereſſet, & matrem, fratres denique & ſorores, cætera etiam quæ circa me bona videntur, propter te deſeram cētuplum accepturus. Scio quidem quod in manibus tuis eſt, regna, imperia, nobilitates, honores, diuitias opéſque conferre, & quod his omnibus maius eſt animas hominum erudire, eiſque ſapientiam digniſſimam rerum infundere. Quid autem ea optabilius ſit, quid præſtantius, quid melius, aut homine libero dignius, non agnoſco

gnoſco. Hæc eſt diuinarum & humanarum rerum notitia, hæc falſi, veríque ſcientia, hæc quæ ſola poteſt hominem contentum beatúmque præſtare. Itaque receſſum mihi frequentiùs perſuadens, cuncta diſpono, accingor ad iter, & pacatis omnibus, velut cœleſtem gloriam petiturus, hilaris & tutus abſcedo. Et ſemper in limine, quæ me turbet ratio, videlicet rerum omnium moderatrix, clamat & reſiſtit in faciem, vulgatam illam non tamen ſatis intellectam ſententiam repræſentans, Appetitus obtemperet rationi. Ad huius vocem attonitus ſiſto gradum pedem retraho, ad nauis iam properantē aſcenſum, & quaſi ſubita obumbratione concuſſus, eius imperium taciturnus expecto. Arguit, increpat, & caſtigat, & velut grauiter delinquentem alloquitur. Quis te in dementiã tantam duxit, vt temerè quicquam, nec conſultò conſtituas? Cogita quis ſis, quò, quídve quæſiturus accedas. Rudis & tenebroſa materia, cui vix poſſit aliqua bonitatis effigies, ne dicam imprimi, ſed nec etiam inſigniri, Pro ſapientia, tentas luminum ſummū lumen: neſcius quod fruſtrà quicquam agitur in non diſppoſito & patiente. Tu pædagogi miniſterio adhuc egens, qua fronte clariſſimi viri fores, etiā proiectiſſimus in vias, & niſi conſummatæ ſapientiæ acceſſibilis mentibus pulſare præſumis? Num tibi delirare maximè videretur, qui ſcandere turrem excelſam, vix per multas aſcenſibilem ſcalas, vnico ſaltu contenderet? Num tibi inſanus videretur, & improbus, pannoſus & ſordidus, nec cilicio quidem dignus, regiam ſibi veſtem auro, gemmíſque contextam, repentina quadam impetitione depoſcens? Magno vt opinor moueréris cachinno, ſed maiori multò, ſi alium inuenires, volare contra naturam volentem, certè vt ille, quo altius aſcenderet, maiori foret ruina caſurus, ſic & tibi niſi propoſito reſipiſcas, quaſi erranti viam, quò magis ambulare crediderís, itineris plus reſtabit. Sunt ad ſapientiam ipſam gradus, quorum ſi quem interſcalari, vel prætermitti contigerit, neceſſe eſt qui hoc tentat, ordine peruerſo præcipitet. Melle & lacte prius educantur infantes, demum inualeſcentibus annis, validioribus nutriuntur cibariis. Tu quoque ſimile fac, in eorum adhuc

numero collocandus: eſt enim cibus quem quæris, prorſus viribus tuis impar, cùm autem adoleueris, ad fortiora matura conſultatione conſcendens, tunc deſtinatum portum, ſecurus intrabis, vbi ſalutarem medelam, vbi incomparabiles theſauros, vbi quicquid poteſt circa hominem boni eſſe conferta menſura recipies, ita vt tibi meritò ſit dicendum: Hoc eſt quod ſemper optaui. Hæc igitur virorum optimè, etiam quemque cõſtantiſſimum territura, tua præſentia carere inuitum me compellunt: feram quantum potero, patienter, dabóque operam, licet ignauus & diſcolus, licet publicis obſeſſus negotiis, vt aliquando me faciam deſiderio meo dignum. Tu autem benignus & pius, hoc vnum quod abſenti præſtare potes, literarum colloquiũ, quæſo, mihi ne deneges, hoc vno modo mihi viſendum te præbe. Nũquam epiſtolam tuam accipiam, vt non protinus tecum ſim, nam ſi amicorum abſentium imagines iocundæ ſunt, quæ memoriam renouant, & deſiderium abſentiæ falſo, & inani leuant ſolatio, quantò iocundiores futuræ ſunt literæ, quæ veri notas amici, & vera veſtigia repræſentant? Vale mi fœliciſſime domine, & quotiens ſeruos tuos computare volueris, precor nomen meum ſaltem in vltimis non omittas. Ago autem tibi reuerenter memoriam, vt epiſtolarij tui copiam munus quidem mihi chariſſimum, & aliàs tua benignitate promiſſum qualicunque via habere promerear, pro cuius ſcriptura per communem amicum noſtrum Marcum de Raude, ciuem Mediolanenſem, & Venetum, ſicut neceſſe fuerit ſcriptoribus ſatisfiet. Ecce enim, & ego tibi expendẽs, exſoluo debitum quod promiſi, mitto incluſam reſponſionem, quam ad ea quæ ſecundario inuexiſti, non tamen vt aſſeris tibi receptam, mandauit recolendæ memoriæ Dux ille Dandulus, olim tibi, ſuis dilectus virtutibus, & veræ noſtræ patriæ vera lux, vt ſcias ei nec verba, nec ſententias defuiſſe. Et vt nil reſtet, quo tanti viri poſſit accuſari memoria, certum tene, eum omni tempore appetentiſſimum pacis fuiſſe: at vt audire ſæpius potuiſti, hic mos, glorioſum quippe patriæ noſtræ, ducibus noſtris eſt, vt quamuis in eos dignitatis titulus ſit collatus, potiùs

ſequi

ſequi quàm ducere, nec tam imperandi, quàm parendi ſibi poteſtatem aſciſcunt, vtque ipſius viri laudes, quas nec capere poſſet, voluminis magni liber paucis abſoluam: nil in eo natura peccauit, niſi quod tam breuem vitam dedit eidem, cui tamen bene redditæ reliquit memoriam ſempiternam. VII. Cal. Feb.

FRAN. PETRARCHA BENINTENDIO SVO, S. Epiſt. XII.

Elegos quatuordecim in laudem Andreæ Danduli Venetorum Ducis, ſe mittere ſcribit.

COlende ſemper atque honorabilis amice, literis veſtris primum acceptis, ſuper epigrammate claræ & glorioſæ memoriæ domini ducis noſtri (vt quid ſegnitiem meam cælē?) excuſationem non epitaphium meditabar, vt qui multúmque alia curarum acie obſeſſus, & occupationum mearum mole obrutus, vobis vt reor, animi ſaltem augurio non ignota, nec cœptis ipſe ſufficiam meis, & vſque adeò, ab huiuſmodi iuuenilibus exercitiis ſim diſtractus, vt non iam antiqua repetere videar, ſed noua prorſus, & inſueta tentare, vitæque metiens breuitatem, & fundamētorum amplitudinem, quæ ieci, ſedulò mecum ipſe remetiens contremiſcam: ideóque iampridem ſemel mente firmaueram, nihil vnquā vel ingenij exercitio, vel cuiuſquam precibus, vel qualibet ſeu neceſſitate ſeu delectatione materiæ noui carminis aggredi, ſatis, ſupérque exiſtimās, ſi notiuæ vota ſucceſſerint. Quod præruptū animi decretum, neglecta interim ingenij aſperioris infamia contra feruidam amicorum inſtantiam, inexorabilem ſæpe me tenuit. Quid multa? Iam calamus erat in manibus, iámque excuſatio texebatur, dum ſecundus interuentus epiſtolæ iniiciens manum, diffidētiam abſtulit, pudorem attulit, duritiem fregit. Itaque calamum, quem ad negandum cœperam, ad parendum verti, quid & per quem, & pro quo poſceretur, quídve & huius amicitiæ, & illius memoriæ debeam, acriter mecum voluēs: eadē hora igitur, eadémque ſeſſione, quatuordecim Elegos dictaui, qui ſi mei non videbuntur, nolite mirari, nam nec

ego vt cuperem meus ſum, nec ſum ille qui fueram, ita me multa circumſtrepunt, quanquam hoc ita velim accipi verum eſſe, vbi me viuum, meas res intueor. Nam vbi alios, & humanum genus omne contemplor, multa fateor occurrunt, vnde cum mei ſtatum alienæ ſortis collatione conſoler, neq; facile quiſq; me liberior, aut magis ſuus appareat: quod ſi fortè verſiculi plures ſunt, quam petiti erant, remedium præſtò eſt, duos abiicite quos videbitur, & numeri ratio conſtabit: Sin omnino nõ placent, eò me magis veſtrum credite, qui vt vobis obſequar mihi aduerſor, néve aliquid vobis aut natis inclyti Ducis negem, ſciens ac volens inglorio labori, id ipſum, cuius mihi penuria ingẽs eſt, tempus impendo. Aſcripſi autem in margine, ſiquid eſt, vbi vel dubitem, vel res eadem variè dici poſſe videatur, vt ſic electio veſtra ſit. Mihi enim cum omnes Muſæ hodie, tum præcipuè illam abeſſe perpendi, quam Graiam Graij vocant. Valete. Scripta rurali calamo in domo Carthuſiæ Mediolani vbi & æſtatem ago. Calend. Septemb. ad veſperum. M. CCC. LVII.

En domus Andreæ Veneti Ducis, vltima quanta eſt
Alta, ſed aſſurgens ſpiritus, aſtra tenet.
Publica lux iacet hic, & quartum ſydus honorum,
Stirpis Dandulcæ gloria prima, ducum.
Hunc animi vigilem temeraria Græcia ſenſit,
Et leuis antiqao reddita Creta iugo.
Hunc, comes Albertus Tyrolis, noſtra perurgens,
Vaſtatis propriis, qui meruit veniam.
Hunc Iuſtinopolis feruens, & Iadra rebellis.
Pertimuêre trucem, percoluêre pium.
Hic Genuam bello claram, pelagóque ſuperbam,
Fregit ad Algerium, ſeruitióque dedit.
Iuſtus, amans patriæ magnos cui fecit amicos,
Ingenio præſtans, eloquio omnipotens.

BENINTENDIVS FRANCISCO PETRARCHAE, S. Epiſt. XIII.

Epiſtolas duas ad Ciceronem ſe accepiſſe ſcribit, ſed eam quam ad Anneum Senecam direxit Petrarcha, ſibi mitti petit.

Reuerende domine mi: Si plus debito importun⁹, infeſtúſque ſum, aſcribite quæſo feruenti in vos de-

uotioni meæ, quæ omnem à me pauorem ſimul, & ruborem auertens, nimium deuiare facit à tramite rationis. Scio quidẽ, nunquã erga vos vlla, ex me merita præceſſiſſe, vnde tantũ virũ ſic audaci frõte, tam crebris pulſare tędiis auſus ſim, ſed veſtra ſũma virtus, omnẽ iã vulgata per orbẽ, & anim⁹ mihi famelicus, ſitibũdúſque ſimul, timore neſcius, in hoc quantulũcúnq; futurũ ſit, hic tẽporis moræ meæ pabulo generoſo, quo diu delectatus ſum cupiẽs ſaginari faciunt audacẽ ex timido, & ex verecũdo ſecurũ. Epiſtolas duas ad Ciceronẽ habui: reſtat ea quam ad Anneũ Senecã direxiſtis: & cum diebus octo vel circa, hîc adhuc me moraturũ exiſtimẽ, ſupplico ne me otioſum veſtra benignitas eſſe ſinat. Quicquid vobis ad manum occurrerit, quæſo copiandũ tranſmittite, cui veſtra omnia clariſſima ſunt, fulgentia ſuper aurũ, & quamlibet margaritã. In quibus etſi multa alia grãdis vtilitatis mihi futura ſint, in ſummo tamẽ pretio mihi erit, quod ea intuẽs videbor vos habere præſentẽ, quem in ſingularem patrẽ, & dominũ habere propono, cunctis temporibus vitę meæ. Recommendãs me humiliter gratię veſtrę ſemper. Veniſſem nunc & frequentius venirem ad vos, ſi his quib⁹ vtiliter inſudatis operibus, meam viſitationem tam vtilem, quàm ſuperuacuam eſſe ſcirem.

FRAN. PETRARCHA NERIO Svo, S. Epiſt. XIV.

Amici cuiuſdã, audita filij morte præ mœrore extincti, obitũ luget: quam animi mollitiẽ redarguens, docet natorum mortẽ patienter eſſe ferendam, idque variis vtriuſque ſexus exemplis illuſtrat.

MIrari cogor, in tantis occupationibus tuis, in his fluctibus rerum maximarum, quos ab aquilone veniens, nouus Cæſar inuexit Italiæ, & quorum te valde participem tua ſors facit, hanc tantam meis in rebus diligentiam tuam, vt videri poſſis, nihil aliud quàm me vnum cogitare, ita dico videri poſſis ignaris induſtriæ, ingeniíque tui: Nam qui te nouerunt, non mirantur, poſſe animum tuum ad multa, & multum diuerſa ſufficere, præſertim vbi illum ſuis ſtimulis vrget amor, quem omnis difficultatis victorem, & regem nouimus animorum. Hæc cur præfatus ſim interroges,

quia dum te literis prioribus feſſum reor, ecce duæ ſimul aliæ, à te mihi, vir optime, redduntur, omnes impigerrimis digitis tuis ſcriptæ, ita mirum plus tibi vacat in negotio quàm in otio. Mihi mirum (inquam) niſi celeritas, quæ vt Cicero noſter ait, ingenij, laus eſt, mirum eſſe diſcuteret. Sed venio ad rem, & illud tranſeo, quod in primis quaſi magni criminis te mihi purgas infamiam, & propè ſacrilegij inſtar ducis, in tuis me literis ſingulariter compellaſſe. Itaque ſtylum mutas, quaſi vel ego blanditiarum egeam, quas primum Iul. Cęſaris fortuna mundo intulit, aut te vilior ſtylus, robuſtiórque non deceat, cuius & veteres omnes, quicunque calamum attigêre. Quem articulum quoniam alibi latiùs digeſſi, nunc ſuſpenſo pede præteruehor. Et ſiquid auctoritatis apud te non quidèm merui, ſed inueni, me quoque nouiſſimum omnium habes auctorem, qui hoc ſtylo non tantum ad amicos, quos ex æquo alloquor, ſed ad Reges atque Pontifices, Cæſarémque ipſum vti ſoleo, quos reuerentiùs affari, ius, æquúmque eſt. Verum ego reuerentiam veram in mendaciis non repono, mentiri autem dominis his vocibus, quibus nunc vulgò vtimur, ætate ipſius Cæſaris inuentum, Lucanus aſſeruit. Sentio autem quid te mouit, neque tu diſſimulas, motum te literulis meis, in quibus ſtylum hũc intermiſiſſe videor, cuius rei ne de cętero moueare reddenda ratio eſt. Ego quidem, amice, ſtylo huic conſtanter inhæreo, quotiens grandiuſculum aliquid adorior: grandia enim nec huius anguſtiſſimi, fugaciſſimíque temporis, nec ingenij mei ſunt, nec huius calami, quem agreſtem rectiùs cùm liceret, cœleſtem vrbaniùs dicere maluiſti. At quotiens ad plebeias atque humiles curas, quas nec ſtylo dignas putem, aliqua rerum neceſſitas me attraxerit, plebeium quoque characterem non recuſo, ne fortè plus operæ verbis impendam, quàm ſententiis debeatur, idque mihi non aliud cauſæ in illis literulis fuiſſe noueris, Et hæc quidem hactenus, ex nunc autem quicquid agam, & ſtylo quolibet, illud ſaltem non admittam, vt plurali numero vtar amico, & vni loquens. Idque tum per meipſum ſum facturus, ne amicis mẽtiar, tum vel maximè ne exemplo tibi noceam, cuius apud te

non

non leue pōdus eſſe video. Tu igitur ſi me amas, ad proprium ſtylum redi, & id agimus nō vt auribus vulgi, ſed vt decori noſtro ſatisfeciſſe videamur. Venio nunc ad acerrimum dolorem meū, quo in ſecunda parte literarum tuarum, quaſi venenata cuſpide aures meas, atque animum pupugiſti. O factum peſſime, de amico optimo: O infauſtum negotium: O rem triſtem, calamitoſam, & miſeram! O nouum, & inauditum ſeculis infortunij genus! Aſſuefeceram oculos triſtibus ſpectaculis, aures amaris rumoribus, pectus cunctis fortunæ vulneribus, & cogitabam aſſiduè, quid vnquam mali, quid aſperi, quid acerbi accidiſſet homini, vt quidem mihi & meis, quoniam homines ſumus & non odij, vel euenturum eſſe, vel euenire poſſe certè ſcirem, vtque aduerſus omnia iacula duratum atque armatum animum haberem, telū hoc quia nunquam tale aliquid videram, nil ſimile prorſus audieram, aut legeram, cogitare & præuidere non potui. Et ideo inermem, improuidúmque transfixit. Hei mihi quid quærar? Vnde ordiar? Quid dicam? Accuſabo fortunam? Surda eſt. Accuſabo mollitiem amici, qui ſibi mortem, mihi mortiferum dolorem attulit? Sera eſt accuſatio erroris, irreuocabile damnum eſt. Quo auctore potiùs inutiles ſint querelæ. Et tamen ô dulcedo effera, iuuat inſiſtere, & fando alimenta miſeriæ præſtare. Quid enim aptiùs poſſit animus triſtis, quàm in triſti materia verſari, habet & mœror voluptatem ſuam, duram quidem, ſed ſibi accommodatam, in Arte poëtica ſcriptum eſt:

——triſtia mæſtum
Vultum verba decent.

Vtar conſilio quod me decet. Sed quò pergo, vt illi nihil proſim, mihi noceam, fortè aures atque oculos tuos lædam? O cæca mens hominum, & non futuri modò, ſed ſæpe præſentis etiam fati ſui neſcia. Ad Paulum Hannibalenſem vnum ex Romanis principibus, cui me familiariſſimum virtus & humanitas fecerant, quibus illum mirabiliter natura dotauerat, mandata dederam, tibi ignarus, illum iam rebus humanis exemptū, taliter quidem vt non mortem, quę natis omnibus ęqua eſt, ſed genus mortis vnicè miſerum cogerer, vſque ad meam ipſa

mortem lamentari. O cogitationes hominum vanas! O inanem ſpem! O lubricum ſtatum! O inſtabilem fortunam! O ancipites vitæ vias! O præcipites exitus! O proſperitates ambiguas! O ineuitabiles ærumnas! Amiſit filium Paulus tritũ & intolerabile mali genus, quis enim non aliquando filium perdidit, niſi qui nullum habuit? Rari ſunt quibus fortuna prolem dederit, nec donum ſuum delibauerit: rapinam dicimus, primitiæ ſunt. Amiſit Paulus noſter filium rem non inſolitam narras, & alius Paulus filios amiſit. Hannibalenſis vnum perdidit, Macedonicus duos, alij plures, quidam omnes, vnum iſte perdidit. Priamus vnus ex tanta natorum acie ſuperfuit, ſed hic ſuum ferro amiſit. Quid refert an ferro, an incendio, an naufragio, an febribus, an veneno. Mors autem vna eſt, ſed hæc iuuenem abſtulit. Scio: Nam adhuc iuuenis Pater erat. Quænam verò hinc tanti doloris cauſa fuit? An ignorabat doctus homo & prudens, plures multò iuuenes mori ſolere, quàm ſenes? Et vt vulgo dicitur, plures hædos perire quàm capras? Humani generis incrementum terra non caperet, ſi omnes ſeneſcerent, qui naſcuntur? Quid igitur ploras? Dicat aliquis. Nihil adhuc noui audio. Adoleſcentem in prælio pugnantem, in prælio cecidiſſe. Eueniunt iſta quotidie, & fortium patrum innumerabilis multitudo eſt. Nam quod ſcribis, corpus exangue, hoſtibus fuiſſe ludibrio hoſtili ſæuitiæ aliquid, ſed ſuperſtiti, exiſtentique miſeriæ nil prorſus adiecerit. Stultum enim, cùm mortem ſpreueris, cadaueris iniuriam formidare. Patres obitum filiorum forti tulêre animo, laceros quidem artus ſiccis oculis collegêre. Multi autem ſuos cum lachrymis ad ſepulchrum, ad inferos quidam verſis in ſe gladiis proſecuti ſunt: fletu immodico, quòd meminerim, ante Paulum noſtrum nemo. Hic eſt nouus & rarus, & inconſolabilis dolor meus, homo nobiliſſimus, & mea quondam opinione fortiſſimus, ſic fortunæ tergum præbuit, ſic laxauit frena mœſtitiæ, vt illa eum præcipitaret in mortem. O lachrymas meas! ô inexhauſtos fletu oculos! ô liuentia lumina! Da veniam Paule, fons ille aruit, qui cunctis amicorum miſeris vbertim lachrymas dabat. Siccare illum vel vna Romana domus

domus debuit, dum Columnenſium familiam fleo flere alios poſſe deſij. Omnes lachrymarum mearum ſcatebras illa conſumpſit, pumice ſiccior factus ſum. Tu tamen vir optime, ſine lachrymis meis non eris, quas de profundiſſimis atque abditis animæ receſſibus fando eruam, & quibus mœſtum funus abſens proſequar, imò verò inter triſtia funera fletu madidus, præſénſque verſabor. Quid, heu, mihi feciſti? Vir in rebus aliis acer ac ſtrenuus, quid feciſti? Nõ ſat magna pietas eſt, viſa paternis lachrymis, filij funus ornare, quod ipſum virtute animi melius, & ſpe ac ſolatio promiſſæ reſurrectionis ornaſſes, ſed parum piæ viſæ ſunt lachrymæ, niſi mortem morte accumulans, chariſſimo & inſonti filio, paternæ mortis inuidiam, poſt fata relinqueres, & reum, atque odioſum poſteris faceres, quem amabas, Nónne præſtabat quamuis præpoſterè filio ſupereſſe, & te ſibi fratres, fœliciores tibi natos quærere? Virentiſſima ætas erat, vel quod Chriſtianæ pietatis proprium fuit, pro illius ſalute animæ, cuius corporis præceps & feſtinata mors fuerat, preces atque ſuffragia ad cœlum mittere? Vel ſi qua ea dulcedo eſt, recolligere animum atque firmare, & in extrema ſolatia patri, viróque forti, debitæ vltioni intendere? Poſtremò quid vis facere potiùs quàm quod potiſſimum elegiſti? Quæ enim iſta dementia eſt ſuperbis hoſtib9, qui filij tui frigida membra calcauerant, quibúſque ſuus luctus, & crudelitatis, & inſolentiæ ſupplicia debebantur, de te quoque duplex gaudium, & geminam vltrò victoriam conceſſiſſes? O mortalia pectora, in extremis ſemper cæca caſibus. Audita primum morte filij, conſpectóque cadauere, quod humanitatis immemor hoſtilis ita diſcerpſerat, cum & ferro poſſes vlciſci, & animi virib9 grauem ferre fortunam, & fato ſuccumbere maluiſti, & te exitialibus atque mortiferis vltus es lachrymis, cúmque virorum exemplis illuſtrium, quæ probè noueras, reuocareris ad vitam, & ad ſpem deſperatam in mortem neſcio qua ferali dulcedine raptus es. Nónne autem, quæſo, luctus inconſolabiles paranti tibi occurrat Anaxagoras, qui mortem nuntianti: Nihil (inquit) inopinum narres: cùm enim ipſe mortalis ſim, ſciebam ex me genitum eſ-

ſe mortalem. Nónne Xenophon in animum venit, cui cùm ſacrificanti, primogeniti mors filij nunciata eſſet, neque cœptum ſacrificium intermiſit, neque ſuccubuit fortunæ, ſed corpore atque animo manſit immobilis, corona duntaxat, quam capiti geſtabat, depoſita, ne tãtum vulnus non ſenſiſſe videretur, móxque cum gaudio repoſita, vbi accepit, fortiter dimicantem filium occubuiſſe, Deos teſtes faciens, plus ſe virtute filij delectari quàm in morte torqueri. Nónne vnici filij dolorem immodicum, caſtigare viſus eſt Pericles, qui duobus ſimul rariſſimæ indolis amiſſis filij, neque coronam depoſuit, neque concionibus abſtinuit, neque vllum penitùs, aut in verbis, aut in vultu mutati animi ſignum dedit. Etſi longinqua reſpicere mens lachrymoſa non poterat, nónne ſub oculis erant Romanæ virtutis exempla clariſſima? Nónne aderat M. Cato, ſenex ille famoſiſſimus, cuius cùm innumeræ laudes ſint, tamen illa apud Ciceronem præcipua eſt, quòd fortiter ac modeſtè optimi filij mortem tulit? Nónne Catonis collega, Q. Marcius, qui cum Cos. eo ipſo die, quo Senatus ſecundùm legem conuocandus erat, vnicum ſpectandæ indolis filium amiſiſſet, & ſepulturæ filij pius pater interfuit, & mox Senatum Cos. egregius conuocauit, vnum diem inter diuerſiſſima priuati mœroris & publicæ maieſtatis partitus officia? Nónne Paulus Æmilius cuius ſuprà memineram, Paulo noſtro par nomine, ſed quod nollem virtute ſuperior, qui duobus primum filiis in adoptionem datis, & mox duobus, quos ſibi ſeruauerat (qui quales eſſent inde coniicies, quòd inter datos Africanus iunior) intra ſeptimum diem morte ſubtractis, orbitatem ſuam tam inuicto animo pertulit, vt poſt triumphum Macedonicum, quem ſibi virtus, & fortuna de opulentiſſimo rege pepererant, & quem alterius filiorum mors præceſſerat alterius inſecuta erat, P. R. alloquens, quaſi publici conſolatoris officio fungeretur, & id ſibi optato accidiſſe diceret, quòd in tanto ſplendore ſucceſſuum publicorum, metuens nequa forſan gaudio vt fit mœſtitiæ ſe nubes effunderet, deos anxiè precatus eſſet, vt ſiquid tacitũ minaretur, totum à populi ceruicibus, in ſuam domum fortuna

tuna conuerteret. Nónne M. Hor. Puluillus, cui cũ Capitolium dedicanti ab Æmilio mors filij nuntiata eſſet, ab opere glorioſo, quamuis equidem, vt falſo, mœſto, tamen rumore perculſus abſiſteret, nihil aut vultu, aut animo motus eſt. cœptúmque nõ amplius intermiſit quàm vt cadauer iuberet auferri, templi continuò poſtem tenens. Quòd ſi falſæ tantum ille religioni, diíſque mendacibus tribuit, quantum veræ religioni, vero Deo tribuendum erat? Quantóque ſtudio prouidendum ne tuo fletu Paule tu perires, CHRISTVS offenderetur? Quanquam quid exempla virilia colligo, cùm Romanæ mulieres, pudorem tuum premere, & lachrymas ſiccare debuerint, vir Romane? Nam vbi tunc quæſo, vbi tunc Cornelij Africani filia, Gracchorum mater, cui præter maternæ pietatis affectum, quàm chari filij eſſent, illud indicat, quòd Campanæ olim hoſpitæ, apud ſe muliebriter iactabundæ, & ſua ſibi ornaméta mõſtrãti filios è ludo literarũ reuertentes oſtendit: Et hæc (inquit) mea ornamenta ſunt. Hos illi filios, & hæc ornamenta ſimul omnia, ſæua mors rapuit; tantum tamen animi fœminneo fuit in pectore, vt ex morte illam complorantibus, & miseram vocitantibus reſponderet: Mœſtam vtique, ſed miſeram ſe non eſſe, quæ tales filios genuiſſet. O non fœmineum, ſed virilem & verè paterna gloria dignam vocem! Vbi erat Liuia Auguſta, cui cùm è duobus filiis mors, vt fermè mos ſuum eſt, & peſſimum reliquiſſet, & optimum, imperióque digniſſimum abſtuliſſet, ita caſum ſuũ fleuit, vt vltrò & modum, & finem lachrymis imponeret, mediámque ſe inter piam matrem & principem fœminam exhiberet, ne vel naturę debitum negaret vel tanti coniugis oculos ſpectaculo triſtiore cõfunderet. Quantò autem exactius cauendum erat, ne gemitu nimio lęderetur CHRISTVS ſpectator, ac iudex actuum noſtrorum, cui mortalibus querelis, iudicia æterna conuelli, haud dubiè neque immeritò permoleſtum eſt. Sed Romanas tranſeo, quibus vt muliebris eſt pudor, ſic virilis animi robur, atq; conſtantia, quáſque nunc etiam fama vulgaris, etſi multa viris detrahat, iure tamen omnium gentium mulieribus anteponit; cum in hoc ge-

nere laudis ſeſe offerat grata muliercula, vt prole impar, ſic par animo, quæ audita morte filij, qui in acie ceciderat. In hoc (inquit) illum genui, vt eſſet qui mori pro patria non timeret. Digna vel hoc reſponſo cui natus incolumis redderetur, quem tam fortiter amiſiſſet. Verum quò progredior? quid ago? Conſternatos & abſque reſurgendi ſpe deiectos animos, fortia exempla non decent. Itaque quando nihil mœſtius, nihil hoc tempore dulcius poſſum, libet nunc incœpto hærere, & omnibus ſeculis flebiliora cõquirere, vt oſtendam Paulo meo, nihil toto orbe miſerabilius, nihil vlla ætate flebilius, qui vt patrem indueret, virum exuit, conſecutúſque eſt, vt miſerrimus pater potiùs quàm modeſtus & ſapiẽs videretur. Excutiantur Poëtæ, euoluantur Hiſtorici, protrahantur in medium inſignes gemitus, vt appareat quantum in hoc genere mali altior cunctis eſt Paulus, quantúmque ſupereminet, & toto vertice ſupra eſt: vt Maro ait:

Fleuit ſuum Pallanta miſerabilis Euandrus.

Sed poſt fletum vixit, & vindictam præſtolari maluit, quàm filium ſequi. Lauſum quoque Mezentius fleuit, nec immeritò, nã ſi credimus Virgilio, pietas patris, filio cauſam mortis attulerat, non multum hic filio ſuperuixit, tentauítque vindictam, quæ cùm parum ſuccederet, non tam flendo mori voluit quàm pugnando. Et erant ambo ſenes, & vt diutius viuere, & animoſiùs pugnare potuerit Paulus meus. Legimus Phocæum Argi patrem, qui nauali prælio, quod Marſiliæ geſtum eſt, cùm traiectum iaculo, & expirantem filium videret, violẽtius quidem indoluit, nõ tamen eatenus vt fletu ſolo, ſed vt gladio proprio confoſſus, ſaltu etiam præceps in medios fluctus, gemina velut morte procumberet. Quod genus mortis ô Paule, vtinam eſſes imitatus. Sic enim niſi fallor & parciùs, & profectò virilius doluiſſes? Nullus enim maior dolor, quàm qui non eget auxilio, nec circumſpicit inſtrumenta, ſed ad inferendam mortem ſolus ſufficit. Ad hæc & honeſtius viro eſt, vulneribus quàm lachrymis mori, hunc dolorem, & has lachrymas conſumptrices, apud Lucanum, vt rurſum ad luctus fœmineos reuertamur. Pom-

peiana vxor optabat, vbi ait:

Turpe mori poſt te ſolo non poſſe dolore.

Ipſa tamen hæc dicens vixit, ſicut Hecuba vixit, & Andromache poſt coniugum, & natorum mortes. Multum filios multæ fleuerunt matres, ſed plus omnibus Marcellum, mater Octauia Auguſti ſoror, quæ talis, tantæque ſpei filio amiſſo, qualem nullum Romæ puerum fuiſſe Virgilius æternæ memoriæ mandare non timuit, omni ſolatio reiecto, in tenebris, perpetuíſque gemitibus æuum egit, pertinaciter infœlix, omnis illi lætior habitus, omne minus triſte verbum irritamentum doloris, omnis illi conſolator hoſtis fuit. Poſtremò ita ſemper vixit vt ait Seneca, talis per omnem vitam qualis in funere. Multum fleuit apud Virgilium mater Euryali, multum apud Statium nutrix fleuit Achemori. Illa tamen filio, hæc alumno vixêre ſuperſtites. Sic fletam legimus Antigonæ & Argiæ Polynicis mortem, nunc legimus, mirum! ſuperfuiſſe iuuenculas dolori, cui vir fortis ſupereſſe nequiuerit. Fleuit Euadnes Capaneum, fleuit Brutum ſuum Portia, ſed illa ſe in ardentem viri rogum intulit, hęc candentes hauriens carbones, præcluſo ſpiritu, quod pridem animo deſtinârat, virum ad inferos proſecuta eſt. Et vt amores illicitos attingamus, qui vt turpiores, ſic nonnunquam iuſtis amoribus fortiores ſunt. Fleuit Hero Leandrum, Phædra Hippolytum; neutra tamen gemitu, ſed illa præcipitio periit, hæc laqueo. Apud Catullum Lesbia meretricio amore ſaucia, paſſerem ſuum fleuit extinctum, ita tamen vt oculorum aciem perderet, non vt animam exhalaret. Verum hoc, dicet aliquis, viros aut fratres, aut amicos flebant, noſter hic filium: ſed quid ſuperioribus dicemus, quæ fleuerunt natos, plurimos, vel vnicos? Quid dicemus illis matribus, quas Romana narrat hiſtoria, poſt inſignem cladem, quæ ad Thraſymenum (vt Liuius tradit) cui potius fidem do, & quē Valerius ſequitur, vel Cannis (vt Plinio placet) eſt accepta, nuntiatis filiorum mortibus attonitas fleuiſſe? Vtramque autem poſt aliquantulum tēporis, alteram ſcilicet mœſtam domi ſedentem, præter ſpem conſpecto

filio dum in occurſum eius aſſurgit exanimem corruiſſe, alteram percunctandi ſtudio anxiam, extráque muros vrbis egreſſam porta Flaminea, qua fuſæ redibant legiones, obuio repente filio, dum irruit in amplexus expiraſſe. Has nempe non mœror, ſed quod multis accidit, gaudium interfecit. Fuiſſet ille vtinam, ô Paule, falſus etiam rumor tuus, vt te quoque non luctus, ſed gaudium peremiſſet. Nunc quocunque me verto, dolore ſimul ac pudore confundor. Legi ego permultos amantiſſimorum, legi matrum gemitus, ac ſororum, & coniugum vtriuſque ſexus, ſiquidem duos Plantios mirum dictu, vt eiuſdem nominis, ſic paris amentiæ impatientia doloris, in vxorum mortibus ſeſe gladio tranſuerberaſſe compertum eſt, quod apud Valerium Maximum non excuſari tãtùm, ſed laudari, ſi de proprio loqui datur, non excuſo, nec laudo. Legi mortem Indorum, apud quos cum mortuis viris viuæ cremantur vxores, legi ſingulorum hominum, legi populorum atque exercituum luctus, tam vehementes, vt quidam arma, reliquúmque ornatum, quidam etiam ſemetipſos ardentium ducum rogis iniecerint. Legi quorumdam fidem ſuperuacuam amicorum, nulli vtilem, & damnoſam ſibi, qui confodi gladij iuxta dilecta cadauera voluerunt, quam dum liceret euadere. Ad ſummam multos inuenio, quibus cauſam mortis dolor attulit, cui verò mortem intulerit, nullum niſi fortè pro vero recipimus. Quod de Homero Poëta quidam ſcripſêre, rémque tam ſtultam de tam docto viro, de támque diuino ingenio ſuſpicari libet. Quod ipſum tamen, etſi inter vera numerare voluerimus, nec de morte altera dolor fuit, nec repentina vis doloris, ſed ægritudo fortè animi, & ægritudinis fortè inedia, ac ſpiritus indies triſtior, qui proculdubiò vitam imminuit: & ſicut ſcriptum eſt exſiccat oſſa, & quem multos paulatim, ſeu conſumpturũ eſſe, ſeu conſumpſiſſe nõ negem, In quibus nomẽ habet Macedoniæ rex Philippus, morbo animi crudelitatis propriæ & inſulſę triſti, ſeráq; pœnitentia, Perſeíque filij dolis & impietate cõtracto. Nam Paulus Rutilius, quem nuntiata fratris repulſa, in cõſulatus petitione illico expiraſſe, ſcribit Plinius ſeptimo Naturalis

turalis hiſtoriç, vt verum ſit, huic ſententiæ prçiudicij nihil affert, quòd iã ante morbo impeditus deſcribitur. Itaq; facilè parua doloris acceſſio, inclinatum animũ ſtrauit, atque integrum, quanquam ſubitus dolor de alterius morte ſuſceptus, mœroris impetu, & lachrymarum diluuio oppreſſerit atq; necauerit: hoc eſt, quod apud auctores idoneos, vel non legi, vel me legiſſe non memini, eóque inſolabilior dolor eſt meus, quò inuſitatior amici miſeria, qui ſic mori voluit, ac potuit, vt ſine exemplo ſit mors ipſa mortalibus. Cæterùm, ego quoq; fortaſſis impetu animi euectus ſum longius, quàm debui, da veniam quæſo. Amara mihi & dulcedo, & dulcis fuit amaritudo, cum amico iam ſepulto, quaſi reſpõſuro ac præſente contendere, iam tandem deterſis vtcunque oculis, ad te redeo, atque ita cenſeo, idem omnibus agendum eſſe, fortunæ ſub imperio degentibus, quod ſolent, qui ſæua prçmuntur tyrannide, tergum patientia durandum. Sic inſtruendos oculos ac aures, ſic formãdos animos vt quod vident non videant, quod audiunt non audiant, & quod ſciunt neſciunt, multa diſſimulanda, omnia toleranda: & vt Flaccus ait, amara lento riſu temperanda. Horribile cogitatu eſt, quàm nihil eſt mali, quod nõ impẽdeat hanc vitam agentibus, cui niſi fallor optandus finis eſſet. quem tantoperè formidamus. Itaq; ſapiens omnia cogitat, omnia præuidet, omnia ſcit, multo ante quàm fiant examinans, non tantùm quç ventura ſunt, ſed quç poſſunt euenire, tanquam quæ euenire poſſunt, prorſus non euenire non poſſint, & aduerſus poſſibilia quælibet ceu neceſſaria, atque ineuitabilia ſeſe armat. peruigilem, intentúmque in excubiis animum tenens, & hæc quidem ſapiens. Ego autem, qui tam procul inde abſum vt ſapientem ſi occurrat, ne noſſe quidem, venerarique dignè queã, meis hactenus, amicorúmque fortuniis non poſſibilia fateor, & veriſimilia. & inuſitata præuidi. Videbam ergo nunc gladios, videbam morbos & venena, & incurſus ferarum, & naufragia, & incendia, & laqueos, & ruinas, luctum repentinum mortiferum non videbam. Vnde facie rerum inſolita vehementer exterritus, atque deiectus ſum. ſenſim animum attollere, & ſparſa arma colligere incipio.

Diſcam cogitare, & expectare omnia, & ſi poſſim nihil valde metuere, imparatum & inermem noſtra fortuna reperit, lorica defuerat, vbi furtiua cuſpis irrepſit. Quamobrem vulnus hoc ſentio, & Paulum meum nunquam ſine ſuſpirio recordabor. Tu vale. Nam de reliquis & præſertim ad ſummam Reip. quod ominer, & quod ſperē ne dici quidem opus eſt. Mediolani XII. Cal Martias.

FRAN. PETRARCHA IOANNI ARETINO, S. Epiſt. XV.

Iacobi de Carraria per proprium canem dilacerati mortem deflens in hac vita præter virtutem ſolidi nihil eſſe, exponit.

ROgas, imò verò debiti mei admones, vt huius iunioris Iacobi de Carraria, viri optimi, optiméque de nobis meriti, qui nuper Patauí dominus dictus eſt, re autem ipſa, nihil minus dominus magis quàm veriſſimus Patriæ pater fuit, laudes atque fortunam ſtylo amplexus, hinc aliquid ad te ſcribam, amoris ſcilicet mœrorīſque participem. Parua quidem res ſi ſuperficie tenus metiare, ſin altius foderis, operoſior fortè quàm putas. Quoniam & panegyricum viri virtus, & mors exigit Tragœdiam, præclariſſima duo poëtici laboris opera Latam igitur atque vberem dicendi materiam affers, ſed in qua diſertum fieri, rerum potiùs, quàm ingenij laus ſit. Quid enim illi defuit, quod claro præconio dignum eſſet? Quid dolori aut deſiderio noſtro deeſt? & natura facundus eſt dolor, & deſiderium vi mutuę relationis accenditur. Pronum opus, & de illo ad te ſcribere, & è duabus vitandis ſtyli metis alteram nō timere, ne quid nimis, quin etiam plaudente Italia concordi teſtimonio bonorum, ne obſtrepentibus quidem malis, apud amicas aures laudare, quem diligas. Accedit indignæ atque inſolitæ genus mortis, & in qua fides, apertiſſima vulgato illi prouerbio quæreretur, Alienæ dominum fieri quemlibet, vitæ propriæ contemptorem. Tam repentè enim, mediis licet in penetralibus, anguſtiſſimæ dom⁹ ſuæ, ingenti procerum ac nobilium amicorum, cuſtodúmque ſui corporis circumuallatus agmine, luce media, die feſto, ſecurus & incautus, in obſcœni ac deſperati Canis, & ne quid immani-

immanitatis abforet,eius Canis,quem ad menſam ſuam, illo die pauerat,aſſiduéque paſcebat,rabiem,cruentóſque riſus incidit, vt nullo vnquã indigniori ſpectaculo, oculos hominum pollutos rear. Cùm enim ipſi qui ſcelus audiuimus,ſic affecti ſumus,quàm miſeri ſunt, quibus videre contigit,mitiſſimum atque alio fine digniſſimum illum virum,belluámque infamem ac peſtiferam,vno momento temporis,vnóque velut turbine corruentes. Tam præceps enim,inopinúmque malum fuit, támque incredibilis aſtantium ſtupor, vt fidiſſima pectora, pro dilecti capitis ſalute, mortem æquo animo ſubitura, nihil illi pereunti tempeſtiuæ opis afferre potuerint, niſi vt pars expirantem attolleret,pars infandum carnificem, excarnificatum mille vulneribus conficeret. Heu impar ſceleri vindicta! Heu nimium par exitus imparium ſpirituum,& in diuerſa pergentium! Quæ cùm ita ſint, precibus tamen hactenus obluctor tuis, non laborum fuga, non occupationum mole, quamuis illa ſæpe adſit, hæc autem nunquam deſit: demum non aliam ob cauſam,niſi nec ſemel abſumpto doloris impetu, frigeſcat fortaſſe animus,qui tanti amici memoria, & indeficienti lachrymarum materia delectatur, exhaurire oculos metuit, quotidiéque ſibi aliquid reſeruat. O flebilẽ Parcimoniã, quid de illo loquatur? Quid meminerit? Quid deploret? Poſtremò cui propoſitum eſt illius viri faciem ac mores, illius virtutem ac fortunam ſemper ante oculos habere. & cùm cuncta ſuſpiciat, nihil præter exitum lamentari, quanquam hoc ipſum humani potiùs affectus, quam phyſici profectus eſſe non negem: Quotiens enim rationis paſſibus ad altiſſimam illam arcem æthereæ mentis aſcendo vnde non minus, quàm è ſummis olympi iugis nubes ſub pedibus cernuntur, video qua hinc rerũ caligine,qua errorum nube circunducti,quantis in tenebris ambulem⁹,video nihil eſſe,quo paſſim gaudem⁹,aut dolemus,in hac vita nihil ꝙ tãtopere vel cupimus, vel horrem⁹. Nugas meras quibus angimur, laruas quas pueris ſenes expaueſcim⁹,auráq; leuiſſimã qua deiicimur,aut leuamur,prorſ⁹ arũdinea leuitate. Video eã ipsã quæ mortaliũ fœlicitas dicitur,prẹter virtutẽ ſolidi nihil eſſe,eam

Iam beatos facere, quos amplectitur, miſeróſque quos deſerit, & pedibus, vt aiunt, in hanc Stoicorum ſententiam totꝰ eo, ita quidem, vt definitionem illam omnium Philoſophorum definitionibus anteponam, quæ virtutem eſſe ait, rectè ſentire de Deo, & rectè inter homines agere. Profectò autem, cui talis animus contigerit, nulli vnquam lamentabilis poterit eſſe fortuna, ſed optanda potius, & inuidioſa fœlicitas. Sanè nos imbecille, caducúmque genus homines, imis in vallibus habitantes, graui premente ſarcina, ratione quidem ad excelſa conſcendimus, ideoque vulgo quàm vero proximiora ſentimus ac loquimur. Hæc meæ, multorúmque querimoniæ, de rebus interdum friuolis, interdum nullis, nonnunquam verò fœlicibus, tanta votorum peruerſitas, tanta eſt cæcitas animorum. Sed ecce iam ſenſim aberrauimus ab incœpto, ad primordium reuertamur. Nondum itaque de oblata mihi materia texere continuum aliquid auſus ſum, & cauſam audiuiſti. Cæterùm omnis dies hominis, etiam nunc morbis obnoxio, nouum aliquod de ipſius morte ſuſpirium parit, vt ſi cuncta literis mandare velim, nil ferè aliud acturus ſim, idcóque ventis mandare conſultiùs ſit. Interdum tamen & literis, quale eſt illud, quod cùm nudiuſtertius digreſſurus Patauio, ad memoriam reuocaſſem, rogatum me, vt quod ſine precibus debeo, illi charo & amato cineri, aliquod epigramma ſubſcriberem, ſed diem de die trahentem neglexiſſe, dolui mecum & erubui quicquam omnino tam pio, & tam debito obſequio prælatum. Cúmque iam frequentes affore nt qui me proſequerentur, & in primis promiſſa repoſcerent, quæ nec negari pudor ſineret, nec tempus impleri. Quid facerem? Cœpi impetu, ſi quo modo poſſem addere calcar ingenio, profectúſque cum paucis ad ſepulchri locum, quaſi licentiam, quam à viuente conſueueram, ab exanimi percepturus. Intempeſtiua hora diei erat, obſeratíſque templi foribus, & meridiantibus æditùis vix admiſſus, iuſſis expectare comitibus acceſſi ſolus ad tumulum, ſedíque iuxta, & non reſponſuris oſſibus verba dedi. Illic ergo pro tempore breuiſſimam moram trahens, non ſine lachrymis, ſexdecim Elegos dictaui, ardore

dore magis animi, quàm ſtudio, aut ratione arctius adiutus, tradidíque expectantibus amicis, vix ad exitum perductos atque abij, hortatus vt ſi nihil, aut illis, aut mihi interim melius occurriſſet, ex his ſi quid placeret eligerent, arbitratu ſuo, incidendum marmori, ad quod poliendum, inſignis nunc artificum deſudat induſtria. Vale.

FRAN. PETRARCHA BENEDICTO DE COLVMNA, ROMANO EPIſcopo Theatino S. Epiſt. XVI.

Benedictum de Columna ad proprias ſedes incolumem perueniſſe gaudet.

NOn aliter literas tuas legi, quàm frontem, oculóſq; tuos ſpectare conſueueram. Quid tibi vis dicam pater? Cõſcientiam meam teſtor, ſemper ego tecum ſum, & cupidè tecum verſor, quantum ſinor, interiecto tanto maris, ac terrarum ſpatio. Cæterùm illo die, multíſque ſequentibus, dum alternis epiſtolam tuam pono & poſitam reſumo, dúmque illam nunc lego, nunc cogito, diu toto animo tecum fui. Tibi ſanè in præſens, occupatior etiam, fragiliórque quàm ſoleo quod & loci mutatio curas auxit, & vires corporeas morbus imminuit, hoc vnũ pro reſponſione reddiderim. Gaudeo mediuſſidius te ad proprias ſedes, incolumem perueniſſe, atque fœliciter Thirrenum littus Adriatico permutaſſe. Gaudeo atque vtinam propediem locum hunc, fœliciore aliquo, ad extremum verò permutatione fœliciſſima, terram cœleſtibus permutemus. Quid autem vetat angariari? Citò te Thirreni maris oram reuiſurum, ac propè Theanum tuum antiquum, vel Parthenopeo littori, vel Caſillinis collibus præfuturũ, Romuleis mallem, ídque magis vel origini tuo debitum, vel virtuti. Sed tam alta ſpectare prohibet durior nũc Italis fortuna, haud equidem prorſus immeritò: neque enim iniuſtum eſt, vt eo diu careant, quò ſe vltrò per inſolentiam, atque impatientiam ſpoliarunt quanquam quid nos meriti, quos nondum ad vitæ finem ſors violenta proiecerat? Sed neque id nouum eſt Paternæ culpæ ſupplicium inſontem ferre progeniem. Comederunt acerbas vuas patres noſtri, &

ecce filiorum dentes obſtupeſcunt. Et iterum: Patres noſtri peccauerunt & non ſunt, & nos iniquitates eorum portauimus. Itaque Tyberinos honores, cuncta rodens Rhodanus vorax, & quæ ſpectacula bone IESV? ſed ne congratulatoriam epiſtolam querelis impleam, ad te reuertor: Gratulor quidem tibi, & ſpero dignitatis tuę gradum hunc eſſe, non terminum. Cæterùm quocunque pedem moueris, animo conſequar, & vbicunque fueris tecum ero. Quod ſi imaginariæ præſentiæ forſan vera ſucceſſerit, te pater optime, Barbatúmque meum eximiè gauiſuros, tacentibus licet vobis, certè ſcio. Non opus erat huic rei aſſerendæ, multum tempus impendere, animos veſtros noui. Verũ id hac tempeſtate verum fatear, occupationes meas circumſpiciens, non tam ſpero quàm cupio. O ſi quoties vellem, poſſem vt animum, ſic corpus hoc in longinqua tranſmittere, quàm ſæpe me hoſpitem haberetis. Sed enim id non antè futurum credimus, quàm corruptibile hoc incorruptionem, & mortale iſtud naturam induerit immortalem. Vale. IIII. Nonas Octobris.

FRAN. PETRARCHA EPISCOPO CAVALLICENSI, S. Epiſt. XVII.

Amorē Epiſcopi Cauallicenſis erga ſe nec non humanitatem qua ab illo exceptus fuerat, narrans quæſtuoſas amicitias vituperat, déque hominem votorum, varietate diſſerit.

VTcunque aliis, quorum vel libertate, vel opera fretus eram, quid dicerem inueni, ad te ſcribere cogitanti, mirum vt ſæpe verba defuerunt. Quid enim dicerem? Ita mihi perſuaſum, profundéque inſitum eſt, tuum te negotium agere, dum meum agis, idque non emolumenti conſideratione vulgaris ſed alia quadam generoſa & ingenua expectatione paucorum, & inprimis tua. Sunt enim qui nihil niſi pecuniario pretio extimare didicerũt, tempus amicitiis impendunt, quo nihil eſt charius, tamen nil ſibi videntur impendiſſe, niſi forſitan quantum lucri idipſum tempus, intentis ad alia, collaturum fuiſſe videbitur. Dant conſilium dant auxilium, dant animam, dant ſeipſos, nihil ſe dediſſe putant, forte etiam nec falluntur,

luntur: at ſi quid pecuniæ impenſum eſt, id extimatione tacita, id importunis verbis exaggerant. Haud immeritò quando eis pecunia pretioſius nihil eſt, non tempus, non fama, non ſanguis, non vita, non anima tantùm imperij inter miſeros mortales, auro, argentóque dedit inſana cupiditas. Tibi verò mens alia, diuerſi mores, iudiciúmq; diſſimile, non te ſuperficies rerum fallit, ſolerter introſpicis, & ſuum pretium rebus ponis. Non tu ex me aurum ſperas, non ambitioſi ſuffragia, ſed animum meum, & obſides animi affectus tenes potius quàm ſperas: de futuro enim ſpes eſt: itaque quod habet, ſperat nemo. Tu quidem pleno iure animum meum habes, vbicunque ſim, ille tecum eſt, quem tibi pulchra negotiatione mercatus es. Pietas, fides, humanitas, ſapientia, eloquentia, literarum amor, charitas mei, conuerſatio ſuauis, & ſeruata dignitate familiaritas inaudita. Hæc ſunt pretia, quibus me hominem liberum comparaſti. Poſſes, non inficior, contractum communi iure reſcindere, vltra dimidiam iuſti pretij deceptus, non tamen id vereor, nam & præſcripta res eſt, & multa præterea licet exigua, in ſe adeò poſterioribus chara ſunt, vt ea vix vllis pretiis commutaſſe velint. Innumerabiles ſunt affectuum humanorum cauſæ, & inextimabiles extimantium voluntates, inueſtigabiléſque reſpectus. Quidam vaſti animi ſunt, & appetitum non niſi ab immenſa tranſmittunt. His orbis ipſe terrarum carcer videtur, & anguſtiæ, quod de Alexandro Macedone, ac de Iulio Cæſare lectum eſt. Contrà alij minimis delectantur, magna faſtidiunt: his tugurium regia eſt, ampla domus ergaſtulum: tales puto fuiſſe Diogenem, & Amiclam illum Cæſareum, prius quàm vector ſibi permaximus obtigiſſet, multos quoque alios præcipuè & noſtris, qui pauperem ducem nacti, omni ſtudio fecerunt ſibi familiariſſimam paupertatem, in ſciſſuris lapidum atque in deſertis ſpeculum habitantes. Sic & in reliquis inuenies. Quidam purpuras mirantur, & quicquid ſupra humanæ menſuræ modum attollitur, attoniti & hiantes aſpiciunt. His regnare fœlicitas prima eſt: id ſi fortuna negauerit, at ſaltem amicitiis regum ſtudent, & proximum regno putant eſſe ſub

regibus. Alij omnem poteſtatem peroſi, ferre nequeunt regis occurſum, quibuſdam melle dulcior vt dixi, aliis amarior felle pecunia eſt, itaque nūmos alij, non quaſi fallax, & fragile mortalis vitæ præſidiū, ſed quaſi fratres aut filios amant, ſæpe plus etiā quàm ſe ipſos, quando vt nūmis parcant, fame pereant. Horū alij contactum ceu contagioſum aliquid euitant, & quaſi non ſufficiat auaritiam declinaſſe, niſi in contrarium relabantur, bellum indixêre diuitiis, quas vt valdè optare imbecillis, ſic non poſſe pati eneruati animi, hinc eſt apud Flaccum extrema illa ridicula, procul à virtute diſtantia Saberij & Ariſtippi, quorū primus multiplici pœna hæredibus appoſita, ni paruiſſent, omnem ingentis patrimonij ſui modum ſepulchri ſaxo iuſſit inſculpi. quò ſcilicet poſteritati nota fœlicitas ſua eſſet, quam in diuitiis reponebat. Alter in Lybia ſeruos, aurum ſuum, quo grauati tardius incedebāt, quaſi cœnum iuſſit abiicere: cùm ille poſſet rem caducam peritus venerari, & hic in meliores vſus largiendo, quā proiiciendo conuertere. Sunt quibus in rebus omnibus mediocritas placet. Horū ex numero eſſe velim, nec verebor puſillanimitatis infamiā, méque illo Senecæ teſtimonio tuebor: *Magni* (inquit) *animi eſt magna contemnere, & mediocria malle, quàm nimia.* Sed omiſſa votorum varietate mortalium, ad nos & rem noſtram redeo. Tu quidem, quā induſtriè amicitias regum colas, inſigni nuper experimento, & præclara vſque ad exitum fide monſtraſti, adeò vt te, & amicum rex dum vixit, & nūc etiam regnum ipſum Siciliæ patrem vocet. Nec ideò quod in monte ſtare conſueueras, vallem odis, doctus & ſuſpicere, & æqua conſpicere, nec tamen ima deſpicere: omnia enim agere virtus docet, & diuerſiſſima, licet vno rationis imperio adminiſtrat. Non ſum Rex. Quid refert ſi apud eum, cuius ſum, quātuluſcúmque ſim, in pretio ſum? Multi deformes coniuges ardentius amauêre. Sæpe quò minor filiorum indoles, eò parentum amor fuit intentior. Scipio Africanus, ſummus hominum, filium vſqueadeò diſſimilem pueri, vt hoſtis non filius videretur, pluſquam paternè dilexiſſe traditur. Mirum, ſed aliquid latet, quòd amorem excitet, amantémque ſollicitet. Sine

cauſa

cauſa enim nullus amat, quanquam aliis non tam pronis ad amandum, eadem cauſa tanto impar forſitan ſit amori. Certè ego dum me metior, quid de me ipſo ſentiam, in dubio ſum. Fateor enim, ipſe mihi non placeo, nec mirari ſufficio, quid eſt hoc, quòd clariſſimis viris (neq; enim vereor, ne vanitati detur, ſi hanc mihi veræ licet immeritæ gloriæ partem ſumo) clariſſimis, (inquam) omnium qui noſtra ætate vixerint, charum fecit. Dum equidē, ipſe res meas funditus excutio, nihil inuenio, quod in me bonis amabile ſuſpicer, præter vnum hoc, quod ipſe etiam, quiſquis ſim, bonos ſemper amaui, & colui, ſempérq; ab his amari & volui, & optaui, nec vllas mihi in vita maiores opes poſſe contingere ratus ſum, quam beneuolētiam bonorum atque illuſtriũ virorum, quorũ quo minor eſt copia, maior eſt gratia, optabiliſque conuictus. Sed dũ cogito, tot claros viros haud facilè in eo ſimul omnes errore verſari, neſcio quomodo de me mihi ſpes oboritur, ita vt dixi dubius ſum, nec ſcio quid mihi, quid aliis credam, vos videritis, quicunq; me vobis amandum, nullis cauſis apparētibus delegiſtis. Verũ vt non alios ſileam, de te loquar, quē à principio crebrioribus & clarioribus indiciis patrē ſenſi. Veni Mediolanum (inquit) Auguſtinus & Ambroſiũ epiſcopum, in optimis notum orbi terræ. Et poſt pauca: Suſcepit me (inquit) paternè ille homo Dei, & peregrinationem meam epiſcopaliter dilexit. Quid tibi? Quid mihi conuenientius dici poteſt? Veni ego, non Mediolanum, vnde tibi tamen hæc ſcribo, quò pridem à te corpore digreſſus, cùm aliò pergerē, fortuna ſic res hominum voluente perueni, ſed in ruris tui ſecreta, non te quidē, quem adhuc niſi facie non noram, ſed ſolitudinem ab infantia dilectam, ac locorum ſilentiũ quærens, veni. Vbi à te, quã paternè ſuſceptus ſim, quàm erga me familiariter ſimul, epiſcopaliterq; te geſſeris, tu fortè vel nihil extimes, vel quod valdè beneficis ineſſe ſolet, oblitus ſis, ego non ſi lethei gurgitis fluenta tranſierim, obliuiſcar. Vt me ſemper vna fronte, vnóque animo videris, vt ad te inde veniētem exceperis, morantem excitaueris, ſegnem increpueris, & adhortationum ſtimulis ſæpe ſegnitiem excuſſeris, ſæpe nec ſtimuliſque parentem, vrbe quoque relicta tua me

dignatus ſis, conſolatúſque præſentia, téque hoſpitis amor attraxerit, quò locorum tuorum charitas non trahebat. Mé-ne vt cætera prætermittam, illius loci immemorem arbitraris? Dum coactis ſarcinulis Italiam repetens, ſerò ad te pro benedictione ac licentia veniſſem, ante ſolis occaſum Rauennam tranſiturus, vt te grauiter ægrotantem, quod dolori meo parcẽs me celaueras, mœſtus & admirans reperi. Vt ſubitò factus alacrior, totos penates læto quidem, ſed modeſto clamore compleſti te ſanitati redditum aduẽtu meo prędicans, vt in egregium fratrem tuum verſus, nihil iam de tua ſalute dubium dixiſti, quia quem querebas inueniſſes, vt mox dum ego dolens quidem, & inuitus ſed vrgente hora, quæ ad tranſitum rapidiſſimi fluminis iam tardior videbatur, propoſiti mei ſummam, & ad quid veniſſem, quóue iter intenderem indicaſſem tibi, repentè triſtior & penè intermortuus oraſti, vt illam tibi noctem darem. Affuturum enim Deum, & aliquid remedij monſtraturum, quod cum pietate tua victus annuiſſem, meruiſti, vt precibus credo tuis, quod ſcholaſtica quondam virgo ſanctiſſima, pro Benedicto fratre promeruit, ingens & inopinus imber fuit, cum tota non pluiſſet æſtate. Cæterùm, quia ſeu laborum vſus, ſeu naturæ eſt ſatis, iam contra ventos & fulgura, & æſtus, & pluuias induruiſſe videor, vni fortè ceſſurus impedimento: quòd etſi librorum quos mecum ferendos aſſumpſeram, amore tangebar, ac vehementiſſimè retrahebar, poſt me tamen illos dimittere non vetabar, & tergum indomitum imbribus dare, obſtaculo interim validiore detineor: ſiquidem nocte illa, priuſquam à colloquio tuo in cubiculum tranſiſſem, rumor ad nos incredibilis peruenit, te gaudente, me propter miraculum, fictam à te fabulam opinante, iter quod deſtinaueram, bello fractum, quod nec noſtra vnquam, nec auorum noſtrorum ætas audiuerat, qui cum mane percrebuiſſet auctus, ſubſtiti, atque his cauſis in vnum coëuntibus effectum eſt, vt ſicut Olympia ſoror, noctis ſpatium fraternæ moræ, ſic tu pius Pater moræ meæ propè integrum anni tempus adiungeres. Cui totum, vt quicquid id eſt vitæ reliquum adiungere potuiſſes, vt non à te ma-

te magis corpore quàm mente diuellerer, ſed quod tunc nequiuiſti, nunc implere ſatagis, ídque non verbo, cui tamen fidei plurimum ineſſet, ſed his quæ mentiri neſciunt, rebus probas. Taces tu quidem, ſed pietas tua loquitur, clamant actus, pro quo gratias agens, clamat animus meus, lingua tamen ſilet, cui paria meritis tuis verba non ſuppetunt. Id enim agis, non vt vuulgare aliquid, ſed vt ſuprema vitæ gaudia, libertatem, ſolitudinem, otium, ſilentium, id agis vt laborum ferias, vt tranquillæ mentis ſtatum, vt te poſtremò, vt me mihi reſtituas. In quo te adeò peruigilem probas, quaſi rerum immemor maximarum, huic vni omne ſtudium, curámque deuoueris, quod mihi ſtupens Socrates meus ſcribit, & ſtylo efficit, vt penè rebus ipſis interfuerim. Perfeciſti iam tandem vt ſpero, quod ſępe tentaueras, obluctantémque fortunam pro niſu & indefeſſa diligentia fatigaſti, victa iam nobis cedit & patitur, vt quod ſemper optaueram prope te viuam, prope te moriar, quod ſi ita eſt, vt audio feciſti rem fateor, qua neſcio an vlla mihi gratior fieri poſſet. Cæterum vt principio finem iungam, cõſcientiam tuam interroga, illa tuum te quoque negotium feciſſe fatebitur, ſupple igitur inſcientiã meam, & tu tibi gratias age, quod licet à nemine fieri, ipſi ego patri noſtro Moldenſi ſcripſerim, ſic habeto, efficaciſſimam, vberrimámque omnium in terris eſſe gratiam, quam benè conſcius animus, in ſilentio refert ſibi. Viue & vale, Mediolani VII. Cal. Maias.

FRAN. PETRARCHA BARBATO SVLMONENSI, S. Epiſt. XVIII.

Quàm Barbatus à ſe, ipſéque à Barbato ametur, indicans, quam vim ad ſuadendum amor habeat exponit, oſtenditque quænam ſit inter amantem & adulatorem differentia, vbi reſpondet ad Poetarum Regis titulum quem illi Barbatus largiebatur.

INuidiſſe fortunã noſtræ amicitiæ crediderim, ita nos diſtraxit ac diſſuit, vt vix hoc ipſum commercium literarum, extremum ſolamen abſentiæ ſit relictum. Vbi enim vt ſit otium, vbi inquam nuntij? Vbi fides? Piget occupatos ac defeſſos hos digitos, tantum quotidie literarum perdere, tu mihi (nam memini) pontem neſcio quem

dudum traiiciendis animi conceptibus ſtruxiſſe videbare,& monſtraſſe iter quo,ſiquid omnino familiarium nugarum ad te haberem,facilè mitterem.Nempe pons ille illico,quonam terræmotu,ſeu quibus imbrib⁹ incertum, ita corruit,vt ne veſtigium extaret.Itaque iam deſperare cœperam poſſe curas meas illuc,niſi data opera,miſſis ad te nuntiis peruenire,eò nunc libentius,& religioſũ hunc virum,& quam ſinu extulit epiſtolam tuam vidit reſtituit enim ſpem vetuſti moris renouandi,quo ſcilicet abſentiæ diſpendia leniremus. Quid autẽ quæſo fœlicius, quid dulcius,quàm cũ amicis totum ſi detur tẽpus agere vitæ,atq; qui tecum ero,dum me leges,mecũ eris dum te legam?Semper mihi fateor pręſens es. Vtor enim priuilegio amantium,& abſentẽ abſens audio & video.Poteſt Apenninus corpora noſtra dirimere,animos loca nõ diriment.Alpes ipſas interſere,& Caucaſum,& Athlanta,& Olympum nubibus altiorem,ipſum deniq;Oceanum interpone:congredimur tamen,cõfabulabimur,colloquemur,vnà erimus, ſimul deambulabimus, ſimul cœnabimus,ſimul pernoctabim⁹,nec epiſtolis ventis allata,qualem Tiberianus hæmiſpherij huius accolis ab Antipodibus miſſam fingit , ſed præſentibus ac notis affectibus, importunam vincemus abſentiam , & licet obſtantibus elementis conuenienter , cum quouis vultu aſſiduè mecum ſis.Nec aliquando diſceſſeris,ex quo primum meus eſſe voluiſti,tamẽ in literis recentior atq; veracior facies tua eſt,vt intelligendum multis poſt diebus,pręter ſolitum , quaſi viuas voces audierim , frontémque quodammodo , & ipſos amici oculos aſpexerim , ita mihi in paucis verbis eminebas:Totus vt dicerẽ:ô fœmineum ingeniũ!ô bona Carmẽtis,quę hoc inter abſentes remedium meditata es!Fecerat idem apud Chaldæos Abrahã, apud Hebręos Moyſes,apud Græcos Cadmus,Ægyptiis & Latinis mulieres argutiſſimè prouidiſtis. Iſis Ægyptiis, tu nobis. Hoc igitur mihi ſolatium reſtitutum gaudeo, téque longo velut poſtliminio redeuntem læt⁹ amplector. Nunc ad epiſtolæ tuæ ſenſum venio , vbi ſi breuior ſum quàm velis, veniam dabis.Nam & hoſpes mea tertiana,& September familiaris hoſtis meus,ſic in me nuper coniurati ex-

rati exarſerunt,vt ſi paulò vel illa acrior,vel ille longior fuiſſet,oppreſſuri fuerint haud dubiè. A primo enim ad extremum diem,in grabatulo meo vinctum,ac ſemianimem prope tenuêre. Tempus affuit, & aër blandior, & menſis amicior. Senſim redeo, vnde raptim excidi,tám nullarum adhuc virium ipſum, vt vix ad ſcribendum digitos explodam,vix papyrum explicem,vix calamũ verſem:ipſum iacet ingenium, proprij carceris concuſſione deiectum.Sed aſſurget indies, & ti eum noui,fiet intermiſſione vegetius.Interea tamen has notulas,quales excudere potuerunt ægra mẽs,frons pallida,manus imbecillis & tremula,æquo animo vt perlegas,& præterea eadem amicitiæ vis compellet,quæ te adeò ſollicitũ,ardentémque coaceruandis opuſculis meis fecit, quæ vt memoras ab innumeris, & mirum in modum patria moribus,ac profeſſione diſtantibus mendicaſti.Stupui audiẽs, ſit licet beneuolentiæ antiquæ nouus ſtupor , vetus hic mos tibi,mihi propter perſeuerantiam admiratio quotidie recens eſt,quod ita nihil affectui tuo detrahebat cuncta conſumens ætas.Quibus autem armis,amor,aut quibus viribus vinceretur ,quem ſeu vincere,ſeu vincire omnia,ſecretorũ naturæ conſcius Poëta confirmat.Quintuſdecimus niſi fallor annus agitur,ex quo immortalem amicitiam, & vitæ noſtræ finibus non contentam, ſaluberrimam ad vmbram paſtoriæ gregis, ſyluæque domino, tunc Argo dextras iungente contraximus : ecce idem hodie , mirator es rerum mearum qui tunc fueras. Mirum & prorſus impoſſibile, ſi autem me minus aut te ſolito plus amares : minus enim ſeipſos amantibus , & ſua cuncta mirantibus alienum omne ſordebit, tibi animus idem atque vniformis eſt , ſemper itaque tua legens dixi.Magna eſt Barbati mei humilitas, magnus amor,adamantinas opiniones,& radicatos in ſilice ſenſus habet.En vt anxiè quàm magnas opes,non etiam ineptias meas quærit. Vnde hoc?Nimirum non ingenij mei, ſed illius indulgentiæ laus eſt:has illi curas amor, hoc ſtudium hos labores intulit, quieſceret niſi amaret , haud noua quidem res. Inops iudicij omnis amans,lippos amicus oculos laudabit,obliquum naſum,

nodoſos digitos, mœſtam frontem, genas aridas, ſqualli-dam comam. Quid enim inter adulantem & amantem intereſt, niſi quod ille fallit, hic fallitur? Ille perſuadere vult aliis, hic iam perſuaſit ſibi. Vidi ego Barbate virûm optime, & quem ſtrumoſæ humerus, quem claudicantis inceſſus, & quem bleſæ confabulatio delectaret. Nouiſſimum hoc & tibi accidit. Quid enim flagitas? Quid quæris? Faceſſat ad horam amor, non ames parciùs, ſed incorruptius iudices. Videbis quoque balbutientis amici ſermunculos, tanto ſtudio optare, quanto niſi amor eſſet abiiceres. Sit tamen ita (Errori enim tuo gratulor, nam & ex amore oritur radice pulcherrima, & pluſculum fortè quàm ſuſpiceris nomini tuo confert, dum integrè iudicas hæſitare) Quis ſcit an & interdum de rebus meis mutare ſententiam cogit teſtimonium, talis viri? Vt (inquam) ita ſit, profectò literularum mearum, quæ tibi ſine vllo diſcrimine placent omnes, partem exiguam, tanta ſollicitudine congregaſti, cum tibi interim voti tui conſcius, multa parauerim. Tibi equidem, quodcunque mihi eſt epiſtolare carmen ſcripſi, quod ne pridem acceperis, non mea, ſed ſcriptorum culpa eſt, quorum ſemper inſidiis ac fraudibus patui, homo incautus, intentúſque aliis: ſtudiorum meorum iactura non vltima. Ita ſæpenumerò, méque, meáſque res, reculas dicere debebam, negatis pactis auxiliis retardarunt, & ad proprios cuncta digitulos redegere, quæ mihi vel non attingendorum, vel deſerendorum plurium cauſa fuit. Hactenus hæc. Nam operoſioris vigiliæ labores nec promiſiſſe tibi velim, nec negaſſe: Primùm ideò quia ſentio fidem meam, hac in parte ſuſpectam, eo quòd dudum promiſſa diſtulerim, ſecundùm quod nec viri boni, nec amici, arbitror aliter, quàm in animo habeas loqui. Vnum hoc diſſimulaſſe noluerim, quoniam de ſtupendis amoris affectibus ſermo ſuſceptus eſt nobis, mirari me, quid hic iterum rei eſt, quod mihi tam facilè Poetarum Regis titulum, de inexhauſto charitatis & indulgentiæ tuæ fonte largiris, cuius rei ſanctum hunc, atque deuotum hominem teſtem dicis, qui id mihi cognomen his in locis eſſe narrauerit. Idque

quàm

quàm cupidè ac ſcienter arripueris, epiſtolæ tuæ ſuperſcriptio,& finis indicant,quaſi verò non cuilibet idē narranti,pari facilitate crediturus fueris. Enimuerò primum tibi amice, quem paſſionibus expeditum , in omni vero iudicio nulli ſecundum facio, meis in rebus quātum fidei ſit,ſi ad teipſum redis intelliges. Deinde hunc teſtem, de re ſibi incognita locutum. ſcire debueras, & ſcires, niſi perſuaſor potentiſſimus amor obſtreperet. Non equidem tantùm prona,ſed præceps ad delectationem eſt humana credulitas,cùm ad contrarium pigra ſit. Cernis vt amari fugitans, quocunque tam dulcis aliquis rumor vocat, vento velocior fertur. Sed, oro te, nón-ne huius teſtimonium audienti,primum illud occurrit, vt piſcatorem de aquis interrogandi. de nemoribus venatorem, paſtorem de gregibus,de ventis nautam,de bobus agricolam, ſic & de armis militem, & de bellis ducem, ſic religioſum denique de ſacris,Poetam de Muſis, Oratorem de cauſis, de naturis rerum & vitæ ratione Philoſophum. Extra ſuos hunc terminos eduxiſti, dum coegiſti vt de Poetica ſententiam ferret. Sed dices Nihil eſt de proprio, vulgi iudicium referebat.Sentis vt pedetentim ad corruptiſſimi iudicis tribunal acceſſimus, iam mallem de proprio loqueretur. Cogita Barbate acriter, quantò priſcis vatibus noſtris,aut fœlicior, aut certè facilior ætas fuit, prius dico,quam Pierides ex Græcia in Italiam commigrarent, ea ſcilicet tempeſtate,quando vt Sulmonenſis tuus ait:

Qui bene pugnabat,Romanam nouerat artem,
Mittere qui poterat tela diſertus erat.

Haud magni negotij tunc fuit,eſſe Poetarum regem. Vt ſileam reliquos quantus Lucilius eſt habitus, quem tu in aliquo reprehendiſſe prope ſacrilegium videretur, cū in multis impunè reprehēdatur Maro. Quātus aliis,quātúſque ſibimet viſus eſt Næuius, quantus Plautus,& qui fuerint ſcimus ars exigua,mediocre ingenium,viuax fama, magnus populorum fauor,rerum ſuarum extimatio immenſa. Lege epigrammata ſepulchrorum ab his edita, ſatis ſuperba fateberis , & ſi ab alio dicta eſſent , & ſi alter horum Homerus , alter Virgilius fuiſſet : Blanda (inquam) ætas & fauorabilis Poëtis, quæ de tā paruis

radicibus, tam magnificas opiniones eliceret: nobis durior noſtra eſt ætas, à quibus exactiora omnia requiruntur, limatiori ſæculo ſucceſſimus. Alta ſapere non ſinimur, cultioribus ingeniis circumſepti ſumus, quorum admiratio inſolentiam noſtram frenat. Caue igitur, ne me amando prægraues, obruáſque non mei mole cognominis. Ingenuè quidem regis Poëtarum appellationem reſpuo, vbi enim regnum, hoc exerceam quæſo? Quos mihi ſtatuis regni fines? Occupata vtraque ſedes eſt: cognoménque iſtud apud Graios ſenex ille Meoni⁹, apud nos Venetus paſtor tenet. Vbi ſedere quóue ire iubes, vt ſim vatum rex, niſi fortè in ſolitudinē meam trāſalpinam, atque ad fontem Sorgiæ me reſtringis? Illic iocari enim tecum dulce eſt, neſcio an rei, ſed certè cum Naſone tuo gloriari ſolitus ſum, forſan audacter, vt ipſe ait. Sed ſicut in ſuo Poëtico exilio Iſtrum ille, ſic in meo peregrino otio Sorgiam ego:

Ingenium nullum maius habere meo.

Ludo equidem amice, vt vel ſic intelligas, omnibus me modis id agere ne titulo præmar importabili, néue non mihi debitum regnum petens, læſæ reus inueniar Maieſtatis. Reliquum eſt, vt noris, me indies magis ac magis congreſſus veros atque complexus tuos optare, quod vtinam vel ſemel mihi contingat antequam moriar. Et vale Barbate fidiſſime, noſtri memor. Mediolani IIII. Idus Octobris, poſtridie quàm literas tuas acceperam.

FRAN. PETRARCHA AMICO S. Epiſt. XIX.

Reddit rationē cur Senecam ac Ciceronem notare non ſit veritus.

MIratur ille vir doctus, ſed docēdus adhuc, quid eſt, quòd in epiſtola quadā nuper Senecā ac Tullium, quodque Chriſtiano ingenio maius eſt, ipſū quoq; Hieronymum notare nō ſim veritus. Vltimum nego, de reliquis rationem cum illo communicādam accipe. Nemo ferè eſt, cuius aliqua non reprehendantur, non tam ſubtile, quàm laborioſum fuerit, rem exemplis aſſerere. Verte Philoſophorum libros, ac ſanctorum quorundam, quorum celebrior fama eſt, multa paſſim apud illos

vel

vel ab ipſis, vel ab aliis retractata, ſeu certè retractãda cõperias. Notaui ego aliquot Senecæ ſententias, ſed vt arbitror non iniuſtè, notaui aliquas, crede mihi, plures poteram, & tamen Senecam ipſum miror ac veneror. Notaui Ciceronis mei vnicam, verùm id non ſic accipi velim, vt quaſi alienæ famæ delatoris titulo gloriabundus, inſultem, ſed vt ex vnius hominis, duabus inuicem contrariis ſententiis, perferam veriorem, ídque non arroganter, vt qui me non modò non inferre maioribus, ſed nec paribus conferre, nec minoribus præferre conſueuerim, nec iniurioſè quidem, vt, cui, fateor, Cicerone ipſo, ſcriptorum nullus acceptior ſit. Illam itaque ſententiarum repugnantiam, quamuis ab ineunte ætate perpenderem, tamen verecundius aſſerebam, donec ciuitatem Dei Auguſtino duce ingreſſus, animaduerti opinionem meam illius auctoritate firmari. Leges illum Auguſtini locum. Eſt autem magni operis Liber primus haud procul à fine. Videbis illic Catonis voluntariam mortem improbari, quam Seneca ante omnia viri illius egregia facta collaudat. Cicero autem excuſat, & licet aliquanto modeſtius, non negem excuſare culpam, quàm laudare, tamen ſi Auguſtini rationes dicto conferas, intelliges nec metu imminentis mali, nec præſentis odio, nec ſpe vitæ melioris arceſſendam mortem, nec iniuſſu eius à quo corpus iſtud accepimus emigrandum. Nec Catonis in morte ne dicam laudem, ſed excuſationem vllam eſſe, & quamuis pluriformiter, vtrinque ſuppreſſo Ciceronis nomine, coniicies tamen Ciceronicam Catonis excuſationem eiuſdem Ciceronis ſententia meliore damnari. De me autem ſic habeto breuiter. Mihi quidem nomina virorum illuſtrium ſi dici fas eſt, totidem prope numinum loco ſunt, & tamen in his ipſis, cùm multa delectent, veritas primæ reuerentiæ cauſa eſt, quæ vbi cultoribus etiam ſuis neglecta videbitur. Quis enim tantus amicus veri eſt, qui non interdum à veritate deuiet, ſeu illa ſegnities ſit, ſeu rerum obſcuritas, ſeu ingenij hebetudo? Tum proculdubiò rem ſolidam, vmbris inanib⁹, & veritatem ipſam, quantorũlibet nominũ gloriæ anteponã, nec metuã hoc meo iudicio, vel hoſtes. vel amicos

veritatis offendere, quod illos oderim, hos certè ſciã mecum eſſe ſenſuros, atque illam ſemper propriæ ſententiæ prælaturos. Denique ſic animum inſtitui, vt cuius benedicta laudare auſim, eiuſdem errores improbare non verear, quamuis illud volens, faciam hoc inuitus: Si enim verè ſit, vtrumque permiſſum, alioquin & alterum honeſtius, vtrobique par mendacium. Vale, & iterum Vale.

FRAN. PETRARCHA GERARDO FRATRI GERMANO SVO, S. Epiſt. XX.

Fratrem Gerardum laudat, quòd mũdo ætatis medio flore ſpreto, Eccleſiaſticum habitum induerit, ſuique conditionem deplorat, quod viſco conſuetudinis delinitus eam vitam agere nequeat, conferénſque cum opibus paupertatem, cum negotiis otium, cum hoſtibus fratres, cum litibus ſilentium, cum turbis ſolitudinem, cum comeſſationibus ieiunia, cum terrenis periculis cæleſtem pacem, cum ſeruitute diaboli amicitiam Dei, cum morte perpetua ſempiternam vitam, cõcludit illum eſſe beatiſſimũ, hortatúrque ad perſeuerãtiam

SVbit animum, luce mihi charior Germane lõgęuo ſilentio finẽ ponere, quòd ſi forſan obliuioſi animi iudicium arbitraris, falleris. Nõ prius te quàm meipſum obliuiſcar: timui hactenus tyrocinij tui quietẽ interrumpere, fugere te ſtrepitum, amare ſilentiũ ſciebam: Me verò, ſi ſemel inciperẽ, haud facilè deſiturum. Is amor tui eſt, ea rerum tuarũ admiratio. E duobus igitur extremis, non quidem mihi gratius, ſed tibi tranquillius eligebã Nunc vt verum fatear, non tam tibi quàm mihi cõſulturus, ad ſcribendũ venio: quid enim tu ſermũculis meis eges, qui cœleſte iter ingreſſus, angelicis aſſiduè colloquiis recrearis? Fœlix animi, fortunatúſq; propoſiti, qui mundũ tam maximè blandientẽ, medio ætatis flore, ſic ſpernere potuiſti, intérq; Syrenum voces obſtructa tutus aure trãſire. Dum ego te alloquor, ipſe res meas ago, ſi fortè vel ſic ſacro ardori tuo, admodũ torpens, & lõgo gelatum ſitu pectuſculum meũ incaleſceret. Tibi autẽ clamor meus, vt minimè vtilis ſic minimè importunꝰ eſſe debebit. Neque enim Tyro vt olim, ſed CHRISTI iam miles es, lõga militia probatus. Gatias illi, qui tantò honore dignatꝰ, &

vt ſæpe

vt ſæpè alias, ex agmine medio aduerſarũ partium inſignem transfugã, ad ſua ſigna conuertit. Prius ergo verebar intẽpeſtiuas tibi voces ingerere, deinceps ſecur⁹ te ſecurũ, ipſe compello: incipientib⁹ formidoloſa ſunt omnia. Quę timuimus pueri, adoleſcẽtes riſimus. Militẽ inexpertum ſtrepit⁹ omnis exanimat, duratus bellis nullo fragore cõcutitur, rudis nauta, primo ventorũ murmure terretur: gubernator antiquus, qui totiẽs fatiſcentem & exarmatã puppim perduxit in portũ, ex alto deſpicit iratum mare. Spero autẽ in illũ, qui te ab vtero matris tuæ, ad hoc laborioſũ certè, ſed glorioſum iter aſſumpſit, vt per varias difficultates tutus in patriam peruenires, quod nulla te amplius rerum mouebit, non luctus, non curæ, non morbi, non ſenectus, non metus, non fames, non egeſtas, terribilis viſu formæ, læthúmque, labórque:

---- poſtremo non ingens ianitor Orci,
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa cruento,

Et quicquid illud ad exterrenda corda mortaliũ, Poëtarum ingeniis cogitatum eſt, neque plus conſtantiæ tribuerit aduerſus omne terrificũ, Herculi ſuo Iupiter adulterio pater, quàm tibi natus Virgine, pater omniũ æternus, qui rectas in ſe ſperantium reſpicit, & adiuuat voluntates. Quæ cùm ita ſint, ſine metu iam tuorum voces audire & ſiquid vacui temporis inter occupationes optimas affulſerit, & reſpondere breue aliquid potes. Patere autem me ſecularibus tecum vti teſtimoniis, quibus non ſolùm Ambroſius, & Auguſtinus noſter, ac Hieronymus abundãt. ſed & Apoſtolus vti interdum non erubuit. Neque cellulæ tuæ, aditu prohibeas, quæ & ore meo digna ſunt, & tuis auribus nõ indigna. Pythagoras peracuti vir ingenij fuit, ſed eius acumen longè relicta veritate, ſæpe vſq; ad aniles ineptias penetrauit. Hinc illa ridicula, & per multa varia corpora volutatio animarũ & renaſcens de bellatore Philoſoph⁹, Iliaci belli teſtis. Euphorbi⁹ deniq; famoſa μετοικεσία quam miror ſequi vel Platonẽ, vel Ariſtotelem potuiſſe, ſed magis miror Origenẽ, qui eandem complecti viſus inſaniam, ab ipſo miratore ſuo, & laudatore Hieronymo, & à reliquis veri ſectatoribus meruit in finem damnari: Verum ne Pythagoræ occurſus me

deuiare coegerit, vir ille cuiuſcunque ingenij, morum illa ætate grauiſſimorum fuit, clariſſimæque modeſtiæ, vnde & viuenti ſummus honor, impenſus, & ipſe poſt mortem Deorum conſilio aſcriptus eſt, & domus eius apud poſteros pro templo habita. Huius ergo prima inſtitutio quænam fuit? Nempe vt diſcipuli ſui quinquennio ſilerent. Præclarè: ſtultũ eſt enim prius velle loqui quàm diſcas. Cæterùm amouendum ori non dico cuſtodiam, quæ amouenda nunquam eſt, ſed repagulum quinque tempus annorum ſufficiens extimauit. Tu verò ſi ritè computo, in ſeruitio IESV CHRISTI: & in ſchola eius, iam ſeptimum annum ſiles, tempus eſt, vt loqui poſſe aliquid incipias, vel ſi præ omnibus ſilentium dulce eſt, mihi vel in ſilentio reſpondeas. Meminiſti frater qualis olim rerum noſtrarum ſtatus erat, & animos noſtros quam laborioſa dulcedo, & quantis amaritudinibus conſperſa torquebat. Meminiſti puto vt nunc & libertati tuæ congaudeas, & fraternæ condoleas ſeruituti, quę me adhuc ſolitis compedibus arctatum tenens, iam cultrum lateri, iam laqueum collo parat, peregiſſétque iam pridem ni liberatoris, dextera, quæ te ſeruitio exemit, me ab interitu defendiſſet. Orabis frater, vt me quoque iam tandem libertati reſtituat, & vno ventre progreſſos, pari fine fœliciter, & ſi præire debueram, non pudebit ſequi. Meminiſti (inquam) quis ille, & quàm ſuperuacuus exquiſitiſſimæ veſtis nitor, qui me hactenus fateor, ſed in dies ſolito minus attonitum habet, quod illud induendi, exuendíque faſtidium, & mane ac veſperi repetitus labor, quis ille metus, ne dato ordine capillus efflueret, ne complicitos comarum globos, leuis aura confunderet, quæ illa contrà, retróque venientium fuga, quamdiù pedum, ne quid aduentitiæ ſordis redolens, ac fugida toga ſuſciperet, neu in præmiſſas rugas colliſa remitteret. Verè inanes hominum, ſed præcipuè adoleſcentium curas, quorſum enim ea mentis anxietas, vt placeremus ſcilicet oculis alienis? & quorũ oculis quæſo? Profectò multorum, qui noſtris oculis diſplicebant. Seneca in quadam ad Lucilium epiſtola. Quis eam (inquit) quam nulli oſtenderet induit purpuram? Mira quidem dementia, ſtatum

tum noſtrum non animi ratione, ſed vulgi furore moderari,& in conſilium vitæ noſtræ illos admittere, quorum nobis vita contemptui eſt. Nemo cicatricoſum tergo ducem, nemo gubernatorem naufragiis inſignem eligit: illos legimus quos miramur, illis ſolemus noſtra committere, quos rerum ſuarum adminiſtratio claros facit. Itaque vulgus inſanum, cuius mores rideas, cui⁹ omnem opinionem vitámque deſpicias, in moribus tuis, ſequi pluſquàm vulgaritet inſaniẽtis eſt. Vt enim cœptum ſequar, ceſſet ambitio, & vulgus procul exulet, quãto virilior, atque ad omnes opportunitates aptior, quantóque tractabilior eſt veſtis plebeia, quàm regia? Nobis tamen, eo tempore longè aliter videbatur, quorum ſtudij, laboríſque pretium erat conſpici, & vt ait ille,

----digito monſtrari & dicier hic eſt.

Quàm Hortenſius orator fuit clarus, ſed delicatior, quàm deceat virum, & formæ non minus quàm eloquentiæ ſtudioſus? Nunquam ſpeculo inconſulto in publicũ proceſſit, in illo ſe comere, in illo ſe mirari, in illo vultum, togámque componere conſueuerat. Multa ſunt eius viri muliebria, ſed illud in primis. Collegam ſuum, quòd is caſu obuius arcto quodam loco, in eum impegiſſet, & artificioſum ex humero togæ ſinum turbaſſet, colliſione fortuita, iniuriarum accuſare ſuſtinuit, prorſus fœminea vanitate, quaſi capitale crimen eſſet, tam compoſiti habitus, qualis offenſio. Nos frater, etſi nulli diem diximus ob eiuſdem iniuriam, animo tamen haud abſimiles fuimus, ſed te de tantis errorum tenebris eduxit, repentina mutatione dextera Excelſi. Ego ſenſim multíſq; laboribus aſſurgo, credo, vt intelligi detur, nullũ hîc adminiculum literarum, nullũ opus ingenij, ſed totum Dei munus eſſe, qui fortè mihi manũ porriget, imbecillitatem meam ingenuè confitenti. Id ſanè ſi ratio nõ perſuaſerit, ſenectus coget, quam magis, magíſque indies aduentare, & iã finib⁹ meis obequitare ſentio. Quid de calceis loquar, pedes quos ꝓtegere, videbãtur, quàm graui, & quàm cõtinuo bello prẹmebãt? meos fateor inutiles reddidiſſent, niſi extremis neceſſitatibus admonitus, offendere paululum aliorum lumina, quàm neruos, & articulos meos

contercre maluiſſem. Quid de calamiſtris, & comæ ſtudio dixerim? Quotiés ſomnum, quē labor ille diſtulerat, labor ille abrupit? Quis pyraticus tortor, crudelius arctaſſe, quā propriis ipſius manibus arctabamur? Quos malè nocturnos ſulcos, in ſpeculo vidimus, rubenti fronte tranſuerſos, vt qui capillum oſtentare volebamus, faciem tegere cogeremur? Dulcia ſunt hæc patientibus, paſſis vel memoratu horrida incredibilia inexpertis. Quantum verò te nunc illa præterita memorantem, præſentia iſta delectant, calceus laxus, pedis non vinculum, ſed munimen, coma altè reſecata, & capillorum ſepes, non iam auribus importuna, nec oculis, toga ſimplicior, & quæſitu, & cuſtodia facilis, nec egreſſu laborioſior, quàm ingreſſu, tanquam animum ab inſania defendens, ſic corpus defendit à frigore. O te fœlicem qui vt hæc dulcius ſaperent, illas amaritudines prægustaſti, & vt hæc læuiora prætercam, recordare etiam, quo promptius è tāta Charybdi liberatus dignas Deo gratias agas, quanta nobis fuerat cura, quantæque vigiliæ, vt furor noſter latè not⁹, & nos eſſemus populorum fabula. Quotiés ſyllabas contorſimus? Quotiens verba tranſtulimus? Denique quid non fecimus, vt amor ille, quem ſi extinguere non erat, at ſaltem tegi verecundia iubebat, plauſibiliter caneretur? Laudabamur in ſtudiis noſtris, & capita delirantium peccatoris oleum impinguabat: ſed ineffcabilis Dei pietas, greſſus tuos interea, pedetentim reuocabat ad rectum iter, & ſatietate rerum pereuntium, præceps illud deſiderium caſtigabat, vt ſcilicet diuerſis ætatibus vtrobique incola, quid intereſſet inter Babylonē atque Hieruſalem expertus agnoſceres. O miſericors Deus, quàm tacitè conſulis, quam occultè ſubuenis, quam inſenſibiliter mederis. Quid enim tantis laboribus bone, IESV, quid aliud niſi amorem mortalem, imò verò mortiferum petebamus? Cuius nos fallacem & multis ſentibus obſitam ſuauitatem attingere ſummotenus permiſiſti, ne grande aliquid inexpertis videretur, & ne tanta eſſet vt opprimeret miſericorditer prouidiſti, deliciis noſtris è medio ſublatis, cum quibus dextera tua, ſpes noſtras è terra penè radicitus extirpauit. Iuuenili ætate reuocaſti

eas,

eas, morte quidem vt ſpero illis vtili,nobis neceſſaria, & abſtuliſti à nobis animarum noſtrarum vincula. Et tamen ô cæca mens mortalium, quotiens queſti ſumus, quaſi ante tempus accidiſſet, quod cum ſummo vitæ noſtræ diſcrimine trahebatur, aut quaſi ſalutare aliquid intempeſtiuum ſit. Quot ſuſpiria, quot lamenta, quot lachrymas in ventos effudimus, & more phreneticorum medico noſtro inſultantes, manum tuam repulimus, lenimen optimum, noſtris vulneribus adhibentem? Nunc ergo dic mihi vir Deo ex hoſte familiaris, ex aduerſario ciuis,dic mihi, quoniam & iſta pertractas & illa retractas,quid ſimilis ſint cantiunculæ inanes,falſis & obſcœnis mulierculorum laudibus,& ſacris excubiis, in quibus modò per mœnia, & propugnacula ciuitatis Dei mira ordinatione diſpoſiti CHRISTI vigiles,aduerſus antiqui hominis inſidias intentiſſimè pernoctatis?Fœlix & inuidioſa militia, magnúſque fateor,& durus labor, ſed breuis & æterno penſandus præmio. Mihi autem adhuc reſtat de quo tecum ſi pateris Deus meus,diſceptare velim: Quid eſt enim,reſponde mihi , quòd cum ego & frater meus, gemino laqueo teneremur, vtrumque conteruit manus tua,ſed non ambo pariter liberati ſumus?Ille quidem euolauit,ego nullo iam laqueo tentus,ſed viſco cõſuetudinis peſſimę delinitus,alas explicare nequeo,& vbi vinctus fueram ſolutus hæreo. Quid cauſæ eſt,niſi quòd contritis pari ratione laqueis nequaquam quod ſequitur par fuit.Adiutorium noſtrum in nomine Domini. Cur autem hanc Dauidicam cantilenam tanto conceptu cœptam,tam diſſona voce compleuimus? Nulla Dei voluntas ſine cauſa eſt, quippè omnes inde dependent, & illa ſit omnium fons cauſarum.Frater ergo ritè cecinit, erecto ad cœlum animo. Ego terrena cogitans,& curuatus in trrram,& fortè liberatricem dexteram , non agnoui, fortè de propriis viribus ſperaui,aut hoc, aut illud cauſæ fuit,cur effracto laqueo non ſum liber? Miſereberis Domine vt dignus ſim, cui amplius miſerearis. Sine enim gratuita miſericordia tua,nullatenus poteſt humana miſeria miſericordiã promereri. Nunc ad te frater redeo,& ſenſim ad grauiora conſcendo, vt gradatim te tibi fœli-

ciſſimum oſtendam. Recordare quis ille hominum concurſus, quænam prælia ſalutantium, quanta concurſantium offenſio, quantúmve ſudoris ac laborum, vt compti & elaborati nunc hîc, nũc illic in publico cerneremur. Et De⁹ optime, qui cæcos illuminas, claudos erigis, mortuos ſuſcitas, qualis illa iactatio eſt? poſtquàm enim omnibus vicis, omnibúſque noti erimus, omnibus ſcænis circumacti, reſtat iter patrum noſtrorum agere, & formidatum ſepulchri limen irrediturо pede trãſcendere. Adde nunc conuiuiorum glorioſa faſtidia, que ſine magno vt aiunt famę diſcrimine non videntur, & epularum variam procellam, concuſſo ſtomachulo fluctuantem. Quæ ſi ab amicis patimur incommoda, quid expectet ab hoſtibus? Quorum multa ſunt genera, domeſtici, externi horumque alij clandeſtini, aliis ex profeſſo inimicitias agunt, & & rurſum alij lingua, alij fraudibus, alij gladio decertant. Breuius loquor, omne genus experto. Ad hæc, quid quæſo, non iniuriarum à ſeruis, contumeliarúmque perpetimur? Excuſat eos Seneca multis quidem verbis, & omnem culpã reflectit in Dominos, Luciliúmque ſuum laudat ſeruis familiariter conuiuentem. Quid dicã? Vereor tanti viri vilicare ſententiam, & tamen quod perhibet longè mihi aliter videtur. Profuit illis fortè vel prudentia, vt bonos ſeruos facerent, vel fortuna vt inuenirent. Præſtitiſſe, mihi fateor, neutrũ fuit, cum vtriuſque ſtudium ſemper fuerit. Itaque de ſe alij videantur, ego quod neſcio, laudare nõ poſſum. Apud me & iniquiſſimum eſt, ſeruorum genus, & prouerbium illud vet⁹ à Seneca reprehenſum veri locum habet, Totidem hoſtes eſſe quot ſeruos. At de bonis ſeruis epiſtola illa eſt, mali enim eodem auctore, à dominorum conſortio excluduntur? Credo, ſic enim ſonant verba, & bonorum exempla, de liberis non pauca colligimus, hæc id quidem ignoro, neque ſcriptoribus fidem nego, ſed ſiue temporum mutatio, ſiue ſors, ſiue impatientia mea eſt, ego bonum ſeruum nunquam vidi: quæro tamen, & ſi fortè obuius fuerit, velut occurſu bicipitis hominis obſtupeſcam. At ne quis hoc vel ſæuitię, vel deſidię meę imputet, omnia tentaui, neque minùs ego quàm Lucilius familiariter cum

ſeruis

ſeruis meis vixi,& ad conſiliũ & ad cõfabulationẽ, & ad cœnã illos admiſi,méq;ipſum,& res meas illorũ fidei cõmiſi,fideléſq;vt facerẽ credidi, nec credẽdo profeci,quin potiùs ars omnis in contrarium verſa eſt. Seruorum enim à colloquio meo, nemo non procacior diſceſſit, nemo non contumacior à cœna ſurrexit, & vt familiaritas inſolentes ſic fiducia fures eſſe docuit. Vt ergo Senecę de ſuis,ſic mihi de meis, & cunctorum ſeruis: omnes enim ferè neſcio quomodo pares ſunt, vera loqui liceat. Ego quidem fateor, ſeruili peruicacia nil moleſtius patior in vita. Cætera enim bella inducias habent, cum domeſticis hoſtibus,ſine intermiſſione pugnamᵒ,quamuis non ſim neſcius, æquo animo ferendum eſſe, quod maximis viris accidiſſe video.Nempe & Vlyſſem illa prima ætate,quam heroicam vocant,inter multos quos ſuſtinuit labores, ſeruorum & ancillarum quoque contumeliis affectum, clariſſimi loquuntur auctores. Et hoc recentiori æuo,Fredericus Romanus Imperator,de ſeruorum iniuriis, vt fama fert, viuens, moriénſque conqueſtus eſt. Cæterùm hæc ſeruorum incidẽs querela,hoc agit,vt te fœlicem ſcias, qui ſeruili tyrannide liberatus, leuiſſimo ac ſuauiſſimo CHRISTI iugo colla ſubieceris. Quid de aliis dicam? Quod illud adulationis latens, inter dulcia venenum coram arridentium, retróque mordentium? Quæ illa de tranſuerſo famæ vulnera, incertis auctoribus,& è media vulgi acie, clàm iaculata conuitia? Quæ illa auaritiæ rabies, animos efferentis, omníſque diuini,& humani iuris obliuionem peſtiferam afferentis? Hæc de curatoribus prædones efficit, extremum autem mali genus eſt, dum remediis attonita miſcentur. Eligis hominem,cuius fide inter hominum fallacias ſis tutus, ille te primùm fallit. Quid huic conſilij capias? & vt Satyricus ait: *Quis cuſtodiet ipſos cuſtodes?* Hæc nos peſtis ab infantia perſequitur, ſeu fortuna,ſeu ſimplicitas noſtra eſt, adoleſcentes ſoli incurioſi, & apti iniuriæ viſi ſumus.Tritum aſſiduitate prouerbiũ eſt: Occaſio facit furem. Hæc nos Frater,vt ſemel expediam,de diuitibus inopes facit, imò certè, quod diuini muneris recognoſcimus, de occupatiſſimis otioſos,de impediſſimis expeditos. Acceſſit, quòd omnes qui ſe ſpoliis

æternam beatitudinem peruenitur? Abſit ſegnities, languor abſcedat. Dum matutino tempore excitaris, ad diuinum te colloquiū euocari credito. Et heu quotiēs nos mortalis domini iuſſus exciuit? quotiens periculis ac laboribus obiecit, & quis oro te fructus? Nempe non niſi amicitia humana, anceps, periculoſa, difficilis. Tibi amicitia diuina proponitur, certa, ſecura, parabilis. Crede mihi, cadet ex animo tædium, ſomnus ex oculis, cum tibi propoſueris, vocantem Deum, & optime tecum agi ſenties, quòd vigilare vulgo circumſtertente iubearis. Mos imperatorum eſt, probatis militibus difficilia committere, dum coci, piſcatoréſque, & (vt Horatiano ſermone vtar) Ambubaiarum collegia, circa forum cupidinarium oberrāt, illi inter gladios, ac tela verſantur, & periculum ingens tenui gloria conſolantur. Cùm autem orando colloqui cœperis, gaudium cum reuerentia certabit, vt inſomnem te atque impigrum ſub tanto præbeas ſpectatore. Audiſti ex hiſtoriis M. Catonis, milites illo præſente, & ſitim, & puluerem, & æſtum, & ſerpentum morſus tolerare ſolitos, & ſub illo teſte, ſine gemitu ac lamentis occumbere. Audiſti Scæuam illum fortem potiùs quàm iuſtum virum, ſub oculis ſui ducis non modò pugnare, ſed mori etiam exoptantem. Quod ſi mortalis domini veneratio præſtare potuit, quid CHRISTI præſentia poſſe debet? Is equidem non expectandus vt veniat, ſicut Cæſarem ſuum infœlix ille bellator expectat, ſed ſuſcipiendus, colendúſque omnibus locis, omnibúſque temporibus præſens eſt. Videt actus noſtros, cogitationes introſpicit, ingens calcar animo, niſi funeſtę conſuetudinis torpor obſiſtat. Epicuri doctrina eſt, Imaginarium vitæ teſtem quærere, amico ſcribens: *Sic* (inquit) *fac omnia tanquam ſpectet Epicurus*. Seneca verò vt illuſtrioris viri præſentia, Lucilij ſui vitam formet, monet vt Catonem eligat, Scipionem, Lælium vel alium quemlibet ſpectatæ virum famæ. Non poteſt non placere ſententia à magnis viris laudata. Nā & M. Tullio placuiſſe eam video, quam Q. Ciceroni Fratri ſuo ſcribens, licet aliis verbis inſeruit. Placet ergo conſilium Epicuri, inter illos à quibus ſcriptum atque probatum eſt. Nobis hac arte nil eſt op⁹. Te-

ſtem fictum, non quærimus, cùm viuum atque verum, præſentémque ſemper CHRISTVM habeamus. Nam etſi aſcendero in cœlum illic eſt, etſi deſcendero in infernū adeſt. Omnia igitur coram illo, quaſi ſpectante, ſed verè ſpectante faciamus. Pudebit nō modò actuum ſed arcanarum etiam voluntatum, quas non tantum victus, ſed etiam verè præſens Epicurus teſtis, non poſſet agnoſcere. Nouit autem eas ille, cuius oculis nihil eſt imperuium. Putemus illum ante oculos noſtros poſitum clamare, Quid agitis ô cæci, & ingrati? Ego pro vobis mortē ſponte ſuſtinui, vos mihi laborem exiguum negatis? Hæc veſtra pietas? Hæc accepti beneficij memoria eſt? Qui nutu cœlum, terráſque & maria guberno, qui fulmina de nubibus iacio, qui alternis vicibus tempeſtates ac ſerenum reueho, qui diem noctémque ſuis luminibus exorno, & vario horarum numero tenebras lucémque dimetior, qui perpetuum ſolis obſequium duodeno ſtellarum ordine, ad quaternas temporum varietates adhibeo, & faſtidio conſulens grata rerum, & inacceſſibili nouitate anni circulum circumuoluo, quam non modò calcabilem terram, labilem aquam atque auram ſpirabilem, ſed innumerabilium rerum nobis præſidia, & oblationes, & ornamenta congeſſi: denique qui ad imaginem meam, quamuis ſtulti obſtrepent, de nihilo vos creaui, & quo me, quo quæri vellem, iter vobis oſtendi. Ipſe ego (inquam) vt poſt tot beneficia rebellantes ac deuios reuocarem, inter vos ex alto ſub ſeruili habitu diſſimulata maieſtate deſcendens, pro ſalute veſtra paupertatem, labores, inſidias, conuitia, contumelias, carcerem, verbera, flagella, mortem, crucémque non timui. Vos mihi quid redditis? Non dico par tantis meritis, quod nec cogitare ſufficitis, ſed quod omnino ſignum oſtenditis animo ingrati? Quid ad hæc Frater reſpōſuri ſumus? An hîc quicquam ambigui eſt? profectò ſi hæc intus in anima loquentem Dominum audire voluerimus, ſurgemus nocte alacres, hoc enim agere cœperam, vt eo tempore deuotiùs CHRISTO laudes canamus, quo illum pro nobis opprobria, & iniurias paſſum eſſe meminerimus. Sed quia diu te iam Frater ab altitudine contemplationum tuarum di-

ſum diſtraxiſſe vereor, hæc ſumma eſt. CHRISTVS tibi totius vitæ teſtis aſſiſtat. Illum igitur intuere, ſi vis in illo labore, nullis omnino vigiliis fatigari. Ad hoc enim inacceſſibili & inenarrabili Trinitatis conſilio effectum eſt, vt æternus, & immortalis omnipotens Dei filius, veſtem noſtræ immortalitatis indueret, vt ſcilicet, quoniam inter Deum & hominem, nulla proportio erat, ipſe Dei & hominum mediator, vtramque perfectiſſimè in ſe vniens naturam, & ad Deum homines attolleret, & Deum ad homines inclinaret, poſſétq; mortalis acies, in Deum figi mortali carne veſtitum. Quod ſi immortalitate recepta, in gloriam ſuæ diuinitatis aſcendentem, ſequi oculis & mente difficile eſt, & puri hominis teſtimonio delectaris, elige tibi aliquos de profeſſionis tuæ ducibus, Ioannem Baptiſtam Antonium Macharium, vel ſi rigidiores hi videntur, elige Benedictum, elige ab erroribus ſeculi redeuntes Auguſtinum, & Arſenium, quos multum ſemper placuiſſe tibi ſcio: habes Patrum vitas, illas perlege vt facis, vbi amicum inuenies, quem teſtem ſecretis conſiliis non recuſes, quo, ſcio te ipſum, vitámque moderreris tuam, ſine quo denique nil agas, nihil cogites. Lege Gregorij dialogum, Auguſtini Soliloquia, & ſcatentes lachrymis Confeſſionum libros, de quibus quidam ridiculi homines ridere ſolent. Tu in eis ſolamen ac refugium non mediocre reperies De Pſalterio enim non dubito, te Hieronymi conſilium ſequi, vt è manibus tuis, nunquam excidat, de quo more meo, poëticum neſcio quid pridem ſcripſi, quod quoniam placere tibi animaduerti, ne modò graueris, ſecuturo reſeruatum nuntio excipies. Tu verò, vt finem faciam, vitam omnem inter contemplationem ac Pſalmodiam & orationem, lectionémque partire. Corpori tuo, tanquam, rebellaturo ſi poſſit, & contumaci mancipio, nihil tribuas, niſi quod negare non potes, in vinculis habe: ſeruiliter tractari debet, vt intelligat vnde ſit. Suſpectam pacem facit hoſtis infidus, noſti quorum inſidias in ſeculo pertuleris, ab his in perpetuum caue. Cum fidifragis inimicis, non tuto reditur in gratiam, hæc inter gaude, ſpera, ſuſpira, ſeruiens Domino in timore & exultans ei cum tremore: ac gratias agens, quòd

tibi pennas dedit, tanquam columbæ, vt volares & requieſceres, quibus non ſegniter vſus es, ſed elongaſti fugiens, vt in ſolitudine conſtitutus, innumerabilia mundi mala de cætero non ſentires, quæ ego miſer ſentio, quibus & obſideor, ac circunſpiciens contremiſco. Nec addo, dum adhuc de Babylone patet exitus effugio. Noli tamen deſperare, obſecro te, ora potius, vt aliquando conſurgam. Multum eſt fateor peccati mei pondus, ſed finitum tamen, at eius vnde auxilium expecto, infinita clementia eſt. Hæc tibi Germane vnice, non meo, ſed peregrino ſtylo, ac propè monaſtico dictaui, te poti⁹, quàm me ipſum cogitans: leges dum ex commodo licebit, & ſi hinc perfectioni tuæ nihil acceſſerit, ſcito me mihi ſaltem profuiſſe, dum ſcriberem, quoniam mea me pericula meditantem, ſtatus tui fœlix interim torſit inuidia. Vale memor mei. VII. Cal. Octobris, ex oppido Carpenſi.

FRAN. PETRARCHA AMICO SVO, S. Epiſt. XX.

Apud veteres legati nomen fuiſſe tritum: monétque ex caſu quodam quàm ſit humanorum lubricus ſtatus.

SOlebant Romani Coſs. legatos conſulares ad exercitum ducere, quibus in bello cooperatoribus & conſultoribus vterentur. Horum crebra Romanis in annalibus eſt mentio, Legatorum clariſſimus, Africanus eſt meus ille ſuperior, qui L. Scipioni Aſiatico Fratri ſuo Legatus in Græciam atque Aſiam profectus, vt fraternæ pietatis præclariſſimum exemplum, ſic ingens magnæ victoriæ cauſa fuit. Regum quoque, gentiúmque nuntios ſolennes, Legatos dici ſolitos ſcimus, horum plena eſt omnis hiſtoria, qui reges, aut populi, ſiue hoſtes, ſiue fœderati, ſiue bello domiti legatos vel auxilij poſcendi, vel res ablatas repoſcendi, vel miſericordiæ implorandæ, gratia Romam miſerunt, Romámque tranſmiſſos acceperunt, ſiue harum aliqua, ſiue aliis cauſis. Clariſſimę quidem hoc in genere habentur, & Fabij Maximi legatio, ad bellum Carthaginenſibus indicendum, & Sulpitij ac Vilij ad bellũ Scythiacũ cõpeſcendũ, & T. Flaminij in Bythiniam ad Hannibalẽ depoſcendũ. Externorũ verò legatio

gatio inſignis fuit, Haſdrubalis ſenis cognomento Hœdi, qui miſſus à Carthagine ad miſericordiã excitandam, poſcendámque à Romanis pacem, animos ſolo flexit aſpectu: nec minus illuſtris Africani iunioris, quolibet in genere numeranda Legatio, qui, vt ait Cicero, obiit Legatus Ægyptum, Syriã, Aſiã, Græciã, atque abſens ad bellũ Maximũ conficiendum, conſcidendámq; Numãtiam Cos. iterum eſt directus. Philoſophorum quoque legatio præclara, ad impetrãdum mulctæ remiſſionem ab Athenienſib⁹ Romam miſſa, in qua & Academicus Carneades & Stoicus Diogenes fuerunt, & Peripateticus Critolaus, quorum quænam in publicis ac celeberrimis Romæ locis ingenij atque eloquentiæ oſtẽtatio, quænam Catonis Cenſorij, & quæ ſeuera ſententia de illis dico dimittẽdis, & tibi notum eſt, & locus iſte nõ exigit. Quorſum enim hæc? Nempe non niſi vt aduertas hoc legati nomen apud maiores tritum atque vulgatum, nec omnibus ereptum: Longa quid non mutat dies? Romanã Eccleſiã ſibi proprium vendicaſſe, ne dicam vſurpaſſe. Itaque iam Legatos exercituum ſuis quoque nominibus vocat: at quibus mandata regum, aut vrbium committuntur, nuntios dicunt, ſiue aliter, aut vulgo, alius atque alius ſermo eſt. Soli igitur ſunt Legati, quos vt aiunt Romanus Pontifex ad aliquas prouincias deſtinauit. E quibus quidam legati tantum, quidam verò de latere legati nuncupantur, quos videlicet miſſos, collegio quod ſacrum vocant, Romulei Cardinis fulgor illuſtrat. Ita mihi fando videor audiſſe, neque enim res eſt, cui ediſcendæ multum temporis impediſſe velim. Sit autem ita, quid enim ad nos? Et ferendum eſt æquo animo, vt qui rerum potiuntur, ſumma nomina rebus vel auferãt, vel imponãt. Quando etiã ſenes noſtros modeſtiſſimos hominũ, tamẽ propter potentiã atq; opes, quibus teſte Liuio, ante ipſũ Romanum imperiũ floruerũt, geminis æquoribus quibus Italiæ magna pars cingitur, nomina quę adhuc durãt, tot circũ littoreis gentib⁹ nihil obluctãtib⁹, impoſuiſſe meminim⁹. His ante propoſitũ decurſis ad rẽ venio. Legatus iſte de latere, qui iã ſolus mũdo patiente, nomẽ hoc habet XVIII. Cal. Octobris, Mediolanũ obuio Domino & magna ce-

lebritate populi fauentis ingreſſus eſt. Cui ego neſcio quã recti confuſione iudicij, vt me vrbanũ oſtenderem, quod non ſum, nec eſſe velim, neque ſi velim natura permittet mea: prægreſſus alios, Ticinenſi porta, ad ſecundum fortè lapidem occurrens didici, ſi non antea didiciſſem, quã ſit rerũ naturalium fragilis ac lubricus ſtatus. Cùm enim ingentes pulueris globi, rotarum atque quadrupedum agitatione commoti, fuſca nube cœlũ ſolémque texiſſent, conſpectu mutuo erepto, contra morem meũ, vt me malus abſtulit error, inferor in mediam cohortẽ. At vix data & reddita ſalute, ſic puluis omnium fauces & ora compleuerat aridúmque præcluſerat vocis iter, dũ me recolligerem, vt & aliis parcerem & mihi, equus quo vehebar, & ipſe oculis captus, poſtremíſque pedibus in præaltam, iũctámque me foueam dilapſus, omnes qui aderãt metu, & horrore compleuit, præter me vnum qui quid mecum ageretur neſciebam, tanta caligo puluereæ noctis inceſſerat, eo mihi moleſtior, quod à luce venientis oculi ſunt in tenebris pigriores. At verò ille magnanimus adoleſcẽs quem niſi cœptam ſucceſſionum telam fata præciderint, Mediolani, Liguriæque diues expectat hæreditas, & quo niſi iudicium amor fallit, inter iuuenes fortunatos, nullus eſt melior, nullus humanior, ante alios me nomine inclamans, vt cauerem admonebat. Ego ignarus, & plus fateor clamore omnium, quàm periculo meo motus, non prius intellexi quid rei eſſet, quàm ſolas equi auriculas extantes, méque denſis vepribus oppreſſum vidi. Profuit ad ſalutẽ propriũ non noſce diſcrimen, quoſdam iuuit ignorantia. & dum nil metuunt nil nocuit, ſic cõtra multos ægros, morbi fecit opinio, vt aliquando eſſent, quod diu eſſe crediderant: neq; enim de nihilo dictũ eſt; Imaginatio facit caſum, Cui pari ratione illud obiecerim, Imaginatio caſum tollit Ita cum multa ſcire ſit optimum quædã melius neſciuntur. Certè cũ diſcrimen ipſe meum neſcio dúmq; nil mali ſuſpicer, nil incõmodi paſſus ſum, neque enim periculũ niſi poſt periculũ agnoui. magíſq; cũ iã timendũ nihil eſſet, timui, & nunc vt ait Maro horreſco referẽs. Tunc vt erã in pedes ſubitò deſilui, ſupremũq; ripæ marginẽ, pluſquã meo ſaltu tenui, illęſus & inuiſi-

uiſibili ſubnixus auxilio. Subſiſterat equidem adoleſcẽs ille mitiſſimus, iuſſitque famulis deſcẽdere, ipſe non modò vocis obſequium mihi præbuerat, ſed dexteræ. Dum interim equus meus magno niſu ſibi conſulens, primíſq; dictu mirum vngulis dependens, attritus genua, vix tandem emergenti, qui ſi vt natura rei poſcebat, repẽtè poſtquam labi cœperat, in tergum cecidiſſet, actum erat, & & abſolutus eram omnibus curis. Adfuit hominum ſuccurſus: adfuit equi vigor, dicet aliquis, ingratum mendacium, mendax ingratitudo, vana ſalus hominis, fallax equus ad ſalutem. Ipſe ſuam vt alias ſuppoſuit manũ, præſentíque me ſolus exitio CHRISTVS eripuit. Quod idcirco tibi notum volui vt ſicut apud Flaccum, caducæ arboris ruina: ſic apud me inſtabilis equi lapſus, propriæ nos conditionis admoneat inanem eſſe prouidentiam humanam, ineluctabilem fati vim, innumerabiles mortalium caſus, inextimabilem cæcitatem. Itaque dum huic occurrimus, in illud occurrimus, & dum maximè circumſpicimus ac multa prouidemus, tum maximè, vnde nihil metuebamus opprimitur, fitque quod ait ille veriſſimum. Improuiſa læti vis rapuit, rapiétque gentes, ne quicquam extruamus atque angimur, ſola potẽs eſt occurrere cunctis diuina clementia. Ea tunc Flacco affuit, nunc mihi, ſæpe aliis, alioquin nec ille ſuum, nec ego meũ, nec multi bellorum caſus in pace, pelagíque pericula in littora renatarent. Hic ſuper ſcrupulus premit, quod dum difficultatem vnam euaſiſſe credimus, ſupereſt altera. Tota noſtri, noſtrarúmque rerum cuſtodia committenda Deo eſt, & de propriis viribus aut conſiliis nil ſperandum. Sed iam de moribus ſatis eſt dictum, ad familiaria conuertamur. Legatus ergo hic, de quo ambiguè tibi ſcripſeram, ſpẽ meam liberalitate vicit ſua, vt propè me diffidiſſe pœniteat, quãuis ſemper minus ſperare ſit tutius. Nihil omnium quæ petieram negauit: vltrò etiã pro meipſo grande aliquid peterem hortatus eſt. Ego autem pro me nihil, fallor, imò verò pro me omnia. Quid enim verius meum, quàm quòd amicorum eſt? Cæterùm ego iam pridem mihi modum ſtatui, & fines poſui, quos ne tranſeat ſiticuloſa cupiditas, vallum ac foueam circumduxit,

coëgíque animum ſtare, néve illum teſtimonio ſuo priuem. Neque renuentem iuſta imperia, neque recuſantem frenos, neque ſuadentem ferocia, ſi obſtrepere peſtilens conſuetudo deſierit, rebellantem. Sic ſementem qui dedit adiuuet, vt mihi fragilitas grata eſt, vt læta, & otioſa paupertas, amicior quàm triſtes, occupatæque diuitiæ. Si quid ſecus loquor ac facio, & præ rapido rerum humanarum torrente raptatus, indignans tamen, & in diuerſum nitens. Mitto autem hæc, ſic enim glorior, ſic quæror, ſic omnia tecum loquor, vt mecum. Idem animus, eadem Patria eſt, idem ſtudium idem nomen par voluntas, affectúſque perſimiles: tu pietate prior, tu religione præſtantior & familiarior Deo, ſed & hæc ſileo. Verùm vt intelligas quod mallem, clariori aliquo ſcire poſſes iudicio quanto pluris ego faciam preces tuas, quàm tuipſe, qui eas verecundè porrexeras, vt inter poſcendum omnem mihi negandi viam oſtendere videreris, ſcito quod etſi pro his amor, pro his ſanguis, pro his miſeratio, pro quibuſdam familiaritas, meritúmque certarent, prima tamen omnium petitio tua fuit, quam tuis ſcriptam vt miſiſti, legatíque ſignatam digitis accipies huic epiſtolæ intercluſam, literas hinc fieri non illud modò, pro quibus executionibus vti velles eram neſcius, ſed extremæ temporis anguſtiæ vetuerunt. Petitione enim mihi ſerò tradita ille mane diſceſſit, ita tamen res acta eſt, vt amantiſſimus pater Egitauienſis epiſcopus cancellarius ſuus literas ipſas expediri iubebit, vbi tu eum, vel pro parte mea, vel noſtra alter adierit. Ibis ergo, vel mittes aliquem ex tuis Piſas aut Senas qua ille iter acturus eſt, Epiſcopúmque conuenies, & viua voce de negotio inſtructum & literis ad eum meis, quæ cum iſtis veniunt excitandum, pro aliis verò vnum ex meis ſequi illum iubebo, nullas enim hic literas ſcribi tẽporis ſiuit inopia: doleo quod tibi laboris aliquid aut negotij reliqui, ſed neceſſariũ fuit,

-- nil ſine magno
Labore vita dedit mortalibus.

I ergo, & laborem tibi, certum imaginaria condias voluptate, iucũdum ſi tibi finxeris efficies. Aeſtima tibi otio,

non negotio trahi. Semper ſedes, nunquam patrium limen trāſis in hoc nempe differimus, ad cætera penè gemelli, & hic quoque meum morem indue, tuum exue. Habet & motus ſuam dulcedinem & ſæpe quiete gratior fuit labor, vt nihil aliud quietē ipſam efficit gratiorem. Incipe, ſurge age, moue te loco, reuerſus ſaltem melius ſedebis. Qui ſemper alienas facis, aliquando res tuas facito. Fallere te etſi poſſim nolo, & ſi velim nequeo, artificium meum index facio, quod conſolatores ſolēt Fando quod oportet vt delectet nitor. Cuperem legatum ipſum Florentiam inuiſere, quod & optare illum arbitror. ſed puto non poterit, magnis & grauibus Eccleſiæ negotiis recto Romam calle feſtinans. Ipſe verò, quantum obliquo atq; vdo calle feſtinauerim, fruſtrà tamen vt huc ante crepuſculum peruenirem, claudicantes lineæ, & feſſo ſimillima viatori, vel ſola frons indicat literarum. Vale.

FRAN. PETRARCHA NICOLAO FLORENSIO, REGIS SICILIAE SEneſcallo S Epiſt. XXI.

Ex eo quòd ſæpe periculoſior pax bello ſit, multiſq; nocuerit aduerſario caruiſſe, concludit, omnibus claris viris vſq; ad extremū ſpiritum vel cum viſibili vel cum inuiſibili hoſte luctandum.

IAm tandem, vir clariſſime, perfidiam fides, auaritiam largitas, ſuperbiam vicit humilitas: iā charitas odium, deſperatio ſpei ceſſit, perſeuerantiæ difficultas. Iam ſub malleo veritatis, pertinax mendacium, & mendax obſtinatio votis tuis obſtantium fracta eſt. Immortale bellum eſt, inter inuidiam & gloriam, inter nequitiam & virtutē. Gratias illi, qui eſt Dominus virtutū & Rex gloriæ, quòd eo Duce, in præſenti certamine victa parte deterrima, cuius ſæpe contrarium videmus, optima pars triumphat. Ecce nunc vnita tua cura, glorioſiſſimi Siculi regis vertex, negatos honores inuito liuore ſuſcipiet. Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Ipſo autem ſolito auguſtior, múltúmque ſerenior auito ſolio reſidens, pulſis Latio mœſtitiæ nubibus, atque imbribus lachrymarum, orbem noſtrum fronte ſyderea, & ſtellanti diademate ſerenabit, ereptam reſtituens regno pacem, tranquillitatémque populis exoptatam

tã. In quam rem vt feciſti hactenus, mũdo notiſſimũ tuũ illud oſtendens ingenium. eóque vigilantius, quo maioris eſt laudis, iuſtè, modeſtéque regnum regere, quam fœliciter adipiſci. Nunc ſiquidem tempus eſt, vt omnes animi tui vires colligas, atq; ingentib⁹ negotiis accingaris. Nihil eſt actum, ſi quid Cæſarei moris habes, cũ & multa ſuperſint, & ſupremam tua celebris gloria manum poſcat. Vidimus te aduerſæ fortunæ magnificentiſſimè reluctantem, iam cernimus te victorem, ſed en totiens victa reuertitur aſpectu mitior, & auratæ caſſidis, vt ita dixerim, fulgore ſuauior. viciſti aduerſam, proſpera redit in prẹlium. Quid putas? Mutata ſunt arma non hoſtis, & tibi quoque nouo armorum genere opus eſt. Nolo enim existimes, minus eſſe negotij, quando hoſtis eſt blãdior. nullum inſidioſius bellum eſt, quàm vbi blanditiis credulitas oppugnatur, in Arcto quidem egregiè rem geſſiſti, qualem te in aperto exhibeas expectam⁹. Multos in anguſtis indefeſſos, cãpeſtris pugna laſſauit, multos in aduerſitatib. fortes viros fortuna proſperior ſtrauit. Hannibal Cannis victor, vict⁹ eſt Capuẹ, & ardorem, quẽ Trebia glacialis accenderat, tepor extinxit. Sẹpè pax periculoſior bello fuit. Multis nocuit aduerſario caruiſſe. Quorundam virtus otio latuit, quorundam verò prorſ⁹ emarcuit, locum ſubmoti hoſtis occupante luxuria. Nulla homini pertinacior lis eſt, quàm cum animo, moribúſque ſuis. Nuſquam minùs induciarum, intra murum pugna conſeritur, hoc genus hoſtium bello languidũ, pace feruidum experimur, & ſub toga plus auſurum, quam ſub galea. Vt cẹteras gentes ſileam, Romanos bello indomitos, & omnium gentium victores, pax tranquilla perdomuit, & vt quidam illius æui ſcriptores, elegantiſſimè lamentantur, victum orbem, victorũ victrix vlta eſt. Quod prẹſagire videbatur Scipio ille vir optimus, à ſenatu habitus, dum tam enixè Catonis ſapientiſſimi, licet ſenis, aduerſante ſententia, deleri Carthaginem prohibebat, non quod illam parcius odiſſet, ſed, ne, vt ait Florus, metu ablato æmulæ vrbis, luxuriari fœlicitas noſtræ vrbis inciperet. Qui vtinam conſilio valuiſſet, manſiſſétq; potiùs nobis cum hoſtibus, & cum Carthagine, quam cum

vitiis

vitiis & voluptate certamen: meliori loco res ſtarent, vt puto, rariúſque pugnatum eſſet & crebriùs triumphatum. Quorſum hæc forſan interroges? Quia ſcilicet multos auguror futuros, quibus quieſcendi iam tempus eſſe videatur. Mihi penitùs diuerſa mens eſt, ſi me audire volueris, ſcies vnum eſſe laboris, & vitæ finem, tibíque & omnibus claris viris, vſq; ad extremum ſpiritū, vel cum viſibili, vel cum inuiſibili hoſte luctandum fore, quin etiam vide, quantum à communi opinione diſſentio, geminatum tibi laborem, & ſenties, & gaudebis. Nullo vnquam tempore, tam magno conamine conſurgendum tibi, tam ſupra ſeipſum attollendus anim⁹ fuit, ad ſumma certamina ventum eſt, vniuerſus orbis intelligat, in vtraque fortuna. Qualis, quantúſ-ve vir fueris, neq; tu tantum, ſed qui tuis etiam conſiliis obſequuntur. Habes regem animo ſenem, annis adoleſcentem, cum quo terra, maríque iactatus es, quem per multa præcipitia cogente fato, in ſummum ſtatus humani faſtigium perduxiſti. Oſtende illi, quibus in hunc fortunæ verticem ſit erectus, quibus artibus conſiſtendum ſit. Neque tam deinceps enitendum, vt aſcendat altiùs, quàm vt aſcenſu ſeſe approbet. Non indignum & hæreditarium ſceptrum, non magis ſanguini debitum, quàm virtuti, Non facit virum, ſed detegit principatus, & honores non mutāt mores, atq; animum, ſed oſtendunt. Perſuade illi min⁹ eſſe Regē naſci, quàm iudicio regē fieri: eſſe enim fortunæ illud, hoc meriti, Doce, Deum colat, patriam amet, iuſtitiā ſeruet, ſine qua regnum licet opulentū, ac validum ſtare nequit. Diſcat violentum nihil eſſe longæuū, & amari multo tutiùs eſſe, quàm metui. Aſſueſcat nihil in terris optare, niſi bonam mentē, nihil ſperare, niſi bonam famam, nihil niſi dedecus formidare. Cogitet quò altior eſt eò ſe clari⁹ videri, eóq; min⁹ occultare poſſe quàm geſſerit, & quò potentiæ plus eſt, eò minus eſſe licentiæ. Nouerit regem à populo non magis habitu differre quā moribus. Studeat ab extremis æquo ſpatio diſcedens, virtutem in medio ſuam ſequi. Ceſſet prodigalitas, abſit auaritia: illa opes vaſtat hęc gloriam. Sit ſanè tenax famæ propriæ, ſit parcus honoris, ſit auarus temporis, ſit largus pecuniæ, & illud Romani ducis modeſtiſſimum, animoſiſſimúmque

reſponſum, ſemper in auribus eius ſonet, Nolle aurum, ſed aurum habentibus imperare. Malit ſubiectos abundare quàm fiſcum, & intelligat diuitis regni, dominum inopem eſſe non poſſe. Calamitatum ſemper meminerit ac laborum, quos calamitoſa terra laboris, his temporibus paſſa eſt, tunc ſe fœlicem, tunc ſe voti compotem, tunc ſe verè regem putet, quando criminibus alienis inuectas miſerias propria virtute diſcuſſerit, damna reſtituerit, ruinas erexerit, pacem confirmauerit, Tyrannidem oppreſſerit, reddiderit libertatem. Inducat in animum amare, quos regit, nam & amando amor quæritur, & nullum certius regnum eſt, quàm præeſſe volentibus. Saluſtianum illud dogma. Regni nunquam ex animo regis tui, non exercitus, neque theſauros præſidia regni eſſe, ſed amicos, eóſque nec armis cogi, neque pecunia parari, ſed officio & fide. Et quæ in eandem ſententiam ſequuntur. Concorditer viuendum eſſe cum ſuis, concordia enim paruas creſcere, diſcordia maximas res dilabi. Exemplo M. Agrippæ plurimum huic ſententiæ debeat, per quam & frater, & ſocius, & amicus, & Rex bonus fiet. Amicitiis poſt Deum, poſt virtutem nihil charius habeat. Quem ſemel amicitia dignum duxerit, nulla conſilij parte ſubmoueat: ſequénſque Senecæ conſilium, omnia cum amico deliberet, ſed de ipſo prius. Multum fidat, ſed non multis: & inſtat. Verum amicum à blando hoſte diſcernere, veras laudes accipiat, vt virtutum ſtimulos, blanditias coerceat vt venenum. Tardè eat in amicitiam, tardius inde diſcedat, & ſi fieri poteſt nunquam. Idipſum non præcipitanter ſed pedetentim faciat, & vt eſt antiquo prouerbio. Diſſuat amicitiam, non diſcindat. Qualem præſtat, talem ab aliis animum ſperet, neque à quoquam diligi ſibi fingat, quem ipſe non diligit. Error iſte potentum eſt. Liberrimi autem ſunt affectus, iugum non ferunt, dominum non agnoſcunt, nunquam amor niſi amore cogitur. De amico ſanè nihil mali cogitet, nihil temerè cuiquam credat, pellat ſuſpiciones, delatoribus aurem neget, pertinacius inſtantes arguat, non deſinentes puniat. Imperatoria vox eſt, Princeps qui delatores non caſtigat, irritat. Alexander Macedo, licet impetuoſiſſimus ado-

adoleſcens, eximia tamen fiducia contēpſit accuſatorē, & fœlix fuit euentus vt debuit. Siquidem porrectam ſibi potionem à Philippo medico, quem amabat in manibus habenti, ſuperuenerunt literæ à Parmenione, quibus admonebatur Philippum Darij muneribus expugnatum, necem eius hoſti promiſiſſe, itaque cauendas inſidias, & mortiferam potionem. His ille perlectis, protin⁹ exhauſit poculum, & mox Philippo literas tradidit legendas. Obtrectatores alto animo deſpiciat, & ſic viuat, vt eos vel in ſilentio redarguat, probétque mentitos. Memorans Auguſtum reſcripſiſſe Tyberio, non eſſe indignandum, quod de ſe quiſquam malè loqueretur. Satis eſt enim (inquit) ſi hoc habemus, ne quis nobis malè facere poſſit. Præclarè, alioquin plus haberet homo quàm De⁹, qui licet inacceſſibilis ſit nec poſſit offendi, humanis tamen ſæpe conuitiis attentatur. Hac igitur in re rex tuus exerceat animum atque aures, in qua non tantùm huius omnium maximi, ac modeſtiſſimi principis, cuius modò mentionem feci, ſed & Magni Pompeij ciuis ampliſſimi, & Pyrrhi regis, & Piſiſtrati Athenienſis tyranni, patientia commendatur. Secretum verò ſuum ab aliis inquiri æquo animo ferat, alienum non magnoperè ſcrutetur. Magni animi eſt talia non curare. Contrà autem propè par vtrobique diffidentia. Talis fiat qualis videri vult. Tum demum in ſe nihil occultum volet, nec magis horrebit hoſtis occultum quàm amici, nec pluris faciet conſilium quàm teſtimonium æmulorum. Pari fiducia Scipio tot caſtris exploratores, Romanorum atque Carthaginenſium circumduxit. Pari animi magnitudine, Iulius Cæſar & captum Domitium dimiſit, & transfugam Labienum ſpreuit, rerum licet conſcium ſuarum, & non ſemel arcana hoſtium inuenta, nec vnquam lecta combuſſit. Ad hæc non temerè, neque fortuitò Sereniſſimi titulum ſibi impoſitum arbitretur, ſed vt in animum eius Deo proximum & humanis paſſionibus altiorem, nulla mœroris nebula, nullus flatus lætitiæ geſtientis, nulla pauoris glacies, nullus libidinum terrenarum fumus poſſit aſcendere. Iram in principe turpiſſimam non ignoret, crudelitatem verò nominari etiam nefas eſſe, eò funeſtiorem, quò

noſcendi plura ſuppeditant inſtrumenta. Sentiant verum eſſe, quod ait Tragicus:

Omne ſub regno grauiore regnum eſt.

Atque ideò minaci tumore depoſito, communem ſe ſubiectis exhibeat, & quicquid in illos ſtatuerit, de manu ſui ſuperioris expectet. Superbiam, nec minus inuidiam plebeium malum credat eſſe non regium. Cur enim vel ſuperbire regem oportere, qui debitor munerum tantorum, & tantò ſit obnoxius creditori? Vel cur etiam inuidere, qui ſupra ſe neminem tam multos autem infra ſe videt? Veritatem totius fidei fundamentum eſſe non dubitet, & mendacio prouenire, vt vera loquentibus non credat. Plurimum enim veri parua falſitati aſperſione fuſcari. Itaque ſi credi ſibi aliquid cupit, omnia vera loqui in conſuetudinem trahat, atque ita linguam inſtituat, vt mentiri neſciat. Quid enim ridiculoſius, dicam an periculoſius rege mendaci? Sub quo neceſſe eſt incertam, trepidámque Rempub. fluctuare? Stabile prorſus ac ſolidum verbum eſſe debet, in quo fundata eſt tantorum ſpes ac tranquillitas populorum. Cur autem mentiatur, cui maximè expediat, nullum ſi ſieri poſſit vſquam eſſe mendacem? cur aduletur, qui nullum metuat, nihil ſperet? Quos adulatorum ſtimulos non impropriè, videor dicturus. Cōtra etiam, cur ſe iactet, cùm laudare ſeipſum rebus deceat non verbis? Cur minetur, cùm ſola valeat fronte terrere? Cur in quempiam excandeſcat, cum poſſit etiam tranquillus vlciſci, poſſit & parcendo vindictæ genus nobiliſſimum exercere? Caueat præterea immoderatius exultare, occupationes circumſpiciens immortales, deſinat triſtari, honores ſuos & diuinā erga ſe munificentiam recognoſcens. Nulli ſe negare audeat, cum nō ſibi ſoli, ſed Reip. natus ſit. Compertum habeat, ſe res ſuas agere, quotiēs ſubditis opē ferret. Sit æquitate temperatus rigor, ſit ſeueritas mixta clementiæ, prudētię inſit alacritas, maturitas celeritati, ſecuritati cautio, modeſtiæ iocus, auctoritas leuitati, ſit in geſtu decor, conuiuio ſobrietas, ſuauitas in ſermone, in repræhenſione charitas, in conſilio fides, in iudicio libertas, in riſu tarditas, modus in accubitu, grauitas in inceſſu. Sit enim calcar

in præ-

in præmio, frenum in ſupplicio, ad illud ardenter, ad hoc pigrius accedat, alio vultu ſuperbum hoſtem, alio ciuem noxium feriat. Illic exultet, hîc doleat, exemplóque ducis eximij, ſuorum ſcelera inuitus tanquam vulnera attingat, quæ niſi tracta, tractatáque ſanari non poſſunt, (vt Liuius ait) & cum gemitu ac lachrymas, haud ſecus quàm viſcera ſecet ſua, affigátque animo regem miſericordia ſimillimum Deo fieri, & penitus erraſſe Philoſophos, qui miſericordiam damnauerunt. Magnanimitatem peculiarem regibus eſſe virtutem, ſine qua nec regio nomine digni ſunt, humanitatem ſi adſit, non virtutem eſſe hominis ſed naturam, ſi deſit monſtrum potius eſſe quàm vitium. Eo magis regis debitum, quo magis reliquos homines debet excellere. Is qui primum in hominibus locum tenet, eam quæ in hominibus pulchra ſit, eſſe pulcherrimam in principe caſtitatem. Nil pudico rege formoſius, nil obſcœnius impudico. Gratitudinem mutis etiam animantibus inſertam, turpiter humanis abeſſe pectoribus, eam cæteris ornamento regi etiam præſidio fore. Ingratitudinem regi neruos, robúrque corrumpere, dum & obliuioſo piget obſequi, & & ingrati animi voraginem fundo carentem, permittis explere muneribus, Denique oneroſo honore, & onerato ſe preſſum onere fateatur, eúmque qui rex fiat, & ſi autem fuerit expeditus, ac liber, ex illo tamen honeſtam ſuſcipere, ſed laborioſam ac ſollicitam ſeruitutem, & ſub qua publica ſit libertas, viuendúmque ſibi deinceps exemplariter. Exemplo enim regum regna componi, & requiri ſolere de manibus præſidentum, quicquid vulgus errauerit. Nihil ſibi proprium velit præter ſceptrum, & diadema, & quæ hinc oritur curam de ſalute, omnium glorioſam, ſed difficilem, ac multorum capitum, hidræque non diſſimile renaſcenti. Præſtet acrimoniam ingenio debitam, verecundiam ætati, virtutem generi, impio maieſtatem. Purpuram ſpernat, contemnat gemmas, deſpiciat voluptates, & irrideat vniuerſa quæ fugiunt, æterna ſola ſuſpiciat ac miretur. Arma, equi, literæ, ſuppellex regia, pax, & bellũ, exercitationes regis ſint. Vtrobique Romanis artibus regnet, quæ: vt Maro meminit:

---paciſque imponere mortem,
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Poſtremò norit hanc vitam aliam eſſe magni diſcriminis,non ad ludum, iocúmque, non ad iners otium,non ad degenerẽ luxum,ad nihil aliud demum hominib⁹ datum, quàm vt breui merito æternitatis aditum pandat, & famę materiam ſempiternę.Itaque rerum ſe bonarum docilem præbeat, cupidè legat, atque audiat maiorum geſta virorum, & exemplo illuſtrium ſit ſcrutator ſollicitus & feruidus imitator. Illud nominatim demum teneat, quod olim ab illo magnifico inimicarum vrbium euerſore ſeruatum in exercitu Numantino,multi deinde Romanis ducibus diſciplinæ militaris exemplum fuit, vt ſicut ille caſtris,ſic iſte vrbibus ac regno inſtrumenta luxuriæ depellat,& mores longa licentia deprauatos corrigat,ſine quo ſpes ſalutis non dicam victoriæ nulla eſt. Hoc ab ipſo illo, alia ſumant ab aliis,è quibus omnibus perficiat clarum virum. Quótque inſignia nomina præceſſerunt, tot ſibi magiſtros vitæ tot ſibi duces ad gloriam datos ſciat:non minus interdum accendunt generoſos animos exempla quàm præmia, nec minus verba quam ſtatuæ: iuuat laudatis ſeſe conferre nominibus,& pulchra æmulatio eſt,quæ de virtute ſuſcipitur. Ac ne curioſa inquiſitione tempus teram,habeat ante oculos rex tuus,non peregrinum,vetuſtúmque,ſed recens ac domeſticum virtutum omnium niſi me amor fallit,exemplar idoneum, illuſtrem ac diuinũ eius patruum Robertum, cuius quàm regno vtilis vita eſſet, mors damnoſiſſima declarauit. Illum intueatur,ad illius gloriam ſe nitidiſſimo ſpeculo contempletur.Ille ſapiens,ille magnanimus, ille mitis,ille rex regum, erat. Illum vt tempore vt ſanguine,ſic animo ſequatur & moribus. Sæpe enim cũ cæterarum rerum, tum præcipuè ingeniorum immutatio fœlix fuit:tam bonus eſt, qui fieri bono ſimiliter ſtudet. Multa dixi,ſed præ magnitudine rerum pauca, plura etenim ſunt quæ reſtant. Tu quidẽ propè omnia præclariſſimè vir,humeris tuis ſcutis incũbere, verũ magno morib⁹,nihil eſt graduũ,nihil durũ,nihil graue,niſi nõ amari. Id tu cauſari nõ potes,de alũni tui amore,iudicióq; certiſſimus.

ſimus,dúxq;& auriga cōciliorum eius, nō Chiron Achilli gratior,nō Palinurus Aeneæ,nō Philoctetes: non Lęlius Africano.Eia ergo,perfice quod cœpiſti,omnia fert enim charitas,omnia vincit amor: profectò autem,qui gloriæ partem petit,conſequens eſt, vt ſolitudinis partem ferat, aurum profundè fodit,de longinquo vehuntur aromata, Thus Sabeis ſudat arboribus, Muricem Sydon,ebur India, margaritas mittit Oceanus, difficile paratur omne quod in pretio eſt, non eſt quæſitu facile,prætioſiſſima rerũ virtus, auro ſplendidior fama eſt, labore quæritur, ſtudio detegitur, diligentia cuſtoditur. Roſa inter ſpinas habitat,inter difficultates virtus, inter curas gloria; illic dignus periclitandus,hic animus:hũc tu igitur glorioſiſſimis accinge primordiis:dum enim conſummaſſe putas omne,incipies, hunc optimis & regis,& reip.curis exerce,quib⁹ exagitatus,& fœlicius hic aget,& poſtquam hinc abierit, Cicero opinatur & nos ſcimus, velocior ad ſedes æthereas peruolabit.Vale patriæ decus ac noſtrum x.Calend.Martij,Auionenſi. M. C C C. L.

FRAN. PETRARCHA AMICO ſuo, S. Epiſt. XXII.

Nihil in amicitia loquacius amicorum colloquio, literarúmque otium & fidelem amicitiam, animi bene inſtituti eſſe duo ſolatia, duo autem tædia,Occupationem & turbam.

ONerabo te literis, obruam te papyro,non ſinam te aliud legere quàm nugas meas, nullum reſpirandi ſpatium dabo;Comminatus, ſiue pollicitus erã,tibi breuiores deinceps epiſtolas meas formare,quod occupationi noſtræ debitum erat, ne dicam faſtidio eorum,quibus omnia ſunt prolixa, niſi quæ hebes atque inſolens eloquentiæ ſuæ forceps,abſciderit, nunc vt video multiplicātur,& creſcunt,nil in amicitia loquacius amicorũ colloquio,nulla enim breuis vox,nullus non anguſtus dies fuit,cupidum dum conuenerit amicorum par, improuisè fugiunt horę, non loquentibus tempus,nō ambulantibus rura ſufficiunt,non gelu,non æſtus,non fames,non laſſitudo ſentitur.

Omnia vincit amor.

Duo ſunt bene inſtituti animi ſolatia, literarum otium, & fidelis amicitia: duo tędia, occupatio & turba: vltimum in vrbibus, primum illud optimè in ſolitudine, & in Helicone noſtro ſemper experior, ſiue mane ſolus in ſyluas ierim, ſiue dulcis interuenerit amic⁹; nullus eſt finis, non prius obire ſolem, quàm abiiſſe perpendo, ſin veſpertina congreſſio eſt, non axem flecti, non ſtellas labi ſentio, denique non fugam noctis intelligo niſi ſolis aduentu. Ego quidem perlibenter ſum tecum, nunquam non præſentior es mihi, quàm dum vel te alloquor, vel loquentem audio hîc, & epiſtolarum tuarum iſta cupiditas, & prolixitas mearum. Inuitus enim auellor, alloquor te dum ſcribo, audio te, dum epiſtolas tuas lego, vtrobique te audio, tecum ſum hodie, ſanè quia ſerium nihil erat, & intermiſſiones occupatis animis non minùs quàm exhauſtis agris vtiles eſſe ſolent, aures magnis rebus parumper ablatas, non inamœno ridiculo proſtabis. Neophitus quidem ille, quem hacten⁹ neſciebam, eò quòd literas tuas illũ loquentes, de manibus non ſuis acceperam, ab ipſo die, dum fortè huius ſociam ſcribere, ad me venit, cum veſtibulum priùs atque atrium, totámque domum verbis impleſſet, nihil motus: ab aſſuetis enim non ſit paſſio: excipio hominẽ, vultu quam animo lætiore, non quod aut me etiam intermiſſio non delectet, aut hoſpitem non amem, ſed quod tempore minus idoneo obambulans, & neſcio vnde reuertens, melioribus curis, non ſatis opportunis inceſſiſſe videretur. Quid multa? Conſedimus: Incipit ille de inexhauſto fonte verborum, imò verò continuat, iam enim antequam limen attigiſſet incœperat:

Demitto auriculas vt iniquè metitus aſellus:

Cum grauiùs dorſo ſubit onus. Ille mox vrgebat inſtare, linguæ fuſtibus, ad piſtrinum agere: Ego autem nihil, niſi quod dum ille mihi linguam ſuã, ego ſibi aures meas accommodo; ita illinc loquendo, hinc tacendo, impari pugna conſeritur: dum in hoc ſtatu res eſſent, hortari illum incipio ſubducat equum, ſéque familiari prandio, cuius iam tempus inſtaret, æquum prębeat. Ille autem ad hæc ſurdus, ſed non mutus, ad propria cœpti ſermonis

torrentes

torrente profluebat, multa de te in primis, quàm mihi, quàm illi itidem amicus: mirari cœpi, quiſ-nam iſte Dionyſius, qui nobis quoque tertius acceſſiſſet, Damonis aut Pythiæ moribus ſimile nihil habens, nec ſatis intelligere, vnde ille te noſcet, de me enim non miror, ab extrema infantia, neſcio quo ſydere hæc me lingua perſequitur, nec mutaſſe clymata, & effugiſſe patriam me iuuat, in te noſtra omnis admiratio, vt nobis non animus modò, ſed fatum idem, vt euntibus via ſacra Bolanus idem ſemper obuius: quibus enim ad te ille tramitibus penetraſſet incertus eram nec memineram, me illi aditum præbuiſſe, cùm enim ante aliquot menſes, ille mihi ſub ardentiſſimo ſole pulueruleuto, & arcto quodam loco occurriſſet, méque confeſtim ex more verbis aggreſſus eſſet, nec ſpes operis ſupereſſet, aut fugæ, ſed hinc ſol, hinc puluis, hinc cicadæ hinc Bolanus iſte certaret, quid facerem: iubebat ille aliquid ſibi committi in patriam, ad amicos, negabam ego commiſſo opus eſſe, ille tranſuerſo quadrupede, occupatis anguſtiis, obſtabat: cepi conſilium ex tẽpore, vtique te meis verbis ſalutaret impoſui: ita contentus ille miniſterio ceſſit, & ego è manibus amici hoſtis euaſi, ratus id verbum, quod mihi elapſum eſſet, nequaquam tanto ſtudio colligendum, ſeruandúmque, ſed verborum impiger agricola loquendi ſemen oblatum, non tam ſterilibus ſulcis mandat, quin tam centeſimum fructum ferat, ſic ſementis exiguæ copioſiſſimam meſſem referens, capax horreum, patulæ auris impleuerat, multa ſuper Priamo cumulans, ſuper Hectore multa: ſuper te autem ante alios, quæ ſtylo quolibet ad me perlata mulcebant: cætera verò rancidiora, de ſeipſo, de amicis, de cognatis, de affinibus, de vernaculis, de clientelis, omníque ſodalitio, de vniuerſa familia, quid germana, quid neptis, quid vicinæ omnes agerent, poſtremò de canibus ac lupis, de leone patrio, de tota Repub. de præſide prouinciæ, de primoribus populi, de ſterilitate annua, & de innumerabilibus aliis, quæ memoriam vincunt, vt non minùs ego quàm apud Milonem ſuum Apuleius poſſet, ſi nox eſſet, non modò ſomnolentus balbutire, ſed ſtertere, conatúſque ſolis fabulis cubitum ire dum ecce cocus increpitans, horam

prandij tranſire denuntiat, nihil ille lenteſcere, ſed enixè quædam excuſare, quòd literas ad me tuas quas afferre debuerat præmiſiſſet, nuntij celeritate fortuiti, feſtinationi tuæ conſulens, nec dum talia dicente illo: ô ſegne cerebellum. Subibat animum quid præſagij eſſet, ita mihi perſuaſeram, illum in ſomnio fabulare, inde cum miris modis obtunderet, vt iam in labiis eſſet illud Horatij:

Conſice, namque inſtet mihi fatum triſte,

Subito expergiſcor, tacitúſque reſpicio, vt noti noua forma viri, vt religio ſine literis, vt cętera omnia, quæ epiſtolæ conuenirent tuæ, ſimúlque ad meipſum redeo, & mecum poſſét-ne is eſſe Neophytus quem mihi pridie meus ille ſapidiſſimo ſale deſcripſerat? Ille eſt haud dubiè. En rudis & noua religio, en illa verborum largitas, ſingula conueniunt, ille eſt. Talia cogitantem tantus riſus arripuit, vt nec rationis freno, nec commorſicatis digitis, nec vlla meditatio dolendarum rerum cohibere potuit, tum liquido expertus ſum eſſe vt aiunt: affecti animi motus indomitos: vt verò ridentem ille me vidit, quæſiuit quid rei eſſet, admirans: ingenio impigro erat opus, nec enim conſultandi, quid loquaciter ſpatium inopina res dabat, ex improuiſo reſpondendum erat: verum enimuero ex hominis habitu, materiam reſponſionis arripio, & heus, inquam, quis non ſtupens rideat, qui te meminerit armorum gloria paulò antè clariſſimum eundémque nunc videat tanta gratia religionis inſignem? Vtrámque vitæ viam, multum diuerſis ſtudiis, breuis ſpatio temporis honeſtaſſe? Lætari præconio viſus eſt, & rauco plauſu titulum bellicæ laudis amplecti, ſéque protinus in talos attollere, quo grandiuſculi formam bellatoris indueret, hæc inter diſcubuimus, ille plenus lætitia, cibo feriari contentus, bibere & loqui: ego autem ſatis habui audire, & ſilere & viciſſim erupenti cachinno frena ſubſtringere, cum totus non niſi de re militari ſermo eſſet, qualiter arma mouenda, qualiter feriendus hoſtis, qualiter declinandus, Phormionem illum, dicens, niſi quod ego Hannibal non eram. Cæterùm noſtri quoque ſeniculi, mirus feruor, & inexhauſta copia peregrinæ materiæ, ſingula nutu quidem approbabam, nam hæc loqui poteram, nec ſi poſ-

ſi poſſem, ille permitteret. Sic totus ille tranſiſſet dies, niſi publicum horologium, quo vltimo inuento, per omnes ferè iam Ciſalpinæ Galliæ ciuitates metimus tempora, prælium diremiſſet, admonitus enim diem ire, ſurrexit. Ego illum ad limen cum pueris proſecutus ſum & egregium bellatorem, vix omnes ſuſtulimus in tergum equi, cui ad capellæ ſqualentis effigiē, præter cornua nihil deſit, cum interea nil niſi rei militaris epilogus loqueretur, quid te in verbis tenes? Vix tandem inde diuulſus eſt, neſcio hiſtoriæ finem: nutātes, ruinámque minitantes abierunt, neque compertum habeo, in quam foueam equus, ſeſſórque ceciderit: quod extremum periit, fuit, vt per me tibi, per te familiæ eius innoteſceret, cum hunc corpore quidem, vt ipſe ait, vt ego teſtificior lingua incolumem perueniſſe. Vale.

FRAN. PETRARCHA AMICO ſvo, S. Epiſt. XXIII.

Reprehendit eos qui eloquentiam potius quàm virtutem ſectantur.

RIſi vt iube, non ea tamen qua iubebas ratione, ſed alia quadam, neque enim ideò, quod tibi tantiſper Latini ſermonis veſtigia titubaſſent ridiculū extimaui, ſed quod titubaſſe tam grauiter puduiſſet. Ita ego te vnius verbi, imò vnius ſyllabæ, imò verò vnius literæ ſollicitum vidi, quæ tibi quidem elapſa, & haud duriter auribus meis illapſa erat, vt dicerem, O doctiſſimorū licet hominum curas! Cui enim quæſo non idem poſſit accidere? Cicero noſter ſummus Latini eloquij parens eſt, proximus illi Virgilius, ſeu quoniam de hoc ordine dubitaſſe quoſdam video, ſunt certè Romanæ facundię parentes Tullius & Maro, quod qui mihi negauerit nil ipſe ſibi conſenſerit, vtriq; tamen Grammaticale eſt, integrarum etiam dictionum, cuius tædio Cicero ipſe in epiſtolis ab Attico ſuo poſcit auxilium, quo ſe magna moleſtia liberandum dicit: atqui ſiquid eſt in arte Grammatica, vbi titubanti, labantíque venia debeatur, in Pręteriti perfecti propemodum ambiguitate poſuerim, cum vt Grammaticorum princeps ait, ipſi probatiſſimi artiū ſcriptores, nō omnino certis hæc regulis d.ſſeruiſſe noſcan-

tur,ſed non ego perinde,tibi nunc excuſationes aucupor quaſi ille tuus,& non calami potius, quam inaduertentis animi lapſus ſit,quod ipſum quoque venia dignum erat, hic verò tam nihil culpæ eſt,vt nullus veniç locus detur, quando enim ingenio tuo,oríque aureo excideret, quod proculdubio ſi vel inſomnis loquereris aduerteres:multa furatur calamus,& plura ſæpe magnis ingeniis & magna tractantibus. Nihil habenti nil eripitur:magnorum domini parua damna non ſentiũt, *Pauperis eſt numerare pecus* (inquit Naſo)ſic eſt ingenium locuplex,quaſi diuitis heri domus, quæ quò maioribus aucta lucris,eò magis ſeruilibus furtis obnoxia eſt.Tu ergo perfluxi dicere voluiſti & profectò dixiſti, calamus iugi opere fatigatus geminam ſubiecit conſonantem.Parce ſuſpicionibus, iam maior es quàm qui vel obtrectatorum iudicio, in talibus per ignorantiam labi poſſis:ſed vide oro cogita,& intende acriter,non tantum ſtylo ne obſit, ſed vt animo proſit error calami. Vide amice quanto nobis omnibus qui puluerem palæſtræ huius attingimus,maior ſit eloquentiæ cura quàm vitæ,& antiquius famç ſtudium,quam virtutis, quanta quæſo vigilantia cauemus, nequid in ſermone ſordidum, incultúm ve ſit. cum vitæ interim negligentes,multa ibi ſqualida prorſus, & horrentia contemnamus. Ita paucorum humanorum ſeruantiſſimi. diuina iuſſa tranſgredimur quando vt bene viuamus, lex immobilis Dei eſt. vt non ſic, aut ſic loquamur, humanum placitum atque conuentum. quotidiani vſus imperio motũ ſæpe mouẽdúmque.Hæc nimirum eſt illa peruerſitas, quam pater Auguſtinus in Confeſſionibus ſuis deflet.Cuius verba quoniam mihi placuerant,& tibi placitura ratus inſerui. Vide inquit,Domine,Deus meus,quomodo diligenter obſeruẽt filij hominũ pacta literarũ, & ſyllabarũ, accepta à prioribus locutoribus & à te accepta æterna pacta perpetuç ſalutis negligãt,vt qui illa ſonorũ vetera placita teneat, aut doceat, ſi cõtra diſciplinã Grãmaticã, ſine aſpiratione primæ ſyllabæ hominẽ dixerit, magis diſpliceat hominibus, quam ſi contrà tua præcepta hominẽ oderit,cùm ſit homo.Multa tibi prçterea in hãc ſententiã queritur,nec iniuſtè. Cum enim eloquentia ſit pauco-

paucorũ valdè, virtus autẽ omniũ, q̃ eſt paucorũ omnes appetũt, quod eſt omniũ nemo. Nemo enim hoc Grammaticæ tantũ exprobratũ putes, quẽ mihi Poëtarũ dabis, qui non prius eligat vita claudicare, quã carmine? quẽ hiſtoricũ, qui cũ res omniũ ſęculorũ literis, quod memorięque mãdauerit, q̃ reges egerint aut populi, quæ rerũ ſeries, quæ tẽporũ alios docuerit, quid ipſe agat, rerũq; ſuarum ordinẽ, vitæq; breuis reddere rationẽ velit, aut valeat? Iã vt percurrã reliquos. Oſtende mihi Rhetorẽ, qui non magis orationis deformitatẽ horreat, quam vitę. Oſtende mihi Dialecticũ, qui non ab effectibus propriis, ab concluſiũcula vinci malit, quàm aduerſarii? Sileo Arithmeticos & Geometras, qui omnia numerant, omnia metiuntur, vnius animæ numeros ac menſuras negligunt. Muſici numerũ ad ſonũ referũt, huic ſtudio omne tempus impendunt, hi ſunt qui contemptis moribus tractãt ſonos, Ciceronianũ illud obliti: Maior & melior eſt actionũ, quàm ſonorũ cõcẽtus. Illic ne diſcreparet elaborãdum erat, hîc ſperni poterat, in quo tanto opere laboratur. Aſtrologi cœlũ luſtrãt, aſtra cõnumerãt, auſi rẽ vt ait Plinius, etiã Deo improbã, quid imperiis, aut vrbibus euenturũ ſit, tãto ante denũtiãt, quid ſibi quotidie eueniat, nõ attẽdũt, lunę ſoliſq; defectus preuidẽt, pręſẽtẽ eclypſim animę nõ vidẽtes. Iã qui clarũ Philoſophiæ nomẽ habẽt, vel rerum cauſas quęrũt ventoſa iactantia: Scire autem negligunt, quid eſt Deus rerũ creator omnium, vel virtutes loquendo deſcribunt, viuendo deſtituũt. Poſtremò qui ſibi nomen honeſtius præſumpſerunt, & diuinorũ ſcientiam ſunt profeſſi, quò deciderint vides. Ex Theologis Dialectici, atq; vtinã nõ ſophiſtę, neq; enim Dei amatores, ſed cognitores, neq; id eſſe cupiunt, ſed videri. Itaq; cũ alterum ſilentio ſequi poſſent, alterũ ſtrepitu conſequuntur, en quò mortalium redacta ſunt ſtudia. O vtinam ſcires, quantus nunc me vrget impetus, quantus docendi calor accendit, vt de his copioſiſſimè diſſeram, ſed maior, confuſiórq; rerum area eſt, quam quę præſenti calamo verti queat, & niſi fallor, ſuper iocoſo tui breuis epiſtolæ fundamento, ſatis ædificatum eſt. Ad hæc & mihi ſemper optatæ ſolitudinis, otiique dulcedinẽ, quãta nuper inuiſæ

FRAN. PETRARCHA GVLIELMO DE PASTRENGO, S. Epiſt. XXV.

Reddit rationem cur Paſtrengus eum videre non potuerit.

DIgne quidem admirans, quibus ego latebris deliteſcerem quærebas, aut quid nouæ rei contigiſſet, propter quod tibi oris mei præſentia, ſolito rarior occurreret, & nunc aliquantò dignius miraberis, quid hic præſtigij ſit, quod cum relicto rure, mihi hac præſertim anni parte gratiſſimo, faciem tuam viſurus, ad odioſam ſemper ciuitatem rediiſſem, te inſalutato, ſic repentè diſceſſerim. Vtriuſque ergo rationem accipe, quam breuiſſimis verbis, digerendam fortè latiùs apud te. Mihi enim & nuntius hic & ſol ad Oceanum properans breuiloquium ſuadent. Subegerat me ſibi pridem vita lautior, ea quæ in vrbibus agitur, & in ea vrbe potiſſimùm, vbi tu nunc es, illic multos per annos, quas miſerias, quóſ-ue labores pertulerim infœlix, non epiſtola breui opus eſt, quibus tandem exagitata mente cernens, nullam niſi in fuga libertatis, ſpem relictam retrahentibus, quanquam his, quibus me amando perditum ire mos fuerat, profugi, & eripui, meipſum periculis quacunque patuit via. Atque omnes fortunæ minas perpeti decreui, dum mihi vel prope mortem aliquantiſper viuerem. Cœperat enim ſenſim quod optabam contingere, & animus ex diuturnis compedibus relaxari inenarrabili quadam dulcedine, & cœleſti vitæ ſimillima. Sed quanta eſt duratæ conſuetudinis vis. Sæpe adhuc infauſtam mihi ciuitatem repeto, nec vllius vnco neceſſitatis tractus, vltrò in laqueum redeo, & ex portu totiens naufragium paſſus, relabor in pelagus, quibus vrgentibus flatibus incertum eſt. Mox omne mei ius eripitur, mihi vndique ventorum rabies, vndique fluctus & ſcopuli, cœlum vndique, & vndique pontus, poſtremò mors vndique, & peius morte vitæ præſentis tædium & venturæ metus ante oculos. Quod itaque me his proximis diebus videre nequiueris, ſcito nullam cauſam fuiſſe aliam, niſi curæ veteres exedentes cor miſerum, confeſtim vt me in mœnibus ſuis inuenerunt,

tanquam fugitiuo & contumaci ſeruo, iniecerant manum, & iam mihi flagra nota cernebam, iam carcerem, iam cathenas & verbera, cum velut experrectus, noctu quia luce non poteram euaſi. Ignoſces igitur, ſi & me videre poſſe te, non viſo abij, & aduerſus vulgus inſanum, cauſam meam ages, à quo dementiæ arguor, quod quietem ruris, vrbanis ipſo reclamante prætulerim. Vale memor noſtri.

GVIL. DE PASTRENGO F. PETRARCHAE S. Epiſt. XXVI.

Quod carcerem euaſerit atque in Vallem-cluſam ſe contulerit lætatur: cuius loci amœnitatem deſcribit.

HAud equidem fugam tuam æquo amice ferebam animo; priuor namque conſpectu grato, careo dulci eloquio, veras non audire datur voces, nec mente profectò concipio, quónam pacto eius queat non eſſe triſtis abſentia, cuius conuerſatio fuit dulcis ſed tabeſcenti, ægróque animo, curarúmque vndanti fluctibus, epiſtolæ tuæ occurrit lenimen, hac edoctus te carceris exoſi euaſiſſe clauſtra, vincla rupiſſe laxaſſe compedes, ergaſtula reieciſſe, procelloſum tranſnataſſe ſalum. cupito appulſum littori, optato potitum ſolo, edaces animi ſedati ſunt turbines, & furenti freto lenis ſuborta tranquillitas. Liber nunc volatus tui liberi, de plurimis pauca referre, videre nempe ſæpe te videor, parente Memnonis equis euecta roſeis, auium concentu dulciſono, prælabentis riui garrulo excitum murmure per anfractus collium roſidos montium, iuga conſcendere, & herbido ſedens ceſpite, mare fortè veliuolum, culta terræ, iacentéſque deſpicis terras Nō pugillares deſunt, meditaris ſedulò: ſemper aliquid ſcriptitas vt te tibi meliorem reddas. Delio cœli petente ſumma domum repetis Fabricij, Curíque non aſpernatus epulas membra pauliſper à thoro leuas. At cœli medij, rapidos vt ſummoueas ignes, Vallem illā verè Clauſam ingrederis, vbi ſole iam in gyrum flexo montes ad ortum vmbram iaciunt, illic fons ille mirabilis ex radicibus ſcaturiens, rupium centum fermè per ora, argenteas ſingultans aquas, totidem vomit fluctus, qui

qui grandi fragore, rapidis per vallis ima præcipitatis verticibus inter ſaxa confraga, rauco murmure ſonantibus, alliſus ſcopulis, amœnum pòſt paulò creſcit, in amnem. Illic antrum illud ingens, atquè terrificum. laticibus nunc ſilentibus tacitum, nonnunquam horrendos fluctus eructuans, miram, gratámque æſtuantibus temperiem præbet. Ibi ſpecus alter aquis illimibus, vitro candenti lucidioribus imminens, nympharum vt reor domus. Illic tibi certam delegiſti ſedem, hunc iuxta craſſa ſedens in vmbra, vatem ſuum ſaxo repetens, dum protegit hædera, oblectante proſpectu, amœnos oculos paſcis intuitu: Ibi tui acumen intendis ingenij perſpicacis. Inibi de ſede animi arcana depromis. Tunc Helicon, Aganippe, Aon, Pyerides præſtò ſunt, tunc Fauni, Nymphæ, Satyri, Panes, Naiades, Oreades, Dryades tibi plaudunt, tibi concinunt. Orbis tunc delicias, fugacem reputas vmbram, nec his comitatus choris torpes otio, deſidia marces, vacas omnino, non inde profectò antè diſcedis, quam tabellas portes plenas, licet manus vt plurimum vacuas, bonus huiuſce non ſolus, vt fortè autumas amice potiris, adſum coràm, tecum fruor pariter refocillor, exulto, & creſco. Dilecte vale, eiuſque qui tu alter es, memoriam habe.

FRAN. PETRARCHA GVLIELMO DE PASTRENGO, S. Epiſt. XXX.

Paſtrengi profectionem quàm ægre ferat, ſignificat.

TEnes memoriæ diem illam, qua de patria mea diſcedens, Piſcheriam appuliſti oppidum ſanè munitum, decorum, mirabiléque, hoc ſolis ab ortu Benaco ex patre, per paſcua læta prælabens, alluit Mintius, hic poſt largas dapes quieti dediti, honeſtis ſermonibus inſomnem parte ex magna traximus noctem. Illuceſcente die, conſcendimus equos, non aurora vibrantes detexerat radios, nuſquam cœli læta facies. triſtem nubila tenebant lucem. Iam mœnium liqueramus ſepta, camporum tenebamus culta. iam patentes exieramus in agros, cum ſub to viſib. noſtris, hinc Benaci placida ſe offerunt terga, illinc Lucana ſylua, diffuſos explicat ſaltus, feſtinares licet votis iter, captúſ-ne loci amœnitate, ad

amici, quem relinquebas dulci præſentia, pigrius incedebas. Ventum erat ad locũ, quo limes breuis Veronenſe ſolum à Brixienſibus diſcriminat, amenti ſimilis, continuiſti animam atque amantis implicitus collo, in hæc tãdem verba erupiſti. Diſtrahor à te chare, regionis exteræ futurus incola, nunquam fortaſſe meis te præſentabis oculis, fidus ſemper dubitabit amor. Nulla vnquam ſecula, diſtantiam veram obliterabũt amicitiam, me poſſides, ego te. vale dilecte:

Sit tibi cura mei,
Sit mihi cura tui:

Et vale dicens parce quæſo, lachrymis non pepercisti. At ego diſtractus mente, mœrens corde, imbre ſuffuſus, oculos: nil aliud potui dicere, præter: Erit: diuellimur, abeuntem viſu proſequor, ſpectare iuuabar, morantem vix retrahunt comites, ſæpius lumina torqueo, lucem illam elinguis ferè pertranſeo. Curarum nutrix ſequitur, nox fugatur, ſomnus membris non datur quies. Dum profectionem tuam mente agito, cœli inclementiam, ſoli malitiam, ardua montium, lubrica vallium, obruta niuium, lutoſa camporum, ventorum rabiem, proluuiones torrẽtium animo verſo, ſolabar me, curáſque his demere tentabam dictis. Viget ætas, valent membra pernicia, robur adeſt, valetudo ſuffragatur, iuuentæ flore potitur. præſtat animus cuncta virtuti cedunt, nunc ſollicitudinibus huiuſce liber, edomitis alpibus, ante reuerendiſſimorum patrum ora verſaris, huic ſemita cedis, caput aperis, aſſurgis, illi alteri dexteram porrigis, & nonnunquam de more patrio in oſcula ruis, nunc in Agricolæ noſtri æde iactaris, vacas ſacris, Eliſias circum agis ſedes, columnæ adhærens Paphicè ſacras colis lauros, frondis Delphice in vmbra gratularis. Gratulor & ego, nec liuoris felle torqueor, ſed exuberãti gaudio farcior. Vale, fœlíxque viue, me luce charior.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA DOMINO GVLIELMO DE PASTRENGO, S. Epiſt. XXXI.

Librum quendam ſibi mitti rogat.

GRatiam tibi habeo vir optime, quod te mihi adeò morigerum præbes, ego enim multo malim ſtudiis meis, quàm voluptatibus opem ferri, quamuis & ſtudia ſuas voluptates habeant immarceſſibiles, honeſtáſque, quas nulli hominum notiores arbitror eſſe quàm tibi: libro illo valde egeo in Virorum illuſtrium congerie, cui hos humeros qualeſcunque ſubieci. Oro ergo feſtina, ſcis quàm charum eſt tempus, horas & momenta librantibus, inſuper & pro eo nominatim gratias ago, quod me tam debiti admones officij: tentaui vt ſuadebas, quod per meipſum feciſſem, & iam cœperam, ſed tarditatẽ meam noſti, & contemptum rerum: ita enim mihi contingat mori, ne totus moriar, vt multi verſanti, ineptiſſima fabula & prorſus inane ſomnium videtur ferè quicquid in terris agitur. Stimulis ergo opus erat, hos mihi, morum meorum conſcia tua fides, adhibuit: de euentu viderit fortuna: ſed quid loquor? Nihil illam eſſe didici, præter nudum nomen, & præualuit apud me Graij vatis auctoritas. Viderit ergo Deus omnipotens cui Dauidicum illud dixi. In manibus tuis ſortes meæ pium certè conſilium, eſſe inefficax non debebit. Tu vale, Raynaldũ noſtrum vt ſaluere iubeas precor. Mediolani. v I I. Cal. Auguſti properè.

FRAN. PETRARCHA GVLIELMO DE PASTRENGO, S. Epiſt. XXXII,

Quàm Paſtrengum ſuum amet ſignificat.

NOmen tuũ, optime atque exoptatiſſime mihi Vir, quo nihil dulcius audio, quódque hodie huius deuoti tui ore auribus meis inſonuit, non dicam me coëgit ad calamum, qui neſcio quo ſeu errore, ſeu fato, ſeu actuum humanorum odio, vix niſi ſomno, vel neceſſitate alia excuſſus è manibus meis cadit, ſed alio tendentem calamum huc conuertit, vt tibi ſcriberem: eſſe me Pataui corpore viciniorem tibi, quàm ſoleo (Nam

omnia videntem Deum teſtor, ſemper animo præſens ſum) ſanum præterea, & beneualentem ac iocundiſſimè ſeneſcentem: quod ad ætatem attinet, fortunæ nempe vulneribus, non aliis, quàm nimium crebris charorum mortibus impelli & concuti, me fateor non proſterni: de reliquo, veteribus illis meis deditum curis, quas, etſi taceam noſti, atque in primis tui memorem, tuique auidum, quod deſiderium lenire propediem ſpero: apertum eſt enim iter, quod niſi fallor immeritò clauſum erat, permiſit námque mihi domin⁹ beneficium illud, pro quo totiens laboraſtis, & quod multò pluris facio, arrham mihi magnæ humanitatis exhibuit, beneficiũ quidem ipſum, ſimúlque adoleſcentem cuius fuerat. O res hominum, mors abſtulit, qui cum paucos dies lætos vidiſſet in vita, eo ipſo die, mirum dictu, quo iuri ſuo reſtitutus videbatur, vitali deſtitutus eſt ſpiritu, Deo gratias, qui me lõgo labore, ſed nõ ſine dolore liberauit. Tu viue fœliciter noſtri memor & vale. Pataui. x. Auguſti ſerò.

FRAN. PETRARCHA GVLIELMO DE PASTRENGO, S. Epiſt. XXX.

Commendat adoleſcentem quendam qui ſe ex fabrili officina ad muſas contulerat.

VIrum hunc ſi noſſe cœperis, & amare incipies, & mirari. Longa eſt hiſtoria: ſumma eſt quod honeſtis ex cauſis familiariſſimus & amiciſſimus factus eſt mihi, & ſerò licet tantus eum diſcendi ardor cœpit, vt neglecto ſtudio rei familiaris, & deſerta fabrili officina, in quam inſigniter eminet totum ſe literis dederit. Itaque iam nil niſi ſcholas, libros, & magiſtros cogitat, i: que hoc vnum noctes inſomnes, & ſollicitos dies agit, amplectere eum oro te, & propoſito ſuo faue, nihil eſt deformius quàm iuſtis deſideriis opem non ferre, & quid putas ambiat? non opes, non potentiam, non honores, non vulgi compedes, ac venena mentium voluptates, ſed vnicum otij ſui præſidium, & vitæ ſolatium, libellos quærit, ſine ſuo ductu, tuiſque auſpiciis nil auſur⁹, ſuſpirabis intelligens, quò aſpiret, & tacitus dices, Vtinam tempeſtiuiùs cœpiſſes, ſola enim ætas obſtat ingenio, quamuis & Plato prouectior Philoſophiæ, & Cato ſenex Græcis literis operam de-

ram dedit: hæc hactenus. Raynaldũ noſtrum mei memorē ſaluere iube, cui hoc ipſum ſcribere nec volui, nec potui, expecto enim Calphurni Buccolicum carmē, & tuam Varronis agriculturam, valde enim memini ſi quid mihi promittitur. Vale Pataui XVII. Aprilis properè.

FRAN. PETRARCHA DOMINO CVLIELMO DE PASTRENGO, S. Epiſt. XXXI.

Literas ſe à Paſtrengo accepiſſe ſignificat.

LIteras tuas ornatiſſimas, atque pulcherrimas, obiurgatus à me Lælius meus; ſed iaculo tamen meo clypeum legitimæ excuſationis obiiciens, miſit tandem, qui te ſalutatum cupit. Poteris eum vt auguror cum Ludouico, & Gerardo fratre, hodie vel cras hoſpites habere, & ſitientes ad riguum fontis mei, iam illic degenerātem, ſed adhuc quædam originis ſuæ ſigna geſtantem, inducere, peponem optimum non comedi, ſed deuoraui: nemine in partem admiſſo, præter Nympham, pictis, iam tunc pedibus deorum conuiuia meditantem, & Neptuni nuptias, aut Nærei, aut Tritonum obſequia, & ſiquid vel æquorei, vel fluminei numinis vſquam eſt.

Diſcolor vt Nymphæ, tetigit veſtigia pellis,
Lectior, & cunctis nimis inuidioſa puellis.
Neſcit habere locum, refugit ſub clauſtro reuerti.
Et tibi purpurei, dedecus, addidit innuba ſerti,
Téque per arua canens, varios legit vndique flores.
Et timeat humentes pedibus calcare ſorores.

PRIORIBVS ARTIVM, VEXILLIFERO IVSTITIAE P. Q. FLORENTINO, S. Epiſt. XXXII.

Amici cuiuſdam per prædones interfecti mortem deplorat.

SÆpe mihi propoſitum fuit, egregij Ciues, pro varietate rerum ac temporum, aliud ad vos ſcribere & viciſſim nunc frenum ais, nūc calcar incutere, nunc indignari perdita, nunc recuperata libertate gratulari, nonnunquam flere vobiſcum, multiplices & varias Reipub. tempeſtates, & impendentis naufragij fideliter admonere, vt ita me vobis, quoniam aliter non dabatur, verbis ſaltem, animi teſtibus, & ſi non habita-

torem, certè amatorem patriæ comprobarem, ſed dum cogitarem mecum cœpi, quantum ab altitudine curarum veſtrarum diſtaret, meorum humilitas ſtudiorum, ſubitò ſemper mihi è manibus calamus lapſus eſt. Nunc autem cogor vt ſcribam, nec reluctari valeo, valeo: vrget enim animum dolor ingẽs, & extorquet mihi verba cum lachrymis. Ecce etenim, quod ignorabam hactenus, atque vtinam perpetuò ignoraſſem, ſuauiſſimus & meritò chariſſimus, ciuis veſter, & amicus meus intimus, Maynardus Accurſij, fortè dum è Romana curia, Florẽtiam redit, moleſtias atque pericula tam longi itineris tranſgreſſus, & iam dilectæ patriæ vicinus, in ipſo penè portarum limine, & in veſtro, vt ita dicam gremio, crudeliter interfectus eſt. Heu vir infœlix, quantos ætate viridi perculeras labores? Quotiens ignota terrarum circumiueras, vt tranquillam in patria tua tandem & honoratam ageres ſenectutem? quò pergis? ah! miſer, fatíque tui neſcie, & vbique tutior, quàm in patria future, Quò pergis? Quò ruis? Quò miſerande feſtinas? Tibi canitur Poëticum illud:

Fallit te incautum pietas tua.

Quæ cũ ſit magna in parentibus, & in propinquis, vt ait Cicero, tamen in patria maxima eſt. Illa te proculdubiò trahebat ſoli natalis amantiſſimum, illuc iam ſenior redibas, vnde puer exceſſeras, & illi etrræ, quæ te infãtem pauerat, fatigatæ vitæ reliquias referebas, cupiens vbi ortus eras, mori, & vbi reptaueras ſepeliri: Sed ô ſcelus, ô inhumana feritas! truculentiſſimi homines, imò verò cruentæ, & immanes belluæ, te improuiſum & inermem calle medio ſpectabant, horrendum & ignotum orbi Italico prædonum genus, qui non ſaturati auro quieſcere, quæ ſumma votorum raptoribus eſſe ſolet, niſi ſitienter tuum ſanguinem haurirent, & exoptatum ingreſſum patriæ tibi præriperent, ac ſepulchrum: O ſitim ſanguinis inauditam, quid amplius quæritis ſæuiſſimi canes? Quid quæritis in corpore ſpoliato? Odium quidem ignoti & innocentis hominis, nec vllum erat certè, nec fingi poterat. Si auri fames vera ſceleris cauſa eſt, reddite iam nefarij voti compotes ad prædam, & graues ſpeluncas crimi-

num

num officinas, & qui illic auidè vos expectant, hoſpites veſtros inuiſite, ſinite nudum peditem abire, ſatis eſt, nihil vlterius poſcitur, ne in latronum manus inciderit, ſed hominum, nil inde vobis metuendum eſt, tam munitis habitatis arcibus, vt impunè & cœlum, & Florentiam contemnatis. Homunculum ſolum feſſum, & attonitum timetis? Habentes receptacula tam vicina, tam valida? Nolite igitur auaritiæ ſæuitiam cumulare, quicquid populabile manu erat, quódque in veſtros viſus verti poterat abſtuliſtis, animam ſibi & amicis, & vobis nulli vſui futuram linquite, quod toruum intuemini? Quid cogitatis? Quid molimini? Quæ iſta rabies eſt? Quid micantes volunt gladij? Quid petunt? O voluptas effera, nullo odio, nulla ſpe propoſita, & nullo metu ſacroſanctum, & Deo ſimillimum animal hominem trucidare, ferre rapidas manus in viſcera, & quod ne generoſæ quidem feræ facerent, lacerato cadaueri incumbere, & ſpumanti ſanguine delectari. Pudet ac miſeret, ô clariſſimi ciues, nec de paruo doloris ſcaturiunt tot lamenta, neque magis talis amici talem caſum lugeo, quàm tantùm tam glorioſæ Reip. pudorem. Quid enim dicetur apud gentes? Quid poſteritas loquetur? Innoxium hominem, qui inter feras vt Lucanus ait Rhodani gẽtes, qui per deſerta Prouinciæ qua nulla vſq; hodie diſſolutior, nulla deſolatior terra eſt, ac per alpes medias, nõ niuibus tantũ aut vagis excurſorib⁹, ſed armatis hoc tẽpore exercitib⁹ cæſas nõ modò per diẽ, ſed ſub tẽpeſta etiã nocte inceſſerit, in finibus Florentinis luce media, procubuiſſe, velut ouem impiæ victimæ deſtinatam? Et ô æternum ætatis noſtræ dedecus, inuentos eſſe qui audeant è conſpectu quodammodo vrbis veſtræ, & illius olim formidati palatij, in quo celeberrima iuſtitiæ ſedes erat, laniare pro libitu ciues veſtros! O tempora! O mores! libet enim exclamare cum Tullio. Ego quidem puer, audiebam maiores natu, narrare ſolitos, populi illius virtutes omnimodas, eximiámq; iuſtitiam, non in contradictionibus modo, placitíſque conuentis, ſed in his duobus maximè quibus ſolum ſapientiſſimus legiſlator ait: Rempublicam contineri præmio ſcilicet & pœna. Quorum profectò ſi deſit alterũ, neceſſe eſt velut

altero pede claudicantem efficiat ciuitatem: ſin vtrunque eneruatam prorſus & languidam, frigeſcente hinc bonorum virtute, illinc malorum inardeſcente nequitia in vtramq; partem magnificè prouiderant patres noſtri, quibus artibus Romanæ origini, quam fama vulgauerat certiſſimam fidē dabāt, itaq; vt olim genitor ille veſter, Pop. Ro. toto polluit orbe terrarū, ſic illos acceperam, quantū cœlitus datum erat eiſdem veſtigiis gradientes, & ſingularē in primis quandam laudem, apud omne genus hominum meruiſſe & inter Tuſcorum populos longis tēporibus tenuiſſe voluntariū quodammodo principatum, titulo quidem Imperij abſtinente, & quo ſuperbiæ, inuidiæq; minus, eò laudis & gloriæ plus erat in nomine: non ergo dominium dicebatur, ſed auxilium, ac profugiū vicinorum. Vt nō immeritò cenſeretur floridum illud nomen ſortitam Florentiam, in qua flos virtutum omnium, & glorioſorum actuum abundaret, erat omnium finitimarum gentium, ad tam bene moratum populū, amore & reuerentia mixtus timor, neque ſolū in propriis, ſed in extremis quoque Tuſciæ finibus, timebat ciuitas magiſtra iuſtitiæ. Quid enim aliud cauſæ fuit, quòd inter lapidoſos & aſperos colles, in ſolo arido, nec maritimo portu, nec nauali flumine adiuto, tam breui temporis ſpatio (ferè enim omnium Italiæ ciuitatum recentiſſima ciuitas veſtra eſt) in eam ſuccreuerit magnitudinem, vt vicinas omnes ampliſſimas quidem vrbes propè incredibiliter ſupergreſſa, non ſolum forma nominis, aut prætioſis mercib⁹, quod ipſum miraculi inſtar erat, ſed & ipſa etiam fœlix prole virum, & in hoc quoque matri ſimilis, at tantæ ſobolis, iam non capax diſſeminatis toto orbe ciuib. omne mūdi latus impleuerat? Quæ-nam quæſo, tot præſertim aduerſantibus huius tantæ & tā repentinæ magnitudinis cauſa fuit? Dixerit aliquis, fortaſſe aerē cauſam eſſe, &, quod virtuti eſt proprium, tribuet fortunæ, alter impigerrimæ gētis induſtriam, verſatiléſque animos, & applicabile ad omnes artes ingenium, inter cauſas numerabit non ineptè quidē, dum meminerit, tandiù primam & maximam hui⁹ rei cauſam ſileri, donec iuſtitiæ ſtudium ſileretur. Illa (in quā) incremēti, veſtri vera & præcipua cauſa eſt, ſine qua

nedum,

nedũ ciuitas,ſed nec domus exigua non dicã creſcere, ſed nec ſtare quidẽ poterit.Fundamentũ ciuitatum omnium iuſtitia eſt, ſuper q̃ ſi verũ quæritur, veſtri maiores ædificatã vobis florentiſſimã atque firmiſſimã Rẽp.reliquerunt .Id ſi modò per ignauiã labi permittitis, quid ſperari licet aliud quã ruinam?Surrexerũt ecce ſiccarij infames,& quod vnũ ad excitandum omnes irarũ aculeos ſatis erat, ciuem veſtrũ optimum virum cui, vt creditur, ab eo die, quo ſiniſtrum pedem domo extulit,inſidias tetenderunt, nuſquam niſi in ſinu veſtro mactare auſi ſunt , quódque auorum tẽporibus cogitare etiã in cubilibus timuiſſent, id ſub oculis veſtris,& in via publica,crudeli atque intoleranda prorſus audacia peregerunt,quod ſcelus,ſi inultum linquitis actũ eſt de ſtatu publico, actũ de iuſtitia, actum denique de ſalute,de libertate,de gloria. Corruit fundamentum illud, ſuper quo vſque ad ſydera creueratis, & Deus bone, quorũ manibus euerſum?Magna pars doloris eſt,vilis auctor,iniuriæ,furciferi,carnifices,ſyluicolæ,ferino victu aſſueti,ſed ferino magis pectore,& ferinis moribus vix carcere,vix cathenis,aut funibus veſtris digni paſſim in iugulos veſtros ruunt,& ad ſatietatẽ ſuam paſcuntur cædibus,& ſanguine miſerorum: ꝓfectò nunquã hoc auſuri,niſi vel in veſtra ſegnitie, vel in ſuis latibulis ſpem haberent,quæ ſpes,ſi vos vt ſoletis,viri eſtis,ab omni eos parte deluſerit.Exercuit vos fateor,& impulit his temporibus fortuna,ſed non ſtrauit neque debilitauit,vſq;adeò vt paucos in circuitu ſæuientes latrunculos perferatis.Solet vera virtus,& clarior ex aduerſitate conſurgere, & ſi bene mores veſtros noui, nec me longa de vobis fallit opinio,vos à populo Romano,vnum hoc inter multa præcipuum, & velut hæreditarium poſſidetis, ne ſcilicet fortunæ vos deiiciat aut frangat iniuria,ſed attollat,& quod maximè virorum eſt, inter difficultates creſcant animi. Hinc mihi ſpes non parua ſuboritur,audio enim vos accenſos atrocitate negotij , & generoſa indignatione flammantes , ad ſolita arma iuſtitiæ conuerti , quod ſi verum eſt, nullus vnquam locus vt ſpero, nulla ars, nullus ſceleratorum fauor hominum , ab infandis ceruicibus,meritum iracundię veſtræ fulmen auertet. verũ ego

prædulcis amici, lachrymabili iactura, ſupra quàm dici poſſet amariſſimè cruciat⁹, multa vobiſcum viri illuſtres familiariter locutus ſum, heu fruſtrà, heu ſerò, ſentio enim damnum meum, non poſſe reſtitui, non ſi mille linguis adamantinis in ſempiternum loquar, aut Orpheo dulcius flebilibus ad lyram querimoniis ſaxa permulceam: Nũquam mihi redibit amicus meus: irremeabile iter ingreſſus eſt. Neque nunc id agitur, vt ille reſurgat, ſed ne cũ illo corruat decus veſtrum, quorũ alterum impoſſibile, alterum verò perfacile, & in veſtra poſitum manu eſt. Illud quidem admonere non eſt neceſſe, quod ſcelerum iudices, non præterita, ſed futura reſpiciunt, quid enim prodeſt, ad ea quæ retractari nequeunt ſtudiũ adhibere? ſimilibus tamen malis occurritur, & exemplo terribili humana temeritas coërcetur: hinc illa nimirum doctiſſimorum hominum laudata ſententia eſt, Non quia peccatũ eſt, ſed ne peccetur inuenta ſupplicia. Quæ quanquam ſint pro huius ſceleris immanitate digniſſima, quanquam tacitus expectare non prohibear, expectare tamen rector. Vniuerſa igitur hæc ſi intelligar dixiſſe, vt apud beneuolas aures doloris mei ſenſum loquendo deponerem, ac graui moleſtia tumidum cor leuarem, potiùs quam vt animos veſtros ad vindictam ſanguinis inflammarem. Id enim nec profeſſioni, nec ſtatui meo conuenit. Itaque teſtatus, quod ad illam quicquid dicturus ſim, aut dixerim non aſpiro. Id quod honeſtius poſſum flagito, quatenus antiquæ gloriæ veſtræ, iuſtitiæque memores, qua ſingulariter floruiſtis, eam veſtris perire temporibus non ſinatis, ídque obnixè precor, vt viæ ſalutis publicæ, per quas & ad veſtra, & ad ipſa Parentis mœnia, ſemper quidem, ſed nunc præcipuè, inſtante vt noſtis Iubileo, fidelium ex omni regione concurſus erit, purgatæ latronibus pateant peregrinis, ne iuſto metu territi, vel pium opus omittere, vel rectum iter flectere compellantur. Quod niſi acriter prouideritis (ſed ſpero vtique prouiſuros) æternæ vobis infamiæ maculam irrogabit. In primis autẽ expeditum eſſe decet Apennini tranſitũ, vnde numeroſior populus expectatur, ad quod vtinam tempeſtiuius in animũ veniſſet, veſtrã megnificentiam

centiam exhortari, fuiſſet prouiſũ fortaſſe maturi⁹, nec aliis cauendi, circumſpiciendiq; materiam infœlicis amici mei miſerabile ſpectaculũ præbuiſſet. At quid ſuſpecti erat, id ætas noſtra non viderat, ſed ſic à ſeniorib. acceperat, eſſe quidẽ Apennini iugũ natiua aſperitate difficile, cæterum nil viatori tutius vel hoſpitali⁹. Quid autẽ erit, ſi de cuſtodib. fures, de canib. lupi fiũt? Vbi ad ſummũ ſylуoſi mõtis horrorẽ, nequiſſimorũ hominũ terror acceſſerit? breuis nẽpe totus ille terrarũ tractus, ab hominib⁹ deſeretur, inhoſpitalior Athlãte vel Caucaſo. Huic ignominiæ & huic peſti, Viri fortes, occurrite, videbitis ſaxa nondum ſicco, ciuis veſtri cruore rorantia: inde diſcetis, cæterorũ ſaluti quónã remedio prouidendũ ſit, qui amputare vult arborẽ, à radicibus incipiat, qui ſiccare vult riuulos, fontẽ ſiccet. Qui extinguere vult latrones, inſiſtat receptatorib⁹ extirpandis, ite celeriter, ite fœliciter, quo cœpiſtis, & bene iuuãtib⁹ ſuperis, fœda ſcelerũ clauſtra confringite ſimul ac notã ob oculis noſtris abſtergite relinquentes poſteris iuſtitiæ famã, quã à patrib. accepiſtis. Illuc nominatim precib⁹ iſtis addiderim, vt dominũ Lucã cognomento Chriſtianũ, virũ ſanguine ac virtutibus clarũ, qui eidẽ Maínardo infauſtę viæ comes fuerat, & de quo dubiè fama loquitur, pro honore veſtro iubeatis inquiri, an impiorũ manibus euaſerit, quod quidã narrant, an parili feritate cõſumptus ſit, quod potius timeo, & timere non deſinã, donec aliud, ſciuero. Parcite autem multiloquio, tulit me longius fortè quam decuit, hinc humanitatis veſtræ fiducia, illinc doloris mei impetus, & amicorum pietas, de quibus ante modò ſcripſi, vt eos per dies ſingulos præſtolabar. Ita enim concorditer de Auinione diſceſſerãt, vt me viſuri, nulla alia cauſa ſuadente, per hoc iter longius venirent, & cũ Parmæ nõ inueniſſent in domo mea per noctẽ, & diẽ non integrum morati diſceſſerũt mœſti, literis ibi demiſſis, quarũ ſumma erat, ſe huc ad me è veſtigio reuerſuros, cũq; ego rediẽs, & multis dieb. expectãs, lõgiorẽ promiſſo morã inciperẽ admirari, famulũ vnũ cũ literis miſi. Qui eos tarditatis argueret, per quẽ didici, hoc eos charitatis & amicitiæ pretiũ percepiſſe. Quamobrẽ ſi loquaciorẽ fecit dolor, ꝙ

gnoſcite. Licet enim rerum neſcius & abſens tunc fuerim, quia tamen mei ſolus amor, videndíque deſiderium, eos hac traxerat, ſolus ego vt mihi videor, totius infortunij cauſa fui. Omnipotens Deus, vos tantis mundi malis incolumes conſeruet, in ſtatu fœliciſſimo Parmæ 11. Iunij concuſſo animo grauitérque proſtrato feſtinanter.

FRAN. PETRARCH PHILIPPICO DE VITRIACO MVSICO, S. Epiſt. XXXIII.

Increpat illum quòd non probaret peregrinationē Cardinalis Bononienſis, vbi oſtendit quos fructus, ex peregrinationib. percipiamus.

AMicas aures, amicus ſermo pulſabit, non tam blandus, quam verax, neque tam compoſitus quam fidelis. Quid enim loqui verear, de longinquo, qui coram poſitus non verear? Magna eſt amicitiæ libertas, magna ſecuritas qui multum diligit nihil timet, imò verò timet omnia, & omnia circumſpicit magnꝰ amor, illa (inquam) omnia quibus amatū ſuſpicatur offendi. De amico quidem ſuo Seneca viderit, de quo ait: Non amo illum niſi offendero, ego nihil minus velim, quam te offendere, ſed abſit, vt offendi vero poſſis, veri ſemper acutiſſimus & ardentiſſimus inquiſitor. Delectare potiùs ſpero, & imbecillitati animi, virtutis ope ſuccurrere, vt tantus ætatis noſtræ Philoſophus, abiectis vulgi delirantis ineptiis, & iam non modò viriliter ſed Philoſophicè ſentias & loquaris, quid enim quæſo te, ne dicam æternum, ſed vel diurnum reſtat homini, ſi in animum quoque ſenectus admittit? Ego quidem & ratione inſignita, & experientia magiſtra, & illuſtri etiam hiſtorico atteſtante didiceram; Orta omnia occidere, & aucta ſeneſcere: ſed ab hac ineluctabili ſorte mortalium, exemptum animū arbitrabar, quippe qui non terreſtris, ſed ætheræ ſubſtantiæ ſeſe in altum vi propria & quibuſdā, vt ita dixerim, naturę ſuę alis attolleret, mortémque deſpiceret, quódque de quibuſdam vetuſtiſſimis Italiæ populis apud Poëtā legeram, quod ſcilicet, nec tarda ſenectus debilitat vires animi, latiùs extendens ad omne genus hominū referebam, cogis me, in hac dubiū opinione ſubſiſtere, videris enim mihi, & eloquar apertè, quod ſentio, videris, inquā, mihi vir egregie, nō tā corpore, quā animo ſenſiſſe. Quod ſi accidere

cidere tibi potuit,in tanta bonarum artium copia,tantáque virtutum ſuppellectili, quod euentutum credimus his nudis, & enermibus nullum virtutis ſolamen habentibus nullũ præſidiũ literarũ? His dico, qui paſſim in triuiis oberrant, curis inanibus circumacti, ad nil aliud explendum turbæ numerũ idonei,& fruges comedere nati? Vt elegãter ait Flaccus. Atqui hoc mihi nõ negaueris,ſi ſeneſcere anim⁹ poteſt, poſſe etiam interire,cũ haud dubiè vltima vitæ pars,& quaſi quidã deſcenſus ad interitũ ſit ſenectus,quod vbi cõceſſeris vide,quid ſequitur.Dulcedo enim vitæ intercidit,ſpe immortalitatis erepta,quæ vna præſtabat,vt me hominẽ, nõ dolerẽ ex parte altera morti tẽporaliter obnoxiũ nobiliori interim & ꝙ naturæ fides addiderat,vtraq, tandẽ parte victurũ.Nec ſũ neſci⁹ mirari te,quorsũ tã lõgis anfractib. mea pergat oratio,imò verò ſi ingeniũ tuũ noui , iamiã cõſciẽtia bellicãte,quid dicã,& quid ſim dictur⁹ intelligis.Eſt hic vt noſti,ꝓclariſſim⁹ pater. & cõmunis amborũ domin⁹ Guido Boloniẽſis Cardinalis, & Apoſtolicę ſedis Legat⁹,iam faciem tuã intueri videor, modeſt⁹ illã rubor inuaſit. Non præſagiebas me de manib.ſuis, tuas literas inſpecturum, quod ſi euenturũ cogitaſſes nunquã ꝓfectò tam molliter,tam demiſsè,nunꝗ, da veniam veris nominib tã muliebriter loquereris.Etſi nõ mihi,at ſaltẽ miſſis hoſpitib. meis parceres,quæ ne modò aduerſus te numeris ſuis armentur,non illarum patientia, ſed tẽporis breuitas cauſa eſt Quid enim ais oro te,cognoſce mecũ,verborũ tuorum formulam,conſignatis, vt dici ſolet,tecũ agitur tabellis.Hunc ipsũ dominũ noſtrum,arguis,pũgis,increpitas, & nimis intoleranda mollitie , nõ abſentiã,ſed vt tu vocas, exiliũ eius defles , peregrinationémque ſanctiſſimã,& qui glorioſior nulla eſſe poteſt, exilij cognomine decoloras.Hæc nimirum eſt illa ſenect⁹animi,ꝗ in te lugeo amice.Nunꝗ quo primum mihi tempore notus eſſe cœperas,iſta dixiſſes,deferbuit ſanguis,& ille ardor egregi⁹,quo nulli ſecũdus videbaris,abdita quælibet & incognita perſcrutandi.Itá-ne inter curioſitatẽ anxiam,vltimámque ſegnitiem, nihil eſt medium ?Parũ tibi diſtans India videbatur. Iam Taprobanem , & ſi quid orientalis

oceanus habet occultiùs cupido metiebaris ingenio:iam ad extremam Thylen ignotis littorib. latitantem ſuſpirabas,quoniam Orcades & Hybernę, & quicquid terrarum noſter fluct⁹ alluit,ipſa in ciuitate ſordebant. Quid autem miri,ſi anguſta animo literatiſſimi hominis terra erat?In hunc aſſiduum cœli verticem, qui ſupra nos ſtabili temone cōuertitur ínq; illum alium,quē ſe qui ſunt Antipodes ſuſpiciunt,in obliquum.Denique ſolis callem ínque fixas,& errantes ſtellas,infatigabili ſtudio cōſcendentes.Nam quid non dies longior euertit? Eſſe in Italia miſerum exiliū reris,extra quam eſſe,niſi quia omne ſolum forti patria eſt,potiùs videri poſſet exiliū? Pace tua dixerim, nimis tibi paruus pons Pariſienſis impreſſit teſtudinei ſui arcus effigiem,nimis aures tuas ſubterlabentis Sequanę murmur oblectat Poſtremò nihil calceo tuo niſi Gallicus puluis inſedit.Oblitus mihi videris illi⁹,qui interrogatus cuias eſſet,Mundanum ſe eſſe reſpōdit. Tu vſq; adeò Gallus es,vt Galliæ fines excedere, quālibet ob cauſam exiliū voces:eſt quidem non inficior,natalis patriæ dulcedo nobis inſita?ſcio prǽclariſſimos viros,nequaquā huius affectus expertes: audio apud Liuium reſtitutorem Vrbis,&Imperij Camillū,quibuſlibet ſummis ducib.parem,ſeſe in exilio Ardeatino tractū fuiſſe,cœli patrij memoria: confitētē audio Diomedē apud Vergilium ſuum Calydona. Deorū inuidiæ aſcribentem:audio Naſonem ſuam abſentiā,non paucis verbis,ſed integro volumine deplorantem. Cū hoc autē & illud ſcio,puſilli & inualidi animi eſſe,vbi honeſtę vacant cauſę abiectis his compedibus,nō poſſe conſurgere. Ingens eſt Romanorum,& externorū ducū, ingens quoque Philoſophorum copia,qui vel vt bellicā, vel vt ingenij gloriam cumularent,vitā in perpetuis peregrinationibus exegerunt, ſed quia libentius profeſſioni noſtræ viciniora commemoro,Philoſophorum aliquos attingam.Plato relictis Athenis,vbi ſi dici fas eſt,pro terreſtri quodā numine colebatur,Ægyptū,primò deinde Italiā circumiuit.At quantus labor homini ſedere ſolito, ſed per omnes viarum difficultates diſcendi cupiditate,pro vehiculo vtebatur.Eſt & peregrinatio famoſa Democriti, famoſiórq; Pythagoræ,

qui ſemel domo egreſſus, nunquã rediit, veri flagrantior amore, quàm patriæ, luſtrauítque Ægyptũ, vt ait Cicero, Perſarũ Magos adiit; tantas regiones barbarorũ pedibus obiuit, tot maria trãſmiſit Cuius peregrinationis extremũ ſi quęritur, in Italiã ipſam venit, ibíq; reliquũ vitæ egit, & quatuor ibi luſtra cõſumpſit vbi tu nunc annuam Domini nòſtri morã, velut flebile exiliũ & prorſ⁹ perditum tẽpus doles. Expergiſcere obſecro, & ingeniũ tuum excita, vir inſignis, atque inclinatũ animũ attolle; videbis quanta opinionũ nube vulgarium tenearis, dum illæ tibi voces exciderint, quas vtinam non legiſſem: non eſt exilium quod tu putas, ſed breui labore famæ materia ſempiternæ. Hoc tibi perſuadere nunc difficile eſt, qui vt video, nihil extra Pariſios magnificum, aut delectabile ſuſpicaris, & extremas illas agelli tui glebulas, quib⁹ animum addidiſti. Cùm verò ad te ipſe redieris, & prophanis vulgi rumoribus excluſis, te vnum percunctari, tibi credere malueris, bene de te ſperare non deſinã. Redde mihi collocutorem meum, redde mihi priſtinũ Philippum, me quidem tacente veritas perorabit. At modò non tecum, ſed cum altero neſcio quo, Philippi illius hoſte, conflictatio mihi iſta ſuſcepta eſt, quamobrem ſiquid fortè liberius dictũ legis, quàm blãdiciarũ noſtri ęui mos habet, ignoſcito. Iuuat enim magnificè loqui, & certè decet, vt quadam ad Ciceronem epiſtola Brutus ait: aduerſus ignorantes, quid pro quoque timendum ſit. Vt enim ad exulem tuum reuertamur, videres hunc autem auguſtiorẽ ſolito, & fronte ſyderea per vrbes Italicas inſidentem. Videres populorum ac principũ concurſus, ſummo illum honore proſequentium, audires plaudentium, atq; fauentium voces, eneruati puderet eloquij, neque iam exulem, ſed pacis, & quietis auctorem, atque ſoſpitatorem Reip. nuncupares veriore vocabulo. Cùm enim inter Vngariæ & Siciliæ regna profundiùs odiorum fontibus ſcatentes, bellorum cauſæ, magnam Europæ partem in diſcrimen traherent tanto par oneri, nemo alter inuentus eſt. Hũc Rom. Pont. iudiciũ, hunc ſacri collegij conſenſum, ſi tu tibi miſerũ aut pœnitendũ cenſes, quod fœlix, fauſtúmque dicturus ſis neſcio. Sed adiuro te, per il-

lam quæ præeſſe debet affectibus rationem, quod tu mihi otium, cum hoc negotio, Quas mihi delitias, cum his curis, quam mihi requiem cum his laboribus comparabis? Viderit Epicureum vulgus quid pronuntiet. Ego tam generoſum exercitium, omnibus deliciis, omnibúſque voluptatibus prætulerim, quas ſomnus, aut venter, aut ambitio præſtare poteſt. Omnis enim virtus, omnis gloria, omnis honeſta delectatio in arduo ſita eſt. Ad obſcœna deſcendimus, condeſcendimus ad honeſta, noli igitur Domini noſtri deplorare fortunam, exulem te potiùs credito & exilium tuum geme, qui tam procul à contemplanda illius gloria receſſiſti: dolerem & ego nunc pariter vicem tuam niſi tu iter eius miſeratus, tacitè quidem te fœlicem abſentia iudicares. Gaudenti autem compati, non pietatis, ſed dementiæ opus eſt, niſi fortè miſerari falſo gaudio gaudentem, ea demum miſericordia ſumma eſt. Cæterùm & ſi tu ante tempus immobilis factus es, patere tamen æquo animo, hunc quem tota mente diligere certè ſcio, inertes moras itineri poſthabuiſſe magnifico. Virens enim ætas eſt, corpus validum, præclarus ſanguis, altum ingenium, ardens noſcendi cupiditas, hi ſunt ſtimuli, quibus impulſ⁹ & Sequanam, & Rhodanũ amittere auſus eſt, néve ſolos Philoſophos peregrinatos, atque hoc obtentu, hunc regia proſapia ortum, ab illorum humanitate ſegregandum putes, illuſtrioribus exemplis agam. Quatuor & viginti annos natus erat Scipio, cùm aduerſus quatuor validiſſimos Carthaginenſium exercitus, totidémq; clariſſimos duces in Hiſpanias profectus eſt, inde innumerabilibus victoriis ornatus rediens: cum parta laude contentus domi manere poſſet, tonante per Italiam Hannibale, in Africam tranſire maluit, & ſe inter aſperrima vocantẽ maioris ſpem gloriæ ſecutus eſt, non inde diuitias relatur⁹, ſed ſalutem patriæ, agnoménque ſibi, qui enim Cornelius ierat, rediit Africanus. Iuit ad Troiam Neoptolemus, contemptis aui precibus ac lachrymis. Iuit Vlyſſes per omnes terras ac maria, & erat illi domi decrepitus pater, infans filius, coniunx adoleſcens, & procis obſeſſa, cum ipſe interea Circeis poculis, Syrenum cantibus, Cyclopum

elopum violentia, pelagi monſtris,ac tempeſtatibus decertaret,vir erroribus ſuis clarus, calcatis affectibus,neglecto regni ſolio, & tot pignoribus ſpretis, inter Scyllam & Charybdim, inter nigrantes Auerni vertices, ſeneſcere maluit,quàm domi, nullam aliam ob cauſam, quàm vt aliquando ſenex, doctior in patriam remearet. Et reuera ſi experientia artem facit, quid artificioſum, quídve alta laude dignum ſperare relinquitur illi, qui paternæ domus perpetuus cuſtos fuit?Boni villici eſt, in auito rure conſiſtere,telluris ſuæ vim,bonúmque cognoſcere, contra nobilius & in altum nitentius ingenij eſt, multas terras & multorum mores hominum vidiſſe,veriſſimúmque eſt quod apud Apuleium legiſti. Non immeritò enim (inquit) priſcæ poëticæ diuinus auctor, apud Graios ſummæ prudentiæ virum monſtrare cupiẽs, multarum ciuitatum obitu,& variorum populorum cognitu,ſummas adeptum virtutes cecinit,quod Poëta quidem noſter imitatus, ſuum Aeneam noſti, quotq; vrbibus ac littoribus circumducit. Tu domino noſtro compateris, quod aliquid præter Pariſios vidit. Nec intelligis quàm gratum ſpectaculum illi fuit, ingenio oculis cernere,quod cogitatione præuiderat: Etenim ſi in Tuſculano diſputans Cicero, ait, Aliquid aſſequi ſe putant,qui oſtium Ponti viderunt, & eas anguſtias per quas penetrauit,ea quę eſt nominata Argos, quā Argiui in eadem lecti viri vecti petebant pellem auratam arietis. Aut hi qui Oceani freta illa viderunt.

Europam, Libyámque rapax vbi diuidit vnda.

Quid ſe hic adeptū putare poteſt,qui fractas Punico aceto,Italicos Alpes vidit,& Ciſalpinæ Gallię lætiſſimos atq; latiſſimos campos? Libero permenſus intuitu, Mediolanum vrbem egregiā,& à maiorib⁹ veſtris conditā,Brixiámq, & Veronam ab eiſdẽ veſtris maioribus poſſeſſa loca proſpexit?Inde petens Patauium Troici opus Antenoris. Hinc Venetiarum inter cunctas littoreas mirabilem atque permaximam vrbem, mox cinctum fluminibus & æſtiuis deliciis amœnum, paruúmque Triuiſium,

quàm ſibi ſedem delegit, delectationis non tam patriæ, quàm vndique conuenientium commoditati proſpiciẽs. Inde ad compeſcendos Arctoos motus, Aquileiam præteruectus, Alpéſque Noricas tranſgreſſus, longè, latéque Germaniam peragrauit, & illum olim imperij limitem Danubium, Nilo parem, mille ſuperbum fontibus, & horrificis gurgitibus æſtuantem attigit. Inde nuper multa reuerſus cum laude, hodie minoris corpus Antonij ingenti populi deuotione tranſuexit, quæ vna ſibi apud Patauium longiuſculæ moræ cauſa fuit, cui tranſlationi ego interfui, grauitatis eximiæ ac cærimoniarum mirator vnus ex plurimis. Craſtino iter interceptum aget, vt ſicut Adriatici fremitum maris vidit, ſic Thyrrenas aſpiciat tempeſtates, & primò quidem fluuiorum regem tranſibit Eridanum, & antiquiſſimam ciuitatum Rauennam, poſt Ariminum, mox Fanum, inde Peruſium prǫualidam vrbem, atque inter iacentes: alias tandem rerum caput & Dominam Romam pętet, quam quicunque non viderit, temerè aliàs admiratur, cuius vrbis aſpectus, vt interdum ſpecioſior foret P.R. fortuna præſtabat, vt verò nũquam ſalutatior iubileus annus efficiet. Voces licet exulem, ille mihi videbitur fœliciſſimus peregrinus. Ibi Apoſtolorum limina & terram calcabit, ſacro martyrum purpuream cruore, videbit vel muliebri linteo, vel in cunctarum Eccleſiarum matris parietibus, extantem Domini vultus effigiem. Videbit vbi profugo Petro CHRISTVS occurrit, & ſuper præduram ſilicem, æternum gentibus adoranda veſtigia. Ingredietur in ſancta Sanctorum, locellum cœleſtis gratiæ plenum. Vaticanum luſtrabit, & beatis oſſibus extructus Calixti ſpecus, incunabula & circuncisionem Saluatoris aſpiciet, & virginei lactis vaſculum candore mirabili. Videbit Agnetis annulum, & diuinitus extinctæ libidinis miraculũ, recognoſcet. Contemplabitur truncum Baptiſtæ caput, & Laurentij craticulam, & aduectum aliunde Stephanum, vnóque duos contentos hoſpitio. Videbit vbi Pauli fuſo ſanguine dulcis aquæ fontes eruperint, vnde nato domino fons olei deſcendit in Tyberim, vbi templi pulcherrimi fundamenta, æſtiuę niuis indicio iacta ſunt, & vbi partu Virginis

ginis templa fortiſſima corruerunt. Cernet lapidem infando Simonis cerebro maculatum, mõſtrabitur ibi Sylueſtri latibulum, & viſio Conſtantini, & dicta cœlitùs inſanabilis morbi cura. Innumerabilia quoq; alia, quorum partem idem ego, ad Clementem VI. ſcribens, loquaci quondam ſum complexus epiſtola. Siquando verò à cœleſtibus ad terrena deſcendere libuerit, cernet Romanorum principum ſtupenda licet collapſa palatia, Scipionum, Cæſarum, & Fabiorum domos: videbit ſeptem colles, vnius muri ambitu circũcluſos. Mirabitur latas vias, captiuorum contra agminibus anguſtas, & triumphales arcus, ſubactorum quondam regum, ac populorum ſpoliis onuſtos: Capitolium aſcendet omnium caput, arcémque terrarum, vbi olim cella Iouis fuerat, nũc eſt ara cœli, vnde Auguſto Cæſari puer CHRISTVS oſtenſus eſt. Hæc ille. Tu verò quotiens prata germani, & Genouẽſe collem contemplabere, ortum ſolis tibi luſtraſſe videris, & occaſum, opinione tua fœlix, ſi tamen vlla eſt in errore fœlicitas. Roma autem digreſſus ille, nequid ſcias, per Italiam Italiæ regionem Hetruſcorum vrbes inuiſere in animo habet, gelidis ac tepentibus circumfluum fontibus Viterbium, & Vrbem veterem, prærupti ſaxi in vertice ſedentem. Senas præterea & lupa alitrice, & ſeptem collibus Romæ æmulam ciuitatem, Romanorum opus ducum Florentiam, de qua nihil ad præſens, ne qui te mihi, me tibi ſuſpectum faciat amor patriæ. Inde ſuperato rurſus Apennino, per ſtudioſam tranſire Bononiam, atque huc iterum reuerti cogitat, omnium hic legationis ſuæ prælatorum ſolenne concilium acturus, atque ita cùm demum Mediolanum repetet, & ad læuam flectentes, tertiò tranſiliet Apenninũ viſurus & Ianuam, nec immeritò Nulla enim animoſior, nulla hodie veriùs regum ciuitas dici poſſet, ſi ciuilis inde concordia nõ abeſſet. Ita per Liguſticum ſinum, quo nullꝰ amœnior, per cedrinos ac palmiferos ſaltus, per odoriferum atque vndiſonum littus, ad Italiæ finem veniet in Gallias reuerſurus. Nõ hęc properantis tædio affecti animi ſigna ſunt, vides vt Menandreo more circumflectitur, quo & à pluribus locis aduentus ſui iucunditas ſentiatur, & generoſa

mens pluriformium rerum recreetur aſpectibus. Habet igitur exul tuus magnam gaudendi materiam, multa & magna,& memorabilia vidiſſe,& vbi præclariſſimum nomen ſuum,illa quæ minuere famam ſolet,auxiſſe præſentia, habet & quo lætetur Italia, quæ inter præſentis æui nubila hoc velut benigno quodam ſydere, ſerenata eſt, & quæ ab initio rerum, vt ipſe non ignoras omnium auctorum teſtimonio laudatiſſima terrarum omnium ſemper fuit, tantùm præconem noſtra ætate, vnde non ſperabat inuenit.Crede enim mihi, mirabere, vbi eum reducem audies, de rebus Italicis prædicantem. Itaque vt iam tandem, aliquando concludam, ſi deſiderium tanti patris ægrefers, ſi ſolitudinem tuam, & ſi tu nimio contractam animi rubiginem lamentaris, poſſum humanis paſſionibus veniam dare. Si verò vel nos illi,vel illum nobis inuides,prorſus Satyrico dente mordendus es, quem torqueat aliena lætitia. Proinde quicquid eſt,breue eſt. Æſtas te proxima victorem faciet,redditura tibi quem nobis eripiet: imaginem tamen illius, nulla dies de noſtris præcordiis extirpabit. Et quantò putas alacrior, quantóque rerum experientior redibit, quantò non ſolum cæteris, ſed etiam ſemetipſo ſublimior, qui tam multa oculis ſuis viderit, & vrbanitatem Gallicam Italica condiuerit grauitate. In plauſus illud tuum omnipotens verteres eloquium, pudebitque inutilium quærelarum, quarum nulla quidem erat excuſatio,niſi, quia vulgari ſermone conſcriptæ ſunt, vt intelligi detur non te in illis tuã,ſed vulgi ſecutum eſſe ſententiam, cuius tecum, deprehenſúmque iudicium ſemper fui.Tu viue & vale noſtri memor. Salutat te Marcus Medicus compatriota Virgilij. Patauij XV. Calendas Martias.

FRAN-

FRAN. PETRARCHA HONORABILI ET INSIGNI VIRO DOMINO Franciſco Bruno, S. Epiſt. XXXIV.

Suum vitæ genus explicat, quámque à petendis muneribus ſit alienus, exponit.

EPiſtolam tuam, apoſtolicis literis inſertam, non tantùm lætus vt ſoleo, ſed ſolito lætior vidi, grauibus enim me curis explicuit. Nam ne quid te non actuũ modò, ſed cogitatuum meorum lateat, ſuſpicari fateor, nondum quidem plenè cœperam, ſed iam incipere meditabar te mei oblitum, non quia id naturæ tuæ, ſeu morib^9 conueniret, ſed fortunæ proſperitas certè, quæ nunquam tanta tibi eſſe poteſt, quantam cupio, obliuionem amicitiarum parere ſolita, parumper mihi eſſe incipiebat annuo iam ſuſpecta ſilentio. Feciſti optimè, qui me hoc labore animi liberaſti. Quieui illicò lecta excuſatione tua, quam prius ex ore amici præuenientis audieram, ſed magna apud me eſt calamo tuo fides. Ad rem venio. Sanctiſſimus dominus noſter mihi ſcribere dignatus eſt & quid ſcribat noſti, literas enim tu dictaſti: filius tuus qui & meus eſt filius niſi fallor, ſcripſit. Literis tanti patris reuerenti metu, ſed non ſine quadam fiducia concepta, non de vllis meritis meis, ſed de ſola ipſius & olim, & nunc maxime cognita mihi humanitate, reſpondeo quid non dico, tu qui ſuas dictaſti literas meas leges. Permiſi mihi paulò liberiùs euagari quàm conſiderata ipſius magnitudine debuiſſem, ſed humanitatem ſolam, & clementiam cogitaui: ne tamen nimium multiloquio importunus fierem, frenaui impetum, & in finem remiſi eum, ad has tuas literas vt videbis. Summa autẽ hæc eſt. Ego frater ſiquid mihi ad vitam vnius canonici deeſſe dicam, mentiar, ſed ſi dixero, me plures habere notos, & plura inde grauamina quàm totũ ferè capitulũ cuius ego pars ſum, forſitã nõ mentiar. Quæ an declinari vlla arte valeã ignoro. Sæpe certè tentanti, nunquã hactenus ſucceſſit. Vnde mihi nõ exigu^9 vitę labor, & quãuis forſitã, glorioſa tamẽ haud dubiè tędioſa perplexitas. Si quæras, nũ ꝙ reſtat trãſire poſſim, vt nũc vſq; trãſiui: poſſũ planè, ſed haud quaquã facili^9 quàm olim, imò verò difficili^9, quia ſarci-

na indies augetur,& vires minuũtur,habeo hic præbendam,quæ mihi panem & vinum dat non ſolum ad vtendum, ſed etiam ad vendendum. Reſidentia mihi aliquid valeret,ſed ego vrbes,vti ergaſtula fugio,& magis eligo ſolitario in rure ſi oporteat eſurire quam in vrbibus abũdare,quamuis nulla fuga,nullæ me latebræ à concurſu protegant:habeo famulos, ſine quibus vtinam viuere poſſem,aut ſcirem.Habeo equos,quãdo pauciores duos ſaltem,& vt ſileam quæ ſunt hiſtoriæ longioris,ſoleo habere ſcriptores quinque vel ſex,habeo tres ad præſens,& ne plures habeam cauſa eſt, quia non inueniuntur ſcriptores,ſed pictores vtinam non inepti. Habeo vnũ presbyterum venerabilem virum, qui dum in Eccleſia ſum aſſiduus mecum eſt,cum quo ſæpe,vbi ſolus prandere diſpoſui, ecce ſubitò è tranſuerſo conuiuarum acies, vel cibo paſcenda,vel fabulis, vitari enim prorſus nequit,ne vel ſuperbior appaream,vel auarior quàm ſum. Sic me Deus amet, vt nonnunquam ſpectare mihi videor, illos Penelopeos Homericos procos, niſi quod hoſtes illi fuerant, hi autem ſunt amici. Exonero animum loquendo tecum,imò mecum,& ideò te tandiu hoc inutili ſermone occupo: Quando autem de me,Frater,hæc crederes? Et totum hoc mihi facit lenitas mea, quæ me natura licet vulgo abſtractum in commune reſtituit.Cupio præterea & diſpono Deo dante, non templum Marti,quantum nuſquam eſſet, vt Iulius Cæſar,ſed vnũ hic paruum Oratorium Beatæ virgini extruere, iàmque opus aggredior,ſi deberem libellos meos pignorare vel vendere.Et ſi ad opuſculum hoc explendum, CHRISTVS mihi vitam & facultatem dederit, ſtatim ſi venire ipſe non poſſim,ſicut non poſſe arbitror, defectus viribus corporeis, famulum vnum ad dominum meum Sabinenſem, & ad te mittã,ad retentandum iſtic,quod olim me fruſtrà noluiſſe,& ipſe ſcit,& tu etiam non ignoras.Hæc amice curarum mearum pars milleſima eſt,ſi his ergo atque aliis, & quid mihi à prædeceſſore ſuo promiſſum erat vt noſti, dominus noſter quieti meæ conſulere dignaretur, non tenetur fateor indigno & immeritò, niſi ad imitationem forſan illius, cuius vicem gerit, qui multa bona

quoti-

quotidie confert immeritis & indignis. Etſi quidem hoc velit vt literæ eius indicant, poteſt perfacilè profectò vno verbo. Nullus enim Dominorum, tam facilè poteſt benefacere quibus vult, quàm Romanus Pontifex, qui ſi fortè mihi facere vellet, ſecundùm ſuam condecentiam, quod dixiſſe fertur Alexander Macedo, multum eſſet aut nimium. Si verò ſecundùm meam inſufficientiam, nihil eſſet, aut modicum. Temperet hæc igitur, vt ſibi videbitur: ſiue enim multũ faciat ſiue nihil, ſiue modicum, contentus ero. Quin tu potiùs, dicat aliquis, pete quod videtur, quãdo paratum habes animum largientis. Hoc amice non poſſum, triplici ratione. Primum nempe quid petam prorſus neſcio, ſicut ille, qui rarò vnquam de talibus cogitaui. Omnia ferè vitia mihi obiici, vel ab amico patiar, vel ab hoſte, dum dolus malus, dúmque ambitio ſequeſtrentur. Deinde eſto quod amicorum indagine, aliquid quod peterem inuenirẽ, antè tamen q̃ nunci⁹ meus ad pedes Apoſtolicos perueniret, eſſet idipſum facile petitum ab alio & conceſſum. Non eſt enim vt opinor dominus noſter in illa duritie, qua fuerunt aliqui in diebus noſtris, negare omnia parati, dum non niſi perfectis viris dare aliquid volunt, quod ſi fiat, aut omnia beneficia vacabunt, aut pauciſſimis omnia conferentur, tam rara eſt humana perfectio. Poſtremò fieri poſſet, vt aliquid peterem, quod eidem Domino non placeret, ſed propter incomparabilem benignitatem ſuam, ſupplicationib. meis cõdeſcenderet, quod ego nullo modo vellem habere aliquid, quamuis magnificum, & mihi vtile, quod ſibi non penitus gratum eſſet. Quid fiet igitur, dicã tibi: Si voluntas Domini eſt, qualis videtur eſſe ipſe ſit & benefactor, & cõſultor, nec meretur id ſibi dici, quod fœlicis recordationis Domino Clementi, patruo ſuo dixi. Cum enim ſui gratia, officiũ quod tu nunc induſtriè geris, mihi obtuliſſet, quod me nolente, tunc habuit magiſter Franciſcus de Neapoli, & deinde me ſæpe, licet indignum, Epiſcopum facere voluiſſet, & ego indignantibus Dominis, & amicis continuè recuſaſſem, vltimo mihi dixit: Pete quod vis & faciam tibi. Cui ego reſpondi: Si bene facere mihi vultis, non ſolum beneficentia, ſed electio

Pater ſanctiſſime veſtra ſit, vos ſcitis optime quãti me facitis, quando aliquid petente alio, vel quomodolibet ad notitiam veſtram venit, quod me dignum videatur, mei ſi placet memoriam habetote. Quod ipſe ſe facturum clementiſſimè repromiſit, & feciſſet non dubito, niſi eum mors, multis & inter alios mihi damnoſa præueniſſet. Ita ergo mihi expedit, vt Dominus noſter faciat, ſi mihi aliquid vult facere. Nam ſi expectatur, vt ego ſenex nunc ſollicitus ſim petitor, quod iuuenis nunquam fui, actum eſt, nil penitus vnquam fiet. In hoc ſanè Domini mei Sabinenſis interuentio, & tua ſedulitas efficaciſſima erit, & neutram defuturam certè ſpero: Alios ibi non habeo, nam quos habui, vel defuncti, vel alienati ſunt. Solus ipſe Dominus Sabinenſis tribus & triginta annis, in eodem propoſito erga me manſit, nec vlla vnquam, ſiue propter occupationes eius inextimabiles, ſiue propter ſilentium meum, ſiue propter abſceſſum ſuum facta mutatio eſt, niſi de bono ſemper in melius. Secum de his ergo delibera, & ipſum ad omnia fidenter require, animum eius ad me, verbis vt puto tibi cognitum, factis animi teſtibus recognoſces. Ego enim ſibi breuiter ſcribam, & eum quoque ad has literas remittam, ne minutias, & fabellas meas ſæpe repetam. De quibus ſcis quod nunquam tibi aliquid ſcripſi, neque nunc quidem fueram ſcripturus, niſi quia ſic res poſcere viſa eſt. Et nũc frater habes totam hanc hiſtoriam, neceſſariam potiùs quàm iocundam, ſi vnum addidero, quod poſſet forſan in colloquium venire. Nam ſi roget in hunc modum: Quamuis nominatim neſcias, quod petendum ſit, cuius generis tamen beneficio optares edicito: dicam quod apud Ciceronem Cotta: Omnibus ferè (inquit) in rebus quid non ſit citius, quam quid ſit dixerim. Prçlaturã itaque nullam volo, nec volui quidẽ vnquam, ſimiliter nec beneficium curatum quodcunque quamuis opulentiſſimum, ſatis eſt mihi vnius animæ meæ cura, atque vtinam illi vni ſufficiam. De reliquo faciat Dominus noſter, vt ſibi placuerit, vt vnum ſciat, quod ſiue mihi prouideat, ſiue non, ſeruus ſuus ſum, quamuis ad nihil vtilis at fidelis ſaltem, méque ſuis iuſſis obnoxium fateor, & ſuis olim alloquiis,

quiis,& nunc ſuis literis inſigniter honoratum,ita vt ſibi non iam ſua libertate deuotior, ſed obligatior fieri poſſim. Illud quoque ſibi perſuadeas, quod ſiquid mihi contulerit, idipſum citò alteri conferre poterit. Ego enim iã delebor, & vt extimo tẽpus meæ reſolutionis inſtat, heu mihi miſero, quia quæ ſequuntur dicere nõ poſſum. Certè ego frater, præter naturalem vitæ legem, quæ non eſt aliud quam curſus ad mortem breuis & lubricus, ſentio me indies vltra etiam ætatis exigentiam rapi. & vehemẽter imminui, atque vmbræ in morem euaneſcere. De quo miror quidem, quia non ita vixi, niſi fallor, vt id adhuc mihi deberet accidere, ſed Deo teſte non doleo, & ſi pro peccatis meis accidit valde etiam gaudeo. Ita enim dudũ me adeò popoſciſſe bis in deuotiuncula quadã memini, his verbis. Fiat mihi thalamus meus purgatorium meum, & lectulus meus lachrymarum conſcius mearum, & in corpore meo doleam, priuſquam præceps corruam in tartara. Et iterum: Sit mihi pars purgationis labor meus, quo hic per ſingulos dies exerceor, reliquum in hac vita, & in membris exige, priuſquàm veniat tempus egeſtatis. Si quod bis petij ſemel aſſequor, bene habet. Tu viue fœliciter mei memor, & vale. Arquade inter colles Euganeos: in vigilia Pentecoſtes.

FRAN. PETRARCHA PHILIPPO CAVALLICENSI EPISCOPO, S. Epiſt. XXXV.

Super quadam munuſcula iocatur Petrarcha cum Epiſcopo Cavallicenſi.

TRia tibi veniunt, pater, multum diuerſa munuſcula. Vnicus auro nitens piſcis, & ſquamis maculatus argenteis, Torrentinam alij, Tarturam quidam vocant. Gratius tamen fuerit ſaporem noſſe, quàm nomen hunc hoſpitis mei filius ſeruus tuus, in his hodie lucidiſſimis vndis cepit. Item pinguis anas amœni dudum fontis incola, cui aduerſus raram indolem egregij canis, nec liberas aer vias, nec tutas fluuius latebras dedit, nec natãti fuga patuit, nec volanti. Ad hæc epiſtola quædã recens, quã in rure tuo nuper hamo debilis ingenij, inter animi mei fluctus & rerũ ſcopulos, ipſe quoque piſcatus ſum. Cætera tamen ita veniunt, vt apud te maneãt, hæc venit vt rideat

Neque diutius quàm vt oculos tuos ſemel impleuerit, tecum ſit. Scis cauſam? Quia veritas odium parit. Quod ſi iam tunc tempore Terentij verum erat, quid hodie arbitraris? Perlege ergo ſi libet atque ſecretius, ac remitte, donec ſciamus, quid mundo Deus aut fortuna parauerit, tunc conſultabimus, quid huic fiat, an danda ſit flammis, an ſororibus aſcribenda. Interim ſcito, & huic fidē mentire meam nullis me oculis hanc aliis oſtenſurum fuiſſe, quàm tuis. Vale decus meum, ad fōtem Sorgiæ. xix. Cal. Ianuarij ſilentio noctis intempeſtæ,

FRAN. PETRARCHA PHILIPPO EPISCOPO CAVALLICENSI, S. Epiſt. XXXVI.

Petit vt pro ſe intercedat, ad munus aliquod impetrandum.

SI quicquid mea mēs cogitando nō concipit, ſcribēdo parturiat, ingens digitis meis, oculíſque tuis opus exoritur. Quod etſi valdè aggredi cupiam, pater amabilis, tempus vetat, ita diſtrahor incertis affectib9, & dum neceſſitati pareo, deſiderio obluctor, ſed bene habet, quicquid ſcripturus fueram, tacito me luculenter intelliges. Noſtri animū, vbi cogitationum, actuúmque noſtrorum radix fixa eſt, vnde fit, vt quæ ex illo prodeūt, ignorare non poſſis. Familiariter olim tibi niſi fallor, ſtudiorum finis & votorum meorum intellecta modeſtia eſt vtor enim fidēter, hoc nomine non ſuperbè, conſci9 ſuæ humilioris originis quod vnde modicum, inde & modeſtia dicitur, & à modo nomine vtrunque deſcendit. Quæ cū ita ſint, cogita pater indulgentiſſime, quid velim, Nullis ariolis, nullo op9 interprete, ne ipſo quidē vel meæ vel alienæ vocis oraculo. Intus ad aurem cordis tui clamat animus meus, & noſter nihilominus Socrates non tacebit, quàm improbat concupiſcentia, etſi probè noueris, certius tamen, nunc ex amici colloquio penſabis. Tu autem pater, apud communem Dominum, in quo ſpei anchora, & quod propriè titulo ſuo conuenit, rerum noſtrarum cardo conſiſtit, preces meas ſi fauorem merentur adiuua. Si minus excuſa, vt enim magiſter amorū ait:

Quid deceat non videt vllus amans,

Amo ego vos, ita me ille amet, in cuius amore ſumma fœlicitas eſt ſita. Amo (inquam) & veneror, veſtrámque præſentiam eximiis præcordiis concupiſco. Itaque dum voto meo obſequor, veſtra forſan faſtidia non aduerto, ſiquid importunius agitur, hoc me precor abſoluat: intenſi enim affectus regi neſciunt, frenum mordent. Epiſtolam illi inſcriptam, quamuis longiuſculam, plura tamen volentis dicere animi nuntiam efficaciſſima vocis tuæ auctoritate confirma, interpretare, iuſtifica, paucis enim verſiculis, ſummam tibi meæ mentis aperio, præſta te mihi, ne fruſtra præoptauerim, quod hominum magna pars metuit ſilentium, ſolitudinem, paupertatem, mirum ſolus ego ex omnibus mortalibus diues fiam, cum pauperum qui fruſtrà diuites fieri volunt, paſſim tot milia videamus. Occurrite omnes, qui me diligitis huic monſtro. Non cogar vnus, vnde tam multi ſe excluſos dolent, & vnde tam cupidè omnes fugiunt nō excludar. Diuitias alij, ego paupertatem appeto, ſed non omnem profectò, non ſordidam, non triſtem, neque ſollicitam, ſed tranquillam, ſed pacificam, ſed honeſtam. Hanc mihi niſi ab illo dari poſſe deſpero, etſi verum loqui iubes indignor, atque ab alio dari nolim. Apud eundem igitur intercede, pulſa, vrge, inſta, opportunè quidem, vel ſi res exigit importunè. Facilem pro me aditum inueniēt preces tuæ: non ſolet ſuas ille deſpicere, proinde ne videar precando diffidere, age non vt mereor, ſed vt ſpero. Mediolani Idus Martias.

FRAN. PETRARCHA DOMINO FRANCISCO BRVNO, S. Epiſt XXXVII.

Commendat quendam amicum.

PRædilecte frater, caſus fuit; vt cum ſatis multa per alterius manus ad te ventura ſcripſiſſem, iterum mihi in manus calamū neceſſitas honeſta reponeret. Siquidē lator præſentium presbyter N. plebanus, &c. Domini capitanei capellanus, cum præfato Domino ſuo, ad Dominum noſtrum venit. Eſt autem vir, vt mihi dicitur bonus, & in ſuo genere ſingnlaris, propter quod inter tam multos, ad tantum officium præelectus eſt, quibuſdam

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XXXIX.

Hæc epiſtola, Cancri in modum retrograda, ingenij exercitio inſigni ab authore conſcripta, lecta ſiquidem, in genere demonſtratiuo verſatur, à principio de curſu laudat, à fine incœpta vituperat.

IVcunda ipſa fœlicitate, lætíſque iiſdem ſucceſſibus te proſperis potiturum, nunquam quælibet te paſſurum aduerſa, probate re vera, fide & operibus amice non ficte vir intimis affectibus geſtio. ac iugiter Deum oro. Prolongentur dies tui nec tibi ſit vita breuis Diuitiis affluas neque careas ergo cunctis optatis, debita quæpiam hæc tuæ virtuti non vitiis. Verſus ad commendationes tui, promere volui, ſtylo ſonante diſpoſitus fidelitatis in tuæ laudes, non iurgia criminandum, ſiquid fuerit, tegens de tui rubore, pandens tua tamen egregia, non infirma opera prædicanda. Cognoui te moribus perfectum, in cūctis quadruplici virtutum cardinalium radio, abſque vitiorum maculis aſperſum, ſic iugiter extitiſſe. Virtutum ipſarum ordinem ſeruandum non iam præpoſterandum ideò duxi, ſingula ordinata in te facere, quoniam ſemper noui. Probas te prouidum in futuris, caues ſemper pericula, neque proſpera fortunæ niſu animi complecteris, Diſpoſita in te præſentia, ſolerti non ſegni ſtudio, certa in actibus tuis oſtendis, compoſitū hic animum nónque rudem effectibus monſtras. Amplectenda ſunt vtiq;, non aſpernenda operum tuorū geſta, probanda reipſa exemplorum veterū illuſtrium memorē, nonc exordem, námque te fuiſſe prorſus, & eſſe homines proclamant, prompta non diſgregata memoria. Tribuſ itaque temporibus tuus animus manet, diſpenſantibus in ſingulis, prudentia omni, ac peritia rerum abſque cordis ignorantia quorumcunque naturaliter inſita tibi dilectam te iuſtitiam in iudicando foues, præmia bona, non ſupplicia iuſtis, iniquis pœnarū diſcrimina nō coronas, dudū tribuere didiciſti. Veritati ſimilis, abdicatis tibi flagitiis reddis, hominib⁹ omnib⁹ ſua, nō piger, aut iniquiſſim⁹ cēſor ſeruās dubio procul miſericordiā in ſeueris, & pietatē in rigoribus, ſēper tuis cedens ex animo clemēti in adiectionibúſque pœnarū. Donator liberalis, nemini parc⁹ largitor

munificus, non auarus. Execraris vitia non virtutes, mores honeſtiſſimos inſectaris & honeſtum: nílque penitùs eſt iniquum quod operaris: iuſtos & bonos ſequeris per omne tempus: pius in conſiliis, iuſtus in omnibus operibus tuis. Conſtantem in animo te certè noti ferunt, fœlici ſtatu non exaltari, aduerſis euentibus fortem non depreſſum te reddere. Fortitudinem ac virtutem omnibus temporibus inuictam, ſic ſeruans agnoſceris. Declamaris animo probo, reuera, publicà longáque fama nimis non trepidus, non remiſſus, non vecors, diceris apparere. Sancta modeſtia, pulſa gaſtrimargia, fungeris, caſtimonia, reiecta laſciuia, delectaris. Temperatum in verbis & actibus: cibis, & potibus, te die ac nocte experti manifeſtius átteſtãtur. Deo atque hominibus grata omnibus opera tua patent. Meditaris nam iugiter quódque fas quódque nefas, & purgas animam mala fece. Fœlicem in gradibus ſingulis dicere malim te, probandum conſona veritate regno digniſſimum, indigniſſimum rure.

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ V.C. IN EPISTOLARVM SINE TITVLO, librum,

PRÆFATIO.

CVm ſemper odioſa fuerit, nunc capitalis eſt veritas, creſcentibus nempe flagitiis hominum, creuit veri odium, & regnum blandiciis, ac mendacio datum eſt: id me ſæpe dixiſſe, interdum etiam & ſcripſiſſe memini, ſed dicendum ſæpius, ſcribendúmque eſt. Non antè fletus deſinet quàm dolor. Ea me pridem cogitatio induxit, vt Buccolicum carmen, poematis genus ambigui ſcriberem, quod paucis intellectum, plures forſitan delectaret, eſt enim nonnullis corruptus adeò guſtus ingenij, vt eos notus ſapor, quamuis idem ſuauiſſimus offendat, ignota omnia, licet aſperiora permulceant, ſic (mirum dictu) difficultas rerum, ſæpe etiam fragilibus humeris grata eſt. Idem me hodie reſpectus inducit, vt his literis, pauca quidem, ſed quò veriora, eò malis odioſiora

concludam, bonis verò niſi fallor amabilia: Epiſtolas ſcilicet aliquot, diuerſis ex cauſis, variiſque temporibus, ad amicos ſcriptas, quas vnum in locum ideò conieci, ne vt erant ſparſæ, totum piſtolarum corpus aſpergerent, ac veri hoſtibus odioſum facerent. Et vt qui has legere voluerit, ſciat vbi eas quærat, qui noluerit intelligat, quid declinet, ſiquis autem eradendas, abiiciendáſque cenſuerit, poſſit facilius partem vnam, ſine totius operis deformitate conuellere. Qua in re & lectori conſultum volui & mihi. Et ſicut in paſtorio, de quo loquebar opuſculo, ſic in iſto, illic obſcuritate quadam, hic ſcriptorum latebris, ac ſilentio tutus ſum, nec ſolus ego, ſed hi quoque quibus hæc ſcripſeram, quorum nomina ſciẽs, voléníque ſubticui, ne his forſan in lucem erumpentibus, aut noxæ ſi ſupererant, aut odio ſi obierint illis ſint, quaſi hæc eis potiſſimè inſcripſerim, quos ſcirem libentius audituros. Equidem liber ille, ad quorundam manus maximorum hominum, me præſente peruenit, dúmque eam partem legerent, qua maximè tangebantur, quid ibi ſenſiſſem percontatos memini, méque de induſtria tranſtuliſſe ſermonem. Hic verò quia nullum huiuſcemodi velum erat, prouidebo, ſi potero, ne viuo me, cuiuſquam talium in manus veniat, ſi fefellerit, ego tamen veri ſtudio, quæſitum odium, non verebor, & meritis partam inuidiam, inter titulos numerabo ſin vſque dum abiero, bona fide latuerit. Poſtmodum vt libet ſæuiant, iraſcan-

cantur,tonent,fulminent,quid ad me?Certè ſi Satyrico placet, viuenti de mortuis loqui tutum eſt,multò eſt tutius,mortuo de viuis. Illic enim poteſt ſupereſſe, qui vindicet, hic in quem vindicet,vtique iam non eſt. Sit licet odioſa veritas,ſit peſtifera, ſit funeſta, ipſe iam in portu nauigat,vt ait Comicus,& in tuto eſt, iam terribilia cuncta tranſgreſſus,omnes mortalium minas ſpernit,ſi quid tunc igitur in me parant, iam hinc pro reſponſo habeant illud Plantij Oratoris elegans dictum aduerſus Aſinium Pollionem. Cum mortuis non niſi laruas luctari.Sin in hunc,ſeu alios libellos meos accinguntur, vbi illos huic calamo, vel mea indignatio,vel eorum obiecit indignitas,non mecum ſibi fore nouerint, ſed cum veritate certamen,Deo iudice,mundo teſte.

FRANCISCI PETRARCHÆ, V. C. EPISTOLARVM SINE TITVlo, liber.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. I.

Seculi fallaciam, portum ſalutis oſtendit.

QVID agis bone vir?Quid agis pater optime? Quid agis, oro te? Quid cogitas? Quem rebus exitum,quem pręſenti naufragio finem ſperas? portúm ne tenebimus,an in mediis tempeſtatibus obruemur? Aequorei ſæuis cymba tantis impar eſt fluctibus, nimius carbaſa ventus impleuit, & carina grauiſſimo faſce deprimitur, remos agunt inexperti,claui autem rector, vt vides,artis nauticæ præcepta deſpiciens, terram amat, quod ingens nauigantibus ſolet eſſe periculum,idem & ſereno nimium fidit,demens, & ſtellas vagas intuens,ſtabilem Arcton,fidam puppibus ducẽ ſpernit.Hęc inter vino madidꝰ,æuo grauis,ac ſopo rifero rore perfuſus,iam iã nutitat,dormitat,iam ſomno præceps,atq;(vtinã ſolus) ruit: Iam pallorem cadentis aſpeximus, iam naufragium miſerum murmur audiuimꝰ, iam fatiſcens aluus crepuit,ſparſa iam pelago fluitant armamenta.O vtinam ſi Pater excelſus amiſſo fluitantem errare magiſtro ſentiens,ipſe etiam ratem ſuam,nocturnis in vndis regat, nec emergi ſinat, quam tanto pretio redemit

redemit ab hoſtibus. Alioquin valdè metuendum eſt,ne vrgente æſtu, inter pyratas & ſcopulos pereamus. Huc nos gubernatoris noſtri perduxit inſcitia mitiùs loquor, imò verò cæcitas & hoc ipſum excuſabile. Loquendum eſt igitur propriè & vera rebus reddenda vocabula, fecit hoc furor & rabies, & turpis inertia,& procelloſi littoris feruidus appetitus, & rationis imperium fortunæ traditum; & hortatu fœdæ cupidinis pondus infamiæ ſuſceptum.Heu quantò fœlicius,patrio terrā ſulcaſſet aratro, quam ſcalmum piſcatorium aſcendiſſet, quid dicam,ſcio equidem, quod vniuerſi offenſæ, particularis vindicta non ſufficit. Sed quid amplius fiet?Ille igitur vadit pro meritis accepturus, & canibus eſca maritimis,ille digitis omnium oſtenſus,omnium ſalibus aſperſus,omnium ludibrium,iocúſque menſarum : poſtremò omnibus hoc mare ſulcantibus in æternum fabula.De nobis autē quid putas?Certè ſi ad clauum ſimilis nauclerus acceſſerit,ſalus nos ipſa,ſi velit ſaluare vix poterit,vna nobis in tantis terroribus ſpes ſalutis tale nuſquam eſſe portentum. Tu verò circunſpici, ſi qua eſt ad enatandum tabula, quàm complexi,in ſiccum euadamus. Si conſiliū meum poſcis,in rure tuo, ſi liceat optime manebimus,ibi ſilentium optatum, & portus mihi quietiſſimus videtur, hic animum intende,& Vale.

FRAN. PETRARCHA PRINCIPI ROMANO, S. Epiſt. II.

Maieſtatem læſam dolet.

QVid hinc humanitatis aut clementiæ, ſeu quid omnino iuſtitiæ ſperare poſſis,excellentiæ tuæ nunti⁹, expertus teſtabitur nouum genus ſæuitiæ,puerum incomitatum,incautum,innocentem,hoſtiliter aggredi,virgulam,quam ſi quid ſani eſſet, & vereri & timere debuerat, capſulam quoque, gratiſſimis ac ſuauiſſimis literis refertam,in caput immeritum, donec vtrunque frangeretur allidere, ipſas quoque literas, quæ marmoreos animos mollire potuiſſent,diſceptas effundere.En hoſpitalitas,en charitas, ad Durentiam captus, tortus, flagella-

tus, & ciuitatis ingreſſu prohibitus, nuntius tuus, minas cum verberibus, ac vulneribus referens, ad pedes tuos, vertice cruentato rediit. O verè Durentia, vt vulgus appellat, durities gentium, ſiue vt quidam ſcriptores vocant, Ruentia, à ruendo diceris præceps fluuius, damnoſúſque, cuius accolæ nihil vndis, & alueo mitiores, & ipſi tanto impetu in quodlibet ſcelus ruunt! O impudenter elati! O irruentes & indeuoti amnes! O non tua ſorbens, & tumidè in Dominum ſurgens Sorga! O Rhodanus rodens omnia, ſic Tyberim recogniſcitis, ſic Romanam dominam honoratis? O Auinio, cuius vinea (ſiquid coniectoribus fidei eſt) botros amariſſimos, & cruentam profert vindemiam, ſic dominam Romam colis, ſic tui ſic illius, ſic propriè ſeruitutis, ſic ſummi imperij memores. Væ tibi infœlix, ſi illa cœperit expergiſci, imò verò, ſi caput extulerit, & dormienti ſibi illatas iniurias, ac damna proſpexerit. Experrecta enim iam nunc eſt, crede mihi, non dormit, ſed ſilet, & ſomnia præteriti temporis, ſub ſilentio repetit, & quid ſurgens actura ſit cogitat. Expectato paululum, & videbis magnalia in orbe terrarum, fieríque mirabere, quæ antè factum impoſſibilia iudicaſſes. An quid ſcis, an vbi ſis, an cui ſubſis ignoras? An prouinciæ nomen neſcis, vnde deſcendat? Quíſ-nam furor hic? Quænam iſta dementia? Sic medico ſereno, tempeſtatem omnium ſurrepſit obliuio? Sicci-ne prouinciarum dominam veneraris? Sopita erat, tu mortua credidiſti, ac velut morte dominæ libertati reddita, adhuc ſeruam te putaſti. Niſi libertatem ipſam flagitiis approbares, eſſe aliquid poſſe, aliquid videri cupis, nos aliquandiu te voti compotem, deliberando fecimus, tempus eſt, vt nobis admonentibus reſipiſcas. Multorũ nempe potentia, non in propriis viribus, ſed in aliena debilitate fundata eſt. Verùm hæc aduerſario conualeſcente corruat oportet, tunc ergo quid fueris intelliges, cum quid adhuc ſit Roma cognoueris, cuius modo nuntiis ſic inſultas, putans non eſſe qui vindicet: falleris ineptis, inſanis, eſt, qui vindicet in cœlo Deus, eſt qui vindicet in terris amicus Dei, quem tu neſcis, ſunt vires, quas ne ſuſpicari quidem potes. Ha miſera, ſed experiêre illicò vt ſpero, tuæ,

ro,tuæ,nobis vim noſtrã,iniuriæ reddidere cum primum dolere cœperimus, magno tractu,& ad ſanitatem.& robur acceſſim⁹. Tu verò res noſtras miſereare, Vir illuſtris erige ſurgentẽ patriam, & gentib⁹ incredulis quid nunc etiam Roma poſſit oſtende. De reliqua enim Italia,cui dubium eſt,quin quantum potuit poſſit,nec vires,nec opes,nec animos defore, ſed conſenſum. Qui ſi vnus affuerit,illud dentibus nomini Italico,tenore præſentis epiſtolæ,propinquam ſtragem,pernitiémque denũtio. Tu (inquam)quem tantę rei ducem fata conſtituunt,perge qua cœpiſti. nihil formidaueris, nubeculæ iſtæ ſole radiante diſſilient: vulpecularum aſtutiæ leonis impetum non ferent:ingreſſus es glorioſè,i fortiter,i cõſtanter ad reliqua, oſtende ſuperbiæ quantum humilitate ſit inferior,auaritię quãtùm largitate pauperior, fallaciæ quàm ſtulta ſit adiecta prudentiæ, voluptati quàm turpis admota temperantiæ ac decori. Agnoſcat tandẽ fucus hypocriſis,quàm nihil ſit,vbi vera virtus affulſerit. Eia age, rumpe moras,& ranã tumore ridiculo,molem ſolidi bouis imitantẽ protere,frange,cõculca. Non loquor vt incitẽ,nec impulſore, nec lenitore indiges,& calcar,& frenum in poteſtate habes,ſed dolorem animi,tacitus ferre non potui. Dolor loquendo auctus,querelã auxit,& viciſſim ſermo indignationi alimentũ præbuit,& indignatio ſermoni, quis enim tranquillus hæc videat, violatum ius gentiũ,ſpreta humanitatis fœdera,in nuntij tui perſona? O immemor honeſtatis ira, meli⁹ inter barbaros hoſtes fuiſſet nuncius tu⁹,quàm inter eos,quos & rebaris Latinos,& beneuolos merebaris. Euoluant hiſtorias,ſi modò quicquã præter, quibus inhiãt, diuitias ſpectare queant, inquirant, & mihi reſpondeant, quæ barbaries legatos violauit vnquam? Niſi perraró,nulla præſertim cauſa interueniente? Tentauit hoc quondam in legatis noſtris, fallax, & infida Carthaginenſium plebs, ſed prohibita vis eſt magiſtratuum interuentu. Hanc vim, quæſo,quis prohibuit? Quis facta puniuit? Durior ſum, imò verò quis arguit,vel reprehendit? Quanto totius nuncius tuus iſſet in Parthiam, truncatis Craſſis & legionibus noſtris fuſis? Quanto intactior iſſet in Germaniam, cæſis

Teutonis & Mario triumphante, quàm huc venit, te Romanam Eccleſiam filialiter venerante? Certè ne victoris inſolentia, ne victi hoſtis dolor tantum præſumpſiſſet, quantum fictę amicitiæ præſumpſit inuidia. Faciliùs puer tuus, nemoroſum Pelion, & algentes Tauri colles hyeme media, quàm Orgonis planitiem, autumnali tempore tranſiuiſſet. Liberiùs Gangem & Tyberim, quàm Durentiam tranſnataſſet. Hæc leuandi animi gratia dixiſſe volui. Te verò vir magnifice, nec iniuria, nec iniuriæ illatores, nec vlla prorſus falſæ magnitudinis ſimulachra permoueant, non eſt vera magnitudo, nec verum robur poſſe nocere: id enim nimis atque infirmiſſimis animantibus datum eſt, magnitudo vera eſt poſſe prodeſſe: verior autem velle: potuerunt nocere nocentiſſimi hominum, innocenti puero, & boni nuntij vicem hanc referre, quid hic magni eſt? Imò verò quid niſi nihilominus? Si enim peccatum omne nihil eſt, eò magis eſt nihil, quò peccatum maius: ita peccati magnitudo, ſi dici poteſt magnitudo, nihil eſt. Hac modò magnitudine viri fortes, & ſuis artibus vſi ſunt, potuerunt quod ſcorpius, quod aranea potuiſſet, nocuerunt vni ex tuis, & quod eſt in hac immanitate conſpectus, tibi nocere voluerunt, nec tibi vt tibi, ſed, vt libertatis ac iuſtitiæ defenſori. Te enim non niſi propter illas odio habent, illas autem propter ſe, vt quas iniuſto, quo ſuperbiunt imperio contrarias norunt. Tu ſi ad magnitudinem animi tui redis, horum tumidum, & inane propoſitum, ſimul oderis & contemnes, acria quidem iſta & acuta, ſed parua ſunt. De maioribus agitur. Hæc cum vniuerſitate tranſibunt, & ſerui tui vltio latebit, ſub Reip. vindicta. Vale, & perfice quod cœpiſti.

FRAN. PETRARCHA PRINCIPI ROMANO, S. Epiſt. III.

Romam Italiæ coniungere an vtile.

LEue eſt quod nunc animum premit, egerendum tamen, ne neglectum ſtomacho obſit, pl' enim quàm pro quantitate bilem excitet, & paruum licet, ingentis

nauſeæ

nauſeæ materiam fert. Olet nempe virus abditum, profundi, vetuſtique odij, ita mihi viſum eſt, ita tibi viſum iri certus ſum, & ſi latiùs innoteſcat, totius Pop. Rom. atque omnium Italorum animis, incuſſurum iuſtiſſimæ indignationis aculeos, ſpero, excuſſurúmq; grauedinem torporis, quo nunc priſcus generoſæ indolis vigor tepet, cui vi vel ſponte totus olim orbis ceſſit, nunc pudor vltimi hominum inſultant, non inutile opus Reip. ſi ſucceſſerit vt opto, breuis ſcintilla, magnum mouit incendium, verbum vnum, multarum ac magnarum rerum fuit indicium: ſed iam res ipſa tractanda eſt, nec tam magis exaggeranda ſermonibus, quàm indignatione legentium. Nuper equidem inter quoſdam, ex his qui ſibi videntur ſapientes, aliis fortè non ita, dubitatum, & in quæſtionis formam propoſitum fuit, Expediret-ne terrarum orbi, vrbem Romam, & Italiam eſſe vnanimes atque pacificas: Et quamuis illa rerum dubitatio, ſatis puerilis & inepta ſit, tamen diſputandi ſtudio, vtrunque poterat excuſari, niſi multis argumentis vltrò citróque iactatis, is qui omnium ſapientiſſimus habebatur, cum plauſu & fauore omnium, nullatenus expedire, venenata diffinitione firmaſſet. Quod tu, quæſo, vir eloquentiſſime, cùm primum vt ſoles, in publico perorabis, populo Romano meis verbis indica, vt intelligat, quæ ſunt horum procerum, de noſtra ſalute, per quas, etſi nihil nocent, animos tamen ſuos, ventoſa loquacitate detegunt, dum quod de nobis cupiunt, tam vehementer cupiunt, vt diſſimulare non poſſint, & votum iniquiſſimum, ac hoſtile propoſitum ſuum in rationis locum transferre contendunt cæcitate turpiſſima. Sed ipſi quidem, in erroribus ſuis morientur. Nos in manibus Dei ſumus, fortunam non quam ipſi volunt, ſed quam ille nobis præparauerit habituri. Non tamen his deliramentis interfui, contriſtaſſem fortaſſe aliquos, neque enim aut honeſtum, aut mihi poſſibile, in tam impia loquacitate ſilentiũ fuiſſet: cæterũ vt res ad me perlata eſt, indignat⁹ grauiter, & tunc inter noſtros contrariũ diffiniui, & nunc, & apud te libertatis noſtræ Principẽ, quantulũcunq; auctoritate diffinio. Téque ante alios & Romanũ populũ

atque vniuerſam Italiam, vt quod ego verbis aſſero, rebus approberis, per omnes cœlicolas ſupplex oro, & vt in ſtatu proſpero diu viuas, & Remp fortiter liberatam, fœliciter regas, opto.

FRAN. PETRARCHA POPVLO ROMANO. S. Epiſt. IV.

Libertatem & eiuſdem aſſertorem, vt tueatur, & innoxium defendat, hortatur.

APud te quidem Inuictiſſime, domitórque terrarum Popule meus, apud te clam, paucis, res magna tractanda eſt, aduertite animos, quæſo, obteſtórque vos Viri clariſſimi, veſtra res agitur. Magna (inquam) nec ſolum magna, ſed maxima, & cui in terris nulla par eſſe poteſt, néue forſitan ſciendi auidos, expectatione conficiam, aut rem ſuapte natura permaximam, nitar verbis augere, præfationibus omiſſis, ad ipſam rem venio. Tribunus olim veſter, nunc captiuus alienus, ô triſte ſpectaculum, ceu fur nocturnus, aut patriæ proditor, ex vinculis cauſam dicit, & quæ nulli vnquam ſacrilego prærepta eſt, apud iudices orbis terrarum, & iuſtitiæ magiſtros iuſtæ ſibi defenſionis facultas eripitur. Eſt ille fortè non indignus hæc perpeti, qui in ſuo ingenio, ſuiſque, vt ita dixerim, manibus plantatam, & iam radicatam, florentémque Remp. in ipſo glorioſiſſimi ſucceſſus flore deſtituit? At minimè digna eſt Roma, cuius olim ciues, lege inuiolabiles, & ſupplicio exempti, nunc non modò ſine ſceleris infamia, ſed multa quoque cum laude virtutis, paſſim ſæuo quorumlibet arbitrio violentur? Ne enim cauſam ignoretis, Viri illuſtres, qua olim caput & rector, nunc ciuis dicam, an exul veſter opprimitur, rem neſcio an vobis incognitam, ſed certè mirabilem, & indignam audietis Non ille quidem neglectæ, ſed defenſæ libertatis arguitur: nec deſerti, ſed occupati capitolij reus eſt. Illud ſibi ſummũ, & crucibus expiandum ſcelus, obiicitur, quod affirmare præſumpſerit, Romanum imperium, nunc etiam Romæ, & penes P.R. eſſe. O impia ſæcula! O truculentã inuidiã! O maleuolẽtiã inauditã! Tu verò nũc infallibilis, & incorrupte rerũ arbiter CHRISTE quid agis? Vbi ſunt oculi tui, quibus humanarũ miſeriarũ nebu-

las ſerenare ſolitus es? Cur illos auertis? Cur nõ ancipiti fulmine, cauſam dirimis ſceleratã? Et ſi non meremur aſpice in nos, & miſerere noſtri. Reſpice inimicos noſtros, nec minus tuos, quoniã multiplicati ſunt, & odio iniquo oderũt nos, nec minus te. Diſcerne quæſumus, inter partes, omni ex parte diſſimiles. Denique de vultu tuo iudicium noſtrum prodeat, oculi tui videant æquitatẽ. Certè ſi iugo Romano, quod omniũ iuſtiſſimũ atque ſuauiſſimũ fuit, aliqua gens, imò verò gens omnis, vt cernim⁹, voluit colla ſubducere, nihil eſt ꝙ indignemur, aut miremur. Eſt enim animis mortaliũ, libertatis inſitus appetit⁹, ſæpe etiam incõſultus ac præceps, & ſæpe dũ parere melioribus pudor vetat, qui bene ſubeſſent malè præſident: ſic omnia miſcentur, atque turbantur, vnde nonnunquã in loco digni imperij, ſeruitium indignum, & in loco iuſti ſeruitij, iniuſtum imperium videmus. Quod niſi ita eſſet, meliori loco eſſent res humanæ, & adhuc incolumi capite, mundus integrior, id ſi mihi non creditur, experientiæ credatur, quando vnquam tanta pax tanta tranquillitas, tanta iuſtitia, tantus virtutis honor, tanta bonis præmia, tanta malis ſupplicia, tam bene conſultum rebus, quàm poſtquàm vnum caput orbis habuit capútque ipſum Roma fuit? Quo potiſſimum tempore, amator pacis ac iuſtitiæ naſci Deus ex virgine, terráſque viſitare dignatus eſt. Singula quidem ſingulis corporibus data ſunt capita, & orbis vniuerſus, cui à Poëta magni corporis nomen aſcribitur, vno temporali capite, debet eſſe contentus. Monſtruoſum eſt enim omne animal biceps, quantò magis horrendum, & immane prodigium eſt, animal mille capitum diuerſorum, ſeſéque mordẽtium, inuicémq; pugnantiũ? Quod ſi capita plura ſint, vnũ tamẽ, ꝙ cũcta cõpeſcat, atq; omnib. præſit, eſſe debere non ambigitur, vt totius corporis pax incõcuſſa permaneat. Certè ꝙ experimẽtis innumeris, & doctiſſimorũ hominũ auctoritate deprehẽſũ eſt, & in cœlo, & in terra, optima sẽper fuit vnitas principatus. Id ſanè ſupremũ caput, velle ſe De⁹ omnipotẽs, nõ aliud eſſe quàm Romã, multiplicib⁹ declarauit indiciis, quàm belli, pacíſque gloria, q̃que mirabilem ſine exemplo virtutis, tanta præeminen-

tia dignam fecit, quæ quamuis ita ſint, adhuc tamen ſi humani more animi, malo ſuo quotidie gaudentis, aliqua gens, vt dixi, damnoſam & ambiguam libertatem, quàm tutum, & ſalutare publicæ matris imperiũ mallet amplecti, poſſet inſolentiæ, vel inſcitiæ venia deberi: illud verò, quis inoffenſis auribus accipiat, inter homines doctos quæri, An Romanum imperium Romæ ſit? Ergo apud Parthos, Perſáſque & Medos, Parthorum, Perſarúmque, & Medorum regna conſiſtent, Romanum imperium vagum erit? Quis hanc indignitatem ſtomachus ferat? Quis non potiùs euomat, penitúſque reiiciat, ſi imperium Romanum Romæ non eſt, vbi quæſo; eſt? Nempe ſi alibi eſt, iam Romanorum imperium non eſt, ſed eorum, penes quos illud volubilis fortuna depoſuit. Etſi enim ſæpe Romani Imperatores, pro neceſſitate Reip. in orientis, aut occidentis extremo, ſæpe ſub Borea, vel Auſtro cum exercitibus agerent, Romanum tamen interim imperium Romæ erat, & de Romanis Imperatoribus, quo vel præmio, vel ſupplicio digni eſſent, Roma cenſebat. De Capitolio petebatur quis honorandus, quis plectendus, quis Vrbem priuatus, quis ouãs, quis triumphans introiret, ſi inquirãt poſt Iul. Cæſaris ſeu tyrannidem, ſeu dicere malumus Monarchiam, Romani principes, quanquam iam Deorum concilio aſcripti, adhuc tamen à S.P.Q.R. gerendarum rerum licentiam poſtulaſſe compertum eſt, & data, vel denegata licentia, egiſſe quæ deſtinauerant, vel ceſſaſſe. Imperatores igitur vagi eſſe poſſunt, ſtabile fixúmque ſemper imperium eſt, nec de temporali ſtatu, ſed de perpetuitate imperij dixiſſe credendus eſt Maro, vbi ait:

Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiúmque pater Romanus habebit.

Neque enim hæc dicens, centum aut mille annorũ, ſed immortalem illis duobus, gloriam ſpondebat. Néve quiſquam verba hæc blanditias vocet, quæ profectò, nec lingua mea, nec veſtris auribus dignæ ſunt. digreſſione opus eſt. Scio ego, de hac re Virgilium quodã loco ab Auguſtino reprehenſum, non iniuſtè, ſed ibidem mox iuſtiſſimè excuſatum, cum Poëta loquentem de vobis Iouem

faceret,

faceret, ſic ait:

Romulus excipiet gentem & Mauortia condet
Mœnia, Romanóſque ſuo de nomine dicet.

& origini perpetuitatem adiiciens, inquit:

His ego nec metas rerum nec tempora pono
Imperium ſine fine dedi.

Hoc non immeritò quidem notat Auguſtinus. Quomodo enim imperium ſine fine dabit qui nihil vnquam dedit, aut dare potuit, niſi quod homo ſceleratus, & mortalis poteſt, falſa diuinitatis opinione, non ornatus, ſed oneratus, & oppreſſus? Prætereo autem hæc, quiſquis imperium Romanum dedit (quod non dediſſe certum eſt, niſi omnipotentem Deum, cuius in cœlo, & in terra imperium vnum eſt, vnde imperia cuncta deſcendunt) vbi tamen hoc imperium ſit quærit Auguſtinus: in terra, an in cœlo? Et vtique (inquit) in terra eſt, & ſi eſſet in cœlo, cœlum & terra tranſient quæ ipſe fecit Deus, quantò citius, quæ condidit Romulus? Hæc Auguſtinus in Virgilium. Et certe perſpicuum eſt, regna omnia, & quicquid vſquam clarum, aut magnificum oculis noſtris apparet, & ſi antè non ruerint, tunc ſaltem ruitura eſſe, dum cœlum & terra mouebuntur: Illa concutiente qui creauit, quíque nouū cælum, nouámque terram faciet, non mentiturus, vt Iupiter, cum ipſe ſit veritas. Eius eſt illud regnum, principio carens, & fine cariturū, de quo ſcriptum eſt: Et regni eius non erit finis, quòd licet fortè Virgilius ignoraret, cui Deus ingenium excellens, eloquiúmque præſtiterat, verum hæc à ſapiētibus abſcondita & paruulis reuelanda negauerat, illud certè non ignorabat, peritura eſſe omnia regna, quæ initium habuiſſent. Ingenti igitur cautela vſus eſt. ſiquidem vbi immortalitatē Romano pollicebatur imperio, non ipſe loquebatur ex perſona propria, ſed Iouem loquentem inducebat, vt mendacis Dei, mendax oraculum eſſet & falſa promiſſio. Ipſe autem ad gratiam P. R. alieno mendacio vtebatur, at alibi, quando ex perſona ſua loqui voluit, veritatem ipſam idem Poëta non tacuit:

At enim res Romanæ, perituráque regna.

Quis non clarè videat, inter imperium ſine fine, perituráque

que regna, quid interſit?Sed hîc Virgilius, ibi Iupiter loquebatur,hîc homo ingenioſus,ibi falſus Deus,aliis quidem verbis,ſed hac planè ſententia Virgilium accuſat,& excuſat Auguſtinus,ſecundum quam intelligo quæ dixi, & quæ dicã.Certè Romanus erat ille qui ſcripſit.Omnia orta occidunt, & auĉta ſeneſcunt. Seneſcent ergo hæc omnia,ſi durent, & ſi cuiuſque rei finis eſt ſeneĉtus ſua,vtique omnia ſeneſcent, niſi iam fortè ſenuerint,quando & quæ ſtant,cunĉta occident, & occaſum ſi non præuenerit,ſaltem comitabitur ſeneĉtus.Ita nulla eſt exceptio, ſeu durent,ſeu non durent, orta omnia,aut ſerius,aut ocius tandem occident,& ſeneſcent. Voluet motu continuo rotam ſuã inſtabilis fortuna, & de gente in gentem volubilia regna verſabit.Faciet illa cũ volet reges ex ſeruis,ſeruos ex regibus, & in vrbem Romam,& in orbem Romanum, ſuam ineluĉtabilem potentiam exercebit. Quam precipuè in vos Viri optimi, multis fortè miſerantibus,nullo penitus ſuccurrente,diu miſerabilibus modis exercuit & exercet.Scio,doleóque, & plus quã credi poſſit indignor: quid amplius faciam non habeo. Nec me angit, quod fortuna iure ſuo vtitur, vt in reliquis,ſic in vobis,atque vt ſe rerum humanarum planè dominam probet,ipſum rerum caput attingere non veretur:Scio violentiam, inſtabiles mores noui, quarundam verò indomitarum gentium inanem iaĉtantiam ægrè fero, quarum nunc Romano trita iugo colla laſciuiunt,ita pudor & fœlix fabula; iam(vt cætera multa & grauia ſileam)in quæſtionem venit.An Romanum imperium Romæ ſit? Enimuerò vbi nunc horrida ſylua eſt, poterunt regia teĉta conſurgere,atque vbi nunc atria ſunt,auro rutilante fulgentia, poterunt cupidi greges paſci, & penetralibus regum vagus paſtor inſiſtere,non detraĉto fortunæ imperium, poteſt illa funditus, vt vrbes alias, ſic reginam Vrbium pari niſu, ruina maiore proſternere, quod heu; magna ex parte iam fecit. Illud profeĉtò nunquam potuit efficere, vt Romanum imperium, alibi ſit quàm Romæ, ſimul enim vt alibi eſſe cœperit, deſinet eſſe Romanum. Hæc ſe mirabilis Ciuis veſter affirmaſſe; & affirmare non negat,& hoc eſt illud graue crimen,

vnde

Vnde in diſcrimen capitis adducitur, addit autem, ſe id multorum conſilio ſapientum dixiſſe, nec puto mentitur, & defenſionis copiam, aduocatúmque ſibi dari flagitat. Negatur, & niſi diuina miſericordia, veſtérque fauor occurrerit, actum eſt, innocens, indefenſúſque damnabitur. Hominum pars magna compatitur: nemo ferè eſt, qui non miſereatur præter eos, quibus proprium erat miſereri, & parcere erroribus, non inuidere virtutib⁹. Iuriſconſulti inſignes hic etiam non deſunt, qui iure ciuili aſſerant, hanc ipſam ſententiam probari clariſſima ratione, nec deſunt qui ex hiſtoriis, ſe multa & valida probaturos dicant, ad eiuſdem ſententiæ firmitatem, modò liberam vocem liceat emittere. Nũc tamen nemo eſt, qui mutire audeat, præter quàm in angulis, in tenebris, in timore. Ego ipſe, qui vobis hæc ſcribo, & fortè pro veritate non recuſem mori, ſi mea mors collatura aliquid Reip. videatur, nũc taceo, neque his ipſis ad vos ſcriptis meum nomen adiicio, ſtylum ipſum ſufficere arbitratus, hoc adiecto, ciuem Romanum eſſe, qui loquitur: quòd ſi tuto in loco, apud æquum iudicẽ, & non ad tribunal hoſtium res agatur, ſpero veritate animum illuſtrãte, & linguam, ſeu calamũ dirigente Deo, poſſe aliquid dicere, quo luce clarius appareat, Imperium Romanum, quanquam fortunæ iniuria attritum, oppreſſúmque diu, & quanquam variè ab Hiſpanis, Afris, Græcis, Gallis, Teutonis occupatum, adhuc tamen quantulumcũque eſt, Romæ eſſe, non alibi, idémque manſurum, etſi nihil prorſus ex tanta vrbe, præter nudum ſaxum Capitolij ſupereſſet, quinetiam tunc, quando nondum externis manib⁹ agebamur, tantúmque Romani Cæſares imperitabant, non penes eos, ſed penes Capitolij arcem, ac Populum Romanum, omne ius imperij fuiſſe, ſi verum eſt, quod malæ fidei poſſeſſor, vllo tẽpore non præſcribat. In hoc autem rerum ſtatu, dum dies trahitur, quod fortè deſuper datum eſt, vt quod modò nec ſperare quidem auderetis, tãta res in lucem veniat, vnum quod ad veſtram, & Romani nominis dignitatem ſpectare viſum eſt, diſſimulare nõ potui, cogente me ad calamum fide illa, qua nos vrbémque veſtram, inter omnes ſingulari quodam amore, ac venera-

tione complector. Claritatem igitur veſtram hortor, atque obſecro, ne ciuem veſtrũ in extremis poſitum deſeratis, ſed veſtrum eſſe monſtretis, ſolennibus eum nuntiis repoſcentes: etſi enim vobis imperij titulum nitantur eripere, nondum tamẽ eò veſaniæ ſunt euecti, vt negare audeãt, vos in veſtros ciues ius habere. Certè ſi quid homo iſte peccauit, Romæ peccauit, nec dubitari poteſt, de cõmiſſis Romę peccatis, veſtrũ eſſe iudiciũ, niſi vobis fundatoribus legũ atq; cultoribus, & qui iura gentibus tradidiſtis, eripitur ius commune. Vbi enim iuſtius delicta caſtiges quàm vbi commiſſa ſunt? Vbi ſcilicet & locus ipſe memoriam criminis renouans, ſceleratis pars non parua ſupplicij, & ſcelerum ſpectatores, pene ſpectaculum, aut ſoletur, aut terreat. Quòd ſi fortè Trib. veſter, quoniam multi, quin potius boni omnes ita ſentiunt, non ſupplicio ſed præmio dignus eſt, vbinã melius, quod meretur accipiet, quàm vbi fecit propter quod talia meretur? Nuſquam dignius præmium viri fortis exoluitur quàm vbi fortiter geſſit, vt qui actum viderint, ad imitandum præmio accendantur. Fidenter itaque repoſcite Ciuem veſtrum, nihil nouum, nihil iniuſtum poſcitis, potiúſque delinquitis ſi tacetis. Quod ſi communis iure patriæ, vbi nunc captus eſt puniendus aſſeritur, quantò verius communis patria Roma eſt, vbi ille natus, educatúſque eſt, vbi quicquid id eſt, vnde accuſatur, admiſit, qui contrà nihil hic vel laude, vel vituperio dignum fecit: ſi verò contra morem maiorum cum fortuna ceciderunt animi, adeóque degeneratum eſt, vt iuſtitiam poſcere temeritas videatur, his quorum patribus, nihil olim difficile viſum eſt at ſaltem quod ab omni, quæ legibus viuat barbarie poſci poteſt: poſcite, vt ciui veſtro audientia publica, & defenſionis legitimæ non negetur copia, néue qui in luce fecit omnia, imò qui quantum per hominem fieri poterat lucem mundo reddidit, in tenebris condemnetur. Oſtendite vos denique cauſam ac fortunam non negligere Ciuis veſtri, reſiſtite iniuriæ, prohibete nephas, protegite innocentem, reum vel nocentem iudicate, aut ſaltem, ne pro cuiuſquam libidine iudicetur occurrite. Ferte quam poteſtis, & quam debetis opem

Trib.

Trib. vel ſi id nomen euanuit, Ciui veſtro, multa de Rep. benemerito, atque illud in primis, quòd quæſtionem magnam atque vtilem mundo, multis ſopitam, ac ſepultam ſeculis, ſuſcitauit: quæ vna ad reformationem ſtatus publici, atque ad aurei ſeculi initium, via eſt. Succurrite illi viro, neque contempſeritis ſalutem eius, qui pro veſtra ſalute, ſeſe mille periculis, ac ſempiternę obiecit inuidiæ, illius propoſitum atque animum cogitate, & memineritis, quo in ſtatu res veſtræ fuerant, & quàm repentè vnius viri conſilio atque opere, quantam in ſpem, non Roma tantùm, ſed Italia omnis erecta eſt, quantum ſubitò nomen Italicum, quàm renouata ac deterſa Romana gloria, quantus hoſtium metus ac dolor, quantum gaudium amicorum, quanta populorum expectatio, quàm immutatus rerum tenor, quàm facies orbis alia, quàm diuerſus habitus animorum, quàm nihil ſibi ſimile, ex omnibus quæ ſub cœlo ſunt, tam mira, & tam repentina mutatio rerum fuit. Septem enim menſium non amplius ſpatio, frena Reipublicæ tenuit, vt vix ab origine mundi maius aliquid attentatum rear, & ſi ſucceſſiſſet vt cœperat, diuinum potius quàm humanum opus eſſe videretur. Et profectò, quicquid ab homine bene agitur, diuinum opus eſt. Huic ergo, quem veſtræ gloriæ, non ambitioni propriæ deſudaſſe notum eſt, fauor haud dubius debetur, de euentu fortuna culpanda eſt: ſiquis autem torpor feruenti principio interuenit, humanæ varietati atque imbecillitati veniam dare, & dum licet vindicate. Ciuem veſtrum ab iniuria, qui Græcos à Macedonum, Siculos à Carthaginenſium, Campanos à Samnitium, Tuſcos à Gallorum iniuriis, non ſine graui veſtro periculo vindicaſtis. Extenuatæ ſunt fateor opes veſtræ, at nunquam plus animorum patribus veſtris fuit, quam dum Romana paupertas, diues virtutum viguit. Imminuta veſtra potentia eſt non ignoro, ſed mihi credite, ſi qua priſtini ſanguinis gutta ſupereſt, nō parua vobis eſt maieſtas, neq; mediocris auctoritas. Audete aliquid, adiuro vos per memoriā rerum Romanarum, per maiorum cineres ac gloriam per nomen imperij, per miſericordiam IESV CHRISTI

qui diligi proximum & ſuccurri iubet afflictis. Audete, oro, aliquid, præſertim cuius & honeſta petitio, & inhoneſtum ac turpe ſilentium eſt, etſi non propter illius ſalutem, at propter veſtrũ decus. Audete aliquid, ſi vultis eſſe aliquid, nil minus Romanum eſt, quàm timor. Prædico autem vobis, quoniam ſi timetis, ſi voſipſos contemnitis, multi vos quoque contẽnent, metuet nullus: ſin ſperni nolle cœperitis, longè, latéque metuemini, quod cum ſæpe olim, tum nuper apparuit, illo Remp. gubernante, de quo loquor. Aperite tantùm vnanimiter ora veſtra, ſentiat mundus vnam eſſe vocem P.R. nemo vſquam illã irridebit, aut ſpernet: nemo non venerabitur, aut timebit. Repoſcite modò captiuũ hunc, vel iuſtitiam poſcite, alterum non negabitur. Et qui parua quondam legatione, regem Ægyptium, ſub obſidione Syriaca liberaſtis, nunc ciuem veſtrum, ab indignis carceribus liberate, & valete.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. V.

Quod in Galliis moram trahere cogatur, dolet.

GEminus mihi Parnaſſus, alter in Italia eſt, alter in Galliis, qualis qualis exulantium latè Pyeridũ duplex domus: In Auſonio Helicone fœlicior fui:

dum fata Deúſque ſinebant:

Vt apud Maronem illa miſerabilis amans ait, ſi tamen amans miſerabilis, & non pudiciſſima, ac conſtantiſſima mulier fuit Dido, nunc me Gallicus orbis habet, & occidentalis Babylon, qua nihil informius ſol videt. & ferox Rhodanus æſtuanti Cocyto, vel tartareo ſimillimus Acheronti, vbi piſcatorum inops quondam regnat hæreditas, mirum in modum oblita principij, ſtupor eſt memorare illos, hos cernere auro onuſtos, & purpura, ſuperbos principum, ac gentium ſpoliis videre pro inuerſis ratibus, luxurioſa palatia, & mœnibus clauſos montes, pro retibus paruis, quibus olim in æſtu Galilæo, victus vix exiguus quærebatur, quibus in ſtagno Genezareth tota nocte laborantes, nihil cœperant. Mane autem facto, capta eſt in nomine IESV ingens piſcium multitudo, audire nunc mendaces linguas, ſpectare membranas vero vacuas,

vacuas,& pendenti plumbulo , verſas in retia, quibus in nomine eodem,ſed in operibus Belial, credula Chriſtianorum turba concluditur , vt mox ſquamis exuta,curarum flammis , & deſolatoriis carbonibus exuatur , auari ventris expletura voraginem·Cernere pro ſancta ſolitudine,frequentiam ſceleratam, & circunfuſas acies ſatellitum peſſimorum, pro ſobriis voluptuoſa conuiuia,pro peregrinationibus piis otium inhumanum , & obſcœnum,pro nudis pedibus Apoſtolorum niueos,furum volitare cornipedes auro inſtratos , auro tectos,aurũ mandentes,auro denique propediem ,.niſi dominus ſeruilem luxum coërceat calceandos. Quid multa ? Perſarum aut Parthorum reges dicas , quos adorari oporteat,quos ſalutari ſine munere nephas ſit.O hirſuti,ieiuníque ſenes! quib⁹ laboraſtis?quibus agrum Dominicum ſeuiſtis?quibus ſata rigantes,ſacrum ſanguinem effudiſtis:mitto autem hæc.His igitur nunc in locis, misereare ſortem iniquiſſimam amici,aliud fortè,ſed hoc certè ſuppliciũ non merentis his ego nunc in locis,vbi puer fueram,iam ſenior ſum,fato me,liberum(vt putabam)ad pueriilia rurſum faſtidia retrahente, hic ita confectus & affect⁹ ſum, vt iam ſenſim morbo animi,in corpus tranſlato,totus æger,nil præter meros dolores, ac rancores loqui poſſim. Itaque multa,quæ in animo efferant, dicere habui,vterque mihi nunc ſtomachus dolet , nil ex me hodie placidum ſperes. Non poteſt ex amaro fonte dulcis riuus erumpere. Natura fert , vt exulcerati pectoris in feſta ſuſpiria,& offenſi animi verba ſint acria.

FRAN. PETRARCHA AMICO S. Epiſt. VI.

Malignitatem temporum ſuorum deflet.

SI per occupationes licuiſſet , nunquam aliàs tam iuſta ſcribendi ſimul,& indignandi, ne dicam flendi,materia data eſſet,quid vis dicam?Piget incœpiſſe,ſed & deſinere itidem pudet, itaque quamuis aduerſo ſydere,poſtquàm tamen(vt aiunt) boues ſub iugum miſi, hæc mihi breuis papyrus exaranda eſt:

Omne in præcipiti vitium ſtetit. inquit Satyricus,

O ſimplex, ætatem noſtram certè non videras, nunc in præcipiti vitia ſubſtiterunt, vt iam ſine publica ruina trã-ſiri vlterius non poſſit, intempeſtiuè igitur alienam querelam, in tuum ſeculum tranſtuliſti. Quicquid hiſtoricorum labor, quicquid tragœdiarum gemitus, in noſtram pertulit notitiam, minus fuit, quàm quod oculis videmus. Quod apud illos cothurno dignum ſcelus erat, apud nos iam veniale peccatum eſt. Iratus eſt mundo Deus, nec immeritò, patientiam potius tantam miror. Temporibus illis vocabatur fortuna, nunc ſæuit: redde Neronem precor, redde Domitianum, apertior quidem perſecutio, ſed leuior erit & breuior. Liceat pretio modici ſanguinis mercari cœlum, & ad gloriam martyrio peruenire, latenti tabe conſumitur non vita præripitur, ſed virtus, nec bene viuere ſinimur, nec honeſtè mori. Sentio, rediit ab inferis Iulianus, eóque funeſtior, quod nouum nomen aſſumpſit, animum ſeruas antiquum, & hoſtile propoſitum amicitiæ velo tegit, ſigna noſtra ſequentes prodimur, noſtríque ducis auſpiciis imus in perniciem, & niſi ſe Christvs iterum vindicet, actum eſt. Heu, nimium dilecte mihi, quid putas, quid æſtimas, quid cenſes, quid mihi nunc animi ſuſpicaris? Mirum niſi contra naturam meam croceus ſum, ſiquidem totus effuſo felle ſum cholera. non autem metus, non reuerentia, non amor, non veritati indicta ſupplicia præmia mendacio impediunt apertè loqui quæ ſentio, ſed occupatio, ſed ira, ſed dolor animi, ſed luctus, hoſtes ingenij. Et ô vtinam ſtylus par materiæ, rebúſque meis explicitis, otioſæ vitæ ſpatiũ detur, profectò impetus, ardórque non deerunt. Non fabulas agam, etſi fabulis ſint hæc ſimiliora quàm vero, dicam monſtra, quæ vidi, quæ audiuiſti, quibus inſectos oculos atque aures habeo. Non ſimplex inſania, non vnus furẽs Hercules, non vna Thyeſtis cœna, non vnus monſtruoſus fœtus, concubitúſque non vna diſcordia inter auaros fratres, non vnus innocentis oſor ac mactator coniugis, matríſque non vna profugæ parentis impietas ac libido. Denique non vnum Ilion euerſum, non vnus iniqui patris imperio diſcerptus Hippolytus, ſed totus orbis euerſus ac

ſus ac lacer, quæ ab aliis vndique ſtudio conquiruntur, hic paſſim in triuiis occurſant. Putáſ-ne Tragico carmini deeſſe ſubiectum? Cæteri ſingulorum fortunas ac ſingula ſcelera cecinere: mihi inaudita portenta, quorum nullus eſt numerus, mihi totius humani generis cantanda, ſeu potius deflenda calamitas, ſeruitus, ruina, ludificatio & mors: veriſſima quoque texetur hiſtoria, ſed flebilis & horrenda, non lintei libri ab annalibus diſſentient, nulla inter Polybium & Claudium, & Licinium, & Valerium Antiaten, nulla inter Saluſtium & Liuium, nulla inter Herodotum & Thucydidem lis erit: Vero omnia conſonant (inquit) Ariſtoteles. Ego ſcribam, veritas dictabit, humanum genus omne teſtabitur, iudex eſto poſteritas, niſi fortè tuis malis oppreſſa, noſtris intendere non potes. Tibi interim amice, ſi te noui, ex his paucis, omnia non modò quæ ſcribo, ſed quæ meditor clara ſunt, nec Tragœdia tibi alia, nec hiſtoria opus eſt. Vale & te fœlicem ſcito, quod hinc abes.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. VI.

Calamitatem temporum deplorat, Deúmque pro vindicta orat.

DVm ſanctiſſimum, grauiſſimúmque ſermonem repeto, quem mecum ante religioſi illius, ac veteris templi fores, nudiuſtertius habuiſti, concaleſco acriter, & ita ſum, vt oraculum aditis penetralibus emiſſum putem, & Deum mihi videar audiſſe non hominem, adeò mihi diuinè præſentem ſtatum, imò caſum ac ruinam Reip. deplorare, adeóque profundè digitos eloquij tu in vulnera noſtra dimittere viſus eras, vt quotiens verborum tuorum ſonus, ad memoriam aurium mearum redit, totiens dolor ad animum, mœror ad oculos reuertatur, & cor meum: quod dum loquebaris ardebat. Nunc dum meminit: dum cogitat, dum prouidet reſoluatur in lachrymas, non quidem fœmineas, ſed viriles, ſed maſculas, & ſi detur pium aliquid auſuras, próque virili portione, vſque ad iuſtitiæ patrocinium erupturas. Cùm ſæpe igitur antea, tum præcipuè poſt eum diem, ſolito ſæpius tecū ſum,

ſæpe ſubit deſperatio, ſæpe ſpes, ſæpe autem inter vtramque fluitante animo mecum dico: O ſi vnquam, ô ſi in diebus meis accidat, ô ſi tam clari operis, & tantæ gloriæ ſim particeps. Dehinc crebrò ad eum, quem in delicijs crucifixum habeo, verſus mœſta voce, atque oculis humentibus exclamo, IESV bone, & nimium manſuete, quid hoc eſt? Exurge, quare obdormis: exurge, & ne repellas in finē, quare faciem tuam auertis? obliuiſceris inopiæ noſtrę, & tribulationis noſtræ: Protector noſter aſpice. Deus, vide quid patimur & vnde, quæ-ve ſub clypeo tui nominis ab hoſtibus tuis fiunt, vide & vindica. Si minus, occurre, priuſquam mortiferi vis veneni vitalia mēbra corripiat, & extremis malorum obruamur molibus. Quid agis? In te ſperantium ſalus. Quid ſaluator cogitas, quid hæres, quādiu oculos auertes, Quamdiu noſtris nō tāgeris miſerijs? Quandiu nullū tantis laboribus modum pones? an mala noſtra non vides, quem nec cœli ambitus, nec abyſſi profunditas fallit, nec ſtillæ Oceani, nec ſyluarum folia, nec arenæ maris, nec ſtellarum numerus, nec animantiū multitudo, nec herbarum varietas? An odio tibi ſumus, quos vſque adeò amare conſueueras, vt noſtri amore victus, cœli regnator Deus, in terram deſcenderes, atque homo moriturus aſcēderes in crucem? An fortè vides & diligis, ſed retrahit impotentia ſuccurrendi? At ſi non es omnipotens, quid ſperamus? An terret vis hoſtium tuorum? Sed nondum puto ſeculi noſtri ſuperbia, fecit homines Deo pares. An fortè miſericordia iudicium frenat? Sed vide iudex infallibilis, vide ne dum paucis parcis, perdas innumeros, & pietas ſceleratis exhibita ſit crudelitas bonis, innoxiiſque pernicies. Sed quid loquor homuncio, quis ego ſum, qui tecum litigem? Tibi nos ac noſtra committimus, de nobis tu videris qui creaſti, memor imbecillitatem noſtram, diutius ſub tantarum erumnarum cumulo non poſſe ſubſiſtere. Itaque fer opem opportunam, dū adhuc quicquam reliqui eſt, ne ſi perire permiſeris, ſuſcitare habeas, quos ſaluare potueris. Adeſto ſpes noſtra & quod quotidie iteramus, In adiutorium noſtrum intende ac feſtina, & vel tot mundi mala, vel mundum ipſum finias, precamur.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA AMICO S. Epiſt. VIII.

De inamœno occiduæ Babylonis ſtatu.

SI quicquid animus meus fert, de huius occiduæ Babylonis ſtatu, cuius fato ſeu verius peccato meo, inuitus totiens ciuis fio, velim ſtylo committere, vereor Pater, ne & dolorem meum lamentis exaggerem, & ſanctiſſimas curas tuas, occupationéſque pulcherrimas, intempeſtiuis, & inutilibus querimoniis interpellem. In ſumma ſcito, non modò hunc, ſed ne Ciceronianum quidem calamum rebus parem. Quicquid de Aſſyria, vel Ægyptia Babylone, quicquid de quatuor Labyrinthis, quicquid denique de Auerni limine, déque Tartareis ſyluis, ſulphureíſque paludibus legiſti, huic tartaro admotum, fabula eſt. Hîc turrificus ſimul atque terrificus Nemroth, hîc pharetra Semiramis, hîc inexorabilis Minos, hîc Rhadamantus, hîc Cerberus vniuerſa conſumens, hîc Tauro ſuppoſita Paſiphae, mixtúmque genus (quòd Maro ait) proléſque biformis Minotaurus ineſt, Veneris monimenta nefandæ, hîc poſtremò quicquid confuſum, quicquid atrum, quicquid horribile vſquam eſt, aut fingitur, aſpicias, ô ſemper virtutibus tuis fœlix, nunc abſentia etiam fœlicior tua. Putáſ-ne ciuitatem hanc eſſe quàm vidiſti? Longè alia eſt, longéque diſſimilis. Fuit illa equidem omnium peſſima, eáque tempeſtate fœdiſſima: hæc verò, non iam ciuitas, ſed laruarum, ac lemurum domus eſt, & vt breuiter dicam, ſcelerum atque dedecorum omnium ſentina, atque ille viuentium infernus, tanto ante Dauidico ore notatus, quàm fundatus, aut cognitus. Ah quotiens redit ad memoriam illa tua penitus paterna vox, & ſalutaris admonitio, dum digreſſum paranti diceres, Quò abis? Quid moliris? Quæ te tui immemorem trahit ambitio? neſcis quid petis? quid relinquis? an ſciens ad indignum te laborem vadis? Vnde, quæſo, acriter quid agas? quo properes? ſi bene mihi notus es, pœnitebit te profeſſionis tuæ, curiæ laqueos expertus totiens, non ignoras, in quos vbi ſemel incidaris, abſolui non poteris cum voles. Hæc & his ſimilia te

ſuadente, quid reſponderem aliud non erat, niſi me charitate victum amicorum, notas ad miſerias reuerti Dicebam hæc nec mẽtiebar, nec dum me charitatis illius pœnitet, ſed an libertatem meam, amicorum commodis habuiſſe pœniteat incertus ſum. Certè nunc tibi malè crediti, & ſerò probati conſilij, tui magnas gratias habẽo cui hactenus non impunè fuit non parere: ſed parebo meliꝰ, ſi vnquam hinc emerſero, quod CHRISTO dextram porrigente non deſpero, & in quod ſummis iam niſibus accingor. Hæc tibi Pater, ne ante ſcriberem pudor inhibuit, turpe enim & indecorum viro eſt, velle quod mox nolit.

FRAN. PETRARCHA AMIco, S. Epiſt. VIII.

De generibus perſecutionum, quas nolentes, aut volentes patimur.

PErſecutionum duo ſunt genera, hoc nolẽtes patimur, hoc volentes, plura forſitan alter inuenerit, & profectò perſecutiones innumeræ ſunt, quas quiſquis diu vixit intelligit, omnes tamen ad violentam, ac voluntariam reſtringuntur. Patimur autem nolentes exilium, paupertatem, rapinas, morbos, carcerem, ſeruitutem, ignominiam, vincula, ſupplicia, ſecures, gladios & mortem. Volentes vitiorum iugo præmimur, & vel degeneri metu, vel turpi ſegnitie, vel infami patientia, vel vilis lucri ſpe, viliſſimorum hominum imperio paremus. Exempla poſui, à quibus quid velim vides, & ſimilia colligis, illud equidem primum multis, hoc mihi nouiſſimum grauius videtur, vbi ſcilicet crimen in cauſa eſt, & eſt ſine commiſeratione calamitas. Hoc perſecutionis faſce, ſerua noſtris temporibus ſuſpirat Italia, tum demum finem habitura miſeriæ, cum vnum velle cœperit. Difficilis planè conditio, ſed nequaquam impoſſibilis. Vnum dico non ſtudiis, ſed ſtudiorum termino, tædióque ſeruitij indigni. Proh ſuperi, dominari ſolebamus optimis, heu quò decidimus? nunc ſeruimus peſſimis. Dura ſors! intolleranda mutatio! Sed ô ſemper ſtulta, nunc etiam demens, & væſana barbaries, reginam rides Italiam, omnibus vtinam,

idem

dem animus, conſilio maiore, affectu autem non minore quàm mihi eſt, citò quidem exploſis nugis, ve tum eſſet ad ſeria. De hoc tamen omnipotens Deus viderit: ſi nondum exoſus ad imum eſt, viderit fortuna, ſiquid eſt fortuna, ſiquid humanis ius habet in rebus. Sin altius effundere verum iubes, & quid ſentiam expromere, rident labiis, corde gemunt, ludunt exterius, intus tremunt, & nos & ſeipſos norunt, contemptum pro odio, & pro formidine ſimulantes. Quorſum hæc interroges? Scribo, non quia audire expedit, ſed quia mihi non expedit tacere. Graue enim onus & moleſtum eſt, quod nuſquam fidentius quàm in tuis auribus depono, hæc tibi raptim Hieroſolymitanus exul, inter & ſuper flumina Babylonis indignans ſcripſi. Vale.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. X.

De tertia Babylonia, & quinto Labyrintho in Gallia.

SVbſcriptiones epiſtolarum mearum miraris, nec immeritò, non niſi geminam enim Babylonem cum legeris, alteram apud Aſſyrios olim, vbi clarum Semiramis nomen habet, alteram apud Ægyptios noſtra ætate florentem, quæ Cambyſem habet auctorem, cuius nunc Babylonis inauditum tibi nomen ingeritur tecum voluis, non quòd neſcias, quoſdam ex noſtris Romam, quaſi alteram Babylonem propter proportionem imperiorum, & climatum ſtatuiſſe, quàm quia me almam, ſanctam & reginam vrbem vocitare ſolitum tenes, huius nouiſſimæ Babylonis, tibi nunc etiam ſtupor manet. Deſine iam mirari: & ſua Babylon huic terrarum tractui eſt, vbi enim quæſo dignius, quàm in occidentali plaga ciuitas confuſionis exiſteret? A quibus quidem condita incertum, ſed à quibus habitata notiſſimum: certè ab his, à quibus iure optimo nomen hoc poſſidet. Et ſi vis, hic mihi crede, Nemroth potens in terra, & robuſtus venator, contra dominum, ac ſuperbis turribus

cœlum petens, hic pharetrata Semiramis, hic orientali quoque veſanior Cambyſes, & ipſe regum primo ceruicibus actus. poſtremò defectus epidis, & paſtus cæde ſuorum, ab inſonti principio, redactus ad miſerrimam egeſtatem. Non ego te ad Poëtas, neque enim Pierium opus eſt, non te ad Hiſtoricos mittam, conſule Catholicos tractatores, ſed præcipuè Auguſtinum, ſuper eo Pſalmo qui ſic incipit, Vt epiſtolarum ad te mearum aliquæ quæ deſinunt, inuenies, quid ſibi Babylonicum nomen velit. quod cum legeris, dices non minus Rhodano quàm Euphrati debitum, quàm Nilo. Neque verò miraberis, ſi in mentem redit, Ambroſium in eo libro, quo indignum Valentiniani iunioris interitum deflet, hoc vſum eſſe cognomine, dum de Rhodano loqueretur, atque vt hac admiratione ſucciſa, à radice aliam conuellam, de quinque labyrinthis potes etiam mirari. Cum apud cæteros ſcriptores, non niſi de quatuor mentionem inueneris, vt puto, in quibus cum famam habeant Ægyptius, Lemnius, Creticus & in Italia Cluſius, Labyrinthum Rhodani tacuerunt, omnium inextricabiliſſimum ac peſſimum: ſiue quia nondum erat, ſiue quia nondum noſcebatur. Huius apud me mentio crebra eſt, quàm iuſtè autem qui noſcere cupit, huc properet: non hic carcer horrendus, non tenebroſæ domus error, non fatalis vrna humani generis fata permiſcens: Denique non imperioſus Minos, non Minotaurus vorax, nō damnatæ Veneris monimenta defuerint: Sed remedia, ſed amor, ſed charitas, ſed promiſſorum fides, ſed amica conſilia, ſed fila perplexum iter tacita ope ſignantia, ſed Ariadna, ſed Dædalus, vna ſalutis ſpes, in auro eſt, auro placatur rex ferus, auro immane monſtrum vincitur, auro ſalutare lorum texitur, auro durum limen oſtenditur, auro vectes, & ſaxa franguntur, auro triſtis ianitor mollitur, auro cœlum pāditur, quid multa? Auro CHRISTVS venditur.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XI.

Veritatem ſcribere, metu ſe victum non audere.

VNde nunc ordiar, an verò non ordiar, in dubio eſt, & poëticum illud identidem occurſat:

Eloquar an ſileam?

Loquar tandem, ne fortè de ſilentio ſuſpiceris, aut per deſidiam negligi, aut per inſolentiam contemni, ſed quid primum, aut quid penitus loquar, ſeu potius quid non loquar, tam diuerſa certatim & me vrgent, & ſe-inuicem præmunt, impediúntque concurſim. Non vacat omnibus obſequi, infinita ſunt enim, & ſi vacet, minimè tutum erit. Itaque nullis licet occupationibus, nullíſque curis obſidear, quarum tamen pondus ac numerum non ignoras, vel ſolus calamum timor excuſat. Siquidem extra virtutis regnum, imbecillis ſemper, & nuda veritas, atque omnis præſidij inops fuit. Quid euenturum cenſes, vbi extincta prorſus & ſepulta pridem virtus eſt? Ibi profectò ſummum crimen eſt veritas, & ſola ſufficiens ad quærenda multorum odia, cum vnius hominis amor, multis obſequiis ſit quærendus. Multis inſeruiat neceſſe eſt, qui multis charus eſſe vult. At qui omnibus odioſus, minus negotij habet, non arma capiat, non hoſtem feriat, oportet, lingua liberior pro gladio eſt, verax ſermo pro vulnere. Quid ni autem id accidat, vbi nemo eſt, cui verum verbum abſque graui conuitio dici poſſit? Vbi nulla pietas, nulla charitas, nulla fides habitat. Vbi tumor, liuor, luxus, auaritia cum artibus ſuis regnant: vbi peſſimus quiſque prouehitur, & munificus prædo ad cœlum tollitur, iuſtus pauper opprimitur, vbi ſimplicitas amentiæ, malitia ſapientiæ nomen habet: vbi Deus ſpernitur, adoratur nummus, calcantur leges, irridentur boni, vſque adeò, vt iam ferè nullus qui irrideri poſſit appareat. O mores hominum, O ſeculum noſtrum, O triſtem & & miſerum exilij mei locum, & ô fœlices oculos tuos, qui iſta non vident, iucundiſſimus labor tuus, & inuidioſa pauperies, ſi huic obſcœnæ, ac marcidæ quieti, & his malè collectis, & malè fudendis, diuitiis, conferãtur. Vetę

verbum eſt: Cecidit denarius in cloacam. Cuius intellectum, qui non habet, huc veniat, verbum hoc in frontibus ſingulorum, cum mille aliis æquè famoſis titulis ſcriptum leget. Vnum ego libenter, huic ſcelerum vniuerſali diluuio eximere, & meretur: fateor, ſed ridiculum viſum eſt, tam ſolidam & tam latam regulam vnius nominis exceptione, conuellere. Nullus hinc igitur Noe, nullus Deucalion enatabit, ac ne Pyrrham putes fœlicius nauigaſſe, prorſus ſcito, nullam emergere, ciuitatem ſimul obſcœniſſimarum voluptatum fluctus inuoluit, atque incredibilis quædam muliebrium criminum procella, pudicitięque fœdiſſimum ſine exceptione naufragium. Hæc pauca de multis auſa veritas, victo metu, ex quibus, & quæ ſilentio premuntur, elicis. Si tamen hinc, aut ex quibuſdam peſtiferis animantibus, aut herbis ſalutare tibi aliquid, amici ope conflari poſſe confidis, ſcribere illico, ne differas. Omni enim ſtudio, feſtino irremeabile Labyrinthi huius limen attingere, iámque ni fallor, quod vnum hinc ſperari poteſt, generoſi contemptus filium teneo. Si quid optas, oro, interim fiet, pro viribus, & ſupra vires fiet. Ego enim tantis in tenebris, quid tibi, aut etiam quid mihi præter fugam expediat, non video. Optat tibi ſalutem diſcipulus tuus, qui vtinam tecum eſſet, niſi forſan vtilius mecum eſt, vt ab annis teneris diſcat, hoc infandum ſpecus, hunc verè tartareum carcerem, horrere, ne quando per errorem capi poſſit, vbi ego propè infans neſcio, an parentum meorum, an meis, ſed certè nondum admiſſis, illa ætate piaculis captus fui, & nunc cum ſępius euaſiſſem, atque iterum, & iterum in laqueos recidiſſem. Ad poſtremum, ſponte mea iam vir, imò verò iam ſenior captiuus, præter meipſum non habeo quem accuſem. Huic autem epiſtolæ, neque manum meam, neque annulum, neque locum, neque tempus appoſui. Scis vbi ſim, & vocem loquentis agnoſcis.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XII.

Afflictionem patriæ & calamitatem deplorat.

VÆ populo tuo CHRISTE IESV, væ populo tuo CHRISTE, patere nos miſericordiarum fons, noſtras tecum flere miſerias, quíque læſorum amantium mos eſt, eò fidentius conqueri, quò feruentius amamus. Si fas eſt de angelorum Domino ſemimortuos vermes lamentari, querelam noſtram, placatus admitte, & miſerere qui ſolus potes, non accuſatores, ſed ſupplices tui querimur, ante æternitatis tuæ ſolium cum lachrymis affuſi querimur, vnde & vt querulos, inoffenſus audias, ſupplicantéſque t o: exaudias, oramus. Nec longo ſermone, imò nec verbis vllis opus eſt, vides conceptus noſtros, non ſolum antequam in linguam, ſed ante etiam, quàm in animam veniant. Statutum verò populi tui, non modò tu qui omnia conſpicis, ſed vnde grauiter dolemus, atque erubeſcimus, hoſtes etiam noſtri vident, & inſultantes dicunt. Deus dereliquit eos, perſequimini & comprehendite eos, quia non eſt qui eripiat, Deus ergo ne elongeris à nobis, Deus noſter in auxilium noſtrum reſpice, & reſpice vt non videas tantùm, ſed vt miſerearis atque opem feras, reſpice res noſtras afflictos, & in extremo poſitas. & quoniam nobis propter inenarrabilem miſericordiam tuam, hoc fiduciæ præbuiſti, vt vaſcula terrea, atque fragilia, aduerſùs æternum figulum diſceptemus, certè ſi tu nos in honorem creatos in contumeliam vertis, quamuis id iuſtè facias, multò tamen, quàm ſoles acrius vlciſceris. ſi pateris ab aliis verti, valde noſtris in malis patientior ſolito factus es, ſi verò non aſpicis, valde præter ſolitum factus es negligens tuorum. At ſi nos odiſti, vbi eſt amor ille tuus, qui te pro nobis voluntariam traxit ad mortem? Quod ſi fortè nobiſcum ludis, vide ne ludus tuus ęquo durior ſit, nóſq; nimis inualidi ad tã grauia tolerandũ, non valeamus: tu enim es victor Leo de tribu Iuda, nos auté oues paſcuæ tuæ ſum᷑. Vide quã impar eſt ludus leonis more, niſi deſinis, nos ludẽdo

conficies ac mactabis. Sin iratus es nobis, iram tuam nos meritos non negamus. Sed vbi eſt illud quod de te nobis dictum Prophetæ, tui ore credidimus. Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis? Recordare Domine, recordare miſericordiæ tuæ, criminúmque noſtrorum obliuiſcere: hoc nobis expedit, hoc te decet, meremur fateor omne ſupplicium, imò certè peccatis noſtris nullum ſupplicium par eſt: fecimus propè quæ dignè iuſtéque nos punias, & ſcimus quia iuſtus es valde, ſed duplo miſericordior, vnde non ſine cauſa Propheta idem tuus, antequàm te iuſtum diceret, miſericordem ac miſeratorem dixit: Exortum eſt (inquit) in tenebris lumen rectis, miſericors & miſerator. Vix tandem ait & iuſtus. Idem alio loco cùm dixiſſet: Miſericors Dominus & iuſtus, videns hæc paria confeſtim addidit: Et Deus noſter miſeretur. Irā in medio poſuit, geminóſque hinc illinc miſericordiæ obices adhibuit, irámque circumdedit, ne miſericordia frenāte, ſe moueat. Ergo miſericors IESV CHRISTE, noli quæſumus iſta confundere, noli licet contumaces in ſeruos iræ tuæ frena laxare, cuius impetum intra miſericordiam incluſiſti, noli intra iram miſericordiam includere, ſed noſtrarum immemor offenſarum miſerere noſtri. Nunquid in æternum proiicies Domine, aut in finem miſericordiam tuam abſcindes à generatione in generationem? Aut obliuiſceris miſereri Deus, aut continebis in ira tua miſericordias tuas? Ecce Domine prophetica interrogatio illud ſonat, ne miſericordias in ira contineas, ſed potius è conuerſo, vbi non fortuitò verba iactauit, ſed conſultò poſuit, vnde appareat quod dicebam, iram vnam, miſericordias plures eſſe. Has ergo miſericordias tuas, mirifica nunc in nobis, qui ſaluos facis ſperantes in te, à reſiſtentibus dexteræ tuæ cuſtodi nos, vt pupillam oculi, & qui ingratiſſimum tibi ſemper populum Iudaicum in miſericordias dediſti, apertóque mari rubro ad propria reduxiſti, nobis quoque mare rubrum aperi, & nouum populum tuum, licet ingratum, certè tuo nomine gloriantem, da miſericordias, in conſpectu omnium qui cœperunt nos, & ſaluos nos fac Domine, vt experti intelligamus miſericordias Domini, & confi-

confiteantur tibi miſericordiæ tuæ. Citò nos anticipent miſericordiæ tuæ, quia pauperes facti ſumus nimis, adiuua nos Deus ſalutaris noſter, non quidē propter meritū noſtrū, ſed propter gloriā nominis tui, libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris, nō quia digni ſumus, ſed propter nomen tuū, & ne fortè dicant quod certè dicunt in gentib⁹, Vbi eſt Deus eorum? Vbi enim ſunt miſericordię tuæ antiquæ, miſericordiæ Domini, quas in æternū cantabimus, de quibus in æternum ſperauimus, ac ſperam⁹. Aut quid eſt Domine ꝙ nunc agis? Cōtriuiſti portas æreas, noſtrę captiuitatis & vectes ferreos cōfregiſti, & humiliatos in cōpedibus pedes noſtros vinctos, in mēdicitate & ferro, mittēs. Ex alto iuſſionē tuā, rex æterne, ſoluiſti, cur noua nobis vincula, ex eadē maſſa te patiente cōflantur? Contriuiſti laqueū antiquū, cur eiuſdē canabis laque⁹ nobis alter intexitur? Eripuiſti nos iugo graui & peſſimo, & obſcœno, quid nobis ex eodē ſtipite iugū importabile reimponis? Reimpoſuiſti enim noſtro in dorſo tribulationē, & homines ſuper capita noſtra, atque vtinā homines, & nō belluas famelicas & immites. Oram⁹ flentes: ne tradas beſtiis animas cōfidētes tibi, & animas pauperū tuorum ne obliuiſcaris in finē. Repuliſti nos, & deſtruxiſti nos iratus es, miſerere nobis. Cōmouiſti terrā & cōturbaſti eā, ſana cōtritiones ei⁹, quia verè, grauiterq; cōmota eſt. Oſtēdiſti populo tuo dura, igne nos examinaſti ſicut examinatur argētū, trāſiuim⁹ per ignē & aquā, reduc nos in refrigeriū. Noli nos à noſtra iuſtiſſima expectatione cōfūdere, ſperauim⁹ enim in te, ꝙ motū fluctuū noſtri maris, in quo fœliciter ſenex ille piſcatus, tandem periit, tradita ſucceſſori nauicula, mitigares tu, qui poteſtati eius dominaris, quódque ſuperbum humiliares, & in brachio virtutis tuæ deponeres inimicos tuos, de ouibus lupos, de piſcatoribus pyratas, de paſtoribus abactores, nunc verò ſuperbia eorum qui te oderunt aſcendit ſuper. Hactenus Deo hæc. Tu autem Pater, quem in primis dolorum meorum participem habeo, noli fortunæ ſuccumbere, ſed donec illa, quod modò facturam ſperabamus meliorem in partem, inſtabilem rotam voluit, nitere vt viuas, & valeas, vt hinc poſtmodum

noſtro tempore diſcedentes, meliorem rumorem ad fœlices animas perferamus.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XIII.

Eccleſiæ Catholicæ oppreſſionem luget.

VT vides eunt res, imò verò non eunt, ſed retrahuntur: nihil eſt præſidij in virtute: Iuſtitia periit, libertas abiit, æquitas victa eſt, libido regnat, ſæuit auaritia, feruet inuidia, omne genus hominum ſuos patitur tyrannos. Ad laudes ore & animo canendas Deo geniti, totam vitam in contentionibus & æmulationib⁹ agimus, inſignis illa IESV CHRISTI aula, illa olim arx diuini cultus eximia, nunc tandē peccatis noſtris id agentibus cœleſti auxilio deſtituta, immaniū ſpelunca latronū facta eſt. Et vno quidem fonte deſcendit origo mali, accedunt fontes alij minores, ex quibus ingens omnimodæ miſeriæ flumen exæſtuat? Quo neceſſe eſt propediē pereamus, ſupremíſque malorum obruamur fluctibus, ac niſi humanæ perfidiæ diuina pietas occurrerit, triſte naufragium patiatur Eccleſia. Quàm verò diuerſi mores! quàm aduerſa ædificantium, & euertentium mens! Prouideat domui ſuæ, Deus omnipotens: ego enim nihil habeo, quod tam multis contrà nitentibus præſtare poſſim præter commiſerationem matri debitam, & mihi placitam, vt vides fugam, quàm oculos meos tam mœſto liberem ſpectaculo. Video quidem eminus, ſed prohibere nō valeo, cominus videre renuo, artificium hoc cœnum & infame, quo Eccleſiaſticus iſte Dionyſius, noſtras vexat ac ſpoliat Syracuſas. Video qua arte virum mentita Semiramis, frontem tegit, ingenióque oculos perſtringit aſtántium, & inceſtis polluta complexibus, viros calcat. Video quibus artibus, noſter hic Pericles ſe tuetur, vt quæ reddi nequit, non cogatur reddere rationem, & hic ſuum habet Alcibiadem, & nemo velocius iniquis conſiliis acquieſcit. Turbat igitur omnia, miſcétque de induſtria, quam putas ob cauſam, niſi vt circulatorum more, vel perplexo loro, vel confuſo vulnere licentius fallat, & fraus propria ſub vmbraculo turbatæ Reip. deliteſcat? Et

ille qui-

ille quidem, pro qualitate propoſiti, artibus vtitur non nouis. Nam & in fruticoſo gaudet anceps, piſcator in turbido, fur in tenebris: nobis autē pro inertia noſtra, quid poſſim optare miſerius, quàm vt noſtri ſimiles ſemper ſimus, coram adultero vigili, nare ſtertentes ad calicem. Neſcio fateor, an illius impudentia, an patientia noſtra ſit turpior.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XII.

Quod in Gallijs habitare deſideret, diſſuadet.

DIu diſtuli expectans & materiam, & nuntium: vtrumque ſimul affuit, quamuis vt es tu ſemper honeſtorū actuum prælargus, ego etſi ingenij inops ſcripturæ vtique non auarus, horum alterū deeſſe non poſſit. Adeſt ecce nuntius, vltrà quàm optari idoneus, nihil tibi deuotius, nil mihi familiarius, adeſt ſcribendi materia. Peregrinationis tuæ rumor longè difficilis, & imanœnæ, qui mihi iam pridem calamum ſuggerebat, niſi quia incertus eram, vbinam terrarum eſſes inueniendus: neque enim aut ipſe mihi perſuadebam, longas te moras apud inferos exacturum, ſponte tua aut omnino ſuſpicari poteram, te illuc aliter quàm coactum cuiuſpiam magnæ neceſſitatis imperio perrexiſſe. Itaque tuum tacitus excuſabam iter), quod illa iuſſiſſet, quæ adamantinum ſæpe Regum Pontificúmque ceruiuicibus iugum imponit. Nunc quia incolumem te reuerſum gaudeo, familiaritate illa, quam mihi peperit tua dignatio, fides mea, libet ex te quærere, quid viro optimo, cum peſſimis locis, quid tibi cum Babylone? Fortiſſimos Romanorum, legimus vitare ſolitos Campaniæ Baas, apricum licet, & ſalubrem locum, vbi vt exiguum honeſtatis, ſic ſaltem voluptatis & lætitiæ multum erat, adeò rebus omnibus neglectis, vni ſtudio virtutis intenti erant: ſi hoc ita eſt, quis non Rhodanum vitet? Quis oro, non fugiat Babylonem, & vitiorum ſimul omnium, & laboris ac totius miſeria mœſtum domum? De quo quidem aliquid noſſe debes. Viſa loquor non audita, fato meo peſſimo, in eas terras puer eiectus,

cui vſque ad hanc ætatem, indignari equidem, ſed fortunæ compedibus, neſcio quibus victo, magnæ illic partes ætatis in gemitibus abierunt. Noui expertus, vt nullas ibi pietas, nulla charitas, nulla fides, nulla Dei reuerentia, nullus timor, nihil ſancti, nihil iuſti, nihil æqui, nihil penſi, nihil denique vel humani. Amor, pudor, decor, candor inde exulant. De veritate quidem ſileo, nam quis vſquam vero locus, vbi omnia mendaciis plena ſunt, aer, terra, domus, turres, vici, atria, plateæ, porticus, veſtibula, aulæ, thalami, tectorum laquearia, murorum rimulæ, diuerſoria ædium, penetralia templorum, iudicum ſubſellia, pontificum ſedes? Ad poſtremum ora hominum, nutus, geſtus, voces, frontes animi? Quid ais? An mentior an verò de mendaciis verum loquor? Si illic fuiſti, & nullo tuo maiore negotio diſtractus, in nephariam illam ſcelerum ſcœnam, acumen ingenij, atque oculos intendiſti, alium iudicem non optabo, quàm ſcilicet omnia ibi virtute, veróque ſint vacua, plena criminibus, plena fallaciis, plena fucis, plena blandiciis, plena peſſimis artibus, ambitionis, auaritiæ, ſuperbiæ, liuoris. Vidiſti fictè & inaniter fieri omnia, non tantùm hominibus, ſed Deo, notaſti ſubdolos riſus, corda flebilia, ſerena ſupercilia, nubiles mentes, molles manus, actus aſperrimos, angelicas voces, dæmoniacas intentiones, ſuaues cantus, ferrea pectora, & verba prædulcia pulmone amaro, & ſicco ore cadentia, ſummíſque labiis vix expreſſa, in quibus planè Dauidicum illud impletur: Molliti enim ſunt ſermones eorum ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. Neq; verò impunitum modò apud eos, ſed glorioſum etiam eſt, mentiri, ceu maioris ſit ingenij qui fefellit, maioris ſtatus quem increpare audeat nemo. Nolo hunc articulum ſcrupuloſiùs exequi, ne forſan vrgente materia, ſtylus eat quò non expedit. Res eſt inſuper mundo nota, neq; probationis omnino, neque ſermonis egens. Vnum & breue, & ad reliqua perdiſcenda ſatis efficax inſeram, cui ego ipſe, qui loquor interfui. Duo ſimul è cõſcriptis Patribus in quib⁹ orbis terrę, & oſtiũ Domus Dei, velut in cardine voluitur, à palatio Pont. Max. denſa ſtipati famulorum acie, deſcendebant, turba ingens expectantium, quibus

quibus ante omnes illa infœlix,& Deo odioſa ciuitas plena eſt,de more ſurdum illud,& prædurum limen obſidebant,qui ducibus ſuis viſis,in quibus ſpem habebant,circumſtrepere cœperunt & pro ſe quiſque anxiè percontari,quæ fortuna,quiſve ſuarum rerum apud Pontificem ſtatus eſſet. Tunc vnus patrum,nihil motus in re ſubita, vt qui iam pridem talibus aſſuuiſſet,nihil aut verecundia tactus, aut miſericordia miſerorum, inter ſpes vaniſſimas animã,vitã,fortunáſq; ſuas,& tempus omne perdentium,inſignis mendaciorum opifex,multa mẽtiri orſus,& fingere quid cuique ſpe reliquum, quid ad huius, aut illius poſtulata Pontifex reſpondiſſet, ſingula conſtanti impudentia, & in nullo hæſitans proſecutus eſt. Quibus auditis creduli omnes, & hic quidem vt fit lætior,ille ſubtriſtis in diuerſum abeunt. Alter autem Patrum,& naturæ nobilioris,& verecundioris animi,& qui niſi ex illo eſſet ordine,vir bonus eſſe potuiſſet.in collegam iocãs. Nihil-ne te(inquit)pudet his ſimplicibus viris illudere, & pro arbitrio fingere reſponſa Pontificis, quem vt ſcis non modo hodiè, ſed multis iam dieb.proximis videre nequimus? Ad hoc ille reuerendus Pater & egregius veterator,vt erat fronte meretricia,& attrita ſubridens. Imò verò te(inquit)pudeat, tam ingenio tardum fore,vt curiæ artes addiſcere, tanto iam tẽpore nequeas. Quo dicto in ſtuporem ego, cæteri autem riſum reſoluti omnes,& reſponſum nebulonis illi⁹ multis laudibus efferentes, virum argutiſſimum prædicarunt, qui tam promptè mentiri didiciſſet ac fallere Verum ego nimis latæ materiæ campum, nec epiſtolæ,ſed libri opus ingreſſus ſum, itaque frena iam contraham Ad te verò pater optime ſtylum vertens,oro obſecro,obteſtor,adiuro te per temetipſum, ſi tibi charus es, ſi ſolitam animæ curam geris,ne quando tibi poſthac in cor veniat illuc ire,vnde nemo vnquam exemplo melior factus, peſſimi autem innumerabiles rediẽre. Adde quod nemo inde vnquam non mœſtus exiuit,niſi eo fortè lætus,quod euaſerat,& infauſtũ limẽ fuſco calle repererat. Ad ſũma, quoniã tua omnia cupide,ſemper in optimam ac fœliciſſimam partem traho,profectionem hanc tuam neceſ-

ſariam, breuem, vnicam. non modò nihil nocituram tibi, ſed plurimùm profuturam ſpero. Quid enim aliud, vt ſeria fabuloſis aſpergam, quid ſibi vult Achilles Homericus, dum vt impenetrabilis ferro fiat, fertur ad inferos, & tartareis vndis abluitur, niſi vt vitiorum fluctibus tantis exercita, contrarijſui odio, ſolida tua virtus indurueri robúrque contraxerit, contráque omnem humanarum, cuſpidem paſſionum, iam prorſus inuiolabilis facta ſit? Placet, laudo, approbo, modò ne redeas. Senecæ verbum eſt, Nō tantum corpori, ſed etiam moribus ſalubrem locum eligere debemus. Ille autem vnde te dehortor, & corpori peſtilens & animo, nec omnino te dignus eſt, non conueniunt mores: ſit igitur inter vos diuortiū ſempiternum, eant illuc, qui artes illas diſcere cupiunt, quarum ibi ſunt innumeri profeſſores, tu domi mane, ínque tuo propoſito, & tua ſede conſiſte, quam tibi clariſſimam virtus dedit, cùm clariorem, etiam mereâre. Sin vt eſt, animus honeſti motus appetens, quoniam quod eruditiſſimis quibuſdam placitum viris ſcio, vnū hoc nobis cœleſtis originis argumentum eſt, vt motu perpetuo delectemur, loco te ſi mouere volueris, ad nos veni, vide Romam, vide Mediolanum, vide Venetias, vide Florētiam, vide Patauium tuum, vide Bononiam, vbi honeſtis in ſtudiis egiſti adoleſcentiam, & integritatem patriam Italicis artibus adornaſti. Poſtremo quidlibet vide, Indos quoq; modò ne videas Babylonem, neque deſcendas in infernum viuens.

FRAN. PETRARCHA AMICO S. Epiſt. XV.

Diſſuadet Galliarum habitationem.

O Quàm conſona ſenſibus meis conſilia tua ſunt! breuiter dici nequit: eſt ſanè inter optima rerum ac peſſima, minimè difficilis electio, itaque toto animo, & quod dehortaris fugio, & quòd hortaris amplector, quódque aiunt pedibus in ſententiam tuam eo, vnde non diuellar, niſi inſignis forte, aliqua rerum incidens mutatio vehementer vrgeret, quam profectò, neque hic metuo, neque iſtinc ſpero. Vbi ſi qui olim videbantur eſſe, vel

ſe, vel fuerant virtutis amici, aut certè iampridem obierunt, aut abierunt ſcelerum ſchola, iam virtutis & bonorum hoſtes eſſe didicerunt, corruptíque & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. De his loquor, quibus vt benefici eſſe poſſent liberalior fortuna dederat, vt contrario delectari ſontes & malefici eſſe mallent, inſita dedit iniquitas, & peccandi auida, & dæmoniacis inſtigata ſuggeſtibus, neque per inſolentiam aliquando cœleſtibus oraculis acquieſcens. Tu verò meus hortator, quid de te ſtatuis (quanquam quid ſtatuiſſe profuerit) nuſquàm minus cogitata reſpondeant. Vnus enim in terris eſt locus, vbi nullus conſilio locus eſt, vbi omnia temerè, fortuitóque voluuntur, intérque omnes miſerias loci illius, quarum non eſt numerus, illud inſigne ludibrium eſt, quod cuncta viſco atque vncis, & laqueis plena ſunt, vt dum euaſiſſe videare, tum te arctiùs implicitum, vinctúmque reperias. Nulla ibi præterea lux, nullus dux, nullus index anfractuum, ſed caligo vndique. & vbiq; confuſio, ne parum vera, ſit Babylon ac perplexitas rerum mira, vtq; Lucani verbo vtar:

Nox ingens ſcelerum:

Tenebroſa (inquam) & æterna nox, expers ſyderum & auroræ neſcia, tum profunda & iugis actuum opacitas, perennes anguſtiæ, infinitus labor, immortale faſtidium, neque violentior illic aut Rhodani gurges, aut Circi flatus, ac Boreę, quàm impetus & inſtabilitas animorum, non populum, ſed rotatum vento puluerem putes, neque magis ciuitatis infandę vicos, quàm ciues ipſos, fœdos ac lubricos fateare. Vna prorſus eſt hominum, ac locorum facies obſcœna, triſtis, informis, vtriſque non aliter quàm Ægypto & Pharaoni intelligas iratũ Deum, & mittẽtem in eos iram indignationis ſuæ, iram, indignationem, & tribulationẽ, immiſſionẽ per angelos malos. Denique nulli omnino gentium magis incubuiſſe Dauidicam precationem. Fiat tanquam puluis ante faciẽ venti, & angelus Domini coarctans eos. Fiant viæ eorum tenebræ, & lubricum, & angelus Domini perſequens eos. Hinc ergo niſi Deus eripiat, quis emerget?

FRAN. PETRARCHA AMICO S. Epiſt. XVI.

Quod ex Galliis in Italiam redierit amico congratulatur

O Si noſſes, quanto me gaudio compleuit abitus, imò quidem reditus tuus (namque ire in patriam redire eſt) omnino nihil de te gratius audire poteram. Cætera enim fortunæ futura erãt, hoc verò proprium tuum eſt, hunc tibi animum fuiſſe, vt inter tantas ſpes tot curarum vncos, tot aduerſa conſilia, obſcœniſſimam ſentinam flagitiorum omnium ſpontè deſereres, & illos meraciſſimo ſanguine impinguatos, & in Dominum calcitrantes, non hominum, ſed voluptatum, & pecuniæ piſcatores, ſimul illam terrarum arcẽ ſemierutam, ſed verendam, atque illud ſacroſanctiſſimum mundi caput, impexa canicie glorioſum, tandem conſilio ſaniore reuiſeres. Feciſti optimè ſecundum cor meum, qui nec diutius almæ Vrbi tanti ciuis aſpectum eripere voluiſti, nec infauſtum illud ergaſtulum, dignũ amplius tua præſentia iudicaſti.

Quod metui, nequid Lybiæ tibi regna nocerent:

Nunc verò quàm lætè audio, te illius irremeabilis labyrinthi fœdis, ac mœſtis ambagibus abſolutum, nunquam ſi quid apud te fidei mereor, in eoſdem laqueos, ſic ſe rebus habentibus reuerſurum: & ſi tibi quies, ſi delectatio, ſi libertas, ſi vita ſi gloria chara eſt, neque ideò minus & diuinæ gratiæ & ſortibus tuis fidas: ſemel locutus eſt Dominus, & de te, & omnibus qui ſunt, & qui fuerunt, erúntve mortalibus, imò ſtatuit edicto, Omnis ceſſet ambitio: dic Deo: In manibus tuis ſortes meæ. Et ſemel arreptum iter ne deſtituas, durum licet, arduum & difficile, ibis neceſſario ad fœlicem portum, neque tibi peſſimorum hominum ſegnis liuor obſtiterit. Tabeſcent illi malis propriis, & inter malè partas opes more Tantaleo ſitientes, aridíque æquanimem te, in omni ſtatu, & ferè diuinis vtentem muneribus mirabuntur atque intelligat, fortunam nullum penitus inconſtantem, & generoſum animum ius habere. Proinde multis in tenebris, hos breues anxios, & inglorios dies agent, vnus vitæ & no-

minum finis erit, furiis illos vltricibus, & diris ſuorum ſcelerum aculeis laniandos linque. Ipſi te & omnes bonos,& ſpoliatum atque oppreſſum orbem ſuis manibus, ſuis euentibus vindicabunt. Si quid veri præſagij vſquam eſt,propè eſt:Deus vltionum Dominus liberè agat,& retribuat abundanter facientibus ſuperbiam. Sua eſt enim vltio, & ipſe retribuet, vt labatur pes eorum : iuxta eſt dies perditionis & adeſſe feſtinant tempora. Redit in animum,quod illi olim noſtro, qui ex eo numero,ſi dici poſſet,peſſimorum optimus fuit, & cui tu ſanguine,ego autem familiaritate,&obſequio iunctus erã,ante multos annos occurrit,vt dicerem, inſtare illi ordini fati diem, quo ſuperbia eorum fatigata, iam Dei patientia atq; hominum deponeretur ac rueret. Cúmque ille(cuius vt noſti ipſe iracundæ mentis fuit) proteruiæ, mixto riſu,potiùs mihi Tyreſiæ cæcitatem,quam vaticinium optaſſet, obieciſſet illud Euangelicum:Simon,ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua,& ego nõ fidei defectu,ſed euerſorum fidei ruina,quæ vtique fidei eſſet augmentum,loqui me ioco liberiore ſubiungerem. Ille iam ſerio in me verſus: Tace(inquit)& ſi verum eſt,non ſimus auctores, ſed ecce iam ex illo quot fluxerunt dies? Credo ſi viueret,vt res ſunt,vatem illi me diceret,iam ad extrema,peruentum, iã & Romano & humano generi ſatis illuſum eſt. Satis diu virtus,& veritas fuêre contemptui,ſatis barbarica regnauit indignitas. Omnia etſi nolint,ſuum locum repetunt,& illuſionum & longæui ludibrij finis adeſt,quem cũm videro,ſatis vixero.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XVII.

Calamitatem Vrbis Romæ deplorat.

QVocunque te conuerteris,idem es,& pariter me delectas, vniformi enim amoris tui dulcedine, ſed multiplici & varia verborum tuorum conſolatione reficior,ſiue ab oriente,ſiue occidente,& deſertis montibus: quoniam licet Deus iudex ſit,& hunc humiliet,hunc exaltet, tamen te mihi ſemper humilem, ſemper altum, ſemper amabilem, & ab omni parte ſuauiter ſpirantem

dulce curarum mearum refrigerium ſeruat. Epiſtolæ quidem illi, veriſſimis, grauiſſimíſque ſententiis exundanti, vbi diuinæ facundiæ tuæ fons, è terra arida ac ſqualenti, & omnis boni vacua, terra (vt Prophetæ egregij verbo vtar) deſerta, inuia & inaquoſa, oculos meos atque aures, animúmque compleuit, iucunditate mirabili, neque perennibus ingenij ſcatebris, mutati loci nocuiſſe malignitas quiuit. Quid priùs tibi reſpondeam, non habeo, quàm vt miſerari me ſortem tuam, quæ in terra florentiſſima ortum te, & ab incunabilis enutritum, nunc repentè patriis finibus auulſum, ad extrema terrarum, atque hominum inopina rerum mutatione tranſtulerit. Sit illud gratulari, quod iudicium tuum, vel opinionibus, vel perſuaſionibus falſis inuolui, abducíque è vero non eſt paſſa: tali enim ingenio, humani nihil incognitũ eſſe debet. Poteras fortaſſis errare, poteras ſuſpicari, poteras credere his, quib⁹ (vt dici ſolet) præter pretiũ in pretio nihil eſt, nunc verò neque veritas opinionibus cedet, neq; cuiquam potius, quã oculis ipſe tuis, & experiẽtiæ fidem dabis. Ecce iam oculis vides, iam manibus palpas, qualis eſt Babylon illa nouiſſima, feruens, æſtuans, obſcœna, terribilis, quam nec Cambyſis opus Babylon Niliacam, nec illa vetuſtior regia Semiramidis Babylon æquet Aſſyria, Nilum & Euphratem Rhodanus vincit: nempe qui tartarea flumina, Cocytum vincit, & Acherontem, quicquid vſpiam perfidiæ & doli, quicquid inclementiæ, ſuperbiæque, quicquid impudicitiæ, effrenatæque libidinis audiuiſti, aut legiſti, quicquid denique impietatis & morum peſſimorum ſparſim habet, aut habuit orbis terræ, totum iſtic cumulatim videas, aceruatímque reperias. Nam de auaritia, déque ambitione ſuperuacuum eſt loqui, quarum alteram ibi regni ſui ſolium poſuiſſe, vnde orbem totum populetur ac ſpoliet, alteram verò, alibi nuſquam habitare compertum eſt. De quibus omnibus ad te dudum non epiſtolam, ſed librum ſcribere meditabar, ne in rebus, ſcilicet à prima mihi ætate notiſſimis, amicum falli ſinerem, etſi enim nolim, me ibi tunc mirabiliter & miſerabiliter inuiſcato, eiſdem tu fuiſſes in locis, vbi velut in cœno, imò quidem, velut in igne, aurum

amici-

amicitiam primum tuam longè auro chariorem reperi: tunc tamen & inexpertior rerum ætas, & iudicij minor vis & moræ tuæ breuitas vero obſtabant, inſuper & exilio in peius infinita mutatio facta erat. Rediſti ergo & ætate iam, & iudicio pleniore & mora non ad ſufficientiam modò, vel ſatietatem, ſed niſi fallor ad ſaſt diũ prolixa, vt qui optima rerum probe noueras, in peſſimis non errares, quíque virtutem ſemper amaueras, ad vehementius amandúm, quod efficaciſſimum eſt vitiorum odio animum excitares. Etſi CHRISTVM colis, quod ſemper religioſiſſimè feciſti, conſpecta hoſtium eius impietas, manum pietati, & fidei tuæ calcar adiiceret. Vides enim populum, non modò CHRISTI aduerſarium, ſed quod eſt grauius ſub CHRISTI vexillo rebellantem CHRISTO, militantem Sathanæ, & CHRISTI ſanguine tumidum, atque laſciuientem, & dicentem: Labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt? Populum duricordem & impium, ſuperbum, famelicum, ſitientẽ, hianti roſtro, acutis dentibus, procuruis vnguibus, pedibus lubricis, pectore ſaxeo, corde chalybeo, plumbea voluntate, voce melliflua, populum cui nõ modò propriè conuenire dixeris Euangelicum illud atque propheticum: Populus hic me labiis honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Sed illud etiam Iudæ Iſcariotis, qui Dominum ſuum prodens, & exoſculans aiebat: Aue Rabbi, & Iudæorum qui indutum purpura, coronatum ſpinis percutientes & conſpuentes illuſione amariſſima flexis poplitibus adorabant, & ſalutabant, Aue rex Iudæorum, quem neque vt regem diuinis, aut humanis honoribus, ſed vt rerum mortis ac blaſphemum, contumeliis dignum, atque ſuppliciis inhumano iudicio deſtinarant. Quid enim, quid oro, aliud aſſidue geritur, hos inter CHRISTI hoſtes, & noſtri temporis Phariſeos? Nón-ne etenim CHRISTVM ipſum, cuius nomen die, ac nocte altiſſimis laudibus attollunt, quem purpura atque auro veſtiunt, quem gemmis onerant, quem ſalutant & adorant cernui, eundẽ in terra emunt, vendunt, nundinantur, eundem quaſi velatis oculis non viſurũ, & impiarum opum vepribus coronãt, & impuriſſimi oris ſputis inquinant, & vipe

reis ſibilis inſectantur, & venenatorum actuum cuſpide feriunt, & quantum in eis eſt illuſum, nudum, inopem, flagellatum iterum atque iterum in Caluariam trahunt, ac nefandis aſſenſibus, cruci rurſus affigunt? Et ô pudor, ô dolor, ô indignitas! Italium hodie, vt dicitur Roma eſt, patientibus, quorum erat obſtare, tanto illam faſtu ſibi vendicant, vt quam ſuam volunt, aſpicere dedignentur, & pro qua olim orbe toto tantus fluxit cruor, tot clari duces, tot exercitus cecidere, eam nunc neſcio, quot indigeſti, & infames ruſtici nutu regunt, & captum, velut ab hoſtibus, nullo iam contradictore dilacerant. O inconſulte Princeps ac prodige, neſciebas quantis laboribus conſtaret imperium, quod tam facilè diſpergebas? Solent ſtudia adoleſcentes à patribus quæſita prodigere, nempe ignari, vnde vel qualiter parta ſint, ſiquidem indigentiæ ac laborum recordatio, magnum prodigalitati ac laſciuię frenum ponit. At tu ſenex, quid agebas, vbi eras? Si videri munificum delectabat. De proprio largireris, tuam donaſſes Imperij hæreditatem, quam curator acceperas ſucceſſoribus integram reliquiſſes. Neſcio quidem, an potueris ſed feciſti, vt ad has tunc humiles, nunc ſuperbas manus, heu longè, aliis manibus fundati ſtatus adminiſtratio perueniret. De quo non illepidè iocans quidam ait: Roma, tibi fuerant ſerui, Domini Dominorum, ſeruorum ſerui, nunc tibi ſunt domini. Pol ego tecum multa loqui habeam, ſi facultas detur. Sed an hæc audias ignoro, & certè ſi audias fruſtrà ſit: feciſti enim, quod neque ſi redeas, mutare poſſis, inſtaurator fundatori, quam euerſori ſimilior ſit oportet. Tu CHRISTE, qui potes, à quo imperia omnia, & in terris, & quæ ſurſum, & quæ deorſum ſunt precario poſſidentur, qui hanc meam, & maximè publicam querelam vel in ſilentio audis, exaudi quæſumus, ſi iuſta eſt. Scio quidem ſcriptum eſſe. Si iniquitatem aſpexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus. Apud te CHRISTE rerum veritas certa eſt, apud nos anceps opinio, ſecũdum quam, certe quod poſceris, æquum eſt, cum multa enim grauia, tum illud importabile, quod non ſolum duro & inepto, ſed odioſo etiam, & hoſtili faſce præmimur, vt verificatum ſit à nobis ad literam, illud

Pſalmi-

Pſalmi: Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros, & qui oderunt nos diripiebant ſibi, dediſti nos tanquam oues eſcarum. Nota ſunt quæ ſequuntur: nobis hoc vnum ad querelam, & gemitum ſatis eſt: nam ſi res inſpicitur, olim Domini gentium, quid nunc aliud facti ſumus niſi oues eſcarum? Vtinam lanæ oues aut lactis eſſemus. eſcarum ſumus. Rodimur volentes, conſumimur, deglutimur, ab his qui ſi nolle ceperimus, oues coram leonibus videbuntur, neq; te id inſolitum videbuntur, quod diutiſſime vſi ſunt. Nunc noſter torpor, hanc ignauiæ præſtat audaciam, patientiam noſtram impiè prorſus & deuorant, & oderunt, & quod vehementiſſimè ſtupeas, quos extra deſpiciunt, intus timent, contemptus fingitur, metus eſt. Mille ſunt odij, mille formidinis argumenta, vnum vtriuſque ſimul inſeram, quod licet occultum prius erupit tamen, vt non modò Babylone, ſed longiùs naſceretur. Eo tempore, quo ille Pont. Max. qui ſibi prouinciam Italiam, atque in primis hanc vrbem Mediolanenſium euertendam, ſacerdotalis militiæ, ſenili expeditione delegerat, & ſic in vtramque Chriſtianam, Chriſtianorum Pater perfecto odio ſæuiebat, quaſi non Italia hæc, ſed Syria, vel Ægyptus, non Mediolanum, ſed Damaſcus eſſet, aut Memphis. Cùm ad hoc ſanctum, piúmque opus vnum è ſacro patrum collegio, filium vt multi dixerunt, ſuum (& ſecundùm famam ſimilitudo ingens morúmque ferocitas adiuuabat) non Apoſtolicum, ſed prædonis in morem, neque ſignis virtutum ac miraculis, ſed ſignis caſtrorum & miris inſtructum legionibus, in has terras, quaſi alterum non Petrum, ſed Hannibalem deſtinaſſet, in quo bello Deus omnipotens ſuo more & ſuperbię reſtitit, & fauit humilibus, ac palam pro iuſtitia decertauit. Fuit vnus ex eodem illo grege vir, & ipſe in nos inexplebilis odij, infinitæq; ſuperbiæ, cuius ego tũc & faciẽ puer norã, & quantũ poterat ætas inualida animũ execrabat. Is pontifici ante omnes charus, die quodã in ſecretarium ingreſſus: cum rumoribus conſternatũ, atq; anxium inueniſſet (Hærebat enim belli impetus præter ſpem huius Vrbis) in limine, quæ tunc quidem muris nuda erat (at quod optimũ muri genus eſt, & militia inſigni, & ducib⁹

armata fortiſſimis) itaque ſæpe iam obſeſſores ſuos fuderant obſeſſi, iam captiuorum turbis carceres indundabant, iam cæſorum pingueſcebant arua viſceribus. In hoc ergo rerum ſtatu, cum ſolito mœſtiorem cerneret, familiaritate intima fræt⁹, ſic aggreditur: Miror(inquit) Pater Sanctiſſime, quid eſt, quod acutiſſimus in cæteris, in eo vno, quod eſt ſummum nobis, ac præcipum parum vides? Ad hæc Pontifex grauibus preſſum caput extulit: Experge (inquit) Quid rei eſt? Tunc ille conſultor egregius: ſcio(ait) te nihil tam optare, quàm Italiæ vaſtitatem, in hoc vires, opes, conſilia expendimus, in hoc Eccleſiæ theſauros, iam penè omnes effudimus, inextricabilem rem aggreſſi, niſi alia tentetur via. Ecce nunc ille tantus bellorum apparatus, illa noſtrarum virium cuſpis, in ipſis Mediolani portis obtunditur, quam tibi adulatores, vni alicui noſtrarum vrbium ſimilem aſſerebant, re ipſa ſuperior omnibus eſt inuenta, quando Italiam vinceremus, ab vna Italica ciuitate vincimur. Sed ſi velis, alia longè facilior via eſt. Quænam (inquit) Pontifex dic ocyus? Hoc enim molior, hoc cupio, hoc eſt vnũ pro quo velim corp⁹ & animam paciſci. Ille autem, Potes(inquit) omnia, & quicquid iuſſeris ratum eſt, cur nõ igitur, & Papatum, & imperium vrbi Romæ, & Italiæ eripis? Et illum Cathurcum patriam noſtram, hoc eſt, in Vaſconiã transfers? Non magnus eſt labor: dic, & fiet, & non armis eſt opus, quibus longè impares ſumus, verbo de hoſtibus triumphabis, ſic & nos ornaueris nouis inſignibus, ad nos tranſlato rerum apice, & gemino lumine inuiſum gen⁹ orbaueris. His erectus Pontifex, ex ira riſu oborto. Fefelliſti me(inquit) hactenus, nondum te delirare cognoueram, an ignoras inſcie, hac via quam ſtatuiſſe ſubtiliter viſus es tibi, & me, & qui mihi ſucceſſerint Epiſcopos Cathurcenſes fieri, & Imperatorem quiſquis is fuerit Vaſconiæ præfectum. Illum verò, qui Romę præfuerit, ſiquidem ſpiritaliter Papam, ſin temporaliter Imperatorem fore? Sic Italum nomen dum euertere putas attollis, & in antiquam reſtituis dignitatem. Nos ergo, dum datur, de ſuper Romani pontificatus frena teneamus, & in hoc omni ſtudio intenti ſimus, ne quando for-

do forte ſuum ius, Italica manus arripiat, quod ipſum, quàm diu prohiberi poſſit incertum eſt. De titulis non certemus. velimus nolimus enim rerum caput Roma erit. His auditis, argutus ille ſtultus, erubuit: Ego verò Pontificis etſi animum improbem, probare cogor ingenium, qui quamuis in nos odio flagraret immeritò, meminerat tamen ac nouerat vbi fundata eſſet altitudo, cuius è faſtigio ſuperbirent, & ruinæ proximum videbat fundamenta concutere. Itaque quieſcendum exiſtimabat, & quaſi furtim quæſitis in ſilentio gaudendum. Hanc hiſtoriam, quæ neſcio, an ab aliis ſcripta ſit, iam curioſè retexui, vt ſi tibi nota eſt, & mihi cognitam ſcias: ſi ignota autem, ex me diſcas, neu gnarus veterum præſentium ſis ignarus: his verò nunc ducibus agimur, quibus prædæ ſumus atque odio, & ſimulato contemptui, & timori vero. Et ſi quis etiam nunc ex noſtris metu aut verecundia magis quàm iudicio, aſſumptus in eo numero eſt, quaſi lucidus riuus, torrenti mixtus turbido, natiuum depoſuit colorem, ínque plurium naturam, & externos mores abiit. Et iam prorſus nihil eſt reliqui, niſi CHRISTVM precari, híſque ereptā tradat aliis, quorum non & pœniteat ſimul, & pudeat humanum genus. Hi etenim tales ſunt, quales dico, fallor, imò verò quales dicere nequeo, ſic ad extrema dedecorum atque nequitiæ, quæ vtcunque olim ſteterat prolapſa res eſt, ex quo ſancta & potens tunc Romana, nunc Auinionenſis Eccleſia tangit, vertice ſydera & digito cœlum voluit, vbi & Iudas ſi triginta illos ſuos argenteos pretium ſanguinis attulerit admittetur, & pauper à limine CHRISTVS arcebitur, quod ita eſſe Chriſtian⁹ nemo eſt qui neſciat, nemo qui non doleat, nemo qui vindicet. Ita dum alius alium expectat, malorum impunitas, quantum vides creuit, & quod à principio medicabile malum fuerat, iam tempore putruit. Cœperat enim, fateor, ante etiam ætatem noſtram, vt ab auis accepimus fœdum hoc vlcus inflari, ſed quod moleſtum diceres, intemperans morbum auxit exiguum. Itaque iam hæc peſtis ad interitum ſpectat, totáque ſanies in noſtrum tempus erupit flebile, niſi vnum tantis in malis ſolatij

genus eſſet. Dicam verò tibi nunc, quod interdum dixi, ei, qui ſolus è cunctis ſuperſunt, illo grege peſſimo, melioribus paſcuis dignus erat, ingenti cum aſſenſu eius, licet ipſe dicto, non tam morum reſpectu, quàm ſtatus atque originis tangeretur Siquidem enim, quoniam mortalium res oportet eſſe mortales, duo hæc mundi luminaria extingui, duóſque gladios retundi, decreti neceſſitas cogebat, quamuis vtrunque, præcipuéq; alterum, occaſui exemptum, promiſſis cœleſtibus, ſperaremus. nec deſperandum ſit, omnia hæc cum funditùs ruerint ſurrectura altiùs, ſi tamen hæc tàm grauis rerum èminentium ruina, noſtro ſæculo impendebat. Gaudeo, hercle, quod cum in manibus noſtris lux, & vigor ſuus his manſerit, in alienis hæc tanta mutatio facta eſt, tantæque culpæ partem habet illa horrida & immitis: partem hæc mollis, & eneruata barbaries. Quibus ille auditis, libertate mea nihil offenſus. Grauiter inquit, & liberè, & aliorum fortaſsè auribus importunè, meis certè fidentiſſimè, & vt te decuit veriſſimè locutus es. Neu me forſan veri inſcium, aut diuerſę ſententiæ arbitreris, duos Clementes noſtros, plus attriuiſſe Eccleſiam paucis annis, quam ſeptem Gregorij veſtri, multis ſęculis reſtaurare poſſent: nec ego dubito, nec dubitare aliquem exiſtimo. Ille quidem hæc ſuſpirans, nos autem zelo domus tuæ CHRISTE IESV iam ſatis euecti ſumus, nec vllus ſub ſole fœdior rerum trames, ſtylo potuerat occurrere, itaque redeundum eſt Ad hunc ergo populum, amice ſatis, tuis, an tibi quietem inuidentibus, an doctrinam ingerentibus veniſti, peregrinatione dicā exilio, vtili magis quàm iucunda, quo effectum eſt, vt & tibi legendi, & mihi conceptum ſcribendi negotiū abſtuleris. Iam profectò, nec mihi, nec alteri docēdus. quid ſi, Babylon Rhodani, qualitérve ſit exulibus Sion inter flumina Babylonis de quibus adeò magnifice tua mecum nuper egit epiſtola, vt illius ſentinæ abdita funditùs ſcrutatus omnes eius Labyrinthi latebras penitùs inſpexiſſe videâre, multo tædio, multiſque reor angoribus, huius veri notitiam comparaſti. Illud tibi pergratum, mihi inuidioſum affuit ſolamen, quod inter tantas vitiorū tenebras, quatuor magnis

illis

illis quidem viris, velut totidem lucidiſſimis te ſyderibus vſum ſcribis, quos neſcio an amorum crimen (ipſos enim optimos, integerrimóſque hominum noui) an quæ fallaciſſima vitæ ſpes, an quæ fortunę violentia, triſtiſque neceſſitas, ibi detineat, quare permitte, quæſo vt quod in animo eſt, vel inamœno ſermone explicē, quaſi, inquàm, in cloaca ſolis radios, & loci ſimul obſcœnitatem, omnem ſuo lumine nudantes, & circunfuſis ſordibus inacceſſos.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XVI.

Babylonem Gallicam deſcribit.

ET quid adhuc hæres? at non hæres, ſed teneris, & obluctans raperis, hòc potiùs reor, malo vim, quàm ſocordiam opinari, non eſt tuum torpor, ardens ingenium, mens ignea, generoſus impetus. Sed quid hæc, ſi fortius impedimentum eſt quàm virtus, magna etiam vis habet oppoſitam vim maiorem: neceſſitati omnia ſuccumbunt. Illa te Babylon trarit, illa te detinet: durum, ſed ferendum, loci natura eſt. Omne bonum ibi perditur, ſed primum omnium libertas, mox ex ordine quies, gaudium, ſpes, fides, charitas, animæ iacturæ ingentes: Sed in regno auaritiæ, nihil damno aſcribitur, modò pecunia ſalua ſit. Futurę tibi vitæ ſpes inanis quędam fabula, & quæ de inferis narrantur fabuloſa omnia, & reſurrectio carnis, & mundi finis, & CHRISTVS ad iudicium venturus, inter nænias habentur. Veritas ibi dementia eſt abſtinentia verò ruſticitas, pudicitia probrum ingens: Denique peccandi licentia magnanimitas, & libertas eximia, & quo pollutior, eò clarior vita, quò plus ſcelerum, eò plus gloriæ, bonum nomen, cœno vilius, atque vltima mercium fama eſt. Habes quantum in tam paucis licuit illius ſacræ vrbis expreſſum, quem non magis in his literis, hodie, quàm in illorū frontibus hominū, quotidie perlegis, quorū vitā nullus ſtylus nullū æquet ingenium. Cæterùm prima omnium vt dixi, ibi libertatis iactura eſt, quiſquis limē illud introiit cōfeſtim

ſuus eſſe deſiit, iam nec quieſcere, nec abire permittitur, ſed rotatur, & inefficaci labore conſumendus atteritur. Paucos inde diuina clementia eripi à lege, vt Hieruſalem diligant, atque oderint Babylonem. Hæc mihi de te ſpes reliqua eſt. Alioquin tuis de rebus actum crederem, tam tenaci, profundóque limo te demerſum, & infixum video: interim non voluntati, aut iudicio, neceſſitati imputo ac fortunæ, quòd tamdiu ibi ſis, & moras quas vehementer odi, libenter excuſo, quod ſi qua fortaſſis in profectione culpa fuit, in mora ipſa, vtique iam non culpa ſed ſupplicium, & purgatio culpæ eſt. Sed quoniam multi, multa ſæpe in carcere didicerunt, quid te vetat, in vinculis diſcere, aliquid, quo perpetuo ſis doctior? Quædam nullo modo melius quam contrario diſcunt, ideóque qui Mathematicas artes docent, ſi quando parum veri capax mens diſcipuli viſa erit, ſolent falſa proponere, quæ dum refugit animus, ad veriora confugiat. Tu quoque ſolitus & religioni ſemper, & honeſtati operam dare, quarum altera ad illius aſpectum erigit, optantem animam, de quo ait Pſalmiſta, Quærite faciem eius ſemper: Alterius ea facies eſt, quæ ſi oculis cerneretur, vt ait Plato, miris animũ amorib⁹ inflãmaret, neq; tamẽ ideò minus amanda eſt, quòd animo cernitur, ſiquid tibi nunc etiam ad vtriuſque notitiæ ſummam deeſſe putas omne ſtudium in aduerſa reflectito, arrige aures, fige oculos, intende animum. Vis pulchritudinem Dei noſcere, cerne quanta eſt hoſtium eius obſcœnitas. Non ſunt autem longè quærendi, Babylone habitant, omnis vicus his verminibus ſcatet. Vis formam ac decus honeſtatis agnoſcere? contemplare quanta eſt fœditas vitiorum, quorum omnium exemplar in oculis eſt tibi. Quocunque reſpexeris, videbis cuius odio ſimul Dei ac virtutis amantior fieri queas. Tu autem gaude, contrario ſaltem magiſtra virtutum: gaude (inquam) & ad aliquid vtilis, inuenta gloriare, bonorum hoſtis & malorum hoſpes, atque aſylum peſſima rerum Babylon, feris Rhodani ripis impoſita famoſa dicam an infamis meretrix fornicata cum regibus terræ. Illa equidẽ ipſa es, quã in ſpiritu ſacer vidit Euangeliſta. Illa eadẽ inquã, es, nõ alia, ſedẽs ſuper aquas multas, ſiue

tas, ſiue ad littora tribus cincta fluminibus, ſiue rerũ atque diuitiarum turba mortalium, quibus laſciuiẽs, ac ſecura inſides, opum immemor æternarum, ſiue vt idem qui vidit expoſuit, Populi & gentes, & linguæ, aquæ ſunt ſuper quas meretrix ſedes, recognoſce habitum. Mulier circundata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis eius. Noſcíſ-ne teipſam Babylon? Niſi illud forſan errorem facit, quod in illius fronte ſcriptũ erat Babylon magna, tu verò Babylon parua es. Parua vtique murorum ambitu, ſed vitiis & ambitu animorum, & infinita cupidine, cumulóque malorum omnium, non magna modò ſed maxima, ſed immenſa es. Et certè quod ſequitur, tibi vni conuenit, non alij Babylon, mater fornicationum, & abominationum terræ. Mater impia, partuum peſſimorum quando quicquid vſquam terrarum abominabile, quicquid fornicatoriũ ex te prodit, & cum ſemper parias, ſemper tumens, & talium plenus ac grauidus vterus tuus eſt. Si nunc quoque diſſimulas, audi reliqua. Et vidi (inquit) mulierem ebriam de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum IESV. Quid ſiles? Aut aliam hoc ſanguine ebriam oſtende, aut omnino ſi potes, te hanc ebriam nega. Vera enim Euangeliſtæ & Apoſtoli viſio ſit oportet, qui ſi te in ſpiritu videns miratus eſt, admiratione magna, quanta nos admiratione perfundemur, qui apertè oculis te videmus? Ex omnibus quidem fornicationibus tuis, de quibus biberũt omnes gentes, & reges terræ, & ex omnibus abominationibus quid expectes, niſi quod Ioannes idem ait: Cecidit, cecidit Babylon magna. & facta eſt habitatio dæmoniorum. Nota ſunt quæ ſequuntur: Verè iam talis facta es, quanto enim homo perditus, & deſperatæ nequitiæ dæmone melior. Verè habitatio: imò regnum dæmonum facta es, qui ſuis artibus humana licet effigie, in te regnant. Tu verò amice, cum eodem apoſtolo, audi vocẽ aliam de cœlo dicentem. Exite de illa populus meus & ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius nõ accipiatis, quoniam peruenerunt peccata eius vſq; ad cœlũ, & recordatus eſt

Dominus iniquitatum eius, quãtum glorificauit ſe, & in deliciis fuit, tantùm date illi tormentum, & luctum, quia in corde ſuo dicitur. Sedeo regina, vidua non ſum, & luctum non videbo; ideò in vna die, venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igni comburetur, quia fortis eſt Deus, qui iudicabit illam. Hæc & quæ Apoſtolicus ille locus habet, audi omnia, audi & fuge, ſi qua via eſt, nec innocentiam tuam ruinæ nocentium, & Babylonicæ præmant iniquitates, quarum nõ modus, non numerus, non menſura, non extimatio demum eſt. Taceo hæreditatem Symonis, & illam hæreſis ſpeciem, non vltimam, ſpiritus ſancti dona mercantium. Taceo mali illius auaritiã matrem, quæ idolorum ſeruitus, ab Apoſtolo dicta eſt. Taceo vtriúſque peſtis artifices, & concurſantes Pontificum thalamis proxonætas. Taceo crudelitatem humanitatis immemorem, & ſuiipſius oblitam inſolentiam atque illos vanis flatibus tenſos vtres. Taceo denique illa prodigia, quæ inſenſibilis, veréque orbus terrarum orbis, tandiu quaſi Ethnam Enceladus, aut Typheus Inarime pati poteſt, quorum omniũ mœſta nimis, & ſeuera narratio eſt. Ad ridicula ſimul atque odioſa feſtino. Quis enim, oro, nõ iraſcatur & rideat, illlos ſenes pueros, coma candida, togis ampliſſimis adeóque laſciuientibus animis, vt nihil illuc falſius videatur, quam quod ait Maro:

Frigidus in Venerem ſenior?

Tam calidi, támq; præcipites in Venerẽ ſenes ſunt, tanta eos ætatis & ſtatus, & viriũ cœpit obliuio, ſic in libidines inardeſcunt, ſic in omne ruunt dedecus, quaſi omnis eorũ gloria, non in cruce CHRISTI ſit, ſed in cõmeſſationibus & ebrietatib⁹, & quæ has ſequuntur in cubilibus, impudicitiis ſic fugientẽ manu retrahunt, iuuentam atq; hoc vnum ſenectutis vltimæ lucrum putant, ea facere, quæ iuuenes non auderent. Hos animos, & hos neruos triuit. Hinc Bacchus indomitus, hinc orientalium vis baccharum. O Liguſtici & Campani palmites, ò dulces arundines, & Indicæ nigrantes arbuſtulæ, ad honeſtas delicias, & vtilitates hominum creatæ, in quos vſus, & quantã animarum perniciem, cladémque vertimini? Spectat hæc Satan ridens, atque in pari tripudio delectatus, inter-

intérque decrepitos ac puellas arbiter ſedens, ſtupet pl⁹ illos agere, quàm ſe hortari, ac ne quis rebus torpor obrepat, ipſe interim, & ſeniles lumbos ſtimulis incitat, & cœtum peregrinis ſolibus ignem ciet, vnde fœda paſſim oriuntur incendia, mitto ſtupra, raptus, inceſtus adulteria, qui iam Pontificalis laſciuiæ ludi ſunt. Mitto raptarum viros, ne mutire audeant, non tantum auitis laribus, ſed finibus patriis exturbatos, quæque contumeliarum grauiſſima eſt, & violatas coniuges, & externo ſemine grauidas rurſus accipere, & poſt partum reddere, ad alternam ſatietatem abutentium coactos. Quæ omnia non vnus ego, ſed vulgus nouit, etſi taceat, quamuis ne id ipſum taceat, iam maior eſt indignatio, quam metus, & minacem libidinem vicit dolor. Hæc, inquã, vniuerſa prçtereo: Malo quidem te hodie, ad riſum quàm ad iracundiã prouocare, ita enim quæ vlciſci nequit, in ſe flectitur, & in dominum ſuum ſæuit. Fuit ergo ſeniculus quidam, ex eo numero vnus, cunctis annalibus implendis idoneus, hircina libido homini inerat, vel ſi quid libidinoſius, atque olentius hirco eſt, hic ſeu mures metuens, ſeu lemures, dormire ſolus non audebat, nil apud eum triſtius, nil miſerius cœlibatu, nouas quotidie nuptias celebrabat, & creber vagis amplexibus ſponſus erat, cum & os illi vacuum, & ætas plena eſſet, ſeptuageſimum pridem annum exceſſerat, ſeptimo vix iam dente ſuperſtite. Erat illi puellarum auceps vnus ex multis, domini ſui libidine nihilo ſegnior, cuius retia & laquei, omnes vicos, omnium, & præſertim pauperum domos obſederant, huc pecunias, huc redimicula, huc anulos, huc poſtremò blandicias, huc cœnæ reliquias, huc omne genus eſcarum, & quçcunque flexura muliebres animos, cõuehebat, ipſe interim ſuſpenſus animo canebat. Nam & reuera cantor erat, ſed qui vocem ab altaribus ad choreas, ac lupanaria tranſtuliſſet. Noram hominem vulgi digito monſtratum, qui his artibus, multas prædas, in os lupi ſenis, inferre ſolitus diceretur. Mille locus hic ridiculoſas hiſtorias capit, vnum accipe. Multis ille politicis, miſellam virgunculã, an meretriculã illexerat, vt domino eius, vtique & excelſi gradum, & magnarũ opum

ſed nec formæ, nec ætatis amabilis, obſequi in animum induceret. Quid multis agam? Acquieſcit, & velut Pſyche illa Lucij Apulei, fœlicibus nuptiis honeſtanda, ignoti viri thalamum ſubit. Re comperta, impatiens moræ, ſenex aduolat, & vlnis arreptam, pendulis labiis exoſculans, atque inermi ore commorſitans, conſummare nouas nuptias anhelabat: repentino malo percita, & olente ſenio, & vultu lucido deterrita, exclamat. Ad magnum ſe quendam, & inſignem prælatum non ad deformem, & decrepitum ſacerdotem aduenisſe, non poſſe ſibi fraudem fieri. Vis ſi fiat, manibus quoad poſſit, deinde gemitibus atque vlulatibus occurſuram, neque dum reliquiæ ſpiritus vllæ eſſent paſſuram ſe à tam turpi ſene violari. Hæc vociferans vbertim flebat: ille autem, & manu ſcabra, & ore hiſpido, ſpumantíque tenerum os præcludẽs, fletibus & quærimoniis conabatur obſtare, atque incondito murmure, & ineptiſſimis blanditiis (erat enim præter cætera bleſus adeo, vt à nemine poſſet intelligi) ægrã animi ſolari. Sed cùm nil proficeret ſenex egregius, in ſecretarium ſe proripit, arreptóque quo conſcripti Patres, à reliquis diſcernuntur, rubenti pileo, & inſigne ſuũ, albo caluóque vertici imponens, Cardinalis ſum, inquit, Cardinalis ſum, ne timeas filia. Sic amaſiola adhuc flentem, & præſenti ſpecie, & futura ſpe magnificè conſolatus, in geniale cubiculum deduxit pronuba non Iunone, ſed Cteſiphone, ac Megæra. Ad hunc modum Cupidinis veteranus, Baccho ſacer, & Veneri, non armatus, ſed togatus & pileatus de ſuis amoribus triumphauit: Plaude: fabula acta eſt. Noſſes hominem iucundiſſime ſonuiſſet, & huius, & reliquorum mille ſunt talia, quorum quædam non ludicra, ſed pudenda, alia, verò inania, & horrenda ſunt. I nunc, mirare, ducibus his, & propitium populo ſuo Christvm & Rempub. proſperari.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA AMICO, S. Epiſt. XVII.

Periculum egreſſo gratulatur, & vt caueat hortatur.

EVaſiſti, erupiſti, enataſti, euolaſti, bene eſt: timebam fateor tibi, timebam animæ tuæ ne poſt deſcenſum ad inferos, non cū vellet emergere ſciebā, & auerni deſcēſum facilem, & apertū Labyrinthi limen laborioſum, atq; operoſum exitum. Dicebam mecum: O ſi meus Alcides, ô ſi Theſeus meus ab inferis redeat. O ne mali pondus illum opprimat, neque pedes ad virtutem, volucres, adamantinæ ſcelerum catenæ vinciant, detineántque. Inter hæc vota, hóſque inter, metus emerſiſti. Deo gratias. qui ex inferno in ſe ſperantes animas educit, exoptatus, euocatus, expectatus aduenis. His igitur primum terris redditus, quæ te illi Hærebo crediderant, non Phœbo, vt Dædalus, ſed CHRISTO alarum remigium conſecrabis, & cauebis, ne vnquam amplius Gnoſum ſpectes. Non eſt ſæpius retentanda fortuna, periculum ſine periculo non fit, id cum ſemel euaſeris, declina, ne quando corruas vnde non ſurgas, nulla vnquam te mala cupiditas tangat, vt illos principes tenebrarum rurſus adeas. Quos cum ſuis opibus, ſuíſque flagitiis dij, deæque omnes, imò verò deorum Deus, viuos ac mortuos malè perdat, quæ cœleſtis agni ſanguine ſaginati, calcitrant ac rebellant, eò me mirum, meus ille nunc euocat, quò te præſente, perſuaderi mihi non potuit vt venirem, ille mihi hortator eſt fidus quidem, ſed improuidus, vt Babylone viuere eligam ac mori. Cur autem ſiue ad quid, vt videam bonos mergi, malos erigi, reptare aquilas, aſinos volare, vulpes in curribus, coruos in turribus, columbas in ſterquilinio, liberos lupos, agnos in vinculis, CHRISTVM denique exulem, Antichriſtum Dominum, Beelzebub iudicem. Hæc ad ſpectacula reuocor, non audiam, malè mihi cum illis, malè illis mecū conuenit. O crudelis & impia ſecta hominū, nil niſi ſeipſos amantium, ídque ipſum peruersè prorſus ac nephariè. Quis releuabit oppreſſum orbem? Quis vindicabit afflictam vrbem? quis euerſos mores reformabit? Quis colliget ſparſas oues? Quis paſtores erroneos arguet? Quis reducet aut retrahet in ſedem ſuam: nullúſ-

ne licentiæ ac ſcelerum modus erit, an fruſtra per Prophetam ſpiritus ſanctus intonuit? Hæc feciſti & tacui, exiſtimaſti iniquè, quod ero tui ſimilis. Arguā te & ſtatuam contra faciē tuam. Intelligite qui obliuiſcimini Deum ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat. Intelligite, (inquam) nobis loquitur, Dei hoſtes intelligite. Surdis loquitur, ſopitíque nunquam intelligent, niſi horrendo tonitru, ſeu quoniam tonuiſſe non ſufficit, triſulco fulmine experrecti. Ad te mihi nunc ſermo eſt inuictiſſime Regū noſtri temporis, quem non nomino, quando & nomen obſtat inſcriptioni, & abundè te nominat, ipſa rerum ac gloriæ magnitudo. Nam quid opus eſt verbis vbi res loquitur. Haud immeritò tantis te victoriis ornatum credere phas eſt, qui præter principalis tuæ cauſæ iuſtitiam, vulpes illas veternoſas, fœdis, & non ſuis è caueis, CHRISTI quæ ſponſam cœno, ac vinculis eruere potens es. Et facies ſpero iure, tibi perpetuam fœlicitatem, & votiuum cœpti exitum quiſque fidelium optauerit. Paſtorē illum, & ſenio, & ſopore, & mero grauidum, nunquam ſponte latebris, & amatis fornicibus egreſſurum, ſolus manu pręhenſum, & verbis increpitū, à verberibus caſtigatum, in antiquum penetrale reſtitues. Id ſi fortè tibi cælitus non datur, quāquam nec dignatus pluribus, neque hoc munere dignior quiſquā ſit, venient alij, quorū quò fœdior manus, eò pulchrior vindicta. Deniq; qualia multa vndique crebreſcūt, vel prædonum iuſta acie, vel ſalubri peſte, clementíque cœli inclementia. Ad poſtremum plaga aliqua euidenti, quoniam minis ac prodigiis cor Pharaonis obduratū, ſuperbúmque non tangitur, ſponſæ CHRISTVS ſuperueniet laboranti. O quid ſcripſi, O quid mihi venit in animū, quò prodiit lingua, quò progreſſus eſt calamus. poſſem cum Iob & ego fortaſſis dicere: Vnum locutus ſum, quod vtinam non dixiſſem, dixi tamen, & iam non dixiſſe non poſſum, delere autem etſi adhuc liceat non libet, tantus eſt veri amor, tantúmque mali odium, vt periculi omnis interim obliuiſcar: In vno conſilium ſenis illius ſequar, quia cum infinita ſe nunc offerant, & perexigua dicendorum pars exacta ſit frenabo impetum, & ſi cū eodē Iob, manū meam ponā ſuper os meū, & his vltra nō addā.

FRAN.

FRAN. PETRARCHA C. AMICO, S. Epiſt. XVIII.

Contra Auerroem vt ſcribat hortatur.

MAgnam tuis, vberémque materiam, & lætandi tribuis, & ſperandi, ante alios mihi, quo fortaſsè, non alius in te oculos altius defixit. Clarum tibi lumen ingenij Deus dedit, induſtriæque nobilis ſtimulos addidit, atque ex his notitiam rerum variarum, pro ætate mirificam: ipſe nempe, non alius eſt, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Ipſe eſt, cui ſoli conuenit, quod ludens pro ſuis longè alias traduxit, magiſter artis, ingeniíque largitor. Et ſicut tibi, ad rerum perceptionem intellectus, ſic ad expreſſionem lingua ſuppetit, cuius defectus magna ſæpe decolorauit ingenia, & minoribus oſtendit imperia. Tu omnibus his inſtructus, & fauore Dei vultus, & hominum, mane primo, altum iter, duræ religionis ingreſſus es, eo duce, poſt quem nemo vnquam errauit, niſi qui voluit: Auguſtinum dico, cuius hæſiſſe veſtigijs, ea demum & ad cœlum, & ad gloriam via eſt. Adhuc penè puer eras, dum conſanguineo illo tuo, viro bono, & amico meo inſtante ad me perductus, aliquandiu pro tuorum tunc annorum imbecillitate recuſantem, bona ſpe illico me impleſti, vt contra morem, propoſitúmque meum, tanto imparem amicitiam amplexus, ſæpe exinde de me redeuntem, indies lętius te viderem, admirans, vnde tibi id ætatis, noſtræ amicitiæ tanta cupiditas, & ſæpe mecum in ſilentio, pòſt etiam cum amicis illud patris Ambroſij repetens. Puer iſte, ſi vixerit aliquid magni erit. Tranſiuerunt interim anni plures, nihil enim tam tacitè, támque velociter tranſit, diúque in patriam reuerſo, tuo conſpectu carui. Ecce nunc puer meus, ad me rediit, ſed vt ait Naſo:

Iam iuuenis, iam vir, iam formoſior ipſo:

Ea ſcilicet forma, quam, nec ætas imminuet, nec morbus eripiat, nec mors ipſa. Iam de te igitur non tantum ſpero, ſed ſpero ſimul & gaudeo, eſt enim præſentis boni nomen gaudium, ſpes futuri. Ecce iam te magnis viris parem teneo, parem maximis mox tenebo; age modò

perge iter aſſumptum, excita teipſum, adde geminũ calcar ingenio, hinc honoris, hinc pudoris mane cœpiſti, noli ſub meridiem torpere. Solent pigri viatores, dum ſolẽ cœli medio ſuſpiciunt, multũ lucis ſibi ſupereſſe cogitantes vmbras quærere, ſéque ſomno & quieti tradere, ſerò tandem experti, inclinatam diem ſe & eluſos intelligere, id ex te certè non metuo, non hoc animi tui ardor ſpondet, non frons, non oculi, non verba denuntiant. Verè autem multos, ad ſumma venturos error iſte detinuit, & aduertit, dum auctoritate neſcio quorum inſanorum freti, neſcio quam ætatem conſiſtentem, vana ſibi perſuaſione confingunt, quæ nulla vnquam ſui in parte conſiſtit ſed id ſemper & labitur, & currit, & rapitur, vtque (ait Cicero, volat. Excuſat forſan vtcunque ſenectutis inertiam fragilitas & morborum cohors vndique illam præmens, quæ tamen, ſi quid inſitæ virtutis eſt reliquum, neque omnia, anni volatiles abſtulerunt, magna vi, ſenilem ſuis affinibus abigit torporem, & vigorem iuuenilem ad honeſtos actus manu retrahit. Meminiſti M. Port. Catonem, Latinas literas iam tunc ſeneſcentem, Græcas verò, iam nunc ſenem didiciſſe, eáque ipſa ętate Socratem, poſt literas fidibus operam dare, Carneadem Philoſophiæ ſtudio cibi ſolitum obliuiſci, Platonem toto pene orbe peregrinantem die vltimo vel Sophronis Mimos ſub capite habentem (vt Valerius, vel vt ait Cicero) ſcribentem mori. Simonidem octogenarium, in certamen carminum deſcendiſſe, atque ipſa ætate Chryſippum, & propè centenarios Iſocratem, ac Sophoclem præclariſſima edidiſſe volumina. Et Solonem ſenem, poſt conditas ſuas ciuibus leges, Poeticæ inhiantem, ſemper denique literarum ſitientem, & in ipſa demum morte diſcentem. Poſſem exempla ſubtexere, eorum ſenum, qui ætate vltima res bellicas, vt ciuiles elegantiſſimè calluerunt, ſed mihi ad ſtudiorum alterius generis ſermo eſt. Et hæc quidem, atque his ſimilia, ſenectuti mirabilia prorſus & glorioſa ſunt: iuuentuti autem, vſque adeò debita & ſua, vt nihil ſit pigro iuuene turpius, nihil inexcuſabilius, nihil ad extremum deſperatius. Quædam enim vitia annis cedunt, atque diminuuntur, alia ingraueſcunt, augentúrque. Ho-
rum

rum è numero ſegnities eſt, itaq; ſegnem iuuenē quem videas,quàm ſollicitum ſenē ſperes? Quod attendens,cogitabis, nequa tibi pars tēporis ignaua præterfluat,néve nulla tibi vnquā, aut longioris, aut tardioris ſpes ætatis blandiatur. Breuiſſima enim ſimul & fugaciſſima eſt,& vtrum magis incertū ſit,ex æquo contendit cum breuitate celeritas. Nihil eſt verè vita hæc,pro qua tāto tempore agimur ac torquemur. & hoc ipſum nihil,nūquam ſtat:ſed dum quæritur,tāquā fumus euaneſcit.Nō eſt iuuenibus expectandum,dum quid promptè faciunt,lentè faciant,ſed in iuuētute properādū,vnde ſenes gaudeant, mortui celebrentur,& ſepulti viuāt,voliténtq;(vt ait Ennius)docta per ora virū.Hæc amice diſcendi ætas eſt,quod hæc ſtudioſa collegerit,ſenectus docta diſtribuet:quódque à multis acceperit,refundet in plurimos:in quærendis illam expectare dementia eſt,cui vel quæſita ſeruare difficile:neque verò ſtudioſos ſolos memorē,quibus ætas alia nulla eſt,niſi hæc vna quā degis,& corpore,& ingenio prævalida,& impedimentis libera, niſi quæ ſibiipſa peperit,quibúſve ſibi iter ipſa præſtruxerit, quod multi faciunt,qui ſcientiæ ac virtutis,ad quas deſtinabantur obliti, poſt cōcupiſcentias ſuas eunt neque à voluptate ſua auertūtur,donec ſuis pudor, ac dolor,inimicis gaudium, vulgò ludibrium effecti,vndique inutiles,nec literis,nec concupiſcentiis habiles,ad ſenium peruenêre.Sed ex alio quoque genere hominū attingam paucos, quorū te exempla ſollicitent,quæ cum alias partes ætatis poſſent,ad agendum fortia,hanc vnā nullámq; aliam elegerunt,neque vel modicū diſtulerunt, neque ſi diſtuliſſent ſucceſſiſſet,vt fecit.Certè hac ætate,iam Achylles Troiam,Alexander Indiam pulſabat, Scipio Aphricanus occidentem fregerat,meridiémque frangebat,Pompeius Magnus Hiſpaniam,prædomitíſque prædonibus,maria cuncta pacauerat.Hac ætate Druſus verò Germaniā fatigabat,iámque ad diuortia Rheni,omnia populando,ac vincēdo peruenerat,tantáque animi virtute eáq; (more iuuenum)maieſtate,vt hoſtibus quoque venerabilem ſe, in omne tempus efficeret.Quod nec hodie Germani negant,vel diſſimulant, quod interdū fortè poſitus in ea terrarum par-

te,perpẽdi,& in genua huius noui Cæſaris, & ſuorũ procerũ confeſſione cognoui.Poſſem pluribus illuſtrioribus munire:his teipſum vrge ſtimulis,his attolle comitibus. Magnorũ ſequi veſtigia,ſéque illis conferre,magnis animis dulce eſt: Neu dicas, Iuuenis ſum,multũ mihi ſupereſt temporis, vt enim hoc dubiũ, ſic certiſſimum illud, quod nunquã dies iſta reuertitur.Arripe eam ergo,ne tibi infructuoſa prætereat,& vt magnæ parti hominũ,imò ferè cunctis hominibus, atq; in morem inter digitos effluat: Profectò autẽ,vt,quod nulli vnquam fuit,tibi certi temporis multum eſſet, huius tamen,& rerum omnium parcimonia,tunc eſt vtilis dum abundant,nempe cũ defecerint,ne quicquam amiſſa cuſtodias.Quamobrem iterum atque iterum te moneo, & obteſtor,ne vllum diem per ignauiã labi ſinas, ſed omni ſerò, tecũ ipſe calculum ponas (tanquam diligens pater familiâs, cũ ſuſpecto diſpenſatore)hoc egi hodie,hoc incepi,hoc didici,hoc doctior,hoc melior factus ſum. Neq; enim minus ad virtutem quam ad ſcientiã te cohortor; quem inutilem tibi diẽ præteriiſſe deprehenderis,nec vixiſſe te credito. Amico diẽ perdidi(inquit)Titus Cæſar.Id ſi dixiſſe laudatur,qui non aliis illa luce profuerat, quid dicturũ putes, qui nõ profuit ſibi? Nõ poſſum⁹ fateor libro ſẽper incũbere,nõ ſẽper ſolitarij,& tranquilli eſſe:& nos fragiles,& mũdus eſt turbid⁹,& res inextricabiles, hoc poſſum⁹ curare,ne dies vlla ſine noſtra diſcuſſione, & in nos animi refectione pertrãſeat. Quomodo enim aliena curabim⁹, ſi noſtra negligimus?Sedẽdo quidẽ,ſtandóq;licet & eundo,de ſe ſuíſq;de rebus in conſilio,in conſenſu,&(quanquam Ciceroni aliter videatur)etiam in cõuiuio,ſed leniùs cogitare. Vix tam ſterilis ager, vix tã durus eſt animus,quem non iugis ac diligens cultura fœcundet ac leniat. Quid de tuo igitur ſperem , quem natura ipſa tractabilem fecit,ac fertilem? Noſtrũ ergo,quod apud Tullium ait Cato,ducem optimum tãquam Deum,imò quidem naturæ, rerúmq; omnium patrem Deum ipſum ſequere,altis te vocibus euocantem, omnéſque quos creauit, redemítque homines non è cœlo tantùm , vbi in æternum regnat, ſed ex aſperrimo etiã tropheo quod pro
nobis

nobis nudus,ſpinis coronat⁹,triũphator aſcendit,omnes inquam vocat,pauci illum audiunt.Eſto vnus è paucis,alioquin nihil eſſe præſtaret. Audi illum & exaudi,à quo corpus atq; animam & ingenium accepiſti,per quem es, qualem te gaudemus, per quem eris, niſi reſpuis,qualem te cupimus & ſperamus.Non te hodie pluribus præmam, certus hæc tibi, & multò etiam pauciora ſufficere,vt qui ex te quid optem ego , quídve alij , qui te amant,tacitò me licet intelligis.Vnum tamen non obmiſerim,ne illis aures , aut animum accommodes , qui obtentu ſtudij Theologici te nituntur à notitia literarum ſcholarium dehortari,qua,vt ſileam reliquos,ſi Lactantius atque Auguſtinus caruiſſent , neque illæ ſuperſtitiones paganorum tam facilè ſubruiſſent , neque iſte Ciuitatem Dei, tanta arte,tantíſque molibus erexiſſet. Expedit Theologo præter Theologiam etiam multa noſſe, imò ſi fieri poſſit,penè omnia quibus contra inſultus carnalium ſit inſtructus. Certè ſicut vnus eſt Deus cui omnia ſubſunt, ſic vna eſt ſciẽtia de Deo,cui bonæ omnes aliæ obſequũtur:De his tamẽ libro ſecũdo de doctrina Chriſtiana,ipſe idẽ diſputat Auguſtinus.Lege ergo de illius cõſilio,quæ potes ſine propoſiti principalis præiudicio, & diſce quãtũ poteris dũ ne ingenium aut memoriam afficias, ſempérque memineris eſſe te Theologum non Poëtam , aut Philoſophum:niſi inquam,tum verus Philoſophus veræ ſapientiæ eſt amator. Vera autem Dei Patris Sapientia CHRISTVS eſt.His illud addiderim, vt in omni doctrina illa tibi præcipua cura ſit, non quàm abdita , quanquàm obſcura,ſed quàm vera, quàm clara ſint,quibus animum intendis: ſunt enim qui de his maximè quæ nec ipſi alij intelligunt inaniter gloriantur , ſtultum genus; nam vt veritas obiectum , ſic ni fallor claritas eſt fœlicitas intellectus.In omni autem ſanctitate ac virtute expeditam illam , & compendiariam , Socratis ad gloriam viam nunquam deſeras. vt ſcilicet talis eſſe ſtudeas,qualis vis videri:ſunt enim peſſimi quidam,qui videri volunt optimi,quaſi vt alios,ſic & Deum, & conſcientiam ſuam fallant. Geminæ autem vitæ huius duces multos habes, vtrique tamen vnus ſuffecerit Auguſtinus domeſticus

tuus dux, quem vides, hac ipſa tua ætate, cum erroribus ac vitiis generoſo impetu magnificentiſſimè colluctantem, ſiquis in illo vnquam vitæ error fuit, aut doctrinæ primus contraria ſublatus eſt vita: ſecundus manu propria diſcretiſſimo volumine extirpatus eſt, vt nil ſit tutius, quàm viri illius, & vitam ſimul & doctrinam ſequi. Hoc ne tibi vnquam è memoria excidat. Extremum quęſo vt cum primum perueneris quò ſuſpiras, quod citò fore confido, contra canem illum rabidum Auerroem, qui ſutore actus infando, contra dominum ſuum CHRISTVM, contráque catholicam fidem latrat, collectis vndique blaſphemiis eius, quod vt ſcis, iam cœperamus, ſed me ingens ſemper, & nunc ſolito maior occupatio, nec minor temporis, quàm ſcientiæ retraxit inopia, totis ingenij viribus ac neruis incumbens, rem à multis magnis viris impiè neglectam, opuſculum vnum ſcribas, & mihi illud inſcribas, ſeu tunc viuus ero, ſeu interim abiero, ſemper enim tempus eſt omnibus, & mihi inter alios: iam de habitu cogitandi. Neu dubita defuturum tibi, vel ingenium, vel ſtylum quamuis tuorum nonnullis ſolitum deeſſe aderit CHRISTVS ſuas res agenti, qui tibi affuit, vel naſcenti. Vale.

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ EPITOLARVM AD VIROS ILLVSTRES veteres,

LIBER VNVS.

FRAN. PETRARCHA PVLICI VINCENTINO POETAE S.

De materia & cauſa ſequentium epiſtolarum.

IN ſuburbano Vicentino per noctem hoſpitatus nouam ſcribendi materiam inueni. Ita enim accidit, vt ſub meridiem Patauo digreſſus patriæ tuæ limen attingerem, vergente iam ad occaſum ſole. Ibi-ne igitur pernoctandum, an vlterius procedendum (quod & feſtinabam & longiſſimæ lucis pars bona ſupererat) deliberabundus hærebam, tũ ecce (quis ſe celet amantibus?) & magnorum aliquot virorum, quos abunde parua illa ciuitas tulit, gratiſſimus interuentus dubium omne dimouit. Ita enim fluctuantem animum alligaſtis vani & iocundi fune ſermonis, vt ire cogitans ſtaret & non prius labi diem quam noctem adeſſe perpenderet. Et illo die & ſæpe alias expertus ſum, nulla re alia magis tempus non ſentientibus eripi, quam colloquiis amicorum. Magni fures temporis

ſunt amici, etſi nullum tempus minus ereptum, minus perditum videri debeat, quam quod poſt Deum amicis impenditur. Illic ergo ne infinita recenſeam, meminiſti vt forte Ciceronis mentio nobis oborta eſt quæ crebra admodum doctis hominibus eſſe ſolet. Illo tandem vario colloquio finem fecit. In vnum verſi omnes: nihil inde aliud quam de Cicerone tractatum eſt. Symbolum confecimus & palinodiam ſibi ſeu panegericum dici placet alternando cecinimus. Sed quoniam in rebus mortalium nihil conſtat eſſe perfectum, nullúſque hominum eſt in quo non aliquid quod merito carpi queat modeſtus etiam reprehenſor inueniat, contigit vt dum in Cicerone velut in homine mihi ſuper omnes amiciſſimo & colendiſſimo prope omnia placerent. Dúmque auream illam eloquentiam & celeſte ingenium admirarer morum leuitatem, multíſque mihi deprehenſam indiciis inconſtantiam, non laudarem. Vbi cum omnes qui aderant, ſed ante alios ſenem illum cuius nomen excidit, non imago, conterraneum tuum annis verendum literíſque, attonitos viderem nouitate ſententiæ: res poſcere viſa eſt vt codex epiſtolarum mearum ex arcula promeretur, prolatus in medium addidit alimenta ſermonibus: inter multas enim ad coetaneos meos ſcriptas. Paucæ ibi varietatis ſtudio & amœno quodam laborum diuerticulo antiquis illuſtrioribus inſcribuntur, quæ lectorem non præmonitum in ſtuporem ducant; dum tam clara & tam vetuſta nomina nouis permixta compererit. Harum duæ ad ipſum Ciceronem ſunt, altera mores notat altera laudat ingenium. Has vt intentis omnibus cum legiſſes mox amica his verbis incaluit quibuſdam ſcripta noſtra laudantibus & iure reprehenſum fatentibus Ciceronem. Vno aut illo ſene obſtinatius obluctante qui & claritate nominis & amore captus auctoris erranti quoque plaudere & amicitia cum virtutibus amplecti mallet quam diſcernere, nequid omnino damnare videretur hominis tam laudati. Itaque nihil aliud vel mihi vel aliis quod reſponderet habebit, niſi vt aduerſus omne quod diceretur ſplendorem nominis obiectaret & ra-

& rationis & locum teneret auctoritas ſucclamabat identidem protenta manu: Parcius oro, parcius de Cicerone meo: dúmque ab eo quæreretur an erraſſe vnquam vlla in re Ciceronem opinari poſſet: claudebat oculos, & quaſi verbo percuſſus auertebat frontem ingeminans heu mihi, ergo Cicero meus arguitur: quaſi non de homine ſed de Deo quodam ageretur, quæſiui igitur: an Deum fuiſſe Tullium opinaretur an hominem: incunctanter Deum ille reſpondit, & quid dixiſſet intelligens, Deum, inquit eloquij. Recte inquam: Nam ſi Deus eſt erraſſe non potuit. Illum tamen Deum dici nondum audieram. Sed ſi Platonem Cicero ſuum Deum vocat, cur non vt Deum tuum Ciceronem voces: niſi quia deos pro arbitrio ſibi fingere non eſt noſtræ religionis. Ludo inquit ille. Hominem ſed diuino ingenio fuiſſe Tullium ſcio: Hoc inquam vtique rectius. Nam celeſtem Quintilianus dicendo virum dixit: ſed ſi homo fuit & erraſſe profecto potuit & errauit. Hæc dum dicerem cohorrebat, & quaſi non in famam alterius: ſed in ſuum caput dicerentur auerſabatur: ego vero quid dicerem? Ciceroniani nominis & ipſe mirator maximus. Senili ardori & tanto ſtudio gratulabar: quiddam licet Pithagoreum redolenti tantam vnius ingenij reuerentiam eſſe tantam religionem: vt humanæ imbecillitatis in eo aliquid ſuſpicari ſacrilegio proximum haberetur. Gaudebam mirabárque inueniſſe hominem qui plus me illum diligeret, quem ego ſemper præ omnibus dilexiſſem, quíque, quam mihi puero fuiſſe memineram, eam de illo ſenex opinionem gereret altiſſime radicatam: nec cogitare quidem poſſet ea ætatehomo: Si fuit Cicero, conſequens eſſe vt in quibuſdam ne dicam multis errauerit: quod ego certe iam partim cogito, partim ſcio & ſi ad hæc nullius æquè delector eloquio nec ipſe de quo loquimur Tulius ignorat, ſæpe de propriis grauiter queſtus erroribus quem niſi ſic de ſe ſenſiſſe fateamur laudandi libidine & notitiam ſui ipſius & magnam illi partem philoſophicæ laudis eripimus modeſtiam. Cæterum nos, die ille poſt longum ſermonem hora demum

FRAN. PETRARCHA M. T. CICERONI, S. Epiſt. I.

Ciceronem reprehendit quòd eum ſenem falſus gloriæ ſplendor adoleſcentium bellis implicuerit.

EPiſtolas tuas, diu multúmque perquiſitas atque vbi minimè rebar inuentas, auidiſſimè perlegi: audiui multa te dicentem, multa deplorantem, multa variãtem M. Tulli, qui iampridem qualis præceptor aliis fuiſſes noueram: nunc tandem, quis tu tibi eſſes agnoui. Vnum hoc viciſſim à vera charitate profectum, nõ iam conſilium, ſed lamentum audi, vbicunque es, quod vnus poſterorum tui nominis amãtiſſimus, vix ſine lachrymis fundit. O inquiete ſẽper & anxie: vel vt turba tua recognoſcas, ô præceps & calamitoſe ſenex, quid tibi tot contentionibus, & prorſum nihil profuturis ſimultatibus voluiſti? Vbi & ætati, & profeſſioni fortunæ tuæ cõueniens otiũ reliquiſti? Quis te falſus gloriæ ſplendor ſenẽ, adoleſcentiũ bellis implicuit, & per omnes iactatũ caſus, ad indignã Philoſopho mortẽ rapuit? Heu & fraterni conſilij immemor, & tuorũ tot ſalubriũ præceptorũ ceu nocturnus viator, lumen in tenebris geſtans, oſtẽdiſti ſecuturis callẽ, in quo ipſe ſatis miſerabiliter lapſꝰ es. Omitto Dionyſium, omitto fratrẽ tuũ ac nepotẽ, omitto, ſi placet, ipſum etiam Dolabellã, quos nunc laudibus ad cœlum effers, nunc repentinis maledictis laceras. Fuerint hæc tolerabilia fortaſſis. Iul. quoque Cæſarẽ prætereuehor, cuius ſpectata clementia ipſa laceſcentibus portus erat. Magnũ præterea Pompeiũ ſileo, cum quo iure quodã familiaritatis, quidlibet poſſe videbare. Sed quis te furor in Antoniũ impegit? Amor credo Reip. quã funditus iã corruiſſe fatebaris. Quod ſi pura fides, ſi libertas te trahebat (quod quidẽ de tãto viro licet opinari) quid tibi tã familiare cũ Auguſto? Quid enim Bruto tuo reſpõſurus es? Siquidẽ (inquit) Octauius tibi placet, nõ Dominũ fugiſſe, ſed amiciorẽ dominũ quęſiſſe videbaris. Hoc reſtabat infœlix, & hoc erat extremũ, Cicero, vt huic ipſi tã laudato malediceres qui tibi nõ dicã malefaceret, ſed malefaciẽtibꝰ nõ obſtaret. (Doleo vicẽ tuã amice, & errorũ pudet ac miſeret tãtorũ) Iãq; cũ eodẽ Bruto, iis artibus nihil tribuo, quibus te inſtructiſſimũ fuiſſe ſcio: nimirũ, quid enim iuuat a-

lios docere, quid ornatiſſimis verbis ſemper de virtutib⁹ loqui prodeſt, ſi te interim ipſe non audias? Ah quātò ſatius fuerat, Philoſopho præſertim, in tranquillo rure ſenuiſſe, de perpetua illa, vt ipſe quodā loco ais, non de hac iam exigua vita cogitantē, nullos habuiſſe faſces, nullis triūphis inhiaſſe, nullos inflaſſe tibi animū Catilinas. Sed hoc quidem fruſtrà. Æternùm vale mi Cicero. Apud ſuperos ad dexteram Acheſis ripam in colonia Veronenſium Tranſpadano Italiæ xvi. Calend. Quintiles, anno ab ortu Dei illius, quem tu nō noueras. M.CCC.XLV.

FRAN. PETRARCHA M.T.CICERONI. S. Epiſt. II.

Ciceronis ingenium & eloquentiam ſummopere laudat.

SI te ſuperior offendit epiſtola, verum enim, vt ipſe ſoles dicere, quod ait familiaris tuus in Andria, Obſequium amicos, veritas odium parit. Accipe quod offēſum animum ex parte mulceat, ne ſemper odioſa ſit veritas, quoniam veris reprehenſionibus iraſcimur, veris laudib⁹ delectamur. Cùm quidē Cicero, quod pace tua dixerim, vt homo vixiſti, vt Philoſophus ſcripſiſti, vitā ego tuam carpſi, non ingenium, aut linguam quippe qui illud miror, hanc ſtupeo. Neque tamen in vita tua, quicquā præter conſtantiam requiro, & profeſſione Philoſophicę debitum quietis ſtudiū, & à ciuilibus bellis fugam. Extincta libertas, ac ſepulta iam & comploratа Reſp (vide vt ciuiliter tecum ago) ac tu cum Epicuro multis in locis, ſed expreſſius in lib de Finib⁹. Agebas enim vbilibet, vitam probas, rides ingenium, ego nihil in te rideo, vitę tamen compatior vt dixi, ingenio gratulor, eloquiō ve. O Romani eloquij ſumme parēs, nec ſolus ego, ſed omnes tibi gratias agimus, quicunque Latinæ linguæ floribus ornamur, tuis enim prata de fontibus irrigamus, tuo ducatu directos, tuis ſuffragiis adiutos, tuo nos nomine illuſtratos, ingenuè cōfitemur: tuis denique (vt ita dicam) auſpiciis, ad hanc, quantulacunque eſt, ſcribendi facultatem ac propoſitum perueniſſe. Acceſſit & alter poëticæ viæ dux ita enim neceſſitas poſcebat, vt eſſet, & quem ſolutis, & quem frenantibus greſſibus præeūtem ſequeremur,

mur,quem loquentem,quem canẽtem miraremur, quoniam cum bona venia amborum,neuter ad vtrunque ſatis erat,ille tuis æquoribus,tu illius impar anguſtiis.Non ego primus hoc dicerem fortaſſe, quamuis planè ſentirem,dixit hoc ante me,magnus quidem vir Anneus Seneca Cordubenſis,cui te,vt idem ipſe conqueritur,non ætas quidem,ſed bellorum ciuilium furor eripuit. Videre te potuit, ſed non vidit, magnus tamen operum tuorum,atque illius alterius laudator,hæc affirmat,quicunque quémque ſuis eloquentiæ finibus circunſcribens. Verùm expectatione te torqueo, quíſnam dux ille ſit quæris, noſti hominem, ſi modò nominis meminiſti, P. Virgilius Maro eſt,Mantuanus ciuis,de quo egregiè vaticinatus es. Cùm enim vt ſcriptum legimus, iuuenile quoddam eius opuſculum miratus, quæſiuiſſes actorem, eúmque iuuenem iam ſenior vidiſſes, delectatus es,& de inexhauſto eloquentiæ tuæ fonte, cum propria quidem laude permixtum:veruntamen pręclarúmque ac magnificum illi teſtimonium reddidiſti.Dixiſti enim,

Magna ſpes altera Romæ:

Quod dictum ex ore tuo auditum, adeò ſibi placuit, inſedítque memoriæ,vt illud poſt annos viginti te pridem rebus humanis exempto,diuino operi ſuo,eiſdem penitꝰ verbis inſereret, quod opus ſi videre licuiſſet, lætatus eſſes,de primo flore, tam certum te venturi fructus præſagium concepiſſe. Néc non & latius gratulatus Muſis, quod inſolentibus Graiis,vel reliquiſſem ambiguam,vel certam victoriam abſtuliſſent:vtriuſque enim ſententiæ auctores ſunt: te ſi ex libris animum tuum noui, quem noſce mihi non aliter, quàm ſi tecum vixiſſem videor, vltimæ aſſertorem futurum,vtque in oratoria dediſti,ſic in Poëtica palàm Latio daturum,atque vt Æneidi cederet.Illas iuſſurum fuiſſe,non dubito, quod iam ab initio Virgiliani laboris, Propertius aſſeuerare non timuit. Vbi enim prætij operis fundamenta contemplatus eſt:

Cedite Romani ſcriptores,cedite Graij.
Neſcio quid maius naſcitur Iliade:

Hęc de altero latinę duce facũdię,magnæq;Romę ſpe al-

tera. Nunc ad te reuertor, quid de vita, quid de ingenio tuo ſentiã audiſti. Expectas audire de libris tuis, quęnam illos exceperit fortuna, quàm ſeu vulgò, ſeu doctioribus probentur? Extant equidem præclara volumina, quæ ne dicam perlegere, ſed nec enumerare ſufficimus, fama rerum tuarum celeberrima, atque ingens, & ſonorum nomen, perrari autem ſtudioſi, ſeu temporum aduerſitas, ſeu ingeniorum hebetudo & ſegnities, ſeu quod magis arbitror, aliò cogens animos cupiditas cauſa eſt. Itaq; librorum aliqui, neſcio, an irreparabiliter, nobiſcum qui nunc viuimus, niſi fallor, proculdubiò periêre, magn⁹ dolor meus, magnus ſæculi noſtri pudor, magna poſteritatis iniuria profectò: námque quod in tuis conqueror, & in multorum virorum illuſtrium libris accidit: Tuorum ſanè, quia de iis mihi nunc ſermo erat, quorũ inſignior iactura, ita hæc ſunt nomina Reip. Rei familiaris, de conſolatione, de gloria, quanuis de hoc vltimo, magis mihi ſpes dubia, quàm deſperatio certa ſit. Reliquum eſt, vt vrbis Romæ ac Romanæ Reipub. ſtatum audire velis, quæ patriæ facies, quæ ciuium concordia, ad quos rerũ ſumma peruenerit, quibus mánibus, quantóque conſilio frena tractentur imperij? Hiſtér-ne & Ganges, Hyberus, Nilus, & Thanais, limites noſtri ſunt? An verò quiſquã ſurrexerit:

Imperium Oceano famam qui terminet aſtris.

Vt amicus ille tuus Mantuanus ait, hęc & his ſimilia cupidiſſimè auditurum te auguror, id enim pietas tua ſuggerit, & error erga patriam vſque in tuam perniciem notiſſimus, verumenim tacere melius fuerit. Crede enim mihi Cicero, ſi quo in ſtatu res noſtræ ſunt audieris, excidēt tibi lachrymæ, quamlibet vel cœli, vel Hęrebi partem tenes. Aeternũ Vale, apud ſuperos ad ſiniſtram Rhodani ripam, in Tranſalpina Gallia, eodem anno XIIII. Calend. Ianuarij.

FRAN. PETRARCHA ANNEO SENECAE. S. Epiſt. III.

Reprehendit vitam & laudat ingenium.

PEtitam à tanto viro, impetratámque veniam velim, ſi quid aſperius dixero, quàm aut profeſſionis tuæ reuerentiam deceat, aut requiem ſepulchri. Qui enim me M. Ciceroni, quem Latinæ eloquentiæ lumen, ac fontem, teſte te, dixerim non pepercisſe legerit, ſi te reliquis itidem vera loquens, non pepercero, indignationis iuſtæ materiam non habebit, iuuat vobiſcum loqui, Viri illuſtres, qualium miram patitur ætas noſtra penuriam. Inter omnes quidem cui clara nomina, tuum nomẽ annumerandum eſſe, non ſum neſcius, ídque ſi aliunde neſcirem, magno quodam, & externo teſte cognoui. Plutarchus ſiquidem Græcus homo, & Traiani principis magiſter, ſuos claros viros, noſtris conferens, cùm Platoni & Ariſtoteli (quorum primum diuinum, ſecundum dæmonium Græci vocant) M. Varronem, Homero autem Virgilium, Demoſtheni M. Tullium obiecisſet, auſus eſt ad poſtremum, & ducum controuerſiam mouere, nec eum, tanti ſaltem diſcipuli veneratio continuit, in vno ſanè, duorum ingenia prorſus imparia, non erubuit confiteri, quod quem tibi ex æquo, in moralibus præceptis obiiceret non haberet. Laus ingens, ex ore præſertim hominis animoſi, & qui noſtro Iul. Cæſari, ſuum Alexandrum Macedonem comparaſſet, ſed neſcio quomodo ſicut corporum, ſic animorum egregias formas, aliqua ſæpe grauis iniuria naturæ variantis inſequitur, ſiue quod omnium parens, perfectionem mortalibus inuidet (eóque magis, quò ad illam propius videntur accedere) ſiue quod inter multa decora, deformitas omnis apparet, & quod in obſcura facie, facilis ne tuus eſſet, in præclara cicatrix fœda eſt, tanta lux in rebus ambiguis, ex cõtrariorum vicinitate ſuboritur. Tu verò venerande vir, & morum incomparabilis præceptor, errorem vitæ tuæ, ſi ſi non moleſtum eſt, mecum recognoſce. In omniũ ſeculorum crudeliſſimum principem incidiſti, & tranquillus nauta, prætioſis mercibus onuſtus, ad infamem, & procelloſum ſcopulum appuliſti. Cur autem illic hæſiſti

Quæſo te? An vt in tempeſtate magiſterium approbares? Sed hoc nemo niſi amẽs eligit, neque enim vt fortis perpeti, ſic prudentis eſt, optare periculum. quinetiam ſi libera prudentiæ relinquatur electio, otioſa ſemper erit fortitudo: nihil enim accidet, aduerſus quod auxilium implorandum ſit. Modeſta potius ſuis vtens partibus, & lætitiam frenabit, & votiua moderabitur. Sed quoniã innumerabiles caſus eueniunt, & multa fert vita hominũ, quibus conſilia noſtra vincuntur, idcircò virtus iuncta opponitur fortunæ, non quidem ſecundum electionem, vt dixi, ſed ſecundum neceſſitatis ineuitabiles ac ferreas leges: at ego nunquid ſanus ſatis videar, ſi diutius cum magiſtro virtutum, de virtute diſputem, & probare nitar, id cuius contrarij probatio impoſſibilis ſit? vnicum vel te iudice, vel quolibet, qui inter vitæ huius fluctus mediocriter nauigare didicerit, non fuiſſe conſilium Syrtibus inhærere. Quod ſi laudem, ex difficultate captabas, hoc ipſum ſummæ laudis erat, emergere, & in portum aliquem ſalua puppi confugere, impendentem iugiter ceruicibus tuis gladium videbas, nec timebas, nec tam ancipitis rei exitum prouidebas, præſertim, quando, quod moriendi miſerrimum genus eſt, intelligere poteras, mortem tuam, & fructu quolibet, & gloria carituram. Veneras ô miſerabilis ſenex, in hominis manus, qui quicquid vellet poſſet, nil niſi peſſimum velle, poſſet. Somnio iam ab initio deterritus, vigilans deinde, multiplicibus argumentis, fidem turbidæ quietis acceperas. quid igitur tibi cum his laborib. tam diu? Quid cum inhumano, cruentóque diſcipulo? Quid cum diſſimillimo comitatu? Reſpondebis Effugere volui, ſed nequiui, & illum Cleantis verſiculum prætendens, quo in Latinum verſo vti ſoles.

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Illud inſuper proclamabis, voluiſſe te, opibus tuis renuntiare, vel vt ſic laqueum, libertatis abrumperes, téq; in tutum, ex tanto naufragio, vel nudus eriperes. Res & veteribus hiſtoricis nota eſt, & mihi ipſi illorũ veſtigiis incedenti, haud quaquã ſilentio prætermiſſa, verum tibi palam loquens, ſecretiora cõtinuni. Nunc autẽ, quando ad te mihi ſermo eſt, putáſ-ne ſilebo, quod indignatio, veritáſque

táſque ſuggeſſerint? Teſtem nempe certiſſimũ habemus, & qui de ſummis viris agens, nec mœtu flectitur, nec gratia, Suetonium Tranquillum. Is igitur quid ait? Auertiſſe te Neronem à cognitione veterum Oratorum, quo ſcilicet in tui illum admiratione diutius detineres. Illi igitur pectori charus eſſe ſtuduiſti, tibi vt fieres vilis, & irriſione dignꝰ habereris, vel ſimulato certe, vel inaccerſito linguę vitio curare debueras? Prima eſt miſeriarum tuarum radix, ab animi leuitate, ne dicam vanitate, profecta, inanem ſtudiorum gloriam, dure ſenex, nimis molliter, ne rurſus dicam pueriliter, cõcupiſti. Ipſum ꝙ ad immitis verè magiſterium acceſſeras. fuerit vel iudicij, vel fati cuiuſpiã. quando excuſationem errorũ ſtudioſiùs aucupamur, & culpas noſtras in fata reflectimus. Hoc totum, profectò iudicij tui fuit, non potes accuſare fortunam, quod optaueras inueniſti, ſed quò pergo? Ha miſer, poſtquàm in admirationem tui, væſanum iuuenem, eò vſque perduxeras, vt nulla libertatis, aut comeatus occaſio ſupereſſet. Nunquid æquanimiùs ſaltẽ pati poteras iugum, quod ſpontè ſubieras, & hoc ſaltem præſtare, ne in cõtumelioſas notas, æternæ ſugillationis erumperes? nõ equidem ignorabas, Tragœdiam eſſe genus ſcripti grauitate vincere, vt ait Naſo? Hãc tu, quam mordaciter, quàm venenosè, quàm acriter in illum ſcripſeris notum eſt. Non quod ego ſim neſcius, nullam vel ingenij, vel ſermonis acrimoniam, nephandis actibus æquari poſſe. bonis illius, ſi modò hominis nomine dignus eſt. Vide tamen, num te deceret id ſcribere, de imperatore ſubiectum, de domino familiarem, de diſcipulo præceptorem: poſtremò de illo, cui tam multa blandiri, ne dicã blandiendo mentiri, ſolitus eras. Relege libros, quos ad eum ipſum de Clementia: reuolue quẽ ad Polybium de cõſolatione dictaſti: cętera denique tuarum vigiliarum monumenta percurre, ſi modò vel libros, vel librorum memoriam Læthei gurgitis vnda non obruit. Pudebit credo laudati diſcipuli. Qua enim fronte, de tali talia ſcripſiſſe potueris, ignoro, certè: ego, illam ſine pudore non relego. Sed hic rurſus occurres, & adoleſcentiam principis, atque indolẽ multum ſpei melioris præferentem obiiciens, errorem

peſtiuæ frugis ſpes appareat. Aeternum vale, apud ſuperos in Gallia Ciſalpina, inter ſiniſtram rapacis Entiæ, & dextram pontifragi Parmæ ripam. Cal. Sextilibus anno ab ortu, eius quem ante tu noueras incertus ſum. M. CCC. I.

FRAN. PETRARCHA TITO LIVIO, S. Epiſt. IV.

Titum Liuium laudat deploratque iacturam eorum librorum qui adhuc hodie deſiderantur in eius operibus.

OPtarem ſi fato datum eſſet, vel me in tuam, vel te in noſtram ætatem incidiſſe, vt ætas ipſa, vel ego per te melior & viſitatorum ex numero tuorum vn⁹ forem, profectò non Romam modò te videndi gratia, ſed Indiam ex Galliis, aut Hiſpania petiturus. Nunc verò quia datur, te in libris tuis video, non equidem totũ, ſed quatenus nondum ſæculi noſtri deſidia periſti. Centum quadraginta duos rerum Romanarum libros edidiſſe te nouimus: heu, quanto ſtudio, quantis laboribus vix triginta ex omnibus ſuperſunt, in illis exerceor, acri cum indignatione animi, aduerſus mores hominum noſtrorum, quibus nihil in pretio eſt, niſi aurum & argentum, atque obſcœna corporũ voluptas, quæ ſibi in bonis habenda ſunt, multò cumulatiùs, multóque perfectiùs, non tantùm mutæ pecudis, ſed immobilis eſt, & inſenſibilis elementi, quàm rationalis hominis bonum erit, ſed de hoc aliàs. Nunc tibi potiùs tempus eſt, vt gratias agam, tum pro multis, tũ pro eo nominatim, ꝙ oblitũ ſæpe præſentium malorum, tecum me fœlicioribus inſeris, vt inter legendum ſaltem cum Corneliis, Scipionibus, Africanis, Læliis, Fabiis Maximis, Metellis, Brutis, Deciis, Catonibus, Regulis, Curſoribus, Torquatis, Valeriis, Coruinis, Salinatoribus, Claudiis, Marcellis, Neronibus, Æmiliis, Attiliis, Quintiis, Curiis, Fabriciis, ac Camillis, & non cum his extremis furibus, inter quos aduerſo ſydere natus ſum, mihi videar ætatem agere: tu velim de antiquioribus Polybium, & Q. Claudium, & Valerium Antiatem, reliquóſque quorum gloriæ ſplendor tuus officit. De nouis verò Plinium ſecun-

dum Veronenſem, vicinum tuum, atque æmulũ quondam tuum Criſpum Salluſtium ſalutes, quibus nuntia, nihilo fœliciores eorum vigilias fuiſſe quàm tuas. Aeternum vale, rerum geſtarum memoriæ conſultor optime. Apud ſuperos, in ea parte Italiæ, & in ea vrbe, in qua & ego nunc habito, & tu olim natus ac ſepultus es, in veſtibulo Iuſtinæ virginis, & ante ipſum ſepulchri tui lapidem. VIII. Cal. Martias. Anno ab ortu eius, quem ſi paulò vixiſſes diutius, cernere potuiſſes. M.CCC.L.

FRAN. PETRARCHA M. VARRONI, S. Epiſt. V.

Varronis ingenium & doctrinam miris laudibus effert, dolétque quòd eius integra opera ad nos non peruenerint.

VT te amem ac venerer, tua ſingularis virtus, & induſtria, tuum me clariſſimum nomen, cogit. Sunt quidem, quos licet extinctos, ſuperſtitibus tamen beneficiis ac meritis amamus, qui ſcilicet cæteris conſpectu, & odore grauiter offendentibus, ipſi doctrinis inſtruunt, exemplíſque delectant, quíque licet hinc abierint, in communem locum vt ait Plautus in Caſſina, tamen abſentes proſunt præſentibus. Tu nihil aut modicum prodes, non tua quidem, ſed omnia corrumpentis æui culpa ætas noſtra libros tuos perdidit, quid ni autem vnius minorum cuſtodię ſtudioſa, quis vſquam inuiſæ rei cuſtos bonus fuit? Tu cognitioni rerum ſupra fidem, & ſine exemplo deditus, non ideò tamen actuoſæ vitę ſemitam declinaſti, vtroque calle conſpicuus, & illis ſummis viris Magno Pompeio ac Iulio Cæſari merito tuo charus. Itaque ſub altero militaſti: ad alterum ſcripſiſti libros mirabiles; omníſque diſciplinæ refertiſſimos, inter bellorum & publicorum munerum diuerſiſſimas curas. Magna eſt laus, non ingenij modò, ſed propoſiti in actu perpetuo corpus ſimul atque animum habere, & poſſe, & velle, non ætati tuæ tantùm, ſed omnibus ſeculis prodeſſe. Ii equidem tanto ſtudio elaborati libri digni non ſunt habiti, qui per manus noſtras ad poſteros peruenirẽt, ardorẽ tuum noſtra vicit ignauia, nemo tam parcus pater vnquã fuit,

cuius

cuius non longæuam parcimoniam, breui tempore luxurioſus filius poſſet euertere. Quid nunc libros perditos enumerem? Quot librorũ tuorum nomina, totidem famæ noſtræ ſunt vulnera: præſtat igitur ſiluiſſe: nam & contrectatione recrudeſcit vulnus, & ſopitus dolor, dãni memoria excitatur. Sed, ô incredibilis famæ vis, viuit nomen ſepultis operibus, & cum de Varrone prope nihil appareat, doctorum tamen omnium conſenſu, doctiſſimus Varro eſt, quòd ſine vlla dubitatione compatriota tuus M. Cicero, in iiſipſis libris, in quibus nihil affirmandum diſputat affirmare non timuit, vt quodammodo luce tui nominis perſtringente oculos, videatur interim dum de te loquitur, ſuum principale propoſitũ non vidiſſe. Quod Ciceronis teſtimonium quidam Latinitatis anguſtiis circunſcribunt apud quos Romanorum doctiſſimi nomen habes, alij ad Græcorum metas extendunt; præcipuéque Lactantius vir ex noſtris eloquentia, & religione clariſſimus, qui nullum Varrone doctiorem, ne apud Græcos quidem, vixiſſe non dubitat. Sed inter innumerabiles præcones tuos famoſiſſimi duo ſunt: primus eſt ille, cuius ſuprà mentionem feci, coetaneus & conciuis & condiſcipulus tuus Cicero, qui multa tibi, & cui tu multa ſeruata, ex Catonis precepto, ratione otij ſcripſiſti, cuiúſq; vt viuaciora ſint opera, ſtyli forſan dulcedo præſtitit. Secundus vir quidam ſanctiſſimus & diuino ingenio Auguſtinus, origine Afer, eloquio Romanus, cum quo vtinam de libris diuina tractãtibus, deliberare potuiſſes. Summus nẽpe Theologus futurus, qui eam, quam poteras theologiam, tam ſcrupuloſè, tam anxiè diuiſiſti. Vt vero rerum tuarum nihil ignores, quamuis de te ita ſcriptum ſit, legiſſe te tam multa, vt aliquid tibi ſcribere vacaſſe miremur, tam multa ſcripſiſſe, quàm multa vix quenquam legere potuiſſe credam'. Nullæ tamẽ extãt, vel admodum laceræ tuorũ operũ reliquiæ, è quibus aliqua pridẽ vidi, & recordatione torqueor sũmis vt aiũt labiis guſtatę dulcedinis & ea ipſa, præcipue diuinarũ & humanarũ rerũ libroſqui nomẽ tibi ſonãti⁹ peperêre adhuc alicubi, forſitã latitare ſuſpicor, eáq; multos iã per annos, me fatigat, aura, quoniã

dum Veronenſem, vicinum tuum, atque æmulũ quondam tuum Criſpum Salluſtium ſalutes, quibus nuntia, nihilo fœliciores eorum vigilias fuiſſe quàm tuas. Aeternum vale, rerum geſtarum memoriæ conſultor optime. Apud ſuperos, in ea parte Italiæ, & in ea vrbe, in qua & ego nunc habito, & tu olim natus ac ſepultus es, in veſtibulo Iuſtinæ virginis, & ante ipſum ſepulchri tui lapidem. VIII. Cal. Martias. Anno ab ortu eius, quem ſi paulò vixiſſes diutius, cernere potuiſſes. M.CCC.L.

FRAN. PETRARCHA M. VARRONI, S. Epiſt. V.

Varronis ingenium & doctrinam miris laudibus effert, dolétque quòd eius integra opera ad nos non peruenerint.

VT te amem ac venerer, tua ſingularis virtus, & induſtria, tuum me clariſſimum nomen, cogit. Sunt quidem, quos licet extinctos, ſuperſtitibus tamen beneficiis ac meritis amamus, qui ſcilicet cæteris conſpectu, & odore grauiter offendentibus, ipſi doctrinis inſtruunt, exemplíſque delectant, quíque licet hinc abierint, in communem locum vt ait Plautus in Caſſina, tamen abſentes proſunt præſentibus. Tu nihil aut modicum prodes, non tua quidem, ſed omnia corrumpentis æui culpa ætas noſtra libros tuos perdidit, quid ni autem vnius minorum cuſtodię ſtudioſa, quis vſquam inuiſæ rei cuſtos bonus fuit? Tu cognitioni rerum ſupra fidem, & ſine exemplo deditus, non ideò tamen actuoſæ vitę ſemitam declinaſti, vtroque calle conſpicuus, & illis ſummis viris Magno Pompeio ac Iulio Cæſari merito tuo charus. Itaque ſub altero militaſti: ad alterum ſcripſiſti libros mirabiles; omníſque diſciplinæ refertiſſimos, inter bellorum & publicorum munerum diuerſiſſimas curas. Magna eſt laus, non ingenij modò, ſed propoſiti in actu perpetuo corpus ſimul atque animum habere, & poſſe, & velle, non ætati tuæ tantùm, ſed omnibus ſeculis prodeſſe. Ii equidem tanto ſtudio elaborati libri digni non ſunt habiti, qui per manus noſtras ad poſteros peruenirẽt, ardorẽ tuum noſtra vicit ignauia, nemo tam parcus pater vnquã fuit,

cuius non longæuam parcimoniam, breui tempore luxurioſus filius poſſet euertere. Quid nunc libros perditos enumerem? Quot librorũ tuorum nomina, totidem famæ noſtræ ſunt vulnera: præſtat igitur ſiluiſſe: nam & contrectatione recrudeſcit vulnus, & ſopitus dolor, dãni memoria excitatur. Sed, ô incredibilis famæ vis, viuit nomen ſepultis operibus, & cum de Varrone prope nihil appareat, doctorum tamen omnium conſenſu, doctiſſimus Varro eſt, quòd ſine vlla dubitatione compatriota tuus M. Cicero, in iiſipſis libris, in quibus nihil affirmandum diſputat affirmare non timuit, vt quodammodo luce tui nominis perſtringente oculos, videatur interim dum de te loquitur, ſuum principale propoſitũ non vidiſſe. Quod Ciceronis teſtimonium quidam Latinitatis anguſtiis circunſcribunt apud quos Romanorum doctiſſimi nomen habes, alij ad Græcorum metas extendunt; præcipuéque Lactantius vir ex noſtris eloquentia, & religione clariſſimus, qui nullum Varrone doctiorem, ne apud Græcos quidem, vixiſſe non dubitat. Sed inter innumerabiles præcones tuos famoſiſſimi duo ſunt: primus eſt ille, cuius ſupra mentionem feci, coëtaneus & conciuis & condiſcipulus tuus Cicero, qui multa tibi, & cui tu multa ſeruata, ex Catonis præcepto, ratione otij ſcripſiſti, cuiúſq; vt viuaciora ſint opera, ſtyli forſan dulcedo præſtitit. Secundus vir quidam ſanctiſſimus & diuino ingenio Auguſtinus, origine Afer, eloquio Romanus, cum quo vtinam de libris diuina tractãtibus, deliberare potuiſſes. Summus nẽpe Theologus futurus, qui eam, quam poteras theologiam, tam ſcrupulosè, tam anxiè diuiſiſti. Vt vero rerum tuarum nihil ignores, quamuis de te ita ſcriptum ſit, legiſſe te tam multa, vt aliquid tibi ſcribere vacaſſe miremur, tam multa ſcripſiſſe, quàm multa vix quenquam legere potuiſſe credamus. Nullæ tamẽ extãt, vel admodum laceræ tuorũ operũ reliquiæ, è quibus aliqua pridẽ vidi, & recordatione torqueor sũmis vt aiũt labiis guſtatę dulcedinis & ea ipſa, præcipue diuinarũ & humanarũ rerũ libros qui nomẽ tibi ſonãtius peperêre adhuc alicubi, forſitã latitare ſuſpicor, eáq; multos iã per annos, me fatigat, cura, quoniã

longa quidem, ac ſollicita ſpe, nihil eſt importunius in vita. Hæc hactenus. Tu vero ſolare animum, & laboris egregij fructum, ex conſcientia percipiens, mortalia periiſſe non doleas. Sciebas peritura dum ſcriberes: mortali enim ingenio, nihil efficitur immortale. Quid autem refert, an ſtatim, an poſt centum annorum millia pereat? Quod aliquando perire neceſſe eſt, eſt quidem illuſtris ſimilis ſtudio flagrantium cohors, haud quaquam fortunatior laborum, quibus exemplis, quamuis nemo tibi par fuerit, tamen vtcunque ſortẽ tuam æquanimius ferre debes, ex qua nunc aliquos numerare delectat, quoniam clarorum nominum, vel ſola commemoratio dulcis eſt. Sunt igitur hi M. Cato Cenſorius. P. Nigidius. Antonius Gnipho, Iulius Hyginus, Ateius Capito, C. Baſſus Veratius Pontificalis, Octauianus Herennius, Cor. Balbꝰ, Maſurius Sabinus, Seruius Sulpitius, Cloacius Verus, C. Flaccus, Pompeius Feſtus, Caſſius Hemina, Fabius Pictor, Statius Tullianus, multique alij, quos enumerare longum eſt, olim clari viri nunc ciuis ambigui, & præter primos duos vix cognita nomina, quos omnes meis verbis tuo ore ſalutatos velim, Iul. & Auguſtũ Cęſares, & aliquot alios ex illo ordine quanquam ſtudioſiſſimos, atque doctiſſimos, téque nõnullis horum familiariſſimum ſciam, æquius tamen fuerit, noſtris imperatoribus ſalutandos linquere, ſi tamen hos non illorum pudet, quorum ſtudio ac virtute fundatum imperium euerterunt. Æternum vale, vir clariſſime, apud ſuperos, in capite orbis Roma quæ tua fuit, mea patria facta eſt. Cal. Octobris, anno ab ortu eius, quẽ vtinam nouiſſes. M.CCC.L.

FRAN. PETRARCHA QVINTILIANO, S. Epiſt. V.

Laudat Quintiliani libros qui in eius manus temporis iniuria dilacerati venerant.

OLim tuũ nomen audierã & de tuo aliquid legeram, & mirabar vnde tibi nomen acuminis. Sero ingeniũ tuum noui. Oratoriarũ inſtitutionũ liber heu diſcerptus & lacer venit ad manus meas. Agnoui ætatem vaſtatricẽ omnium & dixi mecũ: Satis vt ſolita es, nil bona fide cuſtodis, niſi quod perdere lucrũ erat. Ætas ſegnis & inſo-

inſo

inſolens tales mihi remittis inſegnes viros, cum ignauiſſimos colas. O ſterilis & fœdi pars temporum tot rebus ediſcendis ac ſcribendis dedita quæ melius neſcirentur, opus hoc integrum neglexiſti? Cæterum hic mihi de te veram liber opinionem attulit. Diu tuis in rebus errauerram: errori finem aduenisse gratulor. Vidi formoſi corporis artus effuſos: admiratio animum dolórque concuſſit. Et fortaſſe nunc apud aliquem totus es, & apud talem forſitan qui ſuum hoſpitem habet incognitum. Quiſquis in te reperiẽdo fortunatior fuit, ſciat ſe rem magni pretij poſſidere, quámque ſi nouerit primas inter diuitias locet. Tu quidem in his libris, qui quot ſint neſcio, ſed haud dubiè multi ſunt, rem à Cicerone iam ſene ſummo ſtudio tractatam refricare auſus quod factu impoſſibile iudicabam post tanti viri veſtigia nouam non imitationis ſed doctrinæ propriæ præclaríque operis gloriam inueniſti, adeo diligẽter ab illo inſtructus orator à te comptus ornatúſque eſt, vt multa ab illo vel neglecta vel non animaduerſa videantur. Atque ita ſingulatim omnia colligis duci tuo elapſa, vt quãtùm vinci eloquio, tantùm diligentia vincere, recto ni fallor iudicio dici poſſis. Ille enim ſuum oratorem per ardua cauſarum ac ſummos eloquentiæ vertices agit, & iudicialibus bellis ad victoriam format. Tu longiùs repetens oratorem tuum per omnes longæ viæ flexus ac latebras ab ipſis incunabulis ad ſupremam eloquij arcem ducis. Placet, delectat & mirari cogit: eò nánque aſpirantibus nihil vtilius. Ciceroniana claritas prouectos illuminat, & celſum validis iter ſignat. Tua ſedulitas ipſos quoque fouet inualidos, & optima nutrix ingeniorum lacte humili teneram paſcit infantiam: ſed ne tibi veritas blanda ſuſpecta ſit imitandus eſt ſtylus. In te igitur re apparuit verum eſſe, quod Cicero idem ait in rhetoricis, oratori minimum de arte loqui, multò maximum ex arte dicere. Non tamen vt ille Hermagoræ de quo agebat, ſic ego tibi horum alterum eripio, vtrumque concesserim: ſed hoc mediocriter, illud eximiè, atque adeo excellenter, vt vix quicquam adiici iam humano poſſe videatur ingenio. Equidem quantum hoc tuo magnifico opere

qui adhuc incolumi Auguſto iuſtam viuendi menſuram aſſecutus octuageſimo ætatis anno in Tuſculano rure præclaram vitam tranquillo claudens exitu euaſiſti cruentas Tiberij manus in quas Aſinius Gallus orator incidit, infauſta progenies tua, quem diris ab illo ſuppliciis enecatum legimus. Bene quod in tantas miſerias vergenti iam fato peropportuna mors affuit, quæ oculos tuos ſaltem tam triſti ſpectaculo liberaret. Paucis expectandum annis erat, vt mœſtiſſimus nati comes aut ſpectator fieres. Cuius euentu (ſi vt quibuſdam ſapientibus viſum eſt: extinctos tangit fortuna ſuperſtitum) non parua felicitati tuæ portio ſubtrahitur: vnum tacita diſſimulatione tranſire fidelis amicitiæ lex vetat qua clarorum omnis æui hominum cineri ac famæ non aliter ac præſentium obſtringor. Illud ergo tuum mihi diſplicuit, quod Marco Tullio, cuius nomen tuo in primis præconio celebrari par fuerit & attolli, cenſor vo acerrimus ne dicam reprehenſor, aſperrimus eſſe volueris. Quod ſi tibi iudicij libertas præſtitit, vt iudicium non probo; ſic ipſam tibi non inuideo libertatem: ſed ea certè parciùs vtendum fuiſſe denuntio, ſerò licet: etſi eadem aduerſus ipſum mundi Dominum ſæpe vſus ab aliis veniam facilè merearis. Et ſanè in tanta fortunæ indulgentia frenare animum ac linguam ſubdifficile eſt: ſed ex te vt exacta omnia requiram, ætatis & doctrinæ tuæ grauitas facit, vtque te liberiùs hac in re quam vel filium ipſum tuum qui patrem ſecutus idem ſenſit, vel Caluum, cæteróſque participes eiuſdem iudicij reprehendam. Neque verò tam mei ipſius oblitus ſim, vt tibi in coëtaneo tuo negem viſum & cognitum, quod ego mihi poſt tot ſecula in homine tam antiquo, tantíque nominis vſurparim. Nullus hominum eſt cui nõ aliquid deſit. Quis te talem virum vetet in vicini tui moribus notãdũ aliquid aduertere, cum ego de longinquo in ſcriptis eius inuenerim ꝙ notarẽ? At quòd illius eloquentiæ famã tentas, facundiæq; principatũ vis eripere cœlitus illi datũ, & toti⁹ pene noſtri orbis cõſenſu ſine litigio permiſſũ: vide ne aperta nimis iniuria ſit. Vide, tecumque Caluus videat, ne cum illo viro non

æqua bella ſumpſeritis de eloquentiæ principatu, ꝙ nobis expectantibus veſtra certamina facillimum eſt videre. Itaque pridem coronæ iudicio victi eſtis. Vos tamen fruſtra nitimini & obſtatis nec verum cernere interim luminis rumor ſinit: magni, fateor viri, ſi maiorem pati poſſetis. At humana ſuperbia dum ſupra id quod eſt opinionibus falſis attollitur infra id quod eſſe peterat vero iudicio deiecta redigitur. Plerique mortalium alienæ gloriæ appetitu propriam amiſere. Quod ſi vos huc fortè liuor impulit, quamuis vtrobique & rumoris & liuoris multi ſint comites eò tamen id ægriùs in te fero, quò in Caluo aliquam certè nec exiguam non liuoris ſed odij, in te nullam odij cauſam ſcio & aliquanto mihi quidem indignius videtur vitam altum ingenium humi ſerpere ſolitam inuidiam aſcendiſſe. Æternùm Vale & ex Grais Iſocratem Demoſthenem & Æſchinem, ex noſtris oratoribus Craſſum & Antonium ſaluere iube Coruinum quoque Meſſalam & Hortenſum ſi modo illi memoria quam biennio antequam hinc migraret amiſerat, carnis faſce depoſito, reſtituta: hinc alteri non erepta eſt Mediolani in ſuburbio Calendis Sextilibus anno ætatis vltimæ, milleſimo tricenteſimo quinquageſimo tertio.

AD HORATIVM FLACCVM LYRICVM POETAM.

Laudat Horatium.

Regem te Lyrici carminis Italus
Orbis quem memorat plectraque lesbia
Neruis cui tribuit Muſa ſonantibus
Tyrrhenum Adriaco: Tuſcus & Apulo
Quem ſumpſit proprium Tibris ab Auſido
Nec fuſcam atque humilem ſpreuit originem
Te nunc dulce ſequi ſaltibus abditis,
Vmbras & ſcatebras cernere vallium,
Colles purpureos, prata virentia,
Algentéſque lacus, antráque roſcida:
Seu Faunum gregibus concilias vagis,
Seu pergis Bromium viſere feruidum,
Fuluam pampineo ſiue deam deo

Aſ-

Aſſinem tacitis concelebras ſacris:
Ambòrum Venerem ſeu canis indigam,
Seu Nymphas querulas & Satyros leues:
Et nudas roſeo corpore gratias,
Seu famam & titulos Herculis, improbi
Inceſtique aliam progeniem Iouis
Martem ſub galea: Palladis Ægida
Ratæ Gorgoneis crinibus horridam:
Ledeos iuuenes mitia ſydera
Tutelam ratium fluctibus obrutos:
Argutum citharæ Mercurium patrem
Verbis auricomium pectis Apollinem
Et Xanto incidam cæſariem lanis:
Germanam pharetra conſpicuam, & feris
Infeſtam aut choreas Pieridum ſacras,
Sculpas ſeu rigido marmore durius
Heroas veteres ſique faues nouis
Æternam meritis & memorem notam
Affigis calamo ne qua premat dies
Sic vatum ſtudiis ſola fauentibus
Virtus perpetuas linquit imagines
Quarum præſidio ſemi deos duces
Druſium & Scipiadas viuere cernimus,
Nec non & reliquos inclyta gentibus
Per quos edomitis Roma iugum dedit
In quis preradians lumine viuido
Vt ſol emicuit Cæſareum genus
Nec dum tu modulans me cupidum præis,
Duc aut veliuelo ſi libet æquore
Duc aut aerio vertice montium
Duc, & per liquidi Tiberis alueos
Qua ripis auius rura ſecans ruit
Olim grata tibi dum ſuperos colis
Vnde hæcce meditans nunc tibi texui
Noſtrum Flacce decus, duc per inhoſpitas
Syluarum latebras, & gelidum Alpium
Baianique ſinus ſtagna tepentia
Sabiniùmque lacus, ruráque florea
Soractiſque iugum dum niuibus riget

Duc me Brunduſium tramite deuio
Laſſabor minimè & vatibus obuiis
Congreſſus placidos aſpiciam libens.
Non me propoſito temporis aut loci
Deflectet facis, qualibet ieris
Vel dum fœta vterum magna parens tumet
Vel dum ros nimiis ſolibus aruit,
Vel dum pomifero faſce tremunt trabes,
Vel dum terra gelu ſegnis inhorruit:
Viſurus veniam littora Cicladum,
Viſurus Thraciꝗ murmura Boſphori,
Viſurus Lybies auia torridæ
Nimboſique procul frigora Caucaſi.
Quo te cunque moues, quicquid agis iuuat,
Seu fidos comites ſedulus excitas
Virtutem meritis laudibus efferens,
Seu dignu vitium morſibus impetis
Ridens ſtultitiam dente vafer leui
Seu tu blandiloquens carmen amoribus
Dum compleſt teneris. Siue acie ſtili'
Obiectas vetulæ luxuriem graui,
Siue vrbem & populum dum ſcelerum reos
Culpas & gladios & rabiem trucem
Mæcenáſque tibi dum canitur tuus
Per partes operum primus & vltimus:
Dum calcas veteres & ſtudium recens
Natum magnanimi Cæſaris auribus
Inſers: dúmque flore, carminis hiſpidi
Limen ſeu tumidi, carmine conficis.
Fuſcum ruris opes, & mala turbidæ
Vrbis, Cúrue homini ſeruit equus ferox.
Criſpum diuitiis quis color edoces,
Longis Virgilium luctibus abſtrahis
Atque ad lætitiam ver vbi panditur
Hortaris placidè, & ſtultitiam breuem.
Hirpinum profugi temporis admones,
Torquatum & parili carmine Poſtumum
Dum noctes celeres & volueres dies
O'repens tacito dum ſenium gradu

Aut

Aut vitæ breuitas ad calamum redit,
Aut mors præcipiti quæ celerat pede.
Quis non præterea dulciter audiat
Dum tu ſyderea ſede ſuperſtitem
Auguſtum ſtatuis? Dum tunicam ſuis
Marti nec ſatis eſt texere ferream
Acceditque adamas. Dum cuneos ducum
Vinclis implicitos curribus aureis
Per cliuum atque ſacram victor agis viam
Quam pompam mulier dum cauet inſolens
Haud quaquam rigidas horruit aſpidas.
Ius fractum hoſpitij dum memoras dolis
Paſtoris Phrygij: nil Nerei minis
Pacatum Paridi vaticinantibus
Dum Dane pluuiâ fallitur aureâ:
Dum virgo egregiis regia flectibus
Tergo corniger i fertur adulteri.
Lætus, ſollicitus, denique mœſtior,
Iratúſque places: dum dubium premis
Riualem variis ſuſpicionibus:
Aut dum vipereas iure veneficas:
Dum cantas Lalagem, nudus & aſperum
Et ſolus tacita fronte fugas lupum:
Infauſtámque humeris effugis arborem
Fluctúſque Æolio turbine concitos.
Pronum te viridi ceſpite fontium
Captantem ſtrepitus & volucrum modos
Carpentem riguo gramine floſculos
Nectentem facili vimine palmites
Tendentem tenui pollice barbiton:
Miſcentem numeros pectine candido:
Mulcentem vario carmine ſydera
Vt vidi Inuidiam mens vaga nobilem
Concepit ſubito nec peperit prius
Quàm te per pelagi ſtagna reciproci
Perque omnis ſcopulos, notáque fluctuum
Terrarúmque ſequerer. Limite ab Indico
Vidi ſolis equos ſurgere nitidos
Et ſerum Oceano mergier vltimo

Tecum trans Boream tránſque Notum vagor
Iam ſeu fortuitas ducis ad Inſulas
Seu me fluctiſonum retrahis Antium
Seu me Romuleis artibus inuehis
Totis ingenij greſſibus inſequor
Sic me grata lyræ fila trahunt tuæ,
Sic mulcet calami dulcis acerbitas.

AD PVBLIVM VIRGILIVM MARONEM HEROICVM POETAM ET LATINORVM PRINCIPEM POETARVM,

ELoquij ſpendor Latiæ ſpes altera linguæ.
Clare Maro tantam quem fœlix Mantua prole
Romanum genuiſſe decus per ſecula gaudet
Quis te terrarum tractus quotus arcet Auerni
Circulus an raucam cytharam tibi fuſcus Apollo
Percutit & nigræ contexunt verba ſorores:
An pius Elyſiam permulces carmine ſyluam
Tartareúmque Helicona colis pulcherrime vatum,
Et ſimul vnanimis tecum ſpatiatur Homerus
Soli vagique canunt Phœbum per prata poëtæ
Orpheus, ac reliqui niſi quos violenta relegat
Mors propria conſcita manu ſeuique miniſtri
Obſequio qualis Lucanum in fata volentem
Impulit arterias medico dedit ille cruento
Supplicij grauiore metu mortiſque pudendæ:
Sic ſua Lucretium mors abſtulit ac ferus ardor
Longè aliis, vt fama, locis habitare coëgit
Qui tibi nunc igitur comitas, quæ vita libenter
Audierim quantum tua ſomnia diſtent
Et vagus Æneas portáque emiſſus eburna
An potius cœli regio tranquilla beatos
Excipit ingeniíſque arrident aſtra ſerenis
Poſt Stygios raptus ſpoliatáque tartara ſummi
Regis ad aduentum magno certamine victor
Impia qui preſſit ſtigmatis limina plantis
Stigmatiſque potens æterna repagula palmis
Fregit & horriſono conuulſit cardine valuas

Hæc ego noſſe velim. Tu mundo ſi qua ſilenti
Vmbra recens noſtra venit tibi forſan ab ora
Quis tria chara tibi loca nunc totidémque libellos
Exitus excipiat noſtris ſimul accipe verbis
Parthenope infœlix rapto gemit orba Roberto
Multorúmque dies annorum ſuſtulit vnus
Proſpera: nunc dubiis pendet plebs anxia fatis,
Innocuámque premunt paucorum crimina turbam
Optima finitimo quatitur ſine fine tumultu
Mantua magnanimis ducibus ſed fulta recuſat
Inuicta ceruice iugum ciuilibus vſa:
Illa quidem dominis, externi neſcia regni
Hinc tibi compoſui quæ perlegis otia nactus
Ruris amica tui. Quonam vagus auia calle
Saxa ſequi quibus in pratis errare ſoleres
Aſsidue mecum voluens quam fluminis oram,
Quæ curui ſecreta lacus, quas arboris vmbras
Quas nemorum latebras collíſque ſedilia parui
Ambieris cuius feſſus ſeu ceſpitis herbam
Preſſeris accubitu ſeu ripam fontis amœni.
Atque ea preſentem mihi te ſpectacula reddunt
Quæ patriæ fortuna tuæ pax quanta ſepulchri
Audiſti. Quid Roma parens hoc quærere nolis
Hoc melius neſcire puta, melioribus aurem
Ergo adhibe, & rerum ſucceſſus diſce tuarum,
Tityrus vt tenuem ſenior iam perflat auenam
Quadrifido cultu tuus vi reſplendet agellus:
Vt tuus Æneas viuit totúmque per orbem
Et placet & canitur tanto quem ad ſidera niſu
Tollere conanti mors obſtitit inuida magnis
Principiis: miſerum Æneam iam ſumma premebant
Fata magis, iámque ore tuo damnatus abibat
Arſuriſque iterum pietas Auguſta ſecundis
Eripuit flammis, quem non morientis amici
Deiecti mouere animi meritóque ſupremas
Contempſiſſe preces æuo laudabitur omni
Æternum dilecte vale noſtróſque rogatus
Mæonium Aſtræúmque ſenes ſaluere iubeto

æqua bella ſumpſeritis de eloquentiæ principatu, ꝙ nobis expectantibus veſtra certamina facillimum eſt videre. Itaque pridem coronæ iudicio victi eſtis. Vos tamen fruſtra nitimini & obſtatis nec verum cernere interim luminis rumor ſinit: magni, fateor viri, ſi maiorem pati poſſetis. At humana ſuperbia dum ſupra id quod eſt opinionibus falſis attollitur infra id quod eſſe poterat vero iudicio deiecta redigitur. Plerique mortalium alienæ gloriæ appetitu propriam amiſere. Quod ſi vos huc fortè liuor impulit, quamuis vtrobique & rumoris & liuoris multi ſint comites eò tamen id ægriùs in te fero, quò in Caluo aliquam certè nec exiguam non liuoris ſed odij, in te nullam odij cauſam ſcio & aliquanto mihi quidem indignius videtur vitam altum ingenium humi ſerpere ſolitam inuidiam aſcendiſſe. Æternùm Vale & ex Grais Iſocratem Demoſthenem & Æſchinem, ex noſtris oratoribus Craſſum & Antonium ſaluere iube Coruinum quoque Meſſalam & Hortenſum ſi modo illi memoria quam biennio antequam hinc migraret amiſerat, carnis faſce depoſito, reſtituta: hinc alteri non erepta eſt Mediolani in ſuburbio Calendis Sextilibus anno ætatis vltimæ, milleſimo tricenteſimo quinquageſimo tertio.

AD HORATIVM FLACCVM LYRICVM POETAM.

Laudat Horatium.

REgem te Lyrici carminis Italus
Orbis quem memorat plectraque lesbia
Neruis cui tribuit Muſa ſonantibus
Tyrrhenum Adriaco Tuſcus & Apulo
Quem ſumpſit proprium Tibris ab Auſido
Nec fuſcam atque humilem ſpreuit originem
Te nunc dulce ſequi ſaltibus abditis,
Vmbras & ſcatebras cernere vallum,
Colles purpureos, prata virentia,
Algenteſque lacus, antráque roſcida:
Seu Faunum gregibus concilias vagis,
Seu pergis Bromium viſere feruidum,
Fuluam pampineo ſiue deam deo

Aſ-

Affinem tacitis concelebras ſacris:
Amborum Venerem ſeu canis indigam,
Seu Nymphas querulas & Satyros leues:
Et nudas roſeo corpore gratias,
Seu famam & titulos Herculis, improbi
Inceſtique aliam progeniem Iouis
Martem ſub galea: Palladis Ægida
Ratæ Gorgoneis crinibus horridam:
Ledeos iuuenes mitia ſydera
Tutelam ratium fluctibus obrutos:
Argutum citharæ Mercurium patrem
Verbis auricomium pectis Apollinem
Et Xanto incidam cæſariem lanis:
Germanam pharetra conſpicuam, & feris
Infeſtam aut choreas Pieridum ſacras,
Sculpas ſeu rigido marmore durius
Heroas veteres ſique faues nouis
Æternam meritis & memorem notam
Affigis calamo nequa premat dies
Sic vatum ſtudiis ſola fauentibus
Virtus perpetuas linquit imagines
Quarum præſidio ſemi deos duces
Druſium & Scipiadas viuere cernimus,
Nec non & reliquos inclyta gentibus
Per quos edomitis Roma iugum dedit
In quis preradians lumine viuido
Vt ſol emicuit Cæſareum genus
Nec dum tu modulans me cupidum præis,
Duc aut veliuelo ſi libet æquore
Duc aut aerio vertice montium
Duc, & per liquidi Tiberis alueos
Qua ripis auius rura ſecans ruit
Olim grata tibi dum ſuperos colis
Vnde hæcce meditans nunc tibi texui
Noſtrum Flacce decus, duc per inhoſpitas
Syluarum latebras, & gelidum Alpium
Baianique ſinus ſtagna tepentia
Sabiniunque lacus, ruráque florea
Soractiſque iugum dum niuibus riget

Duc me Brunduſium tramite deuio
Laſſabor minimè & vatibus obuiis
Congreſſus placidos aſpiciam libens.
Non me propoſito temporis aut loci
Deflectet facis, qualibet iueris
Vel dum fœta vterum magna parens tumet
Vel dum ros nimiis ſolibus aruit,
Vel dum pomifero faſce tremunt trabes,
Vel dum terra gelu ſegnis inhorruit:
Viſurus veniam littora Cicladum,
Viſurus Thraciÿ murmura Boſphori,
Viſurus Lybies auia torridæ
Nimboſique procul frigora Caucaſi.
Quo te cunque moues, quicquid agis iuuat,
Seu fidos comites ſedulus excitas
Virtutem meritis laudibus efferens,
Seu dignus vitium morſibus impetis
Ridens ſtultitiam dente vafer leui
Seu tu blandiloquens carmen amoribus
Dum complecteneris. Siue acie ſtili
Obiectas vetulæ luxuriem graui,
Siue vrbem & populum dum ſcelerum reos
Culpas & gladios & rabiem trucem
Mæcenáſque tibi dum canitur tuus
Per partes operum primus & vltimus:
Dum calcas veteres & ſtudium recens
Natum magnanimi Cæſaris auribus
Inſers: dúmque flore, carminis hiſpidi
Limen ſeu tumidi, carmine conficis.
Fuſcum ruris opes, & mala turbidæ
Vrbis, Cúrue homini ſeruit equus ferox?
Criſpum diuitiis quis color edoces,
Longis Virgilium luctibus abſtrahis
Atque ad lætitiam ver vbi panditur
Hortaris placidè, & ſtultitiam breuem.
Hirpinum profugi temporis admones,
Torquatum & parili carmine Poſthumum
Dum noctes celeres & volueres dies
O' repens tacito dum ſenium gradu

Aut

Aut vitæ breuitas ad calamum redit,
Aut mors præcipiti quæ celerat pede.
Quis non præterea dulciter audiat
Dum tu ſyderea ſede ſuperſtitem
Auguſtum ſtatuis? Dum tunicam ſuis
Marti nec ſatis eſt texere ferream
Acceditque adamas. Dum cuneos ducum
Vinclis implicitos curribus aureis
Per cliuum atque ſacram victor agis viam
Quam pompam mulier dum cauet inſolens
Haud quaquam rigidas horruit aſpidas.
Ius fractum hoſpitij dum memoras dolis
Paſtoris Phrygij: nil Nerei minis
Pacatum Paridi vaticinantibus
Dum Dane pluuiâ fallitur aureâ:
Dum virgo egregiis regia flectibus
Tergo cornigeri fertur adulteri.
Lætus, ſollicitus, denique mæſtior;
Iratúſque places: dum dubium premis
Riualem variis ſuſpicionibus:
Aut dum vipereas iure veneficas:
Dum cantas Lalagem, nudus & aſperum
Et ſolus tacita fronte fugas lupum:
Infauſtámque humeris effugis arborem
Fluctúſque Æolio turbine concitos.
Pronum te viridi ceſpite fontium
Captantem ſtrepitus & volucrum modos
Carpentem riguo gramine floſculos
Nectentem facili vimine palmites
Tendentem tenui pollice barbiton:
Miſcentem numeros pectine candido:
Mulcentem vario carmine ſydera
Vt vidi Inuidiam mens vaga nobilem
Concepit ſubito nec peperit prius
Quàm te per pelagi ſtagna reciproci
Perque omnis ſcopulos, notáque fluctuum
Terrarúmque ſequerer. Limite ab Indico
Vidi ſolis equos ſurgere nitidos
Et ſerum Oceano mergier vltimo

Hæc ego noſſe velim. Tu mundo ſi qua ſilenti
Vmbra recens noſtra venit tibi forſan ab ora
Quis tria chara tibi loca nunc totidémque libellos
Exitus excipiat noſtris ſimul accipe verbis
Parthenope infœlix rapto gemit orba Roberto
Multorúmque dies annorum ſuſtulit vnus
Proſpera: nunc dubiis pendet plebs anxia fatis,
Innocuámque premunt paucorum crimina turbam
Optima finitiuo quatitur ſine fine tumultu
Mantua magnanimis ducibus ſed fulta recuſat
Inuicta ceruice iugum ciuilibus vſa:
Illa quidem dominis, externi neſcia regni
Hinc tibi compoſui quæ perlegis otia nactus
Ruris amica tui. Quonam vagus auia calle
Saxa ſequi quibus in pratis errare ſoleres
Aſſidue mecum voluens quam fluminis oram,
Quæ curui ſecreta lacus, quas arboris vmbras
Quas nemorum latebras colliſque ſedilia parui
Ambieris cuius feſſus ſeu ceſpitis herbam
Preſſeris accubitu ſeu ripam fontis amœni.
Atque ea preſentem mihi te ſpectacula reddunt
Quæ patriæ fortuna tuæ pax quanta ſepulchri
Audiſti. Quid Roma parens hoc quærere nolis
Hoc melius neſcire puta, melioribus aurem
Ergo adhibe, & rerum ſucceſſus diſce tuarum,
Tityrus vt tenuem ſenior iam perflat auenam.
Quadrifido cultu tuus vi reſplendet agellus:
Vt tuus Æneas viuit totúmque per orbem
Et placet & canitur tanto quem ad ſidera niſu
Tollere conanti mors obſtitit inuida magnis
Principiis: miſerum Æneam iam ſumma premebant
Fata magis, iámque ore tuo damnatus abibat
Arſuriſque iterum pietas Auguſta ſecundis
Eripuit flammis, quem non morientis amici
Deiecti mouere animi meritóque ſupremas
Contempſiſſe preces æuo laudabitur omni
Æternùm dilecte vale noſtróſque rogatus
Mæonium Aſtræúmque ſenes ſaluere iubeto

FRAN. PETRARCHA SOCRATI SVO, S. Epiſt. X.

Concluſio huius libri.

A Te principium, in te finis: Habes ergo mi Socrates quod optaſti. Librum è meis nugis multa rerum ac verborum imparitate contextum, haud immeritò delicatas aures offenſurum opus: quamuis vt eſt animus mortalium vagus & varius, & velle ſuum cuique eſt, quibuſdam fortaſſe quibus qualitas rerum non placebit ipſa hæc ſit placitura varietas. Ignoſcant verò alij ſi meminerint huc me non mea ſponte, ſed amicis tractum precibus deſcendiſſe parendíque cupidine nec aliena iudicia nec occupationes meas atque irreparabilem huius exigui & incerti temporis pertimuiſſe iacturam. Nam tu ſi quid offenderit non mihi, ſed tibi veniam dabis, & dices, Hoc volui, negare ille nil potuit: tanto mei amantior quanto negligentior ſui, ſed quidem nulli pluris eſt amicus, quàm cui famæ propriæ conſtat impendio. Multis & præſertim bonis vita atque operibus charior fama eſt, quam qui pro amico ſpreuerit, haud dubiè viliora contemnet, ſi res exigat. Et hoc quidem opus adoleſcens cœpi, ſenex perago: imo verò cœptum proſequor. Nunc eſt enim hoc ex omnibus cui ſupremam ſola mors imponet manum. Quomodo ego alium amici colloquij quàm vitæ finem ſperem? aut quænam dies me ſpirantem inter eos tacitum efficiet, cum quibus ore gelido ſepultúſque loqui cogito? hinc ſanè non rerum ſed temporũ rationem habui. Præter has enim vltimas veterib' inſcriptas illuſtribus viris quas propter ſimilitudinem nouitatis ſciens, vnum ſimul in locum contuli ac (præter primam quæ dictata ſerius præuenit comites, & locum præfationis obtinuit) cætera pene omnia quo Inciderant ſcripta ſunt ordine. Ita enim & progreſſus mei ſeriem (ſi ea forte cura fuerit) vitéque curſum lector intelliget. In quibus fateor ne ſemel dicta repeterem quod incipiens promiſeram ad plenum præſtare nõ potui, volui quidem, ſed multitudo rerum obſtitit varietáſque ipſa, & occupati interim intentíque aliis animi violenta diſtractio. Nunc quoniam & hinc calamũ multa cir-

ta circunſonant,atque,in diuerſum vocant, & quantum vitæ reſtet incertum habeo, & hic liber ſatis creuit,nec, niſi iuſti voluminis meta tranſcenditur, plurium capax eſt;quæ huius quidem generis ſcripta iam ſuperent his auulſa extra ordinem alio quodam digeſſi volumine. Quæ ſcribenda autem,ſiquid tale nunc etiam ſum ſcripturus,ab ætate id nomen habitura rurſus alio venient claudenda volumine,quando & vos eo eſtis animo ſodales vt meũ aliquid vobis ſubtrahi nolitis. Et ego ita ſum vt vota veſtra ſemper anteponenda meis arbitrer:Illud vobis in medio precum feruore prouidendum erat ne dum ſine delectu mea omnia probatis dum nil penitus mihi vultis effluere,dum quæ priuatis rebus meis vix reſpondent laudandi ſtudio effertis in publicum inuitus in illorum manus cogerer qui aliena omnia ſtomachantes ſibi plaudunt,ſua ſola ſuſpiciunt ac mirantur fœlices extimatione domeſtica: horum me iudiciis imparatum & inermen obiicitis amici Non poſſum de affectib⁹ veſtris queri,nempe quibus charius nil habeo.Sed eſt vt cęterarum rerum ſic amandi modus ne ſcilicet dũ prodeſſe vis noceas nimis,mihi facile, nimis in me proni eſtis,nimis tribuitis, nimis vrgetis,nimis amando me premitis. Te in finem,lector candidiſſime quiſquis es,obteſtor atque obſecro per communis ſtudij amorem,per ſi qua tibi famę propriæ cura eſt,ne aut varietate rerum aut verborum humilitate mouearis, memor quid de hoc ipſo prima operis huius in parte præfatus ſim. Vale.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE ROMA

[illegible]

[illegible] smu[illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google